

מִסְכַּת אָבוֹת

עם פְּרוּשׁ

מִגַּן אָבוֹת

חדושים ובאורים, ציצים ופרחים, על-פי פרד"ס נאמרים, בדרך נראָה ונפלאָה, על-פי סדר העבודה, להאיר על נפשו אור זיו וחיות אלקות לקים תמיד מצות עשה של יחוד הבורא ותברך שמו, ולהיות דבוק תמיד בחי החיים.

*

בנוי ומיסוד על-פי דברי

רבנו הקדוש והנורא, אור הגנוז והצפון

בוצינא קדישא עלאה, אדוננו, מורנו ורבנו

רבי נחמן מברסלב, זכותו יגן עלינו.

ועל-פי דברי תלמידו, מורנו

הקדוש, אור נפלא, אשר כל רז לא אגיס ליה

רבי נתן מברסלב, זכותו יגן עלינו,

ומשלב בפסוקי תורה, נביאים, כתובים ומאמרי חכמינו

הקדושים מגמרא ומדרשים וזהר הקדוש.

* * *

הובא לדפוס על-ידי

חסיד בְּרֶסְלָב

עיה"ק ירושלים תובכ"א

הַפְתַּח לְהַשִּׁיג אֶת הַסֵּפֶר הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה
וְכָל סֵפֶרֵי אֲדַמוֹ"ר מוֹהַר"ן מְבַרְסֶלֶב זי"ע
וְסֵפֶרֵי תַלְמִידָיו הַקְּדוֹשִׁים

* * *

בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
יְבִנְאֵל עִיר בְּרֶסֶלֶב
גָּלִיל

* * *

בְּאַרְצוֹת הַבְּרִית
מְתִיבְתָא הַיְכַל־הַקֹּדֶשׁ — חֲסִידֵי בְּרֶסֶלֶב

Mesifta Heichal Hakodesh
Chasidei Breslov
1129-42nd STREET
Brooklyn N.Y 11219

* * *

באמצעות הדואר לפי הכתובת:
"קרן הדפסה והפצה"
ת.ד. 8065 אשדוד
ובמספר טלפון: 03/6765235

הַקְדָּמָה

בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁבָחַר בָּנוּ וְהַבְדִּילֵנוּ מִן הַתּוֹעִים, וְאָנּוּ זוֹכִים לְהִתְמַיֵּד בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, וְלִקְיָם אֶת מִצְוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, עִם כָּל זֹאת מִחַמַּת פְּגָעֵי וּמִקְרֵי הַזְּמַן לְמַדּוּנֵנוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים מוֹסְרֵי הַנְּהִגוֹת יִשְׂרָאֵל, אִיךָ לְהִתְנַהֵג וּלְהִתְחַזֵּק בְּזֶה הָעוֹלָם הָעוֹבֵר. כִּי בְּפָרוּשׁ גָּלָה לָנוּ רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהֲר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן קי"ט), אֲשֶׁר אֵין נִמְצָא עוֹלָם הַזֶּה כָּלָל, אֲלֵא אוֹ גִּיהֲנוּם אוֹ גֵּן-עֶדֶן, כִּי עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹבְרִים צְרוּת וְיִסוּרִים וּמִכְאוּבִים רָעִים, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, זֶה בְּכַה וְזֶה בְּכַה, וְצָרִיךְ לְהִיּוֹת חָזָק וְאַמִּיץ לְעֵבֵר אֶת זֶה הָעוֹלָם בְּשָׁלוֹם עִם אֲמוּנָה בְּרוּרָה וּמְזַכֶּכֶת בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלֹא תִפְגַּם אֲצִלוֹ הָאֲמוּנָה כְּרַגַע, כִּי אָדָם צָרִיךְ לְהִגִּיעַ אֶל מִדְרַגָּה כְּזוֹ, עַד שֶׁשּׁוּם דְּבָר וְשׁוּם בְּרִיָּה לֹא יוּכְלוּ לְרַחֲקוֹ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, אֲדַרְבָּה, בְּתַקְוָה דַּחְקוֹתָיו וִירִידָתוֹ, עָלָיו לְהַמְשִׁיךְ עַל עֲצָמוֹ עֲרֻבוֹת, יְדִידוֹת, זִיו חַיִּית אֱלֹקוֹתָיו יִתְבָּרַךְ. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהֲר"ן, חֵלֶק א', סִימָן ד'): כִּשְׂאָדָם יוֹדַע, שֶׁכָּל מְאוֹרְעוֹתָיו הֵם לְטוֹבָתוֹ, זֹאת הַבְּחִינָה הִיא מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא, שְׂאֵז נִבְרָךְ עַל הַכֹּל "הַטּוֹב וְהַמִּיטִיב". וְהִנֵּה חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים אָמְרוּ (תַּנְחוּמָא נְשֵׂא ג'): בְּשַׁעָה שֶׁבָרָא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, נִתְאַוָּה שְׂפִיָּהוּ לֹו דִּירָה בַּתְּחִלָּתוֹ; שְׁנוּכָה לְהַפִּירוֹ פֶּה בְּזֶה הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמָרִי, וְזוֹ הַתְּכָלִית שֶׁל הַבְּרִיאָה. וְלִכֵּן נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה הַמְדַבֶּקֶת אֶת הָאָדָם אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְנָתַן לָנוּ אֶת מִצְוֹתָיו, שֶׁעַל יָדָם אֲנַחְנוּ זוֹכִים לְהִיּוֹת מְקַשְּׂרִים בּוֹ יִתְבָּרַךְ. אִךְ כְּדֵי שְׁנוּכָה לְהִתְחַזֵּק וּלְהִתְמַיֵּד בַּתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, תִּקְנֵנוּ לָנוּ אֲבוֹת הָאֵמָה, שֶׁהֵם הַתַּנְאִים הַקְדוּשִׁים 'מִסֵּכֶת אֲבוֹת', שֶׁהִיא כְּלָה מוֹסְרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְהִתְחַזְקוֹת לְדַעַת אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר גִּלְּףָהּ בָּהּ.

וְהִנֵּה זֶה יָמִים וְשָׁנִים, שְׂאֵנִי רְגִיל לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם פָּרָק בְּמִסְכַּת אֲבוֹת בַּבֶּקֶר אַחַר בְּרַכַּת הַתּוֹרָה, בְּאַפֵּן כְּזֶה אֲנִי מְסִיִּם בְּכָל שָׁבוּעַ אֶת כָּל מִסְכַּת אֲבוֹת; כִּי הָאָדָם מְחִיב לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם מוֹסֵר, וַיֵּשׁ שֶׁשָׁה פָּרָקִים, פָּרָק לְיוֹם, וְאֵין עוֹד מוֹסֵר כְּמוֹסְרֵי הַתַּנְאִים. וּבַעֲת לְמַדִּי, הָאִיר לִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְמוֹדִים עֲמֻקִּים בְּהִתְחַזְקוֹת וּבְהִתְעוֹרְרוֹת עַל-פִּי הַהַקְדָּמוֹת הַנוֹרְאוֹת שֶׁקִּבְּלָנוּ מִרַבְּנוּ ז"ל, אִישׁ אֱלֹקִים נוֹרָא מְאֹד **רַבִּי נַחֲמָן מְבַרְסֶלֶב זי"ע**, וּמִפִּי תַלְמִידוֹ הַמְּבַהֵק, מוֹרְנוּ גִּזְרֵי הַקִּדְּשׁ, אִישׁ חַי רַב פְּעָלִים, אֲשֶׁר כָּל רֵז לֹא אָנִיס לִיָּה **רַבִּי נַתָּן מְבַרְסֶלֶב זי"ע**.

וְאָמַרְתִּי לְקִיָּם (מְשָׁלִי ג, כז): "אֵל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו בְּהִיּוֹת לְאֵל יִדְךָ לְעִשׂוֹת". וְאָמְרוּ בְּזִהָר (מְשָׁפְטִים צח.): מֵאֵי אֵל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו? אֲלֵא קִדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּכְנֻסַת יִשְׂרָאֵל אֵינּוֹן הִכָּא דְּהָא בְּכָל אֲתַר דְּמַלִּין דְּאוּרִיתָא אֲמַרִּין קִדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּכְנֻסַת יִשְׂרָאֵל אֵינּוֹן תַּפְּן וְצִיִּיתִי לִזְוִן, עֵין שָׁם. כִּי בְּמִקּוֹם שֶׁמְחַדְּשִׁין חֲדוּשֵׁי תּוֹרָה, שָׁם קִדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתָא נִמְצְאִין. וְאָמְרוּ (בְּפִי מְדַרְשׁוֹת ב', פָּרָק לח, סִימָן ד'): "אֵל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו בְּהִיּוֹת לְאֵל יִדְךָ לְעִשׂוֹת", יִדְךָ כְּתִיב, שְׂאֵף-עַל-פִּי שְׂאֵין הַכֹּל סִפְק בְּיָדֶךָ, אֵין הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְבַקֵּשׁ מִן אָדָם אֲלֵא לְפִי כַחוֹ. בְּהִיּוֹת לְאֵל יִדְךָ, אִם הִנֵּה סִפְק בְּיָדֶךָ, עֲשֵׂה בְּשִׁפְתֵי יִדְךָ, וְאִם לֹאוּ — עֲשֵׂה בְּיַד אַחַת, עֵין שָׁם.

וּבְצִאֲתִי אֲשַׁטַּח אֶת כַּפֵּי אֱלֹהֵי אָבִי יְהִיָּה בְּעִזְרִי, שְׂאֲזַכֶּה לְחַזוֹת בְּנַעַם הַנְּיָה וּלְבַקֵּר בְּהִיכְלוֹ, וְיִהְיֶה אֲמַרִּי לְרַצוֹן לְפָנֵי אֲדוֹן כָּל, וְיִתְקַבְּלוּ בְּלִבּוֹת אַחֲיֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיַעֲשׂוּ אֶת הַפְּעֻלוֹת הַנּוֹצְרוֹת עַד-יָעַד, שְׁנוּכָה לְהִיּוֹת כָּלִים לְהַגָּאֵל בְּגֵאֲלָה **שְׁלֵמָה**, עַל-יְדֵי בֶן דָּוִד, שְׂיָבֵא וְיַגָּאֲלָנוּ, אֲמֵן בֶּן יְהִי רַצוֹן.

טעם שנקראת מסכת זו 'אבות'

אמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין יט:): פל המלמד
בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו
ילדו; ויען שחכמינו הקדושים לומדים אתנו
מוסרי הנהגות ישרות איך להתנהג, נמצא,
שגם האבות ואנחנו הבנים. וכן רגיל שלמה
המלך לומר בכל ספר משלי לשון "בני". (משלי
א, ח): "שמע, בני, מוסר אביך, ואל תטש תורת
אמך". (שם א, י): "בני, אם יפתוך הטאים אל
תבא". (שם, פסוק טו): "בני, אל תלך בדרך אתם,
מנע רגלך מנתיבתם". (שם ב, א-ב): "בני, אם
תקח אמרי ומצוותי תצפן אתך, להקשיב
לחכמה אזנך, תטח לבך לתבונה; וכן היא
דרך בכל ספרו. ולכן גם התנאים הקדושים,
המלמדים אותנו מוסר והנהגות ישרות,
נקראים אבות, ואנחנו בנים, ועל-כן נקראת
מסכת זו 'אבות' דיקא, והבן.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו שנתחייבו מיתה בזמן מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הנאחר תחיית המתים שעמידים לחיות ולעמוד בגופן ובנפשם חיים נלחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זבחי פרחא מתים שעמידים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שמיה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא לדיקים יושבין ועטרוניהן זראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמני יש להם חלק.

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר (ישעיה ס'): וְעַמָּךְ כָּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֶאֱרָר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נאָרר מטְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר.

ושובר אותו לגמרי, ואומר לו: "מה לך להתקרב אל הקדוש־ברוך־הוא, הלא עשית כבר מה שעשית?!" ומכניס בו ישות וגאות, כאלו אין זה שיה אליו; פי באמת מה שאדם אינו מתקרב אל הקדוש־ברוך־הוא, ואינו בא לדבר אליו יתברך, ונשבר לגמרי, עד שנכנס בו יאוש גדול, זה נובע מהגאות והישות שיש בו, פי כבר גלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי־מוהר"ן, חלק ב', סימן פכ): מה שהולך לאדם שלא כסדר, מפני שיש לו ישות וגאות, 'אנא אמלך', וברגע שאדם מבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ואינו חפץ בשום דבר, אז דיקא ילך לו הפל כסדר. ולכן קדם שנכנסים אל דברי התנאים הקדושים, אבות העולם, המקלים לנו עצות נוראות ונפלאות איה לחזור בתשובה שלמה, מתחילים לומר את המשנה: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", כ"ל עולה שם כ"ן עם שתי האותיות, לגלות לכל בר ישראל, שדיקא על־ידי שם כ"ן נכנס חלק לכל נפש מישראל, שיטעם טעם ערבות זיו שכנית עזו יתברך, שהוא טעם ושעשוע עולם הבא. ואם יהיה דבוק בחי החיים בו יתברך, אז ירגיש אור האין סוף שבתוך האותיות של התורה והתפלה, ויקים את המצוות בשמחה עצומה, ולא ירדף אחר דברים חיצוניים, שיטעוהו הסמך־מ"ם להיות 'רב' ו'רב' משתרר על עם דל בחנם, בלא תורה ומצוות, וכשיזכה להתחזק בכל מיני אפנים שבעולם, אחר עבר עליו מרירות כלענה, לטעם מאורו יתברך, יתבטלו ממנו כל המדות רעות, ולא תהיה בו קנאה, שגאה ורדיפה אחר הפכוד, ויהיה שפל ונבזה בעיני עצמו. ולכן נקט פ"ל דיקא, שהוא עולה שם כ"ן עם שתי האותיות, להורות שכל בר ישראל המסתובב בעולם העשיה, ששם מאיר שם כ"ן, "יש לו חלק לעולם הבא" לזכות להמשיך על עצמו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, אם רק יבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, ולא ירצה שום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך, אז ילך לו הפל כסדרן. ומביא ראיה מפסוק "שנאמר (ישעיה ס, כא): וְעַמָּךְ כָּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֶאֱרָר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר"; כל עם ישראל הם בכלל צדיקים, והם יכולים לרשת את הארץ הגשמית והחמרית, להפיר בה אמתת מציאותו יתברך, "נאָרר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר"; שהוא יכול להתפאר עם מעשיו בעולמות העליונים; פי באמת, צריך שתדע, אהובי, בני! אשר זה הנסיון הכי קשה לאדם הרוצה לחזור בתשובה שלמה — שיהיה בטל ומבטל בעיני עצמו כתולעת הרוחשת על הארץ; כי בדרך כלל טמונה באדם גאות וישות, המעלמת ומסתרת ממנו

את אורו יתברך, ולכן קשה לו לקבל את מוסרי התנאים, אבות העולם, להתקרב אל הקדוש ברוך הוא; פי תקף ומיד מתלהב לבו ודעתו, ורוצה לעשות עבודות שהן למעלה מכחותיו, וזה בא לו על-ידי ישות וגאות. אבל אם אדם בא אל שפלות אמתית, והוא שפל בעיני עצמו, על-ידי זה יוכל לקבל את דברי התנאים, ויירש את הארץ, הינו עונה בשלמות, ועל-ידי זה יוכל לקבל את דברי התנאים, אבות העולם. ולכן לפני שמתחילים ללמד פרק בהלכות דרך ארץ ומוסר והתחזקות התנאים, ההכרח להקדים את המשנה הזו: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"; להורות, שכל בר ישראל יש לו חלק באלהי ישראל. אשרי מי שמכניס דברים אלו בתוך לבו, ואז טוב לו כל הימים! והבן למעשה.

פרק א א משה קבל תורה מסיני, וזוהי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חצרו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו, משה קבל תורה מסיני לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכת לא צדו אותם חכמי המשנה מלצט לא אף חלו נאמרו בסיני: סיני. ממי שנגלה בסיני: לזקנים. שהאריכו ימים אחרי יושע ואותם הזקנים לזקנים אחרים עד שהגיעו לתחלתם של נביאים, שהן עלי הכהן

פרק א א משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוהו לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים, הו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סג לתורה:

ושמואל הרמתי: לאנשי כנסת הגדולה. ק"ך זקנים היו. וזכונל שריה רעליה מרדכי בלשן שהיו בימי עזרא כשעלו מן הגולה בבית שני. ומכללל חגי זכריה ומלאכי ונחמיה בן חכליה וחזריהם. ונקראו כנסת הגדולה לפי שהחזירו העטרה ליושנה (יומא ט:). שמה אמר (דברים י) האל הגדול הגבור והנורא. באו ירמיה ודניאל ולא אמרו גבור ונורא. והם החזירו כנסתה לפי שאמרו הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו שאלמלא כן היאך אומה כזו יכולה להתקיים בפני כמה אומות: הם אמרו ג' דברים. הרבה דברים אמרו אלא ג' דברים הללו אמרו [הן] שיש בהם קיום החורה: הו מתונים בדין. שאם בא דין לפניך פעם ושמים ושלוש. לא תאמר דין זה כבר בא לפני ושניתי ושלשתי בו. אלא הו מתונים כלומר ממתינין קודם שתפסקו הדין: והעמידו תלמידים הרבה. לאפוקי מרבן גמליאל דאמר (ברכות כח.) כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש קא משמע לן שמלמדין תורה לכל אדם ואין ריין לצדוק אחריו. ובלבד שלא יהיה ידוע מענינו שמעשיו מקולקלים וסאני שומעניה אי נמי אשמעינן (יבמות סב:) שאם העמיד תלמידים צנחורתו יעמיד

ההכרח להקדים את המשנה הזו: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"; להורות, שכל בר ישראל יש לו חלק באלהי ישראל. אשרי מי שמכניס דברים אלו בתוך לבו, ואז טוב לו כל הימים! והבן למעשה.

פרק א'

א משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוהו לאנשי כנסת הגדולה: ונסמך לזה מיד: "הם אמרו שלשה דברים, הו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סג לתורה": צריך שתדע, אהובי, בני! אשר דבר זה ידוע, אשר הנה קטרוג המלאכים על קבלת התורה (שבת פח.), שאמרו (תהלים ח, ב): "מה אדיר שמך בכל הארץ, אשר תנה הודך על השמים" וגו'; וכן בבריאת אדם הראשון קטרוג המלאכים, ואמרו (שם ה): "מה אנוש פי תזכרנו", דעתיד למחטי קמך. ומובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר ז, חלק ב, סימן א'), שהמלאכים מתקנאים ומתגרים באדם שנברא,

מְסִינֵי, וּמְסִרָה לִיהוֹשֻׁעַ; שֶׁתִּקְנוּ לְלַמֵּד מִסֶּכֶת זוּ בֵּימֵי הַסְּפִירָה בֵּין פֶּסַח לְעֶצְרַת, שְׁאֵנוּ מְכִינִים עֲצָמֵנוּ אֶז לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה בְּשָׁבוּעוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, דְּהֵינּוּ לְזָכוֹת מַעֲתָה לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה מִחֲדָשׁ כְּדֵי לְקַיְמָה, שֶׁזֶה הָעֵקֶר, כִּי לֹא הַמְדַרְשׁ הוּא הָעֵקֶר אֲלֵא הַמַּעֲשֵׂה (אַבוֹת א, יז); וְעַל-כֵּן הִתְחִיל הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ בְּמִסְכַּת זוּ שֶׁהִיא אַבוֹת: "מִשֶּׁה קַבֵּל תּוֹרָה מִסִּינֵי" דִּיקָא; כִּי סִינֵי הוּא סוּד עֲנִיָּה וְשִׁפְלוּת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (סוֹטָה ח), שֶׁבִּשְׂבִיל זֶה נִתְּנָה הַתּוֹרָה בְּהַר סִינֵי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַר נָמוֹךְ, לְהוֹרוֹת שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וּלְהוֹרִידָהּ לְיִשְׂרָאֵל, וּלְזָכוֹת אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, שִׁיזְכֶּה לְקַיְמָה, כִּי אִם עַל-יְדֵי עֲנִיָּה וְשִׁפְלוּת אֲמַתִּית כְּמִשֶּׁה רַבֵּנוּ; כִּי עַל-יְדֵי עֲנִיָּה אֲמַתִּית, שֶׁהוּא גִּיּוֹעַ לְסוּד 'אֵין' מִמֶּשׁ, הוּא דִּיקָא יָכוֹל לְעַלּוֹת וּלְהַפְלִיל בְּמִקּוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִהַמְּקוֹם, שֶׁשָּׁם דִּיקָא יוֹדְעִים מְקוֹם שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְיָכוּל לְזָכוֹת אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְצֵאת מִהַחֲשֵׁךְ שֶׁלוֹ, וְגַם הוּא יִגְיַע אֶל מַדְרַגְתּוֹ לְהַשִּׁיג אֶת הַתּוֹרָה כְּפִי בְּחִינָתוֹ; כִּי מִי שְׂאֵינוּ בְּתַכְלִית הָעֲנִיָּה הַזֹּה, וְאֵינוּ בְּתַכְלִית הַבְּטוּל, רַק עֲדִין יֵשׁ לוֹ אֵיזוֹ יִשׁוּת, דְּהֵינּוּ בְּבַחֲיַנַּת מְקוֹם, וְאֵינוּ נִכְלָל בְּשִׁלְמוֹת בְּבַחֲיַנַּת לְמַעְלָה מִהַמְּקוֹם, עַל-כֵּן אֵינוּ יוֹדְעֵי אֶת מְקוֹמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאֵינוּ יָכוּל לְדוֹן אֶת כָּל אֶחָד לְכַף זְכוֹת כְּפִי מְקוֹמוֹ, רַק זֶה הַצְּדִיק שֶׁהוּא עָנּוּ כְּמִשֶּׁה, שֶׁהוּא 'אֵין' מִמֶּשׁ, בְּתַכְלִית הַבְּטוּל בְּאַמְתָּ. וּמֵאַחַר שֶׁהוּא 'אֵין' בְּאַמְתָּ, אֵין לוֹ שׁוּם מְקוֹם כָּלל בְּזֶה הָעוֹלָם, עַל-כֵּן הוּא נִכְלָל בְּאַמְתָּ בְּסוּד לְמַעְלָה מִהַמְּקוֹם, וְיָכוּל לְעַשׂוֹת רֵאשׁ הַשָּׁנָה, לְזָכוֹת אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מְקוֹמוֹ, וְלְדוֹן אֶת כָּל אֶחָד לְכַף זְכוֹת. וְעַל-כֵּן מִכָּל הַמַּעֲלוֹת וְהַקְּדוּשׁוֹת שֶׁל מִשֶּׁה רַבֵּנוּ מִבֵּין כָּל הַנְּבִיאִים וְהַחֲכָמִים, לֹא שִׁבְחָה הַתּוֹרָה אוֹתוֹ, כִּי אִם בְּמַעֲלַת הָעֲנִיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּמִדְבָר יב, ג): "וְהָאִישׁ מִשֶּׁה עָנּוּ מְאֹד"; כִּי זֶה הָעֵקֶר, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה זָכָה לְקַבֵּל הַתּוֹרָה

שֶׁתְּהִיָּה לוֹ מְמִשְׁלָה עֲלֵיהֶם, כִּי מִגְדֵּל הַקְּנָאָה קִטְרָגוֹ עַל בְּרִיאָתוֹ, וְאַחַר-כֵּן קִטְרָגוֹ עַל מִשֶּׁה רַבֵּנוּ כְּשֶׁרָצָה לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה. וְכֵן בְּכָל אָדָם וּבְכָל זְמַן הֵם מְקִטְרָגִים וּמְתַגָּרִים בּוֹ, כְּדֵי לְהַפִּילוֹ וּלְהַכְשִׁילוֹ וּלְבַטְלוֹ. וּבְפֶרֶט בְּמִי שְׂרוּצָה לְהַפְגִּים בְּעִבוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה יָכוֹל לָבֵא לְזוֹ הַתַּכְלִית, שֶׁבִּשְׂבִילוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁתְּהִיָּה לוֹ מְמִשְׁלָה עַל הַמַּלְאָכִים, לְכֵן הֵם מְתַגָּרִים וּמְתַקְנָאִים בּוֹ מְאֹד, וְרוֹצִים לְהַפִּילוֹ, חַס וְשְׁלוֹם. וְכָל מֵה שֶׁחוֹתֵר יוֹתֵר לְהִתְקַרֵּב לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, הֵם מְתַגָּרִים בּוֹ בְּיוֹתֵר. וּמִזֶּה בָּאוֹת כָּל הַנְּפִילוֹת וְהַהֲתַרְחַקוֹת שֶׁל רַב בְּנֵי-אָדָם, בְּפֶרֶט בְּדוֹרוֹת הַלְלוֹ בְּעֶקְבֵּתָא מְשִׁיחָא; כִּי כָּל הַכַּח שֶׁל הַיָּצָר הִרְעָה וְחִילוֹתָיו, שֶׁמְתַגָּרִים עַל כָּל אָדָם בְּאֵיזוֹ בְּחִינָה שֶׁהוּא, הַכַּל נִמְשָׁךְ מִקְטְרוֹג הַמַּלְאָכִים, שֶׁקִּטְרָגוֹ בְּעַת בְּרִיאַת הָאָדָם, שֶׁלֹּא צָרִיכִים לְבְרֹא אֶת הָאָדָם, כִּי כָּל שֶׁקָר וְיִחְטָא. וְלְכֵן מִי שֶׁהוּא אִישׁ חֵיל, וְרוֹצֶה לְחוּס עַל חַיָּו וְתַכְלִיתוֹ הַנְּצַחִית, הוּא מְתַגָּבֵר כְּאֵרִי וְעוֹ בְּנִמְרָה בְּכָל פַּעַם, וְאֵינוּ מְנַיֵחַ עֲצָמוֹ לְפַל בְּכָל פַּעַם. אֲבָל עֵקֶר הַהֲתַגְבְּרוּת לְהִתְגַּבֵּר עַל הַמַּלְאָכִים, הוּא רַק כְּשִׁיזְכֶּה לְאַחֲזוֹ עֲצָמוֹ בְּכֶסֶף הַכְּבוֹד, שֶׁהוּא שְׂרָשִׁי נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, הֵינּוּ שִׁיחֻזִּיק אֶת עֲצָמוֹ בְּיַחַד עִם נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל; שֶׁזֶה מֵה שֶׁנֶּאֱמַר אֲצֵל מִשֶּׁה רַבֵּנוּ, כְּשֶׁקִּטְרָגוֹ עֲלָיו הַמַּלְאָכִים בְּשַׁעַת קַבְּלַת הַתּוֹרָה, וּמִשֶּׁה רַבֵּנוּ פָּחַד וְהִתְיַרָא מֵהֶם, עַד שֶׁאָמַר לְהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: "מִתְיַרָא אֲנִי שֶׁלֹּא יִשְׂרָפוּנִי בְּהִבָּל פִּיהֶם". אָמַר לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: "אַחֲזוּ בְּכֶסֶף כְּבוֹדִי" (עַן שֶׁבַת פח:); הֵינּוּ שֶׁנֶּתַן לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עֲצָה — שִׁיאֲחֲזוּ אֶת עֲצָמוֹ בְּכֶסֶף הַכְּבוֹד, שֶׁמִּשָּׁם בָּאִים שְׂרָשִׁי נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְעַל-יְדֵי-זֶה יוֹכֵל לְהִתְגַּבֵּר עַל הַמַּלְאָכִים שֶׁלֹּא יַפִּילוּ אוֹתוֹ. כִּי תִּכְף-וּמִידָה כְּשֶׁמְחַזְּקִים אֶת עֲצָמָם בְּיַחַד, אֵף אֶחָד לֹא יָכוֹל לְעַשׂוֹת לוֹ שׁוּם דְּבָר, כִּי הַקְּלָקוּל הוּא רַק כְּשֶׁנִּפְרָדִים אֶחָד מִהַשְּׁנַיִם. וְזֶה "מִשֶּׁה קַבֵּל תּוֹרָה

וּלְמִסְרָה לְיִשְׂרָאֵל; כִּי עָקַר קִבְּלַת הַתּוֹרָה שְׁזָכָה מִשֶּׁה הָיָה עַל-יְדֵי הַגְּבוּרָה וְהַמְּלַחְמָה שֶׁקִּבְּלָהּ בְּאִפְּן שְׂיוּכַל לְמִסְרָה לִיהוֹשֵׁעַ תַּלְמִידוֹ, שְׂיוּכַל לְמִסְרָה לְיִשְׂרָאֵל מִדּוֹר דּוֹר לְעוֹלָם; כִּי עַל מִשֶּׁה בְּעֶצְמוֹ לֹא הָיוּ הַמְּלַאכִים מְקַטְרְגִים כָּל-כֶּף, כִּי יָדְעוּ אֶת גִּדְּל יְדוֹ הַעֲצוּמָה, שֶׁכָּבֵר נֶצַח וְשֶׁבֵר הַיָּצָר הִרְעָה בְּתַכְלִית, אֲבָל כָּל עָקַר קִטְרוּגָם הָיָה עַל שֶׁרָצָה מִשֶּׁה לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, לְמִסְרָה לִיהוֹשֵׁעַ תַּלְמִידוֹ, שֶׁתְּהִיָּה נִמְשַׁכֶּת לְיִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת עוֹלָם. וְעַל זֶה סָבְרוּ, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כַּח לְקַטְרֵג, מִחֲמַת שֶׁרָאוּ שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה הַדּוֹרוֹת עוֹלִים יָפֵה, וְעַל-כֵּן סָבְרוּ, שֶׁיְכוּלִים לְקַטְרֵג כְּמוֹ שֶׁקַטְרְגוּ עַל בְּרִיאַת אָדָם הָרִאשׁוֹן, כִּינּוֹן שֶׁרָאוּ שֶׁסּוּפוֹ לְחַטָּא, וְאִף-עַל-פִּי שֶׁעָכְשׁוּ כָּבֵר רָאוּ מַעֲשֵׂה הַשָּׁם יְתִבְרַךְ שֶׁגָּמַר כְּרִצּוֹנוֹ, וְכָבֵר הָיוּ בְּעוֹלָם אֲבָרְהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְהַשְּׁבָטִים הַקְּדוּשִׁים, עַד שֶׁיֵּצֵא אֹר נִפְלֵא כְּזֶה, שֶׁהוּא מִשֶּׁה רַבְּנוֹ, שֶׁהִתְגַּבֵּר וְנֶצַח הַמְּלַחְמָה כְּרָאוּ, אִף-עַל-פִּי-כֵן קִטְרְגוּ עַל שְׂרוּצִים לְמִסְרָה לְיִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת; כִּי רָאוּ, שֶׁעַתִּידִים לְחַטָּא בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, וּמִכָּל שֶׁכֵּן וְכָל שֶׁכֵּן בְּדוֹרוֹת אַחֲרָיִם. וּבְכַרְט בְּסוּף הַדּוֹרוֹת, שֶׁנִּשְׁמָוֹת יִשְׂרָאֵל יִפְלוּ בְּמִקּוֹם שֶׁיִּפְלוּ. וְעַל-כֵּן זֶה הָיָה קִטְרוּג הַמְּלַאכִים, שֶׁמִּשֶּׁה רַבְּנוֹ רוּצָה לְמַסֵּר אֶת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת.

אֲבָל מִשֶּׁה רַבְּנוֹ בְּעֶצֶם כַּחוֹ, לֹא נִי שֶׁהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם וְקִבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, אִף גַּם קִבְּלָהּ בְּכַח כְּזֶה, עַד שֶׁיְכוּל לְמִסְרָה לִיהוֹשֵׁעַ תַּלְמִידוֹ, שְׂיוּכַל לְהַמְשִׁיכָה מִדּוֹר דּוֹר לְעוֹלָם. וְכָל זֶה זָכָה עַל-יְדֵי שֶׁקִּבְּלָהּ מִסִּינִי, שֶׁהוּא שְׁפִלוּת אֲמִתִּית, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה נִכְלָלִים בְּסוּד מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְנִכְלָלִים בְּאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יְכוּלִים לְהַטּוֹת כָּלפִי חֶסֶד, וּלְזַכּוֹת אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מְקוֹמוֹ, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יְכוּלִים לְהַצִּיל אֶת הַגְּרוּעַ שֶׁבְּגְרוּעִים מְקַטְרוּג הַמְּלַאכִים, עַד שֶׁגַּם הוּא יִזְכֶּה לְקַבֵּל הַתּוֹרָה לְהַמְשִׁיכָה לְדוֹרוֹת; כִּי הַמְּשַׁכֵּת הַתּוֹרָה מִדּוֹר לְדוֹר חוֹבָה

עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב (דְּבָרִים ו, ז): "וְשִׁנַּנְתֶּם לְכַנְיָךְ וּדְבַרְתָּ בָּם" וְגו', "וְלִמְדַתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם" וְגו'; וּמוֹכָא בְּדְבָרֵי רַבְּנוֹ ו'ל (לְקוּטִי-מִוְהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן ז'), שֶׁחֵיִיב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְעַסֵּק בְּיִשׁוּב הָעוֹלָם, לְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ וּלְעוֹרְרוֹ לְעַבֹּדְתוֹ יְתִבְרַךְ, אֲבָל הַבְּעַל-דְּבָר מִתְגַּבֵּר וּמִתְגַּרָּה עַל כָּל אָדָם, וְאֵינוֹ מְנַיְחוֹ לְעַסֵּק בְּזֶה, וְאִם יִרְצָה לְהִתְגַּבֵּר כְּנִגְדּוֹ, מִתְגַּבֵּר בּוֹ בְּיוֹתֵר וְיוֹתֵר כִּיְדוּעַ. כְּדִרְךָ שְׁנֵי בְנֵי-אָדָם, כְּשֶׁאֶחָד רוּאָה שֶׁחֲבֵרוֹ רוּצָה לְהִפְלִיז, הוּא מִתְגַּבֵּר יוֹתֵר וְיוֹתֵר. עַל-כֵּן עָקַר הַתְּקוּן הוּא רַק עַל-יְדֵי הַצַּדִּיק הַאֲמִתִּי, שֶׁהוּא אוֹחֵז בְּמִדְרַגַּת עֲנִיָּה כְּמִשֶּׁה רַבְּנוֹ, וְהוּא בְּטָל וּמִבְטָל בְּאִין סוּף, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא נִכְלָל בְּמִקּוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה הוּא מְזַכֵּה אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וּמַצִּילוֹ מִקְטְרוּג הַמְּלַאכִים, עַד שֶׁמְזַכֵּהוּ, שֶׁגַּם הוּא יֵאָחֵז בְּכֹסֵף הַכְּבוֹד (עֵין לְקוּטִי-הַלְכוֹת, הַרְשָׁאָה, הַלְכָה ה', אוֹתִיּוֹת: יח, ט).

וְהַטַּעַם שֶׁנִּסְמָךְ מִיָּד לְמִשְׁנֵה זֶה: "הֵם אָמְרוּ שֶׁלִּשְׁנֵי דְבָרִים, הָיוּ מִתּוּגִים בְּדִין"; הֵינּוּ שֶׁצָּרִיךְ לְהִיּוֹת מִתּוֹן בְּדִין, לְכָלִי לְחַטָּא לְדוֹן אֶת חֲבֵרוֹ, כִּי הַמְּשַׁפֵּט לְאַלֵּהִים הוּא, וְצָרִיכִים לְהִיּוֹת מִתּוֹן מִתּוֹן הַיֵּטֵב הַיֵּטֵב, אִיךְ לְדוֹן אֶת חֲבֵרוֹ; כִּי אִי אֶפְשָׁר לְדוֹן אֶת חֲבֵרוֹ, כִּי אִם כְּשֶׁהוּא בְּסוּד מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאֵין הָעוֹלָם מְקוֹמוֹ, שֶׁזֶה עַבֹּדַת הַצַּדִּיק הַאֲמִתִּי, שֶׁיּוֹדֵעַ אֶת מְקוֹמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְעַל-כֵּן דִּינָא הוּא יְכוּל לְעַשׂוֹת רֵאשׁ הַשָּׁנָה, כִּי הוּא יְכוּל לְדוֹן אֶת כָּלם לְכַף זְכוּת. וְזֶה "וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה"; כִּי בְּנֵדָאֵי מִי שֶׁהִגִּיעַ לְמִדְרַגָּה זֹאת, שֶׁיְכוּל לְדוֹן אֶת כָּלם לְכַף זְכוּת, הוּא דִּינָא יְכוּל לְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים הַרְבֵּה, כִּי לֹא יִרְחַק שׁוּם תַּלְמִיד, אִף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ כְּדָאֵי לְפִי מַעֲשִׂיו לְקַרְבוֹ, אִף-עַל-פִּי-כֵן יִמָּצֵא בּוֹ אֵיזוֹ זְכוּת וְנִקְדָּה טוֹבָה. וְזֶה "וְעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה"; אִף-עַל-פִּי שֶׁצָּרִיכִים לְדוֹן אֶת כָּלם לְכַף זְכוּת, עִם כָּל זֹאת הוּא צָרִיךְ לְעַשׂוֹת סִיג וְגָדֵר וּמַחֲצִיבָה

תלמידים זוקנמו דכמיז (קהלת יא) זנקר זרע זרען
 ולערנ אל חנח ידך: ועשו סיג לתורה. גדר שלא
 יזול ליגע זאיסור תורה כגון שניות לעריות ושבות
 לשבת דכמיז (ויקרא יח) ושמתם את משמרתי. עשו
 משמרת למשמרתי:

ב שמעון הצדיק היה משיירי

ב משיירי. משירי שלאחר

שמחו כלן נשתיירה הקנלה
 צדו. והוא היה כהן גדול
 אחר עזרא: הוא היה

אומר. כלומר כך היה מרגלא צפומיה ממיד וכן כל
 ר' פלוני אומר. הוא היה אומר. שנמסכת זו. פירוש
 אותו צריכים לגרש. ועל-פן צריכים לעשות

גדרים וסיגים, שלא יתקרב זר. שעקר ההתרחקות שלהם מהצדיק האמת ומתקדוש ברוך הוא,
 הוא רק על-ידי הגפות והגאות, שהוא ההפך ממש מסוד 'סיני', שהוא הענוה והשפלות, שממש
 קבל משה את התורה ומסרה ליהושע וכו' עד לדורות אלו. ועל-פן זו הבחירה; כי הכל נברא
 בשביל הבחירה, שמצד אחד צריכים לדון את הכל לכף זכות, כדי להעמיד תלמידים הרבה,
 ואף-על-פי-כן צריכים לעשות סיג לתורה, ולרחק מי שראוי לרחקו מחמת גסותו, עד שיבגע
 לקבו הערל, ושב ורפא לו. ולכן ראה, אהובי בני, מה לפגיד! מאחר שזכית להתקרב אל הצדיק
 האמת, והוא מחזיר בך אמתת מציאותו ותברך, עד שגם אתה משתוקק לחזר בתשובה שלמה
 אליו ותברך, על-פן ראה לא להשבר משום דבר, אלא לך במדרגת הצדיק, ותדון את כלם לכף
 זכות, ועל-ידי-זה תזכה גם אתה להעמיד תלמידים הרבה. עם כל זאת השמר מאד, שלא יתחברו
 אליך תלמידים, שירחקו אותך ממנו ותברך, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן
 נט), שצריכים לשמר את עצמו מהרע של אלו האנשים שמקרב, שהם לא יפילו אותו. ולכן אמר
 רבנו ו"ל (ספר-המדות, אות צדיק, סימן פג): כשאחד בא לקרב את עצמו להצדיק, מתר לו להרחיקו
 כששואל קשיות שאינו צריך, שנה — אף שאמתתי לך "והעמידו תלמידים הרבה", עם כל זאת
 "ועשו סיג לתורה", לא לקרב את כל אחד; כי אם אחד מפיל את אחרים, אותו אסור לקרב.
 עם כל זאת, השתדל, אהובי בני! לדון את כל אחד לכף זכות. ואל זה תוכל להגיע רק כשתהיה
 בטל ומבטל בעיני עצמך, עד שלא תרגיש את עצמך בזה העולם כלל, ואז דיקא תהיה נכלל
 במשה רבנו, שקבל תורה מסיני דיקא, שהוא סוד השפלות, ואז לא תרחק את אף אחד, מרב
 ענוה ושפלות שתזכה, כמובא בדברי רבנו ו"ל (ספר-המדות, אות צדיק, סימן עט): אינך זקוק לזר
 תלמידך ולסלקו מלפניך כשאינו רוצה ללכת בדרך הישר, אלא תקרבו, כי זה טובת שאר
 התלמידים, וסופו לשים לב; אשרי מי שמכניס דברים אלו בתוך לבו ואז טוב לו כל הימים!
 והבן למעשה.

ב שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה: צריך שתדע, אהובי בני! אשר צדיקים פּרשו,
 שגדלתו של שמעון הצדיק היתה, שתמיד החזיק את עצמו כשיירים לכנסת הגדולה, וזו
 המדרגה הכי עליונה, שאדם זוכה למה שזוכה, שנקנס לפני ולפנים, ואף-על-פי-כן הוא מחזיק
 את עצמו ללא כלום. ועל-פן כל מי שרוצה להכניס את עצמו בעבודת השם ותברך, עליו לידע,

כמו שאין חקר לגדלתו יתברך, כך אין סוף לתשוקת האדם, שצריך להשתוקק אחריו יתברך. וכל זמן שאדם חי, הוא צריך למטר את נפשו לעלות מעלה מעלה, ולא שיה לומר, שהוא כבר השיג איזו השגה. ורבנו ז"ל אומר (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ו'), שהצדיקים עושים תשובה על תשובה, ואפילו שזכו כבר להשיג רוחניות חיות אלקות, הם שבים בתשובה, פן ואולי גשמו את אלקותו יתברך אֶתמול, כפי מה שמשגיגים היום. וכן בכל יום ויום, בכל שעה ושעה ובכל רגע ורגע, הם חוזרים בתשובה שלמה, וכן הם עולים מעלה מעלה. וזו היתה מדרגת רבנו ז"ל, שתמיד היה בוכה ומבכה שמים וארץ, איך זוכים להיות יהודי. וכשאנשי שלומנו אמרו: "רבנו, הרי מקדם גליתם לנו נוראות נפלאות מאד?!" ענה ואמר: "אני לא תארתי אף פעם, שיש מדרגות כאלו. ולכן, אם זכיתי לזה, מי יודע מה עוד געלים ונסתר ממני?!" ולכן זכה רבנו ז"ל לעלות למקום שעלה. ואת הדרך הזו הוא השריש בנו, שנעשה בכל פעם התחלה חדשה, ותמיד לידע, שאין יודעים כלל. וזה הסימן שאדם מקרב אל צדיק האמת — כשנופלת עליו שפלות (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן עב). ולכן המדרגה הכי עלינה — לידע תמיד שהוא רק שירים מהדור הקודם, ואל יחזיק את עצמו, שהוא כבר הגיע למשהו, ואז יהיה כלי לקבל בו המשכת שכינת עזו יתברך.

הוא היה אומר: צריך שתדע, אהובי, בני! שפך פרשו צדיקים, שבאיזו מדרגה שאדם נמצא, בזה הוא אומר ומדבר. ולכן גדולי מבחרי הצדיקים הבחינו בגדלתו של אדם, או להפך — פחיתותו, על-ידי הדבור דקא. כמו שכתוב (משלי ב, ו): "מפיו דעת תבונה"; מהפה של אדם יכולים לדעת את כל האדם, כי במה שאדם מדבר, מזה הוא חושב. כמו שאומר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות נבול פה,

סימן א'): מי שמדבר נבול פה, בידוע שלבו חושב מחשבות און. ומדה טובה מרבה — מי שמדבר תמיד מהקדוש-ברוך-הוא, סימן שרק את זה הוא חושב. ולכן אשרי אדם, שתמיד מחדיר בעצמו אמתת מציאותו יתברך, ועל-ידי זה ידבר תמיד ממנו יתברך. ולכן הצדיקים מכירים את האדם רק על-ידי הדבור שלו, כי אדם מכרח לגלות את כל מה שהוא עושה ואת פנימיותו היכן שהוא אוחז. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סו), שאפילו כל המחשבות שאדם חושב, מכרח לעבור דרך שפתיו, ועל-פני "הוא היה אומר"; מה שהוא היה, זה מה שהוא היה רגיל לומר.

על שלשה דברים העולם עומד: הינו צריך שתדע, אהובי, בני, שאי אפשר להתקיים בעולם, אלא מי שחזק בשלשה דברים אלו, והם: "על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים". "על התורה"; אדם צריך ללמד תורה, שהיא חכמתו יתברך, ועל-ידי למוד התורה הקדושה, האדם יודע איך להתנהג; כי אי אפשר לעבר את זה העולם כלי למוד התורה הקדושה, כי התורה היא רצונו יתברך, ואי אפשר לדעת את רצונו יתברך, אלא אם לומדים את חכמתו יתברך. "ועל העבודה"; צריך אדם להתפלל אל הקדוש-ברוך-הוא ולבקש, שכל מה שלמד — יזכה לקימו. כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן כה), שזו מעלת התפלות שעושים מהתורות, שכל מה שאדם לומד, הוא צריך להתפלל על זה כדי לקימו, כמאמרם ז"ל (אבות א, יט): "לא המדרש הוא העקר אלא המעשה"; כל מה שאדם לומד, הוא צריך להביאו לידי מעשה. ואי אפשר להביאו לידי מעשה בפעל, אלא על-ידי רבוי תפלה, שאדם מתפלל להקדוש-ברוך-הוא, ומבקש ומתחנן מלפניו יתברך, שיזכה לקיים את כל מה שלמד. ולכן הקדוש-ברוך-הוא צונו לקיים את התורה והמצוות,

שְׁלוֹ שְׁעוּלָה סוּל"ם, "מַצֵּב אֶרֶץ" —
 בְּאַרְצֵיּוֹת וּבְחֻמְרֵיּוֹת, עִם כָּל זֹאת אָסוּר לְהַשְׁכֵּר,
 אֲלָא צְרִיכִים לְזַכֵּר, אֲשֶׁר "וְרֹאשׁוֹ מְגִיעַ
 הַשְּׂמִימָה" — כָּל דְּבוּר וְדְבוּר שְׂאָדָם זֹכֶה
 לְדַבֵּר אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מִנְתַּק אֶת עֲצוּמוֹ
 מִגִּשְׂמֵיּוֹתוֹ וְחֻמְרֵיּוֹתוֹ, וּבֹא בְּלֵב הָאֱמֶת, וּמְדַבֵּר
 דְּבוּרֵי אֱמֶת, אֲזִי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְאִיר לוֹ,
 כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהֲר"ן, חֶלֶק ב',
 סִימָנִים ט', ק"ב): כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל מְדַבֵּר דְּבוּרֵי
 אֱמֶת, הַדְּבוּרִים מְאִירִים לוֹ לְצֵאת מֵהַחֹשֶׁךְ. לְכֵן
 צְרִיכִים לְזַכֵּר, שֶׁאֵף שֶׁהַקּוֹל שְׁלוֹ מַצֵּב אֶרֶץ, עִם
 כָּל זֹאת וְרֹאשׁוֹ מְגִיעַ הַשְּׂמִימָה, שֶׁנַּעֲשֶׂה
 מִדְּבוּרָיו דְּבָרִים עֲלִיוֹנִים. וְאִם הֵייתָ יוֹדֵעַ,
 אֶהְיֶיךָ, בְּנִי! מָה אֵתָּה גּוֹרֵם בְּתַפְלִתְךָ וְשִׂיתַחֲתֵךְ
 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, הֵייתָ מֵתְאַמֵּץ בִּיתֵר שְׂאֵר וּבִיתֵר
 עוֹ לְדַבֵּר כָּל הַיּוֹם דְּבוּרִים אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
 הוּא; כִּי כָל דְּבוּר וְדְבוּר הוּא כְּלִי לְהַמְשִׁיךְ בּוֹ
 הַשְּׂגָת אֱלֹקוֹת, כְּמוֹכָא בְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-
 מוֹהֲר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ל"ד), עַל הַפְּסוּק (דְּבָרִים א, י"א):
 "וַיְבַרְךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לְכֶם"; הֵינּוּ לְפִי
 הַדְּבוּר — כֵּן הַשְּׂפַע. אִם הַדְּבוּר, הֵינּוּ כְּלִי
 הַשְּׂפַע, הוּא בְּשִׁלְמוֹת וּבְמִלָּאוֹ, אֲזִי יְכוֹלִין לְקַבֵּל
 בּוֹ רַב שְׂפַע. וְלָכֵן אִם אָדָם מְרַבֵּה בְּדְבוּרִים
 אֲלֵיו יִתְבָּרַךְ, עַל-יְדֵי-זֶה מְמַשֵּׁיךְ עַל עֲצוּמוֹ שְׂפַע
 רוּחַנִיּוֹת אֱלֹקוֹת, עַד שֶׁיְכוֹל לְזַכּוֹת "וְהִנֵּה
 מְלֹאכֵי אֱלֹקִים עוֹלִים וַיּוֹרְדִים בּוֹ", עַל-יְדֵי רַבּוּי
 תַּפְלוּת, תַּחֲנוּת וּבִקְשׁוֹת יָמִים וְשָׁנִים, יִזְכֶּה
 לְרֵאוֹת וּלְהַרְגִישׁ אִיךָ מִדְּבוּרָיו עוֹלִים מְלֹאכֵי
 מַעֲלָה, וּמְלַמְדִים עֲלָיו זְכוּת לְמַעֲלָה לְמַעֲלָה,
 וַיּוֹרְדִים עִמּוֹ לְשִׁמְרוֹ. "וְעַל גְּמִילוֹת חֲסָדִים";
 מוֹכָא בְּבַעַל הַטּוֹרִים סוּל"ם עוֹלָה מְמוֹז"ן. וְעַקֵּר
 הַתַּכְלִית שֶׁל הַמְמוֹז, שִׂיתָן צְדָקָה לְזוּלָתוֹ,
 כְּמֵאמָרָם ז"ל (מְדַרְשׁ וּזְטָא שִׁיר הַשִּׁירִים א'): הַדּוֹרוֹן
 שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא צְדָקָה, הַנּוֹתֵן צְדָקָה,
 אֶפְלוּ הֵייתָ בְּיָדוֹ עֲבָרָה, וְנִתְתַּם דֵּינוֹ לְאֵבֶד,
 יְכוֹל לְהִיּוֹת מְקַבֵּל פְּנֵי שְׂכִינָה בְּכָל יוֹם, וְהַקְּדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמִלְאָךְ שֶׁל פּוֹרְעָנוֹת אֵל תִּגַּע

וְעֲלֵינוּ לְבַקֵּשׁ הַרְבֵּה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, שֶׁנִּזְכֶּה לְקִיּוֹמוֹ
 בְּאֱמֶת וּבְכַפְשֵׁיטוֹת גְּמוּרָה. "וְעַל גְּמִילוֹת
 חֲסָדִים"; אָדָם צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם הַזּוּלָת,
 שֶׁזֶה הִיסוּד שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה, כִּי נִשְׁמָוֵת יִשְׂרָאֵל
 תְּלוּיּוֹת זוֹ בְּזוֹ. וּמֵאִין אָנִי יוֹדֵעַ, שֶׁפְּנִנְתוֹ שֶׁל
 אָדָם הִיא בְּאֱמֶת לְהִתְקַרֵּב אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
 הוּא, וּלְקַיֵּם אֶת רְצוֹנוֹ וּלְעַבְדוֹ יִתְבָּרַךְ? אִם
 הוֹלֵךְ לוֹ בַּחַיִּים גַּם בְּטוֹבַת זוּלָתוֹ, זֶה סִימָן
 שֶׁהוּא מְכוּן בְּאֱמֶת. וְלָכֵן הָעוֹלָם עוֹמֵד דִּיקָא עַל
 שְׁלֹשׁ דְּבָרִים אֵלּוּ: תּוֹרָה, עֲבוּדָה וּגְמִילוֹת
 חֲסָדִים.

וְזֶה מָה שֶׁרָאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ (בְּרֵאשִׁית כח, יב):
 "וְהִנֵּה סֵלֶם מַצֵּב אֶרֶץ, וְרֹאשׁוֹ מְגִיעַ
 הַשְּׂמִימָה, וְהִנֵּה מְלֹאכֵי אֱלֹקִים עוֹלִים וַיּוֹרְדִים
 בּוֹ". וּמוֹכָא בְּבַעַל הַטּוֹרִים: סֵל"ם עוֹלָה סִינ"י,
 שֶׁהוּא הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְנָה בְּסִינַי, שֶׁזֶה "עַל
 הַתּוֹרָה"; כִּי בְּדֶרֶךְ כָּל כְּשֶׁאָדָם לּוֹמֵד תּוֹרָה
 וּמְקַיֵּם אֶת הַמְצֻוֹת, נִשְׁכָּר לְגַמְרֵי, וְנִדְמָה לוֹ
 כְּאִלוֹ הַלְמוּד שְׁלוֹ אֵינוֹ שׁוֹם דְּבָר. וְעַל זֶה
 גָּלוּ לְיַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁהַתּוֹרָה בְּכַחֲנִית "מַצֵּב
 אֶרֶץ", כִּי כָּל הַתּוֹרָה מְלַבֶּשֶׁת בְּדְבָרִים
 אֶרֶצִיִּים וּגְשָׁמִיִּים וְחֻמְרֵיִים: דּוּמָם, צוּמָח, חֵי,
 מְדַבֵּר, שְׂבָהָם מְלַבֶּשֶׁת הַתּוֹרָה. עִם כָּל זֹאת
 "וְרֹאשׁוֹ מְגִיעַ הַשְּׂמִימָה", שִׁישׁ בְּתוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה
 סִתְרֵי נִסְתָּרוֹת וְרִזִּין דְּרִזִּין. וְאִם אָדָם יִתְמִיד
 בְּתוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה בְּחַיּוֹת וּבְדַבְּקוֹת וּבְתַשׁוּקָה
 עֲצוּמָה, לְלַמֵּד לְשִׁמָּה, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, אֲזִי יִזְכֶּה
 "וְהִנֵּה מְלֹאכֵי אֱלֹקִים עוֹלִים וַיּוֹרְדִים בּוֹ", כִּי
 מְכַל לְמוֹד וְלְמוֹד שְׂאָדָם לּוֹמֵד, וּמְכַל מְצֻנָה
 וּמְצֻנָה שְׂאָדָם מְקַיֵּם הוּא בּוֹרָא מְלֹאכֵי
 שְׂשׁוּמְרִים אוֹתוֹ וְעוֹזְרִים לוֹ. "וְעַל הָעֲבוּדָה";
 זוֹ תַּפְלָה. וּפְרַשׁ בַּעַל הַטּוֹרִים: סוּל"ם עוֹלָה
 קו"ל, שֶׁזֶה הַתַּפְלָה; אֲשֶׁר בְּדֶרֶךְ כָּל אָדָם
 מְסֻתּוֹבֵב בְּזֶה הָעוֹלָם, בְּגִשְׂמֵיּוֹת וּבְחֻמְרֵיּוֹת
 וּבְעֲבִיּוֹת, וְנוֹפֵל וְנוֹכָשׁ בְּעֲבָרוֹת חֲמוּרוֹת,
 וְנִשְׁכָּר לְגַמְרֵי, עַד שֶׁנִּדְמָה לוֹ, שֶׁתַּפְלָתוֹ אֵינָה
 שׁוֹה מְאוּמָה. וְהִנֵּה "סֵלֶם מַצֵּב אֶרֶץ", הַקּו"ל

מתים. וכיוצא בזה: ג פרס. לשון ערך ערכך מתרגמינן פורסנא הוא מה שחדס נותן למי שעבד אומו והוא אינו חייב בדין ליתן לו כלום. כמו מה שיתן אדם לבנו קטן או לאשתו או לעבדו מפני קורת רוח שעשו לו ואפילו לתקות פרס כזה לא יעבוד אדם את זוראו אלא מאהבה בלבד: ויהי מורא שמים עליכם. אף על פי שאתה עובד מאהבה עבוד גם כן מיראה שהעובד מאהבה

**לְקַבֵּל פְּרָס, אֲלֵא הוּוּ כְעֵבְדִים
הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב שְׁלֵא עַל
מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס, וְיֵהִי מוֹרָא
שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם:**

זרין צמנא עשה. והעובד מיראה נזכר ממנא לא תעשה. ונמנא דעבודתו שלמה. וכן אמרו חז"ל עבוד מאהבה עבוד מיראה. עבוד מאהבה — שחס באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא, עבוד מיראה — שחס באת לזעוט דע שאתה ירא ואין ירא זועט:

פָּרָס, וְיֵהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם: צָרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עָקַר הַתְּכָלִית בְּזֵה הָעוֹלָם, שְׂאָדָם יִזְכֶּה לִירְאָה גְדוּלָה, לִירָא וּלְפַחַד רַק מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵךְ. שְׂזוֹ נִקְרְאת יִרְאֵת הַרְוּמָמוֹת, שְׂאָדָם יִרְגִישׁ, שְׂאִין בְּלַעַדָיו יִתְבַּרֵךְ כָּלֵל, וְהַכֵּל לְכָל אֱלֻקוֹת גָּמוֹר הוּא, וְדוּמָם, צוּמָח, חִי, מְדַבֵּר, הֵם לְבוּשׁ לְגַבֵּי הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וּבְכָל תְּנוּעָה

ותנועה שם אלופו של עולם. ומי שמתבונן בדברים אלו, נופל עליו תמיד פחד ויראה ממנו יתברך, והוא אינו מתירא משום בריה שבעולם, אלא מהקדוש-ברוך-הוא בעצמו. ואין עוד טוב ונעם ונערבות בעולם, כפי שזוכה להגיע ליראת הרוממות, שיכניס היטב בדעתו, אשר הקדוש-

ברוך-הוא מושל ומנהיג את עולמו בהשגחה נוראה ונפלאה מאד, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה, אלא אם-כן מכריזין עליו מלמעלה (חלין ז:), והוא יודע את זאת בברור גמור, ומחלט אצלו, שאין בלעדיו יתברך כלל, ודבר גדול ודבר קטן אינו נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, אדם בזה מפחד רק ממנו יתברך. וזה התענוג הכי גדול שאדם יכול להגיע אליו בזה העולם. ואיך זוכים להגיע אל זה? אלא על-ידי שאדם עובד את הקדוש-ברוך-הוא שלא על מנת לקבל פרס. כי מי שיש לו איזו פונה לקבל איזה שכר, ממון או כבוד, אזי בזה הוא מגלה, שאין לו יראת הרוממות, אלא יראת פחותה, שמא לא יתנו לו כבוד או כסף, או שמא יקבל איזה ענש. יראת כזו אין זו יראת שלמה, כמו שכתוב בתקונים (תקון ל): אית יראת ואית יראת, אית אהבה ואית אהבה. יראת דדחיל בר נש לקודשא בריה הוא בגין דלא נחית מנכסוי או בגין דלא ימותון בנוי בחייו. אשתפח דאם הנה נחית מנכסוי או אם ימותון בנוי בחייו, דלא הנה דחיל ליה, ובגין דא הנה רחים ליה. האי יראת ואהבה לא שני ליראת ה' ולאהבה דיליה לעקרא, אכל רחימו ודחילו עקרא דיליה בין טב ובין ביש, ובגין דא אתקריאת האי יראת ואהבה על מנת לקבל פרס. ולכן מזהיר התנא ואמר: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס"; שלא תהיה היראה שלך על מנת שיתיו בניה או שיהיה לך כסף או ממון, "אלא הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס"; שהיראה צריכה להיות רק בגין דאיהו שליט ומנהיג את עולמו בהשגחה פרטית. ובגין דא אמר קודשא בריה הוא: "השבועתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה, אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ. דאיהו רחימו בלא פרס (שם).

ומאין יכולים לדעת, אם אדם כבר אוחז בזה או לא? על זה אמר: "ויהי מורא שמים עליכם"; אם אנשים יפחדו מכם, ויתנו לכם כבוד, סימן שזכותם כבר ליראת הרוממות. וזה שבגיי-אדם מפתחים מכם, זה סימן, שאף-על-גב דאיהו לא חזי מזליה חזי (מגלה ג), שנפשוך

רצון כלל בזה העולם, אלא רצונו בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, על זה הצדיק לועגים וצוחקים ומתלווצצים ממנו, פי רב העולם רחוקים בתכלית הרחוק, ואינם יודעים כלל מה זו יראה לירא את השם; פי יכול לעבר יום ולילה, ולא מתבוננים ברגע, אשר הקדוש ברוך הוא נמצא, ואין בלעדיו נמצא, והוא רואה ושומע, מאזין ומקשיב לכל דבור ודבור שאתה מדבר ומוציא מפיך בין לטוב בין להפוך, וכל מה שאתה עושה ומתנהג — בין לטוב בין להפוך, פי מאחר שאדם רחוק מיראת ה', או שעושה עברות חמורות, או אפלו שעושה מצוות — הכל פמצות אנשים מלמדה, מאחר שאין לו יראה מהקדוש ברוך הוא. ורואים, אשר בגי' אדם יכולים לדבר כל מיני הבל ושטות, ולעשות כל מיני עברות, רחמנא לי שזבן, ואינם שמים לב, שהקדוש ברוך הוא נמצא פה, וצופה ומביט ורואה. ולכן פשבאים לפני איש צדיק וירא השם באמת, אשר נכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, ויש לו רק יראת הרוממות, הם מתלווצצים ממנו, פי הרי הם מתלווצצים גם מהקדוש ברוך הוא, פי הם אינם יראים לדבר דברים בטלים, לשון הרע, רכילות וליצנות, פי אין יראת אלקים על פניהם, וכל שפן פשעושים עברות חמורות, בנדאי השכינה נסתלקה מהם, ולכן הם עושים ליצנות מהצדיק הדבוק באין סוף ברוך הוא. לא-כן אם אדם יש לו גם-כן השגה ברוחניות, עליו יפל פחד פשי' יראי השם. ולכן, כפי הכבוד שמכבד יראי השם, פן עלה הכבוד לשרשו אצלו, שזה (תהלים טו, ד): "ואת יראי השם יכבד"; וכל זמן שהכבוד בגלות, כל אחד לפי בחינתו מולול ביראי השם.

ולכן, אהובי, בני! בזאת תבחן אם אתה אוהב ביראת הרוממות או לא, אם תראה שבאים אנשים ומתבטלים בפניך, ונותנים לך

דבוקה באין סוף ברוך הוא, ובשביל זה נפש הזולת יראה ממך. וזה מה שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן יד): וכל אחד לפי בחינתו יכול לידע העלאת הכבוד לשרש היראה, לפי הכבוד שמכבדים את יראי השם, פן עלה הכבוד לשרשו, פי שם שרש הכבוד, כמו שפכתוב (תהלים טו, ד): "ואת יראי ה' יכבד"; פי כל זמן שהכבוד הוא בגלות, כל אחד לפי בחינתו, פן הוא מולול ביראי השם. וכל אחד לפי תקונו את הכבוד, פן הוא מכבד את יראי השם. ועקר הדבר שיכבד יראי השם — בלב שלם, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (קדושין לב:): דבר המסור ללב נאמר בו: "ויראת מאלקיך". ושם עקר הכבוד, כמו שפכתוב (ישעיהו כט, יג): "בפיו ובשפתיו כבדו ולבבו רחוק ממני". נמצא, פשאחד זוכה לכבד יראי השם, זה סימן שגם הוא כבר אוהב ביראת שמים שלמה; פי מי שרואה צדיק הדבוק בהקדוש ברוך הוא, ונופלת עליו יראה גדולה מאד, סימן שיש לו הרגשה ברוחניות. וזה "ויהי מורא שמים עליכם"; הינו שתשפע עליכם יראת שמים במדה גדושה מהצדיק והחכם שבדור, שעובד את הקדוש ברוך הוא שלא על מנת לקבל פרס, אלא מצד יראת הרוממות. ובזה כל בר ישראל יכול להבחין בעצמו, אם יש לו יראת הרוממות — אם הוא מכבד את יראי השם, ונופל עליו פחד גדול כשרואה איש כשר ירא השם, אבל אם מולול ביראי השם, ולא נופלת עליו יראה כשרואה איש הדבוק בו יתברך, סימן שהוא רחוק עדין לגמרי בתכלית הרחוק מיראת שמים אמיתית, שזה כלל העמי ארצות, שלא שמשו תלמידי חכמים, כמאמרם ז"ל (ברכות מו:): שלא שמשו תלמידי חכמים — זה עם הארץ; פי על-פירב הם מולולים ביראי השם ובצדיקי אמת. ובפרט הצדיק, שדבוק לגמרי באין סוף ברוך הוא, עד שאין לו שום מחשבה בזה העולם, ואין לו

ד יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. כל התנאים הנזכרים בפרק זה זוג זוג פלוני ופלוני קבלו מפלוני ופלוני. הראשון מהם נשיא. והשני אב צית דין: יהי ביתך בית ועד לחכמים. כשיראו החכמים להתקבץ ולהתועד יהיה צימך מוכן לדבר זה שיהיו רגילים לומר נתקבץ צדימו של פלוני. שאי אפשר שלא תלמוד מהם חזיה דבר חכמה. משלו משל למה הדבר דומה לנכנס לחנותו של נזשס

ד יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם. יוסי בן יועזר איש צרידה אומר, יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי

פנייה, כי אתה עובד את הקדוש-ברוך-הוא על מנת לקבל פרס. וזה הסימן ליראי השם — שיכולים לבדק את עצמם אם עובדים את הקדוש-ברוך-הוא על מנת לקבל פרס, או עובדים את

הקדוש-ברוך-הוא שלא על מנת לקבל פרס, איך? על-ידי "ויהי מורא שמים עליכם"; אם נופלת יראת שמים על בני-אדם כשרואים אתכם, והם מתבטלים בפניכם, ונותנים לכם את הכבוד, והם יראים בפניכם, סימן שפונתך לשמים, ואתה עובד את הקדוש-ברוך-הוא ביראת הרוממות. אבל אם בני-אדם מזלזלים בך, סימן שאתה עדין רחוק מכל זה, וכל עבודתך את הקדוש-ברוך-הוא, היא על מנת לקבל פרס. ועל-כן אמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוה"ר, חלק א', סימן יט), שאדם צריך לזכור את הפנים, שיוכל כל אחד לראות את פניו בפנים שלו כמו במראה, עד אשר בלא תוכחה ובלא מוסר יתחרט ויברך תכף על מעשיו, רק ממה שהוא יביט בפניו. כי על-ידי שיביט בפנים שלו, יראה את עצמו כמו במראה, איך פניו משקעות בחשף. נמצא, שכל בר ישראל יכול למדד את עצמו איך אויחו ביראת השם, הצדיק הדבוק באין סוף ברוך הוא, עובד את הקדוש-ברוך-הוא ביראת הרוממות, יכול לבדק את עצמו אם אין לו שום פנייה — אם רואה שבני-אדם יראים מפניו ונותנים לו כבוד, סימן שיש לו יראת הרוממות, אבל אם בני-אדם אינם מתיראים ממנו, ואינם נותנים לו את הכבוד השייך ליראי השם, סימן שאינו עובד את הקדוש-ברוך-הוא שלא על מנת לקבל פרס, אלא יש לו פה פונה מן הצד: כבוד, פסוף וכיו'. וכן להפך — כל אחד יכול למדד את עצמו אם הוא ירא השם — אם הוא מכבד את יראי השם. ועל זה סוכם "ויהי מורא שמים עליכם"; הן הצדיק יכול למדד את עצמו איך עובד, אם על מנת לקבל פרס, או שלא על מנת לקבל פרס, והן כל אחד ואחד יכול למדד את עצמו, אם כבר זכה ליראת השם, אם הוא מכבד יראי ה'; כי אדם צריך תמיד למדד את עצמו היכן הוא אויחו, כי יכול להיות, שהוא מטעה את עצמו; כי יכול לעבד את הקדוש-ברוך-הוא, ולהתניגע ימים ושנים, ויזדמה לו, שיש לו כבר יראת הרוממות, ועדין הוא מטעה את עצמו. ועל-כן ראוי לבדק את עצמו תמיד, אם בני-אדם אינם מזלזלים בו, אזי סימן שיראה ופחד נופלים עליהם ממנו, אבל אם בני-אדם מזלזלים בו, סימן שעדין עבודתו על מנת לקבל פרס. וכן אדם יכול לבדק את עצמו, אם הוא באמת גם-כן חפץ ביראת השם, ואם הוא מכבד יראי השם — אם יש לו תשובה לרוחניות, זה תלוי כפי שמכבד את יראי השם, והבן למעשה.

ד יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דברייהם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בזה העולם העקר הוא התחברות עם חכמי וצדיקי הדור; כי

בְּאֵמַת בְּזֶה הָעוֹלָם הָאָדָם נִמְצָא בְּסִפְנֵה גְדוּלָה אֲחֵרָה, כִּי כָל הָעוֹלָם כְּלוּ מְלֵא כְּפִירוֹת וְאִפְיֻקוּרְסוֹת, וְאִי אֶפְשֶׁר לְהִגִּיעַ לְאַמוּנָה בְּרוּרָה וּמְזַכֶּכֶת, אֲלֵא עַל-יְדֵי הַתְּקַרְבוֹת אֶל הַצְּדִיק וְחֻכְם הַדּוֹר, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנֵי ז"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן ז').

וְבִאֵמַת גְּלוּהָ לָנוּ מוֹהַר"ן ז"ל (לְקוּשִׁי-הַלְכוֹת, פְּקָדוֹן, הַלְכָה ה', אוֹת כו): אִם אָדָם זוֹכֶה לְאַמוּנַת חֻכְמִים, אֲזִי זוֹכֶה לְהִיּוֹת בֶּן חוֹרִין, וְהוּא מְבַטֵּל מֵעֲצָמוֹ אֶת עַל הָעֲבֹדוֹת וְיִגִּיעַת הַפְּרָנְסָה. כִּי כָל מֵה שֶׁאָדָם יִגַּע וְטוֹרַח בְּזֶה הָעוֹלָם, זֶה רַק מִחֲמַת שְׂאִין לוֹ אֲמוּנַת חֻכְמִים, וְאִינוּ יוֹדֵעַ מֵה לַעֲשׂוֹת, אֲבָל בְּרַגַע שֵׁשׁ לְאָדָם אֲמוּנַת חֻכְמִים, הָרִי הוּא רוֹאֶה רַק מוֹפְתִים. כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנֵי ז"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן קפו): מֵה שֶׁמְּסַפְּרִים מוֹפְתִים מֵהַצְּדִיקִים שֶׁבְּמִדְּוַת קִיר"ה, הוּא מִחֲמַת שֶׁאֲנִשְׁיָהֶם הֵם אֲנָשִׁים כְּשָׂרִים וּמֵאֲמִינִים בְּצְדִיקִים. כִּי עַל-יְדֵי אֲמוּנָה שֶׁהֵם מֵאֲמִינִים בְּדַבְרֵי הַצְּדִיק, עַל-יְדֵי-זֶה נִתְגַּלֵּין מוֹפְתִים; כִּי בְּאֵמַת הַצְּדִיק בְּוִדְאֵי מְלֵא מוֹפְתִים. וְכַשְׁמֵאֲמִין בְּהַצְּדִיק וְנוֹתֵן עֵינָיו וְלִבּוֹ עַל דַּבְרֵי הַצְּדִיק, עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר, כִּי מֵאֲמִין שֶׁכָּל דַּבְרֵי אֵמַת וְצִדִּיק וּבְכֹנֶה מְכֻנָּה, אֲזִי אַחֲרֵי-כֵן כְּשֶׁבָא לְבֵיתוֹ, הוּא מְסַתְּפֵל הֵיטֵב עַל כָּל דְּבָר שֶׁיֵּאָרֵעַ עִמּוֹ, וּמְבִין לְמַפְרַע בְּדַבְרֵי הַצְּדִיק שֶׁדָּבַר עִמּוֹ בְּהִיוֹתוֹ אֲצִלוֹ, שֶׁזוֹ הֵיחָה בְּנוֹת הַצְּדִיק, שֶׁרָמַז לוֹ בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים שֶׁדָּבַר עִמּוֹ. וְכֵן כָּל דְּבָר וְדְבָר שֶׁיִּזְדַּמֵּן לוֹ, הוּא מוֹצֵא הַכֹּל בְּדַבְרֵי הַצְּדִיק לְמַפְרַע, שֶׁרָמַז לוֹ שִׁיחָה כֵּן; נִמְצָא, שֶׁאֲזוֹ נִתְגַּלִּים הַמּוֹפְתִים עַל-יְדֵי-זֶה. וְלָכֵן הִזְהִירָנוּ הַתַּנָּא: "יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וְעַד לְחֻכְמִים"; תְּמִיד תִּשְׁתַּדֵּל, שֶׁבְּבֵיתְךָ יִתְקַבְּצוּ הַחֻכְמִים. "וְהוּי מִתְּאֵבֶק בְּעַפְרֵי רַגְלֵיךָ"; תַּעֲשֶׂה אֶת עֲצָמְךָ כַּאֲסֻקוּפָה הַנְּדַרְסָת לְפָנֵיהֶם. כִּי פְעָמִים רַבּוֹת יָכוֹל לְהִיּוֹת, שֶׁהַצְּדִיק אוֹ הַחֻכָּם יִצְעֻקוּ עֲלֶיךָ, אוֹ יִרְאוּ אִיזוֹ קְפִידוֹת עֲלֶיךָ, אֶךְ אַתָּה, אֲהוּבִי, בְּנִי! אַל תַּעֲשֶׂה מִזֶּה שׁוֹם עֶסֶק, כִּי בְּוִדְאֵי יֵשׁ לוֹ בְּזֶה פְּנֵה עֲמָקָה; כִּי כָל מֵה שֶׁהַצְּדִיק עוֹשֶׂה, זֶה עִם פְּנֵה עֲמָקָה, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנֵי ז"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן מב): עַל-יְדֵי אֲמוּנַת חֻכְמִים, שֶׁמֵאֲמִין שֶׁכָּל דְּבָרֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם אִינוּ פְּשוּט, וְיֵשׁ בָּהֶם רְזִין, עַל-יְדֵי כֵן מְלַבִּישׁ אֶת הַקֶּשֶׁת, שֶׁהִיא הַשְּׂכִינָה, בְּלִבוֹשֵׁין דְּנִהִירִין; כִּי כָל מֵה שֶׁהַצְּדִיק עוֹשֶׂה, הוּא מִתְּיַעַץ קֹדֶם עִם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְזוֹ מַעֲלַת הַצְּדִיקִים הַקְּדוּשִׁים. וְעַל-כֵּן רָאָה, אֲהוּבִי, בְּנִי, לְקַבֵּל אֶת כָּל דְּבָרֵיהֶם, "וְהוּי שׁוֹתֵה בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם"; כִּי אָדָם צִמָּא, הַשׁוֹתֵה כָּל אֲשֶׁר נוֹתְנִים לוֹ, כֵּן עֲלֶיךָ לְהִיּוֹת תְּמִיד בְּצִמָּאוֹן, וְלִשְׁתּוֹת אֶת דְּבָרֵי הַחֻכְמִים וְהַצְּדִיקִים הַמִּתְאַרְחִים בְּבֵיתְךָ, כִּי רַב טוֹב הַגְּנוּז וְהַצִּפּוֹן תִּלְמַד מֵהֶם. וְאֵל יְהִי קָלִים בְּעֵינֶיךָ דְּבָרִים אֵלּוּ, כִּי הַרְבֵּה צְדִיקִים זָכוּ לְהִגִּיעַ לְמִדְּרַגְתָּם, רַק עַל-יְדֵי הַשְּׂמוּשׁ שֶׁשֶׁמְּשׁוּ צְדִיקִים, וְקַבְּלוּ אֶת דְּבָרֵיהֶם, וְאִפְלוּ שֶׁסִּפְּגוּ עֲלֵבוֹנוֹת וּבְזִיווּנוֹת מֵהֶם, עִם כָּל זֹאת לֹא שָׁתוּ לָבֶם לְזֶה, אֲלֵא קַבְּלוּ אֶת כָּל מֵה שֶׁשֶׁמְּעוּ אֲצֵל רַבָּם, וְדִיקָא עַל-יְדֵי-זֶה גַם הֵם הִגִּיעוּ לְמִדְּרַגּוֹת גְּבוּהוֹת בְּעֲבוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

וְהוּי שׁוֹתֵה בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם. כַּאֲדָם לְמֵא שְׂמוֹתָ אֶפִּילוֹ לְמֵאֲזוֹן וְלֹא כַּאֲדָם שֶׁנֶּע שֶׁקֵּן כְּמוֹנוֹ שְׂמוֹאֵס אֶפִּילוֹ חוֹרִין, וְהוּא מְבַטֵּל מֵעֲצָמוֹ אֶת עַל הָעֲבֹדוֹת

וְיִגִּיעַת הַפְּרָנְסָה. כִּי כָל מֵה שֶׁאָדָם יִגַּע וְטוֹרַח בְּזֶה הָעוֹלָם, זֶה רַק מִחֲמַת שְׂאִין לוֹ אֲמוּנַת חֻכְמִים, וְאִינוּ יוֹדֵעַ מֵה לַעֲשׂוֹת, אֲבָל בְּרַגַע שֵׁשׁ לְאָדָם אֲמוּנַת חֻכְמִים, הָרִי הוּא רוֹאֶה רַק מוֹפְתִים. כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנֵי ז"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן קפו): מֵה שֶׁמְּסַפְּרִים מוֹפְתִים מֵהַצְּדִיקִים שֶׁבְּמִדְּוַת קִיר"ה, הוּא מִחֲמַת שֶׁאֲנִשְׁיָהֶם הֵם אֲנָשִׁים כְּשָׂרִים וּמֵאֲמִינִים בְּצְדִיקִים. כִּי עַל-יְדֵי אֲמוּנָה שֶׁהֵם מֵאֲמִינִים בְּדַבְרֵי הַצְּדִיק, עַל-יְדֵי-זֶה נִתְגַּלֵּין מוֹפְתִים; כִּי בְּאֵמַת הַצְּדִיק בְּוִדְאֵי מְלֵא מוֹפְתִים. וְכַשְׁמֵאֲמִין בְּהַצְּדִיק וְנוֹתֵן עֵינָיו וְלִבּוֹ עַל דַּבְרֵי הַצְּדִיק, עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר, כִּי מֵאֲמִין שֶׁכָּל דַּבְרֵי אֵמַת וְצִדִּיק וּבְכֹנֶה מְכֻנָּה, אֲזִי אַחֲרֵי-כֵן כְּשֶׁבָא לְבֵיתוֹ, הוּא מְסַתְּפֵל הֵיטֵב עַל כָּל דְּבָר שֶׁיֵּאָרֵעַ עִמּוֹ, וּמְבִין לְמַפְרַע בְּדַבְרֵי הַצְּדִיק שֶׁדָּבַר עִמּוֹ בְּהִיוֹתוֹ אֲצִלוֹ, שֶׁזוֹ הֵיחָה בְּנוֹת הַצְּדִיק, שֶׁרָמַז לוֹ בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים שֶׁדָּבַר עִמּוֹ. וְכֵן כָּל דְּבָר וְדְבָר שֶׁיִּזְדַּמֵּן לוֹ, הוּא מוֹצֵא הַכֹּל בְּדַבְרֵי הַצְּדִיק לְמַפְרַע, שֶׁרָמַז לוֹ שִׁיחָה כֵּן; נִמְצָא, שֶׁאֲזוֹ נִתְגַּלִּים הַמּוֹפְתִים עַל-יְדֵי-זֶה. וְלָכֵן הִזְהִירָנוּ הַתַּנָּא: "יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וְעַד לְחֻכְמִים"; תְּמִיד תִּשְׁתַּדֵּל, שֶׁבְּבֵיתְךָ יִתְקַבְּצוּ הַחֻכְמִים. "וְהוּי מִתְּאֵבֶק בְּעַפְרֵי רַגְלֵיךָ"; תַּעֲשֶׂה אֶת עֲצָמְךָ כַּאֲסֻקוּפָה הַנְּדַרְסָת לְפָנֵיהֶם. כִּי פְעָמִים רַבּוֹת יָכוֹל לְהִיּוֹת, שֶׁהַצְּדִיק אוֹ הַחֻכָּם יִצְעֻקוּ עֲלֶיךָ, אוֹ יִרְאוּ אִיזוֹ קְפִידוֹת עֲלֶיךָ, אֶךְ אַתָּה, אֲהוּבִי, בְּנִי! אַל תַּעֲשֶׂה מִזֶּה שׁוֹם עֶסֶק, כִּי בְּוִדְאֵי יֵשׁ לוֹ בְּזֶה פְּנֵה עֲמָקָה; כִּי כָל מֵה שֶׁהַצְּדִיק עוֹשֶׂה, זֶה עִם פְּנֵה עֲמָקָה, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנֵי ז"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן מב): עַל-יְדֵי אֲמוּנַת חֻכְמִים, שֶׁמֵאֲמִין שֶׁכָּל דְּבָרֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם אִינוּ פְּשוּט, וְיֵשׁ בָּהֶם רְזִין, עַל-יְדֵי כֵן מְלַבִּישׁ אֶת הַקֶּשֶׁת, שֶׁהִיא הַשְּׂכִינָה, בְּלִבוֹשֵׁין דְּנִהִירִין; כִּי כָל מֵה שֶׁהַצְּדִיק עוֹשֶׂה, הוּא מִתְּיַעַץ קֹדֶם עִם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְזוֹ מַעֲלַת הַצְּדִיקִים הַקְּדוּשִׁים. וְעַל-כֵּן רָאָה, אֲהוּבִי, בְּנִי, לְקַבֵּל אֶת כָּל דְּבָרֵיהֶם, "וְהוּי שׁוֹתֵה בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם"; כִּי אָדָם צִמָּא, הַשׁוֹתֵה כָּל אֲשֶׁר נוֹתְנִים לוֹ, כֵּן עֲלֶיךָ לְהִיּוֹת תְּמִיד בְּצִמָּאוֹן, וְלִשְׁתּוֹת אֶת דְּבָרֵי הַחֻכְמִים וְהַצְּדִיקִים הַמִּתְאַרְחִים בְּבֵיתְךָ, כִּי רַב טוֹב הַגְּנוּז וְהַצִּפּוֹן תִּלְמַד מֵהֶם. וְאֵל יְהִי קָלִים בְּעֵינֶיךָ דְּבָרִים אֵלּוּ, כִּי הַרְבֵּה צְדִיקִים זָכוּ לְהִגִּיעַ לְמִדְּרַגְתָּם, רַק עַל-יְדֵי הַשְּׂמוּשׁ שֶׁשֶׁמְּשׁוּ צְדִיקִים, וְקַבְּלוּ אֶת דְּבָרֵיהֶם, וְאִפְלוּ שֶׁסִּפְּגוּ עֲלֵבוֹנוֹת וּבְזִיווּנוֹת מֵהֶם, עִם כָּל זֹאת לֹא שָׁתוּ לָבֶם לְזֶה, אֲלֵא קַבְּלוּ אֶת כָּל מֵה שֶׁשֶׁמְּעוּ אֲצֵל רַבָּם, וְדִיקָא עַל-יְדֵי-זֶה גַם הֵם הִגִּיעוּ לְמִדְּרַגּוֹת גְּבוּהוֹת בְּעֲבוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

וְזֶה יְסוּד גְּדוּל מְאֹד, שֶׁאָדָם צְרִיךְ לְרְאוֹת, שֶׁבְּבֵיתוֹ יִתְקַבְּצוּ הַחֻכְמִים וְיִזְמִין אוֹתָם. וּבְפֶרֶט בְּדוֹרוֹת אֵלּוּ, שֵׁשׁ צְדִיקִים הַמְּסֻתְּוֹבְבִים מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, רָאָה לְאַרְחֵי אוֹתָם בְּבֵיתְךָ, וְתַעֲשֶׂה כָּל מִינֵי פְעֻלוֹת שֶׁבְּעוֹלָם לְאַרְחֵי צְדִיק בְּבֵיתְךָ, לְמַעַן יִתְקַבְּצוּ: "יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וְעַד לְחֻכְמִים"; כִּי הַרְבֵּה

דברים הערבים וטובים: ה' יהי ביתך פתוח
 לרוחה. כנימו של אנרס חנינו ע"ה שיהיה פתוח
 לארבע רוחות העולם. כדי שלא יטרכו האורחים
 להקיף למנוח הפתח: ויהיו עניים בני ביתך. ולא

ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר, יהי ביתך
 פתוח לרוחה, ויהיו עניים בני ביתך, ואל תרבה
 תקנים: "והיו שותה בצמא

את דבריהם"; ותראה ותבין ותשפיל, אשר כל
 דבר ודבור שמדברים, יש בזה פונה עמקה ורזי
 דרזין, סתרי נספרות. כי הרבה פעמים שומעים איזה דבור, ונראה כדבור פשוט, אבל אחר-כך
 בשעור ומגא טבא, אזי כשמוזכיר עצמו ממה ששמע, ימצא שבכל דבריהם יש תורה ורזין וסתרי
 נספרות. ועל-כן ראה לשתות בצמא את דבריהם, כי כף אמרו חכמינו הקדושים (בראשית וכה,
 פרשה צו, סימן ג'): מה דגים הללו גדלין במים, כיון שיוצרת טפה אחת מלמעלה, מקבלין אותה
 בצמאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהון, כך הן ישראל, גדלין במים, בתורה, כיון שהן
 שומעין דבר חדש מן התורה, הן מקבלין אותו בצמאון, כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהון.
 כי אדם צריך תמיד לשתות את דברי הצדיק והחכם שבדור, ואף שגדמה לו, שהוא כבר שמע
 את הדבור הזה, עם כל זאת תמיד יש דבר חדש מה לקבל ממנו. אשרי מי שמקיים את דברי
 אלו, ואז טוב לו כל הימים! והבן למעשה.

ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר: יהי ביתך פתוח לרוחה: צריך שתדע, אהובי, בני!
 אשר אדם צריך למסור את גפשו לעזר לבני-אדם, וזו המצוה הכי גדולה, כי עוברים על
 בני-אדם משברים וגלים, שאין לתאר ואין לשער כלל, ומחכים ומצפים לאזן קשבת, ואין מי
 שיבין אותם, ולכן מזהירך הפנא, שתשתדל מאד ש"יהי ביתך פתוח לרוחה" לכל אחד. ואמרו
 הצדיקים, אז מען עפינט א טיר צו די גאס ווערט גיעפינט א פענסטער אין הימל [בשפותחים
 דלת לרחוב נפתח חלון בשמים]. הינו שיש לו דעה בשמים; כי אם אדם עוזר להזולת,
 הקדוש-ברוך-הוא עוזר לו, כי במדה שאדם מודד — בה מודדין לו (מגלה יב): ולכן מאד מאד
 חשוב שתזכה להגיע אל הדרגה הזו, שיהיה ביתך פתוח לרוחה, וזה היה אצל מוהרנ"ת ו"ל,
 שתמיד דלתו פתוחה היו פתוחים לכל מר גפש, ודבר על לבו. ופעם שאל אותו אחד: "למה אצל
 רבי פלוני יש גבאי, שלא נותן להפנס, ואצלכם אין מי שיעצר, אלא תמיד הדלת פתוחה?" והוא
 היה מתנגד גדול על מוהרנ"ת ו"ל, ענה ואמר לו מוהרנ"ת ו"ל: "אצלי הרבי בעצמו הגבאי",
 כאומר שהוא מונע מלהפנס אליו. ובאמת מי שהפיר את מוהרנ"ת ו"ל, תמיד ישב ולמד בהתמדה
 רבה, והתפלל אליו יתברך והתבודד בחדרו, וכן כתב וסדר את ספרי רבנו ו"ל, ועל כלם —
 שחדש את חדושו. עם כל זאת היו דלתי ביתו פתוחים לרוחה לכל עובר ושב, והיה לו זמן
 לכל מרי גפש לדבר על לבם, לחזקם, לעודדם ולשמחם ולהוציאם ממצוקתם. ולכן ראה גם
 אתה, אהובי, בני! להרגיל את עצמך, שיהיה ביתך פתוח לרוחה, ותקבל את כלם בסבר פנים
 יפות, שזו המצוה הכי גדולה, וזה מאד מאד יקר בעיניו יתברך בשמחנים ומעודדים ומשמחים
 את נשמות ישראל, והבן למעשה.

ויהיו עניים בני ביתך: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עם כל זאת שהזרתיה לחזק, לעודד

ולשמח את כל שבורי לב ומרי נפש, אף-על-פי כן אל תשפח מבני ביתך, שהרבה פעמים אדם עוסק לקרב רחוקים, לחזקם, לעודדם ולשמחם, והוא מזניח את אשתו ואת בניו ובנותיו, ואף הוא לא יכול לדבר ולהשפיע. ועל זה אומר: "ויהיו עניים בני ביתך"; שבני ביתך יהיו בעיניך בעניים שבאים גם-כן על פתח ביתך, שבודאי תקבלם בסבר פנים יפות בדרךך. וזה כלל גדול מאד, שכל אלו המקרבים רחוקים, מחזקים ומעודדים ומשמחים את נשמות ישראל, הם מזניחים את בני ביתם וילדיהם. לכלם יש להם פנים שוחקות ודבורים ערכים ומתקים, אבל לגבי בני ביתם הם מתאכזרים באכזריות גדולה מאד. ולכן עקר השלמות היא — "ויהיו עניים בני ביתך", שבני ביתך יהיו בעיניך בעניים הבאים על פתח ביתך, שגם הם צריכים חזיק. ובאמת זה יסוד גדול בחנוכה, ובפרט בדורותינו אלו, שהסטרא אחרא מתפשטת מאד בעולם עם כפירות ואפיקורסות, ועם נאוף, שקרן, תעוב וזהו, והערכיב מתערבים בין נשמות ישראל, ורבים תללים הפילה, שבני הנער יוצאים לתרבות רעה. והכל בא רק מחמת שהאבא לא האיר פניו לילדים, ולא הוריד את עצמו אליהם, ולא חזקם ואמץם ושמחם ולא הראה להם תמימות. וזה דבר מאד מאד נחוץ. ועל-כן תמיד תציר, שבני ביתך הם גם כן עניים, שבנרים ורצוצים בתוך ביתך, והם גם-כן צריכים דבור טוב לדבר על לבכם. ומכל שכן שאדם מחיב לחתן את בניו ובנותיו בגיל צעיר, כדי שלא יבשלו, תלילה, בעוונות חמורים. ורב רבם של בני הנעורים היוצאים לתרבות רעה — הן הבן והן הבת, זה רק מחמת שאינם מרגישים חם ואהבה בתוך הבית. ובחמינו הקדושים אמרו (סנהדרין עו:): האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו, והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה, והמשיאן סמוך לפרקן, עליו הכתוב אומר (איוב ה, כד): "ונדעת כי שלום אהלך"; ולכן ראה, אהובי, בני! לקרב קדם את אשתך וילדיך, ותציר בעיניך, אשר בני ביתך הם עניים הבאים אליך, ובודאי אז תקבלם בסבר פנים יפות, והבן למעשה.

ואל תרבה שיחה עם האשה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כל הצרות שבאות לאדם, הן רק בשמדבר עם אשתו, ומפספט כל העולה על רוחו, שעל-ידי-זה נעשה זול בעיניו, ומכל שכן בשמספר לה את בשלונותיו, אזי הוא כורה לעצמו בור, כי נופלת חשיבותו אצלה; כי בדרך כלל אשה רוצה שיהיה לה בעל מצלח, וברגע שהבעל מספר לה את מתדליו, נופל ערכו בעיניו. ולכן צריכים להיות פקח ולא לספר לה כל דבר. ואתה ראה לחזק את אשתך, ואף פעם אל תצפה שהיא תחזק אותך, שזה דבר בלתי מצוי. "באשתו אמרו קל וחמר באשת חברו"; אם תחזקתי אותך, והוריתיך דרך שלא תספר לאשתך את מתדליו, כי סופך יהיה מר, כי כל חנוך יפל בעיניו, קל וחמר באשת חברו, אם תספר לאשתך, שתברך משגשג, וההצלחה מאירה לו פנים, והוא ואשתו חיים ביחד בשמחה ובטוב לבב, ואינם חסרים דבר, על-ידי-זה תגרם רעה לעצמך. וזה "מכאן אמרו חכמים, כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה, גורם רעה לעצמו ובוטל מדבריו

רצ דשמ ושחק ועשה לרכיו: מכאן אמרו חכמים. רצינו הקדוש שסדר המשניות כחנה מדברי חכם זה שאמר ואל תרבה שיחה עם האשה למדו חכמים לומר כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעלמו. מלאמי כחוצ כשאדם מספר לאשתו קורוחיו כך וכך אירע לי עם פלוני היא מלמדתו לחרחר ריב. כגון קרח שספר לאשתו מה שעשה

האשה, גורם רעה לעצמו, ובוטל מדברי תורה, וסופו יורש גיהנום:

תורה, וסופו יורש גיהנום"; בנה שאדם מדבר דבורים שאינו צריך, ובפרט כשסופר על כשלונותיו, ומכל שכן וכל שכן כשסופר על הצלחת חברו וכו' ואשרו, על ידי זה גורם רעה לעצמו, כי אשתו תריב ותתקוטט ותציק לו, עד שיהיה מבקבל ותסר אונים לגמרי, שלא יוכל לצמצם את דעתו ומחו

משה שהניף את הלויס תנופה והניאמו דברים לדי מחלוקת. אי נמי מתוך שהוא מספר לה שחזרו גנוה וציישוהו אף היא מרבה אומו כלנה וזה גורם רעה לעלמו: ובוטל מדברי תורה. שנמשך אחר דברים בטלים ואינו עוסק בתורה:

ללמד תורה, ולבסוף עוד יירש גיהנום בנה העולם. כי אם אדם סובל מאשתו — חזיו מרים פלענה. כמו שאמרו חכמינו הקדושים (ביצה לב:): מי שאשתו מושלת עליו — חזיו אינם חיים, והכל בא רק מרובי הדבורים. ולכן הרגל את עצמך, אהובי, בני, לא לספר לאשתך

את המשגים שעשית, כי תחת אשר לחזק אותך, היא תשבר אותך, עד שתרגיש יסורי גיהנום בנה העולם, וביתך יתהפך לגיהנום ממש, והרגל את עצמך רק לחזקה, לעודדה ולשמחה. וכן אל תאמר לה אף פעם שאולה הפרוטה מפיסה, כי כך אמרים חכמינו הקדושים (תמורה טו): אשה, כיון שאין לה תבואה בתוך ביתה, מיד צועקת; ועל כן הזהר לא לספר לה מפשלוניך, ומכל שכן שלא תדבר מאשת חברך, שעל ידי זה תוסיף מכאוב על מכאובה, ויסורים ומרירות. וזכר דבר זה מאד, כי רבים חללים הפילה, שלא ידעו את הכלל הזה, והיו חכמים בעיניהם, ועל ידי זה לבסוף התגרשו, רחמנא לישזבן. ובאמת אם אדם מרגיל את עצמו לעודד, לחזק ולשמח את אשתו, אזי מהפך את ביתו לגן עדן. וחכמינו הקדושים אמרו (רות רבה, פרשה ב', סימן טו), שאין קורת רוח לאשה, אלא בבית בעלה. ולכן אם רק תחזק ותעודד ותשמח את אשתך, אשר זה תלוי בנדיך, כמאמרם ז"ל (ראש השנה ו): אשה — בעלה משמחה; אז כל חייך ישתנו, ואף שאשתך תהיה הכי קשה, היא תתהפך לטובה. כמאמרם ז"ל (ילקוט משלי, רמז תתקנו) על הפסוק (משלי טו, ז): "בכרות הנני דרכי איש גם אויביו ישלים אתו", אויביו — זו אשתו; והעקר תהיה חכם לדבר בביתך רק ממנו יתברך, ואז כל הבית ישתנה לטובה. כי ברגע שאדם משיח רק ממנו יתברך, על ידי זה הוא משרה את שכינת עזו יתברך בתוך הבית; אשרי מי ששם לבו ונדעתו אל דברי אלו, שאז יעבר את זה העולם בשלום. ואל תהיה חכם בעיניך, כי מרה תהיה באחריתך, אם תתנהג בדרך אחרת, וכל חייך יהיו חיי גיהנום, והבית יהיה פלו מריבות, רחמנא לישזבן. ולכן, ראה תמיד לחזק ולעודד ולשמח את אשתך, ואל תסתפל על שום דבר בעולם, ואז תזכה לחיי גן עדן. וחכמינו הקדושים אמרו (בבא בתרא קמה:): על הפסוק (משלי טו, טו): "כל ימי עני רעים" — זה שיש לו אשה רעה, "וטוב לב משתה תמיד" — זה שיש לו אשה טובה; וזה תלוי באדם, כמו שכתוב (משלי יח, כא): "מנות וחיים ביד לשון", וכתוב (קהלת ז, כו): "ומוצא אני מר ממות את האשה"; למדים מכאן, שאשה רעה היא בעצמה המנות והגיהנום, שמציקה וממיתה את האדם בזה העולם. ועל כן תהיה פקח, ותמיד תהיה סבלן גדול

בתוך ביתך. כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (תנא דבי אליהו זוטא, פְּרָק ד', סימן א'): הָרִי עֲלוּב לְכָל אָדָם, וְלֹאֲנָשִׁי בֵּיתְךָ יוֹתֵר מִלְּכָל הָעָם; וְאִם תִּתְנַהֵג בְּצוּרָה כְּזוֹ, עוֹלָמָךְ תִּרְאֶה בְּתוֹךְךָ, וְהָבֵן לְמַעֲשֶׂה.

ו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתְאִי הָאֲרֵבְלִי קָבְלוּ מֵהֶם, יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רֵב, וְקִנְיָה לְךָ חֵבֵר, וְהָרִי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת: אֵת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת:

ו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתְאִי הָאֲרֵבְלִי קָבְלוּ מֵהֶם, יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רֵב, וְקִנְיָה לְךָ חֵבֵר, וְהָרִי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֲפֹשֶׁר בְּזֶה הָעוֹלָם

ו עשה לך רב. רמז"ס פירש אף על פי שאינו ראוי להיות לך רב. עשה אותו רב עליך ולא תלמוד זינך לזין עלמך. ואני שמעתי עשה לך רב שיקבל לו רב אחד שילמוד ממנו חמיד. ולא ילמוד היום מאחד ולמחר מן האחר. ואף על גב דבמסכת עבודה זרה (דף יט) אמרו הלומד תורה מרוב אחד אינו רואה סימן זרעה כזר פירשו ואמרו הני מילי בסברא שטוב לו לשמוע סברה הרבים. אבל לענין גמרא אחד רב מעלי כי היכי דלא ליפגוס לישינה:

להגיע אל שום מדרגה, אלא אם עושה לעצמו רב. כי אדם בעצמו עלול לטעות, ולבוא לידי טעויות רבות. ולכן ההכרח לעשות לעצמו רב. ומקבל מצדיקים, איש מפי איש עד אליהו הנביא: בכל מקום שאין לאדם רב, הסמ"ך מ"ם נעשה הרב שלו, כי ההכרח להיות נכבד לפני מי שגדול ממנו, ואם אדם עושה לעצמו רב, בזה שמכניע את עצמו לרבו, בזה מגלה את טהר לבבו, שהוא נכבד אליו יתברך. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (ערובין צב.): כל המקבל פני רבו, כאלו מקבל פני שכינה. פי הרב

וקנה לך חבר. ואפילו אתה זרריך לקנותו דמיס יקריס ולפור עליו ממון כדי שתקנה אהבתו. אבל זרוב לא שייך לומר קנה לך רב שהרוב זרריך ללמד זכונס: והוי דן את כל האדם לכף זכות. כשהדבר זכף מאזניס ואין לו הכרע לכאן ולכאן כגון אדם שאין אנו יודעים ממעשיו אס זדיק אס רשע ועשה מעשה שאפשר לדונו לזכות ואפשר לדונו לחובה. מדה חסידות הוא לדונו לכף זכות. אבל אדם שהחוזק זרשע מותר לדונו לחוב שלא אמרו (שבח צו) אלא החושד זכשריס לוקה זגופו מכלל שהחושד זרשעים אינו לוקה:.

והחכם האמת, הדבוק באין סוף ברוך הוא, ונכלל לגמרי בעצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, מרב גייעתו וטרחתו בעבודתו יתברך ימים ושנים, וכשאדם בא אל הרב והצדיק האמת, והוא מכניע את עצמו לפניו, על-ידי-זה הוא משפיע עליו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו שמאיר עליו, ועל-ידי-זה התלמיד מקבל מרבו, וזה היסוד ביהדות; פי מי שאינו עושה לעצמו רב, אלא אומר שהוא בעצמו יודע, סימן שאינו יודע כלום. פי כך הולכת המסורה מאז שמשה רבנו קבל את התורה ממנו יתברך. ולכן ראה, אהובי, בני, לעשות לעצמך רב, ותלמד אצלו, ואל תתבייש אפלו שהוא קטן ממך בשנים ובחכמה, אם הוא דבוק בו יתברך, ראה לקבל ממנו דעת וחכמה. וכמאמרם ו"ל (תנחומא ואתתנון): כשם שאין אדם מתבייש לומר לחברו: השקיני מים, כך לא יתבייש לומר לקטן ממנו: למדני תורה. וכשם שהמים, כל הרוצה לשותות — ישתה בלא מחיר, כך כל הרוצה ללמד תורה — לומד בלא מחיר ובלא כסף. וזהו רב אמת, המלמד את תלמידיו אמתת מציאותו יתברך, ולומד אתם חכמת החיים, איך שיוכלו להתחזק במה שעובר עליהם בזה העולם הגשמי והחמרי. פי כבר אמר החכם מכל האדם (קהלת ב, כג): "גם כל ימיו מכאובים וכעס" וגו', וכתוב (איוב יד, א): "אדם ילוד אשה, קצר ימים ושבע רגז", ולכן צריכים רב, שילמד אותו איך לעבר את זה העולם בשלום, פי רבים תללים הפילה, אלו שהיו חכמים

פִּי יֵשׁ סִפְרִים וְעִתִּידִין לֵהִיּוֹת סִפְרִים, וְכֻלָּם צְרִיכִים לְהַעֲלֹם, וְאָסוּר לְלַעַג צֶל אֶף אֶחָד מֵהֶם, פִּי הַלּוֹעֵג צֶל דְּבָרֵי חֲכָמִים, גְּדוּן בְּצוּאָה רֹתַחַת (עֲרוּבֵן כֹּא:); וְאִזּוּ גְדוּן בְּמוֹתָרוֹת, שְׁעוּלִים לוֹ עֲשָׂנִים סְרוּחִים אֶל הַמַּחַ, וּמְצַרְבָּבִים וּמְכַלְכְּלִין דַּעְתּוֹ. וְלִכֵּן אִם אָדָם אֵינוֹ מוֹצֵא אֶת הָרֵב הָאֵמֶת, עַל-כֵּל-פְּנִים שִׁיחֲפֵשׁ וּיְבַקֵּשׁ בְּסִפְרִים הַקְּדוּשִׁים, וְיִהְיֶה גִחְשָׁבִים בְּעֵינָיו כֵּל הַסִּפְרִים, עַד שִׁמְצָא סִפְרִים כָּאֵלוֹ שִׁיכוּלִים לַעֲשׂוֹת לוֹ טוֹבָה נְצִיחִית, לַחֲזוֹקוֹ, לְאַמְצוֹ, לְעוֹדְדוֹ וּלְשִׂמְחוֹ, וּלְהוֹצִיאֵהוּ מִהַשְׂאוּל תַּחְתִּית וּמִתַּחְתֵּי שִׁנְפֵל אֵלָיו. "וְהָיָה דָן אֶת כָּל אָדָם לְבֶן זְכוּת"; שְׁעָר הַסִּפְרִים הַמְאִירִים אֶת אֲמִתּוֹ מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא לְהַאִיר בְּךָ אֶת מְצֵלַת וְחִשְׁבוֹת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל; פִּי כְּרָעֵעַ שְׂאֵדָם מְרָגִישׁ עֲרֻבוֹת, גְּעִימוֹת, יְדִידוֹת, זִיו, חִיוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אִזּוּ הוּא יֹאמֵר אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל. וּבִזְוָה מְקַשְׂרִים הַשְּׁלֵשָׁה מְאִמְרִים: "עֲשֵׂה לָךְ רֵב"; שְׂאֵדָם צָרִיךְ לְמַסַּר אֶת עֲצָמוֹ לְמַצָּא רֵב הָאֵמֶת, אֲשֶׁר יִיכַל לְלַמַּד אֶצְלוֹ תוֹרָה וּדְבָקוֹת הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ. פִּי אִי אֶפְשָׁר בְּשׁוּם פְּנִים וְאֶפֶן לְהַגִּיעַ אֶל זֶה, אֱלֹא עַל-יְדֵי הָרֵב הָאֵמֶת. וְאִם קָשָׁה לָךְ לְמַצָּא רֵב שֶׁמְבִין אוֹתְךָ וְיָכוֹל לְעוֹד לָךְ, עַל-כֵּל-פְּנִים אֶל תַּתְיָאֵשׁ, אֱלֹא "וּקְנֵה לָךְ חֵבֵר", שֶׁתַּחְבֵּר אֶת עֲצָמְךָ אֶל סִפְרֵי הַצְּדִיקֵי אֵמֶת שֶׁהַשְׂאִירוּ אַחֲרֵיהֶם בְּרָכָה, שֶׁחִבְרוּ אוֹתָם, עַל-יְדֵי קְנָה וְקוּלְמוֹס, וּבְנִדְאֵי הַטְּמִינִי אֶת עֲצָמִים בְּתוֹךְ דְּבָרֵיהֶם, כְּמוֹכָא בְּדָבָרֵי רַבְנֵי ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָ"ן, חֵלֵק א', סִימָן קַעג), בְּסוּד (שְׁבַת קה:): אֲנָא נְפִשִׁי כְּתֻבִית יְהִיבִית; הֵינִי שֶׁהַפּוֹתֵב נוֹתֵן נְפִשׁוֹ בְּתוֹךְ הַפְּתֵב, וְגַם פְּנִימִיּוֹת נְפִשׁוֹ. וְכֵן מוֹכָא בְּדָבָרֵי רַבְנֵי ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָ"ן, חֵלֵק א', סִימָן קצב), אֲשֶׁר פְּנִי, שֶׁכֵּלּוּ וְחֲקַמְתּוּ שֶׁל הַצְּדִיק נְמַצָּאִים בְּתוֹךְ הַסִּפְרֵי. וְלִכֵּן אִם אֵינְךָ מוֹצֵא אֶת הַצְּדִיק וְהַחֲכָם וְהָרֵב הָאֵמֶת, רֵאֵה לְחַפֵּשׁ וּלְבַקֵּשׁ בְּכָל הַסִּפְרִים, עַד שֶׁתַּמְצָא אֵיזָה סִפֵּר, שִׁיאִיר בְּךָ אֹר וְזִיו וְחִיוֹת וְדְבָקוֹת הַבּוֹרָא

בְּעֵינֵיהֶם, וְאָמְרוּ שְׂאִינָם זְקוּקִים לְרֵב, פִּי הֵם יְכוּלִים לְלַמַּד בְּעֲצָמָם, וּבְאֵמֶת טְעוֹת הִיא, פִּי הַהֲכָרַח לְשִׁמְשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְחֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אָמְרוּ (סוּטָה כב:): אֶפְלוּ קָרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמְשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, הָרִי זֶה עִם הָאָרֶץ; וְלִכֵּן הִזְהִיר אוֹתְךָ הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ: "עֲשֵׂה לָךְ רֵב" בְּהֲכָרַח, פִּי 'עֲשֵׂה' הוּא מְלָשׁוֹן גִּט מְעֲשֵׂה (יְבֻמוֹת קו:), בְּהֲכָרַח לַעֲשׂוֹת לְעֲצָמוֹ רֵב. "וּקְנֵה לָךְ חֵבֵר"; וּפְרַשׁ מוֹהֲרָנ"ת ו"ל (לְקוּטִי-הַלְכוֹת, רֵאשִׁי-חֹדֶשׁ, הַלְכָה ד', אוֹת נה), שֶׁמְרַמֵּז עַל הַקְּנָה וְהַקּוּלְמוֹס שֶׁהוּא חֵבֵר לְהַתְלַמֵּד חֲכָם, שִׁיתְקַיְמוּ דְבָרֵי הַתּוֹרָה עַל-יְדֵי-זֶה. וְזֶה "עֲשֵׂה לָךְ רֵב". וְאִם אֵינְךָ יָכוֹל לְמַצָּאוֹ, הַתְּקוּן לְזֶה — "וּקְנֵה לָךְ חֵבֵר"; הֵינִי עַל-יְדֵי הַסִּפְרִים הַקְּדוּשִׁים הַנּוֹכְתִיבִים בְּ'קְנָה', 'תַּחְבֵּר' אוֹתָם אֵלֶיךָ, וְתַעֲזֵן בְּהֵם הַיֵּטֵב, וְתוּכַל לִידַע מִי הוּא הָרֵב הָאֵמֶת. פִּי עָקֵר הַתְּקוּן עַל-יְדֵי רַבּוּי הַסִּפְרִים, פִּי הַחֲכָמִים הָאֵמֶתִיִּים וְהָרֵב הָאֵמֶת כּוֹתְבִים סִפְרִים רַבִּים הַמְגַלִּים אֶת אֲמִתּוֹ מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ. כְּמוֹכָא בְּזִהַר הַקְּדוּשׁ (רַעֲיָא מִהֵימְנָא, עֵזֶן בְּתַקּוּנֵי-זִהַר דְּף מַג, וּבְתַקּוּנֵי-זִהַר תְּנַשׁ, דְּף מט:); וּבְגִלוּתָא קְדָמָא בְּמִטָּה דִּילָךְ בְּזַע יִמָּא, וּבְגִלוּתָא בְּתֵרָא בְּקְנָה דִּילָךְ דְּאִיהוּ קוּלְמוֹסָא בְּזַע יִמָּא דְּאוּרִייתָא; הֵינִי שֶׁהַגְּאֵלָה תַּהִיָּה דִּיקָא עַל-יְדֵי הַסִּפְרִים שֶׁנּוֹכְתִיבוּ בְּקְנָה וּבְקוּלְמוֹס, שְׂזָה מִטָּה מְשָׂה, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יְבַקֵּעַ אֶת יַם הַחֲכָמָה; פִּי הַחֲדוּשִׁים שֶׁל הַצְּדִיק וְהָרֵב הָאֵמֶת, הֵם לְהַאִיר אֶת אֲמִתּוֹ מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּגִלּוּי רֵב וְנוֹרָא מְאֹד, עַד שֶׁתַּכְנִס בְּאָדָם תְּשׁוּקָה עֲצוּמָה לְהִיּוֹת בְּטֵל וּמְבַטָּל אֶל הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא יִרְצֶה כְּבָר שׁוּם רְצוֹן אַחַר מִבְּלַעֲדֵי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְעַל-כֵּן אִם תִּזְכֶּה לְמַצָּא, אֶהוּבִי, בְּנִי, אֶת הָרֵב וְהַחֲכָם הָאֵמֶת, שִׁישׁ בְּכַחוֹ לְהַעֲלוֹת אוֹתְךָ אֶל מְדֻרְגָה זוֹ — מַה טוֹב וּמַה נְּעִים, וְאִם לֹא תִזְכֶּה מֵאִיזוֹ סִבָּה, עַל-כֵּל-פְּנִים אֶל תַּחֲלֵק עַל שׁוּם סִפֵּר, אֱלֹא תַעֲזֵן בְּכָל הַסִּפְרִים. כְּמוֹכָא בְּדָבָרֵי רַבְנֵי ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָ"ן, חֵלֵק א', סִימָן סא);

יתברך שמו, ויוכל גם להבין אותך ולהגביה אותך, ולהוציא אותך מזהמת מצשיך וקלקול דרכיך. וגם אתה תזכה להכלל באין סוף ברוך הוא, ואז תדע שהוה הרב החכם האמת, שאתה צריך ללמד אצלו. ומאין תדע באיזה ספר לעיין? אם על-ידי הספר הזה תבא לדון את כל אדם לכף זכות, סימן שאתה מחזיק בספר השיך לשרש נשמתך, שזה "והוי דן את כל האדם לכף זכות"; כי הצדיקים האמתיים, הדבוקים באין סוף ברוך הוא, מאירים את יתברך באור נורא ונפלא מאד בכל העולמות, וביותר

ז הרחק משכן רע. שלא תלמוד ממעשיו. ועוד שלא תלקה עמו במפלתו דלוי לרשע ולוי לשכנו: ואל תתחבר לרשע. שכך אמרו חכמים כל המתדבק לרשעים אף על פי שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר כיוצא בהם. למה הדבר דומה לנכנס לביטו של זורסי אף על פי שלא לקח ממנו כלום מכל מקום ריח רע קלט והוליא עמו: ואל תתיאש מן הפורענות. שלא תאמר רשע זה מעשיו מלליחין אלך ואלדבק עמו הוילי והסעה משמקת לו. לכך אמר ואל תתיאש מן הפורענות. כלומר דע שמהרה תנא עליו פורענות כי פחאס ינא

ז נתאי הארבלוי אומר, הרחק משכן רע, ואל תתחבר לרשע, ואל תתיאש מן הפורענות:

מצימצמים עצמם בתוך הכתב, כדי שתהא נשארת השארתם לנצח. ועל-ידי ששוקדים בספרי הרב האמת והצדיק והחכם שבדור, שכתבו אותם בקנה ובקולמוס, על-ידי-יזה מאירה בך תשוקה לדון את עצמך וכן את אחרים לכף זכות, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רפב), אשר צריך האדם לחפש ולבקש ולמצא בעצמו נקודות טובות, ולדון את עצמו לכף זכות. וכן צריך לחפש ולבקש ולמצא באחרים נקודות טובות, ולדון אותם לכף זכות, שאז אתה נמצא אצל החזן שיכול להתפלל עם כל הנקודות טובות של כל עם ישראל. אשרי מי ששם דברי אלו אל תוף לכו! והבן למעשה.

ז נתאי הארבלוי אומר, הרחק משכן רע: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר החכם מכל אדם אמר (משלי כו, י): "טוב שכן קרוב מאח רחוק", כי עם שכן אתה גר בקביעות, ורואה אותו בכל יום ויום. ולכן אשרי האדם שנעשה שכן ליראי השם, ומדברים יחד ומתחזקים זה עם זה, אשר אין עוד טוב יותר מזה. לא-כן הדבר הגרוע ביותר לאדם, שמתחבר אל שכן רע. וחכמינו הקדושים אמרו (ספה נו:): "אוי לרשע ואוי לשכנו, טוב לצדיק וטוב לשכנו"; כי פשיש לאדם שכן טוב שהוא צדיק, אזי ילמד ממעשיו, לא-כן אם יש לו שכן רע, אזי ימשיך אחריו. ולא בתנם שאמרו חכמינו הקדושים (תנחומא במדבר): אשרי לצדיק ואשרי לשכניו — אלו שלשת השבטים, שהיו סמוכים למשה ואהרן, נעשו גדולים בתורה; יהודה — שנאמר (שם בראשית מט, י): "לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו, עד כי יבא שילה ולו יקהת עצמים", ביששכר כתיב (דברי-הימים יב, לג): "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, לדעת מה יעשה ישראל, ראשיהם מאתים, וכל אחיהם על פיהם"; והיו מסמיכין הלכה על פיהם. "ומזבולן מושכים בשבט סופר" (שופטים ה, יד): סופר על שהיו שכניו כלם נעשו בני תורה ומן הדרום בני קהת וסמוכין להם ראובן ושמעון וגד, מפאן אמרו: אוי לרשע ואוי לשכנו — אלו שלשת השבטים שהיו שכנים לקרח ועדתו בדרום אבדו עמו במחלקתו, שנאמר (במדבר טו, לב): "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם ואת כל אשר להם" ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש". ולכן הזהיר התנא: "הרחק משכן רע"; כי כן אמרו חכמינו הקדושים (סוטה ז), שאומרים לסוטה הרבה שכנים רעים עושים, כי

הוא אור אין סוף ברוך הוא. ואל תתן לרגע שיהוא יבגס אתך באיזה וכוח, כי מחשבה אחת נגדו יתברך, כבר פוגמת ומפילה את האדם בנוקבא דתהומא רבא. ולכן ראה להזהר מאד, אהובי, בני! לא להתחבר אל רשע, כי זו דרך מסכנת מאד מאד, ורבים חללים הפילה, אלו שהתחברו אל רשעים. פי כף אמרו חכמינו הקדושים (ערוכין יט): רשעים — אפלו על פתחו של גיהנום אינם חוזרים בתשובה; ולכן מה לך להכניס את עצמך במקום סכנה?! וכן אמר רבנו י"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן מג), שאפלו הכל פה של רשעים מוליד נאוף בהשמע דברייהם, ולכן מה אתה צריך לשמע את טנוף דבריו, שמעיו לדבר על כל הקדוש לעם ישראל ועל הקדוש-ברוך-הוא. וכן אמרו חכמינו הקדושים (מגלה כח): אסור להסתפל בצלם דמות אדם רשע; ואמרו חכמינו הקדושים (יומא פו): אוי להם לרשעים, לא דיין שמחייבים עצמם, אלא שמחייבים לבניהם. ולכן צריכים מאד מאד להשמר לא להתחבר עם רשע, ומהו רשע? מי שמתחצף נגד צדיק הדבוק בהקדוש-ברוך-הוא, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (בבא מציעא פג): מדחציף כולי האי שמע מינה רשיעא הוא; אם אהד מתחצף נגד צדיק הדבוק בו יתברך, ומתמיד בתורה הקדושה, ומאריך בתפלה, הוא נקרא רשע מרשע, וצריכים להשמר לא להתחבר אליו.

ואל תתיאש מן הפרענות: צריך שתדע, אהובי, בני! שאדם צריך תמיד לפחד מיום הדין הנורא, שאז ידונו את כל אדם על מעשיו, ולא יותרו לו על שום דבר שבעולם, אם לא יחזור בתשובה. אשרי אדם החוזר בתשובה שלמה בכל יום ובכל שעה ובכל רגע. וכה אמרו חכמינו הקדושים (תנחומא חקת): אשרי אדם מפחד תמיד; כף היא מדת חסידים, אף-על-פי שהקדוש-ברוך-הוא מבטיחם, אינם

אדם לומד מהשכנים שלו, ולכן כל אדם צריך לדעת, אם סבכו אתו שיהיה שכן עם איזה בר ישראל, הוא בודאי צריך לדבר אתו תמיד רק מעבודת השם יתברך וגלוי אמונה, ותמיד יהיה שם שמים שגור על פיו, ויגידים שלום אל שכנו. ואמרים חכמינו הקדושים (יבמות סב): האוהב את שכניו והמקרב את קרוביו, עליו הכתוב אומר (ישעיה נח, ט): "אז תקרא ויהי"ה יענה"; פי זה מאד מאד חשוב בעיניו יתברך. ולכן לא בחנם שאמה נעשית שכן דיקא לאדם הזה, כי מצד שרש הנשמה אתם אחד, ובשכיל זה סבב הקדוש-ברוך-הוא, שתגורו אחד ליד השני. ולכן ראה לנצל את השכנות שלכם, ותדבר עמו מעבודת השם יתברך, ותחזק ותעודד אותו, פי רק בשכיל זה סבב הקדוש-ברוך-הוא שתהיה שכן עמו. "ואל תתחבר לרשע": צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך להזהר מאד מאד לא להמשיך אחר דרך הרשעים, ואסור להתחבר אתם בשום פנים ואופן, ואפלו לקרבם אליו יתברך זה מאד מסכן, פמוכא בדברי רבנו י"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן נט): מי שמשתדל תמיד לקרב בגי'אדם לעבודת השם יתברך, צריך לשמר את עצמו, שלא יתאחזו בו הקלפות והרע של אלו בגי'אדם שמקרבם, ויכולים לפל על ידם. ועל-כן צריך מאד מאד להשמר לא להתחבר לרשע, פי במקום שאמה תקרב אותו אליך, הוא יכול לקרב אותך אליו, ונמצא יצא שכרך בהפסדך. ולכן אל תתחבר לרשע, ואם רצונך לדבר עם רשע, תדבר אתו רק ממנו יתברך, ואל תפגס בשום דברים בטלים או וכוחים עמו, אשר לא פועלים שום דבר על ידם, אלא יכולים לפל בפח. ולכן עקר העצה בזה העולם, כשבא אליו איזה רשע, או שסמוך לו איזה רשע, שלא תפגס עמו בוכוחים, אלא תדבר עמו רק מהקדוש-ברוך-הוא, ותגלה לו את אמתת מציאותו יתברך, ואיך שכל העולם כלו

פורקים יראה, פי תמיד הם מפתחים ממנו אלו: ה אל תעש עצמך כעורכי הדינין. כמותן יתברך, פי אם אדם מנתק את עצמו כרגע אנשים שעורכים ומסדרים טענות נעלי הדין לפני מהבורא יתברך שמו, הוא יכול לקבל ענש, הדיינים. שאסור לאדם לגלות דינו לאחד מנעלי הדין ומה אנתנו רואים? שאלו הרשעים, הם ולומר לו עשה כך כשנזיל שמוכה נדיך ואף על פי מחצפים המעיוזים לדבר נגד הקדוש-ברוך-הוא ונגד פל הקדוש לעם ישאל ונגד צדיקי אמת,

ח יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם. יהודה בן טבאי אומר, אל תעשה עצמך כעורכי

ואינם עושים לעצמם חשבון, שלפתע יום יבא, ויפלו בפח פנה שלא שצרו כלל. ועל זה מזהיר התנא הקדוש "ואל תתיאש מן הפרענות"; אל תחשב שתמיד ילך לך כל-כף טוב כמו שאתה חושב, והנך עכשו מעו לדבר נגד הקדוש-ברוך-הוא ונגד פל הקדוש לעם ישראל, ואתה מתחצף נגד צדיקים, ומדבר עליהם כל דבר אסור, ואתה מתלוצץ מספריהם שחברו בגלוי אלקות, פי פתאום תבא עליך הפרענות. ועל-כן ראה, אהובי, בני! לחזור בתשובה שלמה. ואמרו תכמינו הקדושים (שומר טוב תהלים לו): "שם פחדו פחד" — אלו הצדיקים, שמתפתחים בעולם הזה מן הקדוש-ברוך-הוא, ועושים צויו, ולפיכך לא היה פחד שהם מתפתחים מדינם לעולם הבא, פי מי שמפחד תמיד רק ממנו יתברך, הוא אינו צריך לפחד מן הפרענות שתבא עליו. לא-כן מי שמוריד מעצמו על מלכות שמים, ופורק על לגמרי, ופוער פיו כלפי מעלה, רחמנא לישון, ונגד פל הקדוש לעם ישראל, ובפרט שמעו לדבר על צדיקים אמתיים ומתלוצץ מספריהם, עליהם אומר התנא הקדוש: "ואל תתיאש מן הפרענות", פי בא יבא יום אידך, יום שבידתך, שתשבר ותפל בפח. ולכן אשרי האדם שמפחד תמיד ממנו יתברך, וזה יביא אותו אל חזרה בתשובה שלמה, וימשיך על עצמו ערכות, נעימות, ידידות, זיו, חיות אלקותו יתברך.

ובזה מקשרים שלשת המאמרים יחד, שקדם מזהירך — "הרחק משבן רע", פי בדרך כלל אדם נמשך אחר שכניו. ואם תאמר: אכנס לגור בין שכנים רשעים, ואחזיר אותם בתשובה שלמה, על זה הוא מזהיר אותך: "ואל תתחבר לרשע", פי זו סכנה גדולה מאד, במקום שאתה תקרב אותו, הוא יקרב אותך אל מעשיו הרעים. ואם תאמר, הלא אתה רואה שאלו הרשעים עושים חיל, ואינם חסרים דבר, והם מצליחים, כאשר רואים היום, אשר כל דאלים גבר (גטין 50), ומי שמתחצף יותר — מצליח יותר. על זה אומר לך: "ואל תתיאש מן הפרענות"; פי מי שעובר על רצונו יתברך, לבסוף יקבל את הפרענות, שהיא הענש שלא תאר לעצמו. ולכן אשרי האדם אשר שם דברים אלו אל תוך לבו, ובורת רק אל הקדוש-ברוך-הוא, ומדבק את עצמו אל האין סוף ברוך הוא, ותמיד שש ושמת בקיום המצוות, ומדבר דבורי אמונה, ומחזיק מעמד על כל מה שעובר עליו, ואינו נשבר משום דבר, אלא מדביק את עצמו באין סוף ברוך הוא, ומדבר עם כלם דבורי אמונה, שאז טוב לו בזה ובכא לגצח נצחים, והבן למעשה.

ח יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם: הינו מיהושע בן פרחיה ונתאי הארבל. "יהודה בן טבאי" רצו למנות אותו נשיא, ואמרו (ירושלמי תגינה, פרק ב', הלכה ב', וכן סנהדרין פרק י', הלכה ו'), שהוא לא רצה לקבל שררה ורבנות, וברח לאלפסנדרי של מצרים. "ושמעון בן שטח" נשאר, פי היה אחיה של שלום-ציון המלכה, אשת ינאי המלך.

יהודה בן טבאי אומר, אל תעשה עצמך כעורכי הדינין: בא ללמד אותך, אהובי, בני!

שידע שהדין עמו. פירוש אחר כעורכי הדיין כגדולי
הדיינים. ובתלמוד היושב לפני רבו מדבר שלא יעשה
עצמו כגדולי הדיינים לדבר לפני רבו כפוסק את הדין.
עורכי לשון ערכאות של פרסיים (גיטין ט-י) ערכאות

של בית דוד. ומפי אחרים
שמעתי אל תעש עומק כגדולי
הדיינים לכוף בעלי דינים
שיבאו לדון לפניך: יהיו
בעיניך ברשעים. שלא יטה
לנך לאחד מהם לומר איש
פלוגי חשוב הוא ולא יטעון
טענת סקר. שאם אחת אומר

**הַדִּינִין. וְכִשְׂיָהִיו בְּעֵלֵי הַדִּין
עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ
כְּרָשָׁעִים. וְכִשְׁנִפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ,
יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּזֹכָאִין, כְּשֶׁקִּבְלוּ
עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין:**

כן אין אחת רואה לו חובה: כשקבלו עליהם את
הדין. שלא תחשוד החייב לומר גולן היה זה. אלא
חאמר שמה טועה היה ולא נתכוין לגזול. אי נמי
נתחייב אחד מהם שזועה ונשבע לא חאמר לסקר
ומגלה אותם מארצם. ולכן מה ולמה צריך
להכניס את עצמו בספנה גדולה כזו?! ולכן
הוא מזהיר: "אל תעש עצמך כעורכי
הדיינים"; ואם אתה יכול, ברח לך מלהיות דיין.
ואם ההכרח לך להיות דיין, זכר קלל זה:

"וְכִשְׂיָהִיו בְּעֵלֵי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּרָשָׁעִים"; כל זמן שלא שמעת את שני
הצדדים, יהיו בעיניך שניהם כרשעים. פי באמת צריכים להזהר מאד מאד לא לשמע צד אחד,
כמאמרם ו"ל (סנהדרין ז:): "שמע בין אחיכם ושפטתם" (דברים א, טז): אמר ר' חנינא, אזהרה
לבית-דין שלא ישמע דברי בעל דין קדם שיבא בעל דין חברו. ואם אדם עובר על כך, ושומע
צד אחד קדם ששמע גם את הצד השני, ודן את הדין, הרי הוא רשע גמור, ואסור להסתפל
על פניו. ועל-כן לא בחנם שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין ז:): כל דיין שאינו דן דין אמת
לאמתו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר (תהלים יב, ו): "משד עניים מאנקת אביונים
עתה אקום יאמר ה' וגו'; ולכן אם דיין שומע רק צד אחד, הוא רשע ארויר וטמא, ואסור
לעמד בארבע אמותיו, פי צריכים לשמע את שני בעלי הדינים, והם צריכים לעמד ביחד לפני
הדין. וקדם ששומעים את שניהם, יהיו בעיניך כרשעים, פי אסור להטות את הדין, ובזה
ששומעים צד אחד קדם ששומעים את הצד השני, או ששומעים צד אחד בשעה שהצד השני
אינו נמצא פה, הרי אין לך עוד עול שקוץ ותעוב יותר גדול מזה. ולכן אי לו לדין שעושה
דבר זה, שלא יצא מן העולם עד שינקמו בו מהשמים באפן מתריד, רחמנא לצלן. "וכשנפטרים
מלפניך יהיו בעיניך כזכאין, כשקבלו עליהם את הדין"; אבל תכף-ומיד כשהם קבלו את הדין,
ושמעם כבר את שני הצדדים, "יהיו בעיניך כזכאין", פי אין עוד זכאי כמי ששומע לדין תורה
אמת. ולכן צריכים מאד מאד להזהר כשבאים להתדין אצל דיין. ואמרו חכמינו הקדושים
(סנהדרין ז:): לעולם יראה דיין עצמו כאלו חרב מנחת לו בין ירכותיו וגיהנום פתוחה לו מתחתיו,
ואם לא ידון את הדין כמו שצריך, הרי עגוש יענש. ועל-כן אשרי מי שיכול להתחמק לגמרי
מלהיות דיין, אבל אם הוא כבר צריך להיות דיין, אזהרה שישמע את שני הצדדים ביחד, וידון
דין אמת כפי דעת תורה, ולא כפי דעת בעל-הבית, והבן למעשה.

ט שמעון בן שטח אומר, הוי מרבה לחקר נשנע: ט והוי זהיר בדבריך. שלא יאמר הדין שמה את העדים: בפשטתה הולך לחקר עדים, כן וכן היה מעשה או אם היה הדבר כך היה פלוני תחקר אותם היטב היטב. פי בדרך כלל מי וכאי ומתוך דברים הללו לומד נעל הדין או העדים שמעיד על זולתו, יש לו נגיעה; פי המאמין לומר דבר שלא היה:

ט שמעון בן שטח אומר, הוי מרבה לחקור את האמת, אשר אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, ונדבר גדול ונדבר קטן לא נעשה מעצמו,

אלא בהשגחת המאציל העליון, הוא לא יבנס בענין עדות, להעיד על זולתו, אלא אם יש לו נגיעה. ולכן אם אמה רואה עדים, שרוצים לקבר את מישהו, תרבה לחקר אותם, פן ואולי כל פונתם היא רק להפילו. וזה נסיון גדול מאד. ובחכמינו הקדושים אמרו (שמות רבה, פנשה מו, סימן א): בשעה שאמר לו הקדוש-ברוך-הוא (שמות לב, ז): "לך רד פי שחת עמך", היה תופס בלוחות ולא היה מאמין שחטאו ישראל. ואמר: אם איני רואה — איני מאמין, שנאמר (שם יט): "ויהי כאשר קרב אל המחנה", שלא שברן, עד שראה בעיניו, אוי להם לבני-אדם שהם מעידים מה שאינם רואים, אפשר שלא היה משה מאמין בהקדוש-ברוך-הוא שאמר לו: "פי שחת עמך", אלא הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפלו שיהא אדם שומע דבר מיחידי גאמן, אסור לקבל עדותו, לעשות דבר על פיו, אם אינו רואה. למדים מכאן, שאפלו משה רבנו, שהקדוש-ברוך-הוא אמר לו: "לך רד פי שחת עמך", עם כל זאת לא נצה לשבר את הלחות עד שראה במו עיניו. על אחת כמה וכמה איך יכול בשר ודם להעיד, אם הוא לא ראה בעיניו. ואנחנו עדים מה שקורה היום, בגני-אדם מעידים בזולתם כל מיני שקרים, אפלו שלא ראו אותם ולא שמעו אותם, אשר זה סתם לשון-הרע, ואוי להם מיום הדין. ולכן לא בחנם שאמר התנא: "הוי מרבה לחקור את העדים"; פי אם יש לאדם נגיעות אישיות, הוא יעיד עדות שקר, ובשעה שאדם מדבר על הזולת, ומעיד לכלם דברים שאינם כן, הרי זה עון כל יכפר. ובפרט פשיוצאת מזה שגאה ומריבה, שלם ישלם המבעיר את הבערה. עם כל זאת הזהירנו: "והוי זהיר בדבריך"; בפשטתה מדבר עם בני-אדם, תהיה זהיר ונזהר מאד מאד איך אמה מדבר, כדי שלא ילמדו מדבריך איך לתפס אותך, שזה "שמא מתוכם ילמדו לשקר"; הינו שאסור לדבר גדולות, אלא אדם צריך תמיד לדבר רק מהקדוש-ברוך-הוא, ולא ידבר אף פעם מעצמו. ויהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא. פי ברגע שאדם מדבר מעצמו, הוא יכול להטעות את הבריות, ומדבריו דיקא ילמדו לשקר, ויגרם לעצמו ולאחרים רעה, על-ידי שיעידו עליו עדות שקר. ורבים חללים הפילה המחלקת והמריבות, שאחד חלק על חברו. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן קפא): בפשטתקשרים בקשר איזה אנשים על איש אחד, אפלו אם הוא אדם חשוב יותר מהם, עם כל זה יכולים להפילו, פי נתקבצים חלק הכבוד שיש לכל אחד מהם, ועל-ידי-זה נתבטל חלק הכבוד שלו, ונופל על ידם, ויכולים להפיל אותו בנוקבא דתהומא רבא; פי כשפפילים איזה אדם, עקר הנפילה — שנופל לתאות גאוף, רחמנא לישזבן. ועל-פן צריכים לחקר היטב היטב את העדים שבאו להעיד על הזולת שעשה כך וכך, כמו שבודים המתנגדים עליו, כידוע מה שקורה בעתים הללו, שקמים גואפים ככלבים, ורשעים ארורים, ובודים על צדיקי אמת הדבוקים באין סוף ברוך הוא כל מיני שקרים, ובני-אדם מקבלים את השקר והלשון-הרע, ועל-ידי-זה גם הם יוצאים וחולקים. עם כל

י שמעיה ואבטליון. גרי לזק היו ומנני בניו של סנחריב הם ושמעתי שמפני שהיה אבטליון אב בית דין נקרא בשם זה שפירושו אב לקטנים. כי טליא בלשון ארמי קטן. כמו אמר ר' יוחנן כד הוינא טליא (מגילה ה:): כשהייתי קטן. לימו טליא וטליומא. יבואו קטן וקטנה. אף כאלו אבטליון אביהן של יתומים קטנים: אהוב את המלאכה. אפילו יש לו זמה

זאת נתן לנו עצה: "והוי זהיר בדבריך, שמא מתוכם ילמדו לשקר"; תשמר את עצמך לא לדבר מה שלא צריך, כדי שאלו המתנגדים והרשעים האוורים לא ילמדו מדבריך איך לשקר; הינו שלא תתן להם הזדמנות שיוכלו לחלק עליך, והבן למעשה.

לְשַׁקֵּר: י שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיֹון קָבְלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר, אֶהוֹב אֶת הַמְּלָאכָה, וּשְׁנָא אֶת

י שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיֹון קָבְלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר, אֶהוֹב אֶת הַמְּלָאכָה, וּשְׁנָא אֶת הַרְבָּנוֹת, וְאֵל תְּתוּדַע לְרִשׁוֹת: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוֹבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר בָּזָה הָעוֹלָם הָעֶקֶר הוּא הַיְגִיעָה וְהַטְרָחָה לְהַתְיַגֵּעַ וְלַטְרַחַּ בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יְתַבְרַךְ, וְרַק עַל-יַד־זֶה יְכוּלִים לְהַגִּיעַ אֶל מְדַרְגּוֹת גְּבוּהוֹת בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יְתַבְרַךְ. שְׁאָדָם צְרִיף לַעֲשׂוֹת עֲצָמוֹ כְּשׁוֹר לַעַל וְכַחֲמוֹר לְמִשָּׂא, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (תנא דבי אליהו בבה, פּרָק ד'): אֲשֶׁרִי אָדָם הַשֵּׁם עֲצָמוֹ כְּשׁוֹר לַעַל וְכַחֲמוֹר לְמִשָּׂא, וַיֵּשֶׁב וַיְהַגֵּה בְּכָל יוֹם בַּתּוֹרָה תָּמִיד, מִיַּד רוּחַ-הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלָיו,

להתפרנס חייב לעסוק במלאכה. שהזמנה מביאה לידי שיעמום (כתובות נט): ושנא את הרבנות. ולא חלמך אדם גדול אני וגנאי לי לעסוק במלאכה. דאמר ליה רב לרב כהנא פשוט נבלחא בשוק וטול אגרא ולא חילמא כהנא חנא. גברא רבא חנא. וסניא צי מלחא (פסחים קיג). פירוש אחר ושנא את הרבנות. המרחק מלנהוג שררה על יצור שהרבנות מקצרת את בעליה: ואל תתודע לרשות. כדי ליטול שררות [רבנות] על ידי. אי נמי אל תתודע לרשות. שלא יעזירוך על דעת קונך כמו שאירע לדואג האדומי: לרשות. השררה קרויה

ותורתו בתוך מעיו. וכן אמרו תכמינו הקדושים (ילקוט שמעוני בשלח, רמז קסה): אֲשֶׁרִי אָדָם שֵׁשׁ בּוֹ דְבָרֵי תּוֹרָה, וַיּוֹשֶׁב וַחֲוָרֶשׁ בָּהֶם כְּבִהְמָה שֶׁהִיא חוֹרֶשֶׁת בְּשׂוּדָה; כִּי אֲצִלוּ יְתַבְרַךְ מְאֹד מְאֹד חֲשׂוּבָה הַמְּלָאכָה שְׁאָדָם יַגַּע בְּמַלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (תנא דבי אליהו בבה, פּרָק ג'): תִּלְמִיד חָכָם שֶׁמְרַבֵּה בְּמַלְאכְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, וְאֵינּוּ מְכַנִּים פְּרוֹת הַרְבֵּה, סִימָן יָפָה לוֹ, שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אֶת תּוֹרָתוֹ, שְׂאָם יַעֲשִׂיר — יִפְשַׁע מִדְּבָרֵי תּוֹרָה. וּפְעַם אַחַת שָׁאַל מוֹהֲרַנְיָת ו"ל אֶת רַבְּנּוֹ ו"ל: מְדוּעַ כְּמָה יֵרְאִים שֶׁהַתְיַגֵּעוּ בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם הַרְבֵּה מְאֹד (שְׁקוֹרִין הָאֲרִיזוֹן), וְאֵף-עַל-פִּי-כֵן לֹא הַגִּיעוּ לְמְדַרְגַּת הַצְּדִיקִים הַגְּדוֹלִים? הַשִּׁיב בְּפִשְׁטוֹת: מִסְתַּמָּא לֹא הַתְיַגֵּעוּ כָּל-כָּף; כִּי הַכָּלָל, שֶׁהָעֶקֶר הוּא הַיְגִיעָה, וְהַכָּל לְפִי רַב הַמַּעֲשֶׂה (שיחות-הר"ן, סימן קע). וְרַבְּנּוֹ ו"ל הַתְּפָאֵר מְאֹד, שֶׁהוּא יַגַּע וְטַרַח הַרְבֵּה בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁכַּח לָזֶה בְּאֵל מְדַרְגָתוֹ הַגְּבוּהָה. וּפְעַם אַחַת אָמַר רַבְּנּוֹ ו"ל בְּסוּף יָמָיו לְתַלְמִידוֹ ר' שְׁמַעְוֹן: כְּמוֹ שֶׁאַתָּה רוֹאֵה אוֹתִי, כָּל מָה שֶׁיַּגְעַתִּי וְטַרַחְתִּי וּפְעַלְתִּי עַל-יַד־עִבּוּדְתִי מְאֹדִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה, עָתָה אֲנִי יְכוּל לַפְעֵל כָּל זֶה בְּיוֹם אֶחָד. וְאַחֲרֵי-כֵן בְּזַמַּן אַחַר אָמַר לוֹ, שֶׁעָתָה יְכוּל לַפְעֵל כָּל זֶה בְּשַׁעֲהַ אַחַת, וְאַחֲרֵי-כֵן אָמַר, שֶׁעָתָה יְכוּל לַפְעֵל כָּל זֶה בְּרִגְעַ אֶחָד (שיחות-הר"ן, סימן קעד). כִּי רַבְּנּוֹ ו"ל רָצָה לְהַחֲדִיר בְּנּוֹ, שֶׁהָעֶקֶר הוּא הַיְגִיעָה וְהַטְרָחָה בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יְתַבְרַךְ, שְׁנָה מֵהַ שְׁאָמַר הַתְּנָא: "אֶהוֹב אֶת הַמְּלָאכָה" בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יְתַבְרַךְ, שְׁצָרִיכִים לְגַרֵס הַרְבֵּה בַּתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה, וְלַהֲתַבְּוֹד כָּל הַיּוֹם עִמּוֹ יְתַבְרַךְ, וְלַהֲתַיַּגֵּעַ בַּתְּפִלוֹת הַקְּבוּעוֹת, וְלַהֲרַבּוֹת בְּאַמִּירַת תְּהִלִּים וְשִׂיחָה בֵּינּוּ לְבֵין קוֹנּוֹ, לְשַׁפֵּף שִׂיחוֹ כְּפִיָּם. וְאֵף שֶׁזוֹ מְלָאכָה כְּבִדָּה, עִם כָּל זֹאת אֶהוֹב, אֶהוֹבִי, בְּנִי, אֶת הַמְּלָאכָה, אֲבָל מִזְהִיר אוֹתָךְ גַּם: "וּשְׁנָא אֶת הַרְבָּנוֹת"; שֶׁכָּל הַיְגִיעָה

והשקרא שאתה טורח בעבודת השם יתברך, רשות מפני שהרשות בידה לעשות כרצונה: יא הזהרו שלא תהיה לך שום מחשבה של איזו גדלות ונאות, להיות רב ורבי, גאון ומקבל, צדיק ואיש מפרסם, כי אז לא תוכל לעשות שום דבר לשם שמים, כי תמיד תחשב בעבור בגי-אדם. ויכמו שאמר פצם רבנו ו"ל לאחד מאנשי שלומנו, שרצה להיות מפרסם, ולנסע למדינה בפרסום גדול בדרך המפרסמים, שנותנים להם כבוד גדול. ענה ואמר לו רבנו ו"ל, הלא לא תוכל לברך אפילו ברפת-המזון אחת, כי תרצה תמיד ליפות עצמך לפני בגי-אדם, ותצטרך לעשות לפניהם כל מיני תנועות, כדי שיחקבלו מעשיך בגי-אדם, ולא תוכל לעשות שום עבודה קלה לשם שמים (שיחות-הר"ו, סימן מז).

הַרְבְּנוּת, וְאֵל תִּתְוַדַּע לְרִשׁוּת:
יֵא אַבְטְלִיּוֹן אוֹמֵר, חֲכָמִים, הִזְהָרוּ בְּדַבְרֵיכֶם, שְׂמָא תְּחַוְּבוּ חוֹבַת גְּלוּת וְתַגְלוּ לְמָקוֹם מֵיָם הָרַעִים, וְיִשְׁתּוּ הַתְּלַמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם

בטלות בעולם כמו שקרה לאנטיגנוס איש סוכו עם זדוק וצייטוס תלמידיו שאמר להם אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס ואמרו הם אפשר פועל עושה מלאכה כל היום וטורח ולערב אינו נטלות בעולם כמו שקרה לאנטיגנוס איש סוכו עם זדוק וצייטוס תלמידיו שאמר להם אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס ואמרו הם אפשר פועל עושה מלאכה כל היום וטורח ולערב אינו לעשות שום עבודה קלה לשם שמים (שיחות-הר"ו, סימן מז).

וְלָכֵן צְרִיכִים לְרִאוּת לֹא לְרִצּוֹת שׁוֹם רִצּוֹן אַחַר מִבְּלַעַדֵי רִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁכָּל מֵה שִׁינַע וְטָרַח בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה וּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, יִהְיֶה רַק לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם. "וְאֵל תִּתְוַדַּע לְרִשׁוּת"; שֶׁלֹּא תִתְפָּרֵס בְּרִשׁוּת הַרְבִּים עֲבוּדְתְךָ, אֲלֵא תִהְיֶה הַצִּנּוּעַ לְכַת עִם הַנְּיָה אֶלְקִיד, שֶׁזֶה עֵקֶר הַשְּׁלֵמוֹת — שֶׁאָדָם מַעֲלִים וּמִסְתִּיר אֶת עֲבוּדְתוֹ מֵעֵינֵי כָּל הַבְּרִיּוֹת. וְזוֹ הַמַּעֲלָה הִכִּי גְדוֹלָה, שֶׁאָדָם יְכוּל לְהַעֲלִים וּלְהַסְתִּיר אֶת יְגִיעָתוֹ וְטָרְחָתוֹ בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יוֹמָם וְלַיְלָה, עַד שֶׁבְּגִי-אָדָם לֹא יֵרְאוּ אֶצְלוֹ שׁוֹם דְּבָר. אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁאֵינוֹ מְטַעֵה אֶת עֲצָמוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם, וְאִזּוֹ טוֹב לוֹ בְּזֶה וּבְכָא, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

יֵא אַבְטְלִיּוֹן אוֹמֵר, חֲכָמִים הִזְהָרוּ בְּדַבְרֵיכֶם, שְׂמָא תְּחַוְּבוּ חוֹבַת גְּלוּת, וְתַגְלוּ לְמָקוֹם מֵיָם הָרַעִים, וְיִשְׁתּוּ הַתְּלַמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְּחִלָּל: צְרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנִי! אֲשֶׁר עֵקֶר הַתְּכִלִּית בְּזֶה הָעוֹלָם הוּא לְהִיּוֹת דְּבוּק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וּלְגַלוּת וּלְפָרְסָם אֶת אִמְתַּת מִצִּיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְזוֹ צְרִיכָה לְהִיּוֹת תְּכִלִּית הַכֹּל. הַרְבֵּה וְהַחֲכָם שֶׁבְּדוֹר, מִנְהִיג וְצַדִּיק אִמְתַּת, רְאוּי לוֹ לְגַלוּת וּלְפָרְסָם אֶת אִמְתַּת מִצִּיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ לְכָל תְּלַמִּידוֹ בְּמִסִּירוֹת גִּפְשׁ הִכִּי גְדוֹלָה, וְלֹא לְהַתְפַּעֵל מִשׁוֹם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם, אֲבָל צְרִיכִים מְאֹד לְהִזְהָר בְּיַצַּד מִדְּבָרִים, כִּי לְסַעֲמִים כִּשְׂמִדְבָרִים יוֹתֵר מִדְּאִי, וְהַתְּלַמִּידִים שׁוֹמְעִים מֵה שֶׁאֵינָם צְרִיכִים לְשִׁמְעַ, עַל-יְדֵי-זֶה הֵם נוֹסְלִים, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מִוְהָר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן מו): סְבִנָּה גְדוֹלָה לֹאמֵר תוֹרָה, וְצַרִּיךְ לָזֶה יְגִיעָה גְדוֹלָה וְאִמְנוּת יִתְרָה, שֶׁיּוּכַל לְשַׁקֵּל בְּפָלְס דְּבָרָיו, בְּאִפְּן שֶׁלֹּא יִשְׁמַע כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִהַשׁוֹמְעִין כִּי אִם מֵה שֶׁצְּרִיךְ לוֹ, לֹא יוֹתֵר, וְאִף-עַל-פִּי שֶׁהַכֹּל שׁוֹמְעִין כָּל הַתוֹרָה שֶׁאוֹמֵר, עִם כָּל זֶה לֹא יִשְׁמַע כָּל אֶחָד רַק מֵה שֶׁצְּרִיךְ לְבַד, וְכַמּוּבָא (וְהֵר יִתְרוֹ סת). עַל פְּסוּק (שְׁמוֹת יח, א):

"וישמע יתרו", והלא כל העולם שמעו? אלא יתרו שמע ובא, פי רק שמיעת יתרו נחשבה לשמיעה שנקנסה באזניו, ושמיעת כל העולם אינה נחשבת שמיעה כלל. ומי שאינו יכול לומר תורה בבחינה זו, אסור לו לומר תורה, פי כל אחד ואחד בפשא אל הצדיק לשמע תורה, בא עמו גם הרע שלו, דהינו הקלפות הנבראות על-ידי עברות, חס ושלום, והן הדוחקות את העולם, ועושות בלבול ודחק גדול בשעת אמירת התורה, פי הרע של כל אחד רוצה לבלבל. וזה שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות ו): האי דוחקא דכלה מיניה; הינו מהרע של כל אחד ואחד, שהן הקלפות ואלו הקלפות רוצות גם-כן לינק מן התורה, ויניקתם היא רק מהמותרות, דהינו מה שאחד שומע יותר ולמעלה ממחו והבנתו, זה מותרות ומשם יניקתם. ולכן צריך החכם האומר תורה, שתהיה לו אמנות גדולה מאד, שלא ישמע שום אחד מהשומעין מה שאינו לפי מחו והבנתו, שאינו שיף לו, כדי שלא לתן להם יניקה, חס ושלום. ולכן אבטליון דיקא אמר: "חכמים הנהירו בדבריכם, שמא תחובו חובת גלות, ותגלו למקום מים הרעים, וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו, ונקמצא שם שמים מתחלל"; הינו שהצדיק והחכם שבדור, המגלה תורה לתלמידים הבאים אליו, הם רחוקים מאד מהקדשה, ואין להם יראת שמים כלל, ומה גם שעוברים עברות חמורות, ואם הרב החכם האמת שבדור מכרח להוריד את עצמו אליהם, שזו לו בחינת גלות, ואם אינו מתחזק, הרי הוא יכול לגלות לתלמידים דברים כאלו, שיהיו למעלה מהשגתם, "וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו", שתהיה להם גפילה, "ונקמצא שם שמים מתחלל"; פי במקום לקרב אותם, הם יכולים לפל, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן נט): כשמקריבים רחוקים, צריכים לשמר מאד מאד

שלא יתאחזו בו הקלפות והרע של אלו בני-אדם שמקרבם, פי הם יכולים עוד להפילו. ולכן הרב והחכם שבדור, צריך להיות כל-כף דבוק באין סוף ברוך הוא, ולגלות ולפרסם רק את אמתת מציאותו יתברך, שעל-ידי-זה אפלו שיוריד את עצמו אל התלמיד, שזו לו בחינת גלות, וצריך לרדת למקום מים הרעים, לשמע דבורים של מה בכך, לכן צריך לשמר מאד שלא ישתו התלמידים הבאים אחריכם דבורים שיזיק להם, ועל-ידי-זה "וימותו", שיפלו גפילה, אלא צריך לפלס את דבריו איך מדברים. ולכן כל מי שאומר תורה ברבים, הוא צריך לשמר מאד מאד איך הוא מדבר. והעקר לדבר רק ממנו יתברך, לגלות ולפרסם לכלם את אמתת מציאותו יתברך, ואשר אין שום תכלית בזה העולם, רק לדבר אליו יתברך, פי בזה שמגלים לאדם, אשר הכל זה אלקות ואלקות זה הכל, ואין תכלית בזה העולם, רק לדבר אל הקדוש-ברוך-הוא, מזה יוצאת טובה לתלמידים, שעל-ידי-זה הם אף פעם לא יפלו. אכל אם מדברים עמהם דבורים כאלו, שהם למעלה מהשגתם, ונקנסים אתם בפלפולים, אפלו פלפולי אמת, אכל מאחר שמתם חלש מאד, ואינם מבינים כלום, על-ידי-זה לבסוף יפלו ויתבטלו לגמרי. ולכן צריך שתדע, אהובי, בני! אם אתה מדבר דברי תורה ברבים, תמיד תזכיר את הקדוש-ברוך-הוא, ותגלה לכלם את אמתת מציאותו יתברך, ועל-ידי-זה לא תצטרך לפחד מאף בריה שבעולם, פי אף אחד כבר לא יפל; פי ברגע שמגלים ומפרסמים רק את הבורא יתברך שמו, ואשר אין שום תכלית בזה העולם רק לדבר אליו יתברך, אף אחד לא יפל על ידך. ועל-כן אבטליון דיקא אמר את זאת, פי אמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין צו): מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים, מאן אינון? שמעיה ואבטליון. פי דיקא יתרו, שהיה גר, שמע

ממשה רבנו מה שהיה צריך לשמע וכו' בא. מקבל פרס. ונאלו למינות הדת הם ותלמידיהם ואמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן מז), ונקראים נדוקים ונתימסים עד היום: יב הוי שהצדיק האמת יש לו אימה גדולה כשאומר תורה, יותר מאימת ראש השנה ויום הכפורים,

פי אז דנים את האדם דין קשה. וכן הוא בענין אמירת תורה בפרטים, פי כאשר פלוני אומר תורה, ואינו אומרה כראוי, הוא יכול להפיל את האדם לנוקבא דתהומא רבא. פי אם אדם ישמע יותר ממה

מתחלל: יב הלל ושמאי קבלו מהם. הלל אומר, הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה:

כשהיה רואה שני בני אדם מתקוטטים היה הולך לכל אחד מהם שלא מדעת חבירו ואומר לו ראה חברך איך הוא מתחרט ומכה את עצמו על שחטא לך והוא אמר לי שאכזא אליך שמתחול לו. ומתוך כך כשהיו פוגעים זה

שצריך לשמע, הוא יכול לפל מאד. ועל-כן צריכים לשמר מאד מאד איך שאומרים תורה, פי בנגל להפשל בזה מאד, כמובא בדרבי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן יח): בהנהגת העולם ובחדושין דאורייתא שמחדשים, יכולים להיות ממש גנב ונואף ורוצח בכל פעם ובכל רגע, פי אם לא מגלים ומפרסמים את הקדוש-

בזה היו מנסקים זה את זה. וכיזד היה מקרב הנרות לתורה כשהיה יודע באלו שעבר עבירה היה מתחבר עמו ומראה לו פנים נהובות. והיה אותו אדם מתבייש ואמר אילו היה יודע נדיק זה מעשי הרעים כמה היה מתרחק ממני ומתוך כך היה חוזר למוטב. הוא שהנביא מעיד עליו (מלאכי ב) בשלום ונמיסור הלך אחי ורבים

ברוף-הוא, אלא אומרים פלפולי הכל וסרק שאינם עושים פעלה אצל האדם, על-ידי-זה בונים שמים ורקיעים של שוא, כמובא (הקדמת הוהר"ה); ולכן צריכים מאד מאד לשמר איך שמדברים עם הזולת, פי הצדיק והחכם שבידור ההקרח לו לרדת בגלות אצל אלו שירודים ונמוכים, פי הוא צריך להוריד עצמו אליהם ולהבין אותם. אבל צריכים מאד לשמר איך שמדברים, פי עם כל אחד ואחד צריכים לדבר בצורה אחרת, ולכן צריכים מאד להשמר איך לדבר. ובשביל זה בקש משה רבנו את הקדוש-ברוך-הוא (במדבר כו, טז): "יפקד הני"ה אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה", ופרש רש"י: אמר לפניו, רבנו של עולם, גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד, ואינם דומים זה לזה, מנה עליהם מנהיג, שיהיה סובל כל אחד ואחד לפי דעתו; פי הצדיק והחכם שבידור צריך לומר תורה באופן כזה, עד שכל אחד ואחד ישמע רק מה שהוא צריך לשמע, ולא יפשל חס ושלום, שלא יבא לידי חלול השם, והבן למעשה.

יב הלל ושמאי קבלו מהם: משמעה ואבטליון, שהיו שניהם גדולים ויקרים מאד, אף שהיו בני גרים, כמאמר ז"ל (סנהדרין צו:), עם כל זאת הלל ושמאי קבלו מהם, זה מורה הוראה לכל הדורות, שאם הוא חכם וגדול בתורה שיקבלו ממנו.

הלל אומר, הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כל עסקו של אהרן הפהן היה רק להכניס אהבה ושלום בין נשמות ישראל, ומסר את נפשו שיהיה רק שלום ביניהם. ועקר השלום לבון אליו תתברך, אשר שמו שלום (שבת י:); ואמרו (זהר ח"ג עג:): קודשא בריך הוא ואורייתא — חד הוא; ועל-כן העקר, שכל בר ישראל צריך לראות בזה העולם — לאהב את השלום. פי אמרו חכמינו

השיב מעון: יג נגד שמא אבד שמיה. מי שנמשך הקדושים (עקצין פרק ג): לא מצא הקדוש-ברוך-
 לו שמו מרחוק מתוך שררה ורצנות, מהרה יאבד שמו הוא כלי מחזיק ברכה אלא השלום; ולהחזיר
 שהרצנות מקצרת את זעליה, נגד לשון משיכה. מרגום שלום בין נשמות ישראל ולקרבם אל התורה
 משכו. נגידו: ודלא מוסיף. מי שאינו מוסיף על הקדושה. והיתה דרכו של אהרן להקדים שלום
 יג הוא היה אומר, נגד שמא, אבד שמה. ודלא לכול בר ישראל, אפלו
 לרשע גמור, כמאמרם ו"ל (אבות דרבי נתן, פרק יב,
 סימן ג): כשהיה אהרן מהלך בדרך ופגע בו באדם רשע, ונתן לו שלום, למחר בקש אותו האיש
 לעשות עברה, אמר: אוי לי, היאך אשא עיני אחר-כך ואראה את אהרן, בשתי ממנו שנתן לי
 שלום. וכן אמרו חכמינו הקדושים (שם): שני בני-אדם שעשו מריבה זה עם זה, הלך אהרן וישב
 אצל אחד מהם, אמר לו: בני, ראה מה חבבך אמר: "בשתי ממנו, שאני חטאתי לו"; והוא יושב
 אצלו, עד שמסיר קנאה מלבו. והולך אהרן וישב אצל אחר ואומר לו: ראה מה חבבך אמר:
 "היאך אשא עיני ואראה את חברי, בשתי הימנו, שאני הוא שחטאתי לו"; והוא יושב אצלו עד
 שמסיר קנאה מלבו. וכשנפגשו זה בזה, כפפו ונשקו זה לזה. הרי שלף לפניך, שכל ענינו של
 אהרן הנהן — לעשות שלום בין הבריות. לכן מזהיר אותך התנא, שתהיה מתלמידיו של אהרן,
 שגם אתה, אהובי, בני! תמסר את נפשך שיהיה שלום בין נשמות ישראל, ובזה תגלה שאתה
 אוהב אותם. ועקר האהבה שתקרבם אל התורה. ואמרו חכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו בבה, פרק
 יד, סימן ג): אהרן הנהן היה קושר חבל של ברזל במתניו, ומחזר על כל פתחי ישראל, וכל מי
 שאינו יודע לקרות קריאת שמע — למדו קריאת שמע, ומי שאינו יודע להתפלל — למדו
 תפלה. ומי שאינו נכנס בגופה של תורה — היה מלמדו. ולכן גם אתה, אהובי, בני! עשה את
 זאת, ושכרך יבא על צדך, שיקראו שמך בביתם, כמאמרם ו"ל (אבות דרבי נתן, פרק יב, סימן ג):
 כמה אלפים היו בישראל שנקרא שמם אהרן, שאלמלא אהרן לא באו לעולם, שהיה משים שלום
 בין איש לאשתו ומזדווגים זה לזה, והיו קוראים את שם הילד על שמו; כי בזה שמכניסים שלום
 בין הבריות, בין איש לאשתו ובין איש לחברו, על-ידי-זה מתרבה ומתקדש שמו. יתברך הנקרא
 שלום. ולכן ראה, אהובי, בני! למסר את נפשך בעבור לגלות ולפרסם את אמתת מציאותו. יתברך,
 ויתקרב את נשמות ישראל אל התורה הקדושה, ותלמדם את דרכי המקום ברוך הוא. יתברך שמו,
 והבן למעשה.

יג הוא היה אומר: הינו הלל הזקן היה רגיל לומר. "נגד שמא אבד שמה": צריך שתדע,
 אהובי, בני! מי שעושה פעלות שיתגדל ויתרבה ויתפרסם שמו, הרי זה מאבד את שמו; כי
 באמת עליך לדעת, שאדם אינו צריך לעשות שום פעלות להתפרסם, כי לא יועיל לו כלל,
 אדרבה, אדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ולא יצטרך שום דבר בזה
 העולם, רק את אמתת מציאותו. יתברך. ואפלו בשלומד תורה, ילמד תורה לשמה, לשם אל עולם,
 ויהיה בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא, ואם יהיה ברצונו יתברך לגדלו ולפרסמו, אז ממילא
 יגדלו ויפרסמו, וכמאמרם ו"ל (שמות בבה, פרשה ח, סימן ג): אפלו לומד אדם תורה בקרן זרית,
 אני מפרסמו לבריות; ועל-כן לא כדאי לעשות אילו דברים כדי להתפרסם, כי כל מה שתעשה
 יותר שתתפרסם — יעלימו ויכסו אותך. ולכן העקר להיות דבוק בחי החיים בו. יתברך, ולא
 תרצה שום דבר רק את הקדוש-ברוך-הוא. ואם הוא יתברך ירצה לפרסמך — יפרסמך, ואם לא

— לא יפרסמך ולא תועיל לך שום פרסמת שבעולם. ולכן העקר להיות רק בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ולהתענג בערבות, ידידות, זיו שכנית עזו יתברך. "ודלא מוסיף יסיף"; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך להוסיף בכל יום יום בלמוד התורה הקדושה ומחין קדושים, להיות דבוק בו יתברך בתי החיים, ולא יסתפל על שום בקיה שבעולם. פי אם אדם אינו מוסיף בכל יום יום — הן בלמוד התורה הקדושה והן בדבקות הבורא יתברך שמו, על-ידי-זה, רחמנא לישזבן, "יסיף", והוא יעקר מן העולם. "ודלא יליף קטלא חיב"; צריך שתדע, אהובי,

למוד: יסיף. יסוף מפיו מה שכבר למד ושכח תלמודו. יש גורסין יאסף כלומר אל עמיו וימות בלא עמו: ודלא יליף. קשה מדלל מוסיף הלכך קטלא חייב כלומר ראוי הוא שיהרגוהו כמו שאמרו (פסחים מט:) עם הארץ מותר לקרעו כדג ומגזו: ודאשתמש בתגא חלף. המשחמש בכחרה של תורה כחדם המשחמש בכליו חלף ועבר מן העולם. תגא כלשון ישמעאל כחר. יש מפרשים תג"ל ראשי תיבות תלמיד גברא אחרינא שאסור לאדם להשתמש בתלמידים שאינן תלמידיו. ואני שמעתי ודאשתמש בתגא המשחמש בשם המפורש חלף ואזד שאין לו חלק לעולם הבא:

מוסיף, יסיף. ודלא יליף, ודאשתמש קטלא חיב. בתגא, חלף:

בני! אשר מי שאינו לומד התורה הקדושה — חיב מיתה; ולכן ראה להתמיד בה, אשר אין עוד דבר טוב מלמוד התורה הקדושה, ואפלו שאתה יודע שחטאת ופשית מעשים מגנים, עם כל זאת הרגל את עצמך ללמד את התורה הקדושה, פי כף אמרו תכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו רבה, פרק יח): בא וראה כמה גדול כחה של תורה, שמטרת את פושעי ישראל בזמן שעושים תשובה, אפלו מעבודה זרה שבידם; פי באמת מי שמרגיל את עצמו ללמד תורה הקדושה, נמשך עליו אור וזיו וחיית ודבקות הבורא יתברך שמו, כמאמרו ו"ל (תנא דבי אליהו ויטא, פרק א'): בין שקרא אדם תורה, נביאים וכתובים, ושנה מדרש, הלכות ואגדות, ושנה גמרא ושנה פלפול לשמה, מיד רוח הקדש שורה עליו. ולכן ראה, אהובי, בני, ללמד תורה, פי מי שאינו לומד תורה — חיב מיתה, והקדוש ברוך הוא מוחל על הכל, אבל לא על בטול תורה. ולכן תעשה כל מיני פעולות שבעולם רק ללמד תורה. ואמרו תכמינו הקדושים (תנחומא פרשת ראה): כל מי שמתבטל מן התורה, באלו כופר בהקדוש-ברוך-הוא, וכל העוסק בתורה ומקיימה, באלו קבלה מהר סיני; ולכן ראה להתמיד יומם ולילה בלמוד התורה הקדושה, אשר אין לך עוד נעימות יותר ממנה. "ודאשתמש בתגא חלף"; צריך שתדע, אהובי, בני! אפלו מי שזוכה להיות דבוק בתי החיים בו יתברך, וזוכה ליחד יחודים קדושים, ולומד שמות הקדש, ומיחד יחודים קדושים, והוא בטל ומבטל אל חי החיים, והוא מתענג בזיו נעם שכנית עזו יתברך, ושם הני"ה תמיד לפניו, ויודע איה להשתמש עם שמות הקדש, עם כל זאת עליו לידע, שברגע שאדם עוסק בקבלה מעשית, ומשתמש בשמותיו יתברך, על-ידי-זה עגשו שיחלף מן העולם, ולא יצא מן העולם עד שיפיל נפילה אחר נפילה, רחמנא לישזבן, וכן קרה בכל הדורות, כל אלו שהשתמשו בקבלה מעשית — יעקרו מן העולם באופן מר מאד. ועל-כן ראה, אהובי, בני! לא להשתמש בשמות הקדש, אלא תתחזק באמונה פשוטה בו יתברך, פי עם אמונה לבד יכולים לפעל אצל הקדוש-ברוך-הוא כל מה שצריכים. ולכן אשרי מי שמבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ואז טוב לו כל הימים!

יד אם אין אני לי. אם אין אני זוכה לענמי מי זכה
 זשנילי: וכשאני לעצמי. ואפילו זכיתי לענמי מה
 הוא הזכות הזה ובמה נחשב הוא כנגד מה שאני חייב
 לעשות: ואם לא עכשיו. בעוה"ז: אימתי כי אחר

המות אי אפשר לזכות עוד,
 פירוש אחר אם לא עכשיו
 בימי הנחרות אימתי. שמה
 בימי הזקנה לא יעלה לידי:
 טו עשה תורתך קבע.
 שיהיה עיקר עסקך ביום
 ובלילה במורה וכשתהיה יגע

יד הוא היה אומר, אם אין
 אני לי, מי לי. וכשאני
 לעצמי, מה אני. ואם לא
 עכשיו, אימתי: טו שמאי
 אומר, עשה תורתך קבע.

להגיע בזה העולם — להיות בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא. ואמר רבנו ז"ל (לקויטי-מוהר"ן,
 חלק א'. סימן נה), שאדם צריך להגיע אל בטול בזה, שגם את עצמו לא ירגיש בעת תפלתו, אלא
 את האור אין סוף ברוך הוא, שזה "אם אין"; אם אדם נכלל ב'אין', הינו באין סוף ברוך הוא,
 אז "אני לי"; אני הוא המלכו"ת, פמובא בפספר "שערי אורה" (שער א'), מקשר את חכמה עלאה
 בחכמה תתאה, שזה סוד ל"י, פמובא בדברי רבנו ז"ל (לקויטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן צא); "מי לי";
 וכן מ"י הוא הבינה, פמובא בפספר "שערי אורה" (שער ח'); הינו אם אדם הוא בטל ומבטל באין
 סוף ברוך הוא, אז זוכה לקשר חכמה עלאה בחכמה תתאה, שנקרא ל"י, כי יו"ד על שם החכמה
 נאמר, ולמ"ד הוא לשון למוד, פמובא שם. הינו מרב התפילות שאדם נכלל באין סוף ברוך
 הוא, הוא יכול לקשר בין הבינה למלכו"ת, שזוכה לקשר את העולם הזה אל העולם הבא,
 ובטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, עם כל זאת אדם צריך תמיד להתחזק, ולא לנתק את
 עצמו ממנו יתברך. שזה "וכשאני לעצמי מה אני"; אם אני לוקח את ה'אני' לעצמי, שאני רוצה
 לעצמי משהו בזה העולם מבלעדיו יתברך, שזה 'אנא אמן', פמובא בדברי רבנו ז"ל
 (לקויטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פב), אז "מה אני"? ! לא פעלתי כלום. ואם תאמר: מתי אגיע למדרגה
 זו? ! ואתנאש, על זה אומר: "ואם לא עכשו אימתי"? ! שאדם צריך לראות להתחזק על-כל-פנים
 עכשו, ולא לפל בדעתו בשום פנים ואפן מכל מה שעובר עליו, ויהיה נכלל באין סוף ברוך הוא.
 ולכן ראה, אהובי, בני! להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, שזו המדרגה הכי עליונה,
 ובזה שאדם מבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, בזה הוא מקשר את המלכו"ת אל
 הבינה והבינה אל המלכו"ת, חכמה עלאה בחכמה תתאה, והוא מבטל מעצמו את הישות
 והגאות, אבל ברגע שאדם מנתק את עצמו ממנו יתברך, ושוכח את עצמו מה תכליתו בזה
 העולם, על-ידי-זה הוא נשאר בחוץ. ואם תאמר: אם-כן, מתי אזכה להכנס אל הקדשה? ! על
 זה מעורר אותך, שאל תדחף מיום לתברו, פמובא בדברי רבנו ז"ל (לקויטי-מוהר"ן, חלק א', סימן
 ערב), אלא עוד היום הזה תזכה לכה. וזה "ואם לא עכשו — אימתי"? ! אם לא תעשה עכשו,
 אז מתי תעשה את זאת? ! והבן למעשה.

טו שמאי אומר: שמאי היה רגיל לומר. "עשה תורתך קבע"; אהובי, בני! עליך לדעת, שאדם
 צריך 'לגב' את הזמן, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקויטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רפד). שזה מה שאמרו

חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שְׁבַת ל.א.), שְׁשׂוֹאֲלִים אֶת הָאָדָם: 'קִבְעַתָּ עִתִּים לַתּוֹרָה', קִבַּע לְשׁוֹן גְּזֵלָה, כְּמוֹ שְׁכַתוֹב (מְשַׁלֵּי כ.ב. כג.): "וְקִבַּע אֶת קִבְעֵיהֶם נֶפֶשׁ"; הֵינּוּ שְׁשׂוֹאֲלִים אֶת הָאָדָם, אִם גְּזֵל עִתִּים לַתּוֹרָה, מִן הַזְּמַן שֶׁהוּא טְרוֹד בַּעֲסָקָיו; פִּי צָרִיךְ אָדָם לַחֲטוֹף וּלְגַזֹּל עִתִּים לַתּוֹרָה מִתּוֹךְ הַטְּרָדָה וְהַעֲסָקָה. וְלִכֵּן אוֹמֵר שְׂמַאי עֲצָה, שֶׁתְּרַאֲהָ לְגַנֵּב בְּכָל יוֹם תּוֹרָה, שְׁנֵה 'קִבְעַתָּ' – לְשׁוֹן גְּזֵלָה, 'עִתִּים לַתּוֹרָה' – הֵינּוּ שְׁצָרִיכִים לְגַזֹּל עִתִּים לַתּוֹרָה, פִּי חָבֵל עַל כָּל יוֹם וְעַל כָּל שְׁעָה וְעַל כָּל רֵגַע שֶׁעוֹבֵר עַל הָאָדָם בְּלֹא לַמּוֹד תּוֹרָה, פִּי לֹא יִשָּׂאֵר מִן הָאָדָם רַק הַלְּמוּד תּוֹרָה שֶׁלְּמַד.

מִן הַלְּמוּד תַּעֲשֶׂה מַלְאכָה, וְלֹא שִׁיחָה עֵיקַר עַסְקָךְ בְּמַלְאכָה וּכְשֶׁחַפְּנָה מִן הַמַּלְאכָה תַּעֲסוֹק בְּחֹרֶה. וּמַלְאָמִי כְמוֹכָה עֲשֶׂה תּוֹרַתְךָ קִבַּע שֶׁלֹּא תַחְמִיר לַעֲמֹךְ וּתְקַל לְאַחֲרָיִם. אוֹ תַחְמִיר לְאַחֲרָיִם וּתְקַל לַעֲמֹךְ. אֲלֵא תַּהֵא תּוֹרַתְךָ קִבַּע לָךְ כְּמוֹ לְאַחֲרָיִם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר **אָמַר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה,** לְאַחֲרָיִם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר **וְהָיִי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם** בְּעוֹרָא ו'. כִּי עוֹרָא הַכִּין לְבַבּוֹ לְדְרוֹשׁ אֶת תּוֹרַת ה' וְלַעֲשׂוֹת וּלְלַמַּד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּמוֹ שֶׁהַכִּין לְבַבּוֹ לַעֲשׂוֹת כִּךָ הִיָּה מְלַמֵּד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: אָמַר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה. כְּמוֹ שֶׁמַּנְיָנוּ בְּאַנְרַהֲסֵם אֲדִינוּ ע"ה שֶׁאֵמַר תַּחֲלֵה (בְּרַאשִׁית יד) וְאַקְחָה פֶת לַחֵם וּבְסוֹף וַיִּקַּח זֶן בָּקָר כֶּךָ וְטוֹב: וְהָיִי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם. כְּשֶׁאֵתָה מַכְנִיִם אוֹרְחִים לְבִיתְךָ

וְלִכֵּן רָאָה לְהִיֹּת 'גַּנֵּב' וְלְלַמַּד תּוֹרָה. וְחֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אוֹמְרִים (מְכִילֵתָא מִשְׁפָּטִים, פָּרָשָׁה יג): הַמִּתְגַּנֵּב אַחֲרֵי חֲבָרוֹ וְהִלֵּךְ לְשֵׁנוֹת בְּדַבְרֵי תּוֹרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּקְרָא גַּנֵּב, הָרִי זֶה זָכָה לַעֲצָמוֹ; הֵינּוּ כְּשֶׁאָדָם רוֹאֶה שֵׁישׁ בְּנֵי-אָדָם שֶׁמְבַלְבְּלִים אוֹתוֹ וּמְבַטְלִים אוֹתוֹ, הוּא יְכוּל לְגַנֵּב אֶת דַּעְתָּם וְלוֹמַר לָהֶם, כְּאֵלוֹ הוּא צָרִיךְ לְלַקֵּחַ לְאַיְזָה עֲנָן נְחוּץ – לְרוֹפֵא, אוֹ לְעוֹרֵף-דִּין, אוֹ שָׂאֵר סְדוּרִים שֶׁצָּרִיךְ לְסַדֵּר, וּבֵינֵן כֶּךָ הוּא מִתְגַּנֵּב לְאַיְזָה בֵּית-הַמְּדֻרָשׁ וְלוֹמֵד תּוֹרָה. וְזֶה הַמִּתְגַּנֵּב מִחֲבָרוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּקְרָא גַּנֵּב, כִּי גַנֵּב דַּעְתּוֹ שֶׁל חֲבָרוֹ, עִם כָּל זֹאת הוּא גַּנֵּב לַעֲצָמוֹ, שֶׁבֵּינֵן כֶּךָ הוּא יְכוּל לְלַמַּד בְּמָה דְפִים גְּמָרָא וּבְמָה סִימְנִים שֶׁלְחַן עֲרוּךְ וּבְמָה פְּרָקִים מְשֻׁנִּיּוֹת, וּבְזֶה הָעוֹלָם אֵין עֲצָה אַחֲרָת, אֲלֵא לְהַתְגַּנֵּב מִחֲבָרוֹ, כִּי יֵשׁ הַמּוֹן טְרָדוֹת. וּמוֹסִיף וְאוֹמֵר: "אָמַר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה"; אָסוּר לַעֲשׂוֹת לַעֲצָמוֹ תְּכַנְיּוֹת: "אֲנִי אֶלְמַד כֶּךָ וְכָךְ", וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יֵאמַר לַעֲצָמוֹ: "אֲנִי אֶלְמַד כֶּךָ וְכָךְ", כִּי לְבַסּוֹף לֹא יִלְמַד כְּלוּם. וְזֶה "אָמַר מְעַט"; תְּגִיד לַעֲצָמְךָ, אֲנִי לוֹמֵד עֲכָשׁוּ רַק קִצָּת, וְאַחֲרֵי-כֶּךָ מְמִילָא יָבֵא, שֶׁהוּא יַעֲשֶׂה הַרְבֵּה. כְּמוֹ שֶׁסֵּפֶר מוֹהֲרַנְ"ת ו"ל, שֶׁלְּפָנָי הַתְּקַרְבּוֹתוֹ אֶל רַבְּנּוֹ ו"ל, כְּשֶׁהִיָּה בָּא אֶל בֵּית-הַמְּדֻרָשׁ לְלַמַּד, וְעַרְךָ לַעֲצָמוֹ תְּכַנְיּוֹת לְלַמַּד הַרְבֵּה מְאֹד, וְהִיָּה בְּלִבּוֹל בְּבֵית-הַמְּדֻרָשׁ, אֲזִי נִשְׁבֵּר לְגַמְרִי, וְדַחָה אֶת זֹאת לְמַחֵר. וְכֵן בְּכָל יוֹם וְיוֹם, כְּשֶׁבָּא לְבֵית-הַמְּדֻרָשׁ הִיָּה סְפוּרָה אַחֲרֵי; פְּעַם הִיָּה בְּרִית, וְהִיָּה כָּל בֵּית-הַמְּדֻרָשׁ הַפּוּךְ, וּפְעַם הִיָּתָה מְרִיבָה, וְכָל אֲנָשִׁי בֵּית-הַמְּדֻרָשׁ רָבוּ, וְכֵן בְּכָל יוֹם וְיוֹם הִמְצִיא לוֹ הַסֵּמ"ךְ-מ"ם בְּטוֹלִים עַל גְּבֵי בְּטוֹלִים, אֲזִי לְבַסּוֹף לֹא לְמַד כְּלוּם. אֲבָל כְּשֶׁהִגִּיעַ אֶל רַבְּנּוֹ ו"ל, וְסֵפֶר אֶת כָּל לְבוֹ אֶל רַבְּנּוֹ ו"ל, אָמַר לוֹ רַבְּנּוֹ ו"ל בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: 'אַבִּיסְעַל אִיזו אוֹיךְ גוֹט' [מְעַט גַּם-כֵּן טוֹב]. וְכֵא אֲזִי לְבֵית-הַמְּדֻרָשׁ, וְאָמַר לַעֲצָמוֹ: "אֶלְמַד רַק קִצָּת", וְאַחֲרֵי-כֶּךָ אָמַר לַעֲצָמוֹ: "אֶלְמַד עוֹד קִצָּת וְעוֹד קִצָּת וְעוֹד קִצָּת", עַד שֶׁבִלְהַ בְּמָה וּבְמָה שְׁעוֹת, עַד שֶׁהִמְשִׁיךְ לְלַמַּד כָּל הַיּוֹם, אֲשֶׁר זֶה מָה שֶׁנּוֹתֵן הַתְּנָא שְׂמַאי עֲצָה: "אָמַר מְעַט"; תֵּאמַר לַעֲצָמְךָ, שֶׁאֲנִי לוֹמֵד רַק מְעַט, וּמְמִילָא יָבֵא מְזָה "וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה", שֶׁתְּזַכֶּה לְלַמַּד הַרְבֵּה. עִם כָּל זֹאת תִּהְיֶה בְּטַל וּמְבַטֵּל אֶל הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, "וְהָיִי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִבְרָ פָּנִים יְפוֹת"; כִּי בְּדִרְךָ כָּלֵל אָדָם שְׁבוּר, כִּי עוֹבְרִים עָלָיו מְשֻׁבְּרִים וְגַלִּים, וּמַצִּיד אַחַד רוֹצֵה לְלַמַּד הַרְבֵּה, וּכְשֶׁלֹּא הוֹלֵךְ לוֹ, הוּא נִשְׁבֵּר כְּחֹרֶס, וְאֲזִי אֵינוֹ מְכַבֵּד אֶת שׁוֹם בְּרִיָּה, וְאֵינוֹ מְאִיר פָּנָיו בְּחִיּוּךְ

לא חתן להם ופניו ככושות בקרקע שכל הנותן פניו ככושות בקרקע חפילו נתן כל מחנות שנעולס מעלים עליו כאלו לא נתן כלום. שלש אזוהרות הזהיר שמא כנגד שלש מעלות שהזכיר ירמיה. חכס גבור ועשיר. כנגד חכס אמר עשה תורתך קצט. כנגד עשיר אמר אמור מעט ועשה הרבה. כנגד גבור אמר הוי מקבל את כל האדם

ובסבר פנים יפות, על זה אמר: אף שעובר עליך מה שעובר "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות"; פי אף שבפנימיות לכבד אתה שבור, עם כל זאת אינך צריך להראות את זאת כלפי חוץ לבני-אדם; פי בדרך כלל בפשטות רוצה לעבד את הקדוש-ברוך-הוא, וזה

לא הולך לו, אז הוא מוציא את כל פניו על אחרים, ובפירוש אלו שרוצים ללמד הרבה תורה, ולא הולך להם, הם מאד מאד שבורים, ואי אפשר להם לסבל שום בן-אדם. ולכן קשור

האחד לשני: "עשה תורתך קבע"; שתלמד את התורה בגולה, הינו אף שיש לך טרדות תגוב מהזמן. "אמר מעט ועשה הרבה"; אם אתה רואה, שאינך יכול ללמד הרבה, תלמד על-כל-פנים מעט, וזה יביא אותך אחר-כך שתלמד הרבה. אבל פשטות רואה שלא הולך לך, אל תשבר משום דבר, ומכל שכן שלא תוציא את בעסקך על אחרים, שזה "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות"; פי אף אחד אינו חייב לך מאומה. ורבנו י"ל אמר (שיחות-הר"ן, סימן צא): סגלה להתמדה, שיזכה להיות מתמיד בלמודו, הוא להזהר לכלי לדבר על שום בר ישראל; פי כל יהודי יש לו אות בתורה, פי יש ששים רבוא אותיות לתורה, פנגד ששים רבוא נשמות ישראל, וכשיש חסרון באחד מן-האל, נמצא שיש חסרון בתורה, ששם שרש נשמות ישראל. ועל-כן בודאי אי אפשר לאהב וללמד את התורה בשלמות, אבל פשיטה מלדבר על שום בר ישראל, ולכלי למצא שום חסרון בשום בר ישראל, נמצא שאין בתורה שום חסרון, אז בודאי יאהב ללמד את התורה. ולכן צריכים לקבל את כל אחד בסבר פנים יפות, אפלו שהולך לו קשה מאד ללמד, אסור לו להוציא את מרירותו על הזולת, ואז דיקא, אם הולכים באפן כזה — מצליחים, והבן למעשה.

טז רבן גמליאל היה אומר, עשה לך רב: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בזה העולם אדם מכרח לקבל תמיד עצותיו מהרב האמת, פי האדם בעצמו פגום, והמח שלו מבהל ומבלבל, והלב מצקם בעקמומיות, מלא קשיות וספקות עליו ותברך, ולכן צריכים להתקרב אל רב וצדיק האמת, הדבוק באין סוף ברוך הוא, שאין לו שום מחשבה אחרת, רק איה להשיג יותר ויותר רוחניות חיות אלקותו ותברך. ובאמת אין לנו שום משג מה זה צדיק, ובאיזו דרגה הצדיק אוחז. אבל זאת אנחנו יודעים, שהצדיק בטל ומבטל לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, וכבר נטל מלפני עיניו חיצו דהאי עלמא לגמרי, ואינו אלא רוחניות חיות אלקות. ואף שמבחוץ איננו יכולים לדעת את זאת, ואיננו יכולים לראות את זאת, כמובא בדברי רבנו י"ל (לקוטי-מוה"ר"ן, חלק ב', סימן קטז), שבני-אדם חושבים, אשר את הצדיק צריכים להפיר מבחוץ, ובאמת טעות גמורה היא, פי מבחוץ הצדיק נדמה בדיוק כמו אחרים, עם אותם האברים והגידים, אבל בפנימיות הוא עגן אחר לגמרי, פי העקר הוא הפנימיות, שהיא נשמתו, שהבוקה באין סוף ברוך הוא, עד שלא נפר כלל מי הוא צדיק. וזו טעות גמורה לומר לאדם, שהוא יודע מי הוא צדיק, פי אם

הקדוש-ברוך-הוא אמר לשמואל הנביא נו עשה לך רצ: והסתלק מן הספק. ולא תפסוק (שמואל-א טז, ז): "אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו, כי מאסתיהו, כי לא אשר יראה האדם, כי האדם יראה לעינים והנני"ה יראה ללבב".

ועל אחת כמה וכמה איך רב, והסתלק מן הספק, ואל פגומים ורחוקים כמונו, מעשרות מאומד אינו נזול מן נזפה לראות בעיני הפשר תרבה לעשר אמדות: הקלקלה. אם פוחת ממה שזנו, מי הוא צדיק ומי שראוי ליתן מעשרותיו

איננו צדיק, אשר באמת מזה נובעות כל הצרות מתוקנים ופירותיו מקולקלים. ואם העדיף על שהיה וכל היסורים בעולם. וכמו שאמר רבנו ז"ל ראו ליתן פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלים: (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פג), אשר הוא יצר

הרע גדול לומר: חכם זה נאה, וחכם זה אינו נאה. ומזה נהנתה כל הממלכת בעולם, שכל אחד נדמה לו כאלו רק הוא יודע מהצדיק האמת, ויחברו אינו יודע מהצדיק האמת. ובאמת גם זו טעות; כי אדם צריך להתקרב אל הצדיק האמת בתמימות ובפשיטות, רק כדי לחפש ולבקש ולמצא את הקדוש-ברוך-הוא, ולא להתגרות עם זולתו, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קעא) על הפסוק (דניאל יב, כ): "ורבים מישגי אדמת עפר יקיצו, אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם"; כשנתגלה דרך חדשה בעבודת השם יתברך על-ידי הצדיק, אזי יש שתי פתות: פתה א' — הולכים בדרך ומתעוררים מהשנה, ואינם מטעים את עצמם. ופתה ב' — מטעים את עצמם, והולכים לחרף ולבוזות את שאר בני-אדם: "רק אנחנו יודעים מהצדיק האמת, ואתם אינכם יודעים". וזה "ורבים מישגי אדמת עפר יקיצו" — כשנתעוררת דעת של הצדיק בעולם, אזי יש הרבה אנשים שישנו, והמת שלהם היה באדמת עפר, ועכשו יקיצו, שמתעוררים מהשנה, ומתחילים ללכת בדרך, וזה "אלה לחיי עולם" — שהולכים בדרך הכבושה שגלה הצדיק. אבל יש פתה שניה, "ואלו לחרפות לדראון עולם" — שהולכים לחרף ולבוזות את העולם, על שהם יודעים מזו הדרך החדשה, והעולם אינם יודעים. וצריכים מאוד מאוד להזהר בזה. על-כל-פנים איך שהוא אדם צריך להתקרב לצדיק האמת הדבוק באין סוף ברוך הוא, שאין לו כבר שום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך, והוא מגלה רק את הקדוש-ברוך-הוא, ורק ממנו צריכים לקבל עצות. כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ז'), שהעצות צריכים לקבל מהצדיק, שעצתו כלה זרע אמת. ולכן אמר התנא הקדוש רבן גמליאל: "עשה לה רב"; וזה שפעשה לעצמה רב, וכל ספק שבה לה תשאל אותו, על-ידי-זה "והסתלק מן הספק"; לא יהיו לה יותר ספקות. וכל מה שאדם שואל מהצדיק — הצדיק מישב לו ומתיר לו הכל על דרך הנכון. אבל הוא מזהיר אותך "ואל תרבה לעשר אמדות"; הינו כמו שבמעשרות אסור להפריש מאמד, כי אז אינו נצל מן הקלקלה, אם פוחת ממה שראוי לתן, מעשרותיו מתקנים ופרותיו מקלקלים, כמוכא (פרוש הרב). כמו-כן אם אתה עשית לעצמה רב, ולשאל שאלותיה וספקותיה, אל תתגרה אחר-כך באחרים, שלך יש רב אמתי וצדיק אמת, והם בטעות. כי עליך לדעת, שגם אתה צריך רחמים רבים, לידע אם אינה טועה, ואם אינה מקרב אל אינה שקרן או צבוע ורמאי, שמאומה לא יהיה בנדיך, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן ו'): היצר הרע נדמה כמי שרץ עם יד סגורה, וכלם רצים אחריו, ולבסוף פותח את היד, ולא רואים אצלו כלום. כמו-כן

יז ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. מי שמוע חרפתו ושומק: ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. ומדע לך שהשתיקה טובה. שאלו המדרש והדרש והדבור נמורה שאלן לך מדה טובה

יח שְׁמַעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל יְמֵי גְדֻלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מִצְאֵתִי לְגוֹף טוֹב מִשְׁתִּיקָה. וְלֹא הַמְדַרְשׁ

יש בני-אדם שרצים אחר מישהו, וחושבים שהוא יכול לעזור להם, ולבסוף הוא פותח את היד, ורואים שמאומה אין בידו. "ואל תרבה לעשר אמדות"; שאל תקח לך רב מאמד דעתך, אלא תשב אצלו ימים ושנים, ותלמד עמו, ואז – אם תראה, שעל ידו אתה מצליח בעבודת

השם ותפירה, ואתה זוכה לקנות קנייני תורה, ואתה מרבה על ידו ללמד תורה בשקידה עצומה, ואתה זוכה על ידו לסיים פעמים אין מספר תנ"ך, ששה סדרי משנה, בבלי, ירושלמי, תוספתא, רמב"ם, טור ושלחן ערוך, ספרי הזהר והתקונים וכל המדרשים, וכן על ידו אתה מרבה בתפלה ובהתבודדות, כי הוא מעורר אותך להתפלל ולהתחנן להקדוש ברוך הוא, ולבקש ממנו ותפלה כל מה שאתה צריך, וכן אתה מתפלל את השלש תפלות בכל יום בדבקות אמיתית, ואתה עושה מקל התפלה אחד, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן סה), שצריכים לעשות מקל התפלה אחד; הינו שאתה מרבה את עצמך בעת התפלה באחדותו ותפירה, ועל ידו אתה זוכה לקום בכל לילה בתצות, ובזכה ומבכה שמים וארץ על צרות ישראל ועל גלות השכינה. ואז אם אתה משמש צדיק כזה, ואתה רואה מה שהנחת במשך הזמן, אז תדע, אהובי, בני, שאתה נמצא אצל צדיק אמיתי, ותאחז בו בשתי ידיך. ואפילו שיקומו עליו רשעים ארורים, נואפים ככלבים, וידברו עליו כל דבור אסור, אתה, אהובי, בני! אל תברח ממנו, כי חכמינו הקדושים אמרו (בבא קמא צב:): בירא דשתית מניה לא תשדי ביה קלא; ועל-כל-פנים אתה אל תשים את זאת על אמד דעתך, הינו לחשב שאתה כבר יודע מהצדיק האמת, כי צריכים הרבה להתפלל ולבקש ולהתחנן ממנו ותפירה, שלא יטעה את עצמו. וכמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן עח), אשר צריכים לבקש מאד מהשם ותפירה לזכות להתקרב להצדיק האמת, כי אשרי מי שזוכה להתקרב בעודו בחיים חיותו להצדיק האמת, אשרי לו ואשרי חלקו! כי אחר-כך, הינו לאחר המיתה, קשה מאד מאד להתקרב, וצריכים להרבות בתפלה ובתחנונים מאד, שזוכה בחיים חיותו להתקרב לצדיקי אמת, כי הבעל-דבר שם לבו על זה מאד, לבלבל את העולם, כי ישראל הם עקשו קרובים אל הקץ מאד, ויש עקשו לישראל געגועים גדולים וכסופים גדולים להשם ותפירה, אשר לא היתה פזאת ממי קדם, וכל אחד נכסף מאד להשם ותפירה, ועל-פני הערים הבעל-דבר והכנים מחלקת בין הצדיקים, והקים בעולם מפרסמים הרבה של שקר, וגם בין הצדיקים האמתיים הכנים מחלקת גדולה, אשר אין אחד יודע היכן האמת, על-פני צריכים לבקש מאד מהשם ותפירה לזכות להתקרב להצדיק האמת, וזה מה שהתנא הקדוש מזהירנו: "עשה לך רב", ועל-ידי-זה "והסתלק מן הספק", אבל על-כל-פנים "ואל תרבה לעשר אמדות"; אל תשים את זה על אמד דעתך, אלא תראה מה הצלחת על ידו במשך ימים ושנים, ואז תדע שאתה מקרב אל צדיק האמת; אשרי מי שמכניס דברים אלו אל תוך לבו, ואז טוב לו כל הימים! והבן למעשה.

יז שְׁמַעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל יְמֵי גְדֻלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מִצְאֵתִי לְגוֹף טוֹב אֶלָּא שְׁתִּיקָה: צְרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, שְׁבִנוֹ שֶׁל רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִנֵּה מִתְפָּאֵר, שְׁכַל יָמָיו נִתְגַּדַּל בֵּין הַחֲכָמִים, שְׂאִין

לך עוד מדה טובה יותר מזה, שאדם מסתובב הימנה חין עיקר קבול השכר חלא בשציל המעשה. בין חכמים, כמו שאמר החכם מכל אדם (משלי והדורש וחינו מקיים נוח לו אם היה שותק ולא היה יג, כ): "הולך את חכמים יחכם"; פי מי דורש: וכל המרבה דברים מביא חטא. שכן מלינו שמשתובב תמיד בין חכמים, הוא גם-כן יהיה נחמה שהרבה דברים ואמרה אמר אלהים לא תאכלו חכם. ומה למדתי אצלם? דבר אחד, שהעקר בזה עקר, אלא המעשה. וכל המרבה דברים, מביא

העולם — לדם ולשתק; פי באמת הגוף הוא לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא, שהנשמה שורה בגופו של אדם. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין קי): שרש זה נשמה, וענף זה הגוף, שהנשמה מלבשת בתוך הגוף; ואלו מצד הנשמה — נמשך אל האין סוף ברוך הוא, ואינו חפץ שום דבר רק רוחניות חיות אלקות, אבל מצד הגוף — נמשך אל ארציות וחקריות וגשמיות ותאוות ומדות רעות, ולכן משם נובע, שיש לאדם קשיות וספקות להקדוש-ברוך-הוא, פי מצד הגוף שהוא החמר, המעלים ומסתיר את הנשמה, שהיא עצם אלקות, באות לאדם קשיות וספקות, ולכן למד אצל החכמים, שמצד הגוף אין עוד יותר טוב משתיקה, לשתק על כל הבא עליו, ולא ישאל שום שאלות וקשיות, שזה מה שהורס את האדם. "ולא המדרש הוא העקר"; אף שאדם צריך ללמד הרבה ולמלא את עצמו עם חכמה אלקית, עם כל זאת העקר הוא המעשה, פי המדרש זה מצד הנשמה, פי כל מה שאדם לומד, זה לצורך נשמתו — שתטהר, אבל לצורך הגוף, העקר הוא המעשה, פי את קיום המצוות לא מקיימים, אלא על-ידי הגוף. ולכן אם אתה רוצה לזכות לזכך את הגוף, שגם-כן יהיה כלי לקבל בו אור וזיו וחייות ודבקות הבורא יתברך שמו, עליך להרבות במעשים טובים ובקיום המצוות מעשיות דיקא. וזכר, אשר "וכל המרבה דברים מביא חטא"; מי שמרבה בדבורים בטלים, יבא לידי חטא, פי אין עוד דבר שמכשיל את האדם שיפיל בעברות חמורות כמו הדבור. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (דרו ארץ ויטא, פרק ג'): הני דן דבריה, עד שלא תוציאם מפיה; אדם צריך תמיד לדון את עצמו קדם שמוציא את הדבור מפיו, פי כל החטאים באים רק על-ידי הדבורים, רחמנא לישזבן, שאין אדם מדבר דברי תורה, אלא דברים בטלים, לשון-הרע ורכילות. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (שמות רבה, פרשה ב', סימן ד'): אין מדבר אלא דבור, שנאמר (שיר השירים ד, ג): "ומדברך נאנה", שאדם צריך להיות בזה העולם כמו במדבר, מבדד מבני-אדם, שאז הוא לא יבא אף פעם לידי דברים בטלים, לשון-הרע ורכילות. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (חלין פט): מה אמנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר: צדק תדברון; הינו בעסקי העולם הזה צריך לעשות את עצמו כאלו שלא מדבר, פי לא ימלט כשאדם מדבר את כל העולה על רוחו, שלא יבא לעברות חמורות, שזה מה שמגביר את החמר על הצורה — את הגוף על הנשמה; פי מצד הגוף אדם רוצה לפטפט ולדבר כל מיני דבורים אסורים, ועל-כן למד אותנו התנא שמעון בן רבן גמליאל עצות, היות שכל ימי גדלתי בין החכמים, וראיתי איך שהם מתנהגים, ובאיזה דרך ואפן הם הולכים, ראיתי אשר "ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה"; לזכות שגם הגוף יאיר אור אלקי, ולא יהיה העלם והסתור על הנשמה, זה על-ידי ששתיקה, ולא שאלו שום קשיות וספקות על הקדוש-ברוך-הוא, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן רלד), שעל-ידי השתיקה שאדם שותק, הוא יכול להגיע עד הכת"ר, שזה סוד (מנחות כט): שותק, כן עלה במחשבה! שלצלות אל המחשבה — צריך לשתק; הינו להכליל לגמרי באין סוף ברוך הוא, ולהגיע אל

ממנו ולא חגעו צו. והוסיפה נגיעה שלא נאמרה בה ודחפה נחש עד שנגעה צו ואמר לה כשם שאין מיטה בנגיעה כך אין מיטה באכילה ומתוך כך באה לידי חטא שאכלה מן הפרי. הוא ששלמה אמר (משלי ל) אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת: יח העולם עומד. ישובן של בני אדם ממקיים אין זה כמו העולם עומד דלעיל: על הדין לזכות את הזכאי ולחייב את החייב: ועל האמת. שלא יסקרו איש בעמיתו: ועל השלום. בין המלכות ובין אדם לחבירו:

חטא. יח רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלשה דברים העולם קיים, על הדין ועל האמת ועל השלום, שנאמר (זכריה ח, טז) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם:

בטול אל האין סוף ברוך הוא, צריכים לשחק. ואדם יכול לזכות, שגם עם הגוף הגשמי ישיג אלקות, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן כב), שזה סוד: "מבשרי אהיה אלקי", שגם מבשר הגוף ירגיש אלקות. ועל זה אמר: "ולא המדרש הוא העקר"; לא מה שלומדים עם הנשמה הוא העקר, אלא המעשה בפעל ממש, עבודת ומעשים טובים, שאדם מקיים את המצוות בשלמות, בזה הוא מוצף את הגוף. ועם

כל זאת צריך הרבה רחמים לשמר לא לדבר כל העולה על רוחו, כי כל המרבה דברים — מביא חטא; כי מי שמרבה לדבר דבורים, לא ימלט שיבא אחר-כך לידי חטא. ולכן אשרי אדם הזוכה לדם ולשתק, ולא צריך להרבות בדברים, אשר מביאים אותו אחר-כך לצרות ויסורים, וכמו שכתוב (משלי כא, כג): "שמר פיו ולשונו, שמר מצרות נפשו"; אשרי מי שמכניס דבורים אלו אל תוך לבו, ואז טוב לו כל הימים, והבן למעשה.

יח רבן שמעון בן גמליאל אומר: על שלשה דברים העולם קיים, על הדין ועל האמת ועל השלום, שנאמר (זכריה ח, טז): 'אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם': צריך שתדע, אהובי, בני! אשר דברי התנא הקדוש סוכבים על דברי שמעון הצדיק, שאמר: על שלשה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים; וכזה יהיו מקשרים סוף הפרק אל תחילתו. שמעון הצדיק היה אומר: על שלשה דברים העולם עומד, ורבן שמעון בן גמליאל אומר: על שלשה דברים העולם קיים, ומה ההפרש ביניהם? אלא 'עומד', זה דבר שאי אפשר להזיז, כי הוא עומד חזק, לא-כן 'קיים' יכול להתבטל, ולכן אומר: "על הדין" — שהוא פנגד תורה; כי שלמות התורה — שיוציא לעצמו משפט צדק, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סא), שעל-ידי אמונת חכמים יכולים להוציא את משפטנו לאור. כי מכל הלמודים שאדם לומד, צריך שיקבל ויוציא מהם משפטי אמת, שלא יהיה בבחינת משפט מעקל, דהינו שיקבל וילמד מכל הלמודים שלומד משפטי הנהגות, שידע איך להתנהג — הן לעצמו והן לאחרים שמתנהגים לפי דעתו, כל אחד ואחד כפי בחינתו, כפי הממשלה והרבנות שיש לו — הן לרב או למעט, וכל זה זוכין על-ידי אמונת חכמים, שהוא (דברים יז, יא): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", וזה דין ומשפטי אמת, שצריכים ללמד תורה עם אמונת חכמים, שעל-ידי-זה יוציא את הדין לאור. ולהפך — על-ידי פגם אמונת חכמים, אין לתורה קיום כלל, כי הוא מוציא משפט מעקל; כי בשרואים רשעים ארורים, שאין להם אמונת חכמים, על-ידי-זה הם נדונים בצואה רותחת, כמאמר ז"ל (ערוכין כא): "הלועג על דברי חכמים — נדון בצואה רותחת"; והוא מדה פנגד מדה, כי הוא אינו מאמין בדבריהם ומלעיג עליהם, ודבריהם הם אף

למותר, על-כן נדון במוֹתְרוֹת, וְכָל הַמְשַׁפְּטִים
 הַזֶּה מִן הַמֶּחֶ, בְּבַחֲיִנַת (מְלָכִים-א ג, כח) "וַיִּרְאוּ
 מִפְּנֵי הַמַּלְאָךְ, כִּי רָאוּ כִּי חֲכַמַת אֱלֹקִים בְּקַרְבוֹ
 לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט"; וְלִכֵּן כְּשִׁלּוּמְדִים תּוֹרָה לְשִׁמְהָ,
 לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, שֶׁעַל זֶה הָעוֹלָם עוֹמֵד, צָרִיף
 לְהִיּוֹת גַּם "עַל הַדִּין", שִׁיּוּצִיא מִשְׁפָּט צָדֵק,
 שֶׁעַל-יַדֵּי-זֶה הָעוֹלָם קָיָם. וְזוֹ שְׁלֵמוֹת לְמוֹד
 הַתּוֹרָה. "וְעַל הָאֵמֶת"; סוֹכֵב עַל הָעֲבוּדָה —
 שֶׁהִיא תַּפְלָה, שֶׁצָּרִיכָה לְהִיּוֹת עִם אֵמֶת, כַּמּוֹכָא
 בְּדַבְּרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָנִים: ט,
 ק"ב), שֶׁעַל-יַדֵּי שֶׁהָאָדָם מְדַבֵּר דְּבָרֵי אֵמֶת אֵלָיו
 יִתְבָּרַךְ, אִזּוֹ מֵאִיר לוֹ הַדְּבֹר לְצֵאת מֵהַחֲשָׁף
 שֶׁנֶּפֶל בּוֹ; כִּי כְּשֶׁאָדָם עוֹמֵד לְהַתְּפַלֵּל, אִזּוֹ בְּאוֹת
 מַחְשְׁבוֹת זְרוֹת וְקַלְפוֹת וּמְסַבְּבוֹת אוֹתוֹ, וְנִשְׁאָר
 בַּחֲשָׁף, וְאִינוּ יָכוֹל לְהַתְּפַלֵּל, כַּמּוֹ שֶׁפְּתוּב (אִיכָה
 ג, מד): "סִפְתָּה בְּעֵנֶן לָךְ מֵעֲבוֹר תַּפְלָה", וְכַתִּיב
 (תְּהִלִּים יב, ט): "סִבִּיב רְשָׁעִים יִתְהַלְכוּן",
 שֶׁהֲרֻשָׁעִים הֵינּוּ הַקַּלְפוֹת מְסַבְּבִים אוֹתוֹ, הֵינּוּ
 בַּשְּׂעֵת הַתַּפְלָה שֶׁעוֹמְדֵת בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם (בְּרֻכּוֹת
 ו:), בְּאוֹת לוֹ מַחְשְׁבוֹת זְרוֹת וּמְבַלְבְּלוֹת אוֹתוֹ
 לְגַמְרֵי, עַד שֶׁאִינוּ יָכוֹל לְהַתְּפַלֵּל. וְעַקֵּר הָעֲצָה
 — שֶׁיִּדְבֹר אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּדַבְּרוֹרֵי אֵמֶת,
 כִּי חוֹתְמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵמֶת (שִׁפְתַּי.
 נה.), וְהוּא יְסוּד הַכֹּל, כִּי אֵמֶת' הוּא ר' אֵשׁ,
 תּוֹרָה, ס'וֹף, וְכִינּוֹן שֶׁהוּא בְּמִדְרַגַּת אֵמֶת, אִזּוֹ
 כְּבִיכּוֹל נִתְלַבֵּשׁ בּוֹ אוֹר ה' יִתְבָּרַךְ בְּעֲצָמוֹ, אֲשֶׁר
 חוֹתְמוֹ אֵמֶת, וְאִזּוֹ נֶאֱמַר עָלָיו (תְּהִלִּים כו, א):
 "הַגִּי"ה אוֹרֵי וַיִּשְׁעֵי", וְכִינּוֹן שֶׁהַגִּי"ה אוֹר לוֹ,
 יָכוֹל לְמַצֵּא פְתָחוֹם הַרְבֵּה לְצֵאת מֵהַחֲשָׁף
 וְהַגְלוֹת שֶׁהוּא סְגוּר שָׁם. וְלִכֵּן אָמַר: "וְעַל
 הָעֲבוּדָה הָעוֹלָם עוֹמֵד"; כִּי הַיְסוּד בְּזֶה הָעוֹלָם
 רַק תַּפְלָה, אֲבָל בְּאִפְּן שִׁיְהִיָּה קִיּוֹם לְהַתְּפַלָּה,
 צָרִיף לְהִיּוֹת "וְעַל הָאֵמֶת"; וְהַמְשַׁפֵּיל הַמְּבִינֵן,
 יֵשׁ לוֹ לְהַתְּפַלֵּל כָּל יָמָיו, שִׁיִּזְכֶּה פַּעַם אַחַת כָּל
 יְמֵי חַיָּיו לְדַבֵּר דְּבֹר אֶחָד שֶׁל אֵמֶת לְפָנֵי הַשֵּׁם
 יִתְבָּרַךְ כְּרְאוּי. וְיֵמִי שְׁזוֹכָה לְבַחֲיִנַת אֵמֶת

הָאֵמֶתִית הַזֶּה, ה' יִתְבָּרַךְ אוֹר לוֹ, וְאִזּוֹ הוּא מֵאִיר
 בְּעֲצָמוֹ, כִּי נִתְלַבֵּשׁ בּוֹ אוֹר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְזֶה
 מְכֻנֵּן כְּנֶגֶד זֶה. "וְעַל הַשְּׁלוֹם" מְכֻנֵּן כְּנֶגֶד
 גְּמִילוֹת חֲסָדִים, כִּי הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל גְּמִילוֹת
 חֲסֵד, כַּמּוֹמָרָם ז"ל (יְלָקוּט הוֹשַׁע, רַמְזוֹ תַקְכַּב): אָמַר
 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, חֲכִיב עָלַי חֲסֵד שְׂאֵתָם
 גּוֹמְלִים זֶה לְזֶה מִכָּל הַזְּכָח שֶׁזָּכַח שְׁלֵמוֹה לְפָנָי;
 כִּי כְּשֶׁאָדָם נוֹתֵן צְדָקָה, אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-
 מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן יו'), נִעֲשֶׂה אֲוִיר הַנֶּחַח וְהַזֶּה,
 וְקוֹנֵה לְעֲצָמוֹ רַעִים וְאוֹהֲבִים. כִּי מֵה שֶׁנוֹתֵן
 צְדָקָה לְיוֹתֵר אַנְשִׁים, עַל-יַדֵּי-זֶה קוֹנֵה לוֹ רַעִים
 יוֹתֵר, וְעַל-יַדֵּי זֹאת הָאֵהָבָה שֶׁקוֹנֵה עַל-יַדֵּי
 הַצְּדָקָה, עַל-יַדֵּי-זֶה גּוֹדֵרֵף הָאוִיר. וְכָל מֵה
 שֶׁנוֹתְנִים לְיוֹתֵר אַנְשִׁים צְדָקָה, וְקוֹנֵה אֵהָבָה עִם
 יוֹתֵר אַנְשִׁים, עַל-יַדֵּי-זֶה נִתְרַבֶּה יוֹתֵר הָאוִיר
 הַנֶּחַח וְהַזֶּה. וְלִכֵּן אָמַר כְּנֶגֶד גְּמִילוֹת חֲסָדִים,
 שֶׁהָעוֹלָם עוֹמֵד עַל כָּף: "וְעַל הַשְּׁלוֹם" הָעוֹלָם
 קָיָם, כִּי גְּמִילוֹת חֲסֵד וְצְדָקָה שֶׁאֶחָד עוֹשֶׂה עִם
 הַשֵּׁנִי, מְבִיא לְיַדֵּי שְׁלוֹם. וּמְבִיא רְאִיָּה מִפְּסוּק:
 "שֶׁנֶּאֱמַר (זְכַרְיָה ח, טו): 'אֵמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם
 שֶׁפָּטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם"; שֶׁהֵם הַשְּׁלֵשָׁה דְּבָרִים
 שֶׁהָעוֹלָם קָיָם עֲלֵיהֶם. וּבְזֶה יִהְיֶה מְחַבְּרִים מֵאִמֵּר
 שֶׁמְעוֹן הַצְּדִיק — שֶׁעַל שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם
 עוֹמֵד: עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוֹת
 חֲסָדִים, בְּדַבְּרֵי רַבֵּן שֶׁמְעוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל — שֶׁעַל
 שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם קָיָם: עַל הַדִּין וְעַל הָאֵמֶת
 וְעַל הַשְּׁלוֹם; כִּי ב'תּוֹרָה' צָרִיכִים לְרְאוֹת שִׁיִּצֵּא
 לְאוֹר מִשְׁפָּט, וַיְהִיָּה 'דִּין' וּמִשְׁפָּט אֵמֶת. וְעַל
 'הָעֲבוּדָה' צָרִיכִים לְהַתְּפַלֵּל עִם 'אֵמֶת', שִׁיִּאִיר
 בּוֹ אוֹר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, לְצֵאת מֵהַחֲשָׁף
 שֶׁנֶּפֶל בּוֹ, וְגְּמִילוֹת חֲסָדִים' צָרִיף לְהִבִּיא אֵת
 הָאָדָם אֶל 'הַשְּׁלוֹם' הָאֵמֶתִי, שִׁיְהִיָּה שְׁלוֹם
 וְאֵהָבָה וְאַחֲדוּת בֵּין אֶחָד לְחֵבְרוֹ. וְלִכֵּן אָמַר
 חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (אוֹתִיּוֹת דְּרַבִּי עֲקִיבָא), שֶׁאֵלְמָלָא
 גְּמִילוֹת חֲסֵד, אִין כָּל הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם אִפְלוּ שְׁעָה
 אַחַת, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. כגון פרשת שקלים ורמשים להרכות שכר שהן גדלים מהם אף על פי שנלאו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם קנה נהן למען צדקו. להנדיק את ישראל ולכונן.

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מב, כא): "הוי"ה חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר". משנה זו היא בסוף פרק 'אלו הלוקין' (מכות כג.), ויש לומר השעם, למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים פרק במסכת

אבות? אלא עליך לדעת, אהובי, בני! אשר אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, ואדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, והקדוש ברוך הוא ברא את עולמו בצורה כזו — יש ואין, מצד אחד הוא רואה רק ישות, ומצד אחד הוא רואה אין, אין סוף ברוך הוא, שנה השגחה וטבע. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן י'), אשר באמת אין אנו יכולים להבין מהו טבע והשגחה; כי באמת גם הטבע הוא השגחתו יתברך, וזה אי אפשר לאדם להבין — שני דברים כאחד, דהינו הטבע שהוא באמת השגחתו יתברך. וזה סוד זעיר אנפין ונוקבא די'לה, הינו שם ו"ה משם הוי"ה ברוך הוא יתברך שמו, על-ידי שאדם לומד תורה, ומיחד שם ו"ה, וכן פשאדם מקיים מצוה', הרי זה הוא מחבר ומיחד את העולמות ו"ה, שהוא סוד הנבואה, ששרשה בנצח והוד, שהם שפתי אדם; כי פשאדם מדבק עצמו באין סוף ברוך הוא, ומגלה ומפרסם לכלם את אמתת מציאותו יתברך, על-ידי הדבור דיקא, על-ידי זה זוכה להשרות עליו שכירת עזו יתברך. כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן מד), אשר אמונה תלויה בפה של אדם, כמו שכתוב (תהלים פט, ב): "אודיע אמונתך בפי"; דהינו על-ידי שמדברים האמונה בפה, זה בעצמו האמונה, וגם על-ידי זה באים לאמונה. ומחמת זה צריכים להזהר מאד מדבורים של כפירה ואפיקורסות, אף-על-פי שאינו אמרם מלבד, דהינו שהוא בעצמו מאמין ואינו כופר, חס ושלום, רק שהוא חוזר ואומר דברי אפיקורסות ששמע בשם אחרים שהם אפיקורסים, ומתלוץ מהם, אף-על-פי-כן גם מזה צריך להזהר מאד, כי הדבור הזה של כפירה מזיק לאמונה. וצריכים מאד לשמר על הדבור, לדבר רק דבורי תורה, שבזה מחברים זעיר ונוקבא ו"ה, וכן לקיים את המצוות וללמד את המצוות, שבזה מחברים זעיר ונוקבא ו"ה, ואז נשפע עליו שפע נבואה, שהוא גלוי אלקות בהתגלות אמתית, אשר אין שום מציאות בלתי השם יתברך. וכשידע אדם ידיעות אלו, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, ודבר גדול ודבר קטן אינו נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, אז אין שום הסתרה. כי באמת מה שהקדוש ברוך הוא מסתיר את עצמו, זה רק מהחייבים, שאדם רחוק מלמוד תורה ומקיום מצוות, שאז הוא מפריד בין זעיר ונוקבא לבין ו"ה, אבל אם אדם לומד תורה ומקיים מצוה', על-ידי זה יתפרדו כל פועלי און, ורואה שאין שום מסך בינו לבין הקדוש ברוך הוא, ואפילו כל המחשבות זרות שמסבכים אותו — מתבטלות, כי ברגע שאדם מחדיר בעצמו, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, אז מוצא את הקדוש ברוך הוא בכל דבר. ובאמת אם אדם חזק באמונה ברוכה ומזככת כזו, אשר מלא כל הארץ כבודו, ובתורה כל צער וצרה שם אלוהו של עולם נמצא, אז מתגלה אליו מלך עליון

בהתגלות נוראה ונפלאה מאד, שזה שאנו מסיימים פרק מוסר ממוסרי התנאים עם המאמר הזה; כי בדרך כלל אדם נשבר, ונדמה לו כי אבד מנוס ותוחלתו ותקנתו לגמרי, ועל זה בא "רבי חנניא בן עקשא", ואומר, אהובי, בני! אל תתיאש מפל מה שעובר עליך, שנדמה לך אשר אבד מנוס ותקנה מך, פי "רצה הקדוש-ברוך הוא לזכות את ישראל", שיהיו מזככים בגלוי אלקות, עד שיגישו את אמתת מציאיותו יתברך. ולכן "לפיכך הרבה להם תורה ומצוות"; להרבות בלמוד תורה, שהוא חבור בין ו"ה ועיר ונוקבא, ולקיים את כל מצוה, שהוא חבור בין ועיר ונוקבא ו"ה, ומביא ראיה מפסוק: "שנאמר (ישעיה מו): 'הוי"ה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר"; כל מה שאדם עושה הוא צדקה לנשמתו. והעקר יגדיל תורה ויאדיר", שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק ב, סימן קה), שהוא תקון גדול לנשמה לחדש חדושי תורה, פי כנגד זה שהכניס בדעתו ובמחשבתו הרהורים רעים, יחדיר בעצמו מחשבות של תורה, חבור בין ו"ה, ועיר ונוקבא, ועל-ידי-זה יגלה את ההסתרה שבתוך ההסתרה; פי באמת אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן נו), שכל זמן שיש רק הסתרה אחת, שאדם יודע שהקדוש-ברוך הוא נסתר ממנו, אז יכולים לחזור אליו יתברך, ולהפשיט את ההסתרה, אבל כיון שאדם נופל בהסתרה שבתוך ההסתרה, שהוא אינו יודע שהקדוש-ברוך הוא נסתר ממנו, הוא צריך לרחמים רבים. וכזה שאדם לומד תורה, הוא מחבר ועיר ונוקבא ו"ה, וכשקמים את כל מצוה בשמחה עצומה, הוא מחבר ועיר ונוקבא ו"ה, על-ידי-זה הוא מוצף את גופו הגשמי והחמרי, עד שגם כן זוכה להשיג רוחניות אלקות. ולכן דיקא אחר שלמדת, אהובי, בני, פרק במוסרי התנאים הקדושים, ויפל רוחך, כאלו אבד מנוס ותקנה מך, פי אתה בעצמך יודע מה שעובר עליך, וכמעט שתתיאש, לזאת מזהירך התנא הקדוש, שלא תתיאש, אלא תזכר שהוא יתברך אב הרחמן, ורוצה לזכך אותך, על-ידי למוד תורה וקיום המצוות מעשיות דיקא, ואז אם תהיה חזק, אהובי, בני! ותתמיד בלמוד התורה הקדושה, ותקיים את המצוות בשמחה, תזכה להיות צדיק דבוק באין סוף ברוך הוא, והכל יהיה פתוח לפניך, והבן למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצור מטעי מעשה ידי להתפאר.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצור מטעי מעשה ידי להתפאר.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה זו, אשר אינה שיכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (ז). ויש לומר, כי הגה יש לחקר, מדוע אמר ש"כל ישראל יש להם" רק "חלק לעולם הבא", ולא אמר סתם עולם הבא? אלא הענין הוא שאנחנו מוצאים, ששלמה המלך גנה את העולם הזה, ואמר (קהלת א. ב): "הבל הבלים אמר קהלת, הבל הבלים הכל הבל". ובאמת איך יחלק על מקרא מלא בתורה הקדושה (בראשית א. לא): "וירא אלקים את כל אשר עשה, והנה טוב מאד"; נמצא, שכל הבריאה היא כלה רק

יתברך, וסובל חרופים וגדופים, עד שנדמה לו שעולם חשף בעדו, פי אינו רואה שום אור מרב מרירות דמרירות, שקמים עליו רשעים ארורים, ואף-על-פי-כן הוא מחזיק מעמד, זה מעלתו גדולה בשמים. ולכן כל אחד מקבל חלק בעולם הבא כפי יגיעתו וטרחתו, ומביא ראיה מפסוק: "שנאמר: 'ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר'; כדגמת אילן שיש בו הרבה ענפים, שכל אחד מתפאר על חברו. פי יש ענף שצומחים עליו עשרה פרות, ויש ענף יותר גדול, שצומחים עליו מאה פרות, ויש ענף גדול מאד, שצומחים עליו אלף פרות, שזה "מעשה ידי להתפאר", כל אחד מתפאר עם מה שיש לו. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (שמות רבה, פרשה נב, סימן ג'): כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו. ולכן נקט התנא לשון 'חלק' דיקא, פי כל אחד מקבל את חלקו בעולם הבא כפי יגיעתו וטרחתו.

ולמה מקדימים את זאת לפני שלומדים פרק במוסרי האבות? פי בדרך כלל הסמ"ך מ"ם שובר את האדם, ואומר לו, שאין לך כבר תקנה, ובפרט כפי שכל אחד יודע נגעי לבבו ומכאוביו, אזי נופל ביאוש. ולכן בא המאמר הזה לגלות לכלם, אשר אין שום יאוש בעולם כלל, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן עח), אלא גם אתה יכול להתחיל, אהובי, בני, מעכשו להתנגע ולטרם בעבודת השם יתברך ביגיעה ובטרחה עצומה, עד שגם לך יהיה חלק לעולם הבא, כפי יגיעתך וטרחתך, והבן למעשה.

טוב, שהוא הקדוש-ברוך-הוא, כמו שכתוב (תהלים קמה, ט): "טוב הנני"ה לכל" אלא חכמינו הקדושים דרשו (בראשית רבה, פרשה ט', סימן י'): "יהנה טוב מאד" — זה מלאך המות; הינו פי באמת העולם הזה הוא הכל וריק, ועקר התכלית שאדם נברא בזה העולם — רק כדי שיעבר את זה העולם, ויקים את מצוותיו יתברך, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ט), שכפי צרות העולם הזה והיסורים שסובלים בני-אדם בזה העולם, כל אחד ואחד, בנדאי היה טוב יותר אם לא היה נברא כלל, אבל בעולם הבא היה טוב יותר מה שנגברא, פי דיקא ששעוברים את העולם הזה, ומקיימים את המצוות של הקדוש-ברוך-הוא, ומתמידים בלמוד התורה הקדושה, ומדבקים את עצמם באין סוף ברוך הוא, ומגלים את האור פי טוב בתוך הבריאה, דיקא על-ידי-זה פדאי להיות בזה העולם, ולכן אמר "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", 'חלק' דיקא, פי כל אחד כפי שהכין את עצמו בזה העולם, כך יהיה לו בעולם הבא, פי הכל תלוי כפי היגיעה והטרחה שאדם גע וטרם בעולם הזה, פי אינו דומה מי שיגע וטרם ימים ושנים בעבודת השם יתברך ביגיעות ובטרחות עצומות, וסבל חרופים וגדופים מאינשי דלא מעלי, והחזיק מעמד, לאחד שלא התנגע וטרם כל-כך, ואף פעם לא עבר עליו מה שעבר, בנדאי יש הפרש בין שניהם. ואם חכמינו הקדושים אמרו (חגיגה ט:): אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחת, בנדאי יש הפרש ביניהם, ומכל שפן כשצדיק דבוק בחי החיים בו

פְּרָק ב'

א רבֵי אומר: הִינוּ רַבְנֵי הַקְדוּשׁ — רַבֵי
 יְהוּדָה הַגִּישִׁיא, שְׁחַבֵּר אֶת הַשֵּׁשׁה סְדְרֵי
 מִשְׁנָה, שֶׁהוּא פָּלַל תּוֹרָה
 שְׁבַע־לִפְנֵיהֶּ, הוּא דִּיקָא
 "אומר, אִיזוּ הִיא דְרָף
 יִשְׂרָה שְׁיָבוֹר לוֹ הָאָדָם"
 בְּעִנְיֵי עֲבוּדַת הַשֵּׁם
 יִתְבָּרַךְ, אִיף לְזָכוֹת לְלַמֵּד
 תּוֹרָה, וְלִהְיוֹת לְלֵל אֶל
 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,

פְּרָק ב א רַבֵי אומר, אִיזוּ הִיא
 דְרָף יִשְׂרָה שְׁיָבוֹר לוֹ
 הָאָדָם, כֹּל שֶׁהִיא תְּפָאֶרֶת
 לְעוֹשֵׂיהָ וְתְּפָאֶרֶת לוֹ מִן
 הָאָדָם. וְהוּי זְהִיר בְּמִצְוָה

פרק ב רבי אומר. שיבור. עיבור: כל שהיא
 תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. שהיא
 נוח לו והיו נוחין בני אדם ממנו. וזה יהיה כשילך
 בכל המדות בדרך האמצעי ולא יטה לאחד משני
 הקצוות. שאם הוא כלי
 ביותר יש תפארת לו שאוסף
 ממון הרבה אבל אין בני אדם
 מפארין אותו במדה זו. ואם
 הוא מפזר יותר מן הראוי.
 בני אדם המקבלים ממנו
 מפאריס אותו. אבל אינו
 תפארת לעושיה. ואינו נוח לו
 שהוא כל ילדי עניות בשביל כך. אבל מדת הנדיבות
 שהיא אמצעית בין הכילות והפיזור. היא תפארת
 לעושיה. שזומר את ממונו ואינו מפזר יותר מן
 הראוי. ותפארת לו מן האדם. שזני אדם מפארין

ולקיים את המצוות בשמחה, ולהתנהג עם
 הבריות, שלכל זה נצרך לדרך ישרה; כי הרבה
 דרכים יש. יש דרך בתעניות וסגופים, לבטל
 את חמור הגוף, כדי שיהיה פסא לאלקותו
 יתברך, ויש דרך של הארת אלקות, להאיר את

אורו יתברך בתכלית ההארה, הִינוּ יֵשׁ דְרָף שֶׁל "סור מרע", שֶׁהִיא דְרָף הַתְּעִנּוּת וְהַסְּגוּפִים,
 וְהַסְּרַת הַרַע מֵעֲצָמוֹ וְשִׁבְרַת הַחֲמָר, וְיֵשׁ דְרָף שֶׁל "ועשה טוב", שֶׁאָדָם רַק מֵאִיר עַל נַפְשׁוֹ וְעַל
 כָּל הָעוֹלָם כֹּל אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְאִינוּ נִלְחָם עִם הַרַע, אֶלָּא מֵאִיר אֶת הָאֲרַת אֱלֻקוֹת בְּעוֹלָם, וְעַל
 זֶה שָׁאַל: "איזו היא דרף ישרה שיבור לו האדם", כִּי הָאָדָם הוּא לְשׁוֹן (ישעיה יד, יד): "אֲדַמָּה
 לְעֵלְיוֹן", כַּמּוּבָא (עֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת, מְאֻמְרָא כ"ח, חֶלֶק ב', סִימָן לג); כִּי תְּכַלִּית הָאָדָם שְׁנִשְׁלַח אֶל זֶה
 הָעוֹלָם, שִׁיאִיר אֶת כָּל הָעוֹלָם כֹּל עִם אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלִכֵּן דִּיקָא רַבֵי, שֶׁהוּא חִבֵּר אֶת הַשֵּׁשׁה
 סְדְרֵי מִשְׁנָה, שֶׁהִיא כָּלֵל הַתּוֹרָה שְׁבַע־לִפְנֵיהֶּ, שֶׁהוּא כְּנֻגַד הַשֵּׁשׁה יָמִים בְּזֶה הָעוֹלָם, שֶׁמִּשָּׁם נִמְשַׁכַּת
 הַבְּחִירָה, כַּמּוּבָא בְּדְבָרֵי רַבְנֵי ו'ל (לקוטי מוה"ר, חֶלֶק א', סִימָן עט), שֶׁמִּתְהַפֵּךְ אָדָם פַּעַם כְּשֶׁר פַּעַם
 פְּסוּל, פַּעַם טָהוֹר, פַּעַם טָמֵא, פַּעַם אָסוּר, פַּעַם מְתָר, אִיזוּ דְרָף יִשְׂרָה שְׁיָבַח לוֹ הָאָדָם, שְׁיִזְכֶּה
 אֶל הַתְּכַלִּית הַנְּצִחִית, לְגִלוֹת וּלְפָרְסָם אֶת אורו יִתְבָּרַךְ. וְעַל זֶה אומר: "כֹּל שֶׁהִיא תְּפָאֶרֶת לְעוֹשֵׂיהָ
 וְתְּפָאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם"; הִינוּ שֶׁאָדָם צָרִיף לְהִיּוֹת מְעֻרָב בֵּין הַבְּרִיּוֹת, אִף שִׁיְהִי בְּזוֹה הָעוֹלָם
 הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמָרִי, וְיַעֲבֹר עָלָיו מֵה שְׁיַעֲבֹר — עֲלִיּוֹת וְיִרִידוֹת, עִם כָּל זֹאת יִחְזִיק מֵעַמֵּד, וְלֹא יִשְׁבֹּר
 מִשׁוֹם דְּבָר שְׁבַע־עוֹלָם, וְהוּא יִתְפָּאֵר עִם אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכֵן יִקְדֹּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּרַבִּים,
 וְיִקְיָם (יומא פו.): שִׁיְהִי שֵׁם שָׁמַיִם מִתְּאֵהָב עַל יָדָהּ, זֹהִי דְרָף הַיִּשְׂרָה, שֶׁאָדָם צָרִיף לְבַחֵר, כִּי
 בְּאֲמַתַּת הָאָדָם נִמְצָא בְּזוֹה הָעוֹלָם בְּסִפְנֵי גְדוּלָה מְאֹד, וְעַל-יְדֵי תְּעִנּוּת וְסִגּוּפִים יְכוּלִים לְפַל
 בְּעֲצָבוֹת וּבְמִרָה שְׁחוּרָה וּבְדַבְּרוֹן גְּדוּל, אֲשֶׁר יְהִי לוֹ קֶשֶׁה לְצִאת מִזֶּה. וְלִכֵּן עָקֵר הַעֲצָה לְהֵאִיר
 עַל עֲצָמוֹ הָאֲרַת הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְכֵן לְהֵאִיר עַל כָּל הָעוֹלָם כֹּל הָאֲרַת אורו יִתְבָּרַךְ, וְתִמִּיד
 יִגְלֶה וּיְפָרְסָם לְכֹלֵם אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וּמִזֶּה יְרוּיחַ, שְׁמֵרֵב הָאוֹר יִתְעוֹרֵר הַקְּלָפוֹת
 וְיִתְבַּטְּלוּ לְגַמְרִי. וּמִחֲמַת שְׁזוֹ גַם דְרָף מְסֻכָּנָת, כִּי אִם אָדָם יַעֲסֹק רַק בְּגִלוּי אורו יִתְבָּרַךְ, וְלֹא
 יִרְצֶה כְּבָר לְקַיֵּם אִיזוּ מִצְוָה מִמְצוּוֹת הַתּוֹרָה מְכַלֵּל תּוֹרָה שְׁבַע־לִפְנֵיהֶּ, עַל זֶה אומר: "וְהוּי זְהִיר

אותו שנותן כמו שראוי לו ליתן. וכן הדין נשאר כל המדות: שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. לא נחפרש בתורה שכר המקיים מצות עשה ולא עונש המצטל מעשייתו דלילו ענשן של מצות לא תעשה מפורשות הם סקילה. שריפה. הרג. וחנק. כרת. ומיתה נדי שמים. ומלקות. העונש הקל לעזירה הקלה. והחמור לחמורה: והוי מחשב הפסד מצוה. מה שאתה מפסיד מסחורתך וממוך מפני עסק המלוה. כנגד השכר שיעלה לך ממנה זעוה"ו או זעוה"ז שיהא יותר מאותו הפסד: ושכר עבירה. הנאה שאתה נהנה זעזירה כנגד הפסד שעתיד לזכ לך ממנה:

קָלָה כְּבַחְמוּרָה, שְׁאִין אֶתָּה יוֹדֵעַ מִתֵּן שְׁכָרָן שֶׁל מִצְוֹת. וְהוּי מְחַשֵּׁב הַפְּסָד מִצְוָה כְּנֶגְדַּ שְׁכָרָה, וְשֹׁכֵר עֲבֵרָה כְּנֶגְדַּ הַפְּסָדָה. וְהִסְתַּפַּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאִין אֶתָּה בָּא לִידֵי עֲבֵרָה, דַּע מָה לְמַעְלָה מִמֶּךָ, עֵין רוּאָה וְאִין שׁוֹמְעֵת, וְכָל מַעֲשֵׂיךָ בַּסֵּפֶר נִכְתָּבִים:

על-ידי-זה, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פב): לפעמים אדם זוכה לגלוי אור אלקי, עד שמרבוי האור הוא מתעורר לגמרי, ודיקא אז הוא מתרחק. ולכן צריכים להזהר במצוה קלה כבחתמורה, וצריכים לעשות חשבון הנפש, שאינו יודע מה הוא הפסד מצוה שמחסר בזה העולם, וענש עברה שהוא עושה, חס ושלום, שזה מה שאמר "והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה"; כפי גדל השכר שמקבלים על מצוה, ראוי לקיים כל מצוה ומצוה. ולהפך "ושכר עברה כנגד הפסדה"; אדם צריך לעשות חשבון, אם באה לו עברה בידו ואינו עובר, אלא מתחזק, ואז דיקא מתגבר על יצרו, יקבל על זה שכר גדול מאד. ואיך זוכים להגיע אל זה? על זה אמר: "והסתפל בשלשה דברים, ואין אתה בא לידי עברה"; אם אדם מתבונן בשלשה דברים אלו, אז אף פעם לא יבא לידי עברה. "דע מה למעלה ממך"; כל מה שאתה עושה כאן למטה, געשה למעלה. ותמיד תזכר, אשר "עין רואה ואין שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים"; שזה כנגד הד' עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה; "עין רואה" — כנגד עולם האצילות, ששם בחינת עינים, הני"ה במלוי ע"ב. "ואין שומעת" — כנגד עולם הבריאה, ששם הוא בחינת אונים, הני"ה במלוי ס"ג. "וכל מעשיך" — עולם העשיה, ששם הוא בחינת פה, הני"ה במלוי ב"ן. "בספר נכתבים" — בספר העליון, שהוא עולם היצירה, ששם הוא בחינת חטם, הני"ה במלוי מ"ה, ואז כשיתגלה, אשר הכל לכל אלקות גמור הוא, ותמיד יהיה לפני עיניך הצרופי שמות של הארבעה עולמות: ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, אז תלך בדרך הישרה, ותתנהג בטוב ובנעימים עם כל הבריות, ותזכה לזכך את נפשך בזכוה גדול, עד שתשא חן בעיני כל רואיך. וצריך שתדע, אהובי, בני! אשר זו עבודה קדושה בעתים הללו, אשר כל העולם כלו מלא כפירות ואפיקורסות, וצריכים להזהר מאד, שלא יכנס בו שמץ של מינות, שהוא עבודה

וְרָחַק מִגְּמוּרָה, שֶׁהוּא "כּוֹחֵי וְעֵצִים יָדֵי, עֲשֵׂה לִי אֵת ב דרך ארץ. מלמכה או סמורה: שיגיעת שניהם החיל הזה", אלא עליו לבטל את עצמו לגמרי משכחת עון. שהמורה מתשת כמו של אדם והמלמכה בבוטול גמור, אל האין סוף ברוך הוא, ולהאיר את כל העולם פלו עם אלקותו ותברך, ולקיים את המצוות בתמימות ובפשיטות גמורה, ותהיה חשוכה אצלו מצוה קלה כבחמורה, וישמר את עצמו לא לעבר אפלו על עברה קטנה, חס ושלום, פי כל עברה ועברה נחנקת על עצמותיו, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ד'); וכשאדם מאיר על עצמו אורו ותברך, ותמיד רק חושב ממנו ותברך, הוא בא אל שלמות פגנת הבריאה; אשרי מי שמכניס בידעתו ידיעות אלו, ואז תאיר עליו הארה גדולה ונפלאה, עד שיתגלו לפני עיניו בקביעות עצומה השמות של הארבעה עולמות: ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, וימשך עליו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא ותברך שמו, ועולמך תראה בחייה, והבן למעשה.

ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משפחת עון. וכל תורה שאין עמה

יהא עמל נמורה תמיד ויגיעמה מהא משכחת עון ומה נורך למלמכה. לכן הווקק לומר וכל מורה שאין עמה מלמכה סופה בטלה. לפי שאי אפשר לו בלא מזונות ומלסטם את הנריות ומשכח

ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר: יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משפחת עון, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון: צריך שתדע, אהובי, בני! שאף שאדם לומד תורה ומתמיד בה, ונדבוק הוא בחיי החיים בו ותברך, עם כל זאת הוא צריך תמיד לחשב שהוא עדין רחוק מהשלמות, פי אם אדם ירגיש את עצמו שהוא כבר שלם בהכל, יבא לידי גאות, ואז אין לו כלום, כמאמרם ז"ל (סוטה ה.): אין אני והוא יכולין לדור במקום אחד; ולכן צריך האדם ללמד ולשקד בתורה הקדושה ובעבודת השם ותברך. עם כל זאת הוא צריך תמיד לחשב שעדין הוא רחוק בתכלית הרחוק, ועדין לא עשה שום דבר, ואפלו בדבקות הבורא ותברך שמו, אדם צריך תמיד לחשב שהוא רחוק לגמרי, וכך יוכל תמיד לעלות מעלה מעלה, וכמו שפרש רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רכא) את הפסוק (תהלים טו, ח): "שויתי הנו"ה לגנדי תמיד", בחינת מתנגד, שאדם צריך לדעת, שהקדוש ברוך הוא מתנגד עליו, הינו ככל שעולה מעלה מעלה, הוא צריך לדעת, שעדין אינו יודע כלום, פי אם ידמה בידעתו שפבר יודע משהו, על ידי זה הוא נדחף לגמרי לבחוש. וכן פרש רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קז): כשהיצר הרע ימסר את השם אלקיך בידך, הינו שתדמה בידעתך כאלו תפסות כבר את הקדוש ברוך הוא, ואתה יכול לפעל מה שאתה רוצה לפעל אצלו, ונמצא, שיש לה גדלות, ראה לתפס אותו, ולומר — איך אני מושל, כשיש לי גאונה, ואין הקדוש ברוך הוא שורה עמי. ולכן נתן התנא הקדוש עצה: "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משפחת עון"; הינו שאדם ילמד תורה וגם יעסק בעסקי העולם הזה, שאז ימצא בעצמו תמיד עון; פי כשאדם יוצא לחוץ, ועוסק קצת בעסקי העולם הזה, הוא נשבר לגמרי, לא-כן כשאחד יושב כל היום רק בבית-המדרש, הוא יכול לטעות בעצמו, כאלו הוא כבר צדיק גמור, והוא יושב ומתנגע יומם ולילה בתורה, ואין יותר טוב ממנו, יבא לגאות ולגדלות, אשר דבר זה מאד מגנה בעיניו ותברך.

תלמודו: יהיו עוסקים עמהם לשם שמים. ולא כדי ליתול עטרה לומר כך וכך עשיתי בשביל הניצור: שזכות אבותם מסייעתן. שזכות אבותן של זכור ולדקתן העומדת לעד היא המסייעת אל העוסקין עמהן להוציא לאור זקן ולא מזל טוב השתדלותם של העוסקים: ואתם מעלה אני עליכם שכר. אף על פי שאין הדבר צא לידי גמר טוב מזל מעשיכם. אלא בשביל זכות אבותם של זכור. מעלה אני עליכם שכר כאלו אתם עשיתם הישועה הזאת בישראל הואיל ואתם עוסקים

מְלֹאכָה, סוּפָה בְטֻלָה וְגוֹרְרַת עוֹן. וְכָל הָעוֹסְקִים עִם הַצְּבוּר, יִהְיוּ עִמָּלִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם, שְׁזֻכוֹת אַבוֹתָם מְסִיעֵתָם וְצַדִּיקְתָּם עוֹמְדַת לְעַד. וְאַתֶּם, מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁכָּר הִרְבֵּה כְּאֵלוֹ עֲשִׂיתֶם:

ואינו עוסק קצת בעסקי העולם הזה במלאכה, לבסוף הוא באמת יתבטל ויבא לידי עוונות, כמאמרם ז"ל (פתיחות נט.): הבטלה מביאה לידי שעמום ולידי זמה. ועל-כן כשאדם לומד תורה וגם יוצא לעסקי העולם הזה, אזי נשבר לגמרי,

והוא מרגיש את עצמו רחוק מאד ממנו יתברך, וכשחוזר ללמד, מתחיל ללמד ביתר שאת וביתר עז, לא-כן אם אדם יושב כל היום בבית-המדרש, נדמה לו שאין צדיק בעולם כמותו, ואין דבוק בו יתברך כמותו, ואז הוא מתרשל לגמרי, כפירוש.

וְכָל הָעוֹסְקִים עִם הַצְּבוּר, יִהְיוּ עִמָּלִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם, שְׁזֻכוֹת אַבוֹתָם מְסִיעֵתָם וְצַדִּיקְתָּם עוֹמְדַת לְעַד, וְאַתֶּם מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם

לשם שמים. פירוש אחר וכל העוסקים עם הנצור להכריח ולכוף את הנצור לדברי מנוה לנדקה או לפדיון שבוים יהיו עוסקים עמהם לשם שמים. שזכות אבותם של זכור מסייעתן לתת מה שפסקו עליהם ואפילו ממון הרבה והנדקה שיעשו חעמוד להם לעד. ואתם המחעסקים לכוף את הנצור למנוה זו. מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם זאת המנוה מממוניכם ממש. ורמז"ס פירש ואתם מעלה אני עליכם שכר

שֶׁכָּר הִרְבֵּה כְּאֵלוֹ עֲשִׂיתֶם: צריך שתדע, אהובי, בני! שהתנא הקדוש מעורר אותך, שתעסק דיקא עם הצבור, ויתקרבם אליו יתברך, פי אין עוד דבר יקר בעיניו יתברך, כמי שתקרב את גשמות ישראל אליו יתברך. ואף שבין כך נגרם לו בטול תורה, כמאמרם ז"ל (שמות רבה, פרשה ו, סימן ב'): חכם המתעסק בצרכי צבור, משפח תלמודו, אמר רבי יהושע בן לוי, ששים הלכות למדני רבי יהודה בן פדיה בחרישת הקבר, וכלן גשתפחו ממני בשביל שהייתי עוסק בצרכי צבור, נמצא, שמי שעוסק בצרכי צבור, הוא יכול לאבד את כל התורה שלמד, ועל-כן לא ירצה לעסק בזה, ולכן הוא מעורר אותך, אהובי, בני! שאל תסתכל על כל זה, אלא "וְכָל הָעוֹסְקִים עִם הַצְּבוּר, יִהְיוּ עִמָּלִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם"; וקשאתה מקרב יהודים אל הקדוש-ברוך-הוא, יהיה רק לשם שמים, לשם אל עולם, ולא יהיה לה בזה שום פגנה אחרת, אז תזכה ש"זכות אבותם מסייעתם וצדקתם עומדת לעד"; שהתורה תהיה שמורה אצלך, ולא תאבד את זכותך, אדרבה "וְאַתֶּם, מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁכָּר הִרְבֵּה כְּאֵלוֹ עֲשִׂיתֶם"; פי בזה שתקרב יהודים אל הקדוש-ברוך-הוא, ותהיה עוסק בצרכי צבור באמונה, יהיה חשוב כאלו עסקת בתורה, כמאמרם ז"ל (ירושלמי ברכות, פרק ה, הלכה א'): עוסק בצרכי צבור — כעוסק בתורה. ומה גם, שאם תעסק בצרכי צבור לשם שמים, ויתקרב יהודים אל הקדוש-ברוך-הוא, ותחזיר גשמות ישראל אל שרשם, על-ידי-זה התורה תתברך אצלך,

וְלֹא תִצְטָרֵךְ לְהִתְיַגֵּעַ הֶרְבֵּה.

כֹּחֵנו עֲשִׂיתִם. אִם נִשְׁעָה שְׂחַתִּם עוֹסְקִים עִם הַלְּבוֹד

וַיֵּשׁ לֹאמֹר קָשׁוּר שְׁנֵי הַמַּאֲמָרִים הָאֵלֶּה, שְׂאֵף

נִמְנַטְלַתִּם מֵעֲשִׂיית אִיזוֹ מִלּוֹה נִשְׁבִּיל עִסְקֵי הַלְּבוֹד

שְׂאֵמְרָתִי לָךְ שִׁיפָה תִּלְמוּד תּוֹרָה עִם

מַעֲלָה אֲנִי עֲלִיכֶם שֶׁכֵּר כֹּחֵנו עֲשִׂיתִם אֹתָהּ מִלּוֹה

דְּרָךְ אֶרֶץ, שְׂיִגִיעַת שְׁנֵיהֶם מִשְׁפַּחַת עוֹן",

שֶׁנִּמְנַטְלַתִּם מִמֶּנּוּ: ג הוּוּ זֶה־יִרְיָן בְּרִשׁוֹת. אִתִּם

שְׂבֻדָּאֵי גַם לְעֶסֶק בְּעִסְקֵי

הַמַּחֲסֵקִין נִלְרַמֵּי לְבוֹד אֶף

ג הוּוּ זֶה־יִרְיָן בְּרִשׁוֹת, שְׂאֵין

הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי שְׂתַצְא

עַל פִּי שְׂחַתִּם לְרִיכִים לְהַמּוֹדַע

מְקַרְבִּין לוֹ לְאָדָם אֲלֵא לְצַרְךָ

קָצַת בַּחוּץ, וַיְהִיָּה גִשְׁבֵּר

לְרִשׁוֹת כְּדֵי לְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי

עֲצָמָן. נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת

לְבָרָה עַל זֶה שְׂאֵתָה מְבַטֵּל

מִהַתּוֹרָה, וְעַל־יְדִי־זֶה

כְּשֶׁתַּחֲזֹר תַּתְּחִיל בַּחֲשֵׁק

הַנְּאֻתָן. וְאִין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דְּחִקוֹ:

תְּדַשׁ. עַל זֶה נּוֹתֵן לָךְ עֲצָה: "וְכָל הָעוֹסְקִים עִם הַצְּבוּר", שְׂאֵת הַבְּטוּל הַזֶּה שְׂאֵתָה מְבַטֵּל וַיּוֹצֵא

בַּחוּץ לְעֶסֶק בְּדְרָךְ אֶרֶץ, יוֹתֵר טוֹב שְׂיִהִיו עֹסְקֵיךָ עִם הַצְּבוּר, וְתִקְרַב יְהוּדִים אֶל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא,

וְהַבְּטוּל תּוֹרָה שְׂלָךְ יִהְיֶה, שְׂאֵתָה יוֹצֵא וְעוֹסֵק עִם הַצְּבוּר, וְאִז תִּהְיֶה שְׂבוּר מְאֹד, אִיךָ אֵתָה מְבַטֵּל

אֵת הַזְּמַן הַיָּקָר שְׂלָךְ, כִּי בְּזִמַּן שְׂאֵתָה עוֹסֵק עִם הַצְּבוּר, אֵתָה יְכוּל לְהִתְמַיֵּד בְּיָתֵר שְׂאֵת וּבְיָתֵר עוֹ

בַּתּוֹרָה וְעִבּוּדָה. עַל זֶה הוּא אֹמֵר לָךְ, שְׂאֵתָה אִינְךָ צְרִיךְ לְדַאֵג, כִּי תִקְבַּל שְׂכָר הֶרְבֵּה, כִּי בְּזֶה

שְׂאֵדָם גִּשְׁבֵּר לְגַמְרֵי, וְנִדְמָה לוֹ כְּאִלוֹ אֶבֶד מְנוּס וְתִקְנָה מִמֶּנּוּ, אִז מִתְּחִיל בְּיָתֵר שְׂאֵת וּבְיָתֵר עוֹ.

וְלָכֵן אִם אָדָם אִינוֹ יְכוּל לְצַאֵת וְלְעֶסֶק בְּעִסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, כִּי אִינוֹ רוֹצֵה לְהַפְרִיד אֵת עֲצָמוֹ

מִהַתּוֹרָה וּמִהַתְּפִלָּה וּמִעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, עֲלָיו לְעֶסֶק בְּצַרְכֵי צְבוּר, וְגַם זֶה יְבִיא אוֹתוֹ לְשִׁכְרוֹן

לֵב, שֶׁהוּא עֲדִין רְחוּק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, וּבִטֵּל אֵת הַזְּמַן הַיָּקָר שְׂלוֹ, וְעַל־יְדִי־זֶה יוּכַל לְעַלּוֹת בְּיָתֵר

שְׂאֵת וּבְיָתֵר עוֹ, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

ג הוּוּ זֶה־יִרְיָן בְּרִשׁוֹת, שְׂאֵין מְקַרְבִּין לוֹ לְאָדָם אֲלֵא לְצַרְךָ עֲצָמָן. נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת

הַנְּאֻתָן. וְאִין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דְּחִקוֹ: צְרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר בְּזֶה הָעוֹלָם

צְרִיכִים לְהִזְהָר מְאֹד מְאֹד מִכָּל בְּנֵי־אָדָם, כְּמַאֲמָרֵם ו"ל (מִסְכַּת בְּלָה, פָּרֶק ח'): לְעוֹלָם יִהְיוּ כָּל אָדָם

בְּעֵינֶיךָ כְּלִסְטִים וְכַבֵּדִים כְּרַבֵּן גְּמַלְיָאֵל. מַעֲשֵׂה בְרִי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהִכְנִיס אֶצְלוֹ אָדָם אֶחָד, גִּתָּן לוֹ אֲכִילָה

וּשְׂתִיָּה, וְהִעֲלֵהוּ לַגַּג, וְנָטַל אֵת הַסֶּלֶם מִתַּחְתּוֹ, מָה עָשָׂה אוֹתוֹ הָאִישׁ, עָמַד בַּחֲצֵי הַלֵּילָה, וְנָטַל

כָּל הַבָּלַיִם, וּבְרַכְזָן בְּטִלְיָתוֹ, וּבִינָן שְׂבַקֵּשׁ לִירֵד — נָפַל, וְנִשְׁבְּרָה מִפְּרָקָתוֹ. לְשַׁחֲרִית בָּא ר' יְהוֹשֻׁעַ

וּמַצְאוֹ. אָמַר לוֹ: רִיקָה, כִּי עוֹשִׂין בְּנֵי־אָדָם כְּמוֹתֶךָ. אָמַר לוֹ: לֹא הִייתִי יוֹדַע שְׂנַטְלַת אֵת הַסֶּלֶם

מִתַּחְתִּי. אָמַר לוֹ: רִיקָה, אִי אֵתָה יוֹדַע, שְׂמַאֲמֵשׁ הִינּוּ זֶה־יִרְיָן בְּךָ, עֵינֵי שָׁם; כִּי כָּל דְּבָר שֶׁהוּא

רִשׁוֹת וְלֹא מִצְוָה, יֵשׁ לְכָל אֶחָד אֵינְטֵרֶסִים עֲצָמִים, שֶׁהוּא חוֹשֵׁב רַק מִטּוֹבָתוֹ, וְכָל זְמַן שֶׁהוּא

יִצְטָרֵךְ אוֹתָךְ, הוּא יְכַבֵּד אוֹתָךְ וַיִּחַנֵּף אוֹתָךְ, אֲבָל בְּרַגַע שְׂלֵא יִצְטָרֵךְ אוֹתָךְ, אִז יִשְׁלִיכֶךָ לְכָל

הַרְחוֹתוֹת. וְדָבָר זֶה צְרִיכִים לְחַקֵּק הֵיטֵב בְּתוֹכָהּ, כִּי רַבִּים חָלְלִים הִפִּילָה אֵלֶּי הָאֲנָשִׁים שְׂלֵא

יָדְעוּ מִזֶּה, אֲלֵא הִלְכוּ שׁוֹלֵל אַחַר בְּנֵי־אָדָם, וְלִבְסוּף מְאוּמָה לֹא הִיָּה בְּיָדָם. וְכִמוֹ שְׂאֵמֵר רַבְּנוֹ ו"ל

(שִׁיחוֹת־הַר"ן, סִימָן ר'): הַיִּצָּר הִרְעָה דוֹמָה כְּמִי שֶׁהוֹלֵךְ וְרִץ בֵּין בְּנֵי־אָדָם וַיְדוֹ סְגוּרָה, וְאִין אָדָם יוֹדַע

מָה בְּתוֹכוֹ, וְהוּא מְרַמֵּה בְּנֵי־אָדָם, וְשׁוֹאֵל לְכָל אֶחָד: מָה אָנִי אוֹחֲזוֹ, וְלְכָל אֶחָד נִדְמָה כְּאִלוֹ הוּא

אוֹחֲזוֹ מָה שֶׁהוּא מִתְאַוֶּה, וְעַל־כֵּן הַכָּל רוֹדְפִים אַחֲרָיו, כִּי כָּל אֶחָד סוֹבֵר שִׁישׁ בְּיָדוֹ מָה שֶׁהוּא

חֲפִץ, וְאַחֲרֵי־כֵן פּוֹתַח אֵת יָדוֹ וְאִין בֵּה כְּלוּם. כְּמוֹ־כֵן מִמֶּשׁ הַיִּצָּר הִרְעָה, שֶׁהוּא מְרַמֵּה אֵת כָּל

הָעוֹלָם, וְהַכָּל רוֹדְפִים אַחֲרָיו, וְהוּא מְרַמֵּה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, עַד שֶׁנִּדְמָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּאִלוֹ יֵשׁ

ד עשה רצונו כרצונך. פור ממנוך נחפלי שמים. בידו מה שְהוּא חֶפֶץ, כָּל אֶחָד כָּפִי שְטוּתוֹ, כְּרִוּוֹן. כָּלִילוֹ פּוֹרַח לֹחֵט נִחְפֵּן. שֹׁלֵס עֵשִׂית כֵּן וְאַחֲר־כֵּן פּוֹתַח אֶת יָדוֹ, וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, כִּי אֵין יַעֲשֶׂה רִוּוֹן כְּרִוּוֹנוֹ. כְּלוּמַר יִתֵּן לָךְ טוֹבָה נַעֲיִן יַפֵּה: מִי שִׁמְלָא אֶת תַּאֲנֹתוֹ אֶצְלוֹ. וְכֵן הוּא שְׁבַג־אָדָם רָצִים אַחַר אֶחָד,

ד הוּא הִיָּה אוֹמֵר, עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנְךָ, כִּדִּי וְחוֹשְׁבִים שְׁתַּהֲיֶה לָהֶם שְׁיַעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כְּרְצוֹנוֹ. בְּטַל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ, איזו יְשׁוּעָה אֶצְלוֹ, וְלִכְסוּף הוּא 'מִסְדֵּר'

אוֹתָם, שׁוֹבְרָם וּמְרַחֲקֵם מֵעַלְיוֹ. וְזֶה מֵה שְׁאוֹמֵר הַתַּנָּא: "הָיוּ זְהִירִין בְּרִשׁוֹת"; כָּל דְּבַר שֶׁהוּא רִשׁוֹת, שִׁיף לְהַבְלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, תִּשְׁמַר מְאֹד מְאֹד, אֶפְלוֹ אָדָם שֶׁבָּא לְחַנֵּף אוֹתָךְ, תִּדַע "שְׁאֵין מְקַרְבִּין לוֹ לְאָדָם אֲלֵא לְצַרְף עֲצָמוֹ"; הוּא מְקַרֵב אוֹתָךְ רַק לְצַרְף עֲצָמוֹ. "נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת הַנִּגְאָתוֹ"; כָּל זְמַן שִׁישׁ לוֹ הַנִּגְאָה מִמֶּךָ, הוּא יִקְרַב אוֹתָךְ, אֲבָל בְּרַגַע שְׁלֵא יִצְטַרֵף אוֹתָךְ, הוּא יִסְלַק אוֹתָךְ. וְהַסִּימָן לְזֶה "וְאֵין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דְּחִקוֹ"; כִּי בְּשַׁעַת שְׁלָף יִהְיֶה צַעַר, אִזּוֹ כָּל אֱלוֹ שְׁאִתָּה עֲזוּרָה וְקִרְבָּת בְּמִשְׁפַּח יְמִיךָ וּשְׁנוֹתֶיךָ, הֵם לֹא יִתְעַנְיִנוּ לְגַמְרֵי בָךְ. וְעַל-כֵּן מֵה וְלָמָּה לָךְ לְהַכְנִס בְּזֶה, וְתִשְׁמַר מְאֹד מְאֹד. וְכִבֵּר אָמַר הַחֲכָם מִכָּל אָדָם (מִשְׁלֵי כו, כו-כח): "בְּשַׁפְּתָיו יִנְכַר שׁוֹנֵא וּבְקִרְבּוֹ יִשִׁית מְרָמָה, כִּי יִחַן קוֹלוֹ אֶל תַּאֲמֵן בּוֹ, כִּי שִׁבַע תּוֹעֲבוֹת בְּלִבּוֹ"; וְזֶה תְּרוּכָה, כְּשִׁאֲתָה בְּצַרְהָ, אִף אֶחָד אֵינוֹ רוֹצֶה לְעֹזֵר לָךְ, סִימָן שֶׁבְּדָבָר שֶׁבְּרִשׁוֹת אָדָם, הוּא חִיָּה בְּדַמוֹת אָדָם, וְכִמוֹ שְׁאָמַר רַבִּנוּ ו"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהַר"ו, חֶלֶק ב', סִימָן ו'), שְׁאָדָם צָרִיף תְּמִיד רַק לְהַפִּיר אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְזֶה עֵקֶר הַשְּׁלֵמוֹת וְהַדַּעַת, שְׁאָדָם צָרִיף לְהַגִּיעַ לְזֶה — "אֲתָה הִרְאֵתָ לְדַעַת, כִּי הַנִּי"ה הוּא הָאֱלֹקִים, אֵין עוֹד מְלַבְדּוֹ" (דְּבָרִים ד, לז); אֲבָל אִם אֵין אָדָם מְכַנִּיס אֶת הַדַּעַת הַזֶּה בְּתוֹף לִבּוֹ, אִזּוֹ הוּא חִיָּה בְּדַמוֹת אָדָם, הוּא רַק יִרַע לָךְ וְיִצִּיק לָךְ. וְלִכֵּן תִּשְׁמַר מְאֹד מְאֹד, כִּי מִי שֶׁמְקַרֵב אוֹתָךְ בְּדָבָר שֶׁל רִשׁוֹת, הוּא רַק רוֹצֶה אֶת טוֹבַת עֲצָמוֹ, וְעַלְיוֹ הִרְאָיָה, כִּי בְּשַׁעַת שְׁתַּהֲיֶה בְּצַרְהָ, הוּא יַעֲזוֹב אוֹתָךְ, לֹא-כֵן הַצַּדִּיק הוּא מְלִוֶּה אֶת הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, מְעוֹדֵד וּמְחַזֵּק וּמְשַׁמַּח אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, וְרוֹצֶה לְרְאוֹת רַק אֶת טוֹבָתוֹ הַרוּחָנִית. וְלִכֵּן אֲשַׁרִּי מִי שְׁזוֹכָה לְהִיוֹת מְקַרֵב אֶל הַצַּדִּיק הָאֵמֶת. וְכִבֵּר אָמַר רַבִּנוּ ו"ל (סִפְר־הַמִּדּוֹת, אוֹת צַדִּיק, סִימָן נג): קִרְבַּת הַצַּדִּיקִים טוֹב בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא. אֲשַׁרִּי מִי שֶׁמְתַקַּרֵב לְצַדִּיקִים אֲמִתִּיִּים, שְׁאֵין לָהֶם שׁוּם אֵינְטֵרֶסִים אִישִׁיִּים, אֲלֵא דְבָקִים בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, שֶׁהֵם יֵאִירוּ גַם עַלֶיךָ מִהָאֹר הַגִּנוּז שֶׁמֵאִיר עֲלֵיהֶם, וְאִזּוֹ טוֹב לָךְ כָּל הַיָּמִים, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

ד הוּא הִיָּה אוֹמֵר, עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנְךָ כִּדִּי שְׁיַעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כְּרְצוֹנוֹ: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אָדָם צָרִיף לְבֹא אֶל בְּטוּל אֵמֶת כְּזֶה, שְׁיִהְיֶה בְּטַל וּמְבַטֵּל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, עַד שְׁלֵא יִהְיֶה לוֹ שׁוּם רְצוֹן אַחַר מְבַלְעָדֵי רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵךְ, הִינּוּ שִׁידַע אֲשֶׁר דְּבַר גְּדוֹל וְדָבָר קָטָן אֵינוֹ גַּעֲשֶׂה מַעֲצָמוֹ, אֲלֵא בְּהַשְׁגַּחַת הַמַּאֲצִיל הָעַלְיוֹן, וְאִזּוֹ לֹא יִהְיֶה לָךְ שׁוּם רְצוֹן כָּלָל, אֲלֵא תִדַּע, שֶׁבְּכָל תְּנוּעָה וְתַנּוּעָה — שֵׁם אֱלוֹפּוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְזֶה "עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנְךָ"; שְׁבַתוֹף הַרְצוֹן שְׁלָף שִׁישׁ לָךְ רְצוֹנוֹת שֶׁל הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה אוֹ שְׁאָר רְצוֹנוֹת, תִּדַּע שְׁגָם שֵׁם גְּנוּז רְצוֹנוֹ שֶׁל אֱלוֹפּוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְעַל-יְדֵי-זֶה תִּזְכֶּה "כִּדִּי שְׁיַעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כְּרְצוֹנוֹ"; יִתְגַּלֶּה לָךְ, שְׁגָם בְּרְצוֹן שְׁלָף, שְׁאֶפְלוֹ בִּירִידוֹת וּבְנַפְלִלוֹת שְׁנַפְלָתוֹ, גַּם שֵׁם יֵשׁ רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵךְ, מִסְבוֹת כָּל הַסְּבוֹת וּמְרִזֵי הַגְּלָגוּל, וְכֵן תִּחְזוֹר בְּתַשׁוּבָה שְׁלָמָה אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ. כִּי כְּשֶׁמְתַגַּלֶּה לְאָדָם, אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדָיו יִתְבַּרֵךְ כָּלָל, וְהַכֵּל לְכָל אֱלֻקוֹת גְּמוּר הוּא, אִזּוֹ יִתְפָּרְדוּ כָּל פּוֹעֲלֵי אָנוּן, וְיֵאִיר לוֹ אוֹר וְזִיו וְחַיּוֹת וְדַבְּקוֹת הַבּוֹרָא יִתְבַּרֵךְ שְׁמוֹ, וְיִזְכֶּה לְחֹזֵר

בתשובה שלמה, תשובה של אהבה. כדי שיבטל רצון אחרים. יפר ענת כל הקמים עליך לרעה. ואני שמעתי שאין זה אלא דרך כבוד כלפי מעלה והרי הוא כאלו כמוז כדי שיבטל רצונו מפני רעונך. כאומה שאמרו צפרק צמה אשה (שבת דף סג) כל העושה מלוא כחוקה אפילו גור דין של שבעים שנה מתבטל מעליו: ה אל אל תפרוש מן הצבור, ואל תפרוש מן הצבור. אלא

בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בזה שאתה תבטל את הרצון שלך לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ולא יהיה לך שום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך, ולא תרצה שום דבר גשמי, רק כל

רצונך יהיה לגלות את אמתת מציאותו יתברך בגלוי רב ונורא ונפלא מאד, אז תזכה, שכלם יתבטלו אליך, שזה "בטל רצונך מפני רצונו", שאתה תבטל את הרצון שלך לגבי הרצון של האין סוף ברוך הוא, ועל-ידי-זה תזכה "בדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך"; שכל הקמים עליך ורודפים אותך ושוכרים אותך בחרופים ובגדופין, בעלבונות ובשפיכות דמים, יתבטלו כליל לגביך. ועל-כן ראה, אהובי, בני! להתחזק בכל מה שעובר עליך, ואל תצפה לשום טובות מבני-אדם, כי כל אחד מדבר רק לטובת עצמו, אתה תבטל את עצמך לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, שלא יהיה לך שום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך, ולא תרצה רק להשיג את אמתת מציאותו יתברך, ועל-ידי-זה תראה במו עיניך, שכל קמיד ושונאיך יתבטלו תחתך, ויפלו גפילה אחר גפילה, ויתגלה אליך מלך הכבוד בעצמו, והבן למעשה.

ה הלל אומר, אל תפרוש מן הצבור: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך להתחבר עם הצבור, ואסור לו לנתק את עצמו מן הצבור. ובפרוש גלה לנו רבנו ו"ל (לקוטי-מוה"ר"ן, חלק א', סימן נה), אשר צב"ר ראשי תבות: צדיקים, בינונים, רשעים, שצריכים להפיל עמהם יחד, וכזה מעלים אותם. ובאמת אמרו חכמינו הקדושים (ברכות ל.): לעולם לישתף איניש נפשיה בהדי צבורא; הינו שאדם צריך לשתף עצמו עם הצבור, שעל-ידי-זה יהיה לבו נכון וכטוח שלא יפל. פי כשאדם נמצא לבד בעצמו, הוא יכול לפל בנוקבא דתהומא רבא, שיהיה נדמה לו שהוא ככר איזה יש, אבל כשבא בין הצבור, ורואה שיש אנשים הנמצאים במדרגה למעלה ממנו, אזי נשפרת גאותו. וכן אם רואה שבתוך הצבור יש אנשים יותר חלשים ממנו, הוא מתחזק ורואה שעדין איננו הכי גרוע. כי באמת הסמ"ך-מ"ם עובד עם האדם משני כוונים, מצד אחד — הוא מכניס בו ישות וגאות, פאלו אין למעלה ממנו, שהוא חסיד, למדן, גאון ומקבל, וזה מרחק אותו ממנו יתברך, וכשמתפלל עם הצבור, או מחזיק את עצמו עם הצבור, אז בודאי יש שם אנשים שזכו כבר לעלות במדרגות עליונות בעבודת השם יתברך, ואז נתבטלת גאותו וישותו, כשרואה שעדין לא התחיל כלל. וכן להפך, הסמ"ך-מ"ם שובר את האדם פאלו אבד מנוס ותקנה ממנו, וכאלו הוא כבר הכי גרוע, ולו אין שום תקנה ותוחלת כלל, עד שמכניס בו יאוש ודפאון פנימי. אבל כשבא אצל הצבור, ורואה שיש אנשים שיותר רחוקים ממנו, ואף-על-פי-כן הם באים בהתלהבות, ומתחברים עם הצבור, זה נותן גם לו תקנה לתקן הפל. ובאמת אסור להפרד מן הצבור, כי כך אמרו חכמינו הקדושים (תענית יא.): בזמן שהצבור שרוי בצער, אל יאמר אדם, אלף לביתי ואכל ואשתה, ושלום עליך נפשי, ואם עושה כן, עליו הכתוב אומר (ישעיה כב, יג): "והנה ששון ושמחה הרג בקר ושחט צאן אכל בשר ושתות יין אכול ושתו פי מחר גמות"; מה

השמתך זנחתם שכל הפורש מן הנזכר אינו רואה
 זנחמת זכור (תענית יא.): ואל תאמין בעצמך עד
 יום מותך. שהרי יוחנן כהן גדול שמש זכהונה גדולה
 שמונים שנה ולזכוף נעשה לדוקי (תענית יא.): ואל
 תדין את חבירך עד
 שתגיע למקומו. אם ראת
 חזקך שגא לדי נסיון ונכשל
 אל מדינהו לחונה. עד שחגיע
 לדי נסיון כמומו ותנלל: ואל

תאמין בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר יום מותך: צריך שתדע, אהובי, בני! שהסמ"ך-מ"ם רודף אחריך, ורוצה להכשילך במחשבות זרות ובהרהורים רעים ובהסתלקיות רעות ובשמיעות אסורות ובכעס ובכריחיה, ובקלות הרע ורכילות, ולעבר עברות חמורות, והוא מחפה ומצפה ליום ולשעה ולרגע שילכד אותך במצותתו, ולכן אל תאמר שפך זכית להרג את היצר הרע, כי "ואל תאמין בעצמך עד יום מותך"; כי כל זמן שאדם חי, הוא נמצא בסכנה גדולה מאד, ובפרט הישות והגאות שנדבקו באדם, שזה מה שמפרידו ממנו יתברך, כמאמרם ו"ל (סוטה ה.): אין אני והוא יכולין לדור בעולם; כי מי שיש בו גאות וישות, הקדוש-ברוך-הוא מסלק שכינתו ממנו. ולכן צריכים לבקש ממנו יתברך עד הרגע האחרון, שלא יפל לישות ולגאות. וכך עשה הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, שנסתלק בפסוק (תהלים לו, יב): "אל תבואני רגל גאונה", כי עד הרגע האחרון אדם צריך לבקש ממנו יתברך, שלא תכנס בו שום ישות וגאות כלל. ואם בארזים נפלה שלהבת מה יאמרו אזורי הקיר? אם איש אלקים, שהיה גדול במעלה נוראה ונפלאה מאד, שהיה רבוק בהשכינה בקביעות, ולא נפרד ממנו יתברך כרגע, חזר תמיד על הפסוק הזה: "אל תבואני רגל גאונה", ובפסוק זה נסתלק, על אחת כמה וכמה אנו צריכים לבקש ולהתחנן ממנו יתברך, שיצילנו מעברות חמורות, מעברות מגשמות, שהסמ"ך-מ"ם רודף אותנו להכשילנו בהם, ומכל שפן בגאות וכישות.

ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר טבע של אדם, שהוא דן תמיד את כלם לכף חוב, וכל מה שרואה אצל הזולת, הוא ככר דן אותו כאלו הוא הכי גרוע. כי כך אמרו חכמינו הקדושים (נגעים ב, ה): כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו. ולכן מזהירך הפנא הקדוש: "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", ואמר רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק ב, סימן א'): מי הוא זה שיכול לבא למקומו של כל אחד ואחד, ועל-כן אי אפשר לדון את חברו, וצריכים להרגיל את עצמו לדון את כלם לכף זכות. ובפרט את אשתו וילדיו, ולהסתפל תמיד עליהם בעין חמלה, ובזה שאדם מרגיל את עצמו לדון אותם לכף זכות, יזכה לבית מלא שמחה, בית שהשכינה תשרה בו. וכן צריכים לדון את כל בר ישראל לכף זכות, ולמצא בהם שבת. ואמרו חכמינו הקדושים (ויקרא רבה, פרשה ב'): אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה, כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל — שבח! לגדלם ולפאדם; וזה אי אפשר אלא על-ידי שמלמדים זכות על כל אחד ואחד. ורבנו ו"ל גלה לנו (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן רפב), אשר צריכים לדון את כל אחד ואחד לכף זכות, אפלו רשע גמור, ועל-ידי שמוצאים בו נקדות טובות, על-ידי-זה מגביהים אותו, ומחזירים אותו בתשובה.

וְאֵל תֹּאמַר דְּבַר שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְשִׁמְעַ שְׁסוּפוּ
 לְהִשְׁמָע: צְרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֶשָּׁר
 כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ הוּא אוֹר הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא,
 וְכָל מַה שְּׂאֵתָה רוּאָה, זֶה לְבוּשׁ לְגַבֵּי הָאֵין סוּף
 בְּרוּךְ הוּא. וְדוּמָם, צוּמָח,
 חֵי, מְדַבֵּר, זֶה לְבוּשׁ לְגַבֵּי
 עֵצָם עֲצָמִיּוֹת חֵיּוֹת
 אֶלְקוּתוֹ יִתְבַּרֵךְ, הַמְלַבֵּשׁ
 בְּתוֹךְ הַבְּרִיאָה. וְלִכֵּן רָאָה
 לְשִׁמֵר מְאֹד מַה שְּׂאֵתָה

דְּבַר שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְשִׁמְעַ
שְׁסוּפוּ לְהִשְׁמָע. וְאֵל תֹּאמַר
לְכִשְׂאֵפְנָה אֶשְׁנָה, שְׂמָא לֹא
תִּפְנָה:

מוֹצִיא מִפִּיךָ, כִּי מַה שְּׂאֵתָה מְדַבֵּר בְּד' אֲמוֹת
 שְׁלָךְ — נִשְׁמָע מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, כִּי עוֹף
 הַשָּׁמַיִם יוֹלִיף אֶת הַקּוֹל (קִהְלַת י, כ). וְלִכֵּן רָאָה,
 אֶהוּבִי, בְּנִי, לְשִׁמֵר מְאֹד מַה שְּׂאֵתָה מוֹצִיא מִפִּיךָ.
 "וְאֵל תֹּאמַר דְּבַר שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְשִׁמְעַ", שְׂאֵתָה
 מְדַבֵּר בְּד' אֲמוֹת שְׁלָךְ, שְׂאֵין שָׁם בְּנִי-אָדָם, כִּי

והגירסא היא לפי פירוש זה שסופו להשמע אזל רש"י
 גורם ואל תאמר דבר שאפשר לשמוע סופו להשמע
 ונדברי תורה מדבר אל תאמר על דבר תורה שאתה
 יכול לשמוע עכשיו שחשמע אותו לנסוף אלל הט אזניך
 ושמע מיד: לכשאפנה. מעסקי אעסוק צחורה:

עֲלִיף לְדַעַת, שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין וּבְתוֹךְ כָּל עֲלָמִין, וְכָל מַה
 שְּׂאֵתָה מְדַבֵּר "סוּפוֹ לְהִשְׁמָע" בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוֹ. וְלִכֵּן אֵין דְּבַר כְּזֶה שְׂאָדָם מְדַבֵּר בְּד' אֲמוֹתָיו, וְנִדְמָה
 לוֹ שְׁגִלָה סוּד לְחִבְרוֹ, אֵל תֹּאמַר כֵּן, כִּי כָּל דְּבוּר וְדְבוּר שְׂאֵתָה מוֹצִיא מִפִּיךָ — יִשְׁמָע בְּכָל הָעוֹלָם
 כְּלוֹ. וְלִכֵּן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי, לְשִׁמֵר אֶת דְּבוּרְךָ, וְאֵל תְּדַבֵּר אֶת כָּל הָעוֹלָה עַל רוּחְךָ, וּמִכָּל שְׂכֵן שְׁלֹא
 תְּדַבֵּר לְשׁוֹן-הָרַע, רְכִילוֹת וְלִיצְנוּת, כִּי לְבָסוּף יִשְׁמָע בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוֹ מַה שְּׂדַבְּרָתָ. יוֹתֵר טוֹב שְׂתַדַּבֵּר
 רק דבורי אמונה והשגחה פרטית, ועל-ידי-זה תזכה שהדבורים ילכו מסוף העולם ועד סופו, ותזכה
 להחזיר בני-אדם בתשובה, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מו"ק, חלק א, סימן יז): כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל מְדַבֵּר
 דְּבוּרֵי אֱמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, הוֹלֵךְ מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, וְנַחֲקִיקִים הַדְּבוּרִים הָאֵלוֹ בְּלִבָּם שֶׁל
 בְּנֵי-אָדָם, לְקַרְבָם אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, וְלֹא רק בְּלִבָּם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא הַדְּבוּרִים הוֹלְכִים גַּם אֶצֶל אֲמוֹת
 הָעוֹלָם, וְהֵם מוֹצִאִים בְּסַפְרֵיהֶם הַפֶּה אֱמוּנָתָם, שְׁנֵה מַה שְּׂכָתוּב (אֶסְתֵר ו, ב): "וַיִּמְצָא כְּתוּב אֲשֶׁר
 הִגִּיד מְרַדְכִי", מְרַדְכִי הוּא הַכְּפִירָה בַּעֲבוּדָה זָרָה, כְּמוֹ שְׂכָתוּב (שָׁם ב, ה): "אִישׁ יְהוּדִי", וְדָרְשׁוּ עַל
 זֶה חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (מַגְלָה יג): כָּל הַכּוֹפֵר בַּעֲבוּדָה זָרָה — נִקְרָא יְהוּדִי; הִינּוּ הַדְּבוּרִים שֶׁהִגִּיד
 מְרַדְכִי, שֶׁהֵם דְּבוּרִים שֶׁל אֱמוּנָה בְּרוּךְ וּמְזַכֵּכֵת, הֵם נִכְתָּבִים בְּאוּר, עַד שְׁנִמְצָא כְּתוּב בְּסַפְרֵיהֶם.
 וְזֶה (אֶסְתֵר ו, ב): "וַיִּמְצָא כְּתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מְרַדְכִי", שֶׁהַדְּבוּרִים שֶׁהִגִּיד מְרַדְכִי, שֶׁהֵם דְּבוּרֵי אֱמוּנָה
 שֶׁל הַצַּדִּיק הָאֲמֵת, נִמְצָאִים כְּתוּבִים בְּסַפְרֵיהֶם, כִּי הַדְּבוּר שֶׁל הַצַּדִּיק הֵלֵךְ לְמַרְחוּק, עַד שְׁנִכְתַּב
 וְנַחֲקֵק בְּסַפְרֵיהֶם, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה נִמְצָא בְּסַפְרֵיהֶם הַפֶּה אֱמוּנָתָם, וּמִזֶּה נַעֲשִׂים גֵּרִים, כְּמוֹ שְׂכָתוּב (שָׁם
 ח, יז): "וְרַבִּים מֵעַמֵי הָאָרֶץ מִתְיַהֲדִים". וְעַל-כֵּן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי, לְדַבֵּר רק דְּבוּרֵי אֱמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה
 פְּרָטִית, וְאֵף פַּעַם אֵל תְּדַבֵּר נְבוּל פֶּה, רַחֲמָנָא לְצַלָן, כִּי מַה שְּׂאֵתָה מְדַבֵּר בְּד' אֲמוֹת שְׁלָךְ, יִהְיֶה

"סופו להשמע" בעולם, ויהיו לך בושות וחרפות.
 ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יש יצר הרע
 גדול לאדם לדחות מיום ליום, ובאמת רבנו ז"ל הזהירנו על זה מאד, כמובא בדבריו ז"ל

ו בור. ריק מכל דבר ואפילו נטיב משא ומתן אינו ידע. והוא גרוע מעס הארץ. תרגום והאדמה לא תעס. וארעה לא תזר: ולא עם הארץ חסיד. אצל ירא חטא אפשר שיהיה שהרי הוא נקי נטיב משא ומתן:

ו הוא הִיָּה אומֵר, אֵין בּוֹר יֵרָא חֲטָא, וְלֹא עִם

מה זה יום, הִיָּה שומר עליו מאד. ולכן מזהירך התנא: "ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמה לא תפנה", אל תדחה את למוד התורה הקדושה מיום ליום, כי מי יודע מה ילד יום, אלא ראה לחטף בכל יום מה שאתה יכול, ואלו הנקודות טובות שאתה זוכה לחטף בכל יום, זה מה שישאר לך לנצח נצחים. ולכן ראה, אהובי, בני, מה לפניה, ואם תחדיר בעצמך את הדבורים האלו, אז תהיה צדיק ועובד השם, כי באמת יש הרבה נסיונות על האדם בכל פרט ופרט.

ויבזה תבין את הקשר של כל המאמרים, כי הם תלויים זה בזה; כי אם אדם מחזיק את עצמו עם הצבור, אז תמיד ילך בדרך הצבור, לא-כן אם אדם מפריד את עצמו מן הצבור, הרי זה לבסוף געשה קל שפקלים, ומקנה את עצמו, כי כשמתפלל ומתחבר עם הצבור, אז תבערת לבו ורחמימותו יחממו גם אותו. וכן אדם צריך לזכור, שעד יום מותו יצרו מתגבר עליו. ולכן צריכים לבקש רחמים ממנו יתברך בכל יום ויום מחדש, שלא ילכד בפיצור הרע, במחשבות זרות ובהרהורים רעים ובתאוות מגנות, ושלא יהיו לו שום הסתכליות זרות, רחמנא לישזבן, ולא ישמע מה שלא צריך לשמע, ומכל שכן שישמר את פיו לא לדבר את כל העולה על רוחו, ולא להיות בכעס, ואז יוכל לדון את כל אחד ואחד לכף זכות, כי כמו שעליו עובר מה שעובר, צריך להבין, שגם על אחרים עובר; כי בדרך כלל, כשאדם דן את הזולת לכף חוב, הוא חושב שהוא כבר צדיק ואיש בשר, ולכן הוא מסתכל על כל אחד באלו הוא הכי גרוע, אבל אם אדם יתבונן באמת, יראה איך שעדין בוער בו יצרו הרע, ורוצה לשרף אותו עם כל העבודות והיגיעות והטרחות שעובד ויגע בעבודת השם יתברך, ולכן מה לו לדון את זולתו לכף חוב?! ואז ישמר מאד לא לדבר ולא לעשות שום דבר בד' אמותיו, כי יתגלה קלונו ברבים, רחמנא לישזבן. והעקר שאסור לדחף מיום ליום, אלא בכל יום ויום עליו לדעת, שזה היום האחרון שלו, ואם יזכה ללכת בדרך זו, אז יהיה בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא, ויחיה חיים נצחיים, חיים אמתיים, צרבים ומתקים, עד שיהיה געשה פלי להמשיך בו האור אין סוף ברוך הוא; אשרי לו! והבן למעשה.

ו הוא הִיָּה אומֵר: הִיָּנו הֵלֵל הִיָּה רָגִיל לומר: "אין בור ירא חטא"; צריך שתדע, אהובי, בני! כי בור הוא איש פחות מאד, והוא מלשון בור שאינה זרועה. וכמו שכתוב (בראשית מז, יט): "והאדמה לא תעס", ותרגומו: לא תבור, שאינו יוצא ממנו שום דבר טוב, ועל-כן הוא אינו יכול להיות ירא חטא, כי בור הוא אדם שאין בו מדות טובות, ואיך יהיה ירא חטא?! "ולא עם הארץ חסיד"; הוא כבר מערב עם הבריות, הוא יכול להיות כבר ירא חטא, כמאמרם ז"ל (תוספתא דמאי), שאפלו עם הארץ לא ישקר בשבת מרב אימה ופחד, אבל חסיד שעושה לפניו משורת הדין, הוא לא יכול להיות. וכמאמרם ז"ל (שבט סג.): עם הארץ חסיד אל תדור בשכנותו. ופרש רש"י הקדוש, שאינו יודע בדקדוקי מצוות, עין שם. הינו שהתנא הקדוש מלמד אותנו דעת, אשר בור ועם הארץ שניהם אינם שווים כלום; כי בור זה שאין בו שום מדות טובות, והוא כבר

לא יוכל להיות ירא חטא, כי מי שאין בו מדות טובות עם בני-אדם, איך יירא ממנו יתברך?! עליו, ישאר תמיד נספקותיו: ולא הקפדן. הרב וכן עם-הארץ ששונא תלמידי חכמים, שמקפיד על התלמידים כששואלים אותו לא ילמד כמאמרם ז"ל (פסחים מט:): איך יוכל להיות חסיד?! פי מדת החסידות תלויה רק בזה שמתחבר עם תלמידי חכמים. ועל-כן מזהיר אותך התנא הקדוש —

הָאָרֶץ חֲסִיד, וְלֹא הַבֵּישָׁן לָמַד, וְלֹא הַקַּפְדָן מְלַמֵּד, וְלֹא כָּל הַמְרַבֵּה בְּסִחוּרָה מְחַפִּים.

כל המרבה בסחורה מחכים. דכתיב (דברים ל) ולא מעזר לים היא ארץ המורה מנזיה בלוחם שהולכים מעזר לים:

ראה, אהובי, בני! להתרחק מבור ועם-הארץ, כי מאומה לא יצא לך מהם, וחבל לך להתחבר עמם. ויזכר דבר זה, פי בדרךך כלל כל אדם רוצה להתעלות בתכלית המעלה, אבל בזה שמתחבר עם בור או עם-הארץ, לא יצא לך מהם שום תועלת — לא יראת חטא ולא חסידות. ולכן ברח לך מהם, ולא תהיה לך שום שיכות אליהם. פי באמת האדם צריך להיות בטל ומבטל אליו יתברך, ולא ירצה שום רצון אחר מבליצרי רצונו יתברך, ויהיה תמיד בטל באין סוף ברוך הוא. ועל-כן מי שיצטרף אליך — יבוא אליך, ואתה אל תלך אל אף אחר. וזה טוב ביותר על בור ועם-הארץ, שלא יוצא מהם מאומה — לא יראת חטא ולא חסידות. ולא הביישן ללמד: צריך שתדע, אהובי, בני! כי בר ישראל אסור לו להתבייש כשצריך ללמד משהו, אדרבה, ההקרח לו לשאל פעמים אין מספר עד שיבין היטב הדק. פי בתורה אסור להתבייש משום ברך, פי התורה היא חכמתו יתברך, וככל שישאל יותר — ילמד יותר. ולכן כל תלמיד שמסר את נפשו ולא עזב את רבו, ותמיד רק הלך אחר רבו, ושאל אותו מה ואיך, זכה להתעלות בתכלית העליה.

ולא הקפדן מלמד: צריך שתדע, אהובי, בני! אם אתה רוצה ללמד עם תלמידים, עליך לקנות לעצמך סבלנות של ברזל, פי אסור להקפיד על התלמידים, ומכל שפן שלא ישפיל ולא יבזה אותם, ולא יכנה להם שמות, פי בזה אתה הורס אותם לגמרי. ולכן כל מי שמקבל על עצמו ללמד עם תלמידים, עליו לעקר ממנו את מדת הקפדנות, ויקנה לעצמו את מדת הסבלנות, פי צריכים סבלנות מאד מאד גדולה בעבורם, להסביר להם כל פרט ופרט בהסברים קלים ונוחים, עד שיבגס בהם. פי אי אפשר בשום פנים ואופן להבין, אם המלמד הוא קפדן. ולכן צריכים סבלנות גדולה לתלמידים.

ולא כל המרבה בסחורה מחפיים: צריך שתדע, אהובי, בני! כשאדם נוסע ועוסק בעסקי העולם הזה, בודאי יש לו עסק עם הרבה אנשים, ובודאי על-ידי-זה מחפיים, עם כל זאת צריכים לזכור, אשר "ולא כל המרבה בסחורה מחפיים"; פי עקר החכמה היא רק להשיג את הקדוש-ברוך-הוא, פי אין עוד חכמה יותר גדולה מזו, שאדם זוכה להשיג רוחניות חיות אלקות, לרעד ולפחד ממנו יתברך, שזה (תהלים צו, ט): "חילו מפניו כל הארץ"; ראשי תבות: ח'כ'מ'ה; פי עקר החכמה — רק לרעד ולפחד ממנו יתברך. ועל-כן אף שהוא דבר גדול להפיר מה שיותר אנשים, אבל צריכים לזכור, אשר "לא כל המרבה בסחורה מחפיים"; פי יכולים לפל גם בנוקבא דתהומא רבא. ולכן צריכים הרבה לבקש את הקדוש-ברוך-הוא על כל פרט ופרט בחיים.

ובמקום שאין אנשים. לטעם זרעם ולהורות הוראה: ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש:
 ז על דאטפת אטפוך. רשע היית ומלטסט את הצריף שתדע, אהובי, בני! אשר אדם
 הצריות ומניפן זנהר. ונאותה מדה מדדו לך: וסוף צריף לבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף
 מטיפיך יטופון. שלא היה הדבר מסור זידן להרגן ברוף הוא, ולא ירצה שום רצון אחר מבלעדי
 אלא לזית דין והקצ"ה מסרן ובמקום שאין אנשים,
 זידן שמגלגלים חובה על ידי השתדל להיות איש: ז אף
 חייב ועמיד הוא אחר כך הוא ראה גלגלת אחת שצפה
 למנוע מהן מיתוך: על פני המים. אמר לה, על דאטפת, אטפוף. וסוף
 מטיפיך יטופון:

— הפכוד בורח ממנו. ומה גם מי שתמיד דוחף את עצמו שיהיה למעלה, אזי יש לו בזיונות,
 חרופים וגדופים. ולכן יותר טוב להתחבא בחדרו ולעסק בתורה ובתפלה ובקיום המצוות
 מעשיות דיקא. אבל כל זה מדבר, בפשיש אחד שהוא מלמד לאחרים, כגון, שיש רב, רבי, מנהיג
 ישאל וכו'. לא-כן אם אדם רואה שאין מי שילמד עם המון-העם, אזי פדאי לבטל את הכל
 וללמד עם אחרים. פי בזה שלומדים עם אחרים, זכותו גדולה מאד מאד; אשרי מי שמכניס
 דבורים אלו אל תוך לבו, ואז טוב לו כל הימים, והבן למעשה.

ז אף הוא ראה גלגלת אחת שצפה על פני המים, אמר לה: על דאטפת אטפוף, וסוף
 מטיפיך יטופון: הלל הזקן ראה פעם גלגלת אחת שצפה על פני המים, הינו שראה אדם
 שנהרג במיתה משנה, שגערף ראשו, "אמר לה"; לגלגלת, לא בתנחם קרה לך דבר זה, אלא "על
 דאטפת אטפוף"; מפני שהרסת והרגת אחד, לפיכך גלגלו שאמה תהרג, פי הכל בהשגחה פרכית,
 דבר גדול ודבר קטן אינו געשה מעצמו אלא בהשגחת המאציל העליון. אבל אתה צריף לנדע,
 אשר "וסוף מטיפיך יטופון"; מי שהרג אותך גם אותו ינהגו. וספר הכהן גדול, איש צדיק וחסיד
 המתחסד עם קונו, בעל ה"חפץ חיים" ז"ל, שבימי ילדותו ראה מראה נורא; שהיה איש גבר
 אלים רשע ובליעל, אשר בא באמצע החורף אל בית אלמנה עניה עם יתומים, וצוה אותה לצאת
 מהדירה שהיתה שיכת לו, יען שאותה אשה היתה גלמודה עניה, ובעלה מת עליה, ולא היה לה
 לשלם שכר דירה. והחלה להתחנן לפניו, שיתן לה לגור על-כל-פנים עד חג הפסח, פי לאן תצא
 עכשו בימי החורף, כשהגשמים רבים והכפור עז? והוא באחת — שתצא מיד. ובכתה במר
 נפשה עם עולליה היתומים, שיתן לה ארבה עד חג הפסח, שאז תצא אל משפחתה, אשר גרים
 בעיר אחרת. והוא פנה ערף לתחנוניה ובקשותיה ובכיותיה. והיא — בצר לה, לא ידעה לשית
 עצה לנפשה מרב צער, פי לא היתה יכולה לצאת עם ילדיה היתומים, ולכן נשארה בתוך הדירה.
 והלך בעל-הבית, שהיה פאמור גבר אלים, והוריד את הגג מעל הדירה, ונכנסו גשמים ורוחות
 וקור עז, והיה ההכרח לאלמנה וליתומים לצאת לרחוב, פי נותרו ללא קורת גג. וה"חפץ חיים"
 ז"ל היה אז ילד קטן, ונודעו מאד מן המראה הזה, אשר נמצא איש בליעל כזה, אשר מלאו
 לבו לעשות פדבר הזה. אשר בפרוש אמר הקדוש-ברוך-הוא (שמות כב, כא-כב-כג): "כל אלמנה
 ויתום לא תענון: אם ענה תענה אתו, פי אם צעק יצעק אלי, שמע אשמע צעקתו: ותרה אפי
 והרגתי אתכם בחרב" וגו'; והיה קשה לו שנים רבות, למה אדם זה אינו גענש?! אחרי כמה

עשרות שנים, כאשר נשפח הספור לגמרי ח מרבה בשר מרבה רמה. המרבה זאכלה ושתיה
 מבני-אדם, והנה יום אחד נתפרסם, שפלוני עד שנעשה שמן וזעל זשר מרבה עליו רמה זקנר
 היה בשוק, והסתכסך עם איזה גבר אלים וקשה רמה למת כמחט זזשר החי. וקא משמע לן האי
 בדיני ממונות, והחלו לריב ביניהם, ונטל הערל חנא שכל זכוין קשים לאדם חון מרזוי תורה ומכמה
 הגוי גרזן, וערף את ראשו לעיני מאות אנשים. והיה

ח הוא היה אומר, מרבה בשר מרבה רמה. מרבה

רעש גדול בין עם ישראל, היתכן שנהרג אדם במיתה משנה כזו, בעריפת הראש, באכזריות
 גדולה כל-כף? וכיון ששמע בעל ה"חפץ חיים" ו"ל את הספור, נודעו מאד, והבין שאסור
 להרהר אחר המקום ברוך הוא ותברך שמו, שהרי היה זה אותו גבר אלים שהוציא לפני עשרות
 שנים אלמנה ויתומים מדירתו ברציחה כזו, שהסיר מהם את גג הבית. ולכן בא על ענשו, שהסירו
 את ראשו. וספר את זאת לתלמידיו, למען ידעו אשר מדתו של הקדוש-ברוך-הוא מדה כנגד
 מדה. וזה מה שאמר הלל כשראה "גלגלת אחת שצפה על פני המים"; בודאי גם אתה עשית
 דבר כזה, "על דאטפת אטפוף", אתה ערפת ראש, והנה ערפו את ראשך, כמו הגבר אלים שהוריד
 את הגג מעל הבית, שזהו ראש הבית, כך ערפו את ראשו, רחמנא לישזבן. ודבר זה, אהובי,
 בני! תחקק בדעתך היטב, אשר הוא יתברך מחיה ומתיה ומקיים את כל הבריאה כלה, ודומם,
 צומח, חי, מדבר, הם עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, ושום דבר אינו נעלם ונסתר ממנו
 יתברך, כי הוא מביט ורואה וצופה הכל. ולכן ראה להזהר מאד לא לעשות שום עולות לשום
 אדם, כי לבסוף משלמים על זה מחיר כבד מאד. ולכן אשרי אדם הבורח בכל יום יום אליו
 יתברך, ומשתטח על פניו ובוכה ומבכה שמים וארץ, שימחל לו הקדוש-ברוך-הוא, אם עשה
 איזה רע לזולת, כדי שלא ילכד בעונו. ואל יקל בעיניך דבר זה, כי רבים חללים הפילה, שהיו
 רשעים ארורים שנדפו צדיקים אשר היו דבוקים באין סוף ברוך הוא על לא דבר, והוציאו שם
 רע עליהם, אשר לבסוף מתו במיתה משנה, רחמנא לישזבן, כי הקדוש-ברוך-הוא מאריך אפיה
 וגבי דיליה. וכן מוכא בתקונים (תקון כא): קדשא בריך הוא מאריך עליהו דחיביא ולבסוף אפסיק
 לון וחרוב לון מעלמא. ואמרו חכמינו הקדושים (שבת לא): מגלגלין זכות על-ידי זכאי, וחובה
 על-ידי חייב; ולכן ראה, אהובי, בני! לשפך שיח ותפלה תמיד לפניו יתברך, שירחם עליך שלא
 יהיה לך שום עסק עם אף ברנה שבעולם, ומפל שפן שלא תרדף איש צדיק הדבוק בו יתברך,
 ואל תקבל עליו לשון הרע, כי ענש קשה יגיע עליך אם תרדפנו, רחמנא לישזבן, והבן למעשה.
 ח הוא היה אומר: הינו הלל הזקן היה רגיל לומר. "מרבה בשר מרבה רמה"; צריך שתדע,
 אהובי, בני! אשר עקר תכלית הבריאה היתה שאדם יזכה להכיר את הקדוש-ברוך-הוא, ולהפך
 את בשר גופו, שיהיה פלי לקבל בו אור האין סוף ברוך הוא, כמובא בדברי רבנו ז"ל
 (לקוטי-מורה"ן, חלק א', סימן כב), אשר צריך כל אדם לרחם על בשר הגוף, ולהראות לו מפל הארה
 ומפל השגה שהנשמה משגת, שהגוף גם-כן ידע מזאת ההשגה, מבחינת (ושעיה נח, ז): "ומבשרך
 לא תתעלם"; מבשרך דיקא, שלא תעלים עיניך מלרחם על בשרך, הינו בשר גופך. כי צריכים
 לרחם מאד על הגוף, לראות לזככו, כדי שיוכל להודיע לו מפל ההארות וההשגות שהנשמה
 משגת; כי הנשמה של כל אדם רואה ומשגת תמיד דברים עליונים מאד, אבל הגוף אינו יודע
 מהם, על-פן צריך כל אדם לרחם על בשר הגוף, לראות לזככו את הגוף עד שתוכל הנשמה
 להודיע לו מפל מה שהיא רואה ומשגת תמיד. וכשהגוף הוא במדרגה זו, היא טובה לנשמה,

ולדקה: מרבה דאגה. שמא יגלוהו מזית המלך או שמא יבואו עליו לטמים ויהרגוהו. ומסיד אחד היה מתפלל המקום ילילי מפוזר הנפש ושאלו ממנו מהו פוזר הנפש. אמר להם שיהיו לו נכסים מרובים מפוזרים נמקומות הרבה ונריך לפזר נפשו לחשוב לכאן ותענוגים שלה. וכן גם-כן על-ידי הרשימות שיש בהגוף, על-ידי ההארה שהארה בו הנשמה, על-ידי הארות שהארה בו הנשמה מקדם, תוכל עתה לזכור ולעלות ולחזור למדרגתה. וזה בחינת (איוב ט): "מבשרי אחזה אלוה", מבשרי דיקא, הינו שהאדם בגופו יראה ויחזה השגות עליונות שהנשמה משגת תמיד. אבל פש"ש להגוף עצות, מבחינת (ישעיה נו, יא): "והכלבים עזי נפש", אין הנשמה יכולה לסמך עצמה ולהתקרב אל הגוף, להודיע לו מההשגות שלה, כי תוכל להלכד בתקף ועזות הגוף, מה שהגוף עז ותזק בהתאוות. וזה "מרבה בשר מרבה רמה"; אם תרבה את גשמיות בשרך, ולא תרצה לזכור, תדע שאתה מרבה עליך רמה, שהם אותיות 'מרה', כי מרים יהיו לך החיים, ותרגיש עוד בחיים חיותך, איך שהרמה והתולעה אוכלים אותך. ולכן ראה, אהובי, בני! לבטל את עצמך לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ואז לא תרצה כבר שום רצון אחר מבליעדי רצונו יתברך, והבן.

מרבה נכסים מרבה דאגה: צריך שתדע, אהובי, בני! שאדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל הקדוש-ברוך-הוא, ולידע אשר הוא יתברך מחיה ומתנה ומקיים את כל הבריאה כלה, ודומם, צומח, חי, מדבר, הם עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך. ונדבר גדול ונדבר קטן לא נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון. ואדם צריך רק לרוץ אליו יתברך, ולא תתנגע ביגיעות הקלי העולם הזה. כי באמת אם אדם מרבה בנכסים, וחושב שזה מה שיפרנסו, אז ירבה דאגה. ורואים בני-אדם המתנגעים יומם ולילה, ורצים אחר פרנסתם, וחושבים שבזה שיתנגעו ויטרחו, תבא להם פרנסה בנגל. ובאמת כבר אמרו חכמינו הקדושים (קדושין פב:): אין העניות מן האמנות, ואין העשירות מן האמנות, אלא למי שהעשר שלו, שנאמר (חגי ב, ח): "לי הפסך ולי הנזקב נאם הנז"ה צבאות"; ולכן למה אתה צריך להתנגע ביגיעות ובטרחות כאלו להשיג פרנסתך, יותר טוב לך לברח אל הקדוש-ברוך-הוא, ואז ישפיע עליך שפע והצלחה גדולה. ובאמת זה הדבר הכי קשה להחדיר בבני-אדם, שיבטלו את עצמם לגמרי אל האין סוף ברוך הוא; כי טבע של אדם שרץ ומתרוצץ יומם ולילה להשיג את פרנסתו, ולבסוף אין לו כלום, כי מאחר שאינו מבטל את עצמו אליו יתברך, על-ידי-זה מאבד את פרנסתו. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן עו) על הפסוק (תהלים קמה, טו): "עיני כל אליך ישברו ואתה נתן להם את אכלם בעתו"; כי על-ידי ההסתכלות בבטחון — עושה כלי, דהינו גבול וזמן. כי ההשפעה יורדת מלמעלה תמיד, אף שהיא בלא זמן. כי לפעמים דבר שצריך לו עכשו, יבא בשמים ושלש שנים, אף על-ידי ההסתכלות בבטחון רק אל הקדוש-ברוך-הוא, עושה להשפעה גבול וזמן, שיבא השפע בעת ובזמן שהוא צריך. וזה "עיני כל אליך ישברו", כשאדם בוטח רק בו יתברך, על-ידי-זה נתן להם את אכלם בעתו"; כי בהסתכלותו בעיניו אל השם יתברך לבד בבטחון חזק, אז עושה לעצמו כלי לקבל את השפעתו בעתו דיקא. ולכן מה לך, אהובי, בני, להרבות בנכסים, כי רק תרבה בדאגות. ובאמת אנחנו עדים, שרב בני-אדם שמתאווים להרבות בנכסים, הוא רק מחמת שהעין שלהם

רוֹאֵה מַה שֵׁישׁ לַזוּלָּת, וּמְקַנְאִים בּוֹ, כִּי הֵעִין מְטַעַה אֶת הָאָדָם לְגַמְרֵי, וְהִרְבֵּה פְעָמִים רוֹאִים בֶּן-אָדָם וּמְקַנְאִים בּוֹ, וּבְאֵמַת אֵין לוֹ כְּלוּם. וְלִכֵּן צְרִיכִים לְשַׁבֵּר מַעְצָמוֹ אֶת הַטֵּבַע הַרַע הַזֶּה לֹא לְהִסְתַּפֵּל וְלֹא לְהִתְיַחַס אֶל שׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעוּלָם, וְנָשִׁים, מְרֻבָּה כְּשָׁפִים. מְרֻבָּה

וּלְכַאֵן: מְרַבָּה נָשִׁים מְרַבָּה כְּשָׁפִים. סְדֵרָה נִקִּיט וְאִזֵּל צַחֲלָה אֲדָם מִקֶּשֶׁט עַלְמּוֹ וְאוּכַל וְשׁוֹמָה וּמְרַבָּה צַשֵּׁר. וְאַחַר כֵּן מִנְקֵשׁ לְהִרְבּוֹת נִכְסִים. וְלֵאחַר שֶׁהִרְבֵּה נִכְסִים וְרוֹאֵה שֵׁישׁ צִידוֹ סִיפּוֹק לְפָרְנָם נָשִׁים רַבּוֹת וּמְרַבָּה לוֹ נָשִׁים וְלֵאחַר

נָשִׁים, מְרֻבָּה כְּשָׁפִים. מְרֻבָּה

שְׁפָחוֹת, מְרֻבָּה זְמָה. מְרֻבָּה עֲבָדִים, מְרֻבָּה גְּזֵל.

לְגַמְרֵי אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְלֹא יְרוּץ פְּקוּרָא בְּהָרִים, אֲלֵא יִשְׁבֵּר אֶת עֵינָיו, וְלֹא יִסְתַּפֵּל עַל שׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעוּלָם, רַק אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, וְאִזּוֹ יִשְׁפִיעַ לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׁפַע וְהַצְּלָחָה, וְלֹא יִצְטָרֵף לְבְרִיּוֹת, וְתִכְאֵ לוֹ הַפְּרָגְסָה בְּבֵיתוֹ דִּיקָא, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ שׁוּם דְּאָגוֹת; כִּי מִי שֵׁישׁ לוֹ בְּשַׁחזֵן בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וּמוֹסֵר נַפְשׁוֹ רַק אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, אֵין לוֹ שׁוּם דְּאָגוֹת כְּלָל, וְהַחַיִּים שְׁלוֹ חַיִּים עֲרָבִים וְנִעְמִים וּמְתָקִים, אֲשֶׁרֵי לוֹ, וְהִבֵּן.

מְרֻבָּה נָשִׁים מְרֻבָּה כְּשָׁפִים: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! שְׁאָדָם צְרִיף לְשַׁמֵּר מְאֹד מְאֹד עַל שְׁלוֹם בֵּיתוֹ, וְלֹא יִתְגַּרֵּשׁ וְאֵל יִחַשְׁבֵּשׁ שְׁאֲשֵׁתוֹ אֵינָה טוֹבָה, וְאִם יִתְחַתֵּן עוֹד פַּעַם יִהְיֶה לוֹ יוֹתֵר טוֹב, אֵל תֵּאמֵר זֹאת, בְּנִי, כִּי בְּפָרוּשׁ גְּלָה לָנוּ רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן רַס"ה), אֲשֶׁר הִנְשָׁמוֹת שֶׁל הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה הֵן לְמַעַלָּה בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים אַחַד, וְכִשְׁיֹרְדִים לְמַטָּה הֵם מִתְפַּצְּלִים עַד שְׁחוּזָרִים וּמִתְקַשְׁרִים יַחַד. וְלִכֵּן צְרִיף שְׁתַּדַּע אִם הַזְּמִין לָךְ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אִשָּׁה, זֹוֵהי בַּת זוּגָף מִן הַשָּׁמַיִם, וְזוֹהי שְׂרֵשׁ נִשְׁמָתָךְ. וְלִכֵּן תַּעֲשֶׂה כָּל מַה שְׁבִינְדִיךָ לֹא לְהִתְגַּרֵּשׁ, וְאִפְלוּ שֶׁהִיא אִשָּׁה רַעָה, אָמֵר רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן צ'), שְׁצִרִיכִים לְקַבֵּל אֶת הַכָּל בְּאַהֲבָה; כִּי בְּרַגַע שֶׁתְּתַגַּרֵּשׁ וְתִשָּׂא אִשָּׁה אַחֲרַת, בְּזֶה אַתָּה "מְרֻבָּה כְּשָׁפִים", שְׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (סְנֵהֲדָרִין 101:): לְמַה נִּקְרָא שְׁמֵן כְּשָׁפִים? שְׁמִכְחִישִׁים פְּמַלְיָה שֶׁל מַעַלָּה; כִּי בְּזֶה שְׁאֲתָה תְּמִיד חוֹשֵׁב, שֶׁהָאִשָּׁה הַזֹּאת אֵינָה בְּעֵבוּרָךְ, וְיוֹתֵר טוֹב לָךְ לְהִתְגַּרֵּשׁ, וְאַחֲרֵיכֶּךָ גַּם בְּפַעַם הַשְּׂנִיָּה תִחַשְׁבֵּב כֶּף, שֶׁהִיא אִשָּׁה רַעָה, וְיוֹתֵר טוֹב לְהִתְגַּרֵּשׁ, כְּאֲשֶׁר מְצוּי הַיּוֹם, בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים, שְׁאָדָם יִתְגַּרֵּשׁ כְּמָה וְכְמָה פְּעָמִים. עַל זֶה הוּא אוֹמֵר לָךְ "מְרֻבָּה נָשִׁים — מְרֻבָּה כְּשָׁפִים"; כִּי הַכְּשׁוּף מְכַחֵשׁ אֶת הַשְּׂנֵחַתוֹ הַפְּרִטִית, כִּי אִם אָדָם הִיָּה יוֹדֵעַ, שֶׁהַכָּל בְּהַשְּׂנֵחָה פְּרִטִית מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, וְדָבָר גְּדוֹל וְדָבָר קָטָן אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מַעְצָמוֹ אֲלֵא בְּהַשְּׂנֵחַת הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן, הִיָּה סוֹבֵל מֵאֲשֵׁתוֹ וְלֹא הִיָּה מִתְגַּרֵּשׁ כְּלָל, וּבְרַגַע שֶׁמִּתְגַּרֵּשׁ וְשׁוּב מִתְחַתֵּן וּמִתְגַּרֵּשׁ וְשׁוּב מִתְחַתֵּן, הָרִי זֶה הוּא "מְרֻבָּה כְּשָׁפִים", שְׁמִכְחִישׁ שֶׁהַכָּל בְּהַשְּׂנֵחָה, וְאִזּוֹ לוֹ וְאִזּוֹ לְנַפְשׁוֹ, וְהִבֵּן.

מְרֻבָּה שְׁפָחוֹת מְרֻבָּה זְמָה: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר צְרִיכִים לְשַׁמֵּר מְאֹד מְאֹד לֹא לְהִכְנִיס בְּבֵיתוֹ שְׁפָחוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא יִכְשַׁל בְּרֵאיוֹת אֲסוּרוֹת. כִּי הֵעִין רוֹאֵה וְהִלֵּב חוֹמֵד וְכִלֵּי הַמַּעֲשֶׂה גּוֹמְרִים (טוֹר אֵרַח חַיִּים, סִימָן א'). וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (סְנֵהֲדָרִין מ"ה): אֵין יֵצֵר הַרַע שׁוֹלֵט, אֲלֵא בְּמָה שֶׁעֵינָיו רוֹאוֹת. וְלִכֵּן אֲפְלוּ אִם אֲשֵׁתָךְ תִּקַּח אִיזוֹ מְשֻׁרְתֵת נְכָרִית, רֵאָה אַתָּה, אֲהוּבִי, בְּנִי, לְבָרַח אִזּוֹ מִבֵּיתְךָ, וְלֹא תִהְיֶה אִזּוֹ בְּבֵיתְךָ, כִּי אֲפְלוּ הַסְּתַפְּלוֹת אַחַת גּוֹרְמַת כְּבֵר הַרְהוּר רַע, שֶׁיִּצְעֵק אוֹתָךְ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ. וְלִכֵּן צְרִיכִים לְהִזְהַר בְּדָבָר זֶה מְאֹד, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִתְיַחַד עִמָּהּ, שֶׁזֶה עוֹן חִמּוֹר מְאֹד. וְחֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים גְּזָרוּ עַל יַחִיד עִם גּוֹיָה, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבָן, וְצְרִיכִים לְהִזְהַר בְּדָבָר זֶה מְאֹד, וְלֹא יִקַּל בְּדָבָר, כִּי כָּל הַמַּקַּל בְּדָבָר זֶה — מְקַלֵּן לוֹ אֶת חַיָּו, וְהִבֵּן.

מְרֻבָּה עֲבָדִים מְרֻבָּה גְּזֵל: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אָדָם שְׁמַרְבָּה עֲבָדִים וּפּוֹעֲלִים וְלֹא

שהירצה נשים כל אחת לריכה שפחה שתשמענה. הרי מרצה שפחות. וכיון שיש לו בני בית מרובין לרין לשדות וכרמים לספק מין ומזון לבני ביתו ומרצה עבדים לעבוד השדות והכרמים. לכן הן שניין בסדר זה: מרבה תורה מרבה חיים. דכתיב (דברים ל) כי היא חייך ואורך ימין: מרבה חכמה. שנותן טעם לדבריו

עומד עליהם, גורם שיגנבו ממנו את הכל, ולכן אמרו חכמינו הקדושים (בבא מציעא כט:): הרוצה לאבד את ממנו ישכר פועלים ולא יעמד עליהם; ולכן מזהירך התנא עצה, שאל תרבה בעבדים ופועלים, כי על-ידי-זה לא תוכל מרבה תורה, מרבה חיים. מרבה ישיבה, מרבה חכמה. לשמר עליהם, ויגזלו את ממונך, וזה דבר המצוי היום, שבני-אדם שוכרים לעצמם פועלים לרב, ואינם מסתפקים עליהם, ולכן נותנים להם הזדמנות לגזול את כל מה שיש לבעל-הבית. ולכן הוי, בני, פקח. ותראה מה לפניך, והבן.

מרבה תורה מרבה חיים: צריך שתדע אהובי, בני! אשר אין עוד חיים כמו התורה הקדושה, כי בשאדם לומד תורה, הוא ממשיך על עצמו חיים, ולכן אמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב, סימן עח), אשר עקר החיים מהתורה, כמו שכתוב (דברים ל): "כי הוא חייך וארך ימך"; וכל הפורש מן התורה כפורש מן החיים. ולכן אשרי מי שזוכה ללמוד בכל יום תורה הקדושה. כי באמת אין שום תכלית אחרת בזה העולם, רק למוד תורה הקדושה, ובפרוש גלה לנו רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן יז): אם התורה תראה את פניך לאדם, אינו רוצה כבר עולם הבא כלל בשביל למוד התורה, רק רוצה את התורה בעצמה. כי מי שמרגיל את עצמו ללמוד תורה הקדושה, מרגיש אשר אין עוד טוב מתורה, כמאמרם ז"ל (עבודה זרה יט:): אין טוב אלא תורה, שנאמר (משלי כ, ד): "כי לקח טוב נתתי לכם, תורתי אל תעזבו"; ובפרט מי שמרגיל את עצמו ללמוד בסדר-התורה-הלמוד של רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן עו), שגלה לנו דרך נוראה ונפלאה מאד, איך שאדם יכול ללמוד בכל יום מקרא, משנה, גמרא, מדרש, הלכות ואגדות, בריתות ותוספתות, ויכול לטיל ולהיות בכל מקומות התורה הקדושה. אם ילמד בתשוקה עצומה, ירגיש כל החיים שלו אשר, ויהיה הכי מאשר בעולם, וזאת — רק בשישים את כל פלו בתורה הקדושה, כי אין עוד נעם וערכות כמו שאדם לומד בכל יום תורה הקדושה, וזוכה לסיים את כל התנ"ך וששה סדרי משנה, בבלי, ירושלמי, תוספתא, רמב"ם, טור ושלחן ערוך, וכל המדרשים וספרי הזהר והתקונים, וכל כתבי האריז"ל, ספרי חסידות וספרי מוסר, ספרי הלכה ודרוש, שכל זה יגרם, שישמשך עליו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו; כי התורה היא חכמתו יתברך, וכשאדם לומד תורה, הוא נכנס בחכמתו יתברך, ואז הוא מרגיש כל מיני חיים בתורה. אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם כלל, והבן.

מרבה ישיבה מרבה חכמה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך לבנות לעצמו ישיבה, ויקבץ תלמידים סביבו וילמד עמהם, ועקר הלמוד צריך להיות למוד של אמונה, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב, סימן ה'), אשר הצדיק יש לו ישיבה של אמונה, שבה לומדים אמונה, ובזה שמלמדים את התלמידים, על-ידי-זה "מרבה חכמה". וזה מה שאומר התנא "מרבה ישיבה", שתרבה את גבולך בתלמידים, על-ידי-זה "מרבה חכמה" — תתרבה חכמתך, כמאמרם ז"ל (תענית ו): ומתלמידי יותר מפלן; כי בזה שאדם לומד עם אחרים, בזה הוא נתחכם יותר ויותר. ולכן "מרבה ישיבה", ומרבה תלמידים ולומד עמהם, על-ידי-זה "מרבה חכמה"; שנתחדד מחו ודעתו. ובפרט בעתים הללו, שהכפירות והאפיקורסות מתפשטת מאד בעולם,

צְרִיכִים לְהִרְבּוֹת בִּישִׁיבוֹת, וְלִקְנוֹת הַמּוֹן וְהַסְּכוּת שֶׁל מַחֲשַׁבוֹת עַל לֵב הַשּׁוֹמְעִין: מְרַבָּה תְּלַמִּידִים, וְלִלְמַד עִמָּהֶם אָמוּנָה פְּשׁוּטָה בּו יִתְבַּרֵךְ, וְעַל-יְדֵי-זֶה תִּתְרַבֶּה הַחֲכָמָה בְּעוֹלָם; כִּי עֲקָר הַחֲכָמָה זֶה רַק גְּלוּי אֱלֻקוֹת, וְלִהְפֹּךְ עֲקָר הַכְּסִילוֹת וְהַטְּפָשׁוֹת, זֶה רַק כְּפִירוֹת וְאֶפִיקוֹרוֹסוֹת. וְלִכֵּן בְּעֵתִים הֵלְלוּ אֲשֶׁרֵי מִי שְׁבוּנָה יִשִּׁיבָה, וּמְקַבֵּץ תְּלַמִּידִים, וְלִוְמַד עִמָּהֶם תּוֹרַת הַנְּי"ה בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ, וּמְגַלֶּה לָהֶם אֶת הָאָמוּנָה פְּשׁוּטָה בּו יִתְבַּרֵךְ, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה תִּתְרַבֶּה חֲכָמָתוֹ, וְהִבֵּן.

מְרַבֶּה עֲצָה מְרַבֶּה תְּבוּנָה: צְרִיךְ שֶׁתִּדְעַ, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עֲקָר הָעֲצָה צְרִיכִים לְקַבֵּל רַק מֵהַצַּדִּיק, כַּמּוּבָא בְּדִבְרֵי רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ז'), כִּי עֲצַת הַצַּדִּיקִים הִיא כְּלָה זָרָע קָדָשׁ, זָרָע אָמֵת. וְלִכֵּן כְּשֶׁאָדָם מְקַבֵּל אֶת עֲצָתוֹ רַק מֵהַצַּדִּיק, עַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה מִבֵּין דְּבָר מִתּוֹךְ דְּבָר, כִּי הָעֲצוֹת שֶׁמְקַבְּלִים מֵהַצַּדִּיק, הוּא בְּבַחֲיַנֵּת נִשְׁוֹאֵין וְזוּוּג, וּמֵהַזּוּוּג הַזֶּה נּוֹלְדֵת "תְּבוּנָה"; כִּי בְּאָמֵת אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו יִתְבַּרֵךְ כָּלֵל, וְהוּא יִתְבַּרֵךְ מִחַיָּה וּמִהַיָּה וּמִקָּיָם אֶת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה, וְדוּמָם, צוּמַח, חַי, מְדַבֵּר, הֵם לְבוֹשׁ לְגַבֵּי הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְאָדָם צְרִיךְ לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. אִךְ מִחֲמַת שְׂאֵין אָדָם יוֹדֵעַ אֵיךְ לְהִתְנַהֵג בְּזֶה הָעוֹלָם, לִכֵּן הוּא מְכָרַח לְבֵא אֵל הַצַּדִּיק, וְלִקְבֹּל מִמֶּנּוּ עֲצוֹת אֵיךְ לַעֲבֹר אֶת זֶה הָעוֹלָם בְּשָׁלוֹם, וּמֵהַצַּדִּיק מְקַבְּלִים אָמֵת וְאָמוּנָה, וּכְשֶׁמִּתְיַחֲדוֹת אָמֵת וְאָמוּנָה, עַל-יְדֵי-זֶה נּוֹלְדֵת "תְּבוּנָה", שֶׁנַּעֲשֶׂה מִבֵּין דְּבָר מִתּוֹךְ דְּבָר, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ ז"ל (סֵפֶר-הַמִּדּוֹת, אוֹת אָמוּנָה, סִימָן יט): עַל-יְדֵי אָמוּנָה — נִתְחַפֵּס, וְהִבֵּן.

מְרַבֶּה צְדָקָה מְרַבֶּה שְׁלוֹם: צְרִיךְ שֶׁתִּדְעַ, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד דְּבָר טוֹב מִלְּהִרְבּוֹת בְּצַדָּקָה; כִּי בְּפִרוֹשׁ גָּלָה לָנוּ רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן יג), שְׁעַל-יְדֵי הַצַּדָּקָה שְׂאָדָם נוֹתֵן, נִמְשָׁכֵת עָלָיו הַשְּׁגָחַתוֹ הַפְּרִטִית; כִּי בְּזֶה שְׂאָדָם נוֹתֵן צְדָקָה, הוּא מְאָמִין שֶׁלֹּא יִחְסַר לוֹ שׁוּם דְּבָר, וְעַל-יְדֵי-זֶה הוּא מְמַשִּׁיף עַל עֲצָמוֹ הַשְּׁגָחַתוֹ הַפְּרִטִית פְּרִטִית, וְיוֹדֵעַ וְעוֹד, אֲשֶׁר דְּבָר גְּדוֹל וְדְבָר קָטָן אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מִעֲצָמוֹ, אֲלֵא בְּהַשְּׁגָחַת הַמְּאָצִיל הָעֲלִיוֹן. וְלִכֵּן הַזְּהִירָנוּ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְאֹד עַל צְדָקָה, עַד שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (תָּנָא דְּבִי אֱלִיהוּ וּזְטָא, פָּרֶק א'): גְּדוֹלָה צְדָקָה, שְׁמִיּוֹם שֶׁנִּכְרָא הָעוֹלָם עַד עַכְשָׁיו, הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל הַצְּדָקָה, וְכָל הַנוֹתֵן צְדָקָה הַרְבֵּה, הֵרִי זֶה מְשַׁבַּח, וּמְמַלֵּט אֶת עֲצָמוֹ מִדִּינָה שֶׁל גִּיהֵנוּם. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (תָּנָא דְּבִי אֱלִיהוּ רַבָּה, פָּרֶק י'): אֵין לָךְ סַם חַיִּים לְמִלְאָךְ הַמָּוֶת אֲלֵא מִדַּת הַצְּדָקָה בְּלָבָד. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (מְדֻרָשׁ וּזְטָא שִׁיר הַשִּׁירִים א'): הַדּוֹרוֹן שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא צְדָקָה, הַנוֹתֵן צְדָקָה, אֶפְלוּ הֵיטָה בְּיָדוֹ עֲבָרָה, וְנִחַתְתָּ דִּינּוֹ לְאֶבֶד, יְכוֹל לְהִיּוֹת מְקַבֵּל פְּנֵי שְׂכִינָה בְּכָל יוֹם, וְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר לְמִלְאָךְ שֶׁל פּוּרְעָנִיּוֹת אֵל תִּגַּע בּוֹ. וְלִכֵּן כְּשֶׁאָדָם מְרַבֶּה בְּצַדָּקָה, הוּא מְרַבֶּה בְּשָׁלוֹם, כִּי קוֹנֶה לַעֲצָמוֹ רַעִים. וְאָמַר רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן יז): כְּשֶׁאָדָם נוֹתֵן צְדָקָה, נַעֲשֶׂה אֲוִיר הַנֶּחַם וְהַנּוֹף, וְדַבּוּרוֹ נִשְׁמָע וְנִתְקַבֵּל אֲצֵל בְּנֵי-אָדָם. וְלִכֵּן רְאֵה, אֲהוּבִי, בְּנִי! לְהִרְבּוֹת בְּצַדָּקָה, וְאֲזוּ תִּמְשָׁיִף עַל עֲצָמְךָ עֲרִבוֹת, נַעֲמִימוֹת, יְדִידוֹת, זִיו שְׂכִינַת עֲזוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְתִבְטַל אֶת עֲצָמְךָ לְגַמְרֵי אֵל הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְתִתְחַיֶּה חַיִּים עֲרִבִים וְנַעֲמִימִים וּמְחַקִּים, וְתִתְחַיֶּה בְּשָׁלוֹם עִם כָּלֵם, כִּי עַל-יְדֵי הַצְּדָקָה שֶׁתִּתֵּן, יִהְיֶה נַעֲשֶׂה בִּינְךָ

לביין וולתך אור הנח והזך, והבן.

קנה שם טוב קנה לעצמו, קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא: צריך שתדע, אהובי, בני! שהתנא הקדוש אומר לך, אחרי שגלית לך את כל העצות הנפלאות האלו, אל תעשה את הכל בשביל לקנות לעצמך שם טוב, כדי להתיהר ולהתגאות, כי "קנה שם טוב קנה לעצמו";

מי שקונה "שם טוב", קנה שם טוב, קנה לעצמו. קנה לו דברי תורה, הוא קונה את זה רק לעצמו, כי רק לעצמו הוא דואג. אבל אם הוא עושה את זאת מפני

שהקדוש-ברוך-הוא צנה ולומד תורה, "קנה לו דברי תורה, קנה לו חיי העולם הבא"; שזה נשאר אתו לחיים נצחיים. ולכן כל מה שיעצתי לך עד עכשו, אהובי, בני! עשה את זאת רק למען שמו יתברך, ודבר זה נשאר לגנח נצחים, ואל תעשה את זאת בשביל שיתגדל שמך בעולם, אלא תהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא. ואם תהיה פקח, ותקים את כל מה שאמרתי לך, רק מפני שהתורה הקדושה צוה את זאת, על-ידי-זה תקנה לעצמך חיי העולם הבא לגנח נצחים, והבן למעשה.

ט רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר רבנו ז"ל אמר (לקיטי-מיהרין, חלק א', סימן נו), אשר התורה היא שמו של הקדוש-ברוך-הוא, והשם הוא הפלי של הדבר, שבשם הזה נגבל החיות של הדבר הזה, כמו שכתוב (בראשית ב, יט): "נפש חיה הוא שמו"; שבשם נגבל הנפש והחיות של כל דבר. ועל-כן פסקורין את האדם בשמו, הוא מזמן תכף אצלו. מחמת שבשם נגבל כל הנפש והחיות שלו. וכן התורה היא שמו של הקדוש-ברוך-הוא, הינו ששם נגבל החיות מחי החיים, כי התורה היא בחינת מדות, פי יש בהתורה אותיות ותבות ופסוקים ופרשיות וסדרים, שהם בחינת מדות, שבהם נגבל החיות במדה, ועל-כן על-ידי התורה, שהיא שמו של הקדוש-ברוך-הוא, שהוא בחינת מדות, יכולים לקבל את החיות, פי על-ידי התורה קורין את החיים, וממשיכין את החיות לתוף המדות, שהם בחינת ימים. וזה שכתוב (תהלים לט, ה): "ומדת ימי מה היא"; הינו שהתורה שהיא בחינת מה, כמו שכתוב (דברים ו, כ): "מה העדות והחקים והמשפטים", היא בחינת מדות וימים, שעל ידה קורין את החיות לתוף המדות והימים, שבלא זה לא היה אפשר לקבל את החיות מחמת רבוי אור. וזה שנאמר (שם יז, יט): "וקרא בו כל ימי חייו", שעל-ידי התורה קורא את החיות לתוף הימים והמדות. ועל-כן צריך לעסק בתורה בפה דיקא, פי פשצריכים לקרות את אחד בשמו, צריך לקרותו בפה דיקא, ואי אפשר לקרותו בשמו במחשבה בעלמא, פן אי אפשר לקרות את חי החיים בשמו, פי אם על-ידי הפה, ולא על-ידי המחשבה לבדה, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (ערוכין נד): פי חיים הם למוציאיהם — למוציאיהם בפה, למוציאיהם בפה דיקא, שעל-ידי-זה זוכה לחיים. נמצא, על-ידי עסק התורה, ממשיכין אריכות ימים, ואז זוכה לדעת, פי הדעת והשכל הוא בעצמו החיות, כמו שכתוב (קהלת ז, יב): "החכמה תחיה בעליה"; פי השכל הוא עקר החיות, ועל-ידי זו הדעת יכולים לקרב ולהוכיח את מי שצריכים להוכיח, ומה היא הדעת הזו? אמתת מציאותו יתברך, שצריכים לגלות את הקדוש-ברוך-הוא, אשר אין בלעדיו יתברך כלל. אף אי אפשר לגלותו, אלא על-ידי הדבור, פי צריכים לדבר ולגלות לכלם, אשר אין בלעדיו נמצא, והוא יתברך

המעשים ובכל המחשבות שאדם חושב, מלבש שם השם יתברך בכיכול, ואפלו אם, חס ושלום, עושה דבר עברה, שהוא שלא כרצון השם יתברך, עם כל זאת בודאי יש שם חיות השם יתברך, אך שהוא בהעלם ובצמצום גדול, והתורה היא החיות של כל דבר. נמצא, שבכל הדברים ובכל המחשבות, אפלו במחשבה, דבור ומעשה של עברה, חס ושלום, יש שם גם כן התלבשות התורה, אך שהוא בהעלם ובצמצום גדול, הסתרה שבתוך ההסתרה, וצריכים למצא את הקדוש-ברוך-הוא בתוך ההסתרות. וזה זוכים דיקא על-ידי הצדיק, שהוא המלמד לנו את התורה, ומגלה לנו את הדעת העליון; פי באמת התורה מכרזת וצועקת ומוכיחה תמיד, כמו שכתוב (משלי א, כא): "בראש המינות תקרא בפתחי שערים בעיר אמריה תאמר; עד מתי פתים תאהבו פתי ולצים לצון חמדו להם, וכסילים ישנאו דעת וגו'. והצדיק האמת מחדיר את ידיעות אלו אפלו בתוך ההסתרה, ומגלה לכלם את אמתת מציאותו יתברך. וזה הדעת הוא דעת עליון ונורא מאד, פי זה בא ממקום עליון מאד מאד, ולכן לא כל אחד מבין ומשיג את הדעת הזו, ועל-כן לא כל אחד יכול לעורר את בני-אדם מהשנה, אלא צדיק שזכה להגיע אל שער הנו"ן, שהוא נכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, הוא יכול לגלות את ההסתרה שבתוך ההסתרה, וזה היה משה רבנו. אך על צדיק כזה יש תמיד מחלקת, פי מי שמגלה את אמתת מציאותו יתברך בגלוי רב ונפלא מאד, או מתגברות ומתפשטות זה לעמת זה הקלפות וההסתרות וההעלמות, ומשם נובעת המחלקת; פי מדת הגבורה מכסה את מדת החסד. אבל באמת ההכרח שתהיה מחלקת, פי מגדל עמק הדעת, שיכולים לגלות, שאפלו בהסתרה שבתוך ההסתרה, גם כן נמצא אמתת מציאותו יתברך, על זו הידיעה יש מתנגדים. ולכן אמרו חכמינו

מחיה ומהיה ומקיים את כל הבריאה כלה, ודומם, צומת, חי, מדבר, הם עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, ודבר גדול ודבר קטן אינו נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון; פי יש שתי הסתרות, וכשהשם יתברך נסתר בהסתרה אחת, גם כן קשה מאד למצאו, אך אף-על-פי-כן פשהוא נסתר בהסתרה אחת, אפשר ליגע ולחתר עד שימצא אותו יתברך, מאחר שידע שהשם יתברך נסתר ממנו, אבל כשהשם יתברך נסתר בהסתרה שבתוך ההסתרה, דהינו שההסתרה בעצמה נסתרת ממנו, דהינו שאינו יודע כלל שהשם יתברך נסתר ממנו, אוי אי אפשר כלל למצא אותו, מאחר שאינו יודע כלל מהשם יתברך. וזה סוד (דברים לא, יח): "ואנכי הסתר אסתיר", דהינו שאסתיר ההסתרה, שלא ידעו כלל שהשם יתברך נסתר, ואוי בודאי אינו יכול למצא אותו יתברך, מאחר שאינו יודע כלל, שצריך לבקש אותו יתברך, פי אינו יודע כלל שהשם יתברך נסתר ממנו, פי ההסתרה בעצמה נסתרת. וזו הצרה הכי גדולה, שאדם אינו יודע שהוא רחוק מהקדוש-ברוך-הוא, פי אם היה יודע שהוא רחוק מהקדוש-ברוך-הוא, היה משתדל בכל מיני אפנים שבעולם לחזור בתשובה שלמה אליו יתברך, ומחפש ומבקש ומוצא את הקדוש-ברוך-הוא, אבל אם ההסתרה שבתוך ההסתרה מתגברת עליו, שאינו יודע שהשם יתברך נסתר ממנו, אז הוא נמצא בצרה גדולה מאד; פי באמת מי שנעלם ונסתר ממנו אמתת מציאותו יתברך, הוא בצרה גדולה מאד. ולכן אשרי האדם הזוכה לבטל את עצמו לגמרי אל הקדוש-ברוך-הוא! אך צריכים לדעת, אשר באמת אפלו בכל ההסתרות, ואפלו בהסתרה שבתוך ההסתרה, בודאי גם שם מלבש השם יתברך, פי בודאי אין שום דבר, שלא תהיה בו חיות השם יתברך, פי בלעדי חיותו, לא היה לו קיום כלל, ועל-כן בודאי בכל הדברים ובכל

ט אל תחזיק טובה לעצמך. לומר הרבה תורה הקדושים (קדושין ל:) על הפסוק (במדבר כא, יד) למדתי. ולפי שהוא לא הניח לא מקרא ולא משנה הלכה "את זהב בסופה", לא זזו משם, עד שנעשו ואגדה שלא למד היה אומר כן: אוהבים זה לזה; פי אלו הצדיקים, אף שחולקים זה על זה, עם כל זאת זה רק כדי

תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, פי לכו
לגלות את ההסתרה, ועל-פן היא מחלקת לשם שמים. ולכן מ'ש'ה' הוא

ראשי תבות: מ'חלקת ש'מאי ה'לל. ולכן דיקא משה רבנו היה יכול להוציא את עם ישראל ממצרים, פי הוא גלה להם את אמתת מציאותו: תברוך בהסתרה שבתוך ההסתרה, שנה מה שכתוב (שמות טז, ו): "וידעתם פי הנני הוציא אתכם", פי משה רבנו הוא הדעת של כלל ישראל, ועל-פן המשיך את הדעת הזו לכלל גשמות ישראל. וזה "רבן יוחנן בן זבאי קבל מהלל ושמאי"; פי הוא למד ולמד, כמאמרם ו"ל (ראש השנה לא:): ארבעים שנה עסק בפרגמטיא, וארבעים שנה למד, וארבעים שנה למד; פי דיקא רבן יוחנן בן זבאי, שעסק ארבעים שנה בפרגמטיא, שנה ענין ההסתרה שבתוך ההסתרה, למצא גם בעסקי העולם הזה את אמתת מציאותו: תברוך, לכן דיקא הוא זכה לקבל מהלל ומשמאי, שזו השגת מ'ש'ה' דיקא, שהוא ראשי תבות: מ'חלקת ש'מאי ה'לל; פי אי אפשר לגלות את ההסתרה שבתוך ההסתרה, אשר גם בעסקי העולם הזה בפרגמטיא, גם-כן נמצא אלקות, רק מי שמקבל מהלל ושמאי, שהם שני הפכים: חסד וגבורה, גלוי והסתרה, אור וחשך, שהוא דעת עליון מאד, שער הנור, ולכן למד ולמד. וזה מצינו, שדיקא רבן יוחנן בן זבאי הפיר היטב את הרמאים והצבועים, ולכן אמר (פלים, פרק יז): אוי לי אם אמר, אוי לי אם לא אמר. ומוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מור"ן, חלק ב, סימן נח), שהוא היה כל-כף גדול, אף שהיה במדרגה גבוהה מאד והשיג רוחניות אלקות, אף-על-פי-כן היה יכול להוריד עצמו בהסתרה שבתוך ההסתרה, והבין גם את הרמאים והצבועים, עין שם.

הוא היה אומר: ומחמת שזכה למדרגות האלו — לגלות את ההסתרה שבתוך ההסתרה, וגלה את אמתת מציאותו: תברוך לכל אחד ואחד, פי עסק בפרגמטיא ארבעים שנה, ולמד ארבעים שנה ולמד ארבעים שנה, ועל-פן היה רגיל לומר: "אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, פי לכו נוצרת"; פי הוא קיים את זאת בשלמות, בתכלית השלמות, מאחר שעסק תמיד בלגלות את ההסתרה שבתוך ההסתרה, להמשיך את הקדוש-ברוך-הוא אפלו במקומות המטנפים, לגלות לכל התלמידים, אשר אין בלעדיו: תברוך כלל. ועל-פן דיקא הוא אמר: "אל תחזיק טובה לעצמך"; פי אין טוב אלא הקדוש-ברוך-הוא, כמו שכתוב (תהלים קמה, ט): "טוב הוני"ה לכל, ורחמי על כל מעשיו"; ולכן 'אל תחזיק' את הקדוש-ברוך-הוא, שהוא 'טוב' רק 'לעצמך', אלא תגלה את זאת לכלם, "פי לכו נוצרת"; שתהיה מגלה את הקדוש-ברוך-הוא לכל עם ישראל, ואפלו אלו שנפלו בהסתרה שבתוך ההסתרה, גם להם תגלה את הקדוש-ברוך-הוא, פי גם להם תתגלה אמתת מציאותו: תברוך בגלוי רב עד מאד. וכל זה הייתה עבודת רבן יוחנן בן זבאי. ומוכא ב'קהלות יעקב' (ערך יתנו בן זבאי), שהיה מזרוע ימין דמשה מערבין בקינן, ועל-פן חי מאה ועשרים שנה כמו משה רבנו, עין שם; הינו שהיה זה לצמת זה, מצד אחד היה משרש קינן, שנמצאים במקומות המטנפים, והם מסתרים בהסתרה שבתוך ההסתרה, ומצד שני היה ממשה, שהיה הבל, שגלה את ההסתרה שבתוך ההסתרה, והבין למעשה.

פְּרָקֵי אָבוֹת פֶּרֶק ב

י חֲמֹשֶׁה תְּלִמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר בְּיָדָיו הָיוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אֶלְפֵי תְּלִמִידִים, כְּמֵאמָרָם ו"ל (ראש השנה לא:): אַרְבַּעִים שָׁנָה לָמַד, וּבְיָדָיו בָּאֵלוּ הַשָּׁנִים הַקֵּים אֶלְפֵי תְּלִמִידִים, וְלָמָּה הַזְכִּיר שֶׁהָיוּ לוֹ רַק חֲמֹשֶׁה? אֵלֶּא יֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁהֵם הָיוּ רֵאשֵׁי תְּלִמִידָיו שֶׁקָּנוּ מִרְבָּם אֶת כָּל קְנִינָם, וְהֵם בְּעֶצְמָם אַחֲר־כֵּן הֶעֱמִידוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֶלְפֵי תְּלִמִידִים. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ

נוֹצְרֶת. י חֲמֹשֶׁה תְּלִמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאֵלוּ הֵן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, וְרַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֲשֵׁרִיכָם וְאֲשֵׁרִי יוֹלְדֵתְכֶם,

אֲשֵׁרִי עֵינֵי שְׂכָף רָאוּ. וְאִף אֲנִי וְאַתֶּם בְּחִלּוּמֵי מִסְכִּין הָיִינוּ עַל הַר סִינִי, וְנִתְּנָה עָלֵינוּ בַת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם: עָלוּ לְכָאן, עָלוּ לְכָאן, טְרַקְלִין גְּדוֹלִים וּמִצְעוֹת נְאוֹת מִצְעוֹת לְכֶם, אַתֶּם וְתְּלִמִידֵיכֶם וְתְּלִמִידֵי תְּלִמִידֵיכֶם מְזַמְנִין וְכוּ', עֵינֵי שָׁם; וּבְאֵמַת צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר תְּלָמִיד שָׂרְבוּ יִתְפָּאֵר בּוֹ, צְרִיף שִׁיְהִיָּה תְּלָמִיד כְּזֶה, שֶׁהוּא מְסוּר לְגַמְרֵי לְרַבּוֹ, וְאִזּוּ רַבּוֹ יִתְפָּאֵר בּוֹ. וְהֵם הַחֲמֹשֶׁה תְּלִמִידִים הַמֵּיִחָדִים שֶׁהָיוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהֵיָּה יָכוֹל לְהִתְפָּאֵר עִמָּהֶם, וְלִכֵּן הַזְכִּיר דִּיקָא אֶת הַחֲמֹשֶׁה תְּלִמִידִים הָאֵלוּ. וְכִמוֹ שֶׁאַרְעָ עִם מוֹהֲרַנְיָתָ ו"ל, אִף שֶׁלְרַבְּנוֹ ו"ל הָיוּ הַמּוֹן תְּלִמִידִים בְּעֵלֵי רוּח־הַקֹּדֶשׁ וּבְעֵלֵי מַדְרָגוֹת וְהַשָּׂגוֹת גְּבוּהוֹת, עִם כָּל זֹאת מוֹהֲרַנְיָתָ ו"ל, שֶׁהֵיָּה צָעִיר הַתְּלִמִידִים, וְכֵּן כְּמַעַט מְהֻאָרְוִינִים, אִף-עַל-פִּי-כֵּן זָכָה יוֹתֵר מִכָּל הַתְּלִמִידִים, וְדִיקָא עַל יְדוֹ נִשְׁאָרָה הַהִשְׁאָרָה שֶׁל רַבְּנוֹ ו"ל. וְלִכֵּן הִתְפָּאֵר בּוֹ רַבְּנוֹ ו"ל יוֹתֵר מִכָּל הַתְּלִמִידִים, וְאָמַר (תִּי-מוֹהֲרַנְיָ. סִימָן שׁע): כָּל אֶחָד מֵכֶם יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בְּתוֹרָה שְׁלִי, אֲבָל גִּתָּן יֵשׁ לוֹ חֵלֶק גְּדוֹל מִכָּלְכֶם. עֲנֵה וְאָמַר: אַתֶּם יוֹדְעִים זֹאת שְׂאֵם לֹא הָיָה הוּא, לֹא הָיָה לְכֶם אֶפְלוּ עָלָה אֶחָד מֵהַסֵּפֶר. וְאָמַר בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁכְּנוּ: נוֹעַן גִּיט עָר וְוֹאֵלֵט אִיר גִּיט גִּיְהֵאֵט אֲבָלְעֵטֵל שְׁמוֹתָ. וּפַעַם שֶׁאֵלוּ אֶת מוֹהֲרַנְיָתָ ו"ל, אִיךָ זָכָה יוֹתֵר מִכָּל הַתְּלִמִידִים? עֲנֵה וְאָמַר: כָּל הַתְּלִמִידִים הָיוּ בְּאֵמַת קְדוּשִׁים וְטְהוּרִים וְדַבְּקִים בְּבוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִדְעוּ מְזֵה, אֲבָל הֵאֱמִינוּ שֶׁרַבְּנוֹ ו"ל יוֹתֵר גְּדוֹל מֵהֶם, וְלִכֵּן בָּאוּ לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ אֲבָל אֲנִי יוֹדֵעַ אֶת שְׁפִלוּתִי בְּאֵמַת, וְכִשְׁהִתְקַרְבְּתִי אֶל רַבְּנוֹ ו"ל סִלְקֵתִי מִמֶּנִּי גַם אֶת הַמַּעַט שֶׁחֲשַׁבְתִּי שִׁישׁ בִּי, וְאֶת הַשֶּׁכֶל שְׁלִי שֶׁמֵתִי לְגַמְרֵי הַצְּדָה, וְיִדְעֵתִי שֶׁבְּלִי רַבְּנוֹ ו"ל אֵין לִי שׁוּם דְּעַת וְשֶׁכֶל כָּלִל (וְכֵן כּוֹתֵב בְּהַקְדָּמַת סֵפֶרוֹ "לְקוּטִי-הַלְכוֹת", שֶׁכָּשֶׁם שֶׁאֲנִי קָטָן בְּעֵינֵי מַצַּד עֲצָמִי, כִּאֲשֶׁר בּוֹחוֹן לְבוֹת הוּא יוֹדֵעַ, כֵּן יִקְרָה גַּפְשִׁי מַצַּד מַעֲלַת הַדְרַת קְדֻשַׁת הַמַּשְׁפִּיעַ עָלֶיהָ חֲכָמָה וּבִינָה וְדַעַת וְיִכְבֹּד אֲדוּנִי, מוֹרֵי וְרַבִּי, הַרְבֵּה הַקְּדוּשׁ וְהַנּוֹרָא הַרְבֵּה הָאֵמַת זְצוּק"ל). וּמִסְפָּרִים עַל הַגְּאוּן הַקְּדוּשׁ אֹר יִשְׂרָאֵל הַחַת"ם סוֹפֵר זִי"ע, שֶׁפַּעַם אַחַת מְנָה בְּשִׁבְחָם שֶׁל תְּלִמִידָיו, וְהִגִּיעַ רַק עַד מִסְפָּר י"ג, וְשֶׁאֵלוֹהוּ: הָרִי לְרַבְּנוֹ יֵשׁ תְּלִמִידִים לְאֶלְפִים, וְלָמָּה מְנָה רַק עַד מִסְפָּר י"ג? עֲנֵה וְאָמַר: תְּלָמִיד אֲמַתִּי נִקְרָא מִי שֶׁמְסוּר לְגַמְרֵי לְרַבּוֹ, לּוֹמֵד עִם רַבּוֹ, אוֹכֵל עִם רַבּוֹ, וְיוֹשֵׁב עִם רַבּוֹ, וְיֹשֵׁן עִם רַבּוֹ, וְכָל מַעֲנִיּוֹ זֶה רַק רַבּוֹ לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂהוּ, וְאִינוּ מְסִיחַ דְּעַת מִקְדָּשַׁת רַבּוֹ, אֶפְלוּ כִּי הוּא זֶה, וְדַבְּרֵי פִי חֲכָם חָן. וּמוֹהֲרַנְיָתָ ו"ל הִתְפָּאֵר פַּעַם וְאָמַר בְּזוֹ הַלִּשׁוֹן: "מִיּוֹם שֶׁנִּתְקַרְבְּתִי אֶל רַבְּנוֹ ו"ל, לֹא רַק שֶׁאֲנִי לֹא יָכוֹל לְהִגִּיד דְּבָרֵי תוֹרָה מִכָּלִי שִׁיְהִיָּה בְּנוֹי עַל דְּבָרֵי רַבְּנוֹ ו"ל, אֵלֶּא אֶפְלוּ שִׁיחַת חִלְיָן וּבְדִיחָה (שְׁקוֹרִין וְעוֹרְטִיל) אֲנִי יָכוֹל לְשִׁיחַ וּלְסַפֵּר, מִכָּלִי שִׁיְהִיָּה לְזֶה קָשֶׁר אֶל דְּבָרֵי רַבְּנוֹ ו"ל. וְלִכֵּן יֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁהַזְכִּיר רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי דִּיקָא אֶת אֵלוּ הַחֲמֹשֶׁה תְּלִמִידִים, יוֹתֵר מִכָּל הָאֶלְפֵי תְּלִמִידִים שֶׁהָיוּ לוֹ, כִּי הֵם הָיוּ מְסוּרִים אֵלָיו לְגַמְרֵי, כְּבִטּוֹל כָּל הַרְגָּשׁוֹתֵיהֶם, וְהֵם בְּעֶצְמָם

יא בור סוד. גרסינן ולא צור סיד. כלומר כצור טוח הקימו אחר-כך ישיבות עם מאות ואלפי נסיד: שאינו מאבד טפה. כך הוא אינו שוכח דבר תלמידים, שלמדו תורת רבם עמהם, ולכן שבח אחד ממלמדיו: אשרי יולדתו. מאושר במדות טובות דיקא אותם, והבן למעשה.

עד שכל העולם אומרים עליו אשרי מי שילתו. יש יא הוא הנה מונה שבחן: הינו רבי יוחנן בן זכאי הנה מונה שבחן של גדולי תלמידיו. **נתנאל, ורבי אלעזר בן ערף. יא הוא הנה מונה שבחן. רבי אליעזר בן הורקנוס, בור סיד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע בן חנניה, אשרי יולדתו.**

צריך שתדע, אהובי, בני! כמו בור, כשרוצים לשמר את המים, שלא תצא אפלו טפה, צריכים לשים סיד, כך ברוחניות, כשאדם רוצה שלא לאבד מה שלמד, הוא צריך לשמר על בריתו, שלא יפגם בו, חס ושלום, וזה סי"ד ראשי תבות: יסוד סיומא דיגופא, וזה סי"ד עם ג' האותיות עולה בגימטריה מז"ל, ראשי תבות: מוציא זרע ליבטלה; פי על-ידי הפגם הזה מחו נפגם לגמרי, ושוכח כל מה שלומד. וידוע, אשר רבי אליעזר בן הורקנוס חזר בתשובה, כמאמרם ו"ל (פרקי דרבי אליעזר, פרק א'), ומסר נפשו ללמד תורה, ובא במסירות נפש לרבי יוחנן בן זכאי ללמד תורה, והוא דחה אותו, ואף-על-פי-כן התעקש ויבכה מאד, עד שזכה שלמדו רבי יוחנן בן זכאי תורה, ועלה ונתעלה על כל התלמידים. ולכן התפאר בתלמיד הזה, שהוא בור סיד שאינו מאבד טפה, פי זכה לשלמות תקון הברית בתכלית השלמות, שאין שלמות אחריו. ועל-בן לא שבח כלום ממה שלמד אתו. וזה שהתפאר עליו ואמר, שהוא בור סיד שאינו מאבד טפה, פי זכה אל הג' מחין הפרוסין נגד תאנה זו, כמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן. חלק ב', סימן ח'); וזה אשר סיד עם ג' אותיותיו והפולל — עולה ג' פעם הנו"ה, שהם המחין. וזה שנאמר אצל אלישע (מלכים-ב' ד, ט): "איש אלקים קדוש הוא", שלא ראה קרי מימיו, פי הוא זכה לקבל בשלמות מרבו פי שנים, ועל-בן התפאר בו אליהו רבו, וזכה לזכר את כל מה שלמד עמו רבו בשלמות. ולכן, אהובי, בני! אם אתה רוצה לקבל בשלמות מרבך, ראה לשמר את בריתך, שתהיה בדגמת בור ששמים בו סיד, שלא יצאו מימיו, כמו-כן אתה שמר את מתך לא להרהר ביום, כדי שלא תבוא לטמאה בלילה, ועל-ידי-זה תזכה לקבל בשלמות תורת רבך. וזה בחינת (דברים לג, ט): "כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו"; איה זוכים לשמר את אמרות הצדיק רבו שלומד אצלו? על-ידי ששומר את בריתו; ולכן זכה אלישע לקבל פי שנים מרבו, כמו שכתוב (מלכים-ב' ב, ט): "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי"; ואמרו (זהר בשלח מד.): זכה אלישע בעולם הזה מה שלא זכה שום נביא אחר חוץ ממשו; ומרב קנשתו, לא היתה אשה יכולה להסתפל בפניו, כמוכא (פרקי דרבי אליעזר, פרק לג); והיה צריך תמיד להיות חוץ לישוב, פי פחדו ממנו. ואל כל זה תזכה, אהובי, בני, אם גם אתה תשמר על בריתך, והבן למעשה.

רבי יהושע בן חנניה, אשרי יולדתו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בשביל זה לא שבח את רבי יהושע כמו ששבח את שאר התלמידים, אלא שבח את אמו, שאמר: "אשרי יולדתו", פי ידע, אשר כל זכותו שהגיע למה שהגיע הנה רק בזכות אמו. כמאמרם ו"ל (ירושלמי יבמות, פרק ט', הלכה ב'), שאמר רבי יוסא בן הרפינס כשראהו, קרא עליו (ישעיה כח, ט): "את מי יורה דעה", וזכר אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית-הכנסת, בשביל שיתדבקו אוניו בדברי תורה, עין

שם. נמצא, שכל מה שהגיע למדרגתו לא היה, אומרים על שם שהיא גרמה לו שהיא חכם. שהיתה אלא בזכות אמו, ולכן שבחו רק בשבח אמו מחזרת על כל צמי מדרשות שנעירה ואומרת להם בנקשה שאמר עליו: "אשרי יולדתו". וכן איתא אצל שלמה המלך, שלא הגיע למדרגתו אלא בזכות אמו, כמו שכתוב (משלי לא, א): "אשר יסרתו רבי יוסי הפהן, חסיד. רבי יוסו צאנוי חלא דצרי תורה: כנסו צאנוי חלא דצרי תורה: שטעה לפנים משורת חסיד. שטעה לפנים משורת

אמו", ודרשו חכמינו הקדושים (במדבר רבה,

פרשה י', סימן ד'): "ואוהבו שחרו מוסר" — זו בת שבע הצדקת שיסרה את שלמה בנה, דכתיב (משלי לא, א): "דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו? מלמד שכפתו בת שבע על העמוד, ומכה אותו בשבט ומיסרתו. ומה היתה אומרת לו? "מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי"; מה ברי אמרה לו: הפל יודעין שאביך ירא שמים, עכשו אם תצא לתרבות רעה, יאמרו שאתה ברי, ואני גרמתי לך. ומה בר בטני, כל נשי אביך כיון שמתעברות, אינן רואין פני המלך, ואני דחקתי ונקנסתי, כדי שיהא לי בן מלבן ומורז. ומה בר נדרי, כל נשי אביך היו נודרות ואמרות: יהא לי בן הגון למלכות, ואני נדרתי: יהא לי בן חכם ממלא בתורה והגון לגביאות. ומכה אותו ומיסרתו ואמרת: "אל למלכים למואל, אל למלכים שתו יין"; מה לך אצל מלכים שותין יין ומשתכרין, ואומרים למואל למה אל, ולרוזנים אי שכר, מי שרזי עולם גלויים לו, ישתה יין וישתכר?! ולפי שיסרתו, לפיכך (מלכים א ה, יא): "ויחכם מכל האדם", עין שם; הרי שכל חכמתו של שלמה המלך לא זכה לה, אלא על-ידי אמו שיסרתו. וכן רבנו ז"ל הזהיר את אנשי שלומנו בשעה שיתפללו ויבקשו בזכותו, שיזכירו את שם אמו: רבי נחמן בן פייגא זי"ע, פי תלה את כל המדרגות שזכה להן רק בזכות אמו. פי בשעה שהיתה מעברת אמו, היתה יושבת ימים שלמים על ציון הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, ובקשה הרבה, שהולך שיהיה צדיק קדוש ונורא. וכן כשנולד שמרה עליו מאד. וכמספר בין אנשי שלומנו, אשר תקף-ומיד כשיצא רבנו ז"ל לאויר העולם, גטלה אמו את ידיו, והלבישתו כפה, והיתה דרפה ללכת בכל יום אצל ציון הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, והניחה את עריסתו על הקבר, ובקשה הרבה בדמעות שלישי, שהבן הזה יהיה צדיק גדול, ורבנו ז"ל היה מחזיק טובה גדולה לאמו עבור זה. ולכן בקש את אנשי שלומנו, כשיתפללו ויזכירו את שמו, יזכירו גם את שם אמו. וזה מה שהתפאר רבי יוחנן בן זכאי עם תלמידו רבי יהושע, ואמר: "אשרי יולדתו", והבן למעשה.

רבי יוסי הפהן חסיד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מעלת החסיד נמשך מספירת החסד, שהיא המדה הכי יפה שעליה עומד כל העולם, כמו שכתוב (תהלים פט, א): "עולם חסד יבנה"; וחכמינו הקדושים אמרו (שבת קנ:): החסיד מותר משלו. וכן אמרו חכמינו הקדושים (בבא קמא ל.): האי מאן דבעי למהוי חסידא, יקיים מלי גזיקין; שהוא נזהר לא להזיק את השני; כי שרש ההזק הוא מסטרא דשמאלא, והם ד' אבות גזיקין, ששרשם עון, משחית, אף, וחימה, שהם חכמה ובינה תפארת ומלכות דקלפה. והחסיד, שעקר קו החסד, מתרחק מלהזיק, חס ושלום, כי לבו תמיד שבור לפניו יתברך, פי החסיד מתגרא רק ממנו יתברך. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (קדושין פב:): הספנין רבן חסידים; פי הם תמיד יראים ומשברים לבם מרב פחד מה יקרה אתם, וזו מעלת החסיד. ועל-בן מאחר שהוא כל-כף מסור אליו יתברך מרב יראה ופחד, וכן משתדל לעזור לו ולת,

הדין: ירא חטא. מחמיר על ענמו ואוסר עליו דברים המותרים מיראתו שמה יבא לידי חטא דאס לא כן מה רבותיה מפילו עם הארץ אפשר להיות ירא חטא: כמעין המתגבר. לנו רחב ומוסיף כלפול וסגרות מדעתו: הפליג רבו במעלתו, שהוא אוהו במדת החסידות, כי יוסי עולה בגימטריה פ"ו כמספר אלהי"ם. והפכה הוא מדת החסד, כמו שכתוב (דברים לג, ח): "וללוי אמר תמיד ואוריך לאיש חסידך" וגו'. וזו גדלת החסיד, שבתוך מדת הדין, שהוא אלהי"ם גימטריה הטב"ע, ממשיך מדת החסד, והבן למעשה.

שְׁמַעוֹן בֶּן נַתְנָאֵל, יִרְא חֲטָא. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרֵף, כְּמַעֲיָן הַמֵּתְגַבֵּר. יב הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם יְהִי כָל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֲזַנִּים, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן הוֹרְקָנוֹס בְּכַף שְׁנֵיָה, מְכַרֵּעַ אֶת כָּלָם. אָבָא שְׂאוּל

רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא: צריך שתדע, אהובי, בני! שמעלתו היתה לא שלא חטא, כי זו אינה מעלה לתנא הקדוש, אלא היתה ירא מהחטא בעצמו ולא מהענש, כי הוא הבין מה זה חטא, ועל-כן הפליג רבו במעלתו, שהוא ירא חטא, הינו מהחטא בעצמו היתה מתגבר. וכעין שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ה'), שהאדם צריך לשמח עם המצוה, וזה השכר שלו — שייכול לקיים עוד מצוה, שזה 'שכר מצוה' — מצוה, השכר שלו בעת שמקיים את המצוה — שרוצה לקיים עוד מצוה, כי שמח במצוה בעצמה. כמו-כן התנא הקדוש גלה לנו דרך, שאדם צריך לירא מהחטא בעצמו, כמו שירא מנחש ארסי. וזו מעלת בר ישראל, שאינו מפחד מענש החטא, אלא מהחטא בעצמו, כי אף הוא יכול לעבר על רצונו יתברך?! והבן למעשה.

וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרֵף כְּמַעֲיָן הַמֵּתְגַבֵּר: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עָקַר שְׁלֵמוֹת הַתְּלֻמִּיד, שְׂיִקְבַּל כָּל-כֶּף מֵרַבּוֹ, עַד שְׂיִוְכַל לְהַשְׁפִּיעַ גַּם עַל זוּלָתוֹ. וְכִמוֹ שְׂאָמַר רַבְּנּוּ ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן סח), שאלו התלמידים יעשו עוד תלמידים וכן הלאה, וזו שלמות הרב, שייכול להאיר כל-כף בתלמידו, עד שהתלמיד יהיה תופח על מנת להתפוח, הינו להמשיך גם בזולתו שיהיה כמעין המתגבר. וזה היה שבחו של רבי אלעזר בן ערף, שקבל כל-כף מרבו, עד שנעשה כמעין המתגבר, והיה יכול ללמד וללמד עצות לאחרים, כמאמרם ז"ל (מדרש תהלים, פרשה א', סימן יט): "ועלה לא יבול", שהכל צריכין לשיחתו ולתלמודו, "וכל אשר יעשה יצליח", שהכל צריכין לעצתו, כגון: רבי אלעזר בן ערף, שהוא היה יועץ עצות ומתקיימות ומצליחות. אמרו לו: גביא אפה. אמר להן: לא גביא אנכי ולא בן גביא, אלא כן מקבלני מרבתי, שכל עצה שהיא לשם שמים — סופה להתקיים. ולכן זו מעלת שבחו, שהיה כמעין המתגבר, שייכול היה ללמד גם עם אחרים, והבן למעשה.

יב הוא היה אומר: הינו רבן יוחנן בן זבאי התפאר תמיד עם תלמידו רבי אליעזר בן הורקנוס, שפא ללמד אצלו במסירות נפש, כי אביו נדה אותו מפני שרצה ללמד תורה, והוא מסר את נפשו פשוטו כמשמעו אל רבו, ולמד תורה מתוך יגיעה. ולכן הפליג רבו במעלתו, עד שאמר עליו: "אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ורבי אליעזר בן הורקנוס בכף שניה — מכריע את כלם"; כי מאד מאד השתבח עם תלמידו זה, שמסר נפשו בעבור למוד התורה. כי הלומד תורה ביגיעה ובטרח, מאד מאד חשוב אצלו יתברך. ומכל שכן כשיש לאדם מניעות ועפובים המונעים

ומעכבים אותו מללמד תורה, וְאֵף-עַל-פִּי-כֵן מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ בְּעִבּוּרָהּ, אֲזִי הַתּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ בְּמִתְנָה. "אָבָא שְׂאוּל אוֹמֵר מִשְׁמוֹ, אִם יִהְיֶה כָּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֲזַנִּים, וְרַבֵּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס אֵף עִמָּהֶם, וְרַבֵּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה בְּכַף שְׁנֵיהֶם – מְכַרֵּעַ אֶת כָּלֵם"; הֵינּוּ שֶׁהוּא אָמַר מִשְׁמוֹ שֶׁל רַבּוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכָאִי, שֶׁלֹּא אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס הִפְלִיג בְּמַעֲלָתוֹ, אֲלֵא אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה תַלְמִידוֹ שֶׁבַח יוֹתֵר מִכָּל הַתַּלְמִידִים, וְאֵינוֹ חוֹלֵק עַל דְּבָרֵי רַבּוֹ, אֲלֵא הוּא

יב אבא שאול אומר משמו. של רבי יוחנן בן זכאי: ואלעזר בן ערך בכף שניה. מלאמי כמוז דלזנא שאול לא נחלק על מנא קמא. ושי הדברים אמרם רבי יוחנן בן זכאי ושניהם אמת. דלעמן הנקילות והזכרון היה רבי אליעזר מכריע. ולעמן החריפות והפלפול היה רבי אלעזר בן ערך מכריע: יג עין טובה. מסתפק כמה שיש לו ואינו מנקה דברים יחריס ואינו מקנא כשרואה שיש לחזרו יוחר ממנו: חבר טוב. שמוכיחו כשרואה אותו יג אָמַר מִשְׁמוֹ, אִם יִהְיֶה כָּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֲזַנִּים וְרַבֵּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס אֵף עִמָּהֶם, וְרַבֵּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה בְּכַף שְׁנֵיהֶם, מְכַרֵּעַ אֶת כָּלֵם: יג אָמַר לָהֶם, צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דַּרְוֵה יִשְׂרָאֵל שִׂידְבַק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֵינַי טוֹבָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, תָּבַר טוֹב. רַבִּי

שמע פעם מרבו איך הפליג במעלת תלמידו רבי אלעזר בן ערך יותר מכל התלמידים. וזה למוד צמק, אהובי, בני, שכל תלמיד שומע מרבו מה שהוא צריך. ולכן אין להתבלבל מתלמיד אחד לתלמיד שני, כי כל תלמיד מקבל כפי נקדתו מרבו, ולכן אין זה סותר כשהרב אומר דבר אחד, ואחר-כך בא תלמיד ואומר בשם רבו דבר שני, כי לפני התלמידים האלו הרב אומר פה, ותלמיד אחד שמע מהרב ענין אחר. וזה מה שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן לד), שכל תלמיד מקבל מרבו נקדתו, וצריכים לקבל את נקדת כל אחד ואחד, בבחינת 'ומקבלין דין מן דין', והבן למעשה.

יג אָמַר לָהֶם: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכָאִי לְחַמְשָׁה מַגְדוּלֵי תַלְמִידָיו: "צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹהִי דַּרְוֵה יִשְׂרָאֵל שִׂידְבַק בָּהּ הָאָדָם"; הֵינּוּ שֶׁרַבֵּם עוֹרֵר אוֹתָם שִׂיצְאוּ מִמְדַּרְגָּתָם, וַיִּרְדּוּ לְהַמּוֹן עִם, וַיִּלְמְדוּ אֵיזוֹ דַּרְוֵה יִשְׂרָאֵל שֶׁרַבֵּי יוֹתֵר לְקִנּוּת לְעֲצָמוֹ וַיִּדְבַּק בָּהּ, כִּי הָרִי כָּלֵם לְמַדּוֹ אֲצֵל רַבֵּם, וַיִּשְׁבוּ בֵּין כְּתָלֵי בֵית-הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא יָדְעוּ מַה חֶסֶר לְעוֹלָם, הֵינּוּ אֵיזוֹ מִדָּה מִמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת אָדָם צָרִיךְ לְקִנּוּת לְעֲצָמוֹ, וְלִהְגִּיעַ עַל יְדֵה אֵל דְּבָקוֹת אִמַּת לְהִיּוֹת דְּבוּק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרְךָ, שְׁזֵה הַלְשׁוֹן שֶׁאָמַר "שִׂידְבַק בָּהּ הָאָדָם", וְאֵיזוֹ מִדָּה רָעָה צָרִיכִים לְהִתְרַחֵק מִמֶּנָּה, "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עֵינַי טוֹבָה", אֵינּוּ עוֹד מִדָּה טוֹבָה וַיִּקְרָה כָּמִי שֵׁשׁ לוֹ עֵינַי טוֹבָה, וְאֵינוֹ מְסַתְּפֵל עַל חֲבֵרוֹ בְּעֵינַי רָעָה, חֶסֶם וְשִׁלוּם, אֲלֵא מְסַתְּפֵל בְּעֵינַי טוֹבָה עַל רוּחַנִּיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹת שֵׁשׁ בְּכָל אָדָם וּבְכָל דָּבָר מְעַסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה. וְכַמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבּוֹנוֹ ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן א'), שֶׁבֶר יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהִסְתַּפֵּל עַל הַשֶּׁכֶל שֵׁשׁ בְּכָל דָּבָר, הֵינּוּ עַל הַרוּחַנִּיּוֹת אֱלֻקוֹת הַמַּחְיָה אוֹתוֹ הַדָּבָר, שְׁזֵה הָעֵינַי טוֹבָה שֶׁאָדָם צָרִיךְ לְקִנּוּת לְעֲצָמוֹ לְהִסְתַּפֵּל בְּכָל דָּבָר בְּטוֹב שֵׁשׁ בּוֹ, שֶׁהוּא חַיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ. "רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר תָּבַר טוֹב"; כִּי אֵינּוּ עוֹד דָּבָר שֶׁמְחַזֵּק אֶת הָאָדָם כְּמוֹ חֲבֵר טוֹב. וְכַמוֹ שֶׁסָּפַר רַבּוֹנוֹ ז"ל וְאָמַר (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן מח): אִם הִזָּה לִי אֶפְלוֹ אָדָם אֶחָד בְּתַחֲלַת עֲבוּדָתִי, שִׁיאֵמַר לִי רַק מְלִים אֵלוֹ: "אֲחִי חֲזוּק", אֲזִי הֵייתִי רֵץ וּמְזַדְרָז מְאֹד בְּעֲבוּדָתוֹ יִתְבַּרְךָ, כִּי גַם עָלָיו עָבַר כָּל מִינֵי בְּלוּלִים

עושה דבר שאינו הגון: שכן טוב. מנאי אללו זין זיוס
 זין זלילה. ואלו חזר טוב אינו מנאי אללו זכל עת:
 הרואה את הנולד. נופה ומניט זמה שעמיד להיות
 וממוך כך נמלא מחשז הפסד מלוה כנגד שכרה ושכר
 עזירה כנגד הפסדה: לב
 טוב. לפי שהלז הוא המניע
 לכל שאר הכחות והוא המקור
 שממנו נוצעים כל הפעולות.
 ואף על פי שיש לפעולות
 אזרים מיוחדים מכל מקום
 הכח המעורר לכל התנועות
 הוא זלז לפיכך אמר רזי
 אליעזר לז טוב. ומפני זה
 אמר רזי יוחנן זן זכאי רואה
 אני את דברי אלעזר זן ערך
 מדזריכס:

יוסי אומר, שכן טוב. רבי שמעון אומר, הרואה את הנולד. רבי אלעזר אומר, לב טוב. אומר להם, רואה אני את דברי רבי אלעזר זן ערך מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם.

אדם (משלי כו, י): "טוב שכן קרוב מאח רחוק". ואמרו חכמינו
 הקדושים (פנחומא יתרו): טוב שכן קרוב — זה יתרו, שהיה קרוב
 לישראל, מן עשו אחיו של יעקב, ביתרו כתיב (שמואל א' טו, ו):
 "ויאמר שאול אל הקיני לכו סרו רדו מתוך עמלקי פן אספד עמו, ואתה עשיתה חסד עם כל
 בני ישראל בעלותם ממצרים, ויסר קיני מתוך עמלק", את מוצא כל מה שכתוב ביתרו לשבת,
 כתיב בעשו לגנאי, בעשו כתיב (איכה ה, יא): "נשים בציון ענו", ביתרו כתיב (שמות ב, כא): "ויתן
 את צפרה בתו למשה". רואים מכאן, שאין עוד דבר יותר טוב משכן טוב, כי אדם לומד משכן
 טוב, ויתרו היה שכן טוב לעם ישראל, ויצאו ממנו כל-כף הרבה טובות, ועשו שהיה אח, אבל
 התרחק מעקב, ראה אל אילו רעות הוא בא. ולכן אין עוד דבר גדול משכן טוב. "רבי שמעון
 אומר הרואה את הנולד"; אדם צריך תמיד להסתפל על העתיד שלו, ולישב את דעתו היטב מה
 יצא מכל מה שהוא עושה, כי כל הצרות והיסורים שעוברים על בני-אדם הם מפני שאין להם
 ישוב הדעת, וזה אשר מרחק אותם מהקדוש-ברוך-הוא. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק
 ב, סימן י'): מה שהעולם רחוקים מהקדוש-ברוך-הוא, זה מפני שאין להם ישוב הדעת. שזה בכלל
 הרואה את הנולד. אדם צריך תמיד להסתפל מה יצא לו מפל דבר. ואם היה חי בצורה כזו תמיד,
 לראות את הנולד ומהן התוצאות, על-ידי-זה היה נצל מהרבה צרות ויסורים. ומחמת שאין לאדם
 ישוב הדעת, על-כן הוא לא מסתפל על הנולד שייצא ממעשיו, ועל-ידי-זה בא לכל מיני צרות
 ויסורים וקריעות והרפתקאות, ומתקנים אצלו (משלי יט, ג): "אגלת אדם תסלף דרכו ועל הנוי"ה
 יזעף לבו"; אדם עושה טעויות, אינו מסתפל על הנולד מה שיוולד ממעשיו, ואחר-כך כשנסתפל,
 יש לו טענות על הקדוש-ברוך-הוא. ולכן הדרך להגיע לדבקות הבורא יתברך שמו, הוא רק
 על-ידי ישוב הדעת, להיות רואה את הנולד. "רבי אלעזר אומר לב טוב": אין עוד מדה יקרה
 כמי שיש לו לב טוב, והוא מוכן לעשות טובה לחברו אפלו במסירות נפש הכי גדולה, ואפלו
 שמתצאנה לו מזה אחר-כך רעות. וזו המדה הכי יפה של אדם, שזכה לקנות לעצמו לב טוב.
 ואמרו (תקוני-זהר, תקון כד): לבא הוא אגוז, ומאן דתבר קלפא דילה דאיהי יצר הרע, עליה איתמר:

"לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה". וכשיש לבר ישראל לב טוב, אין לו שום קשיות על הקדוש-ברוך-הוא, כמאמרם ו"ל (ספרי ואחמנן): "בכל לבבך" — שלא יהיה לבך חלוק על המקום. וזה העקר, שלא יהיו לאדם שום קשיות וספקות עליו ותברך. וכן שלא יהיו לו שום קשיות וספקות על שום בר ישראל, ובפרט על צדיקי אמת. "אמר להם" רבי יוחנן בן זפאי, "רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערף מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם"; כי העקר הוא הלב, וכשיש לו לב טוב, הוא כבר כלול מכל המדות. ואמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין קו:): הקדוש-ברוך-הוא לבא בעי, דכתיב: "והנני" יראה ללבב". וכן אמרו (בראשית ובה, פרשה מח): הקדוש-ברוך-הוא אוהב כל מי שהוא טהור לב.

ולכן צריכים הרבה לעבד על לב טוב. יד אמר להם רבי יוחנן בן זפאי לתלמידיו: "צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם"; כי המדה הרעה הזו מרחקתו מהדבקות באין סוף ברוך הוא. ולכאורה, אם כבר אמרו התלמידים כל אחד מדה טובה אשר מדבקת את האדם אל הקדוש-ברוך-הוא, אנחנו יכולים להבין, שזה לעמת זה המדה רעה תעקר את האדם ממנו ותברך, ולמה צריכים לחזור עוד פעם: "רבי אליעזר אומר עין רעה. רבי יהושע אומר חבר רע. רבי יוסי אומר שכן רע. רבי שמעון אומר הלזה ואינו משלם. אחד הלזה מן האדם כלזה מן המקום ברוך הוא, שנאמר (תהלים לו, כא) "לזה רשע ולא ישלם, וצדיק חונן ונותן"; רבי אלעזר אומר לב רע. אמר להם: רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערף מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם?" אלא טבע של אדם שחושב, אשר הטוב שיש בו, הוא מצד עצמו, והרע שבו בא מחברו, ומפני שהוא מערב בין הבריות, נדבק בו הרע שלהם. ובאמת זו טעות

יד אמר להם צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. רבי אליעזר אומר, עין רעה. רבי יוסי אומר, שכן רע. רבי שמעון אומר, הלזה ואינו משלם. אחד הלזה מן האדם, כלזה מן המקום, שנאמר (תהלים לו, כא) "לזה רשע ולא ישלם, וצדיק חונן ונותן". רבי אלעזר אומר, לב רע. אמר להם, רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערף מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם:

יד איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. הולך לשאול מהם זה. ולא הבין מתוך דנריהם הראשונים שהדרך הרעה היא הפך הדרך הטובה. לפי שלא כל מה שהוא טוב יהיה הפכו רע. כי מדת החסידות והוא העושה לפנים משורת הדין היא טובה. ומי שאינו חסיד מעמיד דבריו על דין תורה אינו רע ואפשר היה לומר שאם ההסתפקות והיא עין טובה היא דרך טובה. נקטת היתרונות אינו דרך רעה לפי שאינו מוסיף לשום אדם צוה. וכן נשאר המדות לפיכך הולך לשאל מהם איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם: הלזה ואינו משלם. הוא הפך הרואה את הנולד. שאם לא ישלם לא ימצא מי שילוו ויהיה מוטל ברעב. ולא אמר קתם מי שאינו רואה את הנולד. לפי שאפשר לאדם שאינו רואה את הנולד. שלא יבא לידי תקלה. שיציל עצמו בצוא הנולד שהוא: וצדיק חונן ונותן. הקנ"ה שהוא נדיקו של עולם חונן ונותן למלוא מה שלווה זה ממנו ולא פרע לו נמצא הלוה נשאר חייב למקום:

חונן ונותן. הקנ"ה שהוא נדיקו של עולם חונן ונותן למלוא מה שלווה זה ממנו ולא פרע לו נמצא הלוה נשאר חייב למקום:

מהדבקות באין סוף ברוך הוא. ולכאורה, אם כבר אמרו התלמידים כל אחד מדה טובה אשר מדבקת את האדם אל הקדוש-ברוך-הוא, אנחנו יכולים להבין, שזה לעמת זה המדה רעה תעקר את האדם ממנו ותברך, ולמה צריכים לחזור עוד פעם: "רבי אליעזר אומר עין רעה. רבי יהושע אומר חבר רע. רבי יוסי אומר שכן רע. רבי שמעון אומר הלזה ואינו משלם. אחד הלזה מן האדם כלזה מן המקום ברוך הוא, שנאמר (תהלים לו, כא) "לזה רשע ולא ישלם, וצדיק חונן ונותן"; רבי אלעזר אומר לב רע. אמר להם: רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערף מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם?" אלא טבע של אדם שחושב, אשר הטוב שיש בו, הוא מצד עצמו, והרע שבו בא מחברו, ומפני שהוא מערב בין הבריות, נדבק בו הרע שלהם. ובאמת זו טעות

טו הם אמרו שלשה דברים. נדוך ארץ ומוסריס ומדות. דלילו זענין האסור והמוסר והפטור והחיוז דברים הרבה אמרו. אי נמי אלו השלשה דברים היו מרגלם צפומייהו תמיד: יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. ואימתי יהא זה כשלך תהי נוח לכעוס. שאם אחת נוח לכעוס אי אפשר שלא תזלול זכבוד חברך. הרי דבור אחד. ושוב יום אחד לפי מיתתך. הרי ז'. והג' הו מתחמס כנגד אורן של חכמים וכו': ושוב יום

טו הם אמרו שלשה דברים. רבי אליעזר אומר, יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך, ואל תהי נוח לכעוס. ושוב יום אחד לפני מיתתך. והוי

אחד לפני מיתתך. לפי שאין אדם יודע אימתי ימות יעשה תשובה היום שמא ימות למחר: והוי זהיר עצמו, ולא יתלה את זאת בזולתו, וכן אפלו שאדם הגיע למדרגות והמדות הכי עליונות וטובות, עליו לעמוד על המשמר תמיד, לא להמשך אחר הרע. לכן זה לצמת זה הודיעו תלמידיו את הדרך הרעה שיתרחק ממנה האדם, והבן למעשה.

טו הם אמרו: הינו שכל אחד מהחמשה תלמידים של רבי יוחנן בן זכאי אמרו שלשה דברים, שבהם יכולים להצליח בחיים.

רבי אליעזר אומר, יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך: צריך שתדע, אהובי, בני! אם אתה רוצה להצליח בחיים, תמיד תכבד את חברך, והכבוד של חברך יהיה חביב עליך בדיוק כמו הכבוד שלך, כמו שאם לא רוצה להפגע מהזולת, כך אל תפגע בזולת. וזה יסוד גדול בקיום האדם בזה העולם, כי אם האדם מכבד את חברו על ידי זה גם חברו מכבד אותו. ואל תהי נוח לכעוס: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר צריכים מאד מאד להשמר ממדת הכעס, כי דרך של האדם, שכל כל דבר קטן הוא מתעצבן ונקנס בכעס, וזה מה שהורס לו את החיים, וכמעט שאין עוד דבר שהורס לאדם את הדעת והשכל כמו הכעס. וכמאמרם ז"ל (פסחים טו:): כל אדם שפועס, אם חכם הוא — חכמתו מסתלקת ממנו; כי באמת עם פעס לא פועלים שום דבר, אדרבה חכמינו הקדושים אמרו (קדושין מא:): רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותא; מי שהוא כעסן, לא נשאר אצלו אלא הכעס, כי עם פעס לא פועלים שום דבר. וזה מכלה את הגוף ואת הנשמה גם יחד, כי עוקר את עצמו לגמרי ממנו יתברך. ואמרו חכמינו הקדושים (והר תדש נח): "לא יהיה בך אל זר", שלא תהיה נוח לכעס.

ושוב יום אחד לפני מיתתך: שבכל יום ויום תשים לנגד עיניך כאלו היום הזה הוא היום האחרון שלך, ועל ידי זה יהיו כל ימיה בתשובה. כמאמרם ז"ל (שבת קנג:): שאלו תלמידיו את רבי אליעזר, וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להן: וכל שפן ישוב היום, שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה. ואף שלמה אמר בתחמתו (קהלת ט, ח): "בכל עת יהיו בגדיך לבנים, ושמן על ראשך אל יחסר"; ותדע, אהובי, בני, שזה יסוד גדול בחיים, לזכור את תכליתו

הנצחית, שיבוא היום שייצטרף לעזוב את זה העולם.

והוי מתחמם פנגד אורן של חכמים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר האדם פשבא

אל חכם אמת הדבוק בו יתברך, ורוצה להתחמם ממנו ולקבל אורו, עליו לעמד מנגד, פי בנגל יכולים לפל, פי החכם האמת תמיד דבוק בהקדוש-ברוך הוא, אף לפעמים צריך לרדת ולהיות געשה פראסטיק, הינו אדם פשוט, פמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקויטי-

מתחמם פנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תפוח, שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף, וכל דבריהם פגחלי אש:

בגחלתן. שלא תנהג בהם קלות ראש: שלא תכרה. שלא תענש על ידן: נשיכת שועל. רפואתו קשה לפי שנינו דקות עקומות ועקושות ונריך הרופא לחתוך הנשר באימל ולהרמיז הנשיכה: עקיצת עקרב. קשה מנשיכת נחש: ולחישתן. דנורן: לחישת שרף. כהנל היואל מפי השרף ששורף בשעה שהוא לוחש. פירוש אחר, השרף הזה אינו מקבל לחש כשאר נחשים מדכתיב (תהלים נח) אשר לא ישמע לקול מלחשים. כך תלמיד חכם אם תקניטנו ותנא לפייסו אינו מקבל פיוס:

מזה"ן, חלק ב', סימן עח); ואז הוא מתנהג כאדם פשוט בתכלית הפשיטות, ואלו שבאים להתחמם אצלו, נופלים להם קשיות וספקות עליו, כי דמו לעצמם שיראו אילו דברים גדולים, ולבסוף הם רואים שהם אנשים פשוטים, ויש להם חלישות הדעת, ולכן הם נכזים ונתרחקים לגמרי. ולכן הזהיר התנא: "והוי מתחמם פנגד אורן של חכמים"; פי צריכים לעמד מנגד ולא קרוב, פי מה אפה יודע את מדרגתם; ודבר זה מאד מאד נחוץ לדעת לתלמידים, אף להתנהג עם החכמים הדבוקים בו יתברך, ולא להתרחק מהם.

והוי זהיר בגחלתן שלא תפוח: צריך שתדע, אהובי, בני, שפה מוסיף על מה שאמר קדם, פי אפלו שאפה כבר מחזיק בגחלת של החכם והצדיק, עם כל זאת עליך לזכר אף לקיים את דבריו, פי גחלת מחממת וגם שורפת, ולכן אפלו שאפה כבר מחזיק בגחלת, תהיה זהיר שלא תפוח, פי כף ארע להרבה תלמידים, שחשבו שיש להם כבר את חכמת הצדיק, ולבסוף נכוו. ולכן הזהיר התנא מאד, שלא תפוח בגחלתן, פי סוד הגחלת היא החכמה שמתלבשת בגבורה, פמוכא (קהלות יצקב, ערך גחלת); פי הן אמת אשר החכמה מקבלים מהרב, שהוא מחזק ומעודד ומשמח את כל בריה, ומתקרב אליו ומאיר בו אשר אין שום יאוש בעולם כלל. פי ג'ח'ל'ת' ראשי תבות: ג'ומ'לת ח'סד ל'עלמין ת'פאין. פי הצדיק והחכם האמת מוריד את עצמו לירודים והפחותים, ומכניס בהם דעת האמת, שזה גם ג'ח'ל'ים' — ראשי תבות: "ג'ם ח'שף ל'א י'חשיף מ'פך", עם כל זאת צריכים מאד מאד להשמר לא להפנות מגחלת הצדיק, פי הרבה פעמים יכולים לקחת את דבריו הפך המשמעות, ובפרט כשיש לאדם איזה הרהור על רבו, שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין קי): כל המהרהר אחר רבו, פאלו מהרהר אחר השכינה; וצריכים להזהר בזה מאד, פי אם מתלישים דעת רבו, ולא נוהרים בגחלתו, על-ידי-זה ענשו גדול מאד. שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף, וכל דבריהם פגחלי אש: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר שועל הוא חכם שבחיות, ועקרב מסכן שבחיות, ונחש שרף ומאיים ומפחיד מכל החיות, וזה בא התנא הקדוש לגלות לנו, שאל תחשב, שכונה

טו עין הרע. כמו עין רעה. שאינו מסתפק במה שיש לו ומחזר אחר דברים אחרים. ויש מפרשים עין הרע שמכניס עין הרע בממון חזירו או בזניו ומזיק לו: ושנאת הבריות. שנאת חנם. ורמז"ס פירש שמואל חזרת הבריות וכוונת ליטב יחיד. ואני שמעתי אדם קשה שמזיא עליו שנאת הבריות וגורם שהכל שונאים אותו:

טו רבי יהושע אומר, עין הרע, ויצר הרע, ושנאת הבריות, מוציאים את האדם מן העולם:

על כבודם של תלמידי חכמים וצדיקים מכבודו, כמאמרם ו"ל (בראשית רבה, פרשה לט, סימן יב): החמיר הקדוש-ברוך-הוא בכבודו של צדיק יותר מכבודו, כי הצדיק דבוק בתי החיים בו יתברך, אשר בכיכול הוא אש אכלה, כמו שכתוב (דברים ה, כד): "כי הנני אלהיך אש אכלה הוא וגו', והתלמיד חכם והצדיק הדבוק בו יתברך גם-כן נקרא אש, כמאמרם ו"ל (חגיגה כז): תלמידי חכמים שקל גופן אש, דכתיב (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי כאש נאם ה'", ולכן צריכים מאד להשמר לא לפגוע בהם, כי לא מבעיא שלצער אותם אסור, אלא אפילו להחליש דעתם, וזהו מאד מספן, פמוכא בדברי רבנו ו"ל (ספר-המדות, אות צדיק, סימן פח): הצדיק יכול לענש את האדם במיתה, אפילו על-ידי חלישות דעתו, אפילו בטעות. ולכן צריכים מאד לשמר על דברים כאלו. ואם תדקדק, אהובי, בני, תראה שהתנא הקדוש הזכיר חמשה דברים ולא שלשה, אלא כלם קשורים זה בזה, ויוצאים מזה רק שלשה דברים. והוא על דרך שאמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימן לד), אשר יש שלש נקודות: א. נקודת הרב. ב. נקודת החבר. ג. נקודת עצמו. וזהו שאמר התנא "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך", זה נגד נקודת החבר שצריכים לכבדו. "ואל תהי נוח לכעס ושוב יום אחד לפני מיתתך", זה נגד נקודת עצמו, שאדם צריך לישוב את עצמו היטב בזה העולם, אשר יגיע היום שיצטרך לעזוב את זה העולם, ולא יועיל לו שום דבר, כי ההכרח לצאת מזה העולם, ולכן צריכים להיות בזה העולם סבלן גדול בכל מה שעובר עליו בין בגשמיות בין ברוחניות, ולא להתעצבן, ומכל שכן לא להיות בכעס, כי לא פועלים עם פעס כלום. "והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תפנה, שגשיכתן גשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף, וכל דבריהם בגחלי אש", זה נגד נקודת הרב שצריכים לקבל את דברו על כל אשר יאמר כי הוא זה, דבר גדול ודבר קטן. ולכלי לנטות מדבריו כלל, פמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימן קכג), אשר זה נקרא שלמות התקרבות לצדיק, וצריכים מאד לשמר לא לפגוע בכבודם, כי מקבלים על זה ענש מאד גדול. נמצא, שאילו החמשה דברים הם באמת רק שלשה וכלולים זה בזה, והבן למעשה.

טו רבי יהושע אומר: עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר האדם צריך להכניס את עצמו היטב באמתת מציאותו יתברך; הינו שצריכין לציר איה שקל העולם כלו הוא אין סוף ברוך הוא, ואפילו דומם, צומח, חי, מדבר, הם לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא, וככל שהאדם מבטל את עצמו אליו יתברך עד שאינו רואה כלום רק אמתת מציאותו יתברך, כמו-כן זוכה לחיות חיים טובים ונעימים, כי

מפְּרָטֵי הַבְּרִיאָה. וְלִכְּנֹן אִם אָדָם מִסְתַּכֵּל רַק עַל רוּחַנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹת שְׁבִתוֹף הַבְּרִיאָה, אִזּוּ מֵאִיר לוֹ הַמַּחֲזִין תְּמִיד, וְכֵן אָדָם צָרִיף לְרֹאוֹת לְעַקֵּר מִמֶּנּוּ אֶת הַיֵּצֵר הָרָע, שֶׁהֵם הַמַּחֲשָׁבוֹת זְרוֹת, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְּנֵי ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ט), שֶׁהַיֵּצֵר הָרָע הֵן הַמַּחֲשָׁבוֹת זְרוֹת וְרַעוֹת שְׁבָאִים לְאָדָם, שְׁמַבְהִילִים וּמַבְלַבְלִים אוֹתוֹ בְּדַמְיוֹנוֹת, הָעֵקֶר שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל עַל רוּחַנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹת. וְאָמְרוּ חַכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פָּרָשָׁה כב, סִימָן י'): בַּתְּחִלָּה הוּא נֶעֱשֶׂה אוֹרֶחַ, וְלִבְסוּף הוּא נֶעֱשֶׂה בַּעַל-הַבַּיִת. בְּרַגְעַ שֶׁהָאָדָם מַכְנִיס בְּדַעְתּוֹ אִיזוֹ מַחֲשָׁבָה רָעָה אוֹ אִיזָה הַרְהוּר רַע, כּוּ בְרַגְעַ הוּא עוֹשֶׂה חֶלֶל בַּבְּרִיאָה, וְדוֹחָה אֶת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ מִמַּחֲזוֹ. וְכֵמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנֵי ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן לה), אֲשֶׁר עֵקֶר הַחֲכָמָה הוּא רַק לְהַשִּׁיג אֶת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי עֵקֶר הַחֲכָמָה לְקַנּוֹת שְׁלֵמוֹת אֵינָם רַק חֲכָמוֹת אֱלֻקוֹת, וְשָׂאֵר הַחֲכָמוֹת הֵם רַק חֲכָמוֹת בְּטוֹלוֹת וְאֵינָם חֲכָמוֹת כָּלֵל, וּבְרַגְעַ שֶׁהָאָדָם מַכְנִיס בְּדַעְתּוֹ חֲכָמוֹת חִיצוֹנִיּוֹת מַחֲשָׁבוֹת זְרוֹת וְהַרְהוּרִים, מִזֶּה בָּא לוֹ כָּל הַמַּדּוֹת רַעוֹת, כִּי כְּשֶׁהָאָדָם מַכְנִיס בְּתוֹף שְׁכָלוֹ הַקְּדוֹשׁ מַחֲשָׁבוֹת חִיצוֹנִיּוֹת, שֶׁהֵם חֲכָמוֹת חִיצוֹנִיּוֹת, אִזּוּ נִתְמַעַט חֲכָמוֹת שְׁכָלוֹ כְּפִי תְּפִיסַת הַמְּקוֹם שֶׁל חֲכָמוֹת חִיצוֹנִיּוֹת, וּמַחֲסֵר הַמְּקוֹם הַקְּדוֹשׁ, וְעַל הַמְּקוֹם הַזֶּה נִתְלַקְטִים וּמִתְחַפְּרִים כָּל הַמַּדּוֹת הַרַעוֹת וּמַגְנוֹת, וְלִכְּנֹן צָרִיכִים לְשַׁמֵּר מֵאִד מֵאִד מֵהַיֵּצֵר הָרָע, שֶׁמְטַעֵה אֶת הָאָדָם לְגַמְרֵי וְכֵן שִׁנְאוֹת הַבְּרִיּוֹת, אָדָם צָרִיף לְהַרְגִיל אֶת עַצְמוֹ לְאַהֲבֵי אֶת כָּל הַבְּרִיּוֹת, כִּי אִם מִחֲדִיר בְּעַצְמוֹ שָׂאִין בְּלַעֲדֵי יִתְבָּרֵךְ כָּלֵל, וְהַכֵּל לְכָל אֱלֻקוֹת גְּמוּר הוּא, הוּא אוֹהֵב אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל כְּנֶפֶשׁוֹ, כִּי יוֹדֵעַ שֶׁכָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל הוּא חֶלֶק אֱלוֹהִים מִמַּעַל מִמַּשׁ, וְלִכְּנֹן הַזֶּהִירְנוּ הַתְּנָא הַקְּדוֹשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: "עֵינֵי הָרָע וְיֵצֵר הָרָע וְשִׁנְאוֹת הַבְּרִיּוֹת מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם"; הֵינּוּ מִי שֶׁאֵינּוּ מְדַבֵּק אֶת עַצְמוֹ בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵינּוּ בְּטֵל וּמְבֻטֵּל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ.

נִתְגַּלָּה לוֹ הָאוֹר הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא שְׁנִמְצָא בְּזֶה הָעוֹלָם. כִּי בְּאֵמֶת, דְּבַר גְּדוֹל וְדָבָר קָטָן לֹא נֶעֱשֶׂה מִעַצְמוֹ, אֲלֹא בְּהַשְׁגַּחַת הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן, וְיִמָּה שְׁנִקְרָא עוֹלָם הוּא מְלִשׁוֹן הָעֵלֶם, שְׁנֶעֱלַם אֱלֹהוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתוֹף הַבְּרִיאָה. וְעַקֵּר עֲבוּדַת בֵּר יִשְׂרָאֵל הוּא לְגַלוֹת אֶת הַהֶעֱלָמָה וְהַהִסְתָּרָה, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְּנֵי ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נו), שֶׁאֶפְלוּ בְּהַסְתָּרָה שְׁבִתוֹף הַסְתָּרָה, גַּם שֵׁם נִמְצָא אֱלֹהוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲלֹא שֶׁהוּא נֶעֱלַם וְנִסְתָּר, וְאָדָם צָרִיף לְגַלוֹת אֶת הַהִסְתָּרָה, וְזוֹ הַמְדַרְגָּה הַכִּי עֲלִיּוֹנָה שֶׁאָדָם צָרִיף לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ, לְדַעַת אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדֵי יִתְבָּרֵךְ כָּלֵל, "אֵתָהּ הוּא קָדָם שְׁנִבְרָא הָעוֹלָם וְאֵתָהּ הוּא מְשֻׁנְבָרָא הָעוֹלָם", שִׁזּוֹ שְׁלֵמוֹת הָאֵמֶת, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְּנֵי ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נא), שֶׁ'אֵמֶת' הוּא שְׁמִקְשָׁרִים אַחֵר הַבְּרִיאָה אֶל קָדָם הַבְּרִיאָה. וְאִזּוּ כְּשֶׁאָדָם זוֹכֵה לְהַגִּיעַ אֶל מְדַרְגָּה זוֹ, לְדַעַת שֶׁהַכֵּל לְכָל אֱלֻקוֹת גְּמוּר הוּא, אִזּוּ הוּא מְהַפֵּךְ אֶת הַהֶעֱלָם אֶל הַגְּלוּי, וְחִי בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּדַגְמַת הָעוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנֵי ז"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן צו), שֶׁרְאוּי לְאָדָם לְהַרְגִיל אֶת עַצְמוֹ לְהִיּוֹת בְּעוֹלָם הַבָּא, אֲפֵלוּ כְּשֶׁהוּא עֹדֵין נִמְצָא בְּעוֹלָם הַזֶּה, אִף יֵשׁ שְׁלֵשׁ מַדּוֹת רַעוֹת שְׁמוּצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם, עַד שֶׁהוּא שׁוֹכֵחַ לְגַמְרֵי מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, וְאֵלוֹ הֵן: "עֵינֵי הָרָע" שֶׁמְסַתֵּפֵל בְּעֵינֵי רַעָה עַל כָּל בְּרִיאָה, שֶׁזֶה מַה שֶׁהוֹרֵס לוֹ אֶת כָּל הַחַיִּים, כִּי אִם אָדָם רוֹצֵה לְרֹאוֹת רַק אֶת אֵמֶת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, עֲלָיו לְהִיּוֹת רַק טוֹב עֵינֵי, לְהַסְתַּפֵּל בְּעֵינֵי טוֹבָה עַל כָּל פֶּרֶט וּפְרֶט מִפְּרָטֵי הַבְּרִיאָה, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב (מִשְׁלֵי כב, ט): "טוֹב עֵינֵי הוּא יִבְרָךְ", כִּי בְּרַגְעַ שֶׁאָדָם מְרַגֵּל אֶת עַצְמוֹ רַק בְּעֵינֵי טוֹבָה עַל כָּל פְּרָטֵי הַבְּרִיאָה, אִזּוּ מִתְגַּלָּה אֵלָיו בְּרִיאָה חֲדָשָׁה לְגַמְרֵי, שֶׁזֶה מַה שֶׁאָמַר רַבְּנֵי ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן א'), שֶׁאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי צָרִיף תְּמִיד לְהַסְתַּפֵּל בְּשִׁכָּל שֵׁשׁ בְּכָל דְּבַר, כִּי הַשִּׁכָּל מִתְּחִילָה אֶת כָּל דְּבַר, וְהַשִּׁכָּל הַזֶּה הוּא הַחַיּוֹת אֱלֻקוֹת שֵׁשׁ בְּכָל פְּרֶט

יז והתקן עצמך ללמוד תורה. שלא תאמר הוֹאִיל וְאִנִּי חֹסֵם וְאִנִּי חֹסֵם. מורה חזרת לאכסניא שלה

יז רבי יוסי אומר, יהי ממון חברך חביב עליך כְּשֶׁלְּךָ. וְהִתְקֵן עֲצֻמְךָ לְלִמּוּד תּוֹרָה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה. מאחר ששלקו את שכנית עזו יתברך מן העולם, אז רעים ומרים להם החיים, פי להפך אם אדם יודע

שהכל זה אלקות, אזי מוצא את הקדוש-ברוך-הוא בתוך העולם, והבן למעשה. יז יהי ממון חברך חביב עליך כְּשֶׁלְּךָ: צריך שתדע, אהובי, בני, שרואים בני-אדם לא נזהרים בכלל בממון חבריהם, גונבים וגוזלים וחומסים ועושים עולות לאחרים, ועל זה בא התנא הקדוש ומזהיר אותך: אהובי, בני! "יהי ממון חברך חביב עליך כְּשֶׁלְּךָ"; פי רואים שבני-אדם לא אכפת להם כלל מכסף זולתם, עד שנעשה הפקר לגמרי. ואמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין קח:): בא וראה כמה גדול פח חכם, שהרי דור המבול עברו על הכל, ולא נחתם עליהם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל. רואים בני-אדם שאינם מתביישים לקחת את כסף זולתם, ועוד נותנים צדקה בשפע עם כסף גזלה, והקדוש-ברוך-הוא שונא את זה, וכמו שאמר הנביא (ישעיה סא, ח): "ה' אהב משפט שונא גזל בעולה", ונדרשו חכמינו הקדושים (תנחומא צו): אמר הקדוש-ברוך-הוא, לא תאמר הריני גוזל וחומס ומביא עולה ומתכפר לי, פי אני שונא את הגזל אפלו בעולה, בעולה שעושין על הגזל. ואם רוצה שאקבל העולה ישיב הגזל לבעלה. ואחר-כך אם יעלה עולה עליה — אקבלנה, שנאמר: "פי אני ה' שונא גזל בעולה", שונא בעולה בעוד שהגזל בידו, וכתוב (תנחומא כב, כט): "עם הארץ עשק וגזלו גזל ועני ואביון הונו ואת הגר עשקו בלא משפט", פי אצלו יתברך מאד תמור גזל, שגזל את העני והאביון, ואחר-כך נותן צדקה לעניים, פי הקדוש-ברוך-הוא אומר (ישעיה א, יא): "למה לי רב זבחיכם יאמר ה' הניחתי עולות אילים וחלב מריאים ודם פרים וכבשים ועתידים לא תפצתי, פי תבואו לראות פני, מי בקש זאת מידכם רמס תצרי", וצריכים להזהר על דבר זה מאד מאד, פי אדם צריך לראות אשר "יהי ממון חברך חביב עליך כְּשֶׁלְּךָ", כמו שאמרה לא רוצה שיעשו לך עול, כך אל תעשה עול לאחרים. "והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירשה לך"; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע אל התורה הקדושה, אלא כשמכינים את עצמו ללמוד תורה, וצריכים להיות חכם גדול איך לגנוב את הזמן על למוד התורה הקדושה. וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימן רפד), שמה שאמרו חכמינו הקדושים (שבת לא), ששואלים את האדם: קבעת עתים לתורה? "קבע" הוא לשון גזלה, כמו שכתוב (משלי כב, כג): "וקבע את קבעיהם נפש", הינו ששואלים את האדם אם גזל מהזמן שהוא טרוד בעסקיו, אם גזל ממנו עתים לתורה, פי צריך האדם לחטף ולגזל עתים לתורה מתוך הטרדה והעסק; פי באמת כפי טרדת האדם שהוא טרוד יומם ולילה, קשה לו מאד מאד ללמוד תורה, ולכן האדם צריך להיות חכם, ולגנוב זמן ללמוד תורה, שזה "והתקן עצמך ללמוד תורה", שתתקן את עצמך להיות כלי ללמוד תורה, "שאינה ירשה לך", פי התורה לא הולכת בירשה, רק מי שמתקין עצמו ועושה את עצמו כלי ללמוד תורה, הוא זוכה ללמודה, וכמאמר ז"ל (לקוטי משפטים רמז שמג): המתגנב מאחר חברו והולך ושונה דברי תורה,

אף-על-פי שהוא נקרא גִּבְנָב, הרי זה זוכה ואיני נרין לנקט אחריה: וכל מעשיך יהיו לשם לעצמו, ועליו הוא אומר (משלי ו, ל): "לא יבוזו לגִּבְנָב פי יגִּנּוּב" וגו', לסוף נמצא מתמנה על הצבור; הינו פשעאדם רוצה ללמד תורה, וכאים להפריע לו עם טרדות מתרדות שונות, מתר לו להתגנב מחברו, הינו שגונב את דעתו, שאומר לו שהוא צריך ללכת אל רופא, או אל שאר מקומות. וכזה הוא גונב את דעתו, אף-על-פי שנקרא גִּבְנָב, שחרי גונב את דעת חברו, אלא גִּבְנָב לעצמו, פי אי אפשר ללמד תורה אלא כשמתקן את עצמו בכל מיני תחבולות, פי יש כל-כף הרבה מניעות ועכובים לאדם ללמד תורה, שאי אפשר בשום פנים ואפן ללמד, אלא על-ידי שהוא מתגנב מחברו, על-ידי-זה הוא בורח לו לאיזה בית-מדרש צנוע, שאין מפריעים לו, ואז זוכה לעצמו, ולבסוף מתמנה על הצבור, פי מלא את עצמו עם תורה. "וכל מעשיך יהיו לשם שמים"; הינו אף שצויתי אותך לא לגנב ולגזול את ממון חברך, וכן "התקן את עצמך ללמד תורה, שאינה ירשה לך", עם כל זאת עליך לדעת, שכל מה שאתה עושה, שיהיה לשם שמים; הינו "יהי ממון חברך חביב עליך כשלהך", שאדם צריך לתת צדקה ולגנב מעצמו, כהא (פעניית כד): אֶלְעֶזֶר איש בירתא פד הוו חזו ליה גבאי צדקה הוו טשו מניה, דכל מאי דההו גביה יהיב להו, יומא חד הוה סליק לשוקא למיזבן נדוניא לברתיה, חזיוהו גבאי צדקה טשו מניה, אזל ורהט בתרייהו, אמר להו אשבועתיכו, במאי עסקיתו, אמרו ליה: ביתום ויתומה. אמר להן: העבודה שהן קודמין לבתי, שקל כל דההו בהדיה ויהב להו, פש ליה חד זוזא, זבן ליה חיטי, ואסיק שדיה באכלבא, אתאי דביתהו, אמרה לה לברתיה מאי אתי אבוקך, אמרה ליה: כל מה דאתי באכלבא שדיתיה, אתיא למפתח בבא דאכלבא חזת אכלבא דמליא חטי, וקא נפקא בצנוךא דדשא, ולא מפתח בבכא מחטי, אזלא ברתייה לבי מדרשא, אמרה ליה: בא וראה מה עשה לך אוהבך. אמר לה העבודה הרי הן הקדוש עליך, ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל; הינו פשרואים עני, שצריך לתתן את בתו, ואין לו במה לתתן אותה, על זה אומר: "יהי ממון חברך חביב עליך כשלהך", שתמיד תחשב מה היית עושה במקום העני. וכזה מקשרים שלשה המאמרים יחד: "יהי ממון חברך חביב עליך כשלהך, והתקן עצמך ללמד תורה, שאינה ירשה לך, וכל מעשיך יהיו לשם שמים", בקשר נפלא; פי קדם מזהיר אותך שתשמר מגנבות וגזלות, ואל תעשה עולות לבני-אדם, אל תגנב ממון מבני-אדם, ואחר-כך תחלק מזה צדקה, פי הקדוש-ברוך-הוא שונא את זה, "ויהי ממון חברך חביב עליך כשלהך", כמו שאתה לא רוצה שיגנבו ממך, כך אל תגנב מאחרים. וכן "התקן עצמך ללמד תורה, שאינה ירשה לך"; ראה לתקן עצמך ללמד תורה אפלו אם תצטרך לגנב דעת חברך ולהתחמק ממנו, שזו גנבת דעת, עם כל זאת גנבת לעצמך, פי אתה רוצה ללמד תורה, ועליך לזכר "שאינה ירשה לך", פי אם אינו תגנב את הזמן ללמוד תורה, אז אף פעם לא תלמד תורה. ועל זה אומר "וכל מעשיך יהיו לשם שמים", הינו הן בממון שאתה גונב מעצמך ונותן צדקה, וכן שאתה גונב דעת חברך ללמד תורה, אתה צריך להיות שמח, אשר "כל מעשיך יהיו לשם שמים", פי כל מה שאתה עושה זה רק לשמו יתברך, והבן למעשה.

לך. וכל מעשיך יהיו לשם שמים:

להתגנב מחברו, הינו שגונב את דעתו, שאומר לו שהוא צריך ללכת אל רופא, או אל שאר מקומות. וכזה הוא גונב את דעתו, אף-על-פי שנקרא גִּבְנָב, שחרי גונב את דעת חברו, אלא גִּבְנָב לעצמו, פי אי אפשר ללמד תורה אלא כשמתקן את עצמו בכל מיני תחבולות, פי יש כל-כף הרבה מניעות ועכובים לאדם ללמד תורה, שאי אפשר בשום פנים ואפן ללמד, אלא על-ידי שהוא מתגנב מחברו, על-ידי-זה הוא בורח לו לאיזה בית-מדרש צנוע, שאין מפריעים לו, ואז זוכה לעצמו, ולבסוף מתמנה על הצבור, פי מלא את עצמו עם תורה. "וכל מעשיך יהיו לשם שמים"; הינו אף שצויתי אותך לא לגנב ולגזול את ממון חברך, וכן "התקן את עצמך ללמד תורה, שאינה ירשה לך", עם כל זאת עליך לדעת, שכל מה שאתה עושה, שיהיה לשם שמים; הינו "יהי ממון חברך חביב עליך כשלהך", שאדם צריך לתת צדקה ולגנב מעצמו, כהא (פעניית כד): אֶלְעֶזֶר איש בירתא פד הוו חזו ליה גבאי צדקה הוו טשו מניה, דכל מאי דההו גביה יהיב להו, יומא חד הוה סליק לשוקא למיזבן נדוניא לברתיה, חזיוהו גבאי צדקה טשו מניה, אזל ורהט בתרייהו, אמר להו אשבועתיכו, במאי עסקיתו, אמרו ליה: ביתום ויתומה. אמר להן: העבודה שהן קודמין לבתי, שקל כל דההו בהדיה ויהב להו, פש ליה חד זוזא, זבן ליה חיטי, ואסיק שדיה באכלבא, אתאי דביתהו, אמרה לה לברתיה מאי אתי אבוקך, אמרה ליה: כל מה דאתי באכלבא שדיתיה, אתיא למפתח בבא דאכלבא חזת אכלבא דמליא חטי, וקא נפקא בצנוךא דדשא, ולא מפתח בבכא מחטי, אזלא ברתייה לבי מדרשא, אמרה ליה: בא וראה מה עשה לך אוהבך. אמר לה העבודה הרי הן הקדוש עליך, ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל; הינו פשרואים עני, שצריך לתתן את בתו, ואין לו במה לתתן אותה, על זה אומר: "יהי ממון חברך חביב עליך כשלהך", שתמיד תחשב מה היית עושה במקום העני. וכזה מקשרים שלשה המאמרים יחד: "יהי ממון חברך חביב עליך כשלהך, והתקן עצמך ללמד תורה, שאינה ירשה לך, וכל מעשיך יהיו לשם שמים", בקשר נפלא; פי קדם מזהיר אותך שתשמר מגנבות וגזלות, ואל תעשה עולות לבני-אדם, אל תגנב ממון מבני-אדם, ואחר-כך תחלק מזה צדקה, פי הקדוש-ברוך-הוא שונא את זה, "ויהי ממון חברך חביב עליך כשלהך", כמו שאתה לא רוצה שיגנבו ממך, כך אל תגנב מאחרים. וכן "התקן עצמך ללמד תורה, שאינה ירשה לך"; ראה לתקן עצמך ללמד תורה אפלו אם תצטרך לגנב דעת חברך ולהתחמק ממנו, שזו גנבת דעת, עם כל זאת גנבת לעצמך, פי אתה רוצה ללמד תורה, ועליך לזכר "שאינה ירשה לך", פי אם אינו תגנב את הזמן ללמוד תורה, אז אף פעם לא תלמד תורה. ועל זה אומר "וכל מעשיך יהיו לשם שמים", הינו הן בממון שאתה גונב מעצמך ונותן צדקה, וכן שאתה גונב דעת חברך ללמד תורה, אתה צריך להיות שמח, אשר "כל מעשיך יהיו לשם שמים", פי כל מה שאתה עושה זה רק לשמו יתברך, והבן למעשה.

יח הוי זהיר בקריאת שמע. לקרומה זעונמה וכן
 זתפלה להתפלל כל תפלה ותפלה זעונמה: קבע.
 כחדם שיש עליו חוצה דבר קצוע ולאמר אימתי אפרוק
 מעלי חוצ זה. אי נמי קבע כחדם שקצוע לו לקרוא
 יח רבי שמעון אומר, הוי זהיר בקריאת שמע
 ובתפלה: צריך שתדע, אהובי, בני, שאדם
 צריך למסר את נפשו בכל יום להתפלל במגין.
 פי כף אפרו חכמינו הקדושים (ברכות ת.):

פרק אחד פרשה אחת.
 שאומר אותה בקריאה זעלמא
 ואינו אומרה זלשון מחנונים
 כחדם שמזקש רחמים: כי
 (אל) חנון ורחום הוא.
 רוחה זמחנונים ועל ידי
 יח רבי שמעון אומר, הוי
 זהיר בקריאת שמע ובתפלה.
 וכשאתה מתפלל, אל תעש
 תפלתך קבע, אלא רחמים
 ותחנונים לפני המקום,
 שנאמר (יואל ב, יג) "כי חנון ורחום הוא ארך אפים
 וצדיקים, וצריכים להפלל עם
 כלל נשמות ישראל בעת התפלה,
 ועל ידי זה התפלה עולה למעלה.
 וכן צריכים להזהר מאד בזמן קריאת שמע,
 ובזמן תפלה. ולכן, אהובי, בני!
 ראה להתפלל בזמן תפלה, ואז
 יאיר עליך מלך הכבוד בהארה
 נוראה ונפלאה מאד, ותזכה להפלל
 באין סוף ברוך הוא. כי המחין
 באים לאדם בעת אמירת
 קריאת שמע ובעת התפלה אליו
 יתברך, שאז אדם בטל ומבטל אל
 האין סוף ברוך הוא. ועל זה
 מזהיר התנא הקדוש, שאם אתה רוצה
 שיאירו עליך המחין המתגלים
 באור בקר, "רבי שמעון
 אומר: הוי זהיר בקריאת שמע
 ובתפלה."

וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע,
 אלא רחמים ותחנונים לפני המקום:
 צריך שתדע, אהובי, בני!
 ראה להתפלל בזמן תפלה, ואז
 יאיר עליך מלך הכבוד בהארה
 נוראה ונפלאה מאד, ותזכה להפלל
 באין סוף ברוך הוא. כי המחין
 באים לאדם בעת אמירת
 קריאת שמע ובעת התפלה אליו
 יתברך, שאז אדם בטל ומבטל אל
 האין סוף ברוך הוא. ועל זה
 מזהיר התנא הקדוש, שאם אתה רוצה
 שיאירו עליך המחין המתגלים
 באור בקר, "רבי שמעון
 אומר: הוי זהיר בקריאת שמע
 ובתפלה."

וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע,
 אלא רחמים ותחנונים לפני המקום:
 צריך שתדע, אהובי, בני!
 ראה להתפלל בזמן תפלה, ואז
 יאיר עליך מלך הכבוד בהארה
 נוראה ונפלאה מאד, ותזכה להפלל
 באין סוף ברוך הוא. כי המחין
 באים לאדם בעת אמירת
 קריאת שמע ובעת התפלה אליו
 יתברך, שאז אדם בטל ומבטל אל
 האין סוף ברוך הוא. ועל זה
 מזהיר התנא הקדוש, שאם אתה רוצה
 שיאירו עליך המחין המתגלים
 באור בקר, "רבי שמעון
 אומר: הוי זהיר בקריאת שמע
 ובתפלה."

וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע,
 אלא רחמים ותחנונים לפני המקום:
 צריך שתדע, אהובי, בני!
 ראה להתפלל בזמן תפלה, ואז
 יאיר עליך מלך הכבוד בהארה
 נוראה ונפלאה מאד, ותזכה להפלל
 באין סוף ברוך הוא. כי המחין
 באים לאדם בעת אמירת
 קריאת שמע ובעת התפלה אליו
 יתברך, שאז אדם בטל ומבטל אל
 האין סוף ברוך הוא. ועל זה
 מזהיר התנא הקדוש, שאם אתה רוצה
 שיאירו עליך המחין המתגלים
 באור בקר, "רבי שמעון
 אומר: הוי זהיר בקריאת שמע
 ובתפלה."

וְרַחוּם הוּא אָרְךְ אַפִּים וְרַב חֶסֶד וְנָחַם עַל הָרָעָה, מֵה שְׁלֹא נִתְקַבְּלָה תְּפִלָּתִי לְעַת עַתָּה, זֶה מִפְּנֵי הָרָע, שֶׁהוּא פָּגַם הַבְּרִית שֶׁפָּגַמְתִּי, בְּשִׁבִיל זֶה גִּרַמְתִּי לְעַצְמִי מִסֵּךְ הַמַּבְדִּיל בֵּינִי לְבֵין קוּנִי, וַיִּקַּח זְמַן עַד שֶׁתִּתְקַבַּל תְּפִלָּתִי. וְלָכֵן, אֱהוּבִי, בְּנִי! אֵל תִּשָּׁבֵר בְּשׁוֹם פָּנִים וְאָפֹן, אֲלֵא תִמְשִׁיךְ לַהֲתַפְּלֵל לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא תִּפְּלָה אַחֵר תִּפְּלָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִמְשְׁכוּ עֲלֶיךָ מַחִין עַלְאִין, וְתִהְיֶה דְבוּק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבָּרַךְ.

וְרַב חֶסֶד וְנָחַם עַל הָרָעָה."
וְאֵל תְּהִי רָשָׁע בְּפָנָי עֲצֻמָּךְ:
יֵט רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הֵי
שְׁקוּד לְלַמּוֹד תּוֹרָה, וְדַע מַה
שֶׁתִּשָּׁיב לְאַפִּיקוֹרוֹס. וְדַע לְפָנָי

"וְאֵל תְּהִי רָשָׁע בְּפָנָי עֲצֻמָּךְ": צָרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר רֹאִים בְּן-אָדָם כְּשֶׁהוּא נִמְצָא בֵּין רַבִּים, אִזּוּ הוּא מִתְמַיֵּד בַּתּוֹרָה, וּמְהַדָּר בְּמִצְוֹת, וּמִתְפַּלֵּל בְּכּוֹנֵנָה, כִּי רוֹצֵה לְהִרְאוֹת לְבָרִיּוֹת אֶת מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, לֹא-כֵן כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב בֵּינוֹ לְבֵין עֲצָמוֹ, אִזּוּ עוֹשֶׂה אֶת כָּל הַרְשָׁעוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, וְעוֹבֵר עֲבֻרוֹת חֲמוּרוֹת, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבֵן, וְעַל זֶה מְזַהֵר הַתַּנָּא: "וְאֵל תְּהִי רָשָׁע בְּפָנָי עֲצֻמָּךְ"; כְּשֶׁאֲתָה נִמְצָא בְּעֲצֻמָּךְ, שְׂאִין שָׁם בְּנֵי-אָדָם — אֵל תְּהִי רָשָׁע. וּבְזֶה יִהְיוּ מְקַשְּׂרִים שֶׁלֹּשֶׁת הַמְּאָמְרִים; שֶׁמְזַהֵר אֶת הָאָדָם שֶׁיִּקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְתִפְּלָה בְּזִמְנָהּ, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִמְשִׁיךְ עַל עֲצָמוֹ מַחִין עַלְאִין, מַחִין קְדוּשִׁים, וְיִהְיֶה דְבוּק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבָּרַךְ. וְאִזּוּ כְּשֶׁאָדָם כָּבֵר זוֹכֵה לְמַחִין עַלְיוֹנִים, וְהוּא דְבוּק בְּחֵי הַחַיִּים, יִדְמָה לוֹ, שֶׁבּוֹדָאֵי אִם יִתְפַּלֵּל — תִּכְף-וּמִיד תִּקְרִים תְּפִלָּתוֹ, וְאִם תִּפְּלָתוֹ לֹא מִתְקַיֶּמֶת, אִזּוּ הוּא נִשְׁבָּר, עַד כְּדֵי כֶּף שְׁנוּפֵל בְּדַעְתּוֹ, וְאִזּוּ כְּשֶׁהוּא נִמְצָא בְּעֲצָמוֹ, הוּא עוֹשֶׂה כָּל מִינֵי רְשָׁעוֹת. וְלָכֵן הִזְהִירָנוּ הַתַּנָּא: "הֵי זֶהִיר בְּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִתְפִּלָּה" בְּזִמְנָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּמְשִׁיךְ עַל עֲצֻמָּךְ מַחִין עַלְאִין, מַחִין קְדוּשִׁים, שְׁמֵאִירִים בְּזִמְן קְרִיאַת שְׁמַע וְתִפְּלָה, וְאִף שְׁאִירוֹ עֲלֶיךָ אִזּוּ הַמַּחִין, וְתִהְיֶה דְבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְתִחַשֵּׁב שֶׁעַכְשָׁיו כָּל הַתְּפִלוֹת שֶׁהַתְּפִלָּתָה הִתְקַבְּלוּ בְּשָׁמַיִם תִּכְף-וּמִיד, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ שְׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרַכּוֹת ל:): אִם שְׁגוּרָה תְּפִלָּתִי בְּפִי, יוֹדַע אָנִי שֶׁהוּא מְקַבֵּל. עַל זֶה הוּא אוֹמֵר: "וּכְשֶׁאֲתָה מִתְפַּלֵּל, אֵל תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קִבֵּעַ, אֲלֵא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לְפָנָי הַמְּקוּם". אֵל תִּקְבַּע לְעַצְמָךְ חֶק שֶׁתִּקְבַּל תְּפִלָּתְךָ, אֲלֵא אֲתָה תִּבְקַשׁ אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרַחֲמִים וּבִתְחֻנוּנִים, וְאִזּוּ אִם תִּצִּית אוֹתִי, אֱהוּבִי, בְּנִי, אִזּוּ כְּשֶׁתִּהְיֶה לְבָד, כְּבָר לֹא תִהְיֶה רָשָׁע, וְזֶה "וְאֵל תְּהִי רָשָׁע בְּפָנָי עֲצֻמָּךְ"; כִּי בְּאֲמַת רַבִּים נִפְלוּ וְנִתְרַחְקוּ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ דִּיקָא עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁחֲשָׁבוּ, בְּשִׁבִיל שֶׁהֵם מִתְפַּלְּלִים וְתִיקִין, וְשׁוֹמְרִים עַל זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע וְתִפְּלָה, וּמֵאִירִים לָהֶם הַמַּחִין בְּאוֹר וְזִיו וְחַיּוּת וְדְבָקוּת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, מִכְּרַח שֶׁתִּקְבַּל תְּפִלָּתְךָ, וְתִכְף-וּמִיד כְּשֶׁיִּתְפַּלְּלוּ יִרְאוּ פְרוֹת, וְאִם לֹאוּ, אִזּוּ הֵם נִשְׁבָּרִים, עַד כְּדֵי כֶּף שְׁנַעֲשִׂים בְּבַחֲבִינַת רָשָׁע בְּפָנָי עֲצָמוֹ, כְּשֶׁהֵם לְבַד בְּחֻדְרָם, הֵם עוֹשִׂים רְשָׁעוֹת לְנִשְׁמָתָם וְחוּטָאִים, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבֵן. וְלָכֵן רָאָה מַה לְפָנָיךְ, אֱהוּבִי, בְּנִי! בְּזֶה מְקַשְּׂרִים הַשְּׁלֵשָׁה מְאָמְרִים, וְהֵבֵן לְמַעֲשָׂה.

יֵט רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: זֶה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ, הַתְּלַמִּיד הַחֲמִישִׁי מֵהַחֲמִשָּׁה תְּלַמִּידִים שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי. "הֵי שְׁקוּד לְלַמּוֹד תּוֹרָה, וְדַע מַה שֶׁתִּשָּׁיב לְאַפִּיקוֹרוֹס, וְדַע לְפָנָי מִי אֲתָה עֲמַל,

תצא עליו רעה על שמצוה את התורה או לומדיה: ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר ודע לפני מי אתה עמל. נחשבה זו שאלה משיב פ'עלתך": צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך לשקד על למוד התורה הקדושה, לאפיקורוס. שלא יפסח לך לנטות לדעמו: בשקידה נוראה ונפלאה מאד, פי התורה

מי אתה עמל. ומי הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פ'עלתך:

הקדושה מופכת את האדם, וככל שאדם שוקד על דברי תורה, פן נזדכף מחו ולבבו, עד שאין לו שום קשיות על הקדוש-ברוך-הוא, שזה "ודע מה שתשיב לאפיקורוס". ופרש רבנו ו"ל (לקוטי-מוה"ר, חלק א', סימן סב), הינו לאפיקורוס שבלבך, פי לכל אחד ואחד נמצא אפיקורוס בלבבו, ומקשה קשיות על הקדוש-ברוך-הוא; פי יש דברים שאדם לא מסגל להבין, ואי אפשר להסביר, ובזה שאדם שוקד על דברי תורה, ובפרט פשלומד פוסקים, אז זוכה לישרות לב, שאין לו שום קשיות על הקדוש-ברוך-הוא, ואפלו שהולך לו לא כמו שהוא רצה, שזה (תהלים קיט, ז): "אורך בישר לבב בלמדי משפטי צדקך", אימתי זוכה לישרות לב? "בלמדי משפטי צדקך", הינו על-ידי למוד הפוסקים, פי בזה שאדם מברר לעצמו את ההלכה, ושוקד על דברי הפוסקים, בזה הוא עוקר מעצמו את האפיקורוס שבלבו, עד שאין לו שום קשיות על הקדוש-ברוך-הוא, אפלו שהוא רואה שהוא עמל ונגע ימים ושנים, וחבריו הצליחו והוא לא עלה בידו, על זה הוא אומר: "ודע לפני מי אתה עמל, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פ'עלתך", שזה הקדוש-ברוך-הוא, כמו שגלה לנו רבנו ו"ל (שיחות-הר"ן, סימן רמד), שיש בגני-אדם שלא מראים להם בחיים חיותם את כל מה שפעלו בזה העולם. ולכן אסור להתיאש, אפלו שנגע וטורח בעבודת השם יתברך, ולא רואה שום ישועה, אדרבה רואה שנופל יותר ויותר, עם כל זאת אסור להתיאש בשום פנים ואפן, אלא לזכר שאתה עמל לפני הקדוש-ברוך-הוא, והוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פ'עלתך. ובזה פרש מוהר"ן ת"ו"ל (לקוטי-הלכות, ברכות השחר, הלכה ה', אות מב) את מאמרם ו"ל (ברכות ב:) על הפסוק (ויקרא כב, ז): "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים", שזה מרמז על ביאת שמשו ביום האחרון בעת פטירתו, שהוא ביאת השמש של כל ימי חייו, שיש שעקר טהרתו זוכה רק אחר ביאת שמשו לגמרי. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (יומא פו.), שיש כמה וכמה שאף-על-פי שעשו תשובה, והיו להם יסורים, עדין תשובה ויום כפור ויסורים תולים עד יום המיתה שמכפר, על-פן כל מי שהוא בבחינה זאת, אם יפל, חס ושלום, בידעתו, מחמת זה שעובר עליו, לא יזכה גם אחר יום המיתה, שהוא אחר ביאת שמשו, לאכל מן הקדשים, פי ודאי טמא לגמרי ולא טבל, עדין לא מועיל לו הערב שמש, רק זה שהתנגע כל ימיו וכל מה שעבר עליו, והתחזק בצונות חזקים לא לעזוב את מקצת מקומו, וטבל במקנה והתחיל בכל יום לטהר עצמו, אף-על-פי שלא עלתה בידו להטהר בשלמות, אף-על-פי-כן לית רעותא טבא דאתאביד (זהר תרומה קג.), מכל שפן דבור טוב ומעשה טוב, עד שיזכה שתשלם טהרתו אחר ביאת שמשו ביום האחרון, שזה "ובא השמש וטהר, ואחר יאכל מן הקדשים", שהוא חלקו הטוב לעולם הבא, שיזכה אליו תכף אחר ביאת שמשו, ולא יצטרך להתגלגל ולסבל מה שצריך לסבל, מי שלא הכין את עצמו פלל בימי חייו, פי אז ביום האחרון מתקבצים כל מה שחטף טוב בזה העולם בכל יום ויום, וכל רצון ורצון טוב שהיה לו בכל יום ויום פי ימי

חיי, ורק זה הוא תקנתו ותשובתו לנצח, ואז ידע ויבין כל אחד ואחד החלוק שבין מי שהשתדל ונדף אחר התכלית בראונות חזקים בכל יום, אף-על-פי שלא זכה אליו בשלמות, ובין מי שלא השתדל כלל, כמו שכתוב (מלאכי ג, יח): "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עובד אלקים לאשר לא עבדו", שיהיה חלוק אפלו בין מי ששנה פרקו מאה פעמים לבין מי ששנה פרקו מאה פעמים ואחד, כמו

שאמרו חכמינו הקדושים (תנינה ט:); וכל שפן וכל שפן בין המשתדל לשאינו משתדל, והעקר כפי התקרבותו לצדיקי אמת הנכללים בזקנים דקדושה, העוסקים לעלות כל הנופלים ורחוקים מאד מאד ממקומם, שהם נמצאים שם לראות העליון, להיות דבוק בתי החיים בו יתברך. ולכן אסור להתיאש, אפלו שיש לה קשיות וספקות עליו יתברך, שאמה רואה שאמה מתנגע ימים ושנים בעבודת השם יתברך, וכל חבריו זכו כבר למה שזכו, ואתה צדין עומד בחוץ, על זה מזהירך התנא: "הוי שקוד ללמד תורה" בשקידה עצומה, ובפרט הלכה שבתורה, שעל-ידי-זה יתקיים אצלך "נדע מה שחשיב לאפיקורוס" שבלבך, שמעיקים לה תמיד אילו ספקות אחריו יתברך, מדוע נשתנית מחבריו. וזכר "נדע לפני מי אתה עמל, ומי הוא בעל מלאכתך שישלם לה שכר פעלתך", אשר כל יגיעה ויגיעה וכל טרחה וטרחה שנגעת וטרחת בעבודת השם יתברך בזה העולם, וכל צער וחסירות הדעת שהיה לה, ואף-על-פי-כן לא נפלת לספקות, והתחזקת באמונה פשוטה בו יתברך, בודאי הוא יתברך ישלם לה כפי עמלך ויגיעתך, ותזכה להכלל באין סוף ברוך הוא, ותכנס לפני ולפנים, ותתענג בערכות זיו ידידות שכנית עזו יתברך, והבן למעשה.

כ היום קצר והמלאכה מרבה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית קצר והמלאכה מרבה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית

דוחק. שנאמר (יהושע א) והגית נו יומם ולילה: לא

כ היום קצר והמלאכה מרבה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית דוחק: צריך שתדע, אהובי, בני! שצריכים להזדרז בזה העולם מאד מאד, כי ימינו קצול עובר, כמאמרם ו"ל (בראשית וכה, פרושה צו, סימן ב): "קצול ימינו על הארץ", הלואי קצולו של כחל או קצולו של אילן, אלא קצולו של עוף בשעה שהוא עף. ואם היו בני-אדם יודעים דבר זה, היו מזדרזים מאד מאד; כי באמת "היום קצר", ומי שמתבונן באמת רואה שהנה יום ונהנה לילה, ונהנה הפל פורת, "והמלאכה מרבה", שיש כל-כף הרבה לעשות בזה העולם, לקנות לעצמו קנינים נפלאים, ולהרויח בהם מאד מאד, וכמו שאמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב, סימן נה): רוח העולם הזה אין לשער; דהינו מה שהאדם יכול להרויח בזה העולם, ואין צריך על זה הוצאות משלו, שקורין (אויש לאג), רק ממה שהכין לפניו הבורא יתברך, יכול להרחיב ידו ולהרויח הרבה מאד. ובאמת אמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימן מט): אפלו שאדם כבר זכה לחזר בתשובה שלמה, הוא צריך להזדרז מאד מאד, כדי לתקן ולהשלים את הימים שהחסיר בהם עבודת הבורא יתברך שמו. כי צריך לרוץ במהירות גדולה זה הדרך שהיה יכול לילך בזמן שהיה רחוק מהשם יתברך, ועל-כן אסור להתמהמה ברגע. ואמר אז לאנשי שלומנו בזו הלשון: איר דארפט זיך זייער יאגין איר זאלט נאך קענין עפיס חאפין [אתם צריכים להזדרז מאד, כדי שעוד תשיגו משהו]. אף צריך שתזכר, אהובי, בני, אשר העצלות נופלת על אדם, "והפועלים עצלים", ובשכיל זה לא עושים

עליך המלאכה לגמור. לא שכר הקני"ה לגמור את שום דבר. וזה נובע מיאוש ודפאון פנימי, כי כולה כדי שתפסיד שכר אם לא תגמרנה. ושמא תאמר איני לומד ואיני נוטל שכר. לא אמה בן חורין להנטל. על כרחך העול מוטל עליך לעבוד:

דוחק: כא הוא היה אומר, לא עליך המלאכה לגמור, ואי אתה בן חורין להבטל ממנה. אם

העצלות נובעת מיאוש, שנדמה לו שאבד מנוס ותקנה ממנו. ובאמת צריכים לזכר שהקדוש-ברוך הוא לא ימנע את הטוב מההולכים לפניו בתמימות, וישלם לו שכר הרבה מאד, שזה "והשכר הרבה", כי אם אדם היה יודע איזה שכר מקבלים למעלה בשמים על כל יגיעה וטרחת שמתיגע וטורח בעבודת השם יתברך, היה מזדרז מאד מאד, ובפרט כשבא לו הדבר הזה מאד מאד קשה, כגון: מי שטבעו הוא עצלן, והוא שרוי בדפאון פנימי ובעצבות גדולה, עם כל זאת הוא מוסר את נפשו בעבורו יתברך, הקדוש-ברוך הוא לא יקפח שכרו, כמאמרם ז"ל (במדבר רבה, פרשה יב, סימן יא): בכל מקום שאדם יגע ונותן נפשו על הדבר, אין הקדוש-ברוך הוא מקפח שכרו. ולכן ראה, אהובי, בני! לקחת את עצמך בידך, ואל תדחף מיום לחברו, אלא תדע, שכל יום ניום הוא יום, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ערב) על הפסוק (תהלים צה, ז): "היום אם בקלו תשמעו", מי שרוצה לשמץ בקולו יתברך, עליו לשים לפניו עיניו, שאין לו רק את היום הזה, ולא ידחק מיום לחברו; כי באמת העקר מה שאדם מפסיד בזה העולם הוא רק מחמת שדוחק מיום לחברו, ואינו שם לב, אשר היום הזה כבר אף פעם בחיים לא יהיה לו שוב; כי ברגע שעובר היום — נאבד לגמרי, ולכן לא בחנם שהתנא כל-כף מזהירנו, אשר "היום קצר", וחבל שילך לו היום לאבוד, להכל ולריק. ובאמת "ויבעל הבית דוחק", שזה הקדוש-ברוך הוא, שדוחק את האדם ברחמנות גדולה, שירחם על עצמו, כי הוא יתברך חפץ חסד, ורוצה בטובתן של בריותיו, ולכן הוא דוחק את האדם ומעורר אותו, שחבל על הזמן היקר; כי ברגע שעובר היום, אף פעם הוא לא יחזור, ולכן אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם, אלא חוטף בכל יום מצוות ומעשים טובים, תורה ותפלה, שזה מזונו הנצחי, ורק זה מה שישאר אתו, והבן למעשה.

כא הוא היה אומר: צריך שתדע, אהובי, בני! הינו רבי טרפון היה רגיל לומר, אף שגזרתי אותך מאד, שהיום קצר והמלאכה מרבה, עם כל זאת עליך לזכור "לא עליך המלאכה לגמור", כי אסור לדחוק את עצמו שמכרחים לגמור כף וכף ביום הזה, כי הרבה פעמים מרב דחוק שאדם דוחק את עצמו, שמכרח להיות כף וכף, הולך לו בדיוק ההפך, וכמו שנאמר למוהר"ן ז"ל בשעה שאמר לו רבנו ז"ל תנהגה, איך ללמד וכמה ללמד, ולבסוף לא עלתה לו, והיתה לו חלישות הדעת גדולה מאד. וספר את זאת לרבנו ז"ל, והוא ז"ל חזקו מאד. ענה ואמר: הלא זה הדבר הוא רק אצלנו, שאנו רוצים לגמור הכל בזריזות, אבל אצל העולם יכולים לעבור שלש או ארבע שנים להכל ולריק, ומאומה לא ישאו בעמלם. וכוננתו הקדושה היתה, שאי אפשר לדחוק את השעה בשום דבר, אף-על-פי שרצונו מאד לגמור מיד, אף-על-פי-כן אם רואים שאי אפשר, והבלבולים מתגברים יותר חלילה — נתבלבל מזה, רק יעשה במתינות מה שיוכל, ויצפה ויחכה לישועת ה' עד שיגמור. שזה "ואי אתה בן חורין להבטל ממנה", הינו שאף שמצד אחד אדם

צריף להיות מאד זריז, ויֵדַע שְׁהִיּוֹם קָצֵר וְהַמְּלֹאכָה מְרֻבָּה, וְאִסּוּר לְדַחֵק מִיּוֹם לְחֻבְרוֹ, עִם כָּל זֹאת כְּשֵׁרוּאָה שְׁלֵא הוֹלֵךְ לוֹ, שְׂיִתְחַזֵּק מְאֹד, וְיֵדַע אֲשֶׁר "לֹא עָלֶיךָ הַמְּלֹאכָה לְגַמְרֵי", וְאִם אָדָם יִתְבַּלְבֵּל וַיִּחְשַׁב: אִם זֶה לֹא הוֹלֵךְ לִי, לָמָּה לִי לְגִסּוֹת? עַל זֶה אָמְרוּ: "וְאִי אִתָּה בֶן חוּרִין לְהַבְטִיל מִמֶּנָּה"; הֵינּוּ מֵצֵד אֶחָד אֶסּוּר לְאָדָם לְדַחֵק אֶת הַשְּׁעָה, כִּי כָּל הַדּוּחֵק אֶת הַשְּׁעָה — הַשְּׁעָה

דוּחֵקתוֹ (בְּרֻכּוֹת סד.); אֲבָל מֵצֵד שְׁנֵי אָדָם צָרִיף לְדַעַת "וְאִי אִתָּה בֶן חוּרִין לְהַבְטִיל מִמֶּנָּה", כִּי צָרִיף לְהִיּוֹת זְרִיז וְחָכָם גְּדוֹל מְאֹד. וְכַמּוּבָא (תַּיִי-מוֹהַר"ן,

לְמַדַּת תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִים לָךְ שְׂכָר הַרְבֵּה. וְנֶאֱמַן הוּא בְּעַל מְלֹאכְתְּךָ שִׁישְׁלָם לָךְ שְׂכָר פְּעֻלָּתְךָ. וְדַע שְׂמַתָּן שְׂכָרְךָ שֶׁל צְדִיקִים לְעַתִּיד לְבוֹא:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקָשְׂיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא

סִימָן תלה). וְרַבְּנּוּ ו"ל דְּבַר מְזֵה מְאֹד, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְדַחֵק אֶת הַשְּׁעָה, שְׂמַכְרַח לְהִיּוֹת כָּף, כִּי זֶה יִשְׁבֵּר אוֹתוֹ לְגַמְרֵי, וְלֹא יַעֲשֶׂה שׁוּם דְּבָר. וְעַל-כֵּן אָדָם צָרִיף לְהִיּוֹת מְאֹד חָכָם, שְׂמַצֵּד אֶחָד וְיִדְרֹז בְּכָל פְּחוּתָיו לְלַמֵּד הַרְבֵּה תּוֹרָה, וְלִהְתַּפְּלֵל הַרְבֵּה לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְלִקְיָם הַרְבֵּה מִצְוֹת וְלַעֲשׂוֹת צְדָקָה וְחֶסֶד עִם בְּנֵי-אָדָם, אֲבָל מֵצֵד שְׁנֵי כְּשֵׁרוּאָה שְׁלֵא הוֹלֵךְ, אֶסּוּר לוֹ לְהַשְׁכֵּר מִשׁוּם דְּבָר. וּבְדָבָר זֶה תְּלוּיָהּ כָּל הַצְּלַחַת הָאָדָם בְּגִשְׂמִיּוֹת וּבְרוּחָנִיּוֹת, כִּי גַם בְּגִשְׂמִיּוֹת אֲנַחְנוּ רוֹאִים, שְׂבִי-אָדָם נִשְׁפָּרִים כְּשֶׁהֵם רוֹצִים לְגַמְרֵי אֶת הַדְּבָר שֶׁהֵיָהּ תַּכְּף-וּמְיָד, וְאִם זֶה לֹא הוֹלֵךְ לָהֶם, הֵם נִשְׁפָּרִים לְגַמְרֵי וּמִתְיָאֲשִׁים. וּבְכַאֲמַת אֶסּוּר לְלַכֵּת בְּדַרְךָ כְּזוֹ, כִּי מֵצֵד אֶחָד אָדָם צָרִיף לְדַעַת, כִּי אֲנִי צָרִיף לְהוֹדְרוֹ בְּכָל עֲנִיָּה, וְלֹא לְהִיּוֹת בְּטָלָן כְּרַגַּע, רַק לְגַמְרֵי אֶת כָּל מַה שִׁישׁ לוֹ לַעֲשׂוֹת תַּכְּף-וּמְיָד, אֲבָל אִם רוֹאִים שְׂאִי אֶפְשָׁר בְּשׁוּם פְּנִים וְאִפְּן, אִזּוֹ צְרִיכִים לְהִיּוֹת חָכָם וְלְדַעַת שְׂצְרִיכִים לְהַמְתִּין, וְכֵן הִתְנַהֵג רַבְּנּוּ ו"ל, כַּמּוּבָא (תַּיִי-מוֹהַר"ן, סִימָן תלה), אֲשֶׁר הוּא הֵיָה זְרִיז מְאֹד בְּכָל דְּבָר, וּבְגִשְׂמִיּוֹת הֵיָה עוֹשֶׂה אֶת זֹאת תַּכְּף-וּמְיָד, וְלֹא הֵיָה מְחַפֵּה כְּרַגַּע, כְּדִי שְׁלֵא יִתְבַּלְבֵּל, שְׂאֲחֵר-כֵּן הוּא צָרִיף לַעֲשׂוֹת דְּבָר זֶה, אֲבָל אִם הוּא רוֹאֵה שְׁלֵא יוּכַל לְהוֹצִיא אוֹ מִהַכַּח אֶל הַפְּעַל — לֹא עָשָׂה וְלֹא נִשְׁפָּר. וְכֵן לְמַד אֶת אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוֹ, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

אִם לְמַדַּת תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִים לָךְ שְׂכָר הַרְבֵּה: צָרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין אָדָם יְכוּל לְתַאֵר וְלִשְׁעַר אֶת גְּדֹל הַשְּׂכָר שִׁישׁ לוֹ בְּעַבּוּר לְמוֹד תּוֹרָה, כִּי אֲצִלוֹ יִתְבַּרְךָ מְאֹד חָשׁוּב לְמוֹד תּוֹרָה, עַד כְּדִי כָּף שְׂאוּמָרִים חֲכַמִּינוּ הַקְּדוֹשִׁים (ירושלמי ראש השנה, פֶּרֶק ד', הַלְכָה ח'): בֵּינָן שְׂקַבְלָתֶם עֲלֵיכֶם עַל תּוֹרָה, מְעַלָּה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלוֹ לֹא חֲטַאתֶם מִימֵיכֶם; כִּי עַל-יְדֵי שְׂאָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוּחַל לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, וְהַשְּׂכָר מְאֹד גְּדוֹל. וְלָכֵן אֲשֶׁרִי מִי שְׁלוֹמֵד בְּכָל יוֹם תּוֹרָה, וְאִם תֹּאמַר: הִנֵּה אֲנִי לוֹמֵד וְלֹא מְקַבֵּל שְׂכָר, עַל זֶה הוּא אוֹמֵר: "וְנֶאֱמַן הוּא בְּעַל מְלֹאכְתְּךָ שִׁישְׁלָם לָךְ שְׂכָר פְּעֻלָּתְךָ"; כִּי בּוֹדֵאי תְקַבֵּל אֶת הַשְּׂכָר שֶׁלָּךְ. וְאִם אִתָּה רוֹאֵה שְׂאִינְךָ מְקַבֵּל שׁוּם שְׂכָר בְּעוֹלָם הַזֶּה, עַל זֶה אָמְרוּ: "וְדַע שְׂמַתָּן שְׂכָרְךָ שֶׁל צְדִיקִים לְעַתִּיד לְבוֹא", שְׂהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בּוֹדֵאי לֹא יִקְפַח שְׂכָרְךָ. אֲשֶׁרִי מִי שְׂעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה תָּמִיד, וְאִזּוֹ טוֹב לוֹ בְּזֶה וּבְכַאֲ וּלְנַצַּח גְּצָחִים, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקָשְׂיָא אוֹמֵר: מִשְׁנֵה זוֹ הִיא בְּסוּף פֶּרֶק 'אלו הלוקין' (מפוח כג:), וּבְכַאֲמַת מֵהוּ הַטַּעַם, לָמָּה גּוֹמְרִים עִם מִשְׁנֵה זוֹ תָּמִיד אַחַר שְׂמִסְיָמִים מִסְכַּת אָבוֹת? וַיֵּשׁ לוֹמַר עַל-פִּי דְבָרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן רפב), שְׂאָדָם צָרִיף לְחַפֵּשׁ וְלִמְצֹא בְּעַצְמוֹ נְקֻדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁשָּׂם אִינוֹ רָשָׁע, וְאִם מְחַפֵּשׁ וּמְבַקֵּשׁ בְּעַצְמוֹ אֶת הַטוֹב — יִמְצֵא. וּבְכַאֲמַת חֲכַמִּינוּ הַקְּדוֹשִׁים אָמְרוּ (בְּרֻכּוֹת

לעתיד לבוא. לעולם הנא:

(נו.) על הפסוק (שיר השירים ד, ג): "כפלח הרמון

לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת רשתתך, מאי רשתתך? אפלו ריקנין שבה מלאים שקנים ורמשים להרבות שטר שכן גדלים מהם אף על מצוות פרמון; וכן הוא (שיר השירים ובה, פרשה פי שנלאו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם א, סימן ה'): "שחורה אני ונאווה", כנסת ישראל

קנה זהו למען צדקו.

לזכות את ישראל, לפיכך הרבה

להנדיק את ישראל ולזכותו.

להם תורה ומצוות, שנאמר

כל ישראל יש להם חלק

(ישעיה מב), יי חפץ למען צדקו,

לעולם הבא. אפילו אלו

יגדיל תורה ויאדיר:

שנמחייבו מימה צניח דין

מפני רשעתו, יש להם חלק

כל ישראל יש להם חלק לעולם

לעולם הנא, ועולם הנא

אומרת למי שברא את העולם: שחורים אנו במעשינו כאהלי קדר, אלא מה אתה רואה אהלי קדר מבחוץ, נכנס אדם לתוכו, הרי הוא מלא כל ברכה, כף ישראל, האמות מבזין עליהם, ואינן

יודעות שהם מלאים מצוות. והנה בשאדם מסיים פרק ממדות האבות, שהם התנאים שלמדו אותנו דרכים בעבודת השם יתברך, ויכול להשבר פאלו הוא רחוק מכל המדות האלו, ויפנס ביאוש ויפרק על לגמרי, רחמנא לצלן, פאשר מצוי דבר זה מאד בדורותינו אלו, שאדם רוצה לעשות הרבה, וכשרואה שלא הולך לו, אזי פורק על לגמרי, על זה מסימים עם המאמר הזה של רבי חנניה בן עקשיא אומר, רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות; השם יתברך חומל על כל בר ישראל ורוצה בטובתו, כי אין הקדוש-ברוך-הוא חפץ במיתת הרשעים אלא בטובתם, ועל-ידי-זה הרבה להם תורה ומצוות, פעם לומדים למוד זה בתורה, כגון מקרא, ופעם לומדים למוד זה בתורה, כגון גמרא, ופעם לומדים למוד זה בתורה, כגון מדרש, ופעם לומדים למוד זה בתורה, כגון הלכה, נגלה ונסתר. וכן מקימים פעם מצוה זאת ופעם מצוה זאת. וכך האדם יכול להחיות את עצמו עם כל נקדה טובה שיש בו, ואסור להתיאש אפלו במצבים הכי קשים, כי תמיד יש לאדם איוו מצוה. וכמאמרם ו"ל (ירושלמי ברכות, פרק ט, הלכה ה'): אין לך אחד מישראל שאינו עושה מצוה מצוות בכל יום; קורא את שמע ומברך לפניה ולאחריה, ואוכל את פתו ומברך לפניה ולאחריה, ומתפלל שלש פעמים של שמונה-עשרה, וחוזר ועושה שאר מצוות ומברך עליהן. וכן היה רבי מאיר אומר: אין לך אדם בישראל שאין המצוות מקיפות אותו, תפלין בראשו ותפלין בזרועו ומזוזה בפתחו, מילה בבשרו, ארבע ציציות בטליתו מקיפין אותו. הרי שלך לפניה, שכל בר ישראל יש לו כל מיני למוד בכל יום, וכל מיני מצוות לקיים בכל יום. ולכן אסור להתיאש בשום פנים ואפן, יהיה איה שיהיה, וכמו שגלה לנו רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב, סימן עח), אשר אין שום יאוש בעולם כלל, ואסור להתיאש בשום פנים, ואפלו שאדם נפל קבר בעמקא דתהומא רבא, עליו לזכר שעדין יכולים לתקן את הכל; כי כל זמן שהאדם חי, הוא יכול לחזור בתשובה, ולזכות לכל המדרגות שבעולם. וכמו שגלה לנו רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב, סימן קיב): אם אתה מאמין שיכולים לקלקל תאמין שיכולים לתקן, והבן למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה זו, אשר אינה שייכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (צ); אף יש לומר, כי הנה בשאדם רוצה לחזור בתשובה שלמה, תכף-וימיד נופלת עליו מרה שחורה ומתברש מאד, כי נדמה לו

שְׂאֵבֵד מְנוּס וְתִקְנָה מְמֻנֵי, כִּי עַל-פִּי-רַב בְּשִׂאָדָם הַאֲמוּר כֹּאֵן הוּא הָעוֹלָם הַנֶּחָא אַחַר תְּחִיַּת הַמֵּתִים חוּטָא, הוּא בּוֹרָא קְלָפוֹת וּמִשְׁחִיתִים, שְׁהֵם שְׁעֵמִידִים לַחַיּוֹת וּלְעֵמוּד בְּגוֹפֵן וּזְנִפְשָׁם חַיִּים נִלְחִיִּים מְעַלְיָמִים וּמִסְתִּירִים מְמֻנֵי אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ כַּחֲמָה וּלְכַנְנָה וּכְכוּכָבִים כְּדַמִּיַּתִּי בְּגַמְרָא זֵהֲאִי פְּרָקָא יִתְבְּרָךְ, עַד שְׁנִדְמָה לוֹ שְׂאִין לוֹ כְּבָר חֵלֶק מֵמֵים שְׁעֵמִידִים לַחַיּוֹת אֵין חוֹרִין לְעַפְרֵן, וְהָעוֹלָם הַנֶּחָא לְעוֹלָם הַבָּא. לְזֹאת קִדְם שְׁמַתְחִילִים לְלַמֵּד פְּרָק בְּהַלְכוֹת הַתְּחִזּוֹקוֹת, שְׁמַתְחִילִים אוֹתָנוּ הַתְּנַאִים הַקְּדוּשִׁים, וְיִכּוֹל לְהַכְּנִס בְּלֵב הָאָדָם יְאוּשׁ, כְּאֵלוֹ זֶה כְּבָר לֹא סוֹבֵב עָלָיו, לְכֵן מְקַדִּימִים אֶת הַמְּשָׁנָה

הַבָּא, שְׁנֹאֲמַר (יִשְׁעִיָּה ס'): וְעַמּוּךָ כָּלֵם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ גְּצָר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאָר.

פְּרָק ג א עֲקֵבִיא בֶן מַהֲלָלָא אֹמֵר, הַסְּתַפֵּל בְּשִׁלְשָׁה

אֵין צו לא חכילה ולא שמיה, ואף על פי שיש צו גוף וגויה, אלא נדיקים יושבין ועטרותיהן זראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין צו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמתי יש להם חלק.

הַזוּ "כָּל יִשְׂרָאֵל", כִּי עוֹלָה נִי, לֹאֲמַר לָךְ, אֶהְיֶיבָי, בְּנִי! אֶפְלוּ בַר יִשְׂרָאֵל שְׁנֹמְצָא כְּבָר בְּנִי שְׁעָרֵי טְמָאָה, עַדִּין לֹא אֲבָדָה תִּקְנוֹתוֹ וְתוֹחֲלָתוֹ, כִּי לְכָל בַּר יִשְׂרָאֵל יֵשׁ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא מִצַּד נִשְׁמָתוֹ, שְׁהִיא מְעַצֵּם הָאֲצִילוֹת. וְכַמוּבָא בְּזֵהָר (הַשְּׁמֻטוֹת רס.ה): יֵשׁ רַבִּי בְּרַכְיָה וְדַרְשׁ: מֵאֵי הָאֵי דְקָא אֲמַרִּין כָּל יוֹמָא הָעוֹלָם הַבָּא וְלֹא יִדְעִין מֵאֵי קֵאָמַר הָעוֹלָם הַבָּא מְתַרְגֵּם עַלְמָא דְאַתִּי, מְלַמֵּד שְׁקִדְם שְׁנִבְרָא הָעוֹלָם עַלָּה בְּמַחְשְׁבָה לְבָרָא אֹר גְּדוּל לְהָאִיר. וְנִבְרָא אֹר גְּדוּל, שְׂאִין כָּל בְּרִיָּה יִכּוֹלָה לְשַׁלֵּט בּוֹ. צָפָה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׂאִין יִכּוֹלִין לְסַבְּלוּ, לְקַח שְׁבִיעֵי וְשֵׁם לָהֶם בְּמִקוּמוֹ, וְהִשְׁאָר גְּנָזוּ לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא. אָמַר: אִם יִזְכּוּ בְּזֵה הַשְּׁבִיעֵי וְיִשְׁמְרוּהוּ, אֲתֵן לָהֶם זֶה לְעוֹלָם אַחֲרוֹן. וְהֵינּוּ דְכִתְיִב: הָעוֹלָם הַבָּא, שְׁכָבָר בָּא מִקְּדָם שְׁשֵׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, הֵדָא הוּא דְכִתְיִב (תְּהִלִּים לא, כ): "מָה רַב טוֹבָךְ אֲשֶׁר צִפְנָתָ לִירְאֵיךָ פְּעֻלַּת לַחֲוֹסִים בְּךָ נִגְדַּ בְּנֵי-אָדָם"; וּמֵבִיא רַאֲיָה מְפֻסּוּק, שְׁזֵה שִׁיף עַל כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל שְׁהוּא נִקְרָא צַדִּיק, שְׁנֹאֲמַר (יִשְׁעִיָּה ס, כא): "וְעַמּוּךָ כָּלֵם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ גְּצָר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאָר"; וְאָסוּר לְהַתְּיַאֵשׁ וְלֹאֲמַר, שְׁדָבָר זֶה לֹא שִׁיף אֵלֵי, כִּי אֲדַרְבֵּה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִתְּפָאָר עִם כָּל נִשְׁמָה וּנְשָׁמָה שְׁהִיא חֵלֶק אֱלוֹהֵי מַמְעַל, וְכָל זְמַן שְׂאָדָם חֵי, יִכּוֹל לְתַקֵּן אֶת הַכָּל. וְלָכֵן אָסוּר לְהַתְּיַאֵשׁ בְּשׁוּם פְּנִים וְאָפֵן, וְאֶפְלוּ שְׁנֹמְצָא כְּבָר בְּנִי שְׁעָרֵי טְמָאָה, אִם הוּא רַק חוֹזֵר בְּתִשׁוּבָה שְׁלָמָה אֵלָיו יִתְבְּרָךְ, יִכּוֹל לְהַפֵּךְ בְּרִגְעָה וּלְהַכְּנִס לְנִי שְׁעָרֵי קְדוּשָׁה, וְהָבֵן לְמַעֲשֵׂה.

פְּרָק ג'

א עֲקֵבִיא בֶן מַהֲלָלָא אֹמֵר, הַסְּתַפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהְיֶיבָי, בְּנִי, שְׂאָדָם צְרִיף לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְתַמִּיד יִסְתַּפֵּל בְּרוּמְמוֹתוֹ יִתְבְּרָךְ וְכֵן בְּשִׁפְלוּתוֹ, וְכַמוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנֵי ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן סז): כְּשִׂאָדָם מִתְקַרֵּב לְצַדִּיק הָאֲמַת, נִפְתַּחֹת לוֹ הַעֲיָנִים לְרֵאוֹת בְּגִדְלַת הַבוּרָא יִתְבְּרָךְ שְׁמוֹ, וְהַעֲקָר לְהַסְתַּפֵּל עַל עֲצָמוֹ — אֵיף שְׁהוּא אוֹחִז בְּמִדּוֹתָיו. וּבְכַאֲמַת זֶה תְּלוּי בְּזֵה, כְּפִי שְׂאָדָם מִתְּבוּנֵן בְּגִדְלָתוֹ יִתְבְּרָךְ, אֲשֶׁר אֵין חֶקֶר לְגִדְלָתוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה נוֹפְלָת עָלָיו בּוֹשָׁה, וּמִתְחִיל לְהַסְתַּפֵּל עַל עֲצָמוֹ, וְכָכָל שְׁמַסְתַּפֵּל בְּגִדְלַת הַבוּרָא יִתְבְּרָךְ שְׁמוֹ, כֵּן מִסְתַּפֵּל הַיֵּטֵב עַל עֲצָמוֹ, וְרוּאָה שְׁפְלוּתוֹ. וְאָמַר הָאִישׁ הָאֱלָקִי רַבְנֵי רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ מְלִיצְעֵנְסֶק זי"ע (נַעַם אֱלִימֶלֶךְ, פְּרַשְׁת קְדוּשִׁים), כִּי הַצַּדִּיק צְרִיף לְעַבֵּד אֶת הַבוּרָא בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ בְּשִׁתֵּי מְדַרְגּוֹת, לְרֵאוֹת תַּמִּיד לְחֶשֶׁב רוּמְמוֹת אֵל וּגְדֻלָּתוֹ, וְלְחֶשֶׁב וְלְרֵאוֹת תַּמִּיד בְּשִׁפְלוּתוֹ,

א עקביא. מטפה סרוחה. טפת שכנת זרע ואף על פי שנשעת העצור אינה סרוחה שאינה מסרחת נרחס האשה עד לאחר שלשה ימים וכשתסריח אינה ראויה להזריע מכל מקום קרי לה טפה סרוחה מפני שהיא קרוזה להסריח מיד כשהיא חוץ למעי האשה. והמסתכל שזא מטפה סרוחה נולד מן הגאות. והמסתכל שעמיד לילך למקום עפר רמה ותולעה. נולד מן התאווה והחמדה אל הממון. והמסתכל שעמיד ליתן דין וחשבון פורש מן החטא ואינו נכשל בעצירה:

דְּבָרִים וְאִין אַתָּה בָּא לִיְדֵי עֲבָרָה. דַּע, מֵאִין בָּאת, וְלֹאן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מֵאִין בָּאת, מִטְּפָה סְרוּחָה, וְלֹאן אַתָּה הוֹלֵךְ, אֶל מְקוֹם רָמָה וְתוֹלְעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ

מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

וְזֶה פְּרוּשׁ הַמִּשְׁנָה: "עַקְבִּיא בֶּן מִהֶלְלָאֵל אוֹמֵר הִסְתַּפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים וְכוּ', דַּע מֵאִין בָּאת וְכוּ', מֵאִין בָּאת? מִטְּפָה סְרוּחָה"; וְלִכְאוּרָה הִיָּה לוֹ לִתְנָא לְקַצֵּר וְלוֹמַר: הִסְתַּפֵּל, דַּע מֵאִין בָּאת? מִטְּפָה סְרוּחָה, וְלָמָּה לוֹ לְכַפֵּל אֶת דְּבָרָיו? אַף הָאֵמַת שֶׁהִתְנָא הוֹרָה לְנוּ אֶת דְּרָכֵי הַנְּיָ"ה, שְׁאַנְחֵנוּ חַיִּיבִים לְהִסְתַּפֵּל תָּמִיד בְּרוּמָמוֹת אֵל וּבְשִׁפְלוּתָנוּ, וְרַמְזוּ תַּחֲלָה בְּאִמְרוֹ "דַּע מֵאִין בָּאת", פְּרוּשׁ — רָאָה וְהִסְתַּפֵּל וְחָשַׁב מִחֲצַבְתָּךְ שֶׁנִּחְצַבְתָּ מִשָּׁם, מִמְּקוֹם גְּבוּהָ, מִתַּחַת כְּפֹא הַכְּבוֹד. "וְלֹאן אַתָּה הוֹלֵךְ", פְּרוּשׁ —

שֶׁתַּחֲשֹׁב שֶׁצָּרִיךְ שֶׁתַּחֲזוֹר נִשְׁמַתְךָ מִמְּקוֹם שֶׁלָּקַחְתָּ מִמִּחְצָבָה הִרְאֵשׁוֹן, בְּלִי שׁוּם פְּגָם. וְצָרִיךְ אַתָּה לְזַכֵּר וּלְצַחֵצֵחַ וּלְלַבֵּן אֶת נִשְׁמַתְךָ מִכָּל סִיג. "וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לִתֵּן דִּין", וְהַשְׁלֵשׁ הָאֵלוֹ הֵם רוּמָמוֹת הָאֵל. וְהַזְהִיר הִתְנָא בְּלִשׁוֹנוֹ הַזֶּה וְהַטְּהוֹר, וְאַחֲרֵיכֶן פִּרַשׁ לְנוּ שֶׁנִּחְשַׁב בְּשִׁפְלוּתָנוּ, וְהֵמָּה: "מֵאִין בָּאת וְכוּ', וְלִפְנֵי מִי" וְכוּ', וְאִיךָ תִּשָּׂא פָּנֶיךָ לַעֲמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ גָּדוֹל וְנוֹרָא בְּהִסְתַּפְּלֶךָ בְּשִׁפְלוּתְךָ כְּזוֹ שֶׁאַתָּה הִבֵּל וְרִיק וְצַל עוֹבֵר. לָכֵן יִהְיֶה תָּמִיד נֶגֶד עֵינֶיךָ, וְתִהְיֶה תָּמִיד בְּתִשׁוּבָה עַל עֲוֹנוֹתֶיךָ וּפְשָׁעֶיךָ, שֶׁשֶּׁפֵּל כְּזֶה יִכְעִיס שָׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְתִרְאֶה תָּמִיד אֶת רוּמָמוֹת הָאֵל וְאַחֲדוּתוֹ לִיחַד שָׁמוֹ הַגָּדוֹל בְּאֵמַת, וְתִדְאָג תָּמִיד עַל צְרוּת יִשְׂרָאֵל וְלְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, עַל טוֹבָתָם וְהַשְׁפָּעְתָם שֶׁיִּשְׁפִּיעַ לָהֶם הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ בְּרַב כָּל טוֹב, וְיִבְטַל מֵעֲלֵיהֶם כָּל הַגְּזֵרוֹת, עֵינֵי שָׁם; הֵינּוּ שֶׁבִשְׂכִיל זֶה כָּפַל הִתְנָא הַקְּדוֹשׁ דְּבָרָיו: "הִסְתַּפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים, וְאִין אַתָּה בָּא לִיְדֵי עֲבָרָה; דַּע מֵאִין בָּאת, וְלֹאן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מֵאִין בָּאת, מִטְּפָה סְרוּחָה. וְלֹאן אַתָּה הוֹלֵךְ, לְמְקוֹם עֶפְרָרָה וְתוֹלְעָה, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא"; כִּי מֵאִין בָּאת זֶה כְּנֶגֶד שִׁפְלוּת עֲצָמוֹ, שֶׁהוּא בָּא מִטְּפָה סְרוּחָה, וְלֹאן אַתָּה הוֹלֵךְ, זֶה כְּנֶגֶד שִׁפְלוּת עֲצָמוֹ — אֶל מְקוֹם רָמָה וְתוֹלְעָה וְיִתְבַּלֶּה גּוּפְךָ, וְעַל-כֵּן מָה וְלָמָּה לָךְ לְהִתְנַאֲוֹת, כִּי בָּאת מִטְּפָה סְרוּחָה, וְאַתָּה הוֹלֵךְ אֶל מְקוֹם רָמָה וְתוֹלְעָה. וְיִרְדֶּעָה זוֹ מִבִּיאָה אֶת הָאָדָם לְהִסְתַּפֵּל עַל שִׁפְלוּת עֲצָמוֹ שֶׁהוּא לֹא כְּלוּם, טְפָה סְרוּחָה, וְסוּפוֹ לְהִבְלוֹת בְּקֶבֶר וְלִהְיוֹת מֵאֶכָּל לְרָמָה וְתוֹלְעָה. "וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן", זֶה גַּם-כֵּן כְּנֶגֶד שִׁפְלוּת עֲצָמוֹ, שֶׁלֹּא תִתְנַאֲהַ כְּרָגַע, כִּי עַל כָּל דְּבָר יִבְיָאךָ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּמִשְׁפָּט. וְלָכֵן עֲלֶיךָ לְשַׁפֵּט אֶת עֲצָמְךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ "לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא", זֶה כְּנֶגֶד גְּדֻלוֹת הַבוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שָׁמוֹ, שֶׁסוּפְךָ לַעֲמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ חַי וְקַיִם. וְלָכֵן, אֶהוּבִי, בְּנִי! רָאָה מָה לִפְנֵיךָ, תָּמִיד תִּסְתַּפֵּל עַל שִׁפְלוּת עֲצָמְךָ, וְתִזְכֹּר אִיךָ שֶׁאַתָּה לֹא כְּלוּם, כִּי הָעֶקֶר לְהִסְתַּפֵּל עַל עֲצָמוֹ; כִּי בְּדֶרֶךְ כָּל כָּל אָדָם מִסְתַּפֵּל

רק על זולתו, וזה מכניס בו גאות וישות. אבל אם אדם מתבונן תמיד על שפלות עצמו, זה יביא אותו להסתפל תמיד רק על גדלות הבורא יתברך שמו. וככל שאדם בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, כמו־כן הוא נתבטל בעיני עצמו, פי זה תלוי בזה; פי אי אפשר להשיג שום מדרגה כל זמן שיש בו

ב רבי חנינא סגן הפהנים
אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה, איש את רעהו חיים בלעו:

ישות וגאות. כמאמרם ו"ל (פסחים י"ו): כל המתיהר, אם חכם — חכמתו מסתלקת ממנו. וכן אמרו (מגלה כט): האי מאן דיהיר — בעל מום הוא; פי כשאדם מחזיק את עצמו לאיזו מציאות, אין לו שום שיכות אל הקדשה. וזפי הנפש לא יכולים לסבל את אדם שמתיהר ומתגאה על זולתו. כמאמרם ו"ל (אבות דרבי נתן, פרק יא): כל המגביה עצמו על דברי תורה, למה הוא דומה? לנבלה משלכת בדרך, וכל עובר ושב מניח ידו על חטמו ומתרחק ממנה והולך. ודבר זה ראו אצל האיש האלקי רבנו רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע, שלא היה יכול לסבל אדם שהחזיק את עצמו למשהו, פי אצלו היה העקר להיות בטל ומבטל בעיני עצמו, ולהרגיש כאלו הוא הכי גרוע בעולם. ולכן ראה, אהובי, בני, מה לפניך! אם אתה רוצה לזכות שיאיר עליך אור האין סוף ברוך הוא, ותזכה להיות מצופי המרפכה העליונה, ויהיו לפני עיניך תמיד שמוותיו יתברך: ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, ותטיל בהם כמטיל בגן נהדר, עליה להיות בטל ומבטל לגמרי בעיני עצמה, ותמיד תזכר בשפלות עצמה, ועל־ידי־זה תגיע לצפות ולראות ברוממותו יתברך, והבן למעשה. **ב הוי מתפלל בשלומה של מלכות:** צריך שתדע, אהובי, בני! אשר האדם צריך להתפלל תמיד, שתהיה שלמות במלכות שמים, דהינו שיזכה לעבד את הקדוש־ברוך־הוא באהבה ויראה, אשר הוא בסוד שמיים — א"ש ומי"ם, כמובא בזהר (תרומה קסד): מאי שמיים? אש ומים שתפן פחדא, עין שם. פי צריכים שניהם — אהבה ויראה ביחד, פי אי אפשר לעבד את הקדוש־ברוך־הוא רק עם מדרגה אחת או באהבה או ביראה, פי אז יתבטל ממציאותו. וזה שאמר התנא: "הוי מתפלל בשלומה של מלכות" שמים, שתזכה ליראה ולאהבה ביחד, ושלא תתגבר מדה אחת יותר על השניה, כמובא בזהר (נאמה רטו): בעי לשואה רעותיה בדחילו ורחימו פחדא; פי צריכים לעבד את הקדוש־ברוך־הוא בשתי המדות: אהבה ויראה גם יחד. וזו שלמות מלכות שמים. פי אם האדם יעבד אותו יתברך רק במדת אהבה בתענוגים, אז מרב תשוקה בכלות הנפש — יתבטל ממציאותו, ועל־פן עליו לחזר גם אל מדת היראה, לירא ולפחד ממנו יתברך. וזה שהזהיר התנא: "הוי מתפלל בשלומה של מלכות", שמלכות שמים תהיה שלמה אצל האדם באהבה ויראה גם יחד, "שאלמלא מוראה" של מלכות "איש את רעהו חיים בלעו", פי אם האדם יעבד את הקדוש־ברוך־הוא רק במדת אהבה בתענוגים, ויהיה דבוק בחי החיים בו יתברך, אז תתפרד הנפש מהגוף לגמרי, עד שיהיה בטל ממציאותו, ואין זה רצונו יתברך, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי־מוהר"ן, חלק ב', סימן סח), שצריכים להיות למעלה ולמטה, פי אין זו מעלה להשאר רק למעלה, עין שם. ולכן "אלמלא מוראה" של מלכות, הינו מדת היראה שיקנה לעצמו, אז "איש את רעהו חיים בלעו"; פי אהבה ויראה הן כמו תרין רעין דלא מתפרשין, ואם יעבד את

חזירו: ג יראי ה' איש אל רעהו. הכי כאן שנים: הקדוש-ברוך-הוא רק עם מדת אהבה ויבלע וידום. לשון קול דממה דקה כדרך השונה יחדי שהוא שונה נלמט: כי נטל עליו. כאלו נמינת כל המורה כולה הימה נעזרוו נלנד:

ג רבי חנניא בן תרדיון אומר, שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה, הרי זה מושב לצים, שנאמר חלק א', סימן יז), שאהבה

ויראה זוכים רק על-ידי הצדיק, שהוא מחפש את תפארתו של בר ישראל. ומדת התפארת כוללה מחס"ד וגבורה, שהוא א"ש ומי"ם, אהב"ה וירא"ה. ולכן צריכים את שניהם דיקא, וזה "אלמלא מוראה של מלכות", אם לא תהיה לו מדת היראה, אזי בתי החיים בו יתברך יבלע ויתבטל ממציאותו, שזה "איש את רעהו חיים בלעו", הינו אהבה תבלע את היראה ויתבטל ממציאותו לגמרי, והבן למעשה.

ג שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר האדם צריך להיות דבוק בו יתברך, ולא להסיח דעת ממנו יתברך פרגע, וזה עקר השלמות שהאדם צריך להגיע לזה, רק לחשב ולציר בדעתו שהקדוש-ברוך-הוא אתו, עמו ואצלו. שזה נקרא השראת השכינה. ועל זה אמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין צו:): האבות הן הן המרפכה, כי הם היו בטלים ומבטלים לגמרי לאין סוף ברוך הוא, ועל-ידי-זה נעשו מרפכה לשכינת עזו יתברך, כבכול, הקדוש-ברוך-הוא רכב עליהם בקביעות. וכן כל צדיק וצדיק, שהוא בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא, נעשה מרפכה לשכינת עזו יתברך. וכמאמרם ו"ל (הובא רש"י בראשית יז, כב): הצדיקים הם מרפכתו של מקום. וכן אמרו (בראשית רבה, פרשה פט, סימן ד): צדיקים אלהיהם מתקנים עליהם, שנאמר (בראשית כח, יג): "ויהנה ה' נצב עליו", כי הם בטלים לגמרי אל עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (תנחומא וירא): אשרי הצדיקים ואשרי דבקייהם. ובאמת כל בר ישראל יכול להגיע אל מדרגה זו, עד שתמיד ידבר ממנו יתברך, אפלו כשפוגש איזה יהודי, כבר מתחיל לדבר אתו דבורי אמונה והשגחה פרטית, וזו התכלית שקל בר ישראל צריך להגיע אליה, וכמאמרם ו"ל (תנחומא גשא): מיום שברא הקדוש-ברוך-הוא את עולמו, נתאנה שיהיה לו דירה בתחתונים, הינו שבגיא-אדם נכירו אותו, וידברו ממנו יתברך, וזה צריך להיות שיחה בין הבדורות, תמיד להזכיר אותו יתברך. וזה שאמר התנא הקדוש: "שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה, הרי זה מושב לצים", ובאמת יש לדיק מה הלשון "ביניהם"? אלא שלא ימלט ששני יהודים מתוועדים יחד, שלא ידברו ממנו יתברך, אפלו כשמדברים שיחת חלין, כגון: אחד מספר לשני נסעתי מעיר זו לעיר זו, ובאמצע נעצרתי להתפלל מנחה, או נסעתי בדרך ורציתי לאכל, אבל לא היה שם אכל פשר, שזה שיחת חלין של בר ישראל, תמיד צריך לשלב ביניהם דבורים קדושים, שיהיו קשורים אל התורה ואל המצוות, וכזה בעצמו נזכרים בו יתברך, וזה צריך להיות השיחות חלין של כל בר ישראל, אפלו שמספר ספורים על דא ועל הא, עם כל זאת ההכרח לשלב בדבוריו דבורי אמונה וקיום המצוות. ולכן אפלו "שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים", הינו כי שנים שיושבין ומדברים, אפלו בדבורים של מה בקך, ההכרח שיהיה "ביניהם" דבורים של תורה, כגון: בני לומד בתלמוד תורה, ויש לו מלמד טוב, או נכנסתי

לְבֵית־הַכְּנֶסֶת לְהַתְפַּלֵּל, וְרָאִיתִי שֶׁם הִתְעוֹרְרוּת גְּדוֹלָה וְכדוּמָה כָּל מִינֵי דְבוּרִים שֶׁרַק מְדַבְּרִים, צְרִיכִים לְשַׁלֵּב בֵּינֵיהֶם דְבוּרֵי קִדְשָׁה וְתוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם, וְלְהַזְכִּיר אוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, אֲבָל בְּרוּגֵעַ שֶׁחֹסֵר "בֵּינֵיהֶם" דָּבָר זֶה, הָרִי זֶה מוֹשֵׁב לְצִיָּם. וּמֵבִיא רְאִיָּה מִפְּסוּק: "וּבְמוֹשֵׁב לְצִיָּם לֹא יֵשֵׁב", כִּי עֲצָם הַיְשִׁיבָה שְׂיוֹשְׁבִים בְּיַחַד, וְלֹא מְדַבְּרִים מְאֻמוּנָה וּמְתוֹרָה אוֹ אֶפְלוּ בְּתוֹךְ הַשִּׁיחָת חֲלִין לְהַזְכִּיר דְבוּרִים שְׂשִׁיכִים אֶל הַקִּדְשָׁה, זֶה כְּבָר מוֹשֵׁב לְצִיָּם. וְצְרִיכִים מְאֹד לְהִזְהָר לֹא לְהִתְחַבֵּר עִם אֲנָשִׁים כְּאֵלוֹ. וּבְאֵמֶת, צְרִיךְ כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל לְרֹאוֹת כְּשֶׁמְתוּעַד עִם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים, אֲנָשֵׁי הַשּׁוּק, סוֹחְרֵי סוּסִים וְכדוּמָה, שֶׁהוּא יִדְבֵּר אִתָּם

(תהלים א), "וּבְמוֹשֵׁב לְצִיָּם לֹא יֵשֵׁב". אֲבָל שְׁנַיִם שְׂיוֹשְׁבִים וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם דְּבָרֵי תוֹרָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (מְלָאכֵי ג), "אֲזַ נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּפְתַּח סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו לִירְאֵי יְיָ וְלַחֲשֵׁבֵי שְׁמוֹ". אֵינן לִי אֵלָא שְׁנַיִם. מִנִּין שֶׁאֶפְלוּ אֶחָד שְׂיוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה, שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שְׂכָר, שֶׁנֶּאֱמַר (אֵיכָה ג), יֵשֵׁב בְּדָד וַיְדַם

דְבוּרֵי אֲמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, וַיִּלְבִּישׁ בְּשִׁיחָתוֹ תוֹרָה, וְכַמוֹכָא בְּדַבְּרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן צ"א), שֶׁזוֹ עֲבוּדַת הַצְּדִיקִים שֶׁאֶפְלוּ כְּשֶׁמְדַבְּרִים עִם הַמוֹנֵ-עַם, הֵם מְסַפְּרִים אִתָּם סְפוּרִים שֶׁל מַה בְּכָף, וּבְתוֹךְ הַדְּבוּרִים וְהַשִּׁיחוֹת חֲלִין, מְלַבִּישִׁים אוֹרוֹ יִתְבַּרְךָ, שֶׁלֹּאט לֹאט עַל-יְדֵי-זֶה מְקַרְבִּים אוֹתָם אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, וְזֶה מַה שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוֹשִׁים (עֲבוּדָה זָרָה י"ט): שִׁיחָתָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכָה תִּלְמוּד; הֵינּוּ אֶל הַלְמוּד צְרִיכִין שִׁיחוֹת שֶׁל מַה בְּכָף, כִּי הַמוֹנֵ-עַם רְחוּקִים מִלְּהִיּוֹת דְּבָקִים בּוֹ יִתְבַּרְךָ. וְלָכֵן הַצְּדִיקִים מוֹרִידִים אֶת עֲצָמָם אֶפְלוּ אֶל רְשָׁעִים, וּמְסַפְּרִים עִמָּהֶם מַעֲסָקֵי מְלַחְמוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה מַעֲסָקֵי הָעוֹלָם, אֵךְ מְלַבִּישִׁין בְּתוֹךְ הַסְּפוּרִים וְהַדְּבוּרִים אֶת הָאוֹר הַגְּדוֹל שֶׁל הַתוֹרָה, כִּי מְלַבִּישִׁין אֶת הָאוֹר בְּלְבוּשֵׁים שׁוֹנִים, כִּי עִם אֲנָשִׁים רְחוּקִים לֹא יְכוּלִים לְדַבֵּר פְּתוּחַ מְגֻלוֹי אֱלֻקוֹת. וְלָכֵן צְרִיכִים לְעַרְבֵב בֵּין הַדְּבוּרִים וְהַשִּׁיחוֹת דְּבוּרִים שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם וְאֲמוּנָה, הַמוֹשְׁכִים לָבָם אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, וְזֶה "אֲבָל שְׁנַיִם שְׂיוֹשְׁבִין וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם דְּבָרֵי תוֹרָה שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם", הֵינּוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים נִפְגְּשִׁים יַחַד, וְכֵן יוֹצֵא מִבֵּין שִׁיחוֹתֵיהֶם דְּבָרֵי תוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם וְאֲמוּנָה, בְּיָדוּעַ שֶׁהַשְׂכִּינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם. וּמֵבִיא רְאִיָּה מִפְּסוּק, שֶׁנֶּאֱמַר (מְלָאכֵי ג, טו): "אֲזַ נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּפְתַּח סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו לִירְאֵי יְיָ וְלַחֲשֵׁבֵי שְׁמוֹ". וְלִכְאוּרָה מַה הַלְשׁוֹן "נִדְבְּרוּ"? אֵלָא כְּשֶׁשְׁנֵי יְהוּדִים נִפְגְּשִׁים יַחַד, וְהֵם בְּאֵמֶת יִרְאֵי ה', אֲזַ מִמִּילָא יוֹצֵא מֵהֶם דְּבוּרִים קְדוֹשִׁים, כִּי מְזַכִּירִין זֶה לְזֶה עֲבֹדוֹת וְשִׁיחוֹת הַקְּשׁוּרוֹת אֶל הַתוֹרָה וְהַמְצׁוּוֹת, וּמְדַבְּרִים דְבוּרֵי אֲמוּנָה, שֶׁאֲזַ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לּוֹקֵחַ אֶת דְּבוּרֵיהֶם וְחַדוּשֵׁיהֶם וְכוֹתֵבָם בְּסֵפֶר, וְאֵלוֹ הַדְּבוּרִים וְהַחַדוּשִׁים נִכְנָסִים אַחֲרֵי-כֵן לְצְדִיקִים, וְזוֹכִים לְחַדֵּשׁ חַדוּשִׁים חֲדָשִׁים עַל-פִּי הַהַקְדָּמוֹת הָאֵלוֹ שֶׁשְׁמָעוּ. "אֵינן לִי אֵלָא שְׁנַיִם" שְׂיוֹשְׁבִים וּמְדַבְּרִים דְּבָרֵי תוֹרָה וְאֲמוּנָה, שֶׁמִּשְׁכִּיכִים אֶת הַשְׂכִּינָה אֶצְלָם, "מִנִּין שֶׁאֶפְלוּ אֶחָד שְׂיוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה", וּמְחַזֵּק אֶת עֲצָמוֹ וּמְדַבֵּר לְעֲצָמוֹ דְבוּרִים שֶׁל אֲמוּנָה וּבְטָחוֹן, וְאֵינּוּ נוֹתֵן לְעֲצָמוֹ לִפְלֵ, "שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שְׂכָר", וְאֵינן הוֹלֵךְ לְאֲבוּד הַדְּבוּרִים שֶׁמְדַבֵּר וּמְחַזֵּק אֶת עֲצָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (אֵיכָה ג, כח): "יֵשֵׁב בְּדָד וַיְדַם כִּי נָטַל עָלָיו", אֶפְלוּ אָדָם מְבַדֵּד, וְאֵינן לוֹ מִי שֶׁיִּחַזַּק אוֹתוֹ וּמִי שֶׁיִּלְמַד עִמוֹ, וְהוּא לּוֹמֵד לְעֲצָמוֹ, וּמְחַזֵּק וּמְעוֹדֵד וּמְשַׂמַּח אֶת עֲצָמוֹ, "הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שְׂכָר"; כִּי בְּאֵמֶת זֶה

ד ולא אמרו עליו דברי תורה. וזכרכת המזון שמזככים על השלמן יולאין די חוצמן. וחשוב כאלו אמרו עליו דברי תורה. כך שמעתי: מזבחי מתים. תקרובת עבודה זרה דכמיז (תהלים קו) וילמדו לזעל פעור ויאכלו זבחי מתים:

פִּי נִטַּל עָלָיו: ד רַבִּי שְׁמַעוֹן

מלאו קיא צואה. ועבודה

אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה שְׂאֵכְלוּ עַל

זרה קרויה נואה דכתיב

שְׁלַחַן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו

(ישעיה ל) לא תאמר לו: בלי

דְּבָרֵי תוֹרָה, כְּאֵלוּ אֶכְלוּ

מקום. זשניל שלא הזכירו

מִזְבְּחֵי מֵתִים, שְׁנֹאֲמַר (יִשְׁעִיָּה

שמו של המקום ברון הוא על

כח), פִּי כָּל שְׁלַחָנוֹת מְלֹאוּ קִיא צֹאָה בְּלֵי מְקוֹם.

ויסורים מבית ומחוץ, ואף-על-פי-כן הוא אינו נופל בדעתו, אלא לומד תורה ביגיעה ובטרחת, וצד וקר לו מפל פגעי ומקרי הזמן, ועובר עליו מה שעובר, ונדמה לו כאלו אבד את עולמו, אף-על-פי-כן לא עוזב

את עצמו, אלא מחזק ומשמח ומעודד את עצמו, זה מאד מאד חשוב בעיניו יתברך. וכמאמר ו"ל (אבות דרבי גמון, פרק ח', סימן ר'): יחיד שיושב ועוסק בתורה, שברו מתקבל בפרום, שנאמר (איכה ג, כח): "ישב בדרך וידם פי נטל עליו"; משלו משל למה הדבר דומה? לאחד שהיה לו בן קטן, הניחו ויצא לשוק, עמד ונטל את המגלה והניחה בין ברפיו, והיה יושב והוגה בה. פיון שבא אביו מן השוק, אמר: ראו בני קטן שהנחתו ויצאתי לשוק, מה עשה? מעצמו למד ונטל את המגלה והניחה בין ברפיו, והיה יושב ולומד בה. הא למדת, שאף יחיד שיושב ועוסק בתורה — שברו מתקבל בפרום; ומפל שפן אדם שעוברים עליו יסורים ממתנגדים רשעים ארורים שמצערים אותו ומחרימים אותו, ולא רוצים לדבר אתו, והוא יושב בתדרו בדה, ואף-על-פי-כן לא מתפעל מאף אחד, אלא הוא לומד תורה לשמה, לשם אל עולם, ומחזק את עצמו, ומדבר לעצמו דבורי התחזקות ובטחון, לא יזוז משם, עד שהשכינה תשב ממולו, והבן למעשה.

ד שלשה שאכלו על שלחן אחד, ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, ודבר גדול ודבר קטן לא נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, ובכל פרט מפרטי הבריאה: דומם, צומח, חי, מדבר, מגלגלות נשמות, כמובא (שער הגלגולים), וכלם מחכים לתקונו, וביותר מתגלגלות נשמות במיני מאכלים, ועל-כן הזהיר האריז"ל מאד מאד לכוון בכרכות הנהנין, ברכות שמכרכים על פרות האילן והאדמה, ובפרט ברפת-המזון, שבזה מעלים את הנפשות המגלגלות בתוף המאכלים. וזה מה שמהיר אותנו התנא הקדוש: "שלשה שאכלו על שלחן אחד, ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים, שנאמר (ישעיה כח, ח): 'פִּי כָּל שְׁלַחָנוֹת מְלֹאוּ קִיא צֹאָה בְּלֵי מְקוֹם'"; ונקט שלשה אנשים דיקא, והוא על דרך שגלה לנו רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן לר), אשר כפי להוריד את התרפה מהאדם, כמו שכתוב (תהלים סט, כא): "תרפה שכרה לבי", הינו התרפות והבזיונות שוברים לבו של אדם, והתקונו הוא על-ידי שמקשר את לבו לנקדה השכינת ללבו בעת הזאת, ועל-ידי-זה נתבטל התרפה השורה על לבו; הינו פשאדם מקרב אל צדיק שדבוק בהקדוש-ברוך-הוא, ופיו מלא מאלקות, הוא יכול לעורר את הנקדה של כל בר ישראל, שגם הוא יהיה דבוק באין סוף ברוך הוא, ועל-ידי-זה תהיה לו עליה, ויתבטלו ממנו

כָּל הַתְּרַפּוֹת וְהַבְּיּוֹנוֹת. פִּי כָּל מָה שֶׁאֲדָם סוֹבֵל, הַשְּׁלֵמָן: שְׁנֵאמַר וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשְּׁלַחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי
 זֶה בַּק מִחֲמַת שֶׁנִּפְקַד מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵךְ, שֶׁהִפְרִיד אֶת ה'. מִיֵּד כַּשְּׂדֵנָה נִדְּבָרִי תוֹרָה נִקְרָא שְׁלֵמָן אֲשֶׁר לִפְנֵי
 נִקְדְּתוֹ מֵאֲמַת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְעַל-יְדֵי-זֶה ה'. וַיֵּשׁ אֲוֹמְרִים מֵרֵאשִׁי שֶׁל מִקְרָא הוּא יוֹנָא. דְּכַתִּיב
 פִּיּו וְלִבּוֹ אֵינָם שְׁוִים, וּמִשָּׁם סוֹבֵל מָה שֶׁסוֹבֵל. וְהַמּוֹנֵחַ עַן שֵׁשׁ אֲמוֹת. אֵל תִּקְרִי אֲמוֹת אֲלֵךְ אֲמוֹת.
 וַיֵּשׁ שֶׁלֵּשׁ נִקְדוֹת אֲבֵל שְׁלֵשָׁה שֶׁאֲכָלוּ עַל כִּמוּ יֵשׁ אִם לִמְקָרָא. שֵׁשׁ
 בְּהַתְּקַרְבוֹת לְצַדִּיק: א. כִּנְגַד תוֹרָה נְצִיחִים וְכַחוּצִים.
 עֶצֶם הַהַתְּקַרְבוֹת אֶל שְׁלֵחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי וְאִמְרֵי לֵה מִקְרָא. מִשְׁנֵה.
 הַצַּדִּיק וְהַרְבֵּי שֶׁל אָדָם, תוֹרָה, כְּאֵלּוֹ אֲכָלוּ מִשְׁלַחָנוּ וְגַמְרָא. שְׁרִיךְ אֲדָם לְדַבֵּר בֵּינָן
 הוּא כְּבָר מוֹעִיל לְטַהַר שֶׁל מְקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (יִחְזַקְאֵל) עַל הַשְּׁלֵחָן. וְאִזּוֹ קְרוּי שְׁלֵחָן
 וְלִזְבֹּף אֶת הַלֵּב, שֶׁזוֹ נִקְרָאת נִקְדַת הַצַּדִּיק. ב.
 נִקְדַת הַחֶבֶר; הֵינּוּ זֶה לֹא
 מִסְפִּיק שֶׁהוּא לֹמֵד לְבַד, אֶלֶּא הַהֶכְרַח שֶׁיְהִיָּה לוֹ חֶבֶר טוֹב, שֶׁהוּא יִסְבִּיר לוֹ אֶת דְּבָרֵי הַצַּדִּיק,
 אֲשֶׁר כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבֵּין מִהַצַּדִּיק בְּצוּרָה אַחֲרָת וּבִאֲפִן אַחֵר לְגַמְרֵי, פִּי לְכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ דְּעָה
 אַחֲרָת. וְכִמְאֲמָרָם ו"ל (בְּרֻכּוֹת נח.): כִּשְׁם שֶׁפְּרָצוּפִיָּהֶם שׁוֹנִים, כִּף דְּעוֹתִיָּהֶם שׁוֹנוֹת; וְלִכְּן כָּל אֶחָד
 מִקְבֵּל מִהַרְבֵּי וְהַצַּדִּיק שֶׁבִדּוֹר בְּצוּרָה אַחֲרָת. ג. נִקְדַת עֶצְמוֹ; שֶׁזֶה הַיְסוּד, אֲשֶׁר כָּל מָה שֶׁלּוֹמְדִים
 מִהַצַּדִּיק הֵאֱמַת, וְחוֹזְרִים אֶת זֹאת עִם הַחֲבֵרִים, עֶקֶר הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁיִּגְיַע אֵלָיו — שֶׁהוּא יִקְיָם אֶת
 זֶה, וְתַתְּעוֹרֵר הַנִּקְדָּה שֶׁבְּלִבּוֹ אֶל הַקְדוּשָׁתוֹ הַיְסוּדִי. וְלִכְּן צְרִיכִים בְּעֵת הָאֲכֵל שְׁלֵשָׁה אֲנָשִׁים דִּיקָא,
 שֶׁיְדַבְּרוּ מִדְּבָרֵי תוֹרָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה יְהִיָּה תִקּוּן לְנִשְׁמוֹת הַמְּגַלְגָּלוֹת בְּתוֹךְ הָאֲכֵל, פִּי בְּזֵה שֶׁיֵּשׁ
 שְׁלֵשָׁה אֲנָשִׁים, הֵם וְעֲשִׂים רַבִּי, חֶבֶר וְתַלְמִיד בְּיַחַד, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִשְׁלָם תִּקּוּן הַנִּשְׁמוֹת. וְזֶה "אֲבֵל
 שְׁלֵשָׁה שֶׁאֲכָלוּ עַל שְׁלֵחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תוֹרָה, כְּאֵלּוֹ אֲכָלוּ מִשְׁלַחָנוּ שֶׁל מְקוֹם" בְּרוּךְ
 הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (יִחְזַקְאֵל מא, כב): "וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשְּׁלַחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'"; פִּי בְּרַגַע שֶׁשְׁלֵשָׁה אֲנָשִׁים
 יוֹשְׁבִים בְּיַחַד, וּמְדַבְּרִים דְּבָרֵי תוֹרָה, יֵשׁ תִּקּוּן לְכָל הַנִּשְׁמוֹת הַמְּגַלְגָּלוֹת בְּתוֹךְ הָאֲכֵל, וַיּוֹצֵא בְּרוּז
 מִן הַשָּׁמַיִם מִסְעֵדָה כְּזוֹ: "וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשְּׁלַחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי הַנְּוִי"ה", בְּמוֹבָא (וְהוּא תְּרוּמָה קַנְד):
 שְׁלַחָן דְּלֹא אֲתָמַר עָלֵיהּ מְלִי דְּאוּרִיָּתָא, עָלֵיהּ כְּתִיב (ישעיה כח, ח): "כִּי כָּל שְׁלַחָנוֹת מְלֹאוּ קִיָּא
 צָאָה בְּלִי מְקוֹם", וְאֲסוּר לְכַרְכָּא עַל הַהוּא שְׁלַחָן, מֵאִי טַעְמָא? בְּגִין דְּאִית שְׁלַחָן וְאִית שְׁלַחָן;
 שְׁלַחָן אִיהוּ דְּקָא מְסַדְרָא קַמִּיהּ דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעֵילָא וְאִיהוּ קַיְמָא תְּדִיר לְסַדְרָא בֵּיהּ פְּתַגְמֵי
 אוּרִיָּתָא וְלֹאֲכַלְלָא בֵּיהּ אֲתָנּוּ דְּמְלִי דְּאוּרִיָּתָא, וְאִינּוּן אֲתָנּוּ דְּמְלִי אוּרִיָּתָא אֲתַפְּלִילֵן בֵּיהּ בְּהַהוּא
 שְׁלַחָן, וְאִיהוּ לְקִיט לֹון לְגַבִּיָּה, וְכִלִּיל כּוֹלְהוּ בְּגוּיָּה, וּבְהוּ אֲשַׁתְּלִים וְחַדִּי וְאִית לֵיהּ חֲדוּהּ, וְעַל
 שְׁלַחָן דָּא כְּתִיב (יִחְזַקְאֵל מא, כב): "זֶה הַשְּׁלַחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי הַנְּוִי"ה", לִפְנֵי הַנְּוִי"ה וְלֹא מִלְּפָנֵי הַנְּוִי"ה,
 שְׁלַחָן אַחֲרָא אִית דְּלֹא אִית בֵּיהּ חֲלָקָא דְּאוּרִיָּתָא וְלִית לֵיהּ חֲלָקָא בְּקַדְשָׁה דְּאוּרִיָּתָא, וְהַהוּא שְׁלַחָן
 אֲקָרִי קִיָּא צוּאָה, וְדָא אִיהוּ בְּלִי מְקוֹם, דְּלִית לֵיהּ חֲלָקָא בְּסַטְרָא דְּקַדְשָׁה כְּלוּם, בְּגִין כִּף שְׁלַחָן
 דְּלֹא אֲתָמַר עָלֵיהּ מְלִי דְּאוּרִיָּתָא, אִיהוּ שְׁלַחָן דְּקִיָּא צוּאָה, אִיהוּ שְׁלַחָן דְּטַעְוָא אַחֲרָא, לִית בְּהַהוּא
 שְׁלַחָן חֲלָקָא בְּרוּזָא דְּאֵלְהָא עֲלָאָה, שְׁלַחָן דְּמְלִי אוּרִיָּתָא אֲתָמַר עָלֵיהּ, קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא גְטִיל
 הַהוּא שְׁלַחָן וְשׁוּי לֵיהּ לְחוּלְקִיָּה, וְלֹא עוֹד אֶלֶּא סוּרְיָא רַב מְמַנָּא גְטִיל כָּל אִינּוּן מְלִין וְשׁוּי דִּיקְנָא
 דְּהַהוּא שְׁלַחָן קַמִּיהּ קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְכָל אִינּוּן מְלִין דְּאוּרִיָּתָא דְּאֲתָמְרוּ עָלֵיהּ סְלַקִּין עַל הַהוּא
 פְּתוּרָא, וְאֲתַעֲטַר קַמִּי מְלַכָּא קַדִּישָׁא. וְלִכְּן אֲשַׁרִּי מִי שְׁמַדְבֵּר דְּבָרֵי תוֹרָה בְּתוֹךְ הַסְעֵדָה, אוֹ

(מא), "וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשְּׁלַחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'":

אשר לפני ה'. כן פירש רש"י: ה הנעור בלילה על-כל-פנים מספר ספורי צדיקים, שזה מכנים והמהלך בדרך יחידי. ומחשנ נלנו דברי הנאי: אמונה פשוטה, שעל-ידי-זה יש עליה ותקון הרי זה מתחייב בנפשו. לפי שלילה הוא זמן לבל הנשמות המגלגלות בתוך המאכל. ולהפך למזיקים. והמהלך נדרך יחידי הוא נכונה מפני כשיושבים שלשה. והס היה מחשנ נדברי תורה ואס היה מורמו משמרתו: ה רבי חנינא בן חנינאי ומדברים דברי הכל וליצנות, על-ידי-זה המאכל נעשה קיא צואה, בדרך יחידי ומפנה לבו פי מאחר שאינו מזכיר דברי תורה, על-ידי-זה לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו:

אין לנשמות המגלגלות תקון, ואז "באלו אכלו מזבחי מתים, שנגמר (ישעיה כח, ח): "פי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום"; ומסכנות הנשמות שאין להם תקון ועליה, וממשיכים להסתובב באויר העולם, פי אין להם מקום היכן לנות, והבן למעשה.

ה רבי חנינא בן חנינאי אומר: הנעור בלילה, והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר רבנו ו"ל גלה לנו נוראות נפלאות סודות עמקים, פלאי פלאות במשנה זו (עין לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נב); וראוי לה לעבר את המאמר הזה במה פעמים בעיון היטב, ואז תראה נפלאות נוראות אל מה אדם יכול לזכות בזה העולם. תמצית הדבור כדי שיהיה מובן גם לה, אהובי, בני, שהאדם צריך לדעת, שהקדוש-ברוך-הוא מחדש את עולמו בכל יום ויום, בכל שעה ושעה ובכל רגע ורגע, כמו שאנו אומרים בתפלה: "ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית", וכפי שאדם מחדיר בעצמו ידיעות אלו, שהקדוש-ברוך-הוא מחדש את כל הבריאה בכל יום, בכל שעה ובכל רגע מחדש ממש, אז הוא יכול להחיות את עצמו לגמרי, ולהיות נכלל באין סוף ברוך הוא. ומאין בא, שיש אפיקורסים שאומרים, שהעולם הוא מחייב המציאות, שהוא קדמון, רחמנא לישזבון, מדעות כוזבות באלו, עד שיש אפיקורסים, שהמציאו עוד כפירות, שאין באן המקום להאריך בהם? אלא מאחר שבא הקדוש-ברוך-הוא את נשמות ישראל, וכל העולם כלו לא נברא אלא בשביל ישראל, וישראל מושלים בעולם, ואמרו חכמינו הקדושים (תענית ג): כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות, כך אי אפשר לעולם בלא ישראל; ועקר הפונה שבא כל העולם בשביל ישראל — הנה, שישאל יעשו רצונו יתברך, ושיחזרו וידבקו בשרשם, והינו שיחזרו ויכללו בו יתברך, שהוא מחייב המציאות, ובשביל זה נברא הכל. נמצא, כל מה שישאל עושין רצונו של מקום — נכללין בשרשם, שהוא מחייב המציאות, ועל-ידי-זה נכלל כל העולם שבא בשבילם במחייב המציאות; כי עקר התכלית היתה רק בשביל עם ישראל, שהם יחזרו אל הקדוש-ברוך-הוא, שרק הוא מחייב המציאות. פי כל הבריאה בלה תלויה רק בו יתברך. ולכן מאחר שנשמות ישראל נמצאים כבר בזה העולם, מזה באות כל הטעיות של הפופרים, שחושבים שהעולם הוא גם-כן מחייב המציאות, פי כל קיום העולם הוא רק בשביל ישראל. ואיך זוכים להגיע למדרגה כזו, להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ולא ירצה שום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך עד שיהיה נכלל במחייב המציאות? זה רק על-ידי התבודדות, הינו שאדם צריך להרגיל את עצמו לילה בדרך יחידי ובמקום פנוי שאין שם בני-אדם, שלא הולכים לשם אפלו ביום, ויתבודד אליו

שְׁלַמְד אֶצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, נִתְגַּדְלָה וְנִתְרַחֲבָה הָעִיר, וְנִשְׁתַּנּוּ כָּל רְחוּבוֹתֶיהָ, וְכִשְׁפָּא — לֹא יָדַע הַדְרֵךְ לְבֵיתוֹ. הֵלֵךְ וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר שֶׁשׂוֹאֲבִים מִשָּׁם מַיִם, וְשָׁמַע שִׁבְנוֹת הָעִיר קוֹרְאוֹת לְנַעֲרָה אַחַת: בַּת חַכִּינָאִי, אָמַר: כִּנְרָאָה זֹאת בַּתִּי, וְהֵלֵךְ אַחֲרֶיהָ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יִשְׁכָּה אֶשְׁתּוֹ וְכִבְרָה קָמַח בְּכִבְרָה, כְּשֶׁנִּשְׁאָה עֵינֶיהָ לְאוֹרַח הַבָּא, נִדְמָה לָהּ שֶׁהוּא בַּעֲלָהּ, וּפְרָחָה נִשְׁמַתָּה. אָמַר: "רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲנִיָּה זֹאת — זֶה שְׁכָרָה?!". בִּקְשׁ רַחֲמִים וְשִׁכָּה רוּחָה עָלֶיהָ. לְמַדִּים מִכָּאן, אֵיךְ שֶׁדִּיקָא הִתְנָא הַקְּדוּשׁ הַזֶּה — רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חַכִּינָאִי, זָכָה לְהִגִּיעַ אֶל בְּטוּל כְּזֶה, עַד שֶׁהוּא לֹא הִפִּיר אֶת עִירוֹ וְאֶת אֶשְׁתּוֹ וּבָתּוֹ, וְלוּלֵי שֶׁשָׁמַע שִׁבְנוֹת הָעִיר קוֹרְאוֹת לְנַעֲרָה אַחַת: "בַּת חַכִּינָאִי", לֹא הָיָה מִפִּיר אֶת בָּתּוֹ. כֹּל־כֵּן גָּבַל בְּמַחְזֵיב הַמְּצִיאוֹת. וְזוֹ מִדְּרַגַּת הַצְּדִיקִים, שֶׁנִּכְלָלִים לְגַמְרֵי בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁלְּפָנֵי מְרָאָה עֲנִיָּהֶם הוּא רַק רוּחַנִּיּוֹת חַיּוֹת אֱלֹקוֹת. וְדָבָר זֶה אֵי אֶפְשָׁר לְהַסְבִּיר, אֲלֹא זֶה כָּל חֵד וְחֵד לְפִיּוֹם מַה דְּמַשְׁעַר בְּלִבִּיהָ. כְּמוֹכָא (זהר וירא קג:) עַל הַפְּסוּק (מְשָׁלִי לֹא, כג): "נִוְדַע בְּשַׁעֲרִים בַּעֲלָהּ", כָּל חֵד לְפִיּוֹם מַה דְּמַשְׁעַר בְּלִבִּיהָ, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבּוֹנוֹ ו"ל (שיחות-הר"ן, סימן א') עַל הַפְּסוּק (תהלים קלה, ב): "כִּי אָנִי יָדַעְתִּי כִּי גְדוֹל הַנְּיָ"ה וְאֲדוֹנֵנוּ מִכָּל אֱלֹקִים"; דוּד הַמְּלָךְ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם אָמַר: "כִּי אָנִי יָדַעְתִּי", אָנִי יָדַעְתִּי דִּיקָא, כִּי גְדֹלַת הַבּוֹרָא יִתְבַּרַךְ שְׁמוֹ אֵי אֶפְשָׁר לֹאמַר לְחִבְרוֹ, אֶפְלוּ לְעַצְמוֹ אֵי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר מִיּוֹם לְיוֹם, לְפִי מַה שֶׁמְזַרְזִים וּמִתְנוֹצֵץ לוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, אֵינּוּ יָכוֹל לְסַפֵּר לְעַצְמוֹ לְיוֹם הַשְּׁנִי הַזֵּרִיחָה וְהַתְּנוּצָצוֹת שֶׁל גְּדֹלְתוֹ יִתְבַּרַךְ, שֶׁהֵיחָה לוֹ אֶתְמוּל. וְעַל־כֵּן אָמַר: "כִּי אָנִי יָדַעְתִּי", אָנִי יָדַעְתִּי דִּיקָא, כִּי אֵי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר לְאַחֲרִים כָּלֵל. וְלָכֵן כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל זֹכָה לְהַכְּלִיל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, אֲזַי כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה גְּכָלֵלַת בְּמַחְזֵיב הַמְּצִיאוֹת, וּמִשָּׁם נוֹבַע שֵׁישׁ אֶפִּיקוֹרְסִים, שֶׁחוֹשְׁבִים שֶׁהָעוֹלָם הוּא קַדְמוֹן.

יִתְבַּרַךְ, וַיִּבְטַל אֶת עַצְמוֹ לְגַמְרֵי אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וַיִּדְמָה בְּדַעְתּוֹ אֵיךְ שֶׁהַכֵּל לְכָל זֶה אֱלֹקוֹת, וְדוּמָם, צוּמָח, חֵי, מְדַבֵּר, הַכֵּל זֶה אֱלֹקוֹת, וַיִּזְכָּה לְבַקֵּשׁ בְּכָל יוֹם וַיּוֹם מִמֶּנּוּ יִתְבַּרַךְ, שֶׁיִּזְכָּה לְבַטַּל מֵעַצְמוֹ אֶת כָּל הַמַּדּוֹת רַעוֹת וְהַתְּאוּוֹת רַעוֹת שֶׁנִּדְבְּקוּ בוֹ, עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּבַל לְגַמְרֵי בְּמַחְזֵיב הַמְּצִיאוֹת. וְאָדָם צָרִיךְ לְהִגִּיעַ אֶל בְּטוּל כְּזֶה, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בוֹ שְׁמֵץ שֶׁל הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְזֶה מַה שֶׁאָמַר הַתְּנָא הַקְּדוּשׁ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חַכִּינָאִי: "הַגְּעוּר בְּלִילָה", דְּהֵינּוּ שֶׁהוּא גְּעוּר בְּלִילָה, וּמִתְבוּדָד וּמִפְּרִשׁ שִׁיחָתוֹ בֵּינוֹ לְבֵין קוֹנוֹ בְּשַׁעָה שְׁאֵין שׁוּם בְּרִיָּה גְּמַצָּא, "וְהַמְּהֵלֵךְ בְּדֵרֶךְ יַחֲדִידִי", הֵינּוּ שֶׁהוֹלֵךְ בְּדֵרֶךְ יַחֲדִידִי דִּיקָא בְּמַקּוֹם שְׁאֵין שָׁם בְּנֵי־אָדָם, אֲזַי יִזְכָּה לְהִגִּיעַ לְבְטוּל אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, שְׁזֶה "וּמִפְּנֵה לְבוֹ לְבַטְלָה", שֶׁמִּפְּנֵה לְבוֹ מִכָּל עַסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה לְבַטְלָה, כְּדֵי לְזַכּוֹת לְהִגִּיעַ אֶל בְּטוּל אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאֲזַי יִהְיֶה גָּבַל בְּמַחְזֵיב הַמְּצִיאוֹת שְׁזֶה הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְזֶה "הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ", שֶׁנִּכְלָל הוּא וְכָל הָעוֹלָם כְּלוּ בְּכַטּוּל גְּמוּר, עַד שֶׁנִּכְלָל בְּמַחְזֵיב הַמְּצִיאוֹת, וְעַל־יְדִי־זֶה הוּא כּוֹלֵל אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ בְּמַחְזֵיב הַמְּצִיאוֹת. וְדִיקָא רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חַכִּינָאִי אוֹמֵר אֶת זֹאת, כִּי הוּא זָכָה לְזֶה בְּשִׁלְמוֹת, בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת, כִּי הָיָה בְּטַל בְּמַצִּיאוֹת לְגַמְרֵי, כְּמוֹ שֶׁמְצִינּוּ בְּגַמְרָא (כְּתוּב סב:): רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חַכִּינָאִי הֵלֵךְ לְבֵית מְדַרְשׁוֹ שֶׁל רַבּוֹ רַבִּי עֲקִיבָא בְּבִנְיָ־בְרַק לְלַמַּד תּוֹרָה, וְהָיָה רַבִּי שֶׁמַּעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי עוֹד בְּסוּף יָמֵי חַתָּנּוֹ, וּבִקְשׁ מִמֶּנּוּ שִׁמְתִּין לוֹ כְּפֶה יָמִים, עַד שֶׁיִּכְלוּ יָמֵי חַתָּנּוֹ וַיִּלְכוּ יַחְדָּו, וְרַבִּי חֲנִינָא מְרַב כְּסוּפּוֹ לְלַמַּד תּוֹרָה, לֹא רָצָה לְהִמְתִּין עָלָיו וְהֵלֵךְ לְבַד, וְלַמַּד שָׁם י"ב שָׁנָה, וְשִׁכַח לְגַמְרֵי מִבָּתּוֹ וּמֵאֶשְׁתּוֹ. וְכִשְׁהֵלֵךְ מִמֶּנָּה הֵיחָה אֶשְׁתּוֹ מֵעֲבָרַת מִמֶּנּוּ, וּבֵין כֵּן יִלְדָה בַּת. אַחַר י"ב שָׁנָה שֶׁלְּחָה לוֹ אֶשְׁתּוֹ: בַּתְּךָ בְּגֵרָה, בּוֹא וְהַשִּׁיאָהּ; וְאֲזַי נִזְכָּר רַבִּי חֲנִינָא בְּאֶשְׁתּוֹ וְחָזַר לְבֵיתוֹ. וּבְמִשְׁךְ הַשְּׁנַיִם

ו עול מלכות. משא מלך ושטים: דרך ארץ. עמל וּבְאֵמֶת אֵין לָךְ עוֹד טְעוֹת וְשִׁגְעוֹן יוֹתֵר מִזֶּה. ועורח הפרנסה לפי שמלאכתו מתזכרת: הפורק וְאָדָם צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ הַרְבֵּה מִמֶּנּוּ יִתְבַּרַךְ לְהִיּוֹת מִמֶּנּוּ עוֹל תּוֹרָה. האומר קשה עולה של תורה ואיני

על-ידי רבוי תפלה ובקשה, שאדם צריך לבקש
ו רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו על תורה, מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ.
וכל הפורק ממנו על תורה, נותנים עליו על

הרבה את הקדוש-ברוך הוא לשבר ממנו את כל התאוות הרעות ואת המדות רעות שנדבקו בו על-ידי עוונותיו המרבים, והוא נכלל במחיק המציאות, ואז דיקא ירגיש ערכות נעימות ידידות זיו חיות אלקותו יתברך. וראוי לך, אהובי, בני, ללמד בפנים את המאמר הנ"ל, ותראה נוראות נפלאות, גלויים שעדין לא נתגלו בעולם עד רבנו ז"ל, שבא להציל את כל העולם פלו מפירות ואפיקורסות. פי כל הענין של רבנו ז"ל זה גלוי אלקות בתכלית המדרגה העליונה, עד שאפלו הכי ירודים והכי פחותים גם-כן ישיגו אורו יתברך, ויתחזקו באמונה פשוטה בו יתברך, והבן למעשה.

ו רבי נחוניא בן הקנה אומר: כל המקבל עליו על תורה, מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ: צריך שתדע, אהובי, בני! כשאדם מבטל את עצמו לגמרי אל הקדוש-ברוך-הוא, והוא לוקח על עצמו על תורה, על-ידי-זה יורד ממנו על פרנסה ועל שעבוד מלכיות; פי ברגע שאדם מקבל על עצמו על תורה, שהיא חכמתו יתברך, אז הוא נעשה בן חורין לגמרי. וכמוכא (זהר צו כט): מאן דלא אתעסק באוריתא ובפקודין, אית ליה על מלכות עכו"ם, ומאן דאתעסק באוריתא ובפקודין, אית לון על מלכות שמים, דאיהו ה' בתראה מלכות שמים. פי התורה היא חכמתו יתברך, ואי אפשר לעבד את הקדוש-ברוך-הוא אלא על-ידי למוד התורה הקדושה. וכמוכא (זהר מקץ קצג): כמה אית לון לבני נשא לאסתפקלא בפלתנא דקדשא בריה הוא, ולאשתדלא באוריתא יממא ולילי, בגין דינדעון ויסתפלון בפולחניה, דהא אוריתא איהי מכוזא בכל יומא קמיה דבר נש, ואמרה (משלי ט, ד): "מי פתי יסור הנה חסר לב", ואמרה לו והא אוקימנא מלי. וכד בר נש אשתדל באוריתא, ואתדבק בה, זכי לאתתקפא באילנא דחיי, דכתיב (שם ג, יח): "עץ חיים" וגו'. ותא חזי כד בר נש אתתקף באילנא דחיי בהאי עלמא, אתתקף ביה לעלמא דאתי, דהא כמה דנשמתינ גפקן מהאי עלמא, הכי אתתקנן להו דרגין לעלמא דאתי. ולהפך, חס ושלום: "וכל הפורק ממנו על תורה, נותנים עליו על מלכות ועל דרך ארץ"; מי שאינו משתדל ללמד תורה, אזי נופל בטרדות, והוא טרוד יומם ולילה לרוץ אחר פרנסתו פקורא ביהרם, והוא מסתבף עם המלכות, ויש לו רק צרות ומרירות גדולה מאד. וכמו שכתוב (איוב ה, ז): "אדם לעמל יולד". ודרשו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה יג, סימן ג): לא נברא האדם אלא לעמל; אם זכה — עמל בתורה, ואם לאו — עמל בארץ; אשרי אדם שעמלו בתורה. ופרש רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן קיט): הינו מאחר שכל אדם נולד לעמל, ואי אפשר להמלט מזה בשום אופן, אפלו אם יהיה לו כל חללי דעלמא, בודאי יהיה לו עמל ויסורים ודאגות הרבה, על-כן החכם עיניו בראשו, שיהפך העמל לעמל של תורה, אשר בשביל זה נולד — שיעמל בתורה, ואז אשרי לו; פי נצל מעמל העולם הזה, וזוכה לחיי עולם הבא. וכן אמרו (סנהדרין צט): אמר רבי אלעזר: כל אדם לעמל נברא, שגאמר (איוב ה, ז): "פי אדם לעמל יולד",

איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל יכול לסונלה: ז עשרה שהיו יושבים בדין. גרסינן: מלאכה נברא, כשהוא אומר: "כי אכף עליו בעדת אל. ואין עדה פחותה מעשרה שנאמר פיהו", הוי אומר: לעמל פה נברא. ועדין איני יודע, אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא

בקרוב אלהים ישפוט. שלשה דינים. ושני בעלי דינים: ומנין אפילו שלשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה. האש והאור והמים שהם שלשה. על ארץ יסדה. על יסוד הארץ הם מקיפים. הרי לך שלשה קרוין אגודה. אי נמי מצונו שלשה קרוין אגודה. אגודת אונז שהם שלש קלחים. ויש ספרים שכתוב בהן ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה. שאלם אונז צידו אחת שיש בה ה' אלצעות. כלל אלצעות שציד קרוין אגודה.

מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ: ז רַבִּי חֲלַפְתָּא בֶּן דְּוֹסָא אִישׁ פְּפֹרִי חֲנִינְיָה, אָמַר, עֲשֵׂרָה שְׂיֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בְּדַבְרֵי תוֹרָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שְׁנַאֲמַר (תְּהִלִּים פב), אֱלֹהִים נֹצֵב בְּעֵדַת אֵל. וּמִנִּין אֶפְלוּ חֲמִשָּׁה, שְׁנַאֲמַר (עֲמוֹס ט), וְאֶגְדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה. וּמִנִּין אֶפְלוּ שְׁלֹשָׁה, שְׁנַאֲמַר (תְּהִלִּים פב), בְּקָרֵב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט.

אומר (יהושע א, ח): "לא ימוש ספר התורה הזו מפיד"; הוי אומר לעמל תורה נברא. והינו דאמר רבא בלהו גופי דרופתקי גינהו, טובי לדנכי דהוי דרופתקי דאורייתא. ולכן ראה אהובי, בני, מה לפניך! חבל על הימים והשנים הטובות שלך, שהולכים בהבל ובריק. מה לך לרדף אחר ההבל ומאומה לא יהיה בידך, אלא יהיה עליך על מלכות שתסתבך עם רשעי אמות העולם, וכן

יהיה עליך על הפרנסה. ראה יותר טוב לקבל ובראש המקרא הוא אומר הצונה בשמים מעלותיו. על עצמך על תורה, ואז לא תפחד מאף ברך בעולם, כי לא יהיה עליך שום מקטרגים — לא למעלה ולא למטה. וכמוכא בזהר (בראשית יא):

במה הוא חילא תקיפא דאורייתא, וכמה הוא עלאה על פלא, דכל מאן דאשתדל באורייתא לא דחיל מעלאי ומתתאי, ולא דחיל ממרעין בישין דעלמא, בגין דאיהו אחיד באילנא דחיי, ויליף מיניה בכל יומא, דהא אורייתא תוליה לבר נש למיזל בארץ קשט. תוליה ליה עיטא היך יתוב קמי מאריה לבטלא ההיא גזרה, דאפלו אתגזר עליה דלא יתבטל האי גזרה, מיד אתבטל ואסתלק מניה, ולא שריא עליה דבר נש בהאי עלמא, ובגין כך בעי ליה לבר נש לאשתדלא באורייתא יממא ולילי ולא יתעדי מינה. הדא הוא דכתיב (יהושע א, ח): "והגית בו יומם ולילה". ואי אתעדי מינה דאורייתא, או אתפרש מינה, כאלו אתפרש מאילנא דחיי; אשרי מי ששם דברים אלו בתוך לבו, ואז טוב לו כל הימים, והבן למעשה.

ז עשרה שיושבין ועוסקין בתורה, שכינה שרויה ביניהם: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר התנא הקדוש בא לגלות את מעלת עשרה מבני ישראל היושבים ביחד ולומדים תורה, שהשכינה שורה ביניהם, כי עשרה הם נגד העשר ספירות: פתח, חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות; ועל כל בי עשרה שכינתא שריא. "ומנין אפלו חמשה" שעוסקים בתורה, שגם אצלם שורה השכינה; ונגט חמשה פנגד החמשה פרצופים: אריך אנפין אבא ואמא ועיר ונוקבא. "ומנין אפלו שלשה", שעוסקים בתורה, שאפלו אצלם שורה השכינה;

כלומר השכינה שהיא בשמים יורדת למטה לארץ כשיש
 שם אגודה עוסקים בתורה. ומנין אפילו שלשה שנאמר
 בקרב אלהים ישפוט. שהדיינים הם ג': כי נטל עליו.
 לשון סך. תרגום וסכות ותטל. כלומר שהשכינה
 סוככת עליו: ה תן לו
 משלו. לא תמנע מלהתעסק
 בחפני שמים בין בגופך בין
 בממוקן שאיך נותן משלך לא
 וישמע וגו'. ומנין אפלו אחד, שנאמר (שמות כ),
 בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך
 ויברכתיה: ה רבי אלעזר איש בריתותא אומר, תן
 לו משלו, שאתה ושלה שלו. וכן בדוד הוא אומר
 ונָקַט שְׁלֹשָׁה כַּנְגָד הַשְּׁלֹשָׁה מַחֲזִין, שֶׁהֵם: חֲכָמָה,
 בֵּינָה וְדַעַת. "וּמַנִּין אֶפְלוּ שְׁנַיִם", שְׁעוֹסְקִים
 בַּתּוֹרָה, שְׁגָם אֶצְלָם שׁוֹרָה הַשְּׁכִינָה; שֶׁהֵם כַּנְגָד
 זְעִיר וְנוֹקְבָא. "וּמַנִּין אֶפְלוּ אֶחָד", שְׁעוֹסְקִים
 בַּתּוֹרָה, שְׁשׁוֹרָה אֶצְלוּ
 הַשְּׁכִינָה; זֶה נֶגֶד הַמַּלְכוּת
 דְּלִית לִיהּ מַגְרָמִיָּה כְּלוּם.
 הֵינּוּ כִּיּוֹן שְׂאָדָם לוֹמַד
 תּוֹרָה, לֹא מִבְּעֵיָא בְּצַבּוּר
 אֲשֶׁר אֵין לְמַעְלָה מִזֶּה,
 כְּאֲשֶׁר אָמַר הַמַּגִּיד
 הַקָּדוֹשׁ מִמְּעוֹרֵיטְשׁ זִי"ע
 בְּשֵׁם רַבּוֹ הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב
 הַקָּדוֹשׁ זִי"ע, אִם יֵשׁבוּ
 עֲשָׂרָה אַנְשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל,
 וְאֶפְלוּ לֹא יַעֲסִקוּ בַּתּוֹרָה, שׁוּם מְלֶאֶךָ וְשָׂרְף לֹא יִכּוּל לַגַּע וְלַגְשֵׁת אֲלֵיהֶם. וּמְכַל שְׁפֵן שְׁלוֹמֵדִים
 תּוֹרָה, שְׂאֵז הַשְּׁכִינָה מְסַבְּבָתָם וּמְשַׁמְרָתָם שְׁלֹא יִנְזָקוּ, אֶלֹא אֶפְלוּ חֲמֻשָׁה שְׁלוֹמֵדִים תּוֹרָה, מְאִירִים
 עֲלֵיהֶם הַחֲמֻשָׁה פְּרָצוּפִים: אָרִיךְ אַנְפִּין אַבָּא וְאָמָא זְעִיר וְנוֹקְבָא, וְהַשְּׁכִינָה מְסַבְּבָתָם וְשׁוֹמְרָתָם
 שְׁלֹא יִנְזָקוּ. וְכֵן שְׁלֹשָׁה שְׂיֹשְׁבִים בְּיַחַד וְלוֹמְדִים תּוֹרָה, מְאִירִים עֲלֵיהֶם הַמַּחֲזִין: חֲכָמָה, בֵּינָה
 וְדַעַת. וְהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בָּהֶם, וְשׁוֹמְרַת שְׁלֹא יִנְזָקוּ. וְכֵן שְׁנַיִם שְׂיֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה זְעִיר
 וְנוֹקְבָא מְתִיחַד עַל יָדָם, וְשׁוֹרָה עֲלֵיהֶם הַשְּׁכִינָה וְשׁוֹמְרָם שְׁלֹא יִנְזָקוּ, וְאֶפְלוּ אֶחָד שְׂיֹשֵׁב וְלוֹמַד
 תּוֹרָה, וְאֵף שְׁנִמְצָא לְכַד בְּקִטְנוּת וְחִלְיוֹת דַּעַת דְּלִית לִיהּ מַגְרָמִיָּה כְּלוּם, גַּם עֲלִיו הַמַּלְכוּת
 מְסַבְּבַת וְשׁוֹמְרַת אוֹתוֹ, שְׁלֹא יָבוֹא עֲלָיו שׁוּם רַע, וְהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה אֶצְלוֹ, וְהֵבֵן לְמַעֲשָׂה.

ח תן לו משלו שאתה ושלה שלו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך להחזיר בעצמו,
 אשר אין שום מציאות בלעדיו יתברך קלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, וכל מה שיש לו זה
 רק של הקדוש-ברוך-הוא. ולכן בשאתה נותן צדקה, עליך לזכר שזה לא הפסד שלך, זה רק של
 הבורא יתברך שמו, והוא נתן את זה פקדון בידך. ולכן אם תחלקו לעניים, אז ישאר הפסד בידך,
 אבל בו ברגע שתחשב שהפסד שלך, ולא תרצה לתתו לעניים, עליך לזכר שיקחו ממך את הפסד,
 ולא יועיל לך שום דבר. ורב בני-אדם שיוֹרְדִים מִנְּכֻסֵיהֶם, זה רק מפני שחושבים שהפסד
 שבידיהם שיהיה להם, ועל-ידי-זה הם מקמצים מלתת צדקה, ואז בא הקדוש-ברוך-הוא שהממון
 שלו, ולוקחו ממנו, ושם אותו אצל הזולת. וזה מה שאומר התנא הקדוש: "תן לו משלו, שאתה
 ושלה שלו", אם אתה נותן צדקה לעני, תדע שאתה נותן אצל הקדוש-ברוך-הוא, כי אתה ומה
 שיש לך שייכים להקדוש-ברוך-הוא. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (תנחומא משפטים): אמר
 הקדוש-ברוך-הוא, נפשו של עני היתה מפרקסת לצאת מן הרעב, ונתת לו פרנסה והחייית אותו,
 חייך שאני מחזיר לך נפש תחת נפש, למחר בנה או בתך באין לידי חלי, ואזכר אני להם את
 המצוה אשר עשית עם העני. פי אצלו יתברך מאד מאד חשובה צדקה, כי בזה שהאדם נותן
 צדקה, אומר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן יג), הוא ממשיך על עצמו השגחה שלמה, כי

הוא יודע שהפסוק והנהב שיכים להקדוש - מגופך ולא מממוך. שאתה וממוך שלו: ט מה נאה ברוך-הוא, כמו שכתוב (תגי ב, ח): "לי הפסוק אילן זה מה נאה ניר זה. הוא הדין לכל שיחה ולי הנהב נאם הני"ה צבאות", פי מאחר שאינו מקמץ את הפסוק בידו, אלא מפזר אותו שרואים בעיניהם ויש אומרים לאשמעין רבותא לצדקה, בזה מגלה שהוא מאמין בו יתברך, ואינו מתירא מה יאכל למחר. ואמרו חכמינו הקדושים (מדרש זוטא, שיר השירים א'): הדורן של הקדוש-ברוך-

הוא צדקה, והנותן צדקה אפלו יש בידו עברה, ונתתם דינו לאבד, יכול להיות מקבל פני שכינה בכל יום, והקדוש-ברוך-הוא אומר למלאך של פורענות אל תגע בו; כל-כך חשוב בעיניו יתברך צדקה, פי על-ידי הצדקה שנותן מגלה שהוא מאמין בו יתברך. ואמרו חכמינו הקדושים (רוח רבה, פרשה ה', סימן ד'): בא וראה כמה גדול כחה של צדקה וכחן של גומלי חסדים, שאין חסים לא בצל שחר ולא בצל פנפי עורב, ולא בצל פנפי שמש, אלא בצל מי שאמר והיה העולם. ומביא ראיה מפסוק (דברי-הימים א' כט, יב): "פי ממך הפל ומידך נתנו לך". וכעין שדרשו חכמינו הקדושים (ניקרא רבה, פרשה כו, סימן ב') על הפסוק (איוב מא, ג): "מי הקדימני באשלים", מי קלם לפני עד שלא נתתי לו נשמה? מי מלל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר? מי עשה לי מעקה, עד שלא נתתי לו גג? מי עשה לי מזוזה, עד שלא נתתי לו בית? מי עשה לי סכה, עד שלא נתתי לו מקום? מי עשה לי לולב, עד שלא נתתי לו דמים? מי עשה לי ציצית, עד שלא נתתי לו טלית? מי הפריש לפני פאה, עד שלא נתתי לו שדה? מי הפריש לי תרומה, עד שלא נתתי לו גרן? מי הפריש לפני חלה, עד שלא נתתי לו עסה? מי הפריש לפני קרבן, עד שלא נתתי לו בהמה; פי באמת הפל זה של הקדוש-ברוך-הוא, ואם אדם מכניס בעצמו ידיעות אלו, אז כל החיים שלו הולכים בצורה אחרת לגמרי, פי הוא בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, והבן למעשה.

ט המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו, ואומר: מה נאה אילן זה, ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הפתוב פאלו מתחייב בנפשו:

הוא צדקה, והנותן צדקה אפלו יש בידו עברה, ונתתם דינו לאבד, יכול להיות מקבל פני שכינה בכל יום, והקדוש-ברוך-הוא אומר למלאך של פורענות אל תגע בו; כל-כך חשוב בעיניו יתברך צדקה, פי על-ידי הצדקה שנותן מגלה שהוא מאמין בו יתברך. ואמרו חכמינו הקדושים (רוח רבה, פרשה ה', סימן ד'): בא וראה כמה גדול כחה של צדקה וכחן של גומלי חסדים, שאין חסים לא בצל שחר ולא בצל פנפי עורב, ולא בצל פנפי שמש, אלא בצל מי שאמר והיה העולם. ומביא ראיה מפסוק (דברי-הימים א' כט, יב): "פי ממך הפל ומידך נתנו לך". וכעין שדרשו חכמינו הקדושים (ניקרא רבה, פרשה כו, סימן ב') על הפסוק (איוב מא, ג): "מי הקדימני באשלים", מי קלם לפני עד שלא נתתי לו נשמה? מי מלל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר? מי עשה לי מעקה, עד שלא נתתי לו גג? מי עשה לי מזוזה, עד שלא נתתי לו בית? מי עשה לי סכה, עד שלא נתתי לו מקום? מי עשה לי לולב, עד שלא נתתי לו דמים? מי עשה לי ציצית, עד שלא נתתי לו טלית? מי הפריש לפני פאה, עד שלא נתתי לו שדה? מי הפריש לי תרומה, עד שלא נתתי לו גרן? מי הפריש לפני חלה, עד שלא נתתי לו עסה? מי הפריש לפני קרבן, עד שלא נתתי לו בהמה; פי באמת הפל זה של הקדוש-ברוך-הוא, ואם אדם מכניס בעצמו ידיעות אלו, אז כל החיים שלו הולכים בצורה אחרת לגמרי, פי הוא בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, והבן למעשה.

ט המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו, ואומר: מה נאה אילן זה, ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הפתוב פאלו מתחייב בנפשו: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר עקר תכלית ירידת הנשמה אל זה העולם, הוא רק להפירו יתברך, פמוכא (זהו בא מב): בגין דאשתמודעין ליה; פי הקדוש-ברוך-הוא מוריד נשמה מעולם האצילות אל עולם העשיה הגשמי והחמרי הזה, והפל כדי להפירו יתברך, על-ידי קיום מצוות מעשיות ניקא, שהן רצונו יתברך, פי על-ידי כל מצוה ומצוה ממשכים על עצמו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, וכן על-ידי למוד התורה הקדושה, ממשכים על עצמו חכמתו יתברך. פי הקדוש-ברוך-הוא והתורה אחד הם, ורק זו התכלית בזה העולם — להפיר את הקדוש-ברוך-הוא מכל פרט מפרטי הבריאה. וצריכים להסתכל בכל דבר על השכל שיש בו, שהוא החיות אלקות המתיה את הדבר הזה, פמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן א'). וזה עקר החכמה העליונה — להפיר את הקדוש-ברוך-הוא מפרטי הבריאה. פי באמת הפל זה אלקות ואלקות זה הפל, פי דומם, צומח, חי, מדבר, זה לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא, וצריכים להכניס בעצמו את זה. אכל בשביל הבחירה והנפיון

לדע"ג דעל די כן הוא מנרך ברוך שככה לו בעולמו. אדם צריך ללכת לעבד, כדי לפרנס את עצמו, אעפ"כ מעלין עליו כאלו מחייב נפשו מפני פי באמת גלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק שהפסיק ממשנתו: גיר: תלם הממרישה. כמו נירו א', סימן ד), שאם באמת היה דבוק אל הקדוש-לכס ניר (ירמיה ד): כל השוכח דבר אחד ברוך-הוא, אז היה מתקיים אצלו (ישעיה סא, ה):

י רבי דוסתאי בר רבי ינאי משום רבי מאיר אומר, כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הפתוב כאלו מתחייב בנפשו, שנאמר (דברים ד), רק השמר
 "ועמדו זרים ורעו צאנכם ויבני גזר אפריכם וכרמיכם, ואתם פהגי הו"ה תקראו", ולא היינו צריכים לעשות כלל שום

עסק ומלאכה, פי היינו נזונים רק מחסד השם יתברך, אבל פשהאדם חוטא, רחמנא לישזכן, ונעלמת ונסתרת ממנו אמתת מציאותו יתברך, והוא צריך לצאת לחוץ ולעבד כדי לפרנס את עצמו, ואז אם בעת שמבטל מתורה כואב לו מאד, פי הוא רוצה באמת להיות דבוק בו יתברך ולהתמיד בלמוד התורה הקדושה, ולהשאר בין פתלי בית-המדרש תמיד, ומתאנח בכל פעם כשצריך לבטל מתורה ותפלה, וללכת לרוץ אחר פרנסתו, אז לבסוף ינכהו הקדוש-ברוך-הוא, שפכר לא יצטרך לעשות שום עסק, ויוכל ללמד תורה בלי מניעות, ומה גם בעת שמתאנח על שצריך לבטל את הזמן היקר על עסקי פרנסה, הקדוש-ברוך-הוא אומר לו: וכאי אתה. לא-כן "המהלך בדרך" בשביל פרנסתו, "ושונה ומפסיק ממשנתו, ואומר: מה גאה אילן זה ומה גאה גיר זה"; הינו שפכר לא מתאנח על שנגרם לו שמבטל את זמנו היקר, פי הוא פכר שכח מהנעם והזיו והערבות והדבקות שהרגישה נשמתו, והשלים המציאות המרה שהיא צריך להיות בחוץ ולהפסיק ממשנתו, ומסתפל על הכלי העולם הזה, "מה גאה אילן זה ומה גאה גיר זה", הרי זה מתחייב בנפשו. פי הקדוש-ברוך-הוא לא ימחל לו על בטול זמנו. ולכן ראה, אהובי, בני מה לפניה, הדבק את עצמך באין סוף ברוך הוא, ותהיה מבטל לגמרי אליו יתברך, ותמיד תחשב רק ממנו יתברך, ואפלו בעת שאתה צריך לבטל מהדבקות, תסתפל רק אליו יתברך. וכעין שפרש רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן טז): "ועינינו מאירות בשמש וכי"ר", לפעמים מאירות בשמש, בד אנחנו דבקים בחכמה, ולפעמים מאירות פירח, בד מסלקין את עצמנו מלשוטט בחכמה; פי אי אפשר לצדיק להיות מתשבתו משוטטת תמיד בחכמות עליונות, פי לפעמים צריך לצאת לחוץ לעסק בדברי העולם, וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (מנחות צט): פעמים בטולה של תורה זה הוא קיומה, פי אי אפשר להיות תמיד דבוק בו יתברך, פי בהכרח מפני פמה סבות מאת מסבב כל הסבות לצאת לעסק בעסקי העולם הזה, אבל על-כל-פנים בשעוסק בעסקי העולם הזה, לבו כואב לו על בטול הזמן היקר, ומסתפל רק אליו יתברך בתשוקה עצומה, וזה מאד חשוב אצלו יתברך. לא-כן מי שפכר הרגיל את עצמו לבטל את הזמן היקר, אז הוא מתחייב בנפשו, פי אין הקדוש-ברוך-הוא מוחל לו על זה. ראה מה לפניה, אהובי, בני, והבן למעשה.

י פל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הפתוב כאלו מתחייב בנפשו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך להיות דבוק בחי החיים בו יתברך, פי אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, והוא יתברך מחיה ומתנה ומקיים את כל הבריאה בלה, ודומם, צומח, חי, מדבר, זה פסא לאלקותו יתברך. וכשאדם לומד תורה, הוא צריך לדעת שהוא לומד חכמתו יתברך, פי הקדוש-ברוך-הוא עם התורה הם אחד. ולכן כשאדם לומד תורה, צריך לזכור את נותן התורה

שהוא אחד. וכמו שפרש הבעל-שם טוב הקדוש ז"ע את מאמרם ו"ל (חגיגה ט:): אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים למאה פעמים ואחת; הינו פשאדם לומד תורה, צריך ללמד עם ה"אחד" שהוא הקדוש-ברוך-הוא: אחד, יחיד ומיוחד, לא-כן אם הוא לומד רק "מאה פעמים" בלי ה"אחד", שהוא הקדוש-ברוך-הוא אחד, יחיד ומיוחד, אז שורה אצלו שכחה, שהוא סמ"ך-מ"ם העולה מאה. וזה מה שמזהיר אותנו התנא הקדוש: כל השוכח דבר "אחד" ממשנתו, הינו ששוכח את הקדוש-ברוך-הוא, שהוא אחד יחיד ומיוחד, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו; פי אדם

לְךָ וְשִׁמּוֹר נִפְשֶׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ. יְכוּל אֲפִלוּ תִקְפֶּה עָלֶיךָ מִשְׁנֶתוֹ, תִּלְמוּד לֹמֵר (שם) וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, הֲאֵ אֵינִי מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ עַד שֶׁיֵּשֶׁב וַיִּסְיֶרֶם מִלְּבוֹ: יֵא רַבִּי חֲנִינָא בֶן דְּיוֹסָא אוֹמֵר, כֹּל שִׁירָאת חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת לְחֻכְמָתוֹ, חֻכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכֹל שִׁחְכְּמָתוֹ קוֹדֶמֶת לִירָאת חֲטָאוֹ, אֵין חֻכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת.

ממשנתו. נשכיל שלא חזר עליה מעלין עליו כאלו מתחייב בנפשו. שמתוך שכחתו הוא כל להחיר את האסור ונמצאת תקלה בזה על ידו. ושגגתו עולה ודון. אי נמי כאלו מתחייב בנפשו לפי שאותה משנה הייתה משמרתו. ועכשיו שכחה אינה משמרתו: תקפה עליו משנתו: שהיתה קשה עליו ומתוך הקושי שנה שכחה: יא כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. אני שמעתי שמקדים במחשבתו יראת חטאו לחכמתו. שהוא חושב בלבו אלמוד נשכיל שאהיה ירא חטא. וזה על דרך שאמרו תחלת המחשבה סוף המעשה: חכמתו מתקיימת. שהחכמה מביאנו למה שלבו חפץ והוא נהנה זה: וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו. שאינו לומד

צריך תמיד לזכור מהקדוש-ברוך-הוא, ובפרט בעת שלומד תורה, ואז ימשיך על עצמו אור וזיו וחיות ודבקות ממנו יתברך. ולכן ראה, אהובי, בני! להזהר מאד מאד בשעה שאתה לומד תורה, תזכור מהאחד יחיד ומיוחד, ואל תסיח דעת ממנו יתברך כרגע, וכשאתה לומד תורה, תזכור היטב שאתה לומד חכמתו יתברך, ואז אף פעם לא תשכח מה שלמדת. ואמרו בזהר (ויקרא יג:): כל מאן דאנשי מליילי אורייתא ולא בעי למלעי בה כאלו אנשי לקדשא בריה הוא דהא אורייתא בלה שמא דקדשא בריה הוא הוי. ולכן ראה, אהובי, בני, מה לפניך! תעמל בכל יום ויום בלמוד התורה הקדושה, ואז תשרה עליך שכונת עזו יתברך.

והנה כל זה נאמר פשאדם שוכח במזיד, שאז מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו, לא-כן אם אדם יש לו זכרון חלש, ושוכח מה שלומד, כבר אמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן. סימן כו), שלעתיד מזכירים את האדם כל מה שלמד אף אם שכח. וכן אמרו חכמינו הקדושים (קהלת רבה. פרשה א, סימן לב): זה שפוטטה של תורה, שאדם לומד תורה ושוכחה וכו'. לטובתו אדם לומד תורה ושוכח, שאלו היה אדם לומד תורה ולא שוכח, היה מתעסק בתורה שתים שלש שנים, וחוזר ומתעסק במלאכתו, ולא היה משגיח בה לעולם כל ימיו, אלא מתוף שאדם לומד תורה ומשכחה, אינו מזיו ואינו מזיע את עצמו בדברי תורה, והבן למעשה.

יא רבי חנינא בן דיוסא אומר: כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר העקר

על מנת לעשות. הואיל ואין לבנו פונה להיות ירא חטא אין חכמתו מתקיימת. שמתוך שהיא מונעת אותו מללכת אחרי שרירות לבו הוא קץ צה ומואסה ומניחה: יב כל שמעשיו מרובים מחכמתו. הכל מיירי עקר השלמות שאדם צריך לזכות בזה העולם

זוריו צמנות עשה ולעיל בכל שיראת חטאו קודמת לחכמתו איירי שנוהר צמנות לא תעשה: **יב הוא ה'יה אומר, כל שמעשיו מרבים מחכמתו, חכמתו מתקימת. וכל**

שחכמתו מרבה ממעשיו, אין חכמתו מתקימת:

יראה, יש שם שלמות; פי בזה שאדם ירא מתברך, על ידי זה הוא ממשיך על עצמו אור וזיו וחייות ודבקות הבורא יתברך שמו, וככל שאדם ירא ממנו יתברך, כמו כן תתגדל ותתברך חכמתו. לא יכן אם אדם מתנהג בחכמות, על ידי זה מתרחק מיראת שמים. כמו שגילה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן יב): כשאדם הולך אחר שכלו ונחכמתו, יכול לפל בטעויות ובמכשולות רבים, ולבוא לידי רעות גדולות, חס ושלום. ויש שקלקלו הרבה, כגון: הרשעים הגדולים מאד, המפרסמים שהטעו את העולם, הכל ה'יה על ידי חכמתם ושכלם. ועקר ה'יהדות הוא רק לילך בתמימות ובפשטות בלי שום חכמות, ולהסתפל בכל דבר שיהיה שם השם יתברך, ולכלי להשיג כלל על פבוד עצמו, רק אם יש בזה פבוד השם יתברך — יעשה, ואם לאו — לאו, ואז בודאי לא יפשל לעולם. ואפלו בשנופל, חס ושלום, לספקות, ויש שספנתו גדולה מאד מאד, רחמנא לצלן, שנופל לספקות והרהורים רעים, ומתרחק אחר השם יתברך, אף על פי כן הנפילה והירידה היא תכלית העליה. ולכן צריכים להתחזק בכל מיני אפנים שבעולם תמיד רק לירא ולפחד ממנו יתברך, וזה יחדיר באדם חכמה אלקית, כמו שכתוב (תהלים צו, ט) "חילו מפניו כל הארץ", ראשי תבות: ח'כ'מ'ה; פי עקר החכמה בזה העולם כשאדם מפחד מהקדוש ברוך הוא, ויודע ועד אשר הכל לכל אלקות גמור הוא, והוא יתברך צופה ומביט על כל בריותיו. ולכן מי שהולך אחר חכמתו המדמית, על ידי זה הוא יבוא לידי כפירות ואפיקורסות, פי על ידי רבוי החכמות שבאדם, על ידי זה יתרחק ממנו יתברך, רחמנא לישזבן, ויבוא אחר כך לטעויות ומכשולות רבים. ועל כן הזהירנו התנא, שצריכים להקדים את היראה לפני החכמה, ואז החכמה תתקיים. ה'נו שאדם צריך לזרק ממנו את כל החכמות, וידע שאין לו חכמה כלל, ורק יירא ויפחד ממנו יתברך, ואז יצליח ברכו, והבן למעשה.

יב הוא ה'יה אומר: ה'נו שרבי חנינא בן דוסא ה'יה רגיל לומר: "כל שמעשיו מרבים מחכמתו חכמתו מתקימת, וכל שחכמתו מרבה ממעשיו, אין חכמתו מתקימת"; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בזה העולם העקר הוא מצוות מעשיות דיקא, כמו שהזהירנו רבנו ז"ל, שאדם יסלק את חכמתו, וירבה ויקיים מצוות מעשיות דיקא, ועל ידי זה חכמתו מתקימת, לא יכן אם אדם מקדים את חכמתו, והיא מרבה ממעשיו, אין חכמתו מתקימת; פי באמת כל ה'יהדות תלויה רק בזה שאדם מתנהג בתמימות ובפשטות גמורה. ורבנו ז"ל הזהירנו על זה מאד, ואמר, שעקר ה'יהדות הוא רק תמימות ופשטות, להיות רגיל לומר הרבה תפלות ותחנונות ובקשות. וכן בשבת קדש לשיר את הזמירות בלי שום חכמות כלל. וכן ירבה לקיים מצוות בלי שום חכמות.

כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה, וְדוּמָם, צוּמָח, חַי, מְדַבֵּר, זֶה לְבוֹשׁ לְגַבֵּי הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, אָבֵל מִצַּד שְׁנֵי לֹא רוּאִים כְּלוּם, רוּאִים רַק גְּשָׁמִיּוֹת וְחִמְרִיּוֹת, עֲבִיּוֹת וְגִסּוֹת. וְזֶה הַנְּסִיּוֹן בְּזֶה הָעוֹלָם, אִם אָדָם זוֹכֶה לְהִגִּיעַ לְגִלּוּי אֱלֻקוֹת, עַד שְׂיִדְעַ, אֲשֶׁר דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן לֹא נַעֲשֶׂה מִעֲצָמוֹ, אֲלֵא בְּהַשְׁגַּחַת הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן, וְהוּא מוֹכֵן כָּל רְגַע לְמַסֵּר אֶת גִּפְשׁוֹ בְּעִבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲזִי הוּא סוֹבֵל אֶת כָּל הַבְּרִיּוֹת, וְהוּא אוֹהֵב אֶת כָּלָם. וְזֶה סִימָן שֶׁהוּא כֹּכֵר הַגִּיעַ אֶל עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, לְהַשִּׁיג אִיךָ שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִמְצָא, וְאֵין בְּלִעְדֵּי נִמְצָא, וְלִכֵּן הוּא כָּא אֶל הַתְּכֵלִית הָעֲלִיּוֹנָה, וְלִכֵּן הוּא יְכוֹל לְסַבֵּל אֶת כָּל אֶחָד, וְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ. לֹא-כֵן אִם אָדָם עֲדִין מִנְּחָן בְּקִפְרִיּוֹת וְאֶפִּיקוֹרְסוֹת, וְהוּא מְלֵא סִפְקוֹת וּבִלְבוּלִים, וַיֵּשׁ לוֹ הַהִוָּרִים אֲחֵרָיו יִתְבָּרֵךְ, וְהוּא מְלֵא קִשְׁיוֹת וְטַעֲנוֹת עַל בְּנֵי-אָדָם, וְלֹא יְכוֹל לְסַבֵּל אוֹתָם, סִימָן שֶׁהוּא עֲדִין רְחוּק מִעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְלִכֵּן, כְּבִיכּוֹל, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא גַם-כֵּן לֹא יְכוֹל לְסַבֵּל אוֹתוֹ. וְלִכֵּן כָּל אָדָם צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים, שְׂיִזְכֶּה לְהִגִּיעַ אֶל מְדֻרְגָה זוֹ, לְאַהֵב אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל כְּנִפְשׁוֹ. כִּי בְּאֵמַת אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (שם כט.): חֲבִיבֵין יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁבְּכָל מְקוֹם שֶׁגָּלוּ — שִׁכְיָנָה עִמָּהֶם; כִּי אֶפְלוּ אִם רוּאִים בְּן-אָדָם שֶׁהוּא רְחוּק מִהַקְּדוֹשָׁה, צָרִיכִים לְדַעַת שֶׁשִׁכְיָנָה נִמְצָאת עִמּוֹ, כִּי כֵּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (שֶׁכַּת טו.): כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים הֵם; אִיךָ מַחֲמַת שֶׁנֶּעְלָם וְנִסְתָּר מֵהֶם אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁזוֹ הַגְּלוּת, מִזֶּה כָּא שִׁישׁ בְּנֵי-אָדָם שֶׁלֹּא יְכוֹלִים לְסַבֵּל אֶחָד אֶת הַשְּׂנִי, אָבֵל אִם אָדָם יִזְכֶּה לְכַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, אֲזִי יִהְיֶה חָשׁוּב בְּעֵינָיו כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל. כִּי בְּפִרוּשׁ גָּלוּ לָנוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (סוּהָרִין מד.): יִשְׂרָאֵל אֶף-עַל-פִּי שֶׁחָטָא יִשְׂרָאֵל הוּא, אֲזִי מִה שִׁיף לֹא לְסַבֵּל אֶת אֶחָד. כִּי אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (אַבוֹת. פָּרְקַ ג'): חֲבִיבֵין יִשְׂרָאֵל

שֶׁנֶּקְרָאִים בְּנִים לְמְקוֹם; וְאָמְרוּ (חֲלִין צא): חֲבִיבֵין יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹתֵר מִמְּלֵאכֵי הַשָּׁרָת. וְלִכֵּן צָרִיכִים לְמַסֵּר אֶת גִּפְשׁוֹ בְּעִבּוּר כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, וְלְאַהֵב אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל כְּנִפְשׁוֹ. וְכֵן אָמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (וַיִּקְרָא רַבֵּה, פָּרָשָׁה ב', סִימָן ה'): אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמֹשֶׁה: כָּל מִה שֶׁאַתָּה יְכוֹל לְשַׁבַּח אֶת יִשְׂרָאֵל שְׁבַח — לְגַדְלָם וּלְפָאָרָם; לְמַה? שֶׁאֵין עֲתִיד לְהִתְפָּאֵר מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (יִשְׁעִיָה מט. ג'): "וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אַתָּה, יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כָּךְ אֲתִפְאֵר". וְלִכֵּן אָמַר הַתַּנַּא הַקְּדוֹשׁ רַבֵּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא, שֶׁהָיָה רָגִיל בְּנִסִּים: "כָּל שְׂרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימָנוּ", מִי שֶׁיְכוֹל לְסַבֵּל אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, סִימָן אֲשֶׁר רִיחַ הַמְּקוֹם נוֹחָה הֵימָנוּ, שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ. וְלִהְפֹּךְ, כְּשֶׁאָדָם מְמַרְמֵר וְרְחוּק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, אֲזִי הוּא לֹא יְכוֹל לְסַבֵּל בְּנֵי-אָדָם. וְלִכֵּן "כָּל שֶׁאֵין רִיחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימָנוּ", שֶׁהוּא לֹא יְכוֹל לְסַבֵּל אֶת אֶף אֶחָד, סִימָן אֲשֶׁר "אֵין רִיחַ הַמְּקוֹם נוֹחָה הֵימָנוּ", וְהוּא עֲדִין רְחוּק מְאֹד מְאֹד. וְזֶה נֶאֱמַר בְּכָלִלִּיּוֹת גִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וּבְפִרְטִיּוֹת אָדָם צָרִיךְ לְרַאוֹת לְאַהֵב אֶת אֲשֶׁתוֹ וְאֶת יְלָדָיו, כִּי כֵּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (יְבָמוֹת סב.): הַאוֹהֵב אֶת אֲשֶׁתוֹ כְּגוּפוֹ, וְהַמְּכַבְּדָהּ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ, עָלָיו הַכֶּתוּב אוֹמֵר (איוב ה. כד): "וַיִּדְעַתְּ כִּי שְׁלוֹם אֵהְלֶךְ", כִּי אָדָם צָרִיךְ לְרַחֵם עַל אֲשֶׁתוֹ, וְצָרִיךְ לְרַחֵם עַל יְלָדָיו, כִּי הָאִשָּׁה וְהַיְלָדִים אֵין לָהֶם בְּזֶה הָעוֹלָם רַק אֶת הָאֵבָא. וְלִכֵּן אִם אָדָם רוֹצֶה שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שְׂרוּחַ הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא תִּהְיֶה נוֹחָה הֵימָנוּ, הוּא צָרִיךְ לְרַאוֹת לְאַהֵב אֶת אֲשֶׁתוֹ וְיְלָדָיו, וַיִּמְסֵר אֶת גִּפְשׁוֹ בְּעִבּוּרָם, וְאֲזִי אִיךָ שֶׁאֲשֶׁתוֹ אוֹ הַיְלָדִים מִעֲצָבָנִים אוֹתוֹ וַיּוֹרְדִים לְחַיָּיו, עָלָיו לְסַבֵּל אֶת הַכָּל, וְאֲזִי יִדַע שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ. לֹא-כֵן אִם אָדָם מְתַאֲכָזֵר עַל יְלָדָיו, וּמוֹצִיא אֶת כָּל עֲצָבָיו עֲלֵיהֶם, בְּיָדוּעַ שֶׁמִּמֶּנּוּ נֶעְלָם וְנִסְתָּר אֱלֻקוֹתוֹ

טו המחלל את הקדשים. המניא קדשי המזבח לדי פיגול ונוטר וטמא. או המועל ונהנה זין נקדשי מזבח זין נקדשי זדק הנית: והמבזה את המועדות. ימים של חול המועד עושה בהן מלאכה. או נוהג בהן מנהג חול באכילה ושמיה: והמלבין פני חבירו ברבים. המתניש פניו מאדימות מחלה ואחר כך מחלזנות. שהנפש יש לה שמי תנועות אחת לחוץ ואחת לפניס. וכשמנישין את האדם בתחלה הרוח מתנועע לנד

טו רבי אלעזר המודעי אומר, הקדשים, והמבזה את המועדות, והמלבין פני חברו ברבים, והמפר בריתו

בטול זמן להקל ולריוק, שדבר זה יוציא אותך מעולמו יתברך, מאחר שאתה נמצא בתכונתם של קטני הדעת והשכל, ועוסק בדברים של מה בכך. ולכן ראה, אהובי, בני, לקחת את עצמך בידך, ותמיד תדבק את עצמך רק בו יתברך, ותציר בדעתך איה שפלא כל הארץ כבודו, והכל לכל אלקות גמור הוא, ואז תכף-ומיד תתעורר בבקר השכם לעבודת הבורא יתברך שמו, וכן

לא תבטל את הזמן שלך עם שיחות הילדים, שמפספטים דבורים של מה בכך, כדרך של עמי הארץ, אשר מדברים על דא ועל הא, שלא יוצא מזה פלוג. אשרי מי ששומר על זמנו היקר, ותמיד דבוק רק בו יתברך, ואין לו שום

שיכות אל שום ברירה שבעולם, אלא דבוק בחי החיים בו יתברך, ואפלו כשמדבר עם בני-אדם, כל מח מחשבתו דבוק אז באין סוף ברוך הוא, כי אינו רואה לפני עיניו רק אמתת מציאיותו יתברך. אשרי מי שמגיע למדרגה זו, והבן למעשה.

חן כמי שמתמלא חמה ופניו מאדימות. וכשאינו מואל טענה כילד יסיר הצושה ההיא מעל פניו הוא דואג בקרבו ונכנס הרוח לנד פניו מפני הנער ופניו מתכרכמים ומתלזנים וזהו שאמרו (ב"מ נח, ב) בענין

טו המחלל את הקדשים: צריך שתדע, אהובי, בני! שאדם צריך לקדש את עצמו במתן לו, כמאמרם ו"ל (יבמות כ.). וכן אמרו (יומא לט.) על הפסוק (ויקרא יא, מד): "והתקדשתם והייתם קדשים". אדם מקדש עצמו מעט, מקדשין אותו הרבה, מלמטה — מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה — מקדשין אותו לעולם הבא. ואמרו (זהר ויקרא כד.): וכאין אינון צדיקאי דאית לון חולקא עלאה בקדשא בריה הוא, בחולקא קדישא בקדושי מלכא בגין דאינון מקדשי גרמייהו בקדושא דמאריהון. וכל מאן דאתקדש, קדשא בריה הוא מקדש ליה, דכתיב (ויקרא כ, ז): "והתקדשתם והייתם קדשים"; בר נש מקדש גרמיה מלרע מקדשי ליה מלעילא. וכד אתקדש בר נש בקדשה דמאריה מלבישין ליה נשמטא קדישא, אחסנא דקדשא בריה הוא וכנסת ישראל, וכדין גרית פלא. ואלין דאקרון בגין לקדשא בריה הוא, כמה דכתיב (דברים יד, א): "בנים אתם להנני"ה אלהיכם". "והמבזה את המועדות"; שאמרו חכמינו הקדושים (פסחים קיח.): אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן צוריה: כל המבזה את המועדות, כאלו עובד עבודה זרה, שגאמר (שמות לד, יז): "אלהי מסכה לא תעשה לך", וכתיב בתריה: "את חג המצות תשמר". ועקר בזוי המועדות, שעושה אותם כיום חל, ועוסק במשא ומתן, ומזלזל בחל המועד, שנתן רק לשמת בו וללמד תורה. ועין שלחן ערוך (ארח חיים, סימן תקל): חל המועד אסור בקצת מלאכות ומתן במקצתן. וצריכים לשמר על דבר זה מאד מאד, לא לעשות אותו יום חל בטיולים ובדברים של מה בכך, שנה בכלל המבזה את המועדות. "והמלבין פני חברו ברבים"; כי יש טבע רע באדם, שהוא מוכרח להלבין את פני חברו, אשר זהו עון חמור מאד. וכמאמרם ו"ל (בבא מציעא נט.): גוף

לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש, ואל ילביץ פני חברו ברבים. מנא לן? מתמר, דכתיב (בראשית לח, כה): "היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה". ובגני-אדם לא נזהרים בזה, כי אפלו את בניו ובני ביתו אסור להלבין, וכל שפן את תלמידיו, פי זהו עון חמור מאד. "והמפר בריתו של אברהם אבינו"; שפוגם בבריתו, והוא מושף בפרלתו, שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין לח:): אדם הראשון, רבי יצחק אמר, מושף בפרלתו היה. כתיב הכא (הושע ו, ז): "והמה פאדם עברו ברית", וכתיב התם (בראשית יז, יד): "את בריתי הפר". וכן אמרו (ערוכין יח:): כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בגדוהו, הוליד רוחין ושריין וליליין. פי עון פגם הברית חמור מאד, ובפרט מושף בפרלתו, שעל-ידי זה בא לחטא המגנה של הוצאת זרע לבטלה. "והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה"; הינו שמפרש דרשות של דפי, ומפיל בגני-אדם על-ידי זה לשאול תחתית, פי מרחק בגני-אדם ממנו יתברך. וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן יח), שבהדושיין דאורייתא שמחדשים, יכולים להיות גנב ונואף ורוצח. פי אם החדושים לא בנויים על יסודות חזקים ולא מחזקים את בגני-אדם, הם גורמים שבגני-אדם תחלש דעתם, עד שיפלו בגנבה ובגאוף ובכריחה. פי מחדושים פאלו ששוכרים את האדם, על-ידי זה נבראים רקיעין דשא, פמוכא (הקדמת הזיהר, דף ה.), פי יש שמחדשים חדושים פאלו ששוכרים את האדם ומפילים אותו לנוקבא דתהומא רבא, עד שהוא נעשה גנב, נואף ורוצח, רחמנא לישזבן. וכל מי שעובר על כל אלו הדברים, אף-על-פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא. פי הוא גורם רע לעצמו ורע לאחרים, והבן למעשה.

של אברהם אבינו, והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא:

טז הוי קל לראש ונוח לתשחורת,

ומעשים טובים. ולא חזר בתשובה מאחד מעבירות שנידו אף על פי שנאו עליו יסורים ומת יסורים אין לו חלק לעולם הבא חזר בתשובה קודם מותו אין לך דבר שעומד בפני התשובה: טז הוי קל לראש. לפני אדם גדול חזק ויחזק בראש נשינה. הוי קל לעבודתו ולשמע לפניו: ונוח לתשחורת. לאדם נחור ששערותיו שחורות איך נריך להקל עמך כל כך

ומעשים טובים. ולא חזר בתשובה מאחד מעבירות שנידו אף על פי שנאו עליו יסורים ומת יסורים אין לו חלק לעולם הבא חזר בתשובה קודם מותו אין לך דבר שעומד בפני התשובה: טז הוי קל לראש. לפני אדם גדול חזק ויחזק בראש נשינה. הוי קל לעבודתו ולשמע לפניו: ונוח לתשחורת. לאדם נחור ששערותיו שחורות איך נריך להקל עמך כל כך

טז הוי קל לראש ונוח לתשחורת: צריף שתדע, אהובי, בני! אשר בזה העולם עוברים על כל אחד ואחד צרות ויסורים ומרירות גדולה מאד, וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן קיט), שכל בני העולם, בכלם מלאים יסורים, אין גם אחד שיהיה לו עולם הזה, ואפלו העשירים הגדולים, אפלו השירים אין להם שום עולם הזה כלל, פי כל ימיהם פעס ומכאובות, וכלם מלאים טרדות ודאגות ועצבות, ויגון ואנחה תמיד, וכל אחד יש לו יסורים מיוחדים, ואין גם אחד מכל הגבירים והשירים, שיהיה לו הכל כסדר כרצונו תמיד, וכלם פאחד מלאים יסורים

טז הוי קל לראש ונוח לתשחורת: צריף שתדע, אהובי, בני! אשר בזה העולם עוברים על כל אחד ואחד צרות ויסורים ומרירות גדולה מאד, וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן קיט), שכל בני העולם, בכלם מלאים יסורים, אין גם אחד שיהיה לו עולם הזה, ואפלו העשירים הגדולים, אפלו השירים אין להם שום עולם הזה כלל, פי כל ימיהם פעס ומכאובות, וכלם מלאים טרדות ודאגות ועצבות, ויגון ואנחה תמיד, וכל אחד יש לו יסורים מיוחדים, ואין גם אחד מכל הגבירים והשירים, שיהיה לו הכל כסדר כרצונו תמיד, וכלם פאחד מלאים יסורים

אֲלֵהֶם, מְדוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְגו', וַיֹּאמְרוּ רָאוּ
 רֵאִינוּ וְגו'. וַיַּעֲקֹב בְּמַה נִּצְטָעַר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים
 קכט, א): "רַבֹּת צָרָרוּנִי מִנְעוּרַי יֹאמֵר נָא
 יִשְׂרָאֵל", עַד שֶׁהָיָה בְּמַעֲי אָמוּ בִקֵּשׁ עֲשׂו
 לְהַרְגוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית כה, כב): "וַיִּתְרַצְצוּ
 הַבָּנִים", וְכִשְׁקִבֵּל הַבְּרָכוֹת "וַיִּשְׁטֹם עֲשׂו אֶת
 יַעֲקֹב, וַיֹּאמֶר עֲשׂו בְּלִבּוֹ: יִקְרְבוּ יָמֵי אָבִי"
 וְגו' (שם כו, מא); בְּרַח לָבֵן לְתַרְנֹן, וְנִצְטָעַר
 בְּבִנּוּתוֹ שֶׁל לָבֵן, וְאַחֲרֵי־כֵן בִּקֵּשׁ לְהַרְגוּ,
 שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כו, ה): "אֲרַמִּי אֲבִד אָבִי", יֵצֵא
 מֵאֶצְלוֹ וּפְגַע בְּעֲשׂו, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית לג, א):
 "וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֲשׂו בֶּא" וְגו',
 בָּאָה עָלָיו צָרַת דֵּינָה וְצָרַת רַחֵל וְצָרַת יוֹסֵף,
 וְלִסְוֵף נָח, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מז, יב): "וַיִּכְלַל יוֹסֵף
 אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו", הֵנּוּ "וְהָיָה רֵאשִׁיתָךְ
 מִצֶּעַר, וְאַחֲרֵיתָךְ יִשְׁגָּה מְאֹד"; כִּי צָרִיכִים לְקַחַת
 אֶת כָּל הַחַיִּים בְּקִלּוֹת, וְלֹא לְהַתְּפַעֵל מִכָּל מַה
 שְׁעוֹבֵר עָלָיו, אֲזִי אֶפְלוּ כְּשֶׁעוֹבֵר עָלָיו אֵינָה צֶעַר
 וּמִשְׁבֵּר בַּחַיִּים, הוּא כְּבֹר מוֹכֵן לָזֶה. וְאֶפְלוּ
 שְׁצָרִיךְ לְהִשְׁחִיר אֶת עֲצָמוֹ מֵרַב צָרוֹת, שְׁקוֹרִין
 פֶּאֶרְשׁוּוֹאֲרָצֵט צוֹ וְוֵעֲרִין, עִם כָּל זֹאת אֵף
 שְׁעוֹבָרִים עָלֶיךָ כָּל־כֶּף הַרְבֵּה צָרוֹת וַיִּסּוּרִים
 וּמְרִירוֹת תִּרְאֶה לֹא לְהַתְּצַבֵּן עַל בְּנֵי־אָדָם.
 וּמִכָּל שֶׁכֵּן שְׁלֹא תִּפְּחֶה אוֹתָם מִכּוֹת רִצְחָ, אֲלֹא
 "וְהָיָה מִקְּבֵל אֶת כָּל הָאָדָם בְּשִׂמְחָה" וּבְהִרְחַבַת
 הַדַּעַת, וְאֵל תִּבְעֵט בַּיִסּוּרִים. וְזוֹ גְדֻלַּת בֵּר
 יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבֵּר מִכָּל מַה שְׁעוֹבֵר עָלָיו,
 אֲלֹא קוֹנֵה לְעֲצָמוֹ מִדַּת הַסְּבָלָנוֹת. הוּא סוֹבֵל
 אֶת כָּל אֲשֶׁר בָּא עָלָיו, כִּי הוּא יוֹדֵעַ, אֲשֶׁר כָּל
 מַה שְׁעוֹבֵר עָלָיו, זֶה רַק לְמַרְק עוֹנוֹתָיו
 הַמְּרַבִּים, וּמִקְּבֵל אֶת כָּל־בְּסֹבֵר פְּנִים יְפוֹת,
 וְאֵף שְׂרַעִים וּמְרִים לוֹ הַחַיִּים, וְאֲלֵךְ טַעֲמֵי
 מִיְתָה טוֹעֵם בְּכָל יוֹם, הוּא בּוֹרַח אֶל הַתּוֹרָה.
 כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (תְּנָא דְבֵי אֲלֵהוּ רַבָּה, פָּרֶק ו'): אִם
 רֵאִיתָ שְׂיִסּוּרִים מִמְּשִׁמְשִׁין וּבִאִין עָלֶיךָ, רוּץ
 לְחַדְרֵי תּוֹרָה, וּמִיָּד הַיִּסּוּרִין בּוֹרְחִים מִמֶּךָ. וְזֶה
 עֵבֶר עַל כָּל הַצְּדִיקִים בֵּימֵי נְעוּרֵיהֶם, שֶׁסָּבְלוּ

וַיִּדְאָגוֹת תְּמִיד, וְזֶה בְּרוּר וְיָדוּעַ לְכָל מִי שֶׁבָּקִי
 קָצַת בָּהֶם וּבְדַרְכֵיהֶם. וְכִמוֹ שֶׁאֵמַר הַחֶכֶם מִכָּל
 אָדָם (קֹהֶלֶת ב, כג): "כִּי כָּל יָמָיו מִכְּאֲבִים וְכַעַס",
 וּכְתִיב (איוב ה, ז): "אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד", (שם יד,
 א): "קָצַר יָמִים וּשְׁבַע רִגְזוּ"; וְהִתְקַרַח שְׁיַעֲבֹר עַל
 כָּל אֶחָד יִסּוּרִים. וְהִנֵּה אִם אָדָם לּוֹקַח אֶת הַכָּל
 בְּקִלּוֹת, לֹא מִסְתַּכְסֵּף עִם אֵף אֶחָד, אֲלֹא רַק
 בּוֹרַח אֶל הַתּוֹרָה, לּוֹמֵד תּוֹרָה, וְאֵף שֶׁזֶה בָּא לוֹ
 מְאֹד קָשָׁה, עִם כָּל זֹאת הוּא עֹמֵל רַק בַּתּוֹרָה,
 כְּמוֹ שֶׁאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרֵאשִׁית רַבָּה,
 פָּרָשָׁה י"ג, סִימָן ג') עַל הַפְּסוּק (איוב ה, ז): "אָדָם
 לְעֵמֶל יוֹלֵד", אֲשֶׁרִי מִי שֶׁעֲמָלוֹ בַּתּוֹרָה, הֵינּוּ
 שְׁעוֹשֵׂה לְעֲצָמוֹ חֲשָׁבוֹן, מֵאַחַר שֶׁכָּל אָדָם נוֹלֵד
 לְעֵמֶל, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַמְלִיט מִזֶּה בְּשׁוּם אֶפֶן,
 אֶפְלוּ אִם יִהְיֶה לוֹ כָּל חֲלָלֵי דְעֵלְמָא, בְּוִדְאֵי
 יִהְיֶה לוֹ עֲמֵל וַיִּסּוּרִים וַיִּדְאָגוֹת הַרְבֵּה, עַל־כֵּן
 הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרֵאשׁוֹ, שֶׁיִּהְיֶה הָעֵמֶל לְעֵמֶל שֶׁל
 תּוֹרָה, אֲשֶׁר בְּשִׁבִיל זֶה נוֹלֵד — שְׁיַעֲמַל בַּתּוֹרָה,
 וְאֲזִי אֲשֶׁרִי לוֹ, כִּי נִצַּל מֵעֲמֵל הָעוֹלָם הַזֶּה, וְזוֹכֵה
 לַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְזֶה שֶׁאֵמַר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ:
 "הָיָה קָל לְרֵאשׁוֹ": אִם תִּקַּח אֶת כָּל הַחַיִּים שְׁלֶךְ
 בַּהֲתַחֲלָה בְּרֵאשׁ בְּקִלּוֹת, וְתִמִּיד תִּבְרַח רַק אֶל
 הַתּוֹרָה, אֲזִי כְּשֶׁיַּעֲבְרוּ עָלֶיךָ צָרוֹת וַיִּסּוּרִים
 וּמְרִירוֹת, אֲזִי "וְנוֹחַ לְתַשְׁחִרְתָּ", יִהְיֶה לָךְ קָל
 לְהִשְׁחִיר אֶת עֲצָמְךָ, שְׁקוֹרִין פֶּאֶרְשׁוּוֹאֲרָצֵט צוֹ
 וְוֵעֲרִין. וְאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תְּנָחוּמָא עֲקָב)
 עַל הַפְּסוּק (איוב ח, ז): "וְהָיָה רֵאשִׁיתָךְ מִצֶּעַר"
 וְגו', לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַמִּצְטָעַר בַּתַּחֲלָתוֹ נוֹחַ לוֹ
 בְּסוֹפוֹ, וְאִין לָךְ שְׁמִצְטָעַר בַּתַּחֲלָתוֹ יוֹתֵר
 מֵאַבְרָהָם שֶׁהִשְׁלַף לְכַבְשָׁן, וְגִלְגָּה מִבֵּית אָבִיו,
 וְרָדְפוּ אַחֲרָיו שֶׁשָׁה־עֲשָׂר מְלָכִים, וְנִתְּנָסָה
 בְּעִשְׂרֵה נְסִיווֹנוֹת, וְקָבַר אֶת שָׂרָה, וּלְבִסּוֹף נָח,
 שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית כד, א): "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא
 בְּיָמָיו, וְהָיָה בְּרִיךְ" וְגו'. וְכֵן יִצְחָק נִצְטָעַר
 בְּנַעֲרוֹתוֹ, קָנְאוּ בוֹ פְּלִשְׁתִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כו, טז):
 "וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֵל יִצְחָק לָךְ מֵעַמְנוּ" וְגו',
 וּלְבִסּוֹף בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כז): "וַיֹּאמֶר

צְרוֹת וְיִסּוּרִים מִכָּל הַקָּמִים עֲלֵיהֶם, וְהָיוּ בְּעֵינֵיהֶם כְּתוֹלְעֵת, וְסָבְלוּ אֶת הַסָּבֵל שֶׁבָּא עֲלֵיהֶם, וְקָבְלוּ הַכֹּל בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה זָכוּ לְהִגִּיעַ לְמַחֲזִין גְּדוֹלִים בְּהַשְׁגַּת אֱלֻקוֹתָיו יִתְבָּרַךְ. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (נְלָקוּט אֵיוב, רָמְזוּ תַחֲתָה): אֵיוב, אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי יִסּוּרִים, כְּשֵׁם שְׂאוּמְרִים עֲכָשׁוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, כִּי הָיוּ אוֹמְרִים אֱלֹהֵי אֵיוב. רָאָה גַם רָאָה, אֱהוֹבִי, בְּנִי, אֵל מָה אָדָם יָכוֹל לְהִגִּיעַ בְּזֶה הָעוֹלָם,

ר"ע מְבַרְטֶנּוֹרָא

אִלָּא תַעֲמֹד לִפְנֵי זַנְחָה וְזִישׁוּב: וְהוּא מִקְבֵּל וְכוּ'. נִגְד כֹּל אִדָּם זִין רֵאשׁ זִין תַּשְׁחֹרֵת תַּעֲמֹד זַשְׁמַחָה. מִקְבֵּל כְּמוֹ מִקְבֵּל תַּרְגוּס נִגְד קִבֵּל. פִּירוּשׁ אַחֵר הוּא קֵל לִרֵאשׁ זַרְאֵשִׁיתֵךְ כַּשְׂחַמָּה זַחֹר הוּא קֵל לַעֲשׂוֹת רַחוּן זַורֵאךְ.

אם רק סובל את כל הבא עליו, ומקבל את כל אדם בשמחה; אשרי מי שזוכה להגיע לזה, והבן למעשה.

יז שְׂחֹק וְקִלּוֹת רֵאשׁ מְרַגְּלִין אֶת הָאָדָם לְעֶרְוָה: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֱהוֹבִי, בְּנִי! שֶׁהַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ רַבִּי יַעֲקֹב מְסַר בְּפִשׁוּ כָּל יָמָיו עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, כְּמֵאמְרָם ו"ל (בְּרַכּוֹת ס"א): בְּשִׁעָה שֶׁהוֹצִיאָו אֶת רַבִּי יַעֲקֹב לְהַרְיָגָה, זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע הָיָה, וְהָיוּ סוֹרְקִים אֶת בְּשָׂרוֹ בְּמִסְרָקוֹת שֶׁל בְּרִזָּל, וְהָיָה מִקְבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו: רַבֵּנוּ, עַד כָּאן? אָמַר לָהֶם: כָּל יָמֵי הַיִּיְתִי מִצְטַעַר עַל פְּסוּק זֶה "וּבְכָל גִּפְשֶׁךָ" — אִפְלוּ נֹוֹטֵל אֶת גִּשְׁמִתְךָ, אֲמַרְתִּי: מִתִּי יָבוֹא לְיָדִי וְאֶקְיָמְנוּ. וְעֲכָשׁוּ שֶׁבָּא לְיָדִי לֹא אֶקְיָמְנוּ?! הָיָה מֵאָרִיף בְּאֶחָד, עַד שֶׁיִּצְתָה גִשְׁמָתוֹ בְּאֶחָד. וּפְרַשׁ רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּשִׁי-מוֹתֵרֵין, חֶלֶק א', סִימָן קצ"ג), שֶׁרַבִּי יַעֲקֹב צִיר בְּדַעְתּוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם בַּעַת אֲמִירַת קְרִיאַת שְׁמַע מְסִירוֹת גִּפְשׁ לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְהָיָה מְצִיר בְּדַעְתּוֹ אִיף שְׂסוֹרְקִים אֶת בְּשָׂרוֹ בְּמִסְרָקוֹת שֶׁל בְּרִזָּל, וְהַרְגִּישׁ אֶת הַצַּעַר, וְלָכֵן כְּשֶׁבָּא לְיָדוֹ בַּפֶּעַל, לֹא רָצָה לְנוֹתַר עַל זֶה. רוֹאִים מִכָּל זֶה אִיף שֶׁהַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ רַבִּי יַעֲקֹב הָיָה מוֹסֵר בְּפִשׁוּ בְּכָל יוֹם בְּעַבְרוֹ יִתְבָּרַךְ, וְעַל-כֵּן דִּיקָא הוּא אָמַר, אֲשֶׁר שְׂחֹק וְקִלּוֹת רֵאשׁ מְרַגְּלִין אֶת הָאָדָם לְעֶרְוָה, כִּי אֵין עוֹד דְּבַר שֶׁמְבִיא אֶת הָאָדָם לַחֲטָא הַמְזוּהָם שֶׁל פְּגָם הַבְּרִית — הוֹצֵאת זְרַע לְבִטְלָה, שְׂמִפְרִיד בֵּין זַעִיר אַנְפִּין לְנוֹקְבָא כְּמוֹ הַשְׂחֹק וְהַקְלּוֹת רֵאשׁ, וּמוֹבָא (תַּקּוּנֵי-הַדֵּר, תַּקּוּן ס"ט): עֶרְוָה, שְׂעַל-יְדֵי פְּגָם הַבְּרִית שֶׁהוּא ר"ע, גוֹרָם פְּרוּד בֵּין ו"ה שֶׁהוּא זַעִיר אַנְפִּין וְנוֹקְבָא, שֶׁזֶּה הַחֲטָא הַמְּגַנֵּה שֶׁל הוֹצֵאת זְרַע לְבִטְלָה, שְׂאִינוּ מְחַבֵּר וּמִיחַד וּמְזַדְּג עִם אִשְׁתּוֹ, אֲלֵא מוֹצִיא זְרַעוֹ לְבִטְלָה, שֶׁכָּל זֶה בָּא מִחֲמַת שְׂחֹק וְקִלּוֹת רֵאשׁ, שְׂעַל-יְדֵי-זֶה סִלַּק אֶת הַשְּׂכִינָה מִמֶּנּוּ, וְזֶה מָה שְׂגוֹרָם לוֹ אַחֲרֵי-כֵן אֶת כָּל הַצְּרוֹת. כִּי אֵין עוֹד צְרָה שֶׁבָּאָה לְאָדָם כְּמִי שְׂחוּטָא בַּחֲטָא הַמְּגַנֵּה הַזֶּה שֶׁל הוֹצֵאת זְרַע לְבִטְלָה הַנִּקְרָא רַע, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב (בְּרַאשִׁית ל"ח, ז'): "רַע בְּעֵינֵי הַזֵּה" וְגו', שֶׁדְּבַר זֶה גוֹרָם לְאָדָם עֲנִיּוֹת וְדַחְקוֹת, כִּי (וְהוּא פִּינְחָס רַמֵּד): מֵאֵן דְּזָרִיק פְּרוּרִין דִּנְהֵמָא, עֲנִיּוֹת רְדִיף אַבְתְּרִיה, כָּל שֶׁכֵּן מֵאֵן דְּזָרִיק פְּרוּרִין דִּמְחָא. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פֶּרֶשׁה ל', סִימָן כ"א): כְּשֶׁחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטְיִם בְּזַנּוֹת, נִפְלוּ מִזֶּהן כ"ד אֲלָף. מְשַׁל לְבַת מְלָכִים שֶׁשְׂחָקָה לְסָרִיס, כְּעַס עָלֶיהָ הַמֶּלֶךְ. אָמְרוּ לוֹ: וְהֵלֵא לְסָרִיס שְׂחָקָה, אָמַר: לֹא כְּעַסְתִּי אֲלֵא עַל שֶׁהַרְגִּילָה אֶת עֲצָמָה לְשִׂחּוֹק וְלַזְנוּת, וְכֵן שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ: שְׂחֹק וְקִלּוֹת רֵאשׁ מְרַגְּלִין אֶת הָאָדָם לְעֶרְוָה. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תַּנָּא דְּבִי אֱלֹהֵי רַבָּה, פְּרָק י"ד): יִשְׁמַר אָדָם דְּבָרִים בְּלִבּוֹ, שֶׁלֹּא יִרְבֶּה שְׂחֹק, שִׂיחָה וְתַפְלוּת, שְׂאִין שְׂחֹק, שִׂיחָה וְתַפְלוּת אֲלֵא גְלוּי עֲרִיּוֹת וְכוּ'. וְאֵין שְׂחֹק אֲלֵא

בְּרִיאָה, יִצְיָה, עֲשִׂיָה. "סִיג לַחֲכָמָה שְׁתִּיקָה", מרכילות ולשון הרע וקללה דאורייתא נינהו. הא לינו
 זֶה כְּנֶגֶד עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, שְׁשָׁם הַחֲכָמָה מדבר אלא בשתיקה מדברי הרשות שצין אדם לחזירו
 וְהַשְׁתִּיקָה. "נְדָרִים סִיג לְפִרְיָשׁוֹת", זֶה כְּנֶגֶד שיש לו לאדם למעט הדבור צהס כל מה שאפשר.
 עוֹלָם הַבְּרִיאָה, שְׁשָׁם הַבִּינָה וְהַנְּדָרִים. "מִסְתָּה" ועליהם אמר שלמה (משלי יז) גם איל מחריש חכס

יחשב: יח חבה יחירה
 נודעת לו. רמז"ס פירש
 חבה יחירה הראה הקצה
 לאדם שהודיעו ואמר לו ראה
 שצראחין צללס. שהמטיב
 לחזירו ומודיעו הטובה
 שעשה עמו. מראה חבה
 יחירה יותר משאלו הטוב
 עמו ואינו חשוב בעיניו
 להודיעו הטובה שעשה עמו.
 יש לפרש חבה יחירה נודעת
 להס. חבה גלויה ומפורסמת
 שלא צלנד אהנה מסותרת
 היה לו למקום צרוך הוא עם
 האדם אלא אף חבה גלויה

שְׁתִּיקָה: יח הוא הִיָּה אומר,
 חֲבִיב אָדָם שְׁנִבְרָא בְּצֵלָם.
 חֲבָה יִתְרָה נוֹדַעַת לוֹ שְׁנִבְרָא
 בְּצֵלָם, שְׁנֶאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ט), פִּי
 בְּצֵלָם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת
 הָאָדָם. חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל
 שְׁנִבְרָאוּ בָנִים לְמָקוֹם. חֲבָה
 יִתְרָה נוֹדַעַת לָהֶם שְׁנִבְרָאוּ
 בָנִים לְמָקוֹם, שְׁנֶאֱמַר (דְּבָרִים
 יד), בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם.
 חֲבִיבֵינִי יִשְׂרָאֵל, שְׁנִתַּן לָהֶם
 כְּלֵי חֲמֻדָּה. חֲבָה יִתְרָה נוֹדַעַת

סִיג לַתּוֹרָה", זֶה כְּנֶגֶד
 עוֹלָם הַיִּצְיָה, שְׁשָׁם הוּא
 הַתְּפָאֶרֶת, זְעִיר אַנְפִּין,
 שְׁמִשָּׁם יוֹצֵאת הַתּוֹרָה.
 "מַעֲשָׂרוֹת סִיג לְעֶשֶׂר",
 זֶה כְּנֶגֶד עוֹלָם הָעֲשִׂיָה,
 שְׁשָׁם הוּא הַמְּלָכוֹת,
 נוֹקְבָא דְזְעִיר אַנְפִּין,
 שְׁהַעֲשֶׂר שִׁיךְ אֲלֵיהֶם, כְּמוֹ
 שְׁפָתוֹב (בְּרֵאשִׁית לא, טו):
 "כִּי כָל הָעֶשֶׂר אֲשֶׁר הִצִּיל
 אֱלֹקִים מֵאֲבִינוֹ לְנוֹ
 וּלְבָנֵינוּ" וגו', וּפְרָשׁ רַבְנוּ
 ו"ל (לְקוּשִׁי מוֹהֲרָן, חֶלֶק א',
 סִימָן ס'): הֵינּוּ שְׁפָל
 הָעֲשִׂירוֹת הֵיא רַק בְּשִׁבִיל
 נְשִׁים וְקִטְנֵי הַדַּעַת, עֵינִ
 שָׁם. נִמְצָא, מִי שְׁרוּצָה

לָהֶם שְׁנִתַּן לָהֶם כְּלֵי חֲמֻדָּה שְׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם,

לְהִיּוֹת דְּבוּק בְּחַי הַחַיִּים בוֹ יִתְבַּרַךְ, וְלְהִיּוֹת בָּטֵל וּמִבְטָל אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלְהִיּוֹת מוֹכֵן
 וּמְזַמֵּן לְמִסַּד אֶת נַפְשׁוֹ בְּכָל יוֹם אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, עֲלָיו לְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ אֶת הַד' סִיגִים הָאֵלוּ,
 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יִתְרַחַק מִשְׁחֹק וְקִלוֹת רֵאשׁ אֲשֶׁר מְרַגְלִין אֶת הָאָדָם לְעֶרְוָה, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָו, וְהָבֵן
 לְמַעֲשֵׂה.

יח הוא הִיָּה אומר: רבי עקיבא הִיָּה רגיל לומר, "חֲבִיב אָדָם שְׁנִבְרָא בְּצֵלָם", פִּי לְכָל אָדָם יֵשׁ
 צֵלָם, כְּמוֹבָא בְּדַבְרֵי הָאֲרִיז'ל (עַץ חַיִּים, שַׁעַר כג, מַחֲיָן דְּצֵלָם), שְׁנָה סוּד (בְּרֵאשִׁית א, כו): "נִעֲשֶׂה
 אָדָם בְּצֵלְמֵנוּ". "חֲבָה יִתְרָה נוֹדַעַת לוֹ שְׁנִבְרָא בְּצֵלָם", שְׁנָה סוּד הַצֵּלָם הַשְּׁנִי שֵׁישׁ לְאָדָם, בְּסוּד
 (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, יז): "עַד שִׁיפּוֹת הַיּוֹם וְנָסוּ הַצֵּלָלִים" וגו', פִּי שְׁנֵי צֵלָלִים הֵם אֶתְד לְנַפְשׁ וְאֶתְד
 לְרוּחַ. כְּמוֹבָא (שַׁעַר הַפְּסוּקִים וְכֵן שַׁעַר הַכְּנֻסוֹת, דְּרוּשֵׁי יוֹם הַכְּפּוּרִים דְּרוּשׁ ה'). וּמִבִּיא רְאִיָּה, שֵׁישׁ לְאָדָם
 צֵלָם, מְפָסוּק "שְׁנֶאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ט): 'כִּי בְּצֵלָם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם'; וְלָכֵן צְרִיכִים לְכַבֵּד וּלְיַקַּר
 אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, פִּי "חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל שְׁנִבְרָאוּ בָנִים לְמָקוֹם". וּמִצַּד זֶה צְרִיכִים לְאַהֲב אֶת כָּל
 בֵּר יִשְׂרָאֵל וּלְחַבֵּב אוֹתוֹ. "חֲבָה יִתְרָה נוֹדַעַת לָהֶם, שְׁנִבְרָאוּ בָנִים לְמָקוֹם, שְׁנֶאֱמַר (דְּבָרִים יד, א):
 'בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם'", פִּי מוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבְנוּ ו"ל (לְקוּשִׁי מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן עג),
 שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא סְתִים וְגִלְיָא, וְעַל זֶה הוּא אומר: "חֲבִיבֵינִי יִשְׂרָאֵל שְׁנִתַּן לָהֶם כְּלֵי חֲמֻדָּה,
 חֲבָה יִתְרָה נוֹדַעַת לָהֶם שְׁנִתַּן לָהֶם כְּלֵי חֲמֻדָּה שְׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר (מְשָׁלִי ד, ה): 'כִּי לְקַח

ידועה לכל: שנאמר כי לקח טוב. כל מעשי נראשית טוב נתתי לכם תורתִי אל תעזבוּ; כי התורה
 שנאמר זו וירא אלהים כי טוב לא נבראו אלא נשכיל היא גם־כן סתים וגליא, דהינו מה שנגלה לנו
 החורה שנקראת לקח כמה דלח חמר (דברים לב) יערוף הוא הלבוש וחיצוניות, ומה שנסתר ממנו הוא
 הפנימיות, וכן כל בר ישראל הוא סתים וגליא, כמטר לקחי:

יט הכל צפוי. כל מה שאלס עושה בחדי חדרים גלוי לפניו: והרשות נתונה. נידו של אלס לעשות עונ ורע כדכתיב (דברים ל) ראה נתתי

שנאמר (משלי ד), פי לקח טוב נתתי לכם, תורתִי אל תעזבו: והרשות צפוי,

סתים מצד נשמתו וגליא מצד גופו, שזה שני הצללים שיש לאדם. ולכן כפל את הלשון, ותמיד צריכים לראות לעשות

מהסתים גליא ולעלות מעלה מעלה. ודיקא רבי עקיבא אומר את זה, פי עד ארבעים שנה לא למד תורה, ואמר (פסחים מט): כשהייתי עם הארץ, אמרתי: מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור. ולכן כשנתגלה לו מעלת התורה, אמר: "חביבין ישראל שנתן להם פלי חמדה, חבה יתרה נודעת להם שנתן להם פלי חמדה, שבו נברא העולם". וכן (בראשית ובה, פדשה כד, סימן ז): רבי עקיבא אומר (ויקרא יט, יח): "ואהבת לרעך כמוך", זה קלל גדול בתורה. שלא תאמר, הואיל ונתבונתי, יתבנה חברי עמי, הואיל ונתקללתי יתקלל חברי עמי. אומר רבי תנחומא: אם עשית פן, דע למי אתה מבנה, בדמות אלהים עשה אותו. פי זכה להבין את מעלת נשמות ישראל. ולכן אומר: "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חבה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום. שנאמר (דברים יד, א): 'בנים אתם לה' אלהיכם'". ולכן צריכים לאהב את כל בר ישראל כנפשו. אשרי מי שזוכה להכניס דברים אלו בתוך לבו, והבין למעשה.

יט הכל צפוי: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מראש צפה הקדוש־ברוך־הוא מה יהיה בסוף, ובו כרגע שפרא הקדוש־ברוך־הוא את עולמו, כבר צפה מראש עד סוף כל הדורות כל פרט ופרט מפרטי הבריאה, וכל מה שיארע עם כל אדם, ודבר זה לא יכילהו הרעיון האנושי, איך הפל עבר כפיכול לפניו, עד שדבר גדול ודבר קטן אשר נעשה עם האדם ועם כל הבריאה בלה: דומם, צומח, חי, מדבר, כבר עבר לפניו בתחלת הבריאה, וצפוי עד סוף הבריאה שיתין אלפי שנין מה שיקרה עם כל בן אדם כל ימי חייו, ועל המדינות יאמר איזו לחיים ואיזו למות, איזו לרעש ואיזו למפלת, ושאר מרעין בישין, וכן על כל פרטי החיות עד כל עשב ועשב ועלה ועלה מאילנות השדה, ודבר זה בן אדם המקמצם בדעתו לא יכול להבין, איך שהכל צפוי מראש מה שיהיה בסוף, עם כל זאת עליך לדעת, אהובי, בני, אשר "והרשות נתונה", שנה סוד הבחירה, אף שאמרתי לך שהכל בהשגחה פרטי פרטית, עם כל זאת הקדוש־ברוך־הוא, כפיכול, מסר את הרשות והבחירה לאדם לעשות מה שיירצה, אשר דבר זה אי אפשר להבין בשכל אנושי, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי־מוהר"ן, חלק א, סימן כא), שנה עקר פח הבחירה, כל זמן שהשכל אין כל־כף גדול להבין הידיעה והבחירה, אזי פח הבחירה על מקומו, פי יש בידו פח לבחור החיים או הפוכו. אבל כשיכנס המקיף הזה לפניו, ואז יתגדל השכל האנושי, ויתגלה לאנושי הידיעה והבחירה, אז יתבטל הבחירה, פי אז על־ידי גדולו של השכל יצא מגדר אנושי ויעלה לגדר מלאך. ואז תבטל הבחירה. וזה עקר פח הבחירה, שאין יודע השכל של הידיעה והבחירה, פי הידיעה והבחירה הם נוגדים זה את זה; הידיעה זה גלוי אלקות בתכלית המדרגה העליונה, שהכל צפוי מראש מה שיהיה בסוף, ובחירה זה — "והרשות נתונה" בידו של האדם לעשות

לפיך היום את החיים וגו': ובטוב העולם נדון. נמדת רחמים ואף על פי אין הכל שוין במדה זו. לפי שהכל לפי רוב המעשה. המרובה במעשים טובים נותנים לו רחמים מרובים. והממעט במעשים טובים ממעטים לו ברחמים. פירוש אחר והכל לפי רוב המעשה. לפי רוב מעשיו של אדם הוא נדון. אם רוב זכויות זכאי. אם

רוב עוונות חייב. ורמז"ס פירש הכל נפוי. כל מעשה בני אדם מה שעשה ומה שעמיד לעשות הכל גלוי לפניו. ולא תאמר כיון שהקב"ה יודע מה שיעשה האדם א"כ הוא מוכרח במעשיו שיהיה לדיק או רשע. כי הרשות נחונה בידו לעשות טוב ורע ואין שום דבר שיכריחוהו כלל וכיון שכן הוא בטוב העולם נדון להפרע מן הרשעים וליתן שכר טוב ללדיקים. שהחוטא חטא ברצונו ראוי שיענש. והלדיק היה לדיק ברצונו וראוי שיקבל שכר: והכל לפי רוב המעשה. לפי מה שאדם כופל ומתמיד נעשיית הטוב כך שכרו מרובה.

מה שהוא רוצה, ואין זה מתחבר יחד. ולכן כשאדם זוכה ומבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, אז הוא יוצא מגדר אנושי, וכא אל גדר מלאך, שאז אצלו הבחירה והידיעה מובנת מאליה, שזה סוד העגולים והישור, האורות והכלים. "ובטוב העולם נדון". ואם תאמר שראים בני-אדם שעוברת עליהם מרירות המרירות, צרות ויסורים ומכאובים ומחלות רעות, רחמנא לישזבן, נמצא, שמדת הדין מתוחה פגגדם, ומזה בא שבני-אדם ממרמרים במרירות ובדפאון, וחושבים שהנה סוף העולם, ואף פעם לא יראו אור, וכאלו נטל מהם כח הבחירה, וכאלו הם לא משגחים ממנו יתברך, כי מרב צרות וקטנות שנופלות על האדם, הוא חושב שאבד מנוס ותקנה ממנו. על זה אמר: "והכל לפי רוב המעשה", אם אהובי, בני, תשפיל מה לפניך, ותקים את המצוות מעשיות דיקא בשמחה עצומה, בלי שום חקמות כלל, ותבטל את חקמתך המדמה ושכלך המשפש, ותקים את רצונו יתברך. ובפרט בזה שתרגיל את עצמך לדבר אליו יתברך, אשר אי אפשר להגיע אל זה אלא בשהוא משליך את שכלו וחקמתו לגמרי, כי אי אפשר לדבר אל הקדוש-ברוך-הוא עם שכל ועם חכמה, כי על-פי השכל והחכמה נדמה לו, שאף אחד לא שומע אותו. ולזאת עקר התפלה נקרא מלכו"ת, בסוד (תהלים קט, ד): "ואני תפלה", אני זה המלכו"ת, כמובא בשערי אורה (שער א'), וכן הוא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן עג), ומלכו"ת היא דלה ובעינה דלית לה מגרמא פלוס, אלא מתחננת ומבקשת ממנו יתברך, מה שיהא צריכה. ולכן ראה, אהובי, בני! להתחזק בכל מה שעובר עליך, ותרבה במצוות ובמעשים טובים דיקא, שזה הכלי להמשיך בו השגת אלקותו יתברך, כי הכל תלוי לפי רוב המעשה, כי המצוות הם כלים להמשיך בו אור אלקותו יתברך, וכן תפלה היא מצות עשה, כמו שדרשו חכמינו הקדושים (פעני' ב'): ולעבדו בכל לבבכם, איזוהי עבודה שבלב? זוהי תפלה, אשר כל דבור ודבור שמדברים אל הקדוש-ברוך-הוא, זה המשכת האור אלקי, עד שאדם זוכה להבין בשכלו, אשר "הכל צפוי" בהשגחה פרטית מה יקרה בסוף, ועם כל זאת "והרשות נתונה", שהבחירה בידי האדם לעשות ככל העולה על רוחו. ואם תאמר הרי יש שסובלים סבל גדול מאד — הן מעצמו והן מאחרים, שמעיקים ומצערים אותו, ראה לחזק את עצמך, ותדע אשר "ובטוב העולם נדון", כי כל מה שקורה עם האדם זה הכל לטובתו. כמו שאמר רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ד'): כשאדם יודע דכל מאורעותיו הם לטובתו, זאת הבחינה היא מעין עולם הבא. ועם כל זאת ראה, אהובי, בני, לחזק את עצמך ולא להשבר משום דבר, כי "והכל לפי רוב המעשה",

שאינו דומה המחלק מאה זהונים לזקה במאה איך שאדם מקיים את מצוותיו יתברך, כך פעמים לנותן אחסו צפעס אחסו. וגרסת רמב"ם היא מהכיל לפי רוב המעשה אבל לא על פי גודל המעשה: הבורא יתברך שמו. ובפרט מי שזוכה להרבות כ הכל נתון בערבון. רגלוהי דנר נש אינון ערצין בדבורים אליו יתברך בתמימות ובפשטות

גמורה, שזה מה שמלנה אותו כל החיים, כמובא (תנא דבי אליהו ובה, פרק טו): לפי שכל המרבה שיחות ותפלות, הם המלדין אותו עד שמגיע לבית עולמו. ואין עוד מצנה שמלנה את האדם כמו התפלה; פי כשאדם תמיד מרגיל את עצמו

לדבר אליו יתברך, זה מה שמלנה אותו תמיד. והוא אף פעם לא לבד, פי באיזה מקום שרק לא יהיה, הוא יודע שעליו לדבר אל הקדוש ברוך הוא, ויש לו במי לבטח. וכן אמרו חכמינו הקדושים (סוטה ג): כל העושה מצנה אחת בעולם הזה, מקדמתו והולכת לפניו

לעולם הבא; ועל-כן ראה להרבות במעשים טובים, ואז בוא תבוא על שךך, והבן למעשה. כ הוא היה אומר: הינו רבי עקיבא היה רגיל לומר, שאדם צריך להשמר מאד מאד במשך ימי חייו הבלו, לא לחטא נגדו יתברך, פי "הכל נתון בערבון"; אדם ערב על כל מעשיו, ובכל לילה כשנשמתו עולה למעלה, הוא בעצמו ערב על מעשיו, ומודיע לבית-דין של מעלה מה עשה ביום הזה. ולכן צריכים מאד מאד לשמר על מעשיו, איך הוא מתנהג, שלא יעשה דבר נגד רצונו יתברך, חס ושלום, פי אף פעם לא תדע מתי יקראו אותך חננה לשמים. "ומצודה פרוסה על כל החיים", ואף אחד לא יודע מתי הוא יפגס במצודה הזו. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (מדרש משלי, פרק ה', סימן יג) על הפסוק (משלי ה, כב): "עוונותיו ילכדנו את הרשע ובחבלי חטאתו יתמוך". מה אדם פורש מצודה ולוכד דגים מן הים, כך עוונותיו פורש מצודה לחוטא ללכדו, לכה נאמר: "עוונותיו ילכדנו את הרשע" וגו'. והעולם הזה נמשל לחנות, שיכולים להפגס לקנות באשראי, פי זו הבחירה, "החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס פתוח והיד פותחת וכל הרוצה ללוא וילנה", פי אדם בעצמו פותח בפנקסו העליון כל מה שהוא עשה, כמאמרם ז"ל (תענית יא): בשעת פטירתו של אדם לבית עולמו כל מעשיו נפרטין לפניו, ואומרים לו: כך וכך עשית במקום פלוני, ביום פלוני, והוא אומר: הן. ואומרים לו: חתם, וחותם, שנאמר (איוב לו, ז): "ביד כל אדם יחתום". "והגבאים" שהם שני המלאכים המלויים את האדם בכל יום, שהם היצר טוב והיצר הרע, כמובא (והר וישלח קסה): חד מימינא וחד משמאלא. יצר טוב לימינא ויצר רע לשמאלא, ואלין אינון תרין מלאכין ממש ממנן ואינון משתכחין תדיר בהדיה דבר נש; הם "מחזירים תדיר בכל יום" בעולם הבא את

כ הוא היה אומר, הכל נתון בערבון, ומצודה פרוסה על כל החיים. החנות פתוחה, והחנוני מקיף, והפנקס פתוח, והיד פותחת, וכל הרוצה ללוא וילנה, והגבאים מחזירין תדיר בכל

כיה. לאחר דמתנעי תמן מוצילין ימיה: ומצודה פרוסה. יסורין ומיתה: החנות פתוחה. וזני אדם נכנסים שם ולוקחים בהקפה: והחנוני מקיף. ומאמין לכל הנא ליטול. כך זני אדם חוטאים בכל יום והקצ"ה ממתין להם עד נא עתם: והפנקס פתוח. לכמוז נה

ההקפות כדי שלא ישכח: והיד כותבת. שלא מאמר אף על פי שהפנקס פתוח פעמים שהחנוני טרוד ואינו כותב הכל לכך אמר והיד כותבת: וכל הרוצה ללות וכו'. היינו והרשות נתונה דלעיל שאין שום אדם מוכרח ללות שלא ברצונו: והגבאים. יסורים ופגעים

מה שאדם עשה בזה העולם, אם לטוב או להפך. ולכן צריכים מאד מאד להזהר על מעשיו, ולדעת שהכל בחשבון צדק, ובאפילו דבור שאדם מדבר רע על הזולת על-ידי-זה הוא דין את עצמו, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי-מהר"ן, חלק א', סימן קיג), כי קודם כל גזר דין שבעולם, חס ושלום, מאספין כל העולם אם מספימין להדין ההוא, ואף את האיש בעצמו שנגזר עליו הדין, חס ושלום, שואלין אותו אם הוא מספיים, אזי נגמר הדין, חס ושלום. והענין,

יום, ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו, ויש להם על מה שיסמוכו, והדין דין אמת, והכל מתקן לסעדה: כא רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין

פי בודאי אם ישאל לו בפרוש על עצמו, בודאי יכחיש, ויאמר שאין הדין בן, אף מטעין אותו

ושואלין אותו על פיוצא בו, והוא פוסק הדין, ואזי נגמר הדין. וכענין שמצינו בדרך המלך, עליו השלום, בבוא אליו נתן הנביא וכו', וספר לו מעשה האורח (שמואל-ב יב, ה), ענה ואמר: "חי ה' וגו', ואת הפכשה" וגו', אזי נפסק הדין על דוד כאשר יצא מפיו, וזהו "ונפרעין מן האדם מדעתו", כלומר ששואלין דעתו, ואף-על-פי-כן הוא "שלא מדעתו", כי אינו יודע שהדין הוא עליו, "ויש להם על מה שיסמוכו, והדין דין אמת", כי הוא דין את עצמו, כי הכל בחשבון צדק, אין דבר בזה הפקר, ואם אדם מכניס את עצמו בזה, לידע ולהודיע ולהודיע אשר אין בלעדיו יתברך כלל, והוא יתברך צופה ומביט על כל אחד ואחד ושוקד על שפתיו, אז היה מתנהג בצורה אחרת לגמרי. וצריך שתדע, אהובי, בני! אשר יש דברים געלמים ונסתרים ממך, שאתה לא מבין, עם כל זאת עליך לזכור, שבעולם הבא תבין את הכל, שזה "והכל מתקן לסעדה", כמאמרם ז"ל (שבת קנג): בעולם הבא יש סעדה. כי שם תבין את אשר לפניך, שהכל בחשבון צדק, ואין לך להרהר אחרי מעשיו יתברך, והבן למעשה.

כא רבי אלעזר בן עזריה אומר: הוא היה ממיחסי הפהנה ודור עשירי לעזרא (ברכות כו.), והיה עשיר גדול (שבת נד:), וכן שמונה-עשרה שנה היה כשעלה לנשיאות (ברכות כח.), ולא היה חסר לו דבר, ועל-פני אמר: "אם אין תורה אין דרך ארץ", כי אדם צריך ללמד תורה, ועל-ידי-זה אף שיוצא לדרך ארץ, שזה עסקי עולם הזה, לא יפשל בגנבות וגזלות, כי אי אפשר לעסק בעסקי העולם הזה לפרנסתו, אם אינו לומד תורה, כי לא ימלט אדם שעוסק בעסק פרנסה, אם לא למד תורה, שלא יפשל באסור החמור של גנבה וגזלה והונאה. וכן "אם אין דרך ארץ אין תורה", כי אם אדם לא יעסק בעסקי העולם הזה לפרנסתו — יבוא לעניות, שמעברת אותו על דעתו ועל דעת קונו (ערוכין מא:); כי קשה היא העניות יותר מכל היסורים, כמאמרם ז"ל (שמות רבה,

משתכח ממנו: אם אין דעת וכו'. דעת הוא שמואל טעם לדבר. וזינה הוא שמבין דבר מתוך דבר אבל אינו מראה לו טעם. ואם אין דעת למת טעם לדבר, אין זינה. אחר שלא ידע טעמו של דבר כאלו לא ידעו.

ומכל מקום הזינה היא קודמת לפיכך אם אין זינה אין דעת: אם אין קמח אין תורה. מי שאין לו מה יאכל האין יעסוק בתורה: אם אין תורה אין קמח. מה יועיל לו הקמח שזידו הואיל ואין בו תורה. נוח לו שלא היה לו קמח והיה מת ברעב:

חֲכָמָה, אֵין יִרְאָה. אִם אֵין יִרְאָה, אֵין חֲכָמָה. אִם אֵין דַּעַת, אֵין בִּינָה. אִם אֵין בִּינָה, אֵין דַּעַת. אִם אֵין קִמַח, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין קִמַח.

יסורים לצד אחד ועניות לצד אחד — העניות מכרעת לכלם. ולכן צריכים את שתייהם — ללמד תורה, כדי שיוכל לעסוק במשא ומתן, ולא יבשל באסור החמור של גנבה וגזלה והונאה, שדבר זה מצוי עכשו

מאד, שבני-אדם מורים החר לעצמם לגנוב ולגזול ולעשות עול בכסף חבנם, ולכן אי אפשר בשום פנים ואופן לעסוק באיזה עסק, אם לא שלומדים קדם תורה, שזה "אם אין תורה אין דבר ארץ". ולהפך — אדם צריך לראות לעסוק באיזה עסק, כדי שהעניות לא תעבידנו מדעתו ומדעת קונו, ולא יצטרך אל הבריות, כי כך אמרו חכמינו הקדושים (ביצה לב:): **כל המצפה על שלחן אחרים — עולם חשך בעדו, ואף תיו אינם חיים. ולכן "אם אין דבר ארץ אין תורה", כי זה תלוי בזה. "אם אין חכמה אין יראה", כי עקר החכמה אינה, אלא לקנות חכמה אלקית, במובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לה), שזה עקר החכמה לקנות שלמות שהיא חכמה אלקית, ועל-ידי שאדם קונה לעצמו חכמה אלקית, אז תבגס בו יראה עלאה, שירא ויפחד רק ממנו יתברך. וכן "אם אין יראה אין חכמה"; כמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן י'), אשר קדם צריכים יראת הענש, שהיא יראה תפאה, שזה בלי חכמה, כי אי אפשר לעבד את הקדוש-ברוך-הוא, אלא על-ידי יראת הענש, כי אם אדם מתחזק, ומתגבר קדם להגיע אל יראת הענש, אז יבוא אחר-כך ליראה עלאה, שהוא מבין בחקמתו, אשר אין בלעדיו יתברך כלל. "אם אין דעת אין בינה, אם אין בינה אין דעת", כי זה תלוי בזה, בינה היא יותר מדעת, כי הוא מתבונן ונעשה מבין דבר מתוך דבר, ודעת הוא יודע את הדבר כמו שהוא, והם תלויים זה בזה, כי צריכים לדעת את הדבר כמו שהוא, וכן להיות מבין דבר מתוך דבר, להגיע אל תבונות התורה לעמקה, במובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יא): "אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח"; שאדם צריך להסתפק במועט שהוא קמח, ואז יוכל ללמד תורה, כי אם יחפש אחר מותרות, אף פעם לא ילמד תורה, על-פני-פנים הוא צריך שיהיה לו פת לאכל, וזה תלוי בזה: "אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח", במובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ד'), כי צרכי הגוף הם רבים מאד, ואפלו ההכרחיות הם רבים וגדולים מאד, אכילה ושתייה ומלבושים ודירות שיכולים לבלות ימיו ושנותיו, אפלו על הכרחיות לבד, והם מונעין את האדם מאד מעבודת הבורא יתברך שמו, ולכן אדם צריך להספיק אפלו שלא יהיה לו אלא פת קמח שקבר יספיק לו, ואז יוכל ללמד תורה, והבן למעשה.**

כב הוא הִיָּה אומר: הִיָּנוּ רַבֵּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הִיָּה רִגְלִיל לומר. "כֹּל שֶׁחֲכָמָתוֹ מְרַבֶּה מִמֶּעֶשְׂוֵי לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאֵילָן שְׁעֲנַנְפֵּי מְרַבִּין וְשִׁרְשָׁיו מוֹעֲטִין, וְהַרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה יז, ו): "וְהָיָה כַּעֲרָעַר בְּעֲרֵבָה, וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹוא טוֹב, וְשָׁכֵן חֲרָרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלַחָה וְלֹא תִשָּׁב": צְרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר רַבְּנוּ ז"ל אָמַר (לקוטי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן יט), אֲשֶׁר עֵקֶר הַתְּפִלִּית

כב הוא הִיָּה אומר, כֹּל שֶׁחֲכָמָתוֹ מְרַבֶּה מִמֶּעֶשְׂוֵי, לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאֵילָן שְׁעֲנַנְפֵּי מְרַבִּין וְשִׁרְשָׁיו מְעֻטִין, וְרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה יז), וְהָיָה כַּעֲרָעַר בְּעֲרֵבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹוא טוֹב וְשָׁכֵן חֲרָרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלַחָה וְלֹא תִשָּׁב. אֲבָל כֹּל שֶׁמִּעֲשָׂוֵי מְרַבִּין מִחֲכָמָתוֹ, לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאֵילָן שְׁעֲנַנְפֵּי מְעֻטִין וְשִׁרְשָׁיו מְרַבִּין, שֶׁאֶפְלוּ כָּל הַרוּחֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שָׁם), וְהָיָה כַּעֲץ שֶׁתוֹלַע עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שִׁרְשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה

וְהַשְּׁלָמוֹת הוּא רַק לְעַבְדֵי אֵת הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ בְּתַמִּימוֹת גְּמוּרָה, בְּלִי שׁוֹם חֲכָמוֹת כָּלָל, וְעַל־יְדִי־זָה בְּעֲצָמוֹ זוֹכִים לָמָּה שְׁזוֹכִים, עֵינַי לֹא רָאִתָּה אֱלֹקִים זוֹלָתְךָ יַעֲשֶׂה לְמַחֲפָה לּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קיא, י): "רֹאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֵת הַגּוֹיִ"ה", שֶׁעֵקֶר רֹאשִׁית וְקַדִּימַת הַחֲכָמָה הוּא רַק יִרְאֵת הַגּוֹיִ"ה, שֶׁצְרִיף לְהַקְדִּים

הַיִּרְאָה לְחֲכָמָה, לִירֵא וְלִפְחַד מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, וְלַעֲשׂוֹת מִצְוֹת מְעֻשְׂיוֹת דִּיקָא; כִּי עֵקֶר קְלַפֵּת עֲמֻלָּה — לְהַפִּיל אֵת הָאָדָם בְּחֲכָמוֹת, וְשֶׁלֹּא יִקָּים מִצְוֹת מְעֻשְׂיוֹת. וְלָזָה מְזַהֲרֵנוּ הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ: "כֹּל שֶׁחֲכָמָתוֹ מְרַבֶּה מִמֶּעֶשְׂוֵי לָמָּה הוּא דוֹמָה? לְאֵילָן שְׁעֲנַנְפֵּי מְרַבִּין וְשִׁרְשָׁיו מוֹעֲטִין, וְהַרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו"; כִּי מִי שֶׁהוֹלֵךְ אַחַר שִׁכְלוֹ וְחֲכָמָתוֹ, לְבַסּוֹף נוֹפֵל לְטַעֲוִיּוֹת גְּדוּלוֹת, כְּמוֹכָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ ז"ל (לקוטי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן יב): כְּשֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אַחַר שִׁכְלוֹ וְחֲכָמָתוֹ, יָכוֹל לִפְלֹ בְּטַעֲוִיּוֹת וּמְכַשׁוּלוֹת רַבִּים וְלָבֹוא לְיַדֵּי רַעוֹת גְּדוּלוֹת, לֹא־כֵן כְּשֶׁאָדָם מְקַיֵּם מִצְוֹת מְעֻשְׂיוֹת הַרְבֵּה, עַל־יְדִי־זָה הוּא נִשְׁרָשׁ בְּתוֹךְ הָאֱמוּנָה, וְאֵז שׁוֹם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם לֹא יִכּוֹלָה לְעַקֵּר אוֹתוֹ, כְּמוֹכָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ ז"ל (לקוטי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן קנ"ה) עַל מֵאֲמָרָם ז"ל (שְׁבַת ל"א): אֱמוּנָה זֶה סֵדֶר זְרָעִים. כִּי כְּתִיב (תְּהִלִּים לז, ג): "שָׁכֵן אֶרֶץ וְרַעַה אֱמוּנָה", כִּי אֱמוּנָה הִיא בְּדַגְמַת אֶרֶץ, כְּכֹל שֶׁאָדָם מְבַטֵּל אֵת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי, זֶה שְׁלֵמוֹת הָאֱמוּנָה, שֶׁהוּא בְּטֹל וּמְבַטֵּל אֵלָיו יִתְבַּרְךָ. וְרוֹאִים כְּשֶׁמְנַיִחִים חֲטָה בְּאֶרֶץ טוֹבָה, אֵז הוּא גְּדֹל וְצוּמַח יָפֵה, וְאֵינוֹ מְזִיק לוֹ שׁוֹם רוּחַ וְלֹא זִיזִים וְרַעֲמִים. וְזֶה מִחֲמַת שֵׁישׁ כַּח הַצּוּמַח וְכַח הַגְּדֹל, עַל־כֵּן אֵינוֹ מְזִיק לוֹ שׁוֹם דָּבָר, אֲבָל כְּשֶׁנּוֹתְנִים הַחֲטָה בְּאֶרֶץ שְׂאִינָה טוֹבָה לְזַרְעָהּ, אֵזִי הוּא נִרְקָב בְּאֶרֶץ, מִחֲמַת שֶׁאֵין לוֹ כַּח הַצּוּמַח וְכַח הַגְּדֹל. גִּמְצָא, כְּשֵׁישׁ לְאָדָם מִצְוֹת מְעֻשְׂיוֹת דִּיקָא, זֶה בּוֹנֵה לוֹ אֵת הָאֱמוּנָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קיט, פו): "כֹּל מְצוּרֵיךָ אֱמוּנָה", כֹּל הַמִּצְוֹת צְרִיכוֹת לְהִבְיֵא אֵת הָאָדָם לְאֱמוּנָה. וְלָכֵן כְּשֶׁאָדָם מְקַיֵּם מִצְוֹת מְעֻשְׂיוֹת דִּיקָא, הוּא נִשְׁרָשׁ בְּתוֹךְ הָאֱמוּנָה, וְהוּא דוֹמָה כְּאֵילָן שֶׁשִׁרְשָׁיו נִשְׁרָשִׁים לְעַמְּקֵי הָאֶרֶץ, שֶׁאֵז לֹא יָכוֹלִים לְעַקֵּר אוֹתוֹ בְּשׁוֹם פָּנִים נְאֻפֵן. אֲבָל "כֹּל שֶׁמִּעֲשָׂוֵי מְרַבִּין מִחֲכָמָתוֹ, לָמָּה הוּא דוֹמָה? לְאֵילָן שְׁעֲנַנְפֵּי מְרַבִּין וְשִׁרְשָׁיו מְעֻטִין וְשִׁרְשָׁיו מְרַבִּין, שֶׁאֶפְלוּ כָּל הַרוּחֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ, אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה יז, ח): "וְהָיָה כַּעֲץ שֶׁתוֹלַע עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שִׁרְשָׁיו, וְלֹא יִרְאֶה כִּי

כג קנין. קרצנות העוף קרוין קנין לשון קן נפור. ויש
 צהן הלכות חמורות כגון אם נתערבו חוצה נדבחה או
 עולה שמעשיה למעלה בחטאת שמעשיה למטה:
 ופתחי נדה. הלכות נדה שאצדה וסמה ונריכה לשמור
 עד שחמזור לפתחה. ופעמים
 שהיא נריכה לטבול ז"ה
 טבילות לדברי האומר טבילה
 בזמנה מלוה: הן הן גופי
 הלכות. עיקר חורה שנעל
 פה שמקבלים עליה שטר:
 תקופות. ענין מהלך
 המזלות: וגימטריאות.
 חשבון האותיות: פרפראות
 לחכמה. כמו הפרפראות
 שרגילין לאכול בסוף הסעודה
 לקנות דרך תענוג כן
 החכמות הללו מכבדות את
 בעליהם בעיני הצרות:
 לפיכך הרבה להם תורה
 ומצות. כגון פרשת שקלים

**כִּי יבֹא חֵם, וְהָיָה עֲלֵהוּ רַעֲנָן,
 וּבִשְׁנַת בַּצֻּרֶת לֹא יִדָּאָג, וְלֹא
 יִמְיֵשׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי: כֵּג רַבִּי
 אֶלְעָזָר בֶּן חֲסִמָּא אוֹמֵר, קִנְיִן
 וּפְתַחֵי נְדָה, הֵן הֵן גּוּפֵי
 הַלְכוֹת. תְּקוּפוֹת וְגִימְטְרִיאוֹת,
 פְּרָפְרָאוֹת לְחֻכְמָה:**

**רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקִישָׁא אוֹמֵר,
 רָצָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת
 אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֵךְ הִרְבָּה לָהֶם
 תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁנַאֲמַר (ישעיה**

יבוא חם, והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא
 ידאג ולא ימיש מעשות פרי; כי ברגע שאדם
 חזק באמונה, אז שום דבר בעולם לא יכול
 לעקר אותו ולהזיזו ממקומו, פי קיום מצוות
 מעשיות זוהי אמונה
 פשוטה, שאדם מקים את
 המצוה מפני שהקדוש-
 ברוך-הוא צוה, לא-כן
 חכמות הן כפירות
 ואפיקורסות, שהולך אחר
 שכלו וחכמתו, שאז הוא
 מזלזל במצוות. ולכן
 אשרי מי שחזק בקיום
 מצוות מעשיות דיקא,
 ואז אף פעם לא יוכלו
 להזיז אותו, והבן
 למעשה.

כג קנין: זה קרבנות
 העוף שנקרא קנין
 - לשון קן צפור, ויש

בהם הלכות חמורות. "ופתחי נדה": כל הלכות
 נדה, "הן הן גופי הלכות", הינו שלא תאמר
 שענין קנין שיהי רק בזמן שבית-המקדש קיים,
 כי כמו הלכות נדה, שמאד מאד חשוב ללמד, כדי
 גם הלכות שלא שיכות עכשו, גם-כן חייב ללמד. וכמו שאמר רבנו ז"ל
 (ספר-המדות, אות למוד, סימן י'): כל ידיעה במשפטי התורה - הן מצוות שבין אדם לתברו, הן
 מצוות שבין אדם לקונו, הידיעה הזאת בעצמה היא הצלחת הנפש. מה שאין פן "תקופות
 וגימטריאות פרפראות לחכמה", הינו הלכות תקופות ומזלות וקדוש החדש וגימטריאות וראשי
 תבות וסופי תבות ואמצעי תבות, זה רק פרפראות לחכמה, הינו שאחר שלמד את כל הלכות
 התורה, אז יכול גם לעסק בזה. וכא לומר לנו התנא רבי אלעזר בן חסמא, שהעקר ללמד מצוות
 מעשיות דיקא, שזה גופי תורה, מה שאין פן תקופות וגימטריאות זה פרפראות לחכמה, ואינם
 נצרכים כמו גופי הלכות; פי העקר ללמד הלכה שאדם צריך, ושיכת יותר לאדם, פי רבנו ז"ל
 הזהירנו מאד ללמד בכל יום הלכה, ואמר (שיחות-הר"ן, סימן כט), שכל איש ישראלי מחייב ללמד
 בכל יום יום פוסקים חק ולא יעבר, פי זה יסוד היגדות, והבן למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק 'אלו הלוקין' (מכות כג:), ויש לומר הטעם,
 למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? ויש לומר על-פי דברי רבנו
 ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן כב), אשר צריכים לזכור את הגוף הגשמי והחמרי, שגם הוא ירגיש

אֶלְקוּתוֹ יִתְבַרַךְ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (יִשְׁעִיָּה נח, ז): כֵּן: לִמְעַן צַדִּיק. לַהֲלֹדִיק אֵת יִשְׂרָאֵל וּלְכַוֵּן.
 "וּמִבְּשָׂרָךְ לֹא תִתְעַלֵּם", שֶׁלֹּא תִעַלְיִם עֵינֶיךָ מִן הַרְחָמִים עַל בְּשָׂרָךְ, הֵינּוּ בְּשָׂר גּוֹפֶךְ, כִּי צְרִיכִים לְרַחֵם מְאֹד עַל הַגּוֹף, לְרֹאוֹת לְזַכְּכוֹ, כְּדֵי שְׂיֻכַּל לְהוֹדִיעַ לוֹ מִכָּל הַהָאָרוֹת וְהַהֲשָׁגוֹת שֶׁהַנְּשָׁמָה מִשְׁגָּת, כִּי הַנְּשָׁמָה שֶׁל כָּל אָדָם רוֹאֶה וּמִשְׁגָּת תָּמִיד דְּבָרִים עֲלִיוֹנִים מְאֹד, אֲבָל הַגּוֹף אֵינּוּ יוֹדֵעַ מֵהֶם, עַל-כֵּן צָרִיךְ כָּל אָדָם לְרַחֵם מְאֹד עַל בְּשָׂר הַגּוֹף, לְרֹאוֹת לְזַכְּךָ אֶת הַגּוֹף, עַד שֶׁתּוּכַל הַנְּשָׁמָה לְהוֹדִיעַ לוֹ מִכָּל מַה שֶׁהִיא רוֹאֶה וּמִשְׁגָּת תָּמִיד, וּכְשֶׁהַגּוֹף מְזַכֵּךְ, הִיא טוֹבָה לְנְשָׁמָה, כִּי לְפָעַמִּים נוֹפֶלֶת מִמְדַּרְגְּתָהּ, וּכְשֶׁהַגּוֹף צַח וְאוֹר, תּוּכַל הַנְּשָׁמָה לְהִתְרוֹמֵם וּלְחַזֵּר לְמַדְרַגְתָּהּ עַל-יְדֵי הַגּוֹף, כִּי גַם הַגּוֹף כְּבֹר מְזַכֵּךְ; כִּי בְּאֵמֶת אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו יִתְבַרַךְ כָּלֵל, וְהוּא יִתְבַרַךְ מִחַיָּה וּמִהַיָּה וּמִקַּיָּים אֶת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָהּ. וּכְמוֹ שֶׁהַנְּשָׁמָה מְאִירָה, כִּי הִיא עֹצֵם אֶלְקִי, כֵּן הַגּוֹף הַנְּשָׁמִי וְהַחֲמָרִי גַם-כֵּן צָרִיךְ לְהֵאִיר, אִךְ אֵי אֲפֹשֶׁר לְאוֹר בְּלִי כְּלִי, וְלָכֵן בְּרָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת הָאָדָם עִם גּוֹף גִּשְׁמִי, שֶׁהוּא הַכְּלִי, וְהַנְּשָׁמָה הִיא רוּחָנִי, אוֹר אֶלְקִי, שְׂוָה סוּד אוֹרוֹת וְכָלִים, וְצְרִיכִים לַעֲשׂוֹת גַּם מִהַפְּלִים אוֹרוֹת, שְׂוָה גַּעֲשֶׂה עַל-יְדֵי זְכוּת הַגּוֹף. וְאִיךְ מְזַכְּכִים אֶת הַגּוֹף? עַל-יְדֵי קִיּוּם מְצוּוֹת מְעֻשְׂיוֹת דִּיקָא. וְלָכֵן כְּשֶׁמְסִימִים פֶּרֶק מִמְדוֹת הָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים, שֶׁהֵם הַתְּנָאִים, הַמְלַמְּדִים אוֹתָנוּ, אִיךְ לַעֲבֹד אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מְזַכְּרִים אֶת מִשְׁנֵה זו, לִיַּדַע שֶׁאֲסוּר לְהִתְיַאֵשׁ, אֲפִלּוּ הַגּוֹף גִּשְׁמִי וְחֲמָרִי וְקָשָׁה לְשׁוּכְרוֹ, כְּדֵי שְׂיִהְיֶה כְּלִי לְקַבֵּל בּוֹ אֶת הָאוֹר, מְזַכְּרִים אֶת מֵאֵמֶר הַתְּנָא "רַבִּי חֲנִנְיָא בֶּן עֲזַרְיָא אוֹמֵר: רְצָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֶךָ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמְצוּוֹת"; וְזֹאת אוֹמֵרֶת, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רוֹצֵה לְזַכְּךָ, שְׂוָה לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, שְׂיִהְיוּ מְזַכְּכִים עִם גּוֹפֶם הַגִּשְׁמִי, לְפִיכֶךָ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמְצוּוֹת, וְעַל-יְדֵי רַבּוּי לַמּוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה וְקִיּוּם הַמְצוּוֹת וְתַקּוּן הַמְדוֹת, גַּם הֵם יִזְכּוּ לְהַפְּךָ אֶת גּוֹפֶם הַגִּשְׁמִי שֶׁהוּא הַכְּלִי, שְׂיֵאִיר לָהֶם אוֹר הַנְּשָׁמָה, וְהֵבִן לְמַעֲשֶׂה.

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא: טַעַם שֶׁלְּפָנַי כָּל פֶּרֶק מִפְּרָקֵי אָבוֹת תְּקַנּוּ לוֹמֵר מִשְׁנֵה זו, אֲשֶׁר אֵינָה שְׂיִכֵּת לְכָאן כָּלֵל, וְהִיא מִשְׁנֵה בְּסִנְהֶדְרִין (צ); אִךְ יֵשׁ לוֹמֵר, כִּי מְבַאֵר בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ י"ל (לְקוּטֵי-מוֹהָר"ן, חֵלֶק א', סִימָן כג), כִּי כָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים צְדִיקִים עַל שֵׁם הַבְּרִית, כִּי הֵם נִמְוָלוּ, וְאֲצֵל אֲבָרְהָם אֲבִינוּ כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית יז, א): "הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים", וּפְרַשׁ רַש"י נוֹו לְשׁוֹנוֹ: 'הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי בְּמִצְוֹת מִלְּהָ, וּבִדְבַר הַזֶּה תִּהְיֶה תָמִים, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁעָרְלָה בְּךָ, אִתָּה בְּעַל מוּם לְפָנַי'; כִּי בְּאֵמֶת הָעָרְלָה מְעַלְמָה וּמִסְתַּיְרָה אֶת אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבַרַךְ, כִּי כָּל הַבְּרִיאָה נִבְרָאָה מְעַרְב טוֹב וְרַע, הַטוֹב זֶה גְלוּי אֶלְקוּתוֹ יִתְבַרַךְ, וְהָרַע זֶה הָעֵלֶם וְהַהֲסָתֵר, שֶׁמְעַלְיִם וּמִסְתַּיְרִ

אחר תחיית המתים שעמיתים לחיות ולעמוד בגופן וצנפסם חיים נלחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא מתים שעמיתים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הזה אין זו לא אכילה ולא שתייה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין זו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמני יש להם חלק.

פרק ד א בן זומא. לפי שלא האריך ימים ולא נסמן וימכסה את אמתת מציאותו יתברך, וכל בר שיקרא רבי היו קורין אותו על שם אביו. וכן בן עזאי. ישראל צריך לברר את הטוב מהרע, הינו ושיהיה שמש שמעון: איזהו חכם. הכי קאמר איזהו חכם שראוי שיהלל במחמתו: הלומד מכל אדם. שהיא אמתת מציאותו יתברך שנקרא טוב, כמו

פְּרָק ד א בֶּן זוּמָא אוֹמֵר, אֵיזְהוּ חָכֵם, הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם, שְׁנֹאֵמַר (תהלים קיט), מִכָּל מְלַמְדֵי שְׁכֵתוֹב (תהלים קמה, ט): "טוב הַגִּי'ה לְכָל"; וְלִכְּן קִדְּם שְׁאָדָם גְּמוּל יֵשׁ עֲלָיו כְּתַנַּת עוֹר, שְׁמַעְלִים

ומסתיר את השכינה, שזה ע'ר'ל'ה' אותיות ע'ר'ל' ה', פי עד שלא נמול נקרא ערל, שאינו זוכה לראות אמתת מציאותו יתברך, ועל-ידי הסרת הערלה, שהוא המום שנמצא באדם, על-ידי-זה מסתלק ממנו בחינת כתנת עור', וזוכה לכתנת אור', שמאיר לו אמתת מציאותו יתברך. ולכן כשאדם מתחיל ללמד פרק ממדות התנאים הקדושים, שמלמדים אותנו איך להתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא, ואיך להאיר על עצמנו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, נופל על אדם יאוש כאלו זה לא שיך אליו, פי הוא פגם בברית, וחשף לו ולא אור בעדו, והוא מתרשל מלחזור בתשובה שלמה. לזאת מתחילים עם המשנה הזו דיקא, כדי להזכיר לכל בר ישראל שהוא בכלל צדיק, "שנאמר (ישעיה ס, כא): 'ועמך בלם צדיקים'", על-ידי מצות מילה, פי אז בעת שמלו אותו, הורידו ממנו את הערלה, ואפלו שכבר חטא ופגם בבריתו, צדין הוא יכול לחזור בתשובה שלמה אליו יתברך, פי על-ידי שאדם נמול — נעשה בן חורין, וזוכה לכתנת אור, וינגל לו להוריד ממנו את ההצלמות וההסתרות, שנעלם ונסתר ממנו אמתת מציאותו יתברך, שהוא כתנת עור, פי מעלת מצות מילה, ששומרת את האדם בעולם הזה ובעולם הבא ונעשה שלם. ואמרו חכמינו הקדושים (גדרים לא): גדולה מילה, שנכתבו עליה י"ג בריתות, שהוא כנגד י"ג מדות הרחמים, וכן י"ג עולה מספר אה"ד, וכן עולה מספר אהב"ה, פי על-ידי שאדם נמול, זוכה להיות קשור באחדותו יתברך ובאהבתו יתברך, ומאיר עליו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו. ולכן אסור להתיאש אפלו שידע שפגם בברית, עם כל זאת מאחר שזכה לקיים את מצות מילה, הוא נקרא בשם צדיק. ואמרו חכמינו הקדושים (ברכות לד): מקום שבצלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין. פי הצדיק נקרא על שם הברית, ומאחר שהוא לא פגם, אצלו תמיד היה כתנת אור, שהאיר בו אורו יתברך, לא-כן זה שנכשל בפגם הברית, המשיך על עצמו כתנת עור, והתערב אצלו הטוב והרע, ועכשו כשזוכה לחזור בתשובה שלמה, אז מברר את הטוב מהרע, ומאיר בו כתנת אור. וזה מאד חשוב אצלו יתברך, שאדם אינו מתיאש, ואפלו במצבים הכי קשים, הוא חוזר בתשובה שלמה אליו יתברך. ולכן מקדימים את המשנה הזו דיקא קדם שנכנסים לקבל את דברי התנאים, שהם דרכים והנהגות ונתיבות איך להשיג את החכמה העליונה, שמגלים לאדם שאסור להתיאש, מאחר שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, פי נקראים צדיקים, "שנאמר (ישעיה ס, כא): 'ועמך בלם צדיקים לעולם יירשו ארץ'", שהיא ארץ העליונה, גלוי אמתת מציאותו יתברך מעולם הבינה"ה, ששם נעשין בן חורין ממש, והבן למעשה.

פְּרָק ד'

א בֶּן זוּמָא אוֹמֵר: בֶּן זוּמָא שֶׁהֲצִיץ וְנָתַת (שיר השירים רבה, פרשה א', סימן כו); וְלִכְּן חָזַר בּוֹ, וְאוֹמֵר: "אֵיזְהוּ חָכֵם הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם, שְׁנֹאֵמַר (תהלים קיט, צט): 'מִכָּל מְלַמְדֵי הַשְּׂפִלְתִּי, כִּי עֲדוּתִיךְ

שִׁיחָה לִי": צְרִיף שְׁתַּדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי, אֲשֶׁר עָקַר הַחֲכָמָה לְלַמֵּד מִכָּל אָדָם. פִּי בְּאֵמֶת אֵין שׁוּם מְצִיאֹת בְּלַעֲדֵי וְתַבְרָה כָּלֵל, וְהוּא יְתַבְרָה מַחֲיָה וּמְהִיָּה וּמְקַיָּים אֶת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה, וְדוּמָם, צוּמַח, חֵי, מְדַבֵּר, הֵם לְבוּשׁ לְגַבֵּי הָאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא נִמְצָא וּבְלַעֲדֵי אֵין שׁוּם נִמְצָא, וְכָל מָה שְׁקוּרָה בְּזֶה הָעוֹלָם, זֶה רַק לְרַמֵּז רְמָזִים לְאָדָם לְהַתְקַרֵּב אֵלָיו יְתַבְרָה, כְּמוֹ שְׁאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹתֵרֵין, חֶלֶק א', סִימָן נד), שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא מְצַמְצֵם אֶת עֲצָמוֹ מֵאֵין סוּף עַד אֵין תְּכֵלִית, וּבְכָל יוֹם וְיוֹם הוּא שׁוֹלַח לוֹ רְמָזִים אַחֲרָיִם אֵיף לְהַתְקַרֵּב אֵלָיו, עַל-יְדֵי דוּמָם, צוּמַח, חֵי, מְדַבֵּר, שְׁאָדָם נוֹסֵעַ נְסִיעוֹת, וְכָא אֵל מְקוֹמוֹת שְׁלֵא שְׁעַר וְלֹא תֵאָר בְּדַעְתּוֹ, וְשֵׁם הוּא צְרִיף לְהַתְבוּגֵן עַל מָה וְלָמָה הִגִּיעַ לְשֵׁם, וְלְלַמֵּד מִשֵּׁם עֲצוֹת וּדְרָכִים וּנְתִיבוֹת בְּדַעְתּוֹ אֵיף לְהַתְקַרֵּב אֵל הַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא, וְכֵן אָדָם עוֹשֶׂה מִשָּׂא וּמִתֵּן עִם בְּנֵי-אָדָם, אוֹ פּוֹגֵשׁ בְּנֵי-אָדָם, הוּא צְרִיף לְדַעַת שְׁהַכֵּל מִמֶּנּוּ יְתַבְרָה, שְׁהוּא יִפְגַּשׁ בְּיוֹם הַזֶּה וּבִשְׁעָה וּבְרַגַע הַזֶּה אֶת הָאָדָם הַזֶּה. וְצְרִיף לְשִׁמְעַ מִמֶּנּוּ מָה שְׁהוּא שׁוֹמֵעַ, וְאִם הוּא מְקַשֵּׁר אֶת זֶה אֵל דְּבַרֵי הַתּוֹרָה, אִזְ הוּא יוֹכֵל לְהוֹצִיא רְמָזִים שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא מְרַמֵּז לוֹ אֵיף לְהַתְקַרֵּב אֵלָיו יְתַבְרָה. פִּי בְּאֵמֶת הַכֵּל מְגַלֵּה אֱלֻקוֹת, פִּי אֶפְלוֹ עֵקְבֵי הַסּוּס וְגַלְגְּלֵי הָעֵגְלָה מְכַרְיָזִים כְּרוּזִים, וּמִי שְׁמַטָּה אֶזֶן אֵל הָאֱלֻקוֹת שְׁבַבְרִיאָה, יְכוּל לְהַשְׁפִּיל שְׁזֶה עָקַר הַחֲכָמָה — לְלַמֵּד מִכָּל אָדָם. וְאֵל יֹאמֵר הָאוֹמֵר, שְׁאֵנִי כְּכַר חֶסֶם, וְלֹא צְרִיף לְלַמֵּד מֵאַף אֶחָד, שְׁאִז הוּא נִשְׁאָר בְּחוּץ לְגַמְרִי, וְאֵינוֹ מְשִׁיג אֱלֻקוֹת, פִּי עָקַר הַשְּׂגַת אֱלֻקוֹת הוּא לְהַתְבוּגֵן מִכָּל פְּרִטֵי הַבְּרִיאָה, אֵיף שְׁהַכֵּל לְכָל זֶה אֱלֻקוֹת, וּמְרַמֵּז לִי רְמָזִים אֵיף לְהַתְקַרֵּב אֵלָיו יְתַבְרָה, וּמָה גַם שְׁגוֹדְלֵי מְבַחְרֵי הַצְּדִיקִים זוֹכִים לְהִיּוֹת כְּלָפֵף דְּבָקִים בּוֹ יְתַבְרָה, בְּאֲשֶׁר שׁוֹמְעִים רְמָזִים מִכָּל פְּרִטֵי הַבְּרִיאָה, וּמְחַבְּרִים אֶת זֹאת אֵל הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, וּמְחַדְּשִׁים רְזִין וְרִזֵי דְרִזִין וְסַתְרֵי נְסַתְרוֹת שְׁבַתּוֹרָה, וְנִתְגַּלִּים לְהֵם סוּדוֹת נְפְלָאִים נְפְלָאִים פְּלָאִים, אֲשֶׁרֵי מִי שְׁיֵאֲחֻז בְּזֶה!

הַשְּׁכַלְתִּי כִּי עֵדוּתִיךָ שִׁיחָה לִי. אֵיזְהוּ גְבוּר, הַכּוֹבֵשׁ אֶת יְצָרוֹ, שְׁנֵאָמַר (מְשָׁלִי טז), טוֹב אַרְךָ אַפִּים מְגְבוּר וּמְשָׁל בְּרוּחוֹ מְלִכְד עִיר. אֵיזְהוּ

אֵיזְהוּ גְבוּר הַכּוֹבֵשׁ אֶת יְצָרוֹ, שְׁנֵאָמַר (מְשָׁלִי טז, לב): "טוֹב אַרְךָ אַפִּים מְגְבוּר וּמְשָׁל בְּרוּחוֹ מְלִכְד עִיר": צְרִיף שְׁתַּדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עָקַר גְּבוּרַת הָאָדָם הוּא שְׁלֵא יְכֹא לְיָדֵי כְּעֵס, פִּי בְּדַרְךָ כָּלֵל אָדָם הוּא כְּעֵסֵן גְּדוֹל, וְנִכְנָס בְּעַצְבִּים, עַד שְׁכָל דְּכַר קָטָן מְעַצְבֵּן אוֹתוֹ, וְלִכְּן עָקַר הַגְּבוּרָה הוּא לְכַבֵּשׁ אֶת יְצָרוֹ, שְׁמַסִּית אוֹתוֹ לְהִיּוֹת כְּכֵעֵס. פִּי בְּאֵמֶת אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (וְהַר חֶלֶק א' כו): כָּל הַכּוֹעֵס כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה; פִּי מִי שְׁמַאֲמִין בְּאֵמֶת, אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדֵי וְתַבְרָה כָּלֵל, וְהַכֵּל לְכָל אֱלֻקוֹת גְּמוּר הוּא, וְדָבַר גְּדוֹל וְדָבַר קָטָן לֹא נַעֲשֶׂה מְעַצְמוֹ, אֲלֹא בְּהַשְׁגַּחַת הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן, הוּא אֵף פְּעַם לֹא יִהְיֶה כְּכֵעֵס. כְּרַגַע שְׁאָדָם כְּכֵעֵס, הוּא מְרָאָה לְדַעַת שְׁהוּא

מסלק את השכינה מהמקום, ואינו מאמין שכל מה שקורה אתו אפילו מבעל בחירה, הכל מאתו יתברך, ועל ידי זה הוא בא לכפירה, ורחמנא לישזבן. ולכן עקר הגבורה הוא להתגבר על יצרו של פעם דיקא, כי אין עוד דבר שעוקר את האדם לגמרי כמו הפעם, וכזה הוא עוקר את עצמו לגמרי ממנו יתברך, כמו שכתוב (איוב יח, ד): "טרף נפשו באפו", שזה סובב על פעם, כמו שאמרו

בזהר (תצנה קפב.): איהו

טרף ועקר נפשיה בגין

רוגזיה ואשרי בגויה אל

זר. שהוא מאבד את

נפשו, כי כל חטא עושה

פתם על הנשמה, אבל

הפעם עוקר לגמרי את

נפשו. ולכן עקר הגבורה

עשיר השמח בחלקו, שנאמר

(תהלים קכח), יגיע בפיה פי

תאכל אשריה וטוב לך.

אשריה, בעולם הזה. וטוב

לך, לעולם הבא. איזהו

ר"ע מברטנורא

שלחמך שכנש את העיר ונאו

לירו האנשים המורדים זו

מושל זרעו ואינו הורגן:

איזהו עשיר. הראוי לו

להמלל בעשרו, השמח

הוא להתגבר על יצרו, שהוא היצר הרע של פעם. ולכן אשרי מי שזוכה לשבר את מדת הפעם שבוערת בו תמיד, ואינו מתעצבן על אף אחד, אלא סובל את כל הבא עליו, ומוצא את

הקדוש ברוך הוא בכל תנועה ותנועה, ואפילו בשבעל בחירה פותח חנות מול חנותו ומתחקה בו, ולוקח את הקונים ממנו, עם כל זאת עקר גבורת האדם הוא להתגבר על יצרו של פעם, שלא

יהיה אכפת לו שום דבר. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קנה), שמי שזוכה לאמונה ברוך ומזככת, הוא צומת, יש לו כח הגדל וכח הצומח, ושום בריה שבעולם לא יכולה להפיל אותו, ושום רוחות שבעולם לא יכולים לעקרו, שזה סוד מה שאמרו חכמינו הקדושים (שבת

לא. א): אמונה זה סדר זרעים; כי מי שחזק באמונה, יש לו כח הגדל וכח הצומח, וזוכה לאריכות אפים, שמאריך אף על כל מה שעובר עליו. ולכן ראה, אהובי, בני, להיות גבור, להתגבר על

יצרך של פעם וקפידות, ותעקר מעצמך כל מיני עצבנות, שלא תהיה יותר עצבני, אלא תאריך אפך על כל העובר עליך, ותהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ואז תראה נוראות נפלאות

שיעשה עמך הקדוש ברוך הוא. וזו גבורת האדם בזה העולם, שיכול להתגבר על יצרו של פעם, ומאריך אפו על הכל, ואפילו בני אדם מדברים עליו, והוא צריך לעבר בין פיהם, כמו שאמר

רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קסג): יש אדם שנעשה מכלו וממנו דבור, שנעשה שיחה בפני הבריות, והכל דוברים ממנו, והוא הולך נע ונד, ומתפזר בפני כלם, ואצל כל אחד ואחד שבא

לשם, יש לו ענויים וצרות משנות, שזה מה שעובר על גדולי מבחרי הצדיקים, שזוכים להיות דבוקים בחי החיים בו יתברך, שרשעים ארורים נואפים פכלבים צריכים לדבר עליהם כל דבר

רע, וכל מה שהם עושים, הם תולים את זאת בהצדיק האמת, כי הצדיק הוא פל-כף בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, עד שהוא נעשה ראי. ולכן כל עברה שיש באדם, וכל מדה רעה שבו,

הוא רואה את זאת בתוף הצדיק. והצדיק צריך לשתק ולא לענות למחרפו שום דבר, וזה עקר תשובתו, וזו הגבורה שאדם צריך להתגבר על יצרו, אשרי מי שזוכה לזה, ואז טוב לו כל הימים.

איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר (תהלים קכח, ב): "יגיע בפיה פי תאכל אשריה וטוב לך", אשריה בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר אין עוד מדה

טובה בזה העולם כמי ששמח בחלקו תמיד, שאינו מבלבל את עצמו משום בריה שבעולם. כי כל הצרות והיסורים שעוברים על בני אדם, זה רק מחמת קנאה, שמקנאים בזולת. ואמרו חכמינו

הקדושים (שבת קנב:): כל מי שיש לו קנאה בלבד — עצמותיו מרקיבים; כי אין לה מדה מגנה כמו קנאה, שאדם מקנא בזולת. נמצא, שעוקר את עצמו מנקדתו; כי באמת אמר רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן לד), שלכל בר ישראל יש נקדה שאין בחברו, ולכן מה שיהי לקנא בזולת, הרי כל אחד ואחד בא אל זה העולם להוציא את שליחותו, ואי אפשר לשני בני-אדם שיהיו שוים, כמו שאמר רבנו ו"ל (שיחות

בחלקו: איזהו מכובד. לפי ששלשה דברים טובים הללו שזכרו לעיל שהם החכמה והגבורה והעושר הזוכה בהם הוא נכבד מעצמו בעיני אלהים ואדם. ואף אם הנריות לא יכזוהו בעצורם. לכך חזר התנא לזה ואמר מי שיש בו המדות הללו והוא נכבד בעצמו מה יעשה ויהיה מכובד מאחרים. יכבד את הנריות: כי מכבדי

אכבד. והדברים קל וחומר ומה הקצ"ה שהוא מלך הכבוד וכל מה שזרא בעולמו לא זרא אלא לכבודו

מְכַבֵּד, הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֵׁנְאָמַר (שְׁמוּאֵל-א ב), כִּי מְכַבְּדִי

הר"ן, סימן נד): השם יתברך אינו עושה שתי פעמים דבר אחד, כי אפילו בגלגולים אין זאת הנשמה מתגלגלת פעם שניה כמו שהיא, רק זאת הנפש עם זה הרוח וכיוצא בזה. נמצא, שעכשיו פשוט הנפש מתקבץ עם רוח אחר וכיוצא בזה, שוב אין זה מה שהיה קדם, כי אין השם יתברך עושה שתי פעמים דבר אחד. כל-כף גדלה השגחתו הפרטי פרטית, שאפילו בגלגולים לא חוזרים אותו דבר, מכל שכן שני בני-אדם הם רחוקים אחד מהשני כרחוק מזרח ממערב, ולכן לא שיהי לקנא בשום ברך שבעולם. וכרגע שפתחיר בעצמה ידיעות אלו, אז תהיה שמח בחלקה תמיד. וזו העשירות הכי גדולה של האדם, שאינו מבלבל את עצמו משום ברך שבעולם, וזה יביא אותה אל השמחה הכי גדולה, ותרגיש עולמה בחייה, ויהיה לה אשר בעולם הזה, כי אתה הכי מאשר שאינה מקנא בשום ברך שבעולם, "וטוב לה לעולם הבא", מאחר שאין אתה מקנא בשום ברך שבעולם. ומדת השמחה היא המדה היקרה ביותר שאדם צריך לקנות לעצמו. ולכן אומרים חכמינו הקדושים (פנחומא שמיני): אין השמחה ממתנת לאדם, לא כל מי ששמח היום שמח למחר. ולכן ראה, אהובי, בני! להיות רק בשמחה עצומה על נקדתך שיש בך, ואל תתיאש, אפילו שאתה נמצא במצב רוח לא טוב, עם כל זאת גלה לנו רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רפב), שצריכים לדון את עצמו לכף זכות, ולמצא בעצמו נקדות טובות, איה שהוא יש אצלי עדין נקדה טובה, ששם איני רשע, שזה מה שפתוב (תהלים לו, י): "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו", אם תמצא בעצמך עוד מעט טוב, ששם אינך רשע, אז אם תתבונן על מקומך ואיננו, אתה כבר לא באותו מקום. כי אדם צריך לדון את עצמו תמיד לכף זכות, ולהיות שמח בחלקו עם מה שיש לו, ואפילו אין לאדם אלא נקדות טובות קטנות, עם כל זאת יהיה שש ושמח בהן, שזה הסוד של התם הקדוש, שגלה לנו רבנו ו"ל (ספורי מעשיות, מעשה ט', מהתכם ותם), שהתם אמר לאשתו: זה מעשה שלי וזה מעשה שלו, ומה לי להסתפל על אחרים; וכן גלה לנו רבנו ו"ל (התחלת לקוטי מוהר"ן, חלק ב') על הפסוק (יחזקאל לג, כד): "אחד היה אברהם", שאברהם אבינו עבד את הקדוש-ברוך-הוא רק בבחינת אחד, שלא הסתפל על שום ברך שבעולם, וזו המעלה הכי גדולה — פשאדם זוכה להגיע אל שמחה כזו, שאינו מבלבל את עצמו משום ברך שבעולם, ואינו מסתפל על שום בן אדם, אלא שש ושמח בחלקו, זהו העשיר הכי גדול, אשרי מי שזוכה להגיע אל זה!

איזהו מכבד המכבד את הבריות, שנאמר (שמואל-א ב, ל): "כי מכבדי אכבד ובני יקלוי": צריך

מכבד את מכבדיו קל וחומר לנשר ודס: ובוזי יקלו. למדנו ענוותנותו של הקדוש. לא אמר ובוזי חקלל אלא יקלו מעלמם. וכבוד הצדיקים הקפיד יומר שנאמר (בראשית יב) ומקללך אלאור:

אֲכַבֵּד וּבוֹזֵי יִקְלוּ: ב בֵּן עֲזַאִי אוֹמֵר, הָיִי רֵץ לְמַצְוָה
וְלַהֲרֹבוֹת בְּכָבוֹד הַמְּקוֹם,
וְזֶה תְּלוּי בְּזָה — כְּפִי
שְׁאֵדָם מְרַבָּה בְּכָבוֹד

המקום, ויודע אשר אין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, ובכל פרט ופרט מפרטי הבריאה שם נמצא הקדוש-ברוך-הוא, אז הוא בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, והוא ממעט בכבוד עצמו. ואם אדם זוכה להגיע אל מדרגה זו, שאינו רואה ואינו שומע ואינו מרגיש משום דבר רק את אמתת מציאותו יתברך, ויודע ועד, אשר דומם, צומח, חי, מדבר, הם לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא, פי כל הבריאה כלה זה רק אור אלקי המצמצם ומלבש בלבוש הגשמי והחמרי שלפני מראה עיניו, אז הוא אוחז בכבוד העליון, ואז הוא מכבד את כל בריה בעולם, פי בזה שאדם מכבד את הזולת, בזה הוא מגלה את טהר לבבו שהוא דבוק בחי החיים בו יתברך, ועל-כן הוא מכבד את כל הבריות, פי הוא יודע שכלם נבראים מהקדוש-ברוך-הוא, ולא שיהו שיקח את הכבוד לעצמו, כמו שאומר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קצד): מי שרואה כבוד, הוא שוטה; פי הכבוד שיהו רק להקדוש-ברוך-הוא, ואיך יכול אדם לקחת את הכבוד בשביל עצמו?! ומי שזוכה להשיג השגת אלקות, הוא מתבייש לקחת את הכבוד לעצמו. ולכן אמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רב): כל מי ששכלו קטן ביותר, צריך לחלק לו כבוד ביותר, פי כל מי ששכלו יותר קטן, הוא יותר חפץ בכבוד. ולכן מי שזוכה להקלל באין סוף ברוך הוא, וזוכה להרחבת הדעת, שיודע ועד אשר אין בלעדיו יתברך כלל, וכל תנועה ותנועה שם אלופו של עולם, הוא מכבד את זולתו, ואף פעם לא מבזה את הזולת, שזה סימן שאדם הזה הוא איש מכבד, כמו שרואים בכלי מלא מים, אם עולה על גדותיו, אז יודעים שהכלי מלא, אבל אם עדין לא עולה על גדותיו, סימן שהכלי עדין ריק. כמו-כן אם אנוחנו רואים שאדם מכבד את כל בריה שבועולם, סימן שהוא נקלל לגמרי בכבודו יתברך, והוא מלא כבוד הקדוש-ברוך-הוא, ועל-כן הוא מכבד את הבריות, שזה "פי מכבדי אכבד", הוא מכבד את הקדוש-ברוך-הוא, פי הוא יודע שכל אחד ואחד הוא חלק אלוק ממש, והוא נברא מהקדוש-ברוך-הוא, לא-כן אם הוא מבזה את מישהו, סימן שהוא עדין רחוק ממנו יתברך, ועל-כן הוא מבזה, כפי-כול, את הקדוש-ברוך-הוא, שזה "ובזי יקלו" — מקלים לו את דמו, רחמנא לישזבן. ועל-כן ראה, אהובי, בני, מה לפניך! ראה לכבד את הזולת, ותמיד תכבד ותתקור את יראי השם. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יד): כפי שמכבד את יראי השם, כן זוכה לכבד את הקדוש-ברוך-הוא, פי זה תלוי בזה; פי אם אדם מכבד את יראי השם, סימן שיש לו הרגשה באלקות, ואז הוא מכבד גם את הקדוש-ברוך-הוא, אבל אם אדם מזלזל ביראי השם, סימן שהוא גם מזלזל, רחמנא לישזבן, בו יתברך. ועל-כן ראה, אהובי, בני, מה לפניך! שתהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ולא תרצה שום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך, ואז יתגלה אליך מלך הכבוד, ותהיה בשלום עם הכל. אשרי מי שזוכה להגיע אל זה, והבן למעשה.

ב בֵּן עֲזַאִי אוֹמֵר: בֵּן עֲזַאִי שֶׁהֵצִיץ וְנִפְגַּע (שיר השירים רבה, פרשה א', סימן כו); ולכן חזר בו ואומר:

"הוי רץ למצוה קלה כבחתמורה ובורח מן העברה, שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה, ששכר מצוה מצוה ושכר עברה עברה": קשה לפרוש מהם. ועוד שכר מצוה מצוה. שמן צריך שתדע, אהובי, בני, אשר אדם צריך למשך את עצמו מאד אל מצוותיו ותברך, שהן רצונו ותברך, פי בכל מצוה ומצוה מהתרג"ג מצוות צמצם בה הקדוש-ברוך הוא רצונו, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן לג), שסוד תרג"ג על המצוה שעשה ועל העונג וההנאה שנהנה מצוות הוא, פי השם יתברך שער בדעתו, שעל-ידי המצוה הזאת נוכל להשיג אותו, ועל-ידי-זה צמצם את אלקותו דוקא באלו התרג"ג מצוות. למשל: ששער בדעתו מצות תפלין, שהמצוה הזאת צריכה להיות כף, הינו ארבע פרשיות בארבעה בתים של עור כתובים ברצועות של עור, פי כף שער בדעתו, שעל-ידי הצמצום הזה נוכל להשיג אותו ולעבדו, ולכן לא צוה שיהיו ארבעה בתים של כסף וזהב, פי כן שער ומדד על-ידי אהבתו. נמצא, שעל-ידי אהבתו שאוהב את ישראל הלביש את עצמו במדות התורה, נמצא, שבכל מדה ומדה יש שם אהבה, שהקדוש-ברוך הוא אוהב את עמו ישראל, ולכן כשבר ישראל מקיים מצוה, הוא נכלל בו יתברך, פי כל מצוה ומצוה היא רצונו ותברך, ואין עוד תענוג כתענוג עשיית המצוות, שהוא נכלל אז באין סוף ברוך הוא. ולכן אמר התנא: "הוי רץ למצוה קלה כבחתמורה", אל תחשב שמצוה קלה בעיניך לא חשובה למעלה, אלא כל מצוה ומצוה שקל בעיני אדם לעשותה — תעשה אותה עם אותה התלהבות כבחתמורה כמצוה שבאה לאדם מאד מאד קשה; פי יש מצוות שאדם יכול לקיים בנגל, ויש מצוות שאדם אינו יכול לקיים בנגל, ובא לו בקשי גדול. ולכן מיעץ לך התנא, שתהא רץ ויתרו את עצמך לעשות מצוה קלה בדיוק כמו שאתה מתאמץ לעשות מצוה חמורה. פי באמת אין אדם יודע שכן של מצוות, פי כל מצוה ומצוה היא צנוה להמשיך על עצמו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, וכשבר ישראל מקיים מצוה, על-ידי-זה נפתח עליו אור וזיו ומתיקות אור אלקי, העקר לברח מן העברה; פי כשאדם עובר, רחמנא לישזבן, עברה, וממרה רצונו יתברך, על-ידי-זה הוא מחשיך מעצמו את אמתת מציאותו יתברך, ונופל לנוקבא דתהומא רבא, ונחשכים ממנו כל האורות, ועל-ידי-זה הוא נמצא ביאוש ובדכאון, ומתיאש לגמרי מחייו. ולכן אם אדם עושה אפלו מצוה קלה שבאה בנגל לאדם, צריך שתדע "שמצוה גוררת מצוה", המצוה שקלה לך תגור אותך שתוכל לעשות מצוה שקשה לך, ולהפך "ועברה גוררת עברה", אם אדם עובר רק על עברה קטנה בעיניו, כגון: אחור זמן קריאת שמע ותפלה, או שמקל באיזה דבר מדברי סופרים, זה כבר יגרם לו שאחר-כך יעבר על מצוה מדברי תורה. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (ראש השנה יט): דברי סופרים צריכים תזוק. וכן אמרו (ירושלמי ברכות, פרק א', הלכה ד'): דברי סופרים חביבים יותר מדברי תורה. ואמרו (שם): דברי תורה יש בהם אסור וזהר, קולין וחמרין, אבל דברי סופרים כלם חמורים. והטעם — שעברה גוררת עברה, אם אדם יקל דבר אחד מדברי סופרים, יבא אחר-כך להקל בדברי

קלה כבחתמורה, ובורח מן העברה. שמצוה גוררת מצוה, ועברה גוררת עברה.

תורה. וכן אמרו חכמינו הקדושים (ערויבין כא):
 בני, הנהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה,
 שדברי תורה יש בהם עשה ולא תעשה, ודברי
 סופרים — כל העובר על דברי סופרים חיב
 מיתה. ואם תאמר מה יהיה לי בזה שאקיים
 מצוה קלה, או חס ושלום, שאעבר על דברי
 סופרים? על זה הוא אומר, "ששכר מצוה —
 מצוה"; אם תקיים מצוה שקל לך לקימה, תבוא
 אחר-כך לקיים מצוה שקשה לך לקימה, שזו
 מצוה חמורה. אותו דבר "ושכר עברה עברה",
 אם רחמנא לישזבן, תעבר על מצוה קלה
 מדברי סופרים, יביא אותך אחר-כך אל עברה
 חמורה, שתעבר על אסור תורה. ולכן ראה,
 אהובי, בני, למסור את נפשך לקיים את מצוותיו
 יתברך. ונחמינו הקדושים אמרו (ברכות סג): כל
 המרפה עצמו אפלו ממצוה אחת, אין בו כח
 לעמד ביום צרה; כי עוברים על כל אחד ואחד
 צרות ויסורים, מרירות ומכאובים, חלישות
 הדעת, קטנות, ישות וגאות ופגיות, ואם הוא
 לומד תורה הקדושה, ומקיים את מצוותיה, אז
 יש לו כח להתגבר על הכל ולעבר על הכל,
 ושום דבר שבעולם לא יוכל לשבר אותו. אבל
 תכף ומיד קשאדם מתרשל במצוה אחת, אין
 לו כבר כח לעמד ביום צרה, ונשבר מפל דבר
 קטן. ולכן ראה, אהובי, בני! למסור את נפשך
 לקיים את כל מצוותיו יתברך בחשק ובשמחה
 עצומה, כמאמרם ו"ל (ויקרא רבה, פרשה לז, סימן
 ט): למדתך תורה דרך ארץ, שפשיהא אדם
 עושה מצוה, יהא עושה אותה בלב שמח; כי
 אצלו יתברך חשוב מאד כשבר ישאל עושה
 מצוה בשמחה. ואמר רבנו ו"ל (ספר-המדות, אות
 שמחה, סימן א'): כשאדם עושה מצוה בשמחה,
 זה סימן שלבו שלם לאלקיו; ועל-פן ראה,
 אהובי, בני, למסור את נפשך לקיים את מצוותיו
 יתברך בתמימות ופשיטות גדולה. ואמרו
 חכמינו הקדושים (שמות רבה, פרשה לב, סימן ו):
 עושה אדם מצוה אחת, הקדוש-ברוך-הוא נותן

לו מלאך אחד, עושה שתי מצוות, נותן לו שני
 מלאכים, עושה הרבה מצוות נותן לו הקדוש-
 ברוך-הוא חצי מתנהו; כי על-ידי כל מצוה
 ומצוה שאדם מקיים בזה העולם, בורא לעצמו
 מלאך, עד שעל-ידי רבוי מצוות, זוכה שכתות
 כתות מלאכי השרת שומרים אותו ומלויים אותו
 בכל מקום שהולך. ואמרו חכמינו הקדושים
 (סוטה ג): כל העושה מצוה אחת, מקדמתו
 והולכת לפניו לעולם הבא. ולכן מעורר אותך
 התנא הקדוש: "הוי רץ למצוה קלה", שקל לך
 לעשות, כדי שתזכה אחר-כך לעשות גם מצוה
 שבאה "בבחמורה", שמאד קשה לאדם
 לקימה. כי יש מצוות שאדם צריך למסור את
 נפשו לקימן, כגון: מצות כבוד אב ואם,
 שאמרו חכמינו הקדושים (פסיקתא רבתי כג):
 חמורה שבחמורות כבוד את אביך; כי דבר
 שבא לאדם בבחירה לעשות אם לאו, זה מאד
 מאד קשה לקיים; כי כל מה שרק לא תעשה
 בשביל אביך, לא יהיה מספיק, כמאמרם ו"ל
 (בראשית רבה, פרשה סה): אמר רבן שמעון בן
 גמליאל, כל ימי הייתי משמש את אבא, ולא
 שמשתי אותו אחד ממאה שמשמש עשו את
 אביו; עשו בשעה שהיה משמש את אביו, לא
 היה משמשו אלא בבגדי מלכות, והמצוה הזו
 באה לאדם מאד מאד קשה, כי כל מה שהוא
 לא יעשה בעבור אביו ואמו, עדין לא יצא.
 ובאמת אמרו חכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו
 רבה, פרשה כז): כל העולם פלו של הקדוש-
 ברוך-הוא, ואין הקדוש-ברוך-הוא מבקש
 מהאדם רק שיכבד אב ואם. ולכן אהובי, בני!
 אם תרגיל את עצמך לקיים מצוה קלה שבאה
 לך בנקל, אז תזכה לעשות גם מצוה כבדמורה,
 שבאה לך קשה. וכן להפך — ראה שתהיה
 "יבורח מן העברה" הכי קלה, שהיא מדברי
 סופרים — זמן קריאת שמע ותפלה, "שמצוה
 גוררת מצוה" — אם תעשה מצוה קלה, תזכה
 אחר-כך לעשות מצוה חמורה, "ועברה גוררת

עבְרָה" — אִם תַּעֲשֶׂה עֲבֵרָה קְלָה, שְׁהִיא מְדַבְּרֵי סוּפְרִים, תָּבוֹא אַחֲרֵי-כֵן לַעֲבֹר עֲבֵרָה שְׁהִיא מְדַבְּרֵי תוֹרָה, רַחֲמָנָא לִישְׁזַבֵּן. וְאִם תִּשְׁאַל מַה הַקָּשֶׁר בֵּינָה? אָמַר "שְׂשֻׁכְר מִצְוָה

מִצְוָה וְשֻׁכְר עֲבֵרָה עֲבֵרָה"; אִם אָדָם עוֹשֶׂה מִצְוָה קְלָה, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשַׁלֵּם לוֹ שְׂוִיכָל לַעֲשׂוֹת מִצְוָה חֲמוּדָה, וְאִם עוֹבֵר אָדָם עַל עֲבֵרָה קְלָה, הוּא אַחֲרֵי-כֵן בָּא לַעֲבֹרוֹת חֲמוּדוֹת. וְלִכְּן רָאָה אֱהוֹבִי, בְּנִי, מַה לִּפְנֵיךְ, שְׂאֵל תַּטְעֶה אֶת עַצְמְךָ, כִּי בִּזְהָ הָעוֹלָם יְכוּלִים לַהֲטֹעוֹת אֶת עַצְמוֹ מְאֹד מְאֹד, כְּמוֹ שְׂאֵמַר רַבֵּנוּ ז"ל (שיחות-הַר"ן, סִימָן נ"א): אֵת זֶה תִּקְבְּלוּ מִמֶּנִּי שְׂלֵא יַטְעֶה אֶתְכֶם הָעוֹלָם, כִּי הָעוֹלָם הִזָּה מְטַעֶה מְאֹד; וְצָרִיכִים לְבוֹא תָּמִיד אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וּלְבַקֵּשׁ בְּרַחֲמִים וּבְתַחֲנוּנִים שִׁיזְכֶּה לְקַיֵּם אֶת כָּל מִצְוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁמַר מִעֲבֹרוֹת, רַחֲמָנָא לִישְׁזַבֵּן וְאִזְ עַל-יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת וְרַחֲוִיק מִעֲבֹרוֹת, יִזְכֶּה לְהַמְשִׁיךְ עַל עַצְמוֹ אוֹר וְזִיו וְחַיּוֹת וּדְבָקוֹת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׂמוֹ, שִׁיזְכֶּה לְהַפִּיר אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא פָּנִים בְּפָנִים, וְיִדְבֹּר אֵלָיו יִתְבָּרַךְ כַּאֲשֶׁר יִדְבֹּר אִישׁ אֶל רַעְהוּ, שְׂזוֹ הַמְּדַרְגָּה הַכִּי עֲלִיוְנָה שְׂאֵדָם צָרִיךְ לְהַגִּיעַ אֵלָיָה בְּזֶה הָעוֹלָם, וְזֶה מַה שְׂרַבְנוּ ז"ל רוֹצֶה לְהַחֲדִיר בְּנוֹ, שְׂנִזְכֶּה לְהַגִּיעַ לְגִלּוֹי אֲמוּנָה בְּזֶה, עַד שְׂנִרְגִישׁ אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׂהוּא נִמְצָא וְאִין בְּלַעֲדִיו נִמְצָא, וְנוֹכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ כַּאֲשֶׁר יִדְבֹּר אִישׁ אֶל רַעְהוּ וְהִבֵּן אֶל אָבִיו. וְעַל זֶה הִזְהִירָנוּ רַבְּנוּ ז"ל יוֹתֵר מִהַפֵּל, וְסִפֵּר מוֹהֲרַנ"ת ז"ל, אֲשֶׁר מִפֶּל מַה שְׂרַבְנוּ ז"ל דְּבַר עִם אֲנָשִׁי שְׂלוּמְנוּ תָּמִיד חֲזוֹר וּבָא אֶל גִּלּוֹי מַעֲלַת הַתַּפְּלָה וְהַתְּבוּדוֹת, שְׂאֵדָם מְבוּדָד אֶת עַצְמוֹ מִבְּנֵי-אָדָם, וּמְדַבֵּר וּמְשִׁיחַ וּמְסַפֵּר אֶת כָּל לְבָבוֹ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר עַל-יְדֵי-זֶה הוּא מְמַשִּׁיךְ עַל עַצְמוֹ אוֹר וְזִיו וְחַיּוֹת וּדְבָקוֹת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׂמוֹ, כִּי כָּל דְּבוּר וְדְבוּר שְׂמְדַבְּרִים אֶל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה כְּלִי לְהַמְשִׁיךְ עַל עַצְמוֹ עֲרֻבוֹת יְדִידוֹת זִיו חַיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. אֲשֶׁרִי מִי שְׂשָׂם דְּבָרִים אֵלּוֹ אֶל תוֹךְ לְבוֹ, וְאִזְ טוֹב לוֹ כָּל הַיָּמִים, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

ג הוּא הִיָּה אוֹמֵר: הִיָּה רְגִיל לומר: "אל תהי בז לכל אדם", אִסוּר לְבִזּוֹת אֶת שׂוֹם בְּנֵי-אָדָם, כִּי כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל נִקְרָא אָדָם, כְּמֵאמְרָם ז"ל (יבמות ס"א): אָדָם אַתָּם, אַתָּם קְרוּיִין אָדָם וְאִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים קְרוּיִין אָדָם, וְהוּא חֵלֶק אֱלוֹק מִמַּעַל, וְנִקְרָא אָדָם לְשׁוֹן "אֲדַמָּה לְעִלְיוֹן" (ישעיה י"ד, י"ז); וְעַל-כֵּן אִסוּר לְבִזּוֹת אֶת שׂוֹם בֵּר יִשְׂרָאֵל, כִּי כְּשִׂמְבִזִּים אֶת בֵּר יִשְׂרָאֵל, מְבִזִּים אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְלִכְּן אָמַר אֲד"ם דִּיקָא, שְׂהוּא שֵׁם הַנְּיָ"ה בְּמִלּוֹי יו"ד ה"א וּא"ו ה"א, וְאִם מְבִזִּים אֶת אֶחָד מִבְּרֵי יִשְׂרָאֵל, הָרִי זֶה מְבִזִּים, כְּבִיכּוֹל, אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְלִכְּן צָרִיכִים מְאֹד לְהִזְהַר לֹא לְבִזּוֹת אֶת שׂוֹם בֵּר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה מִי שִׂיְהִיָּה וְיִהְיֶה אִיךְ שִׂיְהִיָּה, כִּי צָרִיכִים לְכַבֵּד אוֹתוֹ בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ הַכִּי גְדוּלָּה, כִּי הוּא חֵלֶק אֱלוֹק מִמַּעַל, רַק מְלַבֵּשׁ בְּגוּף הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמָרִי. "וְאֵל תְּהִי מִפְּלִיג לְכָל דְּבַר": צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֱהוֹבִי, בְּנִי! עֲלֶיךָ לְזַכֵּר, שְׂכָל בֵּר יִשְׂרָאֵל יְכוּל לְהַגִּיעַ לְמַדְרַגּוֹת הַכִּי גְבוּהוֹת בְּזֶה הָעוֹלָם, כְּמוֹ שְׂעֲנִי יְכוּל לְהַתְעַשֵּׂר בֵּן לִילָה לְיוֹם, כֵּן אֲנִי — מִמַּעֲשִׂים הַכִּי מְגַנִּים, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, יְכוּל לְחַזֵּר בְּתַשׁוּבָה וּלְהַגִּיעַ אֶל כָּל

ג הוּא תְּהִי בִז לְכָל אָדָם. לומר מה יוכל פלוני להזיק לי: ואל תהי מפליג. מרחיק לכל דבר שיש לחוש עליו. אל תאמר רחוק הוא שיהיה ואין לדאוג ממנו:

ד מאד מאד הוי שפל רוח. חף על פי שנשאר מדות הדרכי האמנעיות היא המסובמת. נמדת הגאווה אינו כן אלא יטה לקצה האחרון של שפלות הרוח. לפי שהגאווה היא מאוסה ביותר. ועוד שרוב בני אדם נכשלים בה ולא

זה בלתי אפשרי, ובדיעות אלו שפדע, על-ידי-זה לא תבזה את שום בריה שבעולם. וזה הקשר בין דברי בן עזאי, שמונהיר שאסור לבזות את שום בר ישראל, ואסור להפליג לכל דבר,

לְכָל דְבָר, שְׂאִין לָךְ אָדָם שְׂאִין לּוֹ שְׁעָה וְאִין לָךְ דְבָר שְׂאִין לּוֹ מְקוֹם: ד רבִּי לְוִיטָס

כדילי אינשי מינה. לכן נריך לעשות לה הרחקה יתירה:

אִישׁ יִבְנֶה אוֹמֵר, מְאֹד מְאֹד הָיִי שְׁפַל רוּחַ, שְׁתַּקְנוֹת אָנוּשׁ רַמָּה.

אל תאמר רחוק הוא שיהיה דבר זה, פי לכל אחד ואחד יש את השעה שלו, שבה הוא יכול להצליח, ולכל אחד ואחד יש לו את המקום שלו, ששם הוא יכול להצליח, ובדיעות אלו תכבד ותתקור את כל בר ישראל, ותזכה להכלל באין סוף ברוך הוא, והבן למעשה.

ד רבי לויטס איש יבנה אומר: מאד מאד הוי שפל רוח, שתקנות אנוש רמה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר טבע האדם הוא להתגאות על הזולת, ואף שהוא בעצמו כלום, פי הוא טפה סרוחה, עם כל זאת דרכו של אדם להתגאות, וזה מה שמסבף אותו בתיים ושובר אותו לגמרי, כמו שאומר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פב): כשאדם מחזיק את עצמו לישות, ורוצה למלך אז הולך לו שלא כסדר, וכל הצרות והיסורים שעוברים על בני-אדם, זה רק מחמת הגאות שבו, פי הגאווה הורסת את האדם לגמרי, שהוא חושב שהוא יותר מהזולת, ובאמת מה יש להתגאות, הלא כל מה שיש לאדם זה רק ממנו יתברך, ולכן אומר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יא), שגאות ופגם הברית תלויים זה בזה, אם אדם פגם בברית, נכנסת בו גאות, וזה מה שהורס אותו לגמרי, ובחכמינו הקדושים ספרו לנו (סנהדרין צח.): גסות הרוח שהיתה בירבעם טרדתו מן העולם, עין שם. ואצל הקדוש-ברוך-הוא מאד מאד חשוב שפלות, שאדם משפיל את עצמו. ואפלו בדברי תורה אדם צריך להחזיק את עצמו ללא כלום, וללמד את כלם תורה בלי שום ישות וגאות, אלא להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא. ולכן אומרים חכמינו הקדושים (אבות דרבי נתן, פרק יא): כל המגביה עצמו על דברי תורה, דומה לנבלה משלכת בדרך, וכל עובר ושב מניח ידו על חטמו ומתרחק ממנו; ולכן אפרי מי שמחדיר בעצמו את מדת השפלות. ולכן לא בתנם שאמר התנא: "מאד מאד הוי שפל רוח"; לא מספיק שיהיה שפל רוח קצת, אלא מאד מאד — פצמים, שיהיה שפל רוח. ונקט לשון 'מאד מאד', שהוא על דרך הכתוב (דברים ו, ה): "ובכל מאדך", שדרשו על זה חכמינו הקדושים (ברכות נד.): בכל ממונך, שבדרך כלל אדם מתגאה כשיש לו ממון, שהוא עשיר, ובאמת צריך לשבר את הגאות שלו, שמתגאה בעשירותו, ולדעת, פי גם זה ממנו יתברך, ואם הוא לא יבטל את גאותו, אזי יפל בגפילה אחר גפילה בין בגשמיות ובין ברוחניות. ובחכמינו הקדושים אומרים (פסחים טו.): כל המתנייהר, אם חכם — חכמתו מסתלקת ממנו, ונשאר כסיל. ולכן ראה, אהובי, בני! להיות שפל רוח, ותזכר אשר אין מה להתגאות בזה העולם, שתקנות אנוש רמה ותולעה, וכתיב (בראשית ג, ט): "פי עפר

אתה ואל עפר תשוב", ואם אדם מכניס את זה תמיד בתוך לבו ודעתו, אזי נעשה כלי להמשיך בעצמו השקראת השכינה, כי אין השכינה שורה אלא במקום השפלות, ואמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה יג, סימן ג'): "גאות אדם תשפילנו" (משלי כט, כג) — זה תבור וכרמל שבאו מסוף העולם מתגאים לומר שאנו גבוהים, ועלינו הקדוש-ברוך-הוא נותן את התורה, "ושפלות יתמך כבוד" — זה סיני, שהשפיל את עצמו לומר שאני נמוך, ועל-ידי-כך תמך הקדוש-ברוך-הוא כבודו עליו, ונתנה עליו

ה רבי יוחנן בן ברוקא אומר, כל המחיל שם שמים בסתר, נפרעים ממנו בגלוי. אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם:

התורה וזכה לכל הכבוד הזה. פי בזה שאדם הוא שפלות, על-ידי-זה התורה שורה בו, ולכן כל החכמים הגדולים והצדיקים אשר זכו שיתגלה עליהם מלך הכבוד, לא זכו לזה אלא בזכות מדת השפלות שנטבעה בתוך לבם, ותמיד זכרו מאחריהם, שתקנת אנוש רמה ותולעה. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (סוטה ה.) על הפסוק (ישעיה כו, יט): "הקיצו ורננו שכני עפר", מי שנעשה שכן לעפר בחייו. פי גדולי מבחרי הצדיקים, כבר בימי חייהם מרגישים, שהם שוכני עפר, וסופו של אדם יהיה שיקבר בקבר, שתקנת אנוש רמה ותולעה. ולכן מה עליו להתגאות על הזולת? ולכן, אהובי, בני! ראה מה לפניך, תבטל את עצמך ואת ישותך לגמרי, ואז תהיה נעשה כלי להמשיך בעצמך אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, ותזכה ללמד תורה ולהשיג חכמת התורה, ויתגלה עליך פנימיות התורה, ותהיה הכי מענג בתענוגי ושעשועי עולם הבא בעולם הזה, והבן למעשה.

ה רבי יוחנן בן ברוקא אומר: כל המחיל שם שמים בסתר, נפרעין ממנו בגלוי, אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, והוא יתברך מחיה ומתיה את כל הבריאה בלה, ודומם, צומח, חי, מדבר, הם עצם עצמיית חיות אלקותו יתברך, ואדם צריך להפיל לגמרי באין סוף ברוך הוא, עד שיצטרך בדעתו אשר אין בלעדיו יתברך כלל, וכל מה שלפני מראה עיניו דומם, צומח, חי, מדבר, ידע שזה לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא, ואז כשאדם זוכה להגיע אל מדרגה כזו, זוכה להשרות את השכינה בעולם, ובזה ממלא תאנתו יתברך, כמאמרם ו"ל (פנחומא נשא ג): בשעה שבא הקדוש-ברוך-הוא את העולם, נתאנה שיהיה לו דירה בפתתונים; נמצא, כשאדם מחדיר בעצמו, אשר הכל זה אלקות ואלקות זה הכל, בזה הוא ממלא תאנתו יתברך, ואז נעשה כל העולם כלו רוחניות אלקות, ויש לו כבר הסתפלות אחרת בזה העולם, ושומע כבר אחרת בזה העולם, פי מפל הדברים צועק כבוד הקדוש-ברוך-הוא, וקורא אותו להתקרב אליו, כמובא בדברי רבנו ו"ל (שיחות-הר"ן, סימן נב). וזוכה לנשם רק אורו יתברך, פי האויר זה בסוד אור י' (זהר פנחס רמה:); וכן מדבר רק אל הקדוש-ברוך-הוא, ואת כל מי שפוגש הוא מדבר עמו ממנו יתברך, וזוכה להפיל כל-כך באין סוף ברוך הוא, עד שאפלו כשמדבר עם מישהו, הוא מדבר אז אל הקדוש-ברוך-הוא, פי מרב התפלותו באין סוף ברוך הוא, כבר אין למראה עיניו רק אמתת מציאותו יתברך, ולכן אפלו כשמדבר אל בני-אדם, הוא מדבר אז אל הקדוש-ברוך-הוא, שזו מדרגת הצדיקים, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוה"ר, חלק א', סימן ה') על הפסוק (דניאל ד, יד): "בגזרת עירין פתגמין", אזי כמאמר קדישין שאלתינן, כשיש דינים, הצדיק מלביש את תפלתו במאמרים ובדבורים

ו הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד. גרסינן. והכא פירושא. הלומד על מנת להיות תמיד עוסק בתורה ואין זדעתו להיות גומל חסדים עם הצריות. כרצה דעסיק בתורה ולא עסיק בגמילות חסדים חף על גב דאיצעי ליה לעסוקי נמי בגמילות חסדים מכל מקום מספיקין זידו ללמוד וללמד ותהיה מחשבתו נעשית: והלומד על מנת לעשות. שהוא רוצה לעסוק בתורה ולהיות גם כן גומל חסדים כחזי דעסיק בתורה ובגמילות חסדים. מספיקין זידו להשלים מחשבתו ויזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ויש מפרשים הלומד על מנת ללמד זשזיל שיקרא רב. וגורסין אין מספיקין זידו ללמוד וללמד. וזרוב הספרים מלאתי כגירסא ראשונה ועיקר:

ו רבי ישמעאל בנו אומר, הלומד על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמד וללמד. הלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמד וללמד.

רואים שום דבר רק את אמתת מצויאותו יתברך. ולכן אומרים חכמינו הקדושים (מועד קטן טו:): תורתו מכרזת עליו מבחרץ; פי כשאדם נכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, לבסוף מתפרסם בעולם, לא-כן "כל המחלל שם שמים בפסתר", שעושה חלל בתוך האור, שיש בו איזו מתשבה של כפירות ואפיקורסות, שאז הוא עושה חלל בתוך האור אין סוף ברוך הוא, אז עונשו ש"גפרעין ממנו בגלוי", שמתבזה לעיני כל, פי רק הקדוש-ברוך-הוא יודע שלבד מלא

מתשבות און. ולכן ראה, אהובי, בני! שלא תפגס בך שום מתשבה זרה והרהור רע כלפי מעלה, פי בהרהור מדקדקים מאד למעלה, "אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם", אם זה נוגע בחלול השם שמים, הינו שמכנים בעצמו איזו מתשבה של כפירות ואפיקורסות, בר מינו, שזה חלול השם, שעושה חלל באין סוף ברוך הוא, על זה מקפידים מאד למעלה, אחד שוגג ואחד מזיד. ולכן ראה, אהובי, בני, מה לפניה! ותציר בדעתך תמיד, אשר אין בלעדיו יתברך, והכל לכל אלקות גמור הוא, ודומם, צומח, חי, מדבר, הם לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא, ותהיה בטל ומבטל אליו יתברך, ואז יקא תזכה להמשיך על עצמך ערכות נעימות ידידות ויו חיות אלקותו יתברך, ויהב למעשה.

ו רבי ישמעאל בנו אומר: הלומד תורה על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמד וללמד; אם אחד לומד תורה לשמה, לשם אל עולם, שהוא מוכן ללמד לאחרים, הקדוש-ברוך-הוא מספיק בידו ללמד וללמד. פי בדרך כלל למה אדם לא רוצה ללמד עם הזולת, פי אומר שתכל לו על הזמן, שבשעה שלומד עם הזולת הוא יכול ללמד יותר ויותר. ובאמת זו טעות כמו שאומר רבנו ז"ל (לקוטי-מורה"ן, חלק ב', סימן ז'), שיש מקיפים ויש פנימים, פנימים זה השכל שאדם מבין ומשפיל, ומקיפים זה השכל שמקיף את מחו שלא מבין ומשפיל, ולכן אם אדם לומד עם אחרים, אז נכנסים המקיפים בתוך הפנימים, ואז באים לו מקיפים חדשים, שזה השכר של אדם הלומד תורה על מנת ללמד, שמוציא את הפנימיות שלו אל הזולת, ועל-ידי-זה זוכה ש"מספיקין בידו ללמד וללמד", שנכנס המקיף אל תוך הפנים, פי תכף-ומיד כשהוציא את הפנים, נכנס בו מקיף אל הפנים, וכשממשיך ללמד וללמד, אז נכנסים בו מקיפים חדשים, וכן בכל פעם. ולכן הוא דבר גדול מאד ללמד עם תלמידים, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (תענית ו:): ומתלמידי יותר

מכלם; כי בזה שהתלמיד שואל אותו, והוא צריך להשיב לו, בזה הוא מתרוקן מהפנימי, ונכנס בו המקיף. ולכן הוא דבר גדול מאד ללמד עם אחרים, שבזה הוא מכניס מקיפים חדשים בכל פעם. ו"הלומד על מנת לעשות", אם אחד לומד תורה רק כדי לשמר ולעשות ולקיים, "מספיקין בידו ללמד וללמד וללמד לשמר ולעשות"; כי בדרך כלל אדם כשלומד תורה, והוא מרגיש את נעם התורה, הוא מתרשל מלקיים את התורה. ובאמת אמרו חכמינו

לְשׁוֹר וְלַעֲשׂוֹת. ז רַבִּי צְדוֹק אֹמֵר, אֵל תִּפְרֹשׁ מִן

הקדושים (אבות א, יז): לא המדרש הוא העקר אלא המעשה; כי כשאדם מקיים את התורה בפעל ממש, זה חשוב בעיניו יתברך כאלו למד את התורה, כי יש שמקיים את התורה, ובזה הוא לומד אותה. כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקויטי-מותר"ן, חלק א', סימן רפ), אשר דין המחליף פרה בתמור הוא תורה, ומכל שכן כשעושה הדבר בעצמו, הוא בודאי תורה. ועל-כן כשעושה משה ומתן, צריך שיקשר מחשבתו רק בהתורה והדינים המלבשים שם. כי יש אחד שלומד תורה, ויש אחד שמקיים את התורה, ושניהם חשובים אצלו יתברך. אחד לומד סגיה מהמשקלות, ואחד יש לו חנות ונזהר במשקלות, אחד לומד מ"לא תחרש בשור וחרש יחדו", ואחד מקיים בפעל 'לא תחרש בשור וחרש יחדו', שהוא אפר החורש בשדה, ונזהר לא לחרש בשור וחרש יחדו. ובזה הוא מקיים את התורה. ולכן אמר התנא: "והלומד על מנת לעשות", שהוא לומד את התורה כדי לעשות את התורה, הוא אינו צריך — לא ללכת לעבד, כי הוא מחסר מהתורה, כי מי שמקשר מחשבתו בעת עבודתו שעובד בגשמיות ובעת מלאכתו הגשמית אל התורה, אל ההלכות השכיכות אל המלאכה שעובד בה, אז זוכה ש"מספיקין בידו ללמד וללמד לשמר ולעשות". ולכן אשרי האדם שזוכה ללמד עם אחרים, שזה לא יחסר לו, אדרבה יבנה שכלו יותר ויותר, ויגדף את המקיפים לפנימים. וכן בזה שהוא יקשר את מחשבתו בעת מלאכתו אל ההלכות שבתורה, אז הוא יזכה עוד ללמד הרבה תורה. ולכן ראה, אהובי, בני, מה לפניך! לא להתיאש, אלא תמיד תלמד את התורה הקדושה ותלמד לאחרים. וכן כשתתעסק בעסקי העולם הזה, ותעבד באיזו מלאכה — אל תתיאש, ותאמר: מאחר שאני מבטל את זמני, כבר לא אוכל ללמד, אלא בעת שאתה עושה מלאכה, תקשר את מלאכתך אל ההלכות שבתורה; כי באמת אי אפשר להכניס בעסקי העולם הזה, אם לא למד קדם שלחן ערוך חשן משפט. כי יש המון הלכות במשא ומתן, כי לא ימלט שאדם לא יפשל באסור הונאה ואסור גנבה ונגזלה, אם הוא לא לומד חשן משפט. וכן כשאדם זוכה, ומקשר את מחשבתו בעת מלאכתו אל ההלכות התורה, זוכה שיהיה לו עוד זמן הרבה ללמד את התורה — אשרי לו, והבן למעשה.

ז רבי צדוק אומר: אל תפרש מן הצבור: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר עקר גדול בעבודת השם יתברך להתקשר עם הצבור, ולהיות ביחד עם הצבור, כמאמרם ז"ל (ברכות ל): לעולם לשותף איניש נפשיה בהדי צבורא, שאדם צריך להשתתף עם הצבור, לעזור לצבור במה שרק יכול, כי צריכים תמיד להפיל עם כלל הצבור. ואמרו חכמינו הקדושים (ירושלמי ברכות, פרק ה', הלכה א'): העוסק בצרכי צבור פעוסק בתורה. ועל-כן מזהירך התנא, שאל תפרש מן הצבור, כי מה שיקרה עם הצבור יקרה גם אתך. ובפרט תפלה, צריכים להשתדל להתפלל בצבור, כי כן אמרו חכמינו הקדושים (ברכות ח.) על הפסוק (תהלים סט, יג): "ואני תפילתי לך הוי"ה עת רצון", אימתי עת רצון? בשעה שהצבור מתפללין. וחכמינו הקדושים אמרו (ספרי פנחס): שבחן של

ז ואל תעשם עטרה להתגדל בהם. שלא תאמר אלמוד בשביל שאקרא רבי וישיבני זראש אלא למוד מאהצה וסוף הכבוד לזוא: ולא קרדום לחפור בהם. ולא תלמוד תורה כדי לעשות ממנה מלאכה שמתפרנס זה כמו קרדום לחפור זה. שהעושה כן מועל בקדושתה של תורה וחייב מיתה בידי שמים כמי שנהנה מן ההקדש. ומלמדי חינוקות נוטלין שכר שימור החינוקות בלבד שמשמרין אותן שלא יפגעו ויזיקו ושכר פיסוק טעמים. שאין הרב חייב לטרוח וללמד לתלמידים פיסוק הטעמים אבל שכר לימוד אסור ליטול. דכתיב (דברים ד) ואותי זוא ה' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים כאשר זוני ה' אלהי מה אני זחנס אף אתם זחנס. וכן הדיין אסור ליקח שכר פסוק הדין אלא שכר בטלה בלבד דזר שהוא ניכר כמה מפסיד מצטול מלאכתו כדי לשמוע טענות בעלי הדין ובלבד שיטול משניהם זשוא ואם נוטל יוחר מזה דינו בטלים. ומה שהחירה תורה לתלמיד חכם ליהנות מדברי תורה הוא שחמכר סחורתו זשוק קודם כל אדם וגם שיפטר מכל מסים ועולים וארנוניות. ואפילו כסף גולגלחא חייבין הצבור ליתן עליו. ואפילו הוא עשיר יש לו ממון הרבה יכול הוא לשאל זדין שיפטרוהו. ואם תלמיד חכם חולה הוא ומדוכא זיסורין ומרזין העם להציא מנות גדולות מפני כבוד סחורתו מזה עליו שיטול ואין זה בכלל נאות מדברי תורה הואיל ואי אפשר לו להתפרנס זדרך אחר. וכן תלמיד חכם שמינו אותו הציבור עליהם פרנס או ראש הסדר ומתעסק בזרכי זבור. מותר לו ליקח מהם פרס

**הַצְבוּר וְאֵל תַּעֲשֶׂה עֲצָמָךְ
כְּעוֹרְכֵי הַדֵּינִים אֵל תַּעֲשֶׂם
עֲטָרָה לְהַתְגַּדֵּל בָּהֶם, וְלֹא
קָרְדִים לְחַפּוֹר בָּהֶם. וְכֹךְ הִיא**

צדיקים — כְּשֶׁהֵם נִפְטָרִים, מְנִיחִים צָרְכֵי עֲצָמָם, וְעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צְבוּר, פִּי גְדוּלֵי מִבְּחָרֵי הַצְדִּיקִים מוֹסְרִים אֶת נִפְשָׁם בְּעִבּוּר הַצְבוּר, וּמְתַחַבְרִים תָּמִיד עִם הַצְבוּר, וְאֵינָם נִפְרָדִים מֵהֶם. וְכִכֵּר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (תְּנַחֲוּמָא מִשְׁפָּטִים): אִם אָדָם אוֹמֵר, מַה לִּי בְּטַרְחַ הַצְבוּר?! מַה לִּי בְּדִינֵיהֶם?! מַה לִּי לְשִׁמְעַ קוֹלָם?! הֲרֵי זֶה מִחְרִיב אֶת הָעוֹלָם. וְעַל-

כֵּן מְזַהֲרֵךְ הַתַּנָּא מְאֹד, שֶׁאֵל תִּפְרָשׁ מִן הַצְבוּר, אֲלֹא תִחַבֵּר עֲצָמָךְ עִם הַצְבוּר, וְאִז טוֹב לָךְ תָּמִיד.

וְאֵל תַּעֲשֶׂה עֲצָמָךְ כְּעוֹרְכֵי הַדֵּינִים: בָּא לְעוֹרְרָךְ, אֲהוּבֵי, בְּנֵי, שֶׁתִּשְׁמַר עֲצָמָךְ מְאֹד מְאֹד לֹא לְהַכְנִס בְּדִינֹת, פִּי בְּנִקֵּל תִּכְּשַׁל עַל יָדָה, וְתִבּוֹא לְהַטּוֹת אֶת הַדֵּינִין. כִּי אֲשֶׁר מְצוּי הַיּוֹם, אֲשֶׁר קָלִים, רִיקִים וּפּוֹחֲזִים גְּעִשִׁים דֵּינִים, וְהֵם עוֹרְכֵי דֵינִים כְּדִינֵי הָעֶרְכָּאוֹת, רַחֲמָנָא לִישְׁבֵּן, וְלֹא לְחַנֵּם אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (שְׁבַת קַלֵּט): אִם רְאִיתָ דּוֹר שֶׁצָּרוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו, צֵא וּבְדַק בְּדִינָיו, שֶׁכָּל פּוֹרְעֵנוֹת שֶׁבָּאָה לְעוֹלָם, לֹא בָּאָה אֲלֵךְ בְּשִׁבִיל דֵּינֵי יִשְׂרָאֵל. וּבִפְרָט אֵלּוּ הַדֵּינִים שֶׁהֵם מְטַעֵם הַרְשׁוֹת, הֵם מְקַבְּלִים שַׁחַד, וְאֵינָם עֲצָמָאִים, אֲלֵךְ פּוֹסְקִים כְּפִי אֵיךְ שֶׁמוֹרִים לָהֶם. וְלָכֵן תִּכְרַח לָךְ מִהַתְּמַנּוֹת כְּזוֹ, פִּי אוֹי לָהֶם וְאוֹי לְנִפְשָׁם שֶׁל דֵּינִים כְּאֵלוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (סְנֵהֲדִירִין ז): כֹּל דֵּינִין שְׁנוּטֵל מִזֶּה וְנוֹתֵן לָזֶה שְׁלֹא כְּדִין, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹטֵל מִמֶּנּוּ נִפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי כב, כב): "אֵל תִּגְזַל דָּל פִּי דָל הוּא, וְאֵל

תִּדְבֵּא עָנִי בְּשַׁעַר, פִּי הַנְּיָה יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קִבְעֵיהֶם נִפְשׁוֹ", וְלָכֵן מַה לָּךְ לְהַכְנִס לְהִיּוֹת כְּעוֹרְכֵי הַדֵּינִין. "אֵל תַּעֲשֶׂם עֲטָרָה לְהַתְגַּדֵּל בָּהֶם": בָּא לְעוֹרְרָךְ, אֲהוּבֵי, בְּנֵי, שֶׁאֲפִלוֹ שֶׁאֲתָה לְוֹמַד תּוֹרָה, אֵל תִּקַּח אֶת הָעֲטָרָה שֶׁהִיא הַכְּתָר לְהַתְגַּדֵּל בָּהֶם, אֲלֵךְ תִּלְמַד תּוֹרָה לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, וְתַכְנִס תּוֹךְ חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהִדְבֵּק אֶת עֲצָמָךְ בְּאוֹר אֵין סוּף הַגְּנוּז בַּתּוֹרָה.

וְלֹא קָרְדִים לְחַפּוֹר בָּהֶם: צָרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי, אֲשֶׁר כְּשֶׁלּוֹמְדִים תּוֹרָה צָרִיכִים לְלַמַּד רַק לְשֵׁם

אל עולם, וכן פְּדֵי לְקַיִם אֶת מַה שֶּׁהוּא לּוֹמֵד, ואפילו שָׂכַר הַרְנָה יוֹתֵר מִכְדֵי פִּרְנָסָתוֹ כְּדֵי שֶׁיְהִי אָבֵל לֹא לַעֲשׂוֹת מִהַתּוֹרָה קִרְדָּם לְהַפִּיל אֶת הַשָּׁנִי, כִּי קִרְדָּם הוּא חוֹתֵף עֲצִים, וְיֵשׁ הַלּוֹמְדִים לְהַתְיָהֵר וּלְקַנְטֵר, שֶׁכָּל פְּנוּתָם הִיא לְהַפִּיל אֶת זוּלָתָם, כְּאוֹתוֹ קִרְדָּם הַחוֹתֵף אֶת הָעֲצִים. וְלִכֵּן הַדְּגִישׁ "וְלֹא קִרְדָּם לְחַפּוֹר בָּהֶם", אֲשֶׁר בְּאֵמַת בְּקִרְדָּם לֹא חוֹפְרִים, אֲלֹא חוֹתְכִים עֲצִים, אָבֵל כְּשֶׁאֶחָד לּוֹמֵד תּוֹרָה לְהַתְיָהֵר וּלְקַנְטֵר, פְּדֵי לְהַפִּיל אֶת חֲבֵרוֹ, הָרִי זֶה הוּא עוֹשֶׂה מִהַתּוֹרָה קִרְדָּם

הִלֵּל אוֹמֵר, וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא, חֲלָף. הָא לְמַדְתָּ, כָּל הַנְּהַנְהָ מִדְּבָרֵי תוֹרָה, נוֹטֵל חַיָּו מִן הָעוֹלָם: ח רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כָּל הַמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכָל הַמְּחַלֵּל אֶת

הַכֹּהֲנִים מֵעֲשִׂירִים לוֹתוֹ מִשְׁלֵהוֹ. וּמַכְמִים הַרְאֵשׁוֹנִים שֶׁהֵיוּ נִמְנָעִים מִזֶּה מִדַּת חֲסִידוֹת הֵימָּה זֶה אֲנִי לֹא מִן הַדִּין:

ח כֹּל הַמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה. הַדּוֹרֵשׁ הַחֲסִרוֹת וְהֵימָרוֹת שֶׁנִּמְרָה וּמִרְאָה טַעַם כֹּל קוֹץ וְקוֹץ לּוֹמֵר שֶׁאֵין זֶה דָּבָר

וְחוֹפֵר בּוֹר לְזוּלָתוֹ, וְאֵז יִקְרָם אֲצִלוֹ (תְּהִלִּים ז, טו): "בּוֹר כְּרָה וַיִּחְפְּרֶהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יַפְעָל", שְׂאוֹתוֹ בּוֹר שֶׁהוּא חוֹפֵר לְזוּלָתוֹ, הוּא יִפֹּל בּוֹ. וְלִכֵּן צְרִיכִים לְלַמֵּד תּוֹרָה רַק לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, וְאֲפִלוּ כְּשֶׁלּוֹמְדִים עִם אַחֲרִים צְרִיכִים רַק לְהַכְנִיֵס אֶת הַקְּדוּשָׁה בְּרוּחָהּ הוּא בְּלִבּוֹת הַשּׁוֹמְעִים, כִּי כָּל הַתּוֹרָה זֶה רַק גְּלוּי אֱלֻקוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֵהָר (מִצְרַע נג): אֲמַאי אֶקְרִי תּוֹרָה? בְּגִין דְּאוּרִי וְגַלִּי בְּמַאי דְהִנְהוּ סְתִים דְּלֹא אֶתִידַע; הַתּוֹרָה מְגַלֶּה מַה שֶּׁהִיָּה סְתוּם מִפְּנֵי. כִּי בְּאֵמַת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה זֶה אוֹר אֵין סוּף בְּרוּחָהּ הוּא, וּבְכָל פְּרָט וּפְרָט מִפְּרָטֵי הַבְּרִיאָה: דּוּמָם, צוּמָם, חֵי, מְדַבֵּר, מְלַבֵּשׁ תּוֹרָה, וְעַל-כֵּן כְּשֶׁאֵדָם לּוֹמֵד תּוֹרָה לְשֵׁמָה, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, וְכַנְּתוֹ לְחִזּוֹק וּלְעוֹדֵד וּלְשִׂמְחָה וּלְקִרְבָּא אֶת נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, זֶה נִקְרָא תּוֹרָה לְשִׂמְחָה. אָבֵל אִם פְּנוּתוֹ, חֵס וְחִלְיָהּ, לְחַתֵּף אֶת הַשָּׁנִי כְּאוֹתוֹ גְּרוּן הַכּוֹרֵת עֲצִים, וְאֵדָם נִדְמָה כְּעֵץ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים כ, יט): "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה", וְזֶה שֶׁלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לְשִׂמְחָה, לְהַפִּיל וּלְהַכְרִית אֶת הָעֵץ שֶׁהוּא הָאָדָם, גַּעֲשֶׂה בְּגְרוּן הַזֶּה שֶׁחוֹפֵר בּוֹ בּוֹר, שֶׁבְּנִדְאֵי פּוֹגֵם בְּגְרוּן, כִּי בְּגְרוּן חוֹטְבִים עֲצִים וְלֹא חוֹפְרִים בּוֹר, אָבֵל פְּנוּתוֹ לְחַפּוֹר בּוֹר לְזוּלָתוֹ, אֵז יִפֹּל בּוֹ. וְרָאֵה, אֶהוּבִי, בְּנִי! הַזֵּהרְתִּיךָ לֹא לְלַמֵּד עַל מְנַת לְקַנְטֵר.

וְכַף הִיָּה הִלֵּל אוֹמֵר: וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא חֲלָף: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! הִלֵּל הַזֶּקֶן הִיָּה עֲנֹ מֵאֵד, וְהִיָּה רְגִיל לּוֹמֵר לְתַלְמִידִים, שְׂמִי שְׂמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכַתְרָה שֶׁל תּוֹרָה גַּעֲקָר מִן הָעוֹלָם, וְלֹא נִשְׂאָר מִפְּנֵי שְׂאָר וְשְׂרִיד, כִּי אֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכַתְרָה הַתּוֹרָה אֲלֵא לְלַמֵּד עַל מְנַת לְלַמֵּד, כִּי הַכְּתָר וְהַכְּבוֹד לְחַי עוֹלָמִים. "הָא לְמַדְתָּ, כָּל הַנְּהַנְהָ מִדְּבָרֵי תוֹרָה, נוֹטֵל חַיָּו מִן הָעוֹלָם": פֶּרֶשׁ רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהַר"ו, חֲלָק א', סִימָן קטו): אִם יִדְבַק עֲצָמוֹ אֶל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַיּוֹצְאִים מִפִּי הַצְּדִיק הָאֵמַת, תִּמְחָה אֲנִי אִיךָ אֲפֹשֶׁר אַחֲרֶיךָ לְסַבֵּל לְחַפְּץ חַיָּי עוֹלָם הַזֶּה. וְזֶה "כָּל הַנְּהַנְהָ מִדְּבָרֵי תוֹרָה נוֹטֵל חַיָּו מִן הָעוֹלָם", כִּי בְּרַגַע שֶׁאֵדָם מְרַגֵּשׁ אֶת תּוֹרַת הַצְּדִיק, שֶׁהִיא תּוֹרָה לְשִׂמְחָה, תּוֹרָה לְקִרְבָּא אֶת נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֲלֵיו יִתְבַּרֵּךְ, אֵז הוּא כְּבָר "נוֹטֵל חַיָּו מִן הָעוֹלָם", וְאֵין לוֹ כְּבָר שׁוּם תְּשׁוּקָה אֶל הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, אֲלֵא חַפְּץ וּמִשְׁתוֹקֵק לְהִיּוֹת רַק נִכְלָל בְּאֵין סוּף בְּרוּחָהּ הוּא. אֲשֶׁרִי הַזּוֹכֵה לְקַיִם אֶת כָּל זֶה, וְאֵז טוֹב לוֹ כָּל הַיָּמִים, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

ח רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כָּל הַמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכָל הַמְּחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה,

להפלה איזה חסרון או מום, אזי בנדאי אין להפלה בשלמות, כמו-כן התורה נקראת בלה, כמו שכתוב (דברים לג, ד): "תורה צוה לנו משה מורשה", ודרשו חכמינו הקדושים (ברכות לו.):

אל תקרי מורשה אלא מאורסה, וכל אחד מישראל יש לו אות בתורה, פי ששים רבוא אותיות בתורה, כנגד

ט רבי ישמעאל בנו אומר, החושף עצמו מן הדין, פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא. והגם לבו

ששים רבוא נשמות ישראל, וכשיש חסרון באחד מישראל, נמצא שיש חסרון בתורה, ששם שרש נשמות ישראל, ועל-כן בנדאי אי אפשר לאהב את התורה בשלמות, אבל כשיזהר מלדבר על שום בר ישראל, ולכלי למצא שום חסרון באף אחד, נמצא, שאין בהתורה שום חסרון ומום, אזי בנדאי יאהב את התורה מאד, ועל-ידי-זה יתמיד בלמוד התורה בגדל אהבה. ולכן "כל המקבד את התורה" — מהיכן גרע את זאת? בש"גופו מכבד על הבריות", הינו אם אוהב את כל בר ישראל, ואינו מזלזל בשום בריה, אזי כמו שגופו יקר בעיני הבריות, כך כל גוף של בר ישראל יקר בעיניו. ולהפך "כל המחלל את התורה", שאין התורה חשובה אצלו, מהיכן רואים את זאת? על-ידי שגופו מחלל על הבריות, שהוא מזלזל בגופי הבריות, ולכן לא חשובה בעיניו התורה. וזה תלוי בזה; כפי שאדם מקדש את גופו, כן הוא זוכה שתתקדש נשמתו, ויאר בו אור התורה, וזה תלוי בזה. ולכן ראה, אהובי, בני, לכבד את התורה שהיא נשמתך הפלוהה מרמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה, על-ידי-זה גם גופך יהיה מכבד על הבריות, כי תחזיק יקר את גופך בשבילו יתברך. ולהפך, אם אתה תחלל את התורה, רחמנא לצלן, שהיא נשמתך, על-ידי-זה גופך יהיה מחלל על הבריות. וצריכים להזהר בדבר זה מאד, כי יש בני-אדם שמענים את גופם, ולבסוף לא יכולים ללמד ולהתפלל. ובאמת אסור לסגף את הגוף, כמו שאמר רבנו ז"ל (שיתות-הר"ן, סימן נא), אשר באמת אין שום תאנה כלל, כי אכילה ושתייה הוא ההכרח לקיום הגוף, וגם בני מוכרחים להוליד, אם-כן אין שום תאנה כלל, רק שצריכים להתנהג בהם בקדשה ובטהרה מאד. ולכן, אהובי, בני! ראה לקדש ולטהר את גופך, כדי שיהיה פלי לקבל בו את נשמתך, ועל-ידי שתזכה לכבוד וליקר את גופך, ותשמר עליו מאד מאד, שלא תסגף את עצמך באכילה ושתייה ובשנה, פי העקר היה אצל רבנו ז"ל השנה, פי אם אדם לא ישן כפי הצורך, הוא מסתובב כל היום כשכור, ואז גם נשמתך תהיה מכבדת, פי זה תלוי בזה, והבן למעשה.

ט החושף עצמו מן הדין, פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא: צריך שתדע, אהובי, בני, שאדם צריך לברח מלהיות דין ולדון את זולתו, פי כך יפרק ממנו איבה ושנאה, פי מי שנוכנס בעסק עם בני-אדם, בהכרח שיקנה לעצמו שונאים, ומה גם שהדבר הזה מאד מספן, פי אם אין הדין דין כמו שצריך, אזי הוא מתחייב בנפשו, ובשביל זה אמרו חכמינו הקדושים (יבמות קט.): לעולם יראה דין כאלו חרב מנחת לו בין ירכותיו וגיהנום פתוחה לו מתחתיו. פי ברגע שאדם נכנס בדיונות לדון את זולתו, עליו לזכור שהוא משחק פה עם חרב חדה, שיכול לחתך את עצמו ולפל בתוך גיהנם, ויקנה לעצמו המון שונאים ברוחניות ובגשמיות, פי אוי לדון שמענות את הדין, ושומע רק צד אחד, ומכל שפן דין שלוקח שחד, אמרו חכמינו הקדושים (בבא בתרא ט):

שונא לדיין שאומר בלבו לא היפך זכותי: וגזל. שמה
 יחייב הזכאי ונמנע שגזל זה על ידו: ושבועת שוא. ואמרו חכמינו הקדושים (שבת קלט.): אם ראית
 שמה יחייב שבועה למי שאינו חייב זה ונמנע מציא
 לידי שבועת שוא. אי נמי קרי תנא לשבועת שקר
 שבועת שוא כגון האומר לא
 לוימי ולוה דנשעת שבועה
 יראה מפיו לשוא: והגם לכו רוח: י הוא הִיָּה אומר, אל
 אלא בשביל דיני ישראל.
 כאשר בעינינו אנו רואים
 בדורותינו אלו, שיש
 קלים וריקים ופוחזים,

וקוראים את עצמם דינים רבנים ממחים, והם רשעים ארורים, מטין את הדין, ובמקום לעשות
 שלום בין איש לאשתו, בשביל בצע כסף הם עוזרים לשבר בתים ושיתגרשו, אשר חכמינו
 הקדושים אמרו (גטין צ:): כל המגרש אשתו ראשונה, אפלו המזבח מוריד דמעות עליו. וכן בעניני
 ממונות שומעים רק צד אחד, אשר חכמינו הקדושים אמרו (סנהדרין ו:): על פסוק (דברים א, טו):
 "שמע בין אחיכם ושפטתם", אמר רבי חנינא: אזהרה לבית-דין, שלא ישמע דברי בעל דין קדם
 שיבוא בעל דין חברו. ואזהרה לבעל-דין שלא יטעים דבריו לדון קדם שיבוא בעל-דין חברו.
 ואוי לעינים שקר רואות, ואוי לאזנים שקר שומעות, איך שבדור הזה קמו תרבות אנשים רעים
 וחטאים, שנקראים רבנים מטעם, וכן אברכים שלא שמשו כל צרכם, והם מטין את הדין, שהם
 גורמים כל הצרות לעם ישראל, ועל-כן מזהיר התנא: "החושף עצמו מן הדין פורק ממנו איבה
 וגזל ושבועת שוא", שיותר טוב לברח מלדון ולהתדין, ומכל שכן להיות דין ורב מטעם,
 שעל-ידי-זה הוא מונע את עצמו משנאה וגזל ושבועת שוא, ורואים בחוש, שמי שאין בו יראת
 שמים, ואינו מצדד לעשות שלום-בית בין איש לאשתו ובין איש לרעהו, הוא חבר לאיש משחית,
 שליח הסמ"ך-מ"ם, וגורם רעות רבות לעם ישראל, ורק מהם סובלים במשך כל הגלות. אוי
 להם, ואוי לנפשם, ואשרי מי שמתרחק מהם. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (כתובות קה:): דרש
 רב נחמן בר פהו, מאי דכתיב (משלי כט, ד): "מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יתקטנה"?
 אם דומה דין למלך, שאינו צריך לכלום, "יעמיד ארץ", ואם דומה לכהן שמחזיר על הגרנות —
 "יתקטנה". כי דין אמתי אינו תלוי באדם כלל, והוא דבוק בו יתברך בדבקות אמת, ואינו נצרך
 לבריות, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקיטת-מזהב"ן, חלק א', סימן סו), שעקר שלמות האדם — כשאין הוא
 נצרך לבריות, ואז הוא יכול להוציא משפט צדק לאור, בסוד: "מלך במשפט יעמיד ארץ", אבל
 ברגע שאדם נצרך אל הבריות בשביל כבוד או כסף, כבר נשתנה דעתו, ואין לו דעת תורה,
 והורס את הדין, כי ביון שאדם נצרך אל הבריות, כמו פהו שמחזיר על הגרנות לקבל תרומות,
 הוא מחניף את כל אחד. ולכן, אהובי, בני! אם יש לך איזה דין להתדין עם זולתך, תלך אל
 רב אמתי, ירא שמים, הדבוק בו יתברך, ועוסק בתורה, ומרבה שלום בין איש לאשתו ובין איש
 לרעהו. ונתן סימן, איך יכולים לדעת מי הוא רב פשוט ירא השם באמת ומי לא. "והגם לכו
 בהוראה שוטה רשע וגם רוח"; כי אם אין לאדם ענוה ושפלות בהוראה, אלא הוא מתהיר
 ומתנאה כמו דין צבוע רב מטעם, הרי הוא שוטה, רשע וגם רוח, וצריכים לברח ממנו, כמו
 שבזרחים מאש, כי הוא פורק על לגמרי, ואינו מפחד מגזלה ושבועת שוא, אוי לו ואוי לנפשו,
 והבן למעשה.

י הוא הִיָּה אומר: הינו רבי ישמעאל שהזהיר למנע את עצמו מלדון בני-אדם, כדי שיוירד

מעצמו איבך וגול ושבועת שוא וגסות הרוח בהוראה. זלא עיון וזלא המתנה: י אל תהי דן בהוראה, הנה רגיל לומר: "אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד"; אף פעם אל תדון על דעת עצמך שום ברירה, כי לא תדע מה עובר על אדם, כמאמרם ו"ל (בראשית ובה, פרשה סה, סימן יב): אין אדם יודע מה קלבו של חברו. ולכן אי אפשר לדון את האדם יחידי בלי עדות. ומי יכול לדון יחידי? רק הקדוש-ברוך הוא, שהוא אחד, יחיד ומיוחד. ולכן הזהירנו מאד רבנו ו"ל (לקושי-מזרחי, חלק ב', סימן א'), שאסור לדון את שום ברירה שבעולם, כי מה אתה יודע איך יצרו מתגבר עליו. רק הצדיק האמת שנקלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, הוא יכול לדון את כל אחד לכף זכות, ועל-כן הוא יכול לדון יחידי. ולכן יש בכחו לעשות ראש השנה, שהוא יום הדין, כי הוא דן את כל אחד לכף זכות, וכשאדם זוכה, והוא בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, אף פעם לא יכפה את דעתו על הזולת, כי מי שבטל ומבטל לגמרי אליו יתברך, הוא לא רוצה לכפות את דעתו על הזולת, הוא מדבק את עצמו באין סוף ברוך הוא, ולא אכפת לו מקלום, אצלו אין עולם, אין בני-אדם, אין גשמיות, אין לפניו חיזו דהאי עלמא כלל. ונדבר זה אי אפשר להסביר לבני-אדם, כי לא יזכה לזה אלא צדיק קדוש ונורא מאד. ועל זה מזהירנו התנא: "ואל תאמר קבלו דעתי, שהן רשאים ולא אתה"; מי שאינו דן יחידי, הוא אף פעם לא מכריח את דעתו על הזולת, כי הוא יודע שהוא לא נמצא כלל, ולכן הוא יודע שכל העולם כלו צודקים, שהן רשאים לחוות דעתם ולא אתה. כי באמת אתה צריך להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ולמה לה לכפות דעתך על הזולת?! ולכן, אהובי, בני! ראה לא לדון את שום ברירה שבעולם יחידי, כי מה אתה יודע מה שעובר עליו, רק הקדוש-ברוך הוא שהוא אחד יחיד ומיוחד, הוא יכול לדון את כל אחד, כי הוא יודע את יצרו של כל אחד. וכן מי שבטל אליו יתברך, הוא אף פעם לא יכפה את דעתו על השני, ולא יגיד לו: קבל את דעתי, כי הוא מחזיק את עצמו ללא כלום, והוא בעיניו כתולעת הרוחשת על הארץ, אזי הוא יודע שכל אחד יותר ממנו, ולקום מתר לחוות דעתם ולו אסור. אשרי מי שזוכה להגיע אל בטול כזה אל האין סוף ברוך הוא, שאין לו כבר לפני מראה עיניו אף ברירה בעולם, רק הקדוש ברוך הוא בעצמו, והבן למעשה.

תְּהִי דָּן יְחִידִי, שְׂאִין דָּן יְחִידִי אֲלָא אֶחָד. וְאֵל תֵּאמֵר קִבְּלוּ דַעְתִּי, שְׁהֵם רִשְׁאִין וְלֹא אַתָּה: יֵא רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, כָּל הַמְּקַיִם אֶת הַתּוֹרָה מֵעַנִּי, סוּפוּ לְקַיְמָהּ מֵעֶשֶׂר. וְכָל הַמְּבַטְלִים אֶת הַתּוֹרָה מֵעֶשֶׂר, סוּפוּ לְבִטְלָהּ מֵעַנִּי:

יהא דין על פי הרבים: יא המקיים את התורה שלכס היימי יכול לדון: שהן רשאים ולא אתה. הואיל ולרפת אותם עמך ראו שיפסק הדין על פי הרבים: יא המקיים את התורה ממלאכתו כדי מעוני. שהוא לחוק למוזנות ומתבטל ממלאכתו כדי יצרו מעוני. שהוא לחוק למוזנות ומתבטל ממלאכתו כדי

יהא רבבי יונתן אומר: כל המקיים את התורה מעני, סופו לקיימה מעשר, וכל המבטל את התורה מעשר סופו לבטלה מעני: צריך שתדע, אהובי, בני, שמנסים את האדם בכל יום

בגסיונות קשים ומרים, וככל שאדם יותר גדול, צערו גדול ביותר, כמו שכתוב (קהלת א, יח): "יוסיף דעת יוסיף מכאוב". כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן עז), ועובר על כל אחד צער גדול עד מאד. ובצת שעוברים על אדם גסיונות קשים ומרים, הוא בסכנה גדולה מאד מאד, שלא יאבד את עולמו כרגע; כי כשבר ישראל זכה להגיע כבר אל דבקות אמיתית, להיות דבוק בו יתברך, אזי כשעובר עליו איזה משבר, הוא יכול לאבד את שני העולמות גם ביחד, לא-כן אם מתחזק בתקנה העני, ואין עניות אלא מדעת (נדריים מא.), והוא מקים את התורה בתמימות ופשטות פתינוק קטן, בלי שום חכמות כלל. ואפלו שמרים ומרוזים לו החיים, ואף טעמי מיתה הוא טועם ביום אחד, עם כל זאת הוא בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ואינו מסתפל על כל מה שעובר עליו, אלא הוא יודע שכל מה שעובר עליו ברוחניות ובגשמיות, זה גסיון מהשמים, וכמאמרו ז"ל (בראשית ובה, פדשה לב, סימן ג'): "הגני"ה צדיק יבחן", היוצר הנה אינו בודק נקננים מרועעים, הוא בודק בנקננים יפים, שאפלו מקיש עליהם כמה פעמים — אינם נשברים; כך אין הקדוש-ברוך-הוא מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים. וכשיודע כל זאת, ומחזיק מעמד, לבסוף זוכה לעשירות גדולה ברוחניות, שנתרחבת דעתו להשיג את האין סוף ברוך הוא בגלוי רב ונורא מאד; כי ככל שאדם סובל גסיונות קשים ומרים, ועובר עליו, ואינו נשבר, זה עושה אותו כלי לקבל אמתת מציאותו יתברך. כי באמת כל מה שעובר על אדם — הן מעצמו, הן מאשתו והן מילדיו והן מבני-אדם ששוכרים אותו לגמרי, כי הקדוש-ברוך-הוא חומל עליו, ורוצה שיהיה בטל ומבטל בעיני עצמו, עד שיהיה נעשה כלי

לקבל את האור אין סוף ברוך הוא, שאי אפשר לקבל את האור אלא כשהוא בטל לגמרי בעיני עצמו, ועוברת עליו עניות של תורה, עניות של חכמה, ואף-על-פי-כן הוא סובל על הכל, אז זוכה להגיע לבסוף לעשירות גדולה של תורה וחכמה. לא-כן מי שזוכה לגדלות המחין, והוא לא מנצל את הזמן שלו לתורה ולתפלה ולגלוי אלקותו יתברך, לבסוף יפל נפילה אחר נפילה, ולא יוכל לקום, ויעברו עליו משברים ונזלים, שלא יוכל להתחזק. ולכן ראה, אהובי, בני, מה לפניך! אני יודע שעוברים עליך עכשו משברים ונזלים, ונדמה לך פאלו אבד מנוס ותקנה מרף, כי כלם עומדים נגדך, אשתך וילדיך ובני-אדם המעיקים ומצערים אותך, אמה, אהובי, בני, ראה להחזיק בתכלית העניות והצמצום, ותברח רק אליו יתברך, ואז דיקא תהיה נעשה כלי לקבל בו את האור אין סוף, כי כל מה שעובר עליך זה רק לשבר אותך, עד שתהיה בעיניך פלא כלום. ואם היית יודע, אהובי, בני, מה שעבר על כל הצדיקים בזה העולם, עד שזכו להגיע שפאיר להם המחין בתקנה העניות והדחקות, היית נבהל ונשתומם איך יכלו להחזיק מעמד במצבים הכי קשים, ולהפך ראו צדיקים שהלכו ברחבות, אבל תכף-ומיד כשעבר עליהם איזה גסיון, נפלו בעמקא דתהומא רבא, ולא החזיקו מעמד, תהיה נבהל ונשתומם. וכמו שאמר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות נפילה, סימן א'): לפעמים אדם נופל ממדרגתו לעת זקנותו. ולכן צריכים התחזקות בכל החיים, כי אסור להאמין לעצמו עד יום מותו, כי מנסים את האדם בכל מיני גסיונות קשים ומרים, ואשרי מי שזוכה להתחזק מעמד, ולא נשבר משום דבר, אפלו בתקנה הקטנות והדחקות ברוחניות ובגשמיות, והבן למעשה.

יב רבי מאיר אומר: הוי ממעט בעסק ועסק בתורה: אהובי, בני! התנא לומד אתך למוד צמק עד מאד, איך לעבר את זה העולם בשלום, שתמעט בעסקי העולם הזה ועסק בתורה, פי אין שום תכלית בזה העולם כלל רק למוד התורה הקדושה. פי התורה מלמדת את האדם איך לעבר את זה העולם, ומורידה ממנו כל מיני שעבוד, פמוכא (זהר ח"י שרה קלב.): כל מאן דאשתדל באורייתא חירו אית ליה מפלא, בעלמא דין משעבודא דשאר עמין עובדי עבודה זרה. חירו בעלמא דאתי בגין דלא יתבעון מניה דינא בהוא עלמא כלל. ולכן למה אתה צריך לרוץ אחר עשירות גשמית, שתתיגע בעסק, ולבסוף מאומה לא יהיה בידך?! יותר טוב לברח אל התורה, שהתורה מעשרת בגשמיות וברוחניות, פמוכא (זהר לך פח.): רבי אבא פד אתא מהתם. הנה מכריז מאן בעי עותרא, ומאן בעי אורכא דחיי בעלמא דאתי, ייתי וישתדל באורייתא, עין שם. ולא עוד אם תלמד ותתעסק בעסק התורה, תזכה להגיע לענוה אמיתית, עד שיקבע בעצמך טבע שני: "והוי שפל רוח בפני כל אדם", פי מי שלומד תורה, זוכה להפיל באין סוף ברוח הוא, וכבר אינו חפץ בשום דבר מגשמיות העולם הזה, ולא רוצה — לא כבוד ולא ישות, והוא בטל ומבטל בעיני עצמו, ואף-על-פי-כן מזהיר אותך התנא הקדוש: "ואם בטלת מן התורה, יש לך בטלים הרבה כנגדך", שאל תחשב שהתורה תרוץ אחריך, אלא אתה צריך להתיגע ביגיעה עצומה ללמוד תורה, ואם תבטל מהתורה, כבר יהיה לך הרבה בטלים, שתצטרך לבטל את הזמן הנקר שלך להביל וריק. פי מי שבטל מן התורה, יש לו אחר-כך הרבה תרופים לא ללמד, והולך לו הזמן בהביל וריק, ומאומה אין בידו — לא תורה, לא חכמה, לא עשר, לא כלום. "ואם עמלת בתורה, יש לו שכר הרבה לתן לך"; ואם תאמר שאתה יגע וטורח בתורה, ואינך רואה שום שכר, אל תאמר זאת, פי כבר אמרו (זהר וישב קפד): פמה אית לון לבני נשא לאשתדל באורייתא, דכל מאן דאשתדל באורייתא ליה חיים בעלמא דין ובעלמא דאתי. וזכי בתרין עלמין. ואפלו מאן דאשתדל באורייתא ולא ישתדל בה לשמה כדקא יאות. זכי לאגר טב בעלמא דין. ולא דינין ליה בהוא עלמא. ותא חזי כתיב (משלי ג, טו): "אך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד". אך ימים בהוא דאשתדל באורייתא לשמה. דאית ליה אך ימים בהוא עלמא, דביה אורכא דיומין, ואינון יומין אינון יומין ודאי. תמן איהו רוחצנו דקדשה דלעילא, דאתרחיץ בר גש בהאי עלמא לאשתדל באורייתא, לאתתקפא בהוא עלמא. בשמאלה עשר וכבוד. אגר טב ושלנה אית ליה בהאי עלמא. וכל מאן דישתדל באורייתא לשמה, פד נפיק מהאי עלמא, אורייתא אזלא קמיה

לעסוק צמורה: המבטל את התורה מעושר. מחמת רוצ הממון צריך ליתן לנו פעם לכאן ופעם לכאן ואין לו פנאי לעסוק צמורה: יב הוי ממעט בעסק. המעט בעסק סחורתך ומלאכתך ויהיה עיקר עסקך צמורה: והוי שפל רוח בפני כל אדם. ללמוד אפילו ממי שהוא קטן ממך צמורה: יש לך בטלים הרבה כנגדך. שסייעו לנטלך. פירוש אחר יש בעולם כמה בטלים שהם הרשעים וחיות רעות שהם בטלים ועל דם הקצ"ה יציא עליך פורענות: ואם עסקת בתורה. הוא עלמו ישלם אתך על ידי שליט. וזוה יתירה מדה טובה על עמין עובדי עבודה זרה. חירו בעלמא דאתי בגין דלא יתבעון מניה דינא בהוא עלמא כלל. ולכן למה אתה צריך לרוץ אחר עשירות גשמית, שתתיגע בעסק, ולבסוף מאומה לא יהיה בידך?! יותר טוב לברח אל התורה, שהתורה מעשרת בגשמיות וברוחניות, פמוכא (זהר לך פח.): רבי אבא פד אתא מהתם. הנה מכריז מאן בעי עותרא, ומאן בעי אורכא דחיי בעלמא דאתי, ייתי וישתדל באורייתא, עין שם. ולא עוד אם תלמד ותתעסק בעסק התורה, תזכה להגיע לענוה אמיתית, עד שיקבע בעצמך טבע שני: "והוי שפל רוח בפני כל אדם", פי מי שלומד תורה, זוכה להפיל באין סוף ברוח הוא, וכבר אינו חפץ בשום דבר מגשמיות העולם הזה, ולא רוצה — לא כבוד ולא ישות, והוא בטל ומבטל בעיני עצמו, ואף-על-פי-כן מזהיר אותך התנא הקדוש: "ואם בטלת מן התורה, יש לך בטלים הרבה כנגדך", שאל תחשב שהתורה תרוץ אחריך, אלא אתה צריך להתיגע ביגיעה עצומה ללמוד תורה, ואם תבטל מהתורה, כבר יהיה לך הרבה בטלים, שתצטרך לבטל את הזמן הנקר שלך להביל וריק. פי מי שבטל מן התורה, יש לו אחר-כך הרבה תרופים לא ללמד, והולך לו הזמן בהביל וריק, ומאומה אין בידו — לא תורה, לא חכמה, לא עשר, לא כלום. "ואם עמלת בתורה, יש לו שכר הרבה לתן לך"; ואם תאמר שאתה יגע וטורח בתורה, ואינך רואה שום שכר, אל תאמר זאת, פי כבר אמרו (זהר וישב קפד): פמה אית לון לבני נשא לאשתדל באורייתא, דכל מאן דאשתדל באורייתא ליה חיים בעלמא דין ובעלמא דאתי. וזכי בתרין עלמין. ואפלו מאן דאשתדל באורייתא ולא ישתדל בה לשמה כדקא יאות. זכי לאגר טב בעלמא דין. ולא דינין ליה בהוא עלמא. ותא חזי כתיב (משלי ג, טו): "אך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד". אך ימים בהוא דאשתדל באורייתא לשמה. דאית ליה אך ימים בהוא עלמא, דביה אורכא דיומין, ואינון יומין אינון יומין ודאי. תמן איהו רוחצנו דקדשה דלעילא, דאתרחיץ בר גש בהאי עלמא לאשתדל באורייתא, לאתתקפא בהוא עלמא. בשמאלה עשר וכבוד. אגר טב ושלנה אית ליה בהאי עלמא. וכל מאן דישתדל באורייתא לשמה, פד נפיק מהאי עלמא, אורייתא אזלא קמיה

מדת פורענות: יג פרקליט. מלאך מליץ טוב: ואכרזת קמיה. ואגינת עליה דלא יקרבו ביהדיה קטיגור. מליץ רע. ולשון קטיגור קורא חגר. וסניגור מאריהון דדינא, כד שכיב גופא בקברא. היא שחא הפך קטיגור. פירושו שחא חגר: בטרת ליה, כד נשמטא אזלא לאסתלקא למיתב לאתרה. איהי אזלא קמה דההיא נשמטא. וכמה

יג רבי אליעזר בן יעקב אומר, העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד. והעובר עברה אחת, קונה לו קטיגור אחד. תשובה ומעשים טובים, פתרים בפני הפרענות.

עליה. הדין הוא דכתיב (משלי ו, כב): "בהתהלךך תנחה אותך, בשכבך תשמר עליך ויהי צדקך". "בהתהלךך תנחה אותך", כמה דאתמר: "בשכבך תשמר עליך", בשעתא דשכיב גופא בקברא, דהא פדין בההוא זמנא אתדן גופא בקברא. וכדין אורייתא אגינת עליה. "ויהי צדקך" תשיחך, כמה דאתמר בזמנא דיתערוך מתי עלמא מן עפרא. היא תשיחך, למהוי סניגוריא עלך, עין שם. ראה, אהובי, בני, מה לפניך! ועל-פן ברח לך מפל עסקי העולם הזה, ותתמיד בלמוד התורה הקדושה, ותהיה בטל ומבטל בעיני עצמך, ותכבד את כל בר ישראל, ועל-ידי-זה יהיה לך טוב בעולם הזה ובעולם הבא, והבן למעשה.

יג רבי אליעזר בן יעקב אומר: העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והעובר עברה אחת, קונה לו קטיגור אחד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר נשמת האדם היא חלק אלוק ממעל, והקדוש-ברוך-הוא הלביש את הנשמה בגוף גשמי וחקרי, והכניס אותה בעולם הזה הגשמי וחקרי, כדי להפך את העולם הזה לעשות ממנו עולם הבא, על-ידי שיגלה ויפרסם את אמתת מציאותו יתברך בתוך הצמצום ובתוך החלל הפנוי. וזה היה רצונו יתברך, כמאמרם ו"ל (פנחיקא גשא ג): מיום שברא הקדוש-ברוך-הוא את עולמו, נתאנה שיהיה לו דירה בתחתונים; ולכן נתן לנו הקדוש-ברוך-הוא את המצוות, אשר כל מצוה ומצוה היא צנור להמשיך בו אמתת מציאותו יתברך בעולם. כי המצוות הן מלבשות בלבוש גשמי וחקרי, וכזה שאדם מקיים מצוה, הוא קונה לו פרקליט אחד, שהוא עוזר לו לבוא אל יעודו, לגלות ולפרסם את אמתת מציאותו יתברך מתוך גשמיות העולם הזה, עד שמרב האור יכולים לבטל את החשך לגמרי, כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החשך; אבל אם האדם עובר עברה אחת, רחמנא לישכון, על-ידי-זה הוא גורם סליק השכינה. כמאמרם ו"ל (סוטה ג): בתחלה קדם שחטאו ישראל היתה השכינה עם כל אחד ואחד, פנין שחטאו — סלקו את השכינה. נמצא, על-ידי שאדם עובר עברה אחת, קונה לו קטיגור אחד, שמקטרג עליו ומעלים ומסתיר ממנו את אמתת מציאותו יתברך, ועל-ידי שאדם חוטא, הוא גורם להעלים ולהסתיר את אמתת מציאותו יתברך, כי הוא מעלים את השכינה. עם כל זאת אומר התנא הקדוש אף שחטאת כבר אהובי, בני, כי (קהלת ו, כ): "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב, ולא יחטא"; אסור להתיאש, כי כל זמן שאדם חי אסור לו להתיאש בשום פנים ואפן, ואפלו שהחשיך את כל העולם עם כפירות ואפיקורסות, עדין יכול לחזור בתשובה שלמה, ולכן אומר: "תשובה ומעשים טובים פתרים בפני הפרענות", כי בדרך כלל פשאדם הולך למלחמה, הוא מכרח להלביש את עצמו עם תרים ומגן, שלא יזיקו לו החצים שיורים בו, וכזה

שְׁאָדָם חוֹזֵר בְּתְשׁוּבָה, הוּא מְלַבֵּשׁ אֶת עֲצָמוֹ עִם תְּרִיס, שֶׁהִקְלִיפוֹת וְהִסְטָרָא אַחֲרָא לֹא יוּכְלוּ לְשַׁבֵּר אוֹתוֹ, אֲלֵא יִמְשִׁיךְ עַל עֲצָמוֹ עֲרֻבוֹת נְעִימוֹת יְדִידוֹת זֵיו חֵיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ. וְחֻכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים אָמְרוּ (שְׁמוֹת רַבָּה, פָּרָשָׁה כג, סִימָן יא): "כִּירְעוֹת שְׁלֵמָה", מֵהַ שְׁלֵמָה הַזֹּאת מִתְלַכְלַכְת וְחוֹזֶרֶת וּמִתְלַבְּנֶת, כִּן יִשְׂרָאֵל, אֲף־עַל־פִּי שֶׁהֵם חוֹטְאִים, הֵם שְׂבִים בְּתְשׁוּבָה לִפְנֵי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. כִּי

יד רבי יוחנן הסנדלר אומר, כל פְּנִסְיָה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם. וְשֵׁי אֵינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵין סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם:

אָצְלוּ יִתְבַּרְךָ מְאֹד מְאֹד חֲשׁוּבָה תְשׁוּבָה, וְאֶפְלוּ אִם אָדָם כָּבֵר עָשָׂה אֶת הָעֲבָרָה הַכִּי גְרוּעָה, עִם כָּל זֹאת אָצְלוּ יִתְבַּרְךָ מְאֹד

מְאֹד חֲשׁוּבָה תְשׁוּבָה, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (תְּנָא רַבִּי אֱלִיהוּ רַבָּה, פָּרֵק ד'): אָמַר הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, אִם אָדָם עוֹבֵר עֲבָרָה לִפְנֵי, אִם חוֹזֵר וְעוֹשֶׂה תְשׁוּבָה, הָרִי אָנִי עִמּוֹ בְּרַחֲמִים, וְאָנִי מְקַבֵּל תְשׁוּבָתוֹ, וְאֵין אָנִי זוֹכֵר לוֹ אֶפְלוּ מְקַצֵּת עוֹנוֹתָיו. וְלִכֵּן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי, שֶׁשׁוּם דְּבָר בְּעוֹלָם לֹא יִשְׁבֵר אוֹתָךְ, אֲלֵא הַשְׁתַּדֵּל לְהִרְבּוֹת בְּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים לְגִלוֹת וּלְפָרְסָם לְכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדָיו יִתְבַּרְךָ כָּלֵל, וְדוּמָם, צוּמָח, חֵי, מְדַבֵּר, הֵם עֲצָם עֲצָמִיּוֹת חֵיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, אֲלֵא מְלַבֵּשׁ בְּלָבוֹשׁ הַזֶּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה לָךְ כְּתָרִיס וּמִגֵּן כְּנֶגֶד כָּל הַפְּרַעַנְיּוֹת. וְאֶפְלוּ שֶׁאֲתָה מְרַגֵּישׁ, שֶׁנִּפְלֵת בְּעַמְקֵי עַמְקִים, בְּשֵׁאוֹל תַּחֲתִית וּמִתַּחֲתָיו, עַד שֶׁכְּפָרְתָ בְּעַקֵּר, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, עִם כָּל זֹאת זָכֵר מֵהַ שֶׁאָמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (פְּסִיקְטָא דְרַב פִּהֲגָא): "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם אֲלֵקִיךָ" — אֶפְלוּ כְּפָרְתָ בְּעַקֵּר, אָדָם עוֹמֵד וּמְחַרֵּף וּמְגַדֵּף בְּשׁוּק, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֹמֵר לוֹ: עֲשֵׂה תְשׁוּבָה בִּינִי וּבִינְךָ וְאָנִי מְקַבְּלָךְ. כָּל־כֵּן גְּדֹלָה רַחֲמֵנוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ. וְלִכֵּן אֲשַׁרִּי מִי שֶׁאֵינוֹ מְטַעֵה אֶת עֲצָמוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם, אֲלֵא מִחֲזִיק בְּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁאֵז מִתְלַבֵּשׁ בְּתָרִיס וּמִגֵּן, שֶׁלֹּא תִגִּיעַ עֲלָיו שׁוּם פְּרַעַנְיּוֹת. וְקַבְּלָה מִצְדִּיקִים שֶׁקִּבְּלוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד אֱלִיהוּ הַנְּבִיא, שֶׁשָּׁמַע בְּמִתִּיבְתָא דְרַקִּיעָא, שֶׁמָּה שֶׁאָמַר הַתְּנָא "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב כְּתָרִיס בְּפְנֵי הַפְּרַעַנּוֹת", זֶה סוֹבֵב, שֶׁאִם אָדָם לוֹקַח עַל עֲצָמוֹ לְסִיִּם בְּכָל שָׁנָה מִסְּכַתוֹת אֵלוּ כְּרִיתוֹת, תְּעֻנִית, ר' אֵשׁ הַשָּׁנָה, יוֹמָא, ס' כָּה (רֵאשִׁי תְבוֹת כְּתָרִיס), אֵז לֹא תִבֵּא עֲלָיו שׁוּם פְּרַעַנּוֹת, וְיִמְחַק אֶת הַקְטָגוֹר שֶׁקִּנְהָ לְעַצְמוֹ, כִּי אֵלוּ הַמִּסְכַּתוֹת מוֹעִילִין מְאֹד מְאֹד לִזְכוּת וְנִטְהַרְת הַנֶּפֶשׁ, וּמִבְטָלוֹת אֶת כָּל הַמַּשְׁחִיתִים שְׂרוּצִים לְעַקֵּר אוֹתוֹ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

יד רבי יוחנן הסנדלר אומר: כָּל פְּנִסְיָה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם, וְשֵׁי אֵינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵין סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם: צְרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי, אֲשֶׁר אֵין עוֹד דְּבָר גְּדוֹל אֲצְלוּ יִתְבַּרְךָ כְּמוֹ הָאֲחֵדוֹת בֵּין גִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְכַנְיַעִים עֲצָמָם לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם; כִּי אִם גִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מִתְאַחֲדוֹת יַחַד בְּכַנְסִיָּה אַחַת, וְכָל פְּנִנְתָם הִיא רַק לְעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, כְּנִסְיָה כְּזוֹ סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם, כִּי כֵן אָמַר הַמַּגִּיד הַקְדוּשׁ מִמְעוֹזְרִיטָשׁ ז"ע: אִם יִתְקַבְּצוּ יַחַד עֲשָׂרָה יְהוּדִים בְּכַנְסָה אַחַת וּבְרָצוֹן אֶחָד, אֲזִי אֶפְלוּ מְלֶאךָ אֵינוֹ יְכוּל לְעַמֵּד שָׁם, כִּי מַעֲלַת הַהִתְקַבְּצוֹת שֶׁל גִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בִּיחַד לְשֵׁם שָׁמַיִם, זֶה אֵין לְתֵאָר וְאֵין לְשַׁעַר, וְסוֹפָה לְהִתְקַיֵּם, שֶׁאֵף אֶחָד לֹא יוּכַל לְבַטֵּל אוֹתָם. "וְשֵׁי אֵינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם" — אִם מְקַבְּצִים עֲצָמָם לְשֵׁם מַחֲלָקָת וּוְכוּחִים, אֵף שֶׁעֲכָשׁוּ הַרְשָׁעִים מְצַלִּיחִים, עִם כָּל זֹאת "אֵין סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם" — לְבַסוּף יִתְבַטְּלוּ וְיִפְּלוּ בְּנוֹקְבָא דְתַהוּמָא רַבָּא. וְעַל־כֵּן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי, אֵף פַּעַם לֹא לְהִתְכַּנֵּס בְּמָקוֹם שֶׁמִּתְקַבְּצִים לְצִיִּים וּפּוֹחֲזִים, שֶׁלְבַל יִהְיֶה לָךְ חֵלֶק עִמָּהֶם יַחַד, שֶׁלֹּא תִסְפֶּה בִּינֵיהֶם, וְרַבִּים חֲלָלִים הַפִּילָה כְּנִסְיָה שֶׁאֵינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, וּבְפִרְט כְּשֶׁמִּתְקַשְׂרִים בְּקֶשֶׁר אֶחָד עַל צְדִיק קְדוּשׁ וְנוֹרָא הַדְּבוּק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרְךָ, וּמְדַבְּרִים עֲלָיו כָּל

טו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. שכן דבר אסור, שאז יכולים להפיל אותו בנוקבא מנינו במשה שאמר ליהושע תלמידו (שמות יז) נמר לנו דתהומא רבא, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקויטי- אנשים. עשאו שיה לוי: וכבוד חבירך כמורא רבך. מוהר"ן, חלק א', סימן קפא): כשמתקשרים בקשר דאמר ליה להרן למשה (במדבר יב) ני אדוני. ואחיו איזה אנשים על איש אחד, אפלו אם הוא אדם גדול ממנו בשנים היה וקרי

חשוב יותר מהם, עם כל זה יכולים להפילו, פי נתקבצים חלקי הפכוד שיש לכל אחד מהם, ועל ידי זה נתבטל חלק הפכוד שלו, ונופל על ידם, אם לא שהוא כל-כף גדול, שאז לא יכולים

טו רבי אלעזר בן שמוע אומר, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים:

ליה אדוני: ומורא רבך כמורא שמים. דכתיב (שם יא) אדוני משה כללם כלם מן העולם כיון שמרדו נן כאלו מרדו נהקנ"ה ומייצים כליה:

להפילו בשום פנים ואופן, כי גדול פחו, שאין יכולים להפילו, אבל אלו שמתקבצים יחד ומתקשרים בקשר על צדיק, לבסוף לא רק שאין להקשר הזה תקנה להתקיים, "שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים", אלא גם אלו האנשים שהתקשרו יחד — "אין סופה להתקיים", פי ימותו במיתה משנה, רחמנא לישזבן. וכענינו ראינו שהתאספו רשעים ארורים על צדיק אחד, שזו היתה פנסיה שלא לשם שמים, וסופם היה מר מאד, פי מתו במיתות משנות, מיתות אכזריות. ועל-כן ראה, אהובי, בני, אף פעם לא להתפנס בכנסיה שאינה לשם שמים, להרים יד על איזה צדיק ואיש כשר, ברח לה מפנוסים פאלו. וכל אלו שמתקבצים לשם שמים — סופם להתקיים, שתהיה להם אריכות ימים ושנים טובות, אשרי מי שמכניס דברים אלו בלבו, ואז טוב לו כל הימים, ונהבן למעשה.

טו רבי אלעזר בן שמוע אומר: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר התכלית בזה העולם רק להפיר את הקדוש-ברוך-הוא, לידע ולהודיע ולהודיע אשר אין בלעדיו יתברך כלל, וזה עקר הלמוד שהרב צריך ללמד עם התלמידים, שהכל זה אלקות ואלקות זה הכל, ולהוריד את השכינה בעולם, פי כף אמרו חכמינו הקדושים (סוטה ג): בתחלה קדם שחטאו ישראל היתה השכינה עם כל אחד ואחד, פיון שחטאו סלקו מהם את השכינה. והצדיקים מוסרים את נפשם להוריד את השכינה בעולם, על-ידי שמלמדים לתלמידיהם גלוי אלקות, ולכן "אמר רבי אלעזר בן שמוע: יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך"; כמו שאפה רוצה שתפנס כף אמתת מציאותו יתברך, שתהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, פן תשתדל לכבד את תלמידך, ולהחזיר בו כל ההשגות שאפה משיג. "וכבוד חברך כמורא רבך", וכן צריכים לכבד את החבר שאפה חזר תמיד את הלמודים שלמדת אצל רבך, אשר אין למעלה ממנו, בודאי מרב בזה אשר מגלה את אמתת מציאותו יתברך צריכים לירא ולפחד ולנהג בו כבוד גדול, על אחת כמה באין ערך "ומורא רבך כמורא שמים", שתירא ותפחד מרבך, כמו שאפה מפחד מהקדוש-ברוך-הוא, ולא בחנם שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין קי): כל החולק על רבו כחולק על השכינה, שנאמר (במדבר כו, ט): "בהצתם על הני"ה". וכן אמרו (ירושלמי ערוכין, פרק ה', הלכה א'): כל המקבל פני רבו פאלו מקבל פני שכינה; פי כף אמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה פו, סימן ז'): בכל מקום שהצדיקים הולכים — השכינה הולכת עמהם; ולכן צריכים לירא ולפחד מרבו כמו

שפפחדים ממנו יתברך, כי השראת השכינה זו הוא על-ידי הצדיק, כי עקר למוד הצדיק וכהלכה: ששגגת תלמוד עולה זדון. אם מטעה זהוראה מתוך שלא דקדקת בלמודך ומצא להחיר את יתברך, להוריד את שכינת עזו יתברך שישרה האסור הקנ"ה מעלה על ידך כאלו עשית מויד:

טז רבי יהודה אומר, הוי זהיר בתלמוד, ששגגת תלמוד עולה זדון. בינינו, כי הם מחזקים ומעודדים ומשמחים את נשמות ישראל, ומגלים להם, אשר אין שום יאוש בעולם כלל, אפלו שגפלו למקום שגפלו, עדין יש להם תקנה טובה לתקן הכל. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן קיב): אם אתה מאמין שיכולין לקלקל, תאמין שיכולין לתקן. כי אלו הצדיקים שיש בכתם לגלות, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, ואסור להתיאש בשום פנים ואפן, הם אשר יכולים לגלות את השכינה. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה ז', סימן ט'): חביבין היו ישראל, שאף-על-פי שהם טמאים שכינה ביניהם. פי גדולי מבחרי הצדיקים מחיים את כל הפשוטים, ומגלים להם שאין שום יאוש בעולם כלל, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן עח). ולכן בא התנא הקדוש ואומר, שכל מי שמלמד עם תלמידים: "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך", ואפלו כשאתה לומד עם חברך גם אז תזכר לכבודו, כי "וכבוד חברך כמורא רבך", אף שהוא רק חברך עם כל זאת תכבדו ותיקרו ותיראו ממנו, כמו שאתה מתירא מרבך, ועל אחת כמה וכמה באין ערך שצריכים לירא ולפחד מרבו שלומד עמו גלוי אלקות, לידע ולהודיע ולהנדע, אשר הכל לכל אלקות גמור הוא, ונדבר גדול ונדבר קטן לא נעשה בעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון. ואז אם תלך בדרך זו — תצליח מאד בחיך, כי מה נשאר מהאדם? רק מה שמלמד את התלמידים, וכמאמר ז"ל (פנחומא תשא): הנה אדם גדול ועשיר בתורה, שלמד תלמידים הרבה והרביץ תורה ברבים, אף-על-פי שהוא מת, אין התלמידים שהעמיד מניחין לו לישן, אלא יושבים ועוסקים בתורה ובתלמוד ובהלכה ואגדות. ואומרים תלמידיו הלכות ושמועות משמו, ומזכירים שמו בכל שעה, והבן למעשה.

טז הוי זהיר בתלמוד, ששגגת תלמוד עולה זדון: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר אין עוד טוב מלמוד תלמוד, שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ריד), אשר תלמוד עולה מספר לילי"ת. ובשביל זה הסמ"ך-מ"ם עושה כל מיני פעולות שבעולם לא להניח את האדם ללמד תלמוד, כי הוא יודע כי על-ידי למוד תלמוד, הוא ונוקבא דייליה מתבטלים. וזה מגלה לנו התנא הקדוש: "הוי זהיר בתלמוד", שתלמד הרבה תלמוד, למה? "ששגגת תלמוד עולה זדון", שהוא ראשי תבות: ז'עיר ו'נוקבא ד'קלפה, פי אם אין לומדים תלמוד, אז הם מתגברים עליך. וזה שהתפאר דוד המלך (תהלים קיט, נא): "ידיים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטיתי", פי זעיר ונוקבא דקלפה רצו אחריו להפילו, אבל מתורתך לא נטיתי, פי למדתי תורה שבעל פה, ועל-ידי-זה הכנעתי אותם. ולכן ראה, אהובי, מה לפניך! התמד בתלמוד תורה שבעל-פה, ואז תזכה להכניע את הקלפה שמתגברת עליך להכשיל בפגם הברית על-ידי הסמ"ך-מ"ם וילי"ת, ולעקר אותך מן העולם, רחמנא לישזבן. ועקר התרופה נגדם זה רק על-ידי למוד תלמוד, וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין כד): במחשבים הושיבני — זה תלמוד בכלי. שאפלו שאדם נמצא בחשך, על-ידי למוד תלמוד יכול לצאת משם. וזה כלל תורה שבעל פה, שמכניעה

ז שלשה כתרם הם. הכתובים נמורה שמינה את הסמ"ך-מ"ם ונוקבא דיליה. אשרי מי המורה לנהוג בהם כבוד: כתר תורה. כמיצ ציה שלומד בכל יום תלמוד, ואז טוב לו כל הימים, (ויקרא יט) והדרת פני זקן זה שקנה חכמה: כתר

כהונה. כמיצ ציה "וקדשמו" קדוש יהיה לך: כתר יז שלשה פתרים הם: צריך שתדע, אהובי,

מלכות. כמיצ ציה (דברים יז) ז רבי שמעון אומר, שלשה בני! אשר השלשה

שום חשים עליך מלך שמהא פתרים האלו הם פנגד

חימתו עליך: וכתר שם השלשה עולמות. פתר

טוב. מי שיש צידו מעשים מלכות זה פנגד עולם

טובים ושמועתו טובה מחמת העשייה, פתר תורה זה

שם טוב עולה על גביהם: פנגד עולם היצירה, וכתר

פהנה זה פנגד עולם הבריאה, וכתר שם טוב עולה על גביהן, שזה עולם האצילות, שמשם נאצל

אלקותו יתברך אל הבריאה, יצירה, עשייה. והנה פתר פהנה, בא אהרן וזכה בו ולזרעו עד סוף

כל הדורות, וכתר מלכות, בא דוד וזכה בו ולזרעו עד סוף כל הדורות, לא-כן פתר תורה מגז

בזוית, ומי שרוצה לזפות בו — יכול לבוא ולזפות. וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (קהלת רבה,

פרשה ז', סימן ב'): תגי רבי שמעון בן יוחאי: שלשה פתרים הם, פתר תורה וכתר פהנה וכתר

מלכות; פתר פהנה זכה בו אהרן ונטלו, פתר מלכות זכה בו דוד ונטלו, פתר תורה הרי מגז

לדורות, כל מי שזוכה לתורה — פאלו זכה לשלשתן, וכל שלא זכה לתורה — פאלו לא זכה

לאחת מהן. עם כל זאת מגלה לנו התנא, אף שפתר תורה כל אחד יכול לזפות בו, וכן פתר

פהנה שיה רק לאהרן ולבניו, וכתר מלכות שיה רק לדוד ולבניו, פתר שם טוב עולה על גביהן,

פי אדם יכול להיות פהן, או מלה, או תלמיד חכם, אכל אם אין לו שם טוב — אין לו פלום.

ועל זה אמר החכם מפל אדם (קהלת ז, א): "טוב שם משמן טוב". ואמרו על זה חכמינו הקדושים

(שמות רבה, פרשה מח, סימן א'): טוב שם משמן טוב, פמה הולך שמן טוב? מקיטון לטרקלין, ושם

טוב הולך מסוף העולם ועד סופו. וכן אמרו (תנחומא ויקהל), שהשמן טוב, פמה ריחו הולך? מיל

אחד או שני מילין, אכל השם הטוב הולך מסוף העולם ועד סופו. וכן אמרו (קהלת רבה, פרשה

ז', סימן א'): שמן טוב יורד ושם טוב עולה, שמן טוב לשעתו ושם טוב לעולם, שמן טוב פלה

ושם טוב אינו פלה, שמן טוב בדמים ושם טוב בחנם, שמן טוב נוהג בחיים ושם טוב נוהג

בחיים ובמתים, שמן טוב בצעירים ושם טוב בעניים ובעשירים, שמן טוב מהלך מקיטון

לטרקלין, ושם טוב הולך מסוף עולם ועד סופו. שאדם יכול להיות מלה וכהן ותלמיד חכם,

ואף-על-פי-כן לא זכה לשם טוב. ועקר העצה לזכות לשם טוב הוא על-ידי שאדם פטל ומבטל

לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, והוא נכלל בעולם האצילות, ששם שורה האור בגלוי בלי שום

לבושים, ומי שזוכה להגיע לשם, נמשך עליו אריכת אפים, וזוכה לתורה לשמה, ואם הוא

מלה — מנהיג את מלכותו בצדק ובישר, ואם הוא פהן — הוא תמיד מברך, ומטה פלפי חסד,

פי אף ששלשה פתרים אלו הם גדולים מאד, ובפרט פתר תורה ששנה לכל בר ישראל, עם כל

זאת צריכים לראות שיהיה תורה לשמה, לשם אל עולם, שאז ממשיך על עצמו חכמתו יתברך,

שאז יוצא עליו שם טוב. וצריך שתדע, אהובי, בני! שלא תתפעל, שכל הצדיקים הקדושים סבלו

כל ימי חייהם מרשעים ארורים, שהציקו להם והוציאו עליהם כל מיני שמות של גנאי, חרפו

ובזו אותם, עד שאין צדיק אמת שלא עבר בקרת מהרשעים הארורים, עם כל זאת לא יכלו לבטל

את שָׁמֶם, וּכְמֵאמָרָם ו"ל (קִהְלֵת זֹשָׁא פְּרָשָׁה ז', סימן א'): אָמְרוּ לוֹ לְשַׁלְמָה מַה הוּא טוֹב שֶׁם מִשְׁמֵן טוֹב? אָמַר לָהֶם: בְּשַׁעַה שְׁאָדָם נוֹלָד, אֵין הַפֵּל יוֹדְעִין מַה יִּהְיֶה בּוֹ. בְּשַׁעַה שְׁנִפְטָר בְּשֵׁם טוֹב, וּמִשְׁפִּיעַ מַעֲשִׂים טוֹבִים, יִשְׂרָאֵל בְּאֵין וּמִטְפְּלִין עֲמוֹ, וְעוֹשִׂין עֲמוֹ גְּמִילוֹת חֶסֶד. וְלָמָּה לֹא אָמַר מֵיִן טוֹב, אוֹ מִדְּבַשׁ טוֹב? אֵלָּא הַגִּיחַ כָּל הַמִּשְׁקִים טוֹבִים, וְלֹא אָמַר אֵלָּא שְׁמֵן? אֵלָּא מַה שְׁמֵן אֲתָה נוֹתֵן לְתוֹכוֹ מִיָּם וְהֵם צָפִים. פֶּה הַצְּדִיקִים הַקְּדוֹשִׁים שְׁסוּבְלִים כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם מִרְשָׁעִים אַרְוֵרִים, שְׂרוּצִים לְהַשְׁפִּיל אוֹתָם וּלְהַבְאִישׁ אֶת רִיחָם בְּעִיגֵי הַבְּרִיּוֹת, לֹא הוֹלֵךְ לָהֶם בְּשׁוֹם פְּנִים וְאִפֶּן, כִּי כְּמוֹ שְׁמֵן טוֹב אֶפְלוּ שֶׁתִּשְׁפֹּף עָלָיו כָּל מִינֵי שׁוֹפְכִים וְכוּ', תְּמִיד הַשְׁמֵן טוֹב יִצוֹף לְמַעַלָּה, כְּמוֹ-כֵן רְאִינוּ בְּמִשְׁפָּה כָּל הַדּוֹרוֹת, שֶׁכָּל הַצְּדִיקִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁהֵיוּ דְבוּקִים בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ וְזָכוּ לְכַתֵּר תּוֹרָה, וְכֵן הָיָה שֶׁזָּכוּ גַם לְכַתֵּר מַלְכוּת, וּבָאוּ רְשָׁעִים אַרְוֵרִים וְהַשְׁפִּילוּ אוֹתָם וְהַבְּאִישׁוּ אֶת רִיחָם, וְרָכְלוּ עֲלֵיהֶם כָּל דְּבַר אָסוּר אֲשֶׁר לֹא עָלְתָה עַל לְבָבָם, וּמְרָרוּ לָהֶם אֶת הַחַיִּים, אֲבָל לְבַסּוֹף שְׁמֵם הַקְּדוֹשׁ שֶׁל אֱלוֹ הַצְּדִיקִים נִשְׁאַר לְדוֹרֵי דוֹרוֹת, וּבְפֶרֶט אֱלוֹ הַצְּדִיקִים שֶׁהִשְׁאִירוּ אַחֲרֵיהֶם בְּרָכָה סְפָרִים קְדוֹשִׁים וְנוֹרְאִים, הַמְחַזְּקִים וּמְעוֹדְדִים וּמְשַׁמְחִים אֶת נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וּמְקַרְבִּים אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ, שְׁמֵם הַקְּדוֹשׁ לֹא יָכְלוּ לְהַבְּאִישׁ, כִּי נִשְׁאַר שְׁמֵם לְבָרְכָה. וְאֵלּוֹ הַרְשָׁעִים — גִּעְקָר שְׁמֵם מִן הָעוֹלָם וְנִשְׁפַח זָכְרָם. וְלָכֵן רָאָה, אֱהוֹבִי, בְּנִי! לְהִיּוֹת דְּבוּק תְּמִיד בְּחַיֵּי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְאֶפְלוּ כְּשִׁזְכִּיתָ כְּבָר לְכַתֵּר תּוֹרָה, אוֹ לְכַתֵּר מַלְכוּת, אוֹ לְכַתֵּר כְּהֻנָּה, רָאָה לְהִיּוֹת דְּבוּק רַק בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְתַסִּיחַ דַּעְתְּךָ לְגַמְרֵי מִהַבְּלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְשִׁלֵּא יִהְיֶה לְפָנַי עֵינְיֶךָ שׁוֹם מְצִיאֹת שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה, אֵלָּא רַק אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְאִזּוֹ תִזְכֶּה לְשֵׁם טוֹב, וְתַמִּיד תַּעֲלֶה מַעַלָּה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

מַעֲשִׂיו לֹא מֵזִינוּ לוֹ כְּתוּר צְתוּרָה שִׁהִיו חַיִּיבִים לְנַהוּג צוֹ כְּבוֹד. וְהוּא עוֹלָה עַל גְּזֵי כוֹלֵן. שְׁכַל הַשְּׁלֵשָׁה כְּתוּרִים נְרִיכִים לוֹ. שֶׁאִם תְּלַמִּיד חֶכֶם הוּא וְסוּנֵי שׁוֹמְעֵינָה שְׂרִי לְצוּיָיָה. וְאִם כֵּהֵן גְּדוֹל הוּא אֲמַרִּין צִיּוּמָא (דף עא, ב) יִתּוֹן צְנִי עַמְמִיָּא לְשַׁלֵּם דְּעַזְדִּין עוֹזְדֵי דְּלֹהֶרֶן וְלֹא יִתּוֹן צְנִי אֹהֶרֶן לְשַׁלֵּם דְּלֹא עַזְדִּין עוֹזְדֵי דְּלֹהֶרֶן. וְאִם נְשִׂיא [מִלְּךָ] הוּא כְּתִיב (שְׁמוֹת כג) וְנְשִׂיאָהּ צַעֲמָן לֹא תֹארוּ. צַעֲמָה מַעֲשֶׂה עַמְךָ: יִח הוּא גוֹלָה לְמַקּוֹם תּוֹרָה. אִם אֵין תְּלַמִּדֵי חֲכָמִים צִמְקוּמָן: וְאִל תֹּאמַר שֶׁהִיא תְּבוּא אַחֲרֵיךָ. תְּלַמִּדֵי חֲכָמִים יִצְאוּ לְכַאֵן: שְׁחַבְרִיךָ יִקְיִימוּהָ בִּידְךָ. וְאִל תְּסַמּוֹךְ שְׁחַבְרִיךָ כְּשִׁיבֹאוּ מִצִּית הַרְצ יִקְיִימוּ הַתּוֹרָה צִדֵּךְ שֶׁתְּלַמּוּד מֵהֶם מֵה שְׁלַמְדוֹ הֵם מִן הַרְצ. אִלֵּא הוּא גוֹלָה אֲתָה צַעֲמָן לְמַקּוֹם הַרְצ שֶׁאֵינוֹ דוּמָה שׁוֹמַע מִפִּי תְּלַמִּיד לְשׁוֹמַע מִפִּי הַרְצ. פִּירוּשׁ אַחַר שְׁחַבְרִיךָ יִקְיִימוּהָ צִדֵּךְ שֶׁאֵפִילוּ אֲתָה חֲרִיף וּמְפּוֹלְפֵל צִיּוּמָה. לֹא תַחַקִּים הַתּוֹרָה כֵּן אִלֵּא עַל יְדֵי חַבְרִיךָ שֶׁתִּשָּׂא וְתַחַן עַמְהֶם וְהֵיִינוּ דְּמַסִּיִּים וְאִל צִיּוּמָךְ אִל וְהַשְׁפִּילוּ אוֹתָם וְהַבְּאִישׁוּ אֶת רִיחָם, וְרָכְלוּ עֲלֵיהֶם כָּל דְּבַר אָסוּר אֲשֶׁר לֹא עָלְתָה עַל לְבָבָם, וּמְרָרוּ לָהֶם אֶת הַחַיִּים, אֲבָל לְבַסּוֹף שְׁמֵם הַקְּדוֹשׁ שֶׁל אֱלוֹ הַצְּדִיקִים נִשְׁאַר לְדוֹרֵי דוֹרוֹת, וּבְפֶרֶט אֱלוֹ הַצְּדִיקִים שֶׁהִשְׁאִירוּ אַחֲרֵיהֶם בְּרָכָה סְפָרִים קְדוֹשִׁים וְנוֹרְאִים, הַמְחַזְּקִים וּמְעוֹדְדִים וּמְשַׁמְחִים אֶת נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וּמְקַרְבִּים אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ, שְׁמֵם הַקְּדוֹשׁ לֹא יָכְלוּ לְהַבְּאִישׁ, כִּי נִשְׁאַר שְׁמֵם לְבָרְכָה. וְאֵלּוֹ הַרְשָׁעִים — גִּעְקָר שְׁמֵם מִן הָעוֹלָם וְנִשְׁפַח זָכְרָם. וְלָכֵן רָאָה, אֱהוֹבִי, בְּנִי! לְהִיּוֹת דְּבוּק תְּמִיד בְּחַיֵּי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְאֶפְלוּ כְּשִׁזְכִּיתָ כְּבָר לְכַתֵּר תּוֹרָה, אוֹ לְכַתֵּר מַלְכוּת, אוֹ לְכַתֵּר כְּהֻנָּה, רָאָה לְהִיּוֹת דְּבוּק רַק בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְתַסִּיחַ דַּעְתְּךָ לְגַמְרֵי מִהַבְּלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְשִׁלֵּא יִהְיֶה לְפָנַי עֵינְיֶךָ שׁוֹם מְצִיאֹת שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה, אֵלָּא רַק אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְאִזּוֹ תִזְכֶּה לְשֵׁם טוֹב, וְתַמִּיד תַּעֲלֶה מַעַלָּה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

יִח רַבִּי נְהוֹרָאִי אוֹמַר: הָיָה גוֹלָה לְמַקּוֹם תּוֹרָה, וְאִל תֹּאמַר שֶׁהִיא תְּבוּא אַחֲרֵיךָ, שְׁחַבְרִיךָ יִקְיִימוּהָ בִּידְךָ, וְאִל בִּינְתָךְ אֵל תִּשְׁעוּן: צְרִיךָ שְׁתַּדַּע, אֱהוֹבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֶפְשָׁר לְקַנּוֹת אֶת הַתּוֹרָה עִם תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְלָכֵן מִי שְׂרוּצָה לְקַנּוֹת קַנְיָן תּוֹרָה, עָלָיו לְלַכֵּת בְּגִלוּת לְמַקּוֹם תּוֹרָה, שֶׁזֶה מַה שְׁמַגְלָה לָנוּ הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ: "הָיָה גוֹלָה לְמַקּוֹם תּוֹרָה", כִּי אִם אָדָם סוֹתֵם אֶת עֵינָיו מִחִיּוֹ דְּהֵאֵי עֲלָמָא, וְאֵין לוֹ שׁוֹם שִׁיכוּת עִם אֶף אֶחָד, כִּי הוּא הוֹלֵךְ לְמַקּוֹם שְׁאֵין מְפִירִים אוֹתוֹ, אִזּוֹ אֵין לוֹ עֶסֶק עִם שׁוֹם בֶּן-אָדָם, כִּי מִי יוֹדַע מִי הוּא, עַל-יְדֵי-זֶה דִּיקָא הוּא קוֹנֵה קַנְיָן תּוֹרָה.

תשען: יט אין בידינו. כמו לא הוה צדיה. כלומר אין הדבר הזה ידוע לנו מדוע דרך רשעים נלחה ומפני מה הנדיקים מדוכאים ניסורים. פירוש אחר אין לנו זומן הגלות לא משלוח והשקט שרגיל הקצ"ה למת לרשעים כדי לטרדם מן העוה"ב. ואף לא מן הניסורים המיוחדים לנדיקים שהן ניסורין של אהנה שאין בהן בטול תורה. כלומר ינאנו

יט רבי ינאי אומר, אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים.

בגלות, ויעזבו את הבלי העולם הזה, הם יזכו להשיג קנין התורה, לא- כן אתה תשאר בחוץ. ואל בינתך אל תשען".

מכלל רשעים שאין לנו השלוח שיש לרשעים ולכלל נדיקים לא הגענו שהימורים שלנו אינן של אהנה אל תהיה חכם בעיניך, שלך לא יזיק, אדרבה עליך לזכור, שכל אלו שהיו טרודים בעסקי העולם הזה, ועסוקים עם בני-אדם, לבסוף אבדו את כל התורה שלמדו כבר. וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (שפת קמו): רבי אלעזר בן ערף איקלע להתם אמשיף בתרייהו איצקר תלמודיה. פי הדר אתא קם למיקרי בספרא, בעא למיקרא (שמות יב, ב): "החדש הזה לכם", אמר החרש היה לכם, בעו רבנן רחמי עליה, והדר תלמודיה; פי פרגע שהולכים אל הבלי העולם הזה, כבר שוכחים את התורה. ואם חכמינו הקדושים ספרו את זאת על התנא הקדוש רבי אלעזר בן ערף, על אחת כמה וכמה קטני ערף פמנו, איך צריכים לשמור ולברח מפל העסקים, שלא יהיה לנו שום שיכות עם שום בריה שבעולם. פי פרגע שאדם נכנס בצרכי צבור — שוכח את התורה. פמאמרם ו"ל (שמות רבה, פרשה ו', סימן ב') על הפסוק (קהלת ז, ז): "פי העשק יהולל חכם"; המתעסק בצרכי צבור משכח תלמודו, אמר רבי יהושע בן לוי, ס' הלכות למדני רבי יהודה בן פדיה בחרישת הקבר, וכלן גשתפחו ממני בשביל שהייתי עוסק בצרכי צבור; פי פרגע שאדם מתעסק בצרכי צבור, זה לוקח ממנו את כל המחין ונתבטל לגמרי. וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין ט): הטל עליהן צרכי צבור, והן פלין מאליהן. וזאת ראינו במשך כל הדורות, אלו הצדיקים ואלו החכמים שפרחו מעסקי העולם הזה, והטמינו עצמם באיזה בית-מדרש צנוע, או ישבו בשדה או מערה, ולא היה להם שום עסק עם אף אחד, הם הצליחו להגיע אל המדרגה הכי עליונה, אבל אלו שהיה להם עסק עם הצבור, לבסוף נתבטלו לגמרי. וזה מה שאומר התנא הקדוש: עצה להגיע לקנין תורה "הוי גולה למקום תורה", תברח בגלות ללמד תורה, ושם אף אחד לא יפריע לך, "ואל תאמר שהיא תבוא אחריתך", אל תחשב פי בזה שתשב במקומך, ותהיה עסוק עם אנשים, שתקנה קנין תורה, פי מה יהיה לבסוף? "שחבריך יקימוה בידך", הם שמקיימים את כל זה — יצליחו ללמד תורה, ואתה תשב בחוץ בבשת פנים. "ואל בינתך אל תשען" לחשב שלך ילך, אלא שמע בעצתי, תברח לך מפל הבלי העולם הזה, ותציר בדעתך איך שמלא כל הארץ כבודו, ושהוא יתברך ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכתוף כל עלמין. ותברח מבני-אדם, אשר רק מטרידים אותך מללמד תורה, ואז תראה אל מה תזכה, והבן למעשה.

יט רבי ינאי אומר: אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר אדם צריך להיות דבוק בהקדוש-ברוך-הוא, ולא להתבלבל משום בריה שבעולם. פי באמת אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, וכל מה שאדם רואה ושומע ומרגיש

— הכל זה אלקות, כי דומם, צומח, חי, מדבר, כיסורי הלדיקים: כ הוי מקדים בשלום כל אדם. זה לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא, אבל בפביל הבחירה והנפיון רואים בדיוק ההפוך, אלו הרשעים השקננים הרמאים הצ'בועים, שהם שרץ' השורצים על הארץ, ומרמים את הבריות, הם שורים בשלנה, ואינם חסרים

כ רבי מתיא בן חרש אומר, הוי מקדים בשלום כל אדם. והוי זנב לאריות, ואל תהי ראש

דבר. ולהפך הצדיקים הקדושים הדבוקים באין סוף ברוך הוא ולומדים תורה לשמה, לשם אל עולם, הם סובלים יסורים מרים ממתנגדים רשעים הממררים להם את תייהם. והכל בשביל הבחירה והנפיון; כי אם היו כלם רואים את הטוב של הצדיקים ואת הרע של הרשעים, אזי כלם היו רוצים להיות צדיקים, אבל ברגע שרואים ההפוך, שאלו הרשעים יש להם שלנה בעולם הזה, והצדיקים יש להם רק יסורים, משם נובעת הבחירה. והתנא הקדוש רבי ינאי היה ענו כל-כף, עד שהיה בעיני עצמו כלא כלום. וזה מה שהתלונן: "אין בדינו לא משלנות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים", כי היה בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא, עד שלא ראה את עצמו לגמרי, כדרך גדולי מבחרי הצדיקים, שהם בטלים לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, והם מחזיקים את עצמם באין ממש. ולכן מרב ענותנותו אמר: אין אני יודע אם אני צדיק או רשע, כי היה כל-כף נכלל באין סוף ברוך הוא, עד שהתלונן: "אין בדינו לא משלנות הרשעים, ואף לא מיסורי הצדיקים". וכעין האחים הקדושים הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע, ואחיו הקדוש ר' פנחס זי"ע, כשפאו בפעם הראשונה אל המגיד הקדוש ממעזריטש זי"ע, ושאלו אותו, שייסביר להם מה שמוכא בדברי חכמינו הקדושים (ברכות לג:): חייב אדם לברך על הרעה פשם שמברך על הטובה. ושלחם אל הצדיק הקדוש הרבי ר' זושא זי"ע, ואמר להם שהוא יענה להם. וכשפאו אליו, ידוע שהיה עני ואביון, וסבל כל ימי חייו יסורים מרורים מבית ומחוץ. וכששאלו אותו, שייסביר להם את המאמר: חייב אדם לברך על הרעה פשם שמברך על הטובה, ענה ואמר להם: תאמינו לי, שאני לא יודע מה זה רע. ואז נתרץ להם המאמר הזה; אדם שסובל כל-כף הרבה צרות ויסורים ורדיפות מכל הצדדים, והוא לא יודע הפרש בין רע לטוב? ! מאד התפעלו, ומאז התקרבו אל המגיד הקדוש ממעזריטש זי"ע, ואמרו: אם התלמיד אוהו כף, על אחת כמה וכמה באין ערך איה שהרבי אוהו כף. וזהו שהתלונן התנא הקדוש רבי ינאי, שאינו יודע מה זה טוב, כי "אין בדינו לא משלנות הרשעים", וכן אינו יודע מה זה רע "ואף לא מיסורי הצדיקים", כי היה נכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, ואז כבר לא ידע מה זה טוב ומה זה רע; כי מי שדבוק באין סוף ברוך הוא, ונכלל לגמרי בו יתברך, שום דבר בעולם לא עושה אצלו רשם; אשרי מי שזוכה להגיע למדרגה זו, והבן למעשה.

כ רבי מתיא בן חרש אומר: הוי מקדים בשלום כל אדם, והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים: צריך שתדע אהובי, בני! שאין עוד דבר טוב ויפה לאדם כמדת השלום, כי שמו של הקדוש-ברוך-הוא שלום (שבת י:); ואמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה יא, סימן יז): גדול הוא השלום שלא ברא הקדוש-ברוך-הוא מדה יפה מן השלום, שנתנה לצדיקים ומנעה מן הרשעים. כי כשאדם בשלום עם כל בר ישראל, נמשך עליו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך

כא בפרוזדור. בית סער. תרגום חולס פרוזדורא: שמו. ולכן אומרים חכמינו הקדושים (ברכות לטרקלין. מקום מושג המלך. כך אמה המקן עלמן (ד.): תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם; כי זה עקר מדת תלמידי החכמים, שמרבים שלום בעולם, על-ידי שמדברים תמיד ממנו יתברך, ומקדימים שלום לכל אדם. ואמרו חכמינו הקדושים (עקצין פרק ג'): לא מצא הקדוש-ברוך-הוא כלי המחזיק ברכה

לְשׁוּעָלִים: כֹּא רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹלָם הַזֶּה דוֹמָה לְפְרוּזְדוֹר בְּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא. הַתְּקַן עֲצֻמָּה בְּפְרוּזְדוֹר, כְּדֵי שְׂתַכְנַס לְטְרַקְלִין:

אלא השלום; ולכן הרגל את עצמה, אהובי, בני! להקדים שלום לכל אדם, ובזה תהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא הנקרא שלום, כמאמרם ו"ל (ויקרא רבה, פרשה ט', סימן ט'): גדול שלום, ששמו של הקדוש-ברוך-הוא נקרא שלום. והנה הטבע של אדם שהוא רוצה תמיד להתנשא על זולתו, ורוצה להראות את גדלותו, אבל אם מקדים שלום לכל אחד, על-ידי-זה ממילא מתבטל לאין סוף ברוך הוא, כי הוא מחפש רק אחר השלום, ואז אין לו כבר שום מחשבה של ישות וגאות. וזה שהתנא אומר: "והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים"; כי בזה שתקדים שלום לכל אדם, אתה מראה שהנך מבטל את עצמך אליו יתברך, ואתה זנב לאריות, בטל ומבטל לכל בר ישראל שנודמים לאריות, כמאמרם ו"ל (תנחומא בלק) על הפסוק (במדבר כד, כד): "הן עם פלביא יקום וכארי יתנשא", אין אמה בעולם פיוצא בהן, הרי הן ישנים מן התורה ומן המצוות; עמדו משנתן, עומדים באריות חוטפים קריאת שמע וממליכים להקדוש-ברוך-הוא, נעשין אריות. "ואל תהי ראש לשועלים", אשר שועל הוא ערמומי שבחיות, ולכן טוב יותר להתבטל לכל בר ישראל. "והוי זנב לאריות", להתאחד אתם יחד, מאשר להיות ראש לשועלים. הינו ראש לערמומים, אשר מטעים את הבריות. כמאמרם ו"ל (שיר השירים רבה, פרשה ב', סימן מב): אמר רבי אלעזר ברבי שמעון: ערמומין היו המצריים, לפיכך הוא מושלן בשועלים, מה שועל זה מביט לאחוריו, כך היו המצריים מביטין לאחוריהם, איך להצר לעם ישראל. וזאת אנחנו רואים טבע של שועל, שתמיד מסתפל לאחוריו, ומכניס ראשו בין זנבו, ועושה את עצמו ענו, והוא ערמומי גדול מאד, כי אדם חושב שהוא ישן, וכשנגש אליו, אזי טורפו. וכן הוא נביא שקר, צבוע ורמאי בשועל, מוליך את ההולך אחריו שולל, וכמאמרם ו"ל (איכה רבה פתיחא, סימן כד) על הפסוק (איכה ה, יח): "על הר ציון ששמים שועלים הלכו בו", אלא מה אעשה, שעוונותי גרמו לי, ונביאי השקר שהיו בתוכי, שהתעו אותי מדרך חיים לדרך המות. ובזה מקשר כל המאמר; שהתנא הקדוש גלה לנו דרך נפלאה בחיים, להקדים שלום לכל אדם, ועל-ידי-זה הוא מתקשר אל כלל נשמות ישראל שנודמים באריות. וטבע של ארי, שתמיד לוקח את זנבו ומדבק אל פניו, כן כל בר ישראל, צריך להעלות אפלו את אלו שהם למטה בבחינת זנב, ולשים אותם על ראשו, ולהתרחק מהשועלים השקרנים, הרמאים, הצבועים, והבן למעשה. **כא רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתכנס לטרקלין: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר האדם הוא חלק אלוך ממעל ממש, ונשלח אל זה העולם הגשמי והחמרי, כדי לסגל לעצמו מצוות ומעשים טובים, וללמד תורתו יתברך, שהיא חכמתו יתברך. ולכן אשרי אדם שזוכה להשקיע את עצמו בתוך התורה הקדושה,**

העולם להשאיר לנצח, על זה מזהירנו מאד מאד התנא הקדוש: "התקן עצמך בפרוודור פדי שתפנס לטרקלין": זכור גם תזכר שהעולם הזה הוא רק פרוודור בפני העולם הבא, באת אל זה העולם רק לעבר, פדי לחזר חזרה אל העולם הבא. לכן ראה, אהובי, בני! לא לבלות את הזמן היקר שלך, אלא תקנה לעצמך תורה ומצוות ומעשים טובים, ותהיה שש ושמת, ויהיה יקר בעיניך כל רגע ודקה, פי יכולים לקנות בזה העולם רק טוב הגנוז והצפון. ואף שבין כך עוברים עליך משברים וגלים, ונפלת ונכשלת בעוונות חמורים, עם כל זאת אסור לך לפל בדעתך כלל. וכמו שספר לנו רבנו ז"ל (שבחי הר"ן, סימן לו): פעם אחת שלח מלך אחד שלשה אנשים למדינה עם דבר סתר למלך אחר, ועברו בתוך המדינות, שהיו שם חולקים על המלך, והראשון נהג עצמו בחכמה, והעלים הענין לגמרי, ועבר המדינה, ולא הבינו כלל, שיש לו דבר סתר. השני עבר לשם, ועמדו בני המדינה על הדבר, והבינו שיש לו דבר סתר, ותפסו אותו שיגיד להם, ועשה בחכמה או בגבורה ונמלט מידם. השלישי עבר שם, ועמדו עליו גם כן, והבינו בו שיש לו סוד, ותפסו אותו, והיו מענים אותו בכמה וכמה ענויים הרבה מאד, וכל מה שעשו לו ענויים ויסורים וצרות גדולות, הוא לא הגיד דבר, ועמד בנסיגות ולא גלה הסוד, עד אשר ראו שאין מועיל שום דבר והניחוהו (פי חשבו מסתמא אינו יודע כלל), ועבר ובא להמלך. והיו חוקרים — למי מהשלשה הנ"ל מגיע שכר יותר: קצתם אמרו: להראשון מגיע יותר, שעשה בחכמה להעלים לגמרי. קצתם אמרו: להשני מגיע יותר, שכבר עמדו על דעתו, ואף על פי כן נמלט מהם בחכמתו וכו' פנ"ל. אמר המלך: להשלישי מגיע שכר יותר מכלם, פי כבר נתפס במצודתם, וכונדאי גם הוא היה רוצה להעלים, אף לא עלתה בידו, ונתפס בידם, וענו אותו

ולומד בכל יום מקרא, משנה, גמרא, מדרש, הלכות ואגדות, ברייתות ותוספות, וזוכה לט"ל ולהיות בכל מקומות התורה הקדושה, אשר אין עוד ערכות ונעימות יותר מזו. וכן לומד פשט, רמז, דרש, סוד, בדברי התורה הקדושה, וכן מקים את כל המצוות בשמחה עצומה, ואלו המצוות שאי אפשר לקיים, הוא לומד אותן, ועל ידי זה מכין את עצמו בהכנה רבה להעשות פלי להמשיך על עצמו ערכות, נעימות, ידידות, זיו חיות אלקותו יתברך. ולכן אמר התנא, שהעולם הזה הוא רק פרוודור בפני העולם הבא; פי בעולם הבא שם זוכין להשיג השגות נוראות ונפלאות עד מאד, מה שאדם למד, יגע וטרח בזה העולם, ולכן "התקן עצמך בפרוודור, פדי שתפנס לטרקלין"; אם אדם מסתובב בזה העולם, ואינו לומד ואינו מקים את מצוותיו יתברך, ומבלה את זמנו היקר בהבל וריק, אזי אין לו כלים לקבל את אורו יתברך כשיחזר חזרה. ולכן צריך להיות חכם גדול מאד, ולא להטעות את עצמו. פי באמת כל זמן שאדם נמצא בזה העולם, הוא בסכנה גדולה מאד. פי תכף ומיד פשהתינוק יוצא לאויר העולם, ואביו ואמו משתעשעים עמו וקף גדל, הוא שוכח מאין בא, עד שעל פי רב נדמה לכל אחד שהוא ישאר פה לנצח, ושוכח לגמרי מאין בא ולאן הוא צריך לחזור; פי באמת העולם הזה הוא רק גשר המגשר, הורידו את האדם מהעולם הבא אל זה העולם, פדי שיכין את עצמו עם פלים, פדי שיוכל לחזר חזרה אל העולם הבא, ולקבל ערכות נעימות זיו ידידות חיות אלקותו יתברך. ולכן בדרך כלל אדם שוכח לשם מה הוא בא, אזי נשאר פה בחשך, ומבלה את הזמן היקר שלו, ואינו לומד ואינו מתפלל ואינו מקים את המצוות, עד שמסתבך בסבוכים, בצרות ובחובות, בחטאים ובעוונות, עד שנעשים לו חיים מרים ממות, ונדמה לו שבא אל זה

כב יפה שעה אחת בתשובה. לנורך תשובה ומעשים ויסרו אותו ב'סורים ובענויים פאלו, שאם היה טוים. מכל חיי העוה"ב. לפי שנאותו זמן אין התשובה ומעשים טוים מהניס לאדם. שאין העוה"ב אלל לקבל שר על מה שקיים זעוה"ז:

כב הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מפל חיי עולם הבא. שיש צדיקים, בינונים ורשעים, הצדיקים הם המשפילים מימי נעוריהם, יודעים בידיעה

ברורה ומזככת, אשר כל העולם הזה הוא רק מעבר, ולא יהיו נשארים פה לנצח, ועל-כן עושים בחכמה, ומעלימים עצמם מעין כל חי, עד שלא תופסים עליהם שום דבר, ועוברים את זה העולם בשלום. והבינונים גם-כן רוצים להיות כמו הצדיקים, אבל לא הולך להם, ותופסים אותם שיש בהם משהו, אבל הם עושים בחכמה ובגבורה ונמלטים, אבל הרשעים מסכנים, אותם תפסו והיו מענים אותם בענויים גדולים, שהכשילו אותם בעברות חמורות, אף שמעצם נשמתם לא רצו לעבור את העברות האלו, אבל הסמ"ך-מ"ם תפס אותם, וענה אותם בכל מיני ענויים, ויסר אותם בכל מיני יסורים, עד שנקשלו בעברות חמורות עד מאד, עם כל זאת אם יתחזקו ולא יפגעו, לבסוף פשתו וזרים שלשתם חזרה אל העולם הבא, הקדוש-ברוך-הוא נותן שר לרשעים. וזה סוד מה שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות לד'): במקום שבעלי תשובה עומדים, שם אין צדיקים גמורים יכולים לעמד; כי אלו הרשעים שכבר עברו במקומות חשוכים, ונקשלו בעוונות חמורים, וכונדאי גם הם לא רצו לחטא, אלא התגבר עליהם יצרם, עם כל זאת הם מתחזקים, וחוזרים בתשובה שלמה אליו יתברך, הם זוכים להגיע אל מדרגה כזו, שצדיקים גדולים לא זכו, כי הצדיקים עשו בחכמה, שעברו את זה העולם בשלום, ומסכנים אלו הרשעים כן נלכדו, ועם כל זאת לא הכניעו את עצמם, זה מאד יקר בעיניו יתברך. ולכן ראה, אהובי, בני! מה לפניה, ותמיד תזכר מאמר התנא הקדוש, אשר "העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתפנס לטרקלין", ואפלו אם נכשלת כבר בעוונות חמורים עד מאד, ונגעלת בגעל נפש של עוונות מגנים, עם כל זאת אל תתיאש, אלא תחזר אליו יתברך, והוא בונדאי יקבל את תשובתך, העקר לזכר תמיד בעלמא דאתי, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נד), שאדם צריך כל הזמן לזכר בעלמא דאתי, שלא יחשב שאין עולם אלא אחד, אדרבה, העולם הזה הוא רק מעבר, ומי שמכניס דברים אלו אל תוך לבו, יצליח דרכו תמיד, והבן למעשה.

כב הוא היה אומר: הינו רבי יעקב היה רגיל לומר, "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מפל חיי העולם הבא"; צריך שתדע, אהובי, בני! שאין אדם יכול לתאר ולשער מה זה עולם הבא, עולם הנצחי, רוחניות חיות אלקות, עולמות למעלה מעולמות, ואת גדל השעשועים שאדם משתעשע שמה — אין לתאר ואין לשער כלל, כי שם הוא פלו רוחני. וכדי שיהיה לבעלי בחירה איזה משג, המשילו את זה לאכילה ושתיה, וכמאמרם ז"ל (בתי מדרשות ב', פרק מח, סימן עז): כל ימי עולם הבא פלו סעדה ומשתה, שמתה ויום טוב, רנה והודאה, גילה, רנה וצחילה, תהלה וברכה, השקט ובטח, חיים בלא צער, ימים טובים בלא יגון, וישנים רבות בלא צרה ובלא צוקה ובלא יצר הרע ובלא מלאך המות, בלא פחד ובלא רעדה, בלא ריב, בלא משפט, בלא בכי, בלא זעקה, בלא מלחמה, בלא מחלוקת, כי בכל העולם פלו שלום, שנאמר

(תהלים לו, יא): "וענונים יירשו ארץ והתענגו על רב שלום". עם כל זאת אמר התנא הקדוש: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מפל חיי העולם הבא"; כי אדם הוא בעל בחירה, ונמצא בזה העולם, ונמשך אחר הרע והשקר, הטמאה והזהמה, עם כל זאת הוא מנתק את עצמו מהרע, ובורח שעה אחת ביום אל הקדוש-ברוך-הוא, ומתבודד אליו יתברך, ומתישב מה תכליתו

בזה העולם, ובוכה ומתחנן ומבקש ומפייס את הקדוש-ברוך-הוא שיחוס ויחמל עליו, ושירחם על מר גפשו ויחמל לו, והוא עושה תשובה בלב שלם, שעה אחת פזו בעולם הזה,

ויפה שעה אחת של קורת

ר"ע מברטנורא

רוח בעולם הבא, מפל חיי עולם הזה: כג רבי שמעון בן אלעזר אומר, אל תרצה את חברך בשעת כעסו, ואל תרצה את חברך בשעת כעסו. דכמיב (שמות לג) פני ילכו והנמותי לך. אמר לו הקנ"ה למשה הממתן עד שיעברו פנים של זעם:

שנה יותר מפל חיי העולם הבא, רוחניות. ואם תחשב אשר עולם הבא אין בו תענוג, על זה הוא אומר לך: "ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מפל חיי העולם הזה"; מה שיש לאדם בשבעים שנה בזה העולם העובר, אפלו כל העשירות שבעולם וכל התענוגים, לא מגיעים אל שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא. ולכן ראה, אהובי, בני! לקחת את עצמך בידך, ותגנב שעה אחת ביום, ותברח אליו יתברך, ותשוב בתשובה שלמה, ותבקש ממנו יתברך שיחוס וירחם עליך, ויחמל לך על כל עוונותיך, ותכפה בדמעות שלישי אליו יתברך, אין לתאר ואין לשער מה זה גורם בכל העולמות, פי על-ידי-זה תזכה להפגס בעולם הבא. וכמאמרם ו"ל (בבא בתרא עה): אמר רבה, אמר רבי יוחנן: לא כירושלים של עולם הזה ירושלים של עולם הבא, ירושלים של עולם הזה — כל הרוצה לעלות עולה, של עולם הבא — אין עולין אלא המזמנין לה. פי מי שמכין את עצמו בעולם הזה, ובוכה ומבכה שמים וארץ, שיעזרו לו לצאת מהמיצר שנגנס בו, ובא ומשתטח תמיד לפניו יתברך, ומדבר אליו יתברך כאשר ידבר אל רעהו, אשר זה נקרא בלשון רבנו ו"ל התבודדות, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן כה): ההתבודדות היא מעלה עליונה מהפל, דהינו שאדם קובע לעצמו שעה ניותר, ומתבודד בעצמו אליו יתברך, ומבקש ומתחנן ממנו יתברך, שיחוס וירחם עליו, דבר זה גורם שעשועים גדולים בכל העולמות פלם, וזוכה להפגס בעלמא דאחי. כמו שכתוב (ישעיה סד, ג): "עין לא ראתה אלהים וזלתך יעשה למחפה לו". ואמרו (זהר פנחס רלט): יעשה — עשית מבועי ליה, למחפה לו — לך מבועי ליה, אלא אתר עלאה הוא דנגיד ונפיק, ואדליק בוצינין פלהו לכל עיבר, ואקרי עולם הבא, ומגיה נפיק חד אילנא לאשתקיא ולא תקנא והאי אילנא עלאה ונקירא הוא על כל שאר אילנין, והא אוקמוה, וההוא עולם הבא דנגיד ונפיק אתקין ליה להאי אילנא תדיר אשקי ליה ומתקן ליה בעבדתייה מעטר ליה בעטרין לא פסיק מבוועיה מגיה לעלם לעלמי עלמין. בההוא אילנא תליא מהימנותא ביה שריא מפל שאר אילנין קיומא דכלא ביה, ועל דא פתיב (קהלת ג, יד): "כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם"; ודאי הוא היה, הוא הנה והוא יהיה, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרע. אשרי אדם שזוכה להגיע לכל זה, והבן למעשה.

כג אל תרצה את חברך בשעת כעסו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עוברים על כל אדם צרות ויסורים קשים ומרים, ואין אדם נקי מזה, כמו שגלה לנו רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק

ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו. שנשעת
החורצן כניכול היה הקצ"ה מתחנל נקשו מלאכי
השרת לנחמו ורוח הקודש משיבן אל תחילו לנחמני:
ואל תשאל לו בשעת נדרו. למנוח פתחיס להמיר
לו את נדרו מפני שאז על כל
פתח ופתח שמתנחל לו יאמר
אדעמח דהכי נדרתי ושוב לא
תמנח לו פתח. ומלניו

תְּנַחֲמֵהוּ בְּשַׁעַת שְׁמִתוֹ מִטָּל לְפָנָיו, וְאֵל תִּשְׁאַל לוֹ בְּשַׁעַת נִדְרוֹ, וְאֵל תִּשְׁתַּדַּל לְרֵאוֹתוֹ

כל מיני סבל, שפּוֹבְלִים
מבית ומבחוץ. ולכן
בְּשָׂרָאִים אָדָם שֶׁהוּא
בְּכַעַס וּרְצִיחָה, עֲצָבָנִי,
וּמוֹצִיא אֶת עֲצָבָיו עַל כָּל

אחד, אז זהו לא הזמן לרצות אותו, כי הוא ממילא לא יקבל את דבריך, כי מרב צערו לא יפגסו
דבריך בלבד. ולכן חבל לרצות את חברך בעת שהוא בכעס. וכן "ואל תנחמהו בשעה שמתו
מטל לפניו"; כי אז מה שיף נחמה לנחם אותו?! מאחר שמתו מטל לפניו, והוא רואה במו
עיניו את הצער והמשבר שלו, אז לא שיף לדבר על לבו, כי אין דבורים בפה לנחם אותו. וכן
"ואל תשאל לו בשעת נדרו"; בשעה שאדם נכנס בלחצים ונודר נדרים, שלא יעשה את זה, או
לא יאכל את זה, אשר נדרים באים מעצבים, שרוצה לפרש מפלוני, ולא לדבר עם אלמוני
וכדומה, אזי לא פדאי להיות סמוך אליו. וכן "ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו"; כשאתה
רואה שאחד עובר עברה או עושה עול, תעשה את עצמך פאינד רואה, כי הוא יתבייש ממך. וכל
זה התנא הקדוש מלמדנו דרך נכונה איך לגשת אל בן-אדם שפּוֹבֵל צרות ויסורים; כי כשאדם
בכעס או שנפטר לו איזה קרוב, וכן שמוציא עצביו על כלם — על עצמו ועל אחרים, ונודר
נדרים, או שנחשד בעברות חמורות, אזי צריכים להעלים עין, ולא לזרות מלח על פצעיו, לא
ללכת להטיף לו מוסר, וכן לא לחזק אותו, כי אז הוא במצב נפשי ירוד מאד. רק צריכים לחכות
קצת עד שירגע, ואז פדאי לדבר על לבו, ולגלות לו את הגלוי הנורא והנפלא מאד, שגלה לנו
רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן עח), אשר אין שום יאוש בעולם קלל; ואפלו שאדם עבר על
כל החטאים שבעולם, ונפל לעמקא דתהומא רבא, ונכשל במה שנגשל, ולכלך את עצמו במה
שכללך, אף-על-פי-כן אסור לו להתיאש בשום פנים ואופן, כי מקל הצרות יכולים לצאת, אין
משג של יאוש ולהגביה ידים, ולומר: אין לי כבר תקנה, כי רבנו ז"ל אמר (לקוטי מוהר"ן, חלק ב',
סימן קיב): אם אתה מאמין שיכולין לקלקל, תאמין שיכולין לתקן; בזה שאתה שבור, וחושב
שזה סוף העולם, ואף פעם כבר לא יהיה לך טוב, עם כל זאת עדין אתה מרגיש פאב עוונותיך,
סימן שאתה מאמין שיכולין לקלקל, כי אחרת לא היית שבור, שנפלת ונשלכת לעמקא דתהומא
רבא, ולכן עליך לשמח שעדין יכולין לתקן. ואת הלמוד העמק הזה צריכים להכניס היטב היטב
בלב, ולזכור, אשר אין משג של יאוש, כי מלא כל הארץ כבודו, והוא יתברך ממלא כל עלמין
וסובב כל עלמין ובתוף כל עלמין, ודבר גדול ודבר קטן לא נעשה מעצמו, אלא בהשגחת
המאציל העליון, ולכן אסור להתיאש. עם כל זאת את הדברים האלו צריכים להשמר לא לומר
לאדם בעת כעסו, או בעת שמתו מטל לפניו, או בעת שנודר נדרים, לפרש מבני-אדם, או
שרחמנא לצלן, חוטא ועושה מעשים מגנים, כי אז הדבורים הללו לא יפגסו בלבבו. וזהו למוד
עמק עמק בהתחזקות, ומי שעוסק עם בני-אדם, יכול להבין את זאת. ולכן ראה, אהובי, בני,
מה לפניך! כשאתה רואה את חברך בצער או בכעס, והוא מתוח או עושה מעשים מגנים, רחמנא

לצלן, ראה אז להעלים עין, וחכה חכה, אהובי, כשנשנע הקנ"ה למשה שלא יכנס לארץ לא המחנן מיד בני, בסבלנות גדולה, ואז תדבר על לבו דבורי נחומים, וכל דבור ודבור שתדבר אתו, יהיה פמים קרים על נפש ציפה, והבן למעשה.

שעשו חגורות דכתיב (בראשית ג) ויעשו להם חגורות ואחר כך ושמעו את קול ה' אלהים: כד בנפול אויבך אל תשמח. פסוק הוא במשלי. אלא ששמואל הקטן היה רגיל להוכיח בני אדם במדה זו: פן יראה ה' ורע בעיניו.

בשעת קלקלתו: כד שמואל הקטן אומר (משלי כד): בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו:

כד שמואל הקטן אומר: היה רגיל לומר את שני הפסוקים האלו (משלי כד, יז): "בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו"; פי עליך לדעת,

שעשימו בלנכך כאלו הוא שותך למלאות תאוותך: והשיב מעליו אפו. מדלל כתיב ושנ. אלא והשני שמע יסירהו מעל אויבך וישיבהו עליך:

אהובי, בני! אשר אין שום מציאות בלעדיו תתברך פלל, והוא תתברך מחיה ומטהו ומקיים את כל הבריאה בלה, ודומם, צומח, חי, מדבר, זה לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא, וכל מה

שעובר על בני-אדם — הן בגשמיות והן ברוחניות, לא נעשה מעצמו, אלא מהמאציל העליון, דבר גדול ודבר קטן נעשה רק ברצונו תתברך, ולכן אין להצטער על עולם שאינו שלו, ומכל שכן שלא יעשה בו רשם, מזה שקמים עליו מתנגדים רשעים ארורים, ומצערים אותו ומכניעים ומשפילים אותו, ומחרפים ומגדפים אותו בתרופים וגדופים, ומוציאים שם רע עליו, פי כל זה ממנו תתברך בעצמו, פדי למרק עוונותיו, ולשבר את ישותו לגמרי. ולכן, אהובי, בני! אל תהיה שבור, שבני-אדם רודפים אותך ומציקים לך, ומפסידים לך את פספף, פי צריף שתדע, שהכל ממנו תתברך בחשבון צדק, וסוף הכבוד לבוא, שיתהפף הרע על ראש המצערים אותך, ונמותו מיתה משנה, מיתה אכזרית. פי באמת מי שרודף את חברו על לא דבר, לבסוף מתהפף עליו הגלגל, כמו שאמר רבנו ז"ל (ספר המדות, אות מריבה, סימן ב'): מי שרודף את חברו, הקדוש-ברוך הוא מביא עליו רעה, פדי שישפח את חברו מלרדף אותו. וראינו כמו עינינו, שכל אלו שרדפו את חברם על לא דבר ועל לא עול בכפול, לבסוף נתהפף הגלגל, והרודפים נפלו למטה, וכל הרע שרצו לראות בזולתם נפל על ראשם. ועל זה בא התנא הקדוש שמואל הקטן לגלות לך, שאל תתיאש, אפלו שאתה נמצא בצרה גדולה, שכלם קמו עליך, פי לבסוף אויבך יפלו תחתיד. אבל הוא נותן לך עצה: "בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה ה' ורע בעיניו, והשיב מעליו אפו"; פי בזה שאתה שמח בנפילת אויבך ובכשלונו, אתה מראה כאלו זה מקרה, או טבע, או מזל, אבל בזה שתקשר את עצמך אליו תתברך, אזי תדע שהכל ממנו תתברך, ולא תרצה לשמח בנפילתו, ואז לא יעזב אותך הקדוש-ברוך-הוא. ובאמת גלה לנו רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות מריבה, סימן כו): מי שמגיד ריבו לפני הקדוש-ברוך-הוא, רואה נקמתו בשונאיו; פי אין עצה אחרת, אלא לברח אליו תתברך, ככל שמצערים ומציקים לך, ומשפילים ומכניעים אותך, עקר העצה לברח רק אליו תתברך, ואל תענה ליריבך שום דבר, ואז תראה איה שגתלים אתה חותה על ראשו. וכן אמר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות מריבה, סימן כט): מי ששומע

חֲרַפְתּוֹ וְשׂוֹתֵק — נִקְרָא חֲסִיד, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹמֵר אֶת נַפְשׁוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (בְּרֻכּוֹת נה.): הַיּוֹמָא קָמָא לָא לְגַלִּי, כִּי הֵיכִי דְלָא לְתַרְע מְזַלְיָה, מִכָּאן וְאֵילַף לְגַלִּי. כִּי הָא דְרַבָּא, כִּי הִנֵּה חֲלִישׁ יוֹמָא קָמָא לָא מְגַלִּי, מִכָּאן וְאֵילַף אָמַר לִיָּה לְשִׁמְעִיָּה, פּוֹק אַכְרִיזוּ, רַבָּא חֲלַשׁ מָאן דְּרַחִים לִי לְבַעֵי עָלַי רַחֲמֵי, וּמָאן דְּסָנִי לִי לְחַדִּי לִי, וּכְתִיב (מְשָׁלִי כו, יז): "בְּנִפְל

אוֹיְבֶךָ אֵל תִּשְׁמַח, וּבִכְשָׁלוֹ אֵל יִגַּל לְבָבְךָ פֶּן יִרְאֶה ה' וְרַע בְּעֵינָיו, וְהָשִׁיב מֵעָלְיוֹ אָפוּ"; כִּי בְּרַגְעַ שְׁהָאָדָם מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ לְגַמְרֵי אֱלֹוֵי יִתְבַּרֵךְ, וְאֵפְלוֹ שְׁעוֹבָרִים עָלָיו מִשְׁפָּרִים וְגִלִּים, וְנַעֲשֶׂה

כֹּה אֱלִישַׁע בֶּן אֲבוּיָה אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד יֵלֵד לְמָה הוּא דוֹמָה, לְדָיו כְּתוּבָה עַל נֶיֶר חֲדָשׁ. וְהַלּוֹמֵד זֶקֶן לְמָה הוּא דוֹמָה, לְדָיו כְּתוּבָה עַל נֶיֶר מַחוּק.

ר"ע מִבְּרֶטְנוֹרָא כֹּה עַל נֵיִר חֲדָשׁ. שְׂהוּא מִתְקִיִּים. כִּן גִּירְסַת הַיְלֻדוֹת חֲיִינָה מִשְׁמַחְמַח:

חולָה וְסוּבָל יִסוּרִים, עִם כָּל זֹאת אִם רַק יִחְזִיק מֵעַמֵּד, אֵין לוֹ לְהַשְׁבֵּר מִשׁוּם דְּבָר, כִּי לְבַסּוּף כָּל הַרְעַ יִפֹּל עַל זֶה שְׁשִׁמַּח בְּמַפְלַת חֲבֵרוֹ, וְאֵפְלוֹ שֶׁהוּא שׁוֹנְאוֹ, כִּי אָדָם צָרִיךְ לְמַסֵּר אֶת עַצְמוֹ לְגַמְרֵי אֱלֹוֵי יִתְבַּרֵךְ, וְלֹא לְהִתְבַּלְבֵּל מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעוּלָם, וְאִזּוֹ כְּשִׁינְפָּה לְהַכְלִיל בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, כָּל מִי שִׁירַע לוֹ, לְבַסּוּף הַרְעַ יִפֹּל עָלָיו. וְלָכֵן אַתָּה, אֱהוּבִי, בְּנִי! אֵל תְּבַלְבֵּל אֶת עַצְמְךָ מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעוּלָם, וְאִף שְׁמָרִים לָךְ הַחַיִּים, שְׁמַעֲיָקִים וּמַצְעָרִים אוֹתְךָ, אֵל תִּשָּׂם לֵב לְכָל זֶה, אֵלֹא שְׂתַק, שְׂתַק, אֱהוּבִי, בְּנִי! כִּי הַגִּלְגַּל יִתְהַפֵּף עַל שׁוֹנְאֵיךָ, וְהֵם יִפְלוּ מִפְּלֵה שְׁאִין לָהּ תְּקוּמָה, וְאַתָּה אֵל תִּשְׁמַח בְּנִפְל אוֹיְבֶךָ, אֵלֹא תִמְסַר אֶת עַצְמְךָ לְגַמְרֵי אֱלֹוֵי יִתְבַּרֵךְ, וְאִזּוֹ תִרְאֶה אֵל אֵילוֹ מְדַרְגּוֹת וְהַשְׁגוֹת וּמַחֲזִין עָלֵינוּ תִזְכָּה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

כֹּה אֱלִישַׁע בֶּן אֲבוּיָה אוֹמֵר: הַלּוֹמֵד יֵלֵד לְמָה הוּא דוֹמָה? לְדָיו כְּתוּבָה עַל נֶיֶר חֲדָשׁ, וְהַלּוֹמֵד זֶקֶן לְמָה הוּא דוֹמָה? לְדָיו כְּתוּבָה עַל נֶיֶר מַחוּק: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין לָךְ עוֹד דְּבָר יָקָר כְּמוֹ הַלְמוּד שְׁלוֹמֵדִים בְּגִיל צָעִיר, שְׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (שְׁבַת קנב.): "נִקְוֹתָא כְּלִילָא דְּוִירְדָא; עֵקֶר יִפִּי הַפְּרַח כְּשֶׁהוּא בְּצַעֲרוֹתוֹ, שְׁאִזּוֹ הַמַּחֲזִין נְקִיִּים. וְלָכֵן "הַלּוֹמֵד יֵלֵד" כְּשֶׁהוּא עַדִּין צָעִיר, "לְמָה הוּא דוֹמָה? לְדָיו כְּתוּבָה עַל נֶיֶר חֲדָשׁ", שְׁהַפְתָּב נֶאֱחָז בּוֹ וְאֵינוֹ נִמְתָּק. וְכֵן אָמַר רַבֵּנוּ ו"ל (סְפָר־הַמִּדּוֹת, אוֹת תְּשׁוּבָה, סִימָן עג): הַעֲבוּדָה שְׁאָדָם עוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ בְּבַחְרוּתוֹ, כָּל יוֹם עָרְפוֹ יָקָר מִשְׁנַיִם רְבוֹת שֶׁל עֲבוּדָה לְעַת וְזִנְתוֹ; כִּי כְּשֶׁ"לוֹמֵד זֶקֶן, לְמָה הוּא דוֹמָה? לְדָיו כְּתוּבָה עַל נֶיֶר מַחוּק", שְׁאִין רוֹאִים כְּבָר אֶת הַפְתָּב כְּל־כְּךָ בְּרוּר, כִּי אִם כּוֹתְבִים וּמוֹתְקִים עַל נֶיֶר, וְאַחַר־כֵּן עוֹד פְּעַם כּוֹתְבִים, אֵין הַפְתָּב נִרְאֶה כְּל־כְּךָ בְּרוּר, כְּמוֹ-כֵן אִם אָדָם לוֹמֵד כְּשֶׁהוּא זֶקֶן, כְּבָר לֹא יִהְיֶה נִקְלָט בְּמַחוֹ כְּל־כְּךָ טוֹב כְּבִימִי בַּחְרוּתוֹ. וְהַסְּבִיר רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹתְרִין, חֵלֶק א', סִימָן קו): כִּי כְּשֶׁאָדָם צָעִיר, זֶה לֹא מִזְמַן הַרְבֵּה שֶׁנִּשְׁמַתוֹ יִרְדֶּה אֵל זֶה הַעוֹלָם, וְלָכֵן עַדִּין הוּא זוֹכֵר אֶת הַקּוֹל שֶׁהַשְּׁבִיעוֹ אוֹתוֹ: "תְּהִי צַדִּיק וְאֵל תְּהִי רָשָׁע" (עֵין נִדָּה ל:); וְרַבֵּנוּ ו"ל הַשְּׂתַדֵּל לְקָרֵב רַק בְּנֵי הַנְּעוּרִים וְלֹא זְקֵנִים, וְאָמַר (סְפָר־הַמִּדּוֹת, אוֹת תְּשׁוּבָה, חֵלֶק ב', סִימָן ד:): הַנְּעוּרִים הוּא בְּקַל לְהָשִׁיב אוֹתָם לְהַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ מִזְקֵנִים. וְסִפֵּר זֶקֶן אֶחָד לְמוֹהֲרַנ"ת ו"ל, שֶׁפְּעַם אַחַת הוּא יִהְיֶה אֵצֶל רַבֵּנוּ ו"ל בְּחַג הַשְּׁבֻעוֹת בְּזוּסְלָב, וּבִקְשׁ מִרַבֵּנוּ ו"ל: "אֵנָּה קָרְבּוֹ אוֹתִי אֲלִיכֶם". הָשִׁיב לוֹ רַבֵּנוּ ו"ל: "אֵינִי יְכוֹל לְקָרֵב זְקֵנִים". אַחַר־כֵּן שָׁחַק רַבֵּנוּ ו"ל קִצָּת, וְאָמַר לוֹ: "תֵּאמְרוּ שְׂכָךְ הוּא אִמְתָּ, שְׁאֵינִי יְכוֹל?! בּוֹדָאִי אֲנִי יְכוֹל לְקָרֵב גַּם זְקֵנִים". אַף-עַל-פִּי-כֵן לֹא נִתְקָרַב זֶה

הזקן היטב לרבנו ז"ל כמו בני הנעורים (עין חיי-מוהר"ן, סימן תקמד); פי פשאדם צעיר, הוא תמים גדול, ועדין לא נתלכלכה כל-כף נשמתו, והוא דומה לדיו פתובה על גיר חדש, שנקלט הפתב היטב, לא-כן פשהוא זקן, הוא דומה לדיו פתובה על גיר מחוק, פי הוא כבר מלא חכמות ושכל עצמי, וקשה לקרב אותו אל הזקן מזהירנו מאד אלישע בן אבויה ללמד תלמיד פשהוא עדין ילד צעיר, ואז צריכים להחזיר בו ללמד לשמה, לשם אל עולם, פי אותו לא למדו לשם שמים, על-ידי-זה יצא לתרבות רעה, רחמנא לצלן, וקצץ בנטיעות (ירושלמי חגיגה, פרק ב', הלכה א'). ולכן פשמחזירים בילד פשהוא עדין צעיר את אמתת מציאותו יתברך, ולומדים אתו תורה לשמה, זה נשאר אצלו כל ימי חייו, והבן למעשה.

כו רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר, הלומד מן הקטנים למה הוא דומה, לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו. והלומד מן הזקנים למה הוא דומה, לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן.

הקדוש-ברוך-הוא. ולכן מזהירנו מאד אלישע בן אבויה ללמד תלמיד פשהוא עדין ילד צעיר, ואז צריכים להחזיר בו ללמד לשמה, לשם אל עולם, פי אותו לא למדו לשם שמים, על-ידי-זה יצא לתרבות רעה, רחמנא לצלן, וקצץ בנטיעות (ירושלמי חגיגה, פרק ב', הלכה א'). ולכן פשמחזירים בילד פשהוא עדין צעיר את אמתת מציאותו יתברך, ולומדים אתו תורה לשמה, זה נשאר אצלו כל ימי חייו, והבן למעשה.

כו רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר: הלומד מן הקטנים למה הוא דומה? לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו, והלומד מן הזקנים למה הוא דומה? לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן: צריך שתדע, אהובי, בני! שאדם צריך ללמד תורה רק אצל צדיק זקן, שנוזקן במעשיו הטובים, ודבוק באין סוף ברוך הוא, על אף שעברו עליו בחייו נסיונות קשים ומרים והחזיק מעמד, זה חדוש שבחידושים, ואצלו כדאי ללמד, לא-כן אם תלמד אצל צדיק צעיר, שעדין לא נתנסה בנסיונות, ולא עבר עליו מה שעבר, איך תוכל ללמד אצלו? פי מי יודע אם הוא יחזיק מעמד. וכבר אמר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות נפילה, סימן א'): לפעמים אדם נופל ממדרגתו לעת זקנותו. ולכן אף אחד לא יכול ללמד עם הזולת כל זמן שהוא בעצמו לא עבר את הנסיונות הקשים ומרים שעוברים על כל הצדיקים והחזיק מעמד, פי בנגל מאד לחזק את השני בשעה שעדין לא עבר עליו שום משבר, ולא נתנסה בשום נסיון קשה, פי עליו אמרו (ערכין טו): אם אמר לו: טול קיסם מבין שניך, אמר לו: טול קורה מבין עיניך. איך אני יכול לקבל תוכחה ממך, בשעה שאתה בעצמך לא עברת את הנסיונות שלי? פי באמת עליך לדעת, אהובי, בני! שעל צדיק הדבוק בו יתברך עוברים משברים וגלים, צרות ויסורים, מרירות דמרירות, דינים קשים ומרים, וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן עז), שכל בר ישראל צריך שיהיה לו צער בכל יום, ומה גם מי שדעתו יותר גדולה — צער גדול ביותר; פי כל בר ישראל נקרא צדיק, כמו שכתוב (ישעיה ס, כא): "ועמך כלם צדיקים". ולכן עוברים על כל אחד יסורים, פי הנשמה נמצאת בזה העולם המלא קלפות והעלמות והסתרות, והיא משתוקקת תמיד רק לחזר אל שרשה. מפל שפן הצדיק הגדול במעלה נוראה ונפלאה עד מאד, שהוא דבוק באין סוף ברוך הוא, ורוצה להאיר את אמתת מציאותו יתברך בכל העולם הגשמי והחמרי, העב והגס, ורוצה לבטל את כל הקלפות מן העולם, עד שידעו כלם, אשר הוא יתברך מלך ומלכותו בכל משלה, עליו עוברים משברים וגלים, שאין לתאר ואין לשער כלל. בבחינת (קהלת א, יח): "יסיף דעת יסיף מכאוב"; מי שיש בו יותר דעת בגלוי אלקותו יתברך, ומכל שפן שמוסר את נפשו

וּלְחַזְקָם. וְאִיךָ יְכוּלִים לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ דְבָרֵי תוֹרָה וּמוֹסָר וְתוֹכְחָה?! יְכוּלִים לומר לוֹ: טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ. לֹא-כֵן מִי שֶׁזוֹכֶה לְלַמֵּד "מִן הַזְּקֵנִים", צְדִיק קְדוֹשׁ וְטָהוֹר, שֶׁנִּזְקָן בְּמַעֲשָׂיו, וְהַחֲזִיק מֵעַמֵּד, "לְמָה הוּא דוֹמָה? לְאוֹכֵל עֲנָבִים בְּשׂוֹלוֹת וְשׂוֹתָה יַיִן יֶשֶׁן"; כִּי הַשְּׂמָרִים כָּבֵר יָרְדוּ וְהָעֲנָבִים נִתְבַּשְׁלוּ כֹּל צָרְפָן, כְּמוֹ-כֵן אֵלּוּ שֶׁעָבְרוּ בְּחַיֵּיהֶם גְּסִיּוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הַחֲזִיקוּ מֵעַמֵּד — זֶה שְׂבַחָם. וְלָכֵן רָאָה, אֶהוֹבִי, בְּנִי! תָּמִיד לְשַׁמֵּשׂ צְדִיקִים קְדוֹשִׁים שֶׁנִּזְקָנוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים, וּכְבֵר עֲבַר עֲלֵיהֶם רַב יְמִיָּהם עִם מְרִירוֹת וְדִינִים וְהַחֲזִיקוּ מֵעַמֵּד, מִהֵם כְּדָאֵי לְקַבֵּל, כִּי הֵם יִמְשִׁיכוּ עֲלֶיךָ אוֹר וְזֵיו וְחַיּוֹת וְדַבְּקוֹת הַבוֹרָא יִתְבַּרַךְ שְׁמוֹ, וְתִזְכֶּה לְבוֹא עַל יָדָם אֶל מְדַרְגּוֹת רְמוֹת; כִּי בְּזֶה הָעוֹלָם עוֹבְרִים עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד צְרוּת וְיִסּוּרִים וּמְכַאֲבוּסִים רַבִּים, וְאִיךָ יְכוּלִים לְהִתְחַזֵּק? בַּק עַל-יָדֵי שְׂמֵתִיקְרָבִים אֶל צְדִיק קְדוֹשׁ, אֲשֶׁר הַחֲזִיק מֵעַמֵּד בְּזֶה הָעוֹלָם, מִמֶּנּוּ יְכוּלִים לְקַבֵּל הַרְבֵּה; כִּי אֲדָם שֶׁמְקַבֵּל הַתְּחַזְּקוֹת וּמוֹסָר וְהַדְּרָכָה בְּחַיִּים מִהַזְּלוּת, הוּא רוֹצֶה לְרְאוֹת אִם גַּם עַל הַזְּלוּת עֲבַר מִה שֶׁעָבַר עָלָיו, וְאִזּוֹ יוֹכֵל לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ בְּשִׁלְמוֹת, וְזֶה מִה שֶׁאִמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּרִכּוֹת ה:), שְׂרַבִי יוֹחֲנָן נִסְתַּלְקוּ לוֹ עֲשֶׂרָה יָלָדִים בְּחַיָּיו, וְכֹל מִי שֶׁהָיָה לוֹ אֵיזָה מִשְׁבֵּר בְּחַיִּים, הוֹצִיא מִפִּיסוֹ עֶצֶם שֶׁל בְּנוֹ הַעֲשִׂירִי, וְהָיָה אוֹמֵר 'דִּין גִּרְמָא דְעֲשִׂירָא בִיר', זוֹ הָעֶצֶם מִהֲבֵן הַעֲשִׂירִי שְׁלִי, וְלָכֵן לְמָה לָךְ לִפְלֵ בְּעֵינֶיךָ וְלִהְשֹׁבֵר?! תִּרְאֶה מִה שֶׁעָבַר עָלֶי בְּחַיִּים — מִשְׁבָּרִים וְגַלִּים, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן אֲנִי מִחֲזִיק מֵעַמֵּד בְּאִמוּנָה פְּשוּטָה בּוֹ יִתְבַּרַךְ. כְּמוֹ-כֵן כָּל אֶחָד שֶׁהוֹלֵךְ לְחַזֵּק וּלְעוֹדֵד וּלְשַׁמֵּחַ אֶת זוּלָתוֹ, צְרִיךְ שִׂידַע, שֶׁפְּלוּנִי זֶה שֶׁהוֹלֵךְ לְחַזֵּקוֹ, יְכוּל לְשַׁאֲלוֹ: "תִּגִּיד לִי, הֵאֵם עָבַר עָלֶיךָ מִה שֶׁעָבַר עָלֶי, שֶׁאֲתָה מִחֲזִיק אוֹתִי כֹּל-כֵּן?!" וְלָכֵן בַּק צְדִיק זָקֵן שֶׁנִּזְקָן בְּמַעֲשָׂיו, וְעָבְרוּ עָלָיו מִשְׁבָּרִים וְגַלִּים, וְעַדִּין עוֹמֵד בְּאִמוּנָתוֹ

לְעוֹר לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, עָלָיו מִתְלַבְּשִׁים כָּל הַקְּלָפוֹת וְהַסְטֵרָא אַחֲרָא, וְנִרְדֵּף מִכָּל הַרְשָׁעִים, כִּי הַסֵּמ"ךְ-מ"ם אֵינוֹ יְכוּל לְסַבֵּל אָדָם שְׂרוּצָה לְבַטֵּל אוֹתוֹ לְגַמְרִי, כִּי הוּא נִבְרָא לְהַעֲלִים וְלְהַסְתִּיר וּלְכַסּוֹת אֶת אֲמַתָּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרַךְ, וְכֹא צְדִיק קְדוֹשׁ וּמְגַלֶּה אֶת הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא לְכֹלִם, לָכֵן לֹא בְּחִנָּם שְׂעוּזָב אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ, וְלוֹקַח אֶת עֲצָמוֹ עָלָיו, עִם כָּל זֹאת מִחֲזִיק מֵעַמֵּד וְאֵינוֹ נִשְׁבֵּר מִשׁוּם דְּבָר. וְזוֹ גְּדֻלַּת הַצְּדִיק, שֶׁכָּל-כֵּן דְּבוּק בּוֹ יִתְבַּרַךְ, שֶׁרְאוּי לְקַבֵּל תוֹרָה רַק מִמֶּנּוּ, שֶׁזֶה מִה שֶׁאוֹמֵר הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ: "הַלּוֹמֵד מִן הַקְּטָנִים, לְמָה הוּא דוֹמָה? לְאוֹכֵל עֲנָבִים קַהוֹת וְשׂוֹתָה יַיִן מִגַּתוֹ"; מִי שֶׁלוֹמֵד מִצְדִּיק קָטָן, שֶׁעַדִּין לֹא נִתְנַסָּה בְּגִסְיוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים, הָרִי הוּא כְּאֵלוֹ אוֹכֵל עֲנָבִים קַהוֹת, שֶׁלֹּא נִתְבַּשְׁלוּ כֹּל צָרְפָן, וּמִקַּהוֹת אֶת הַשְּׂנִים, כֵּן חֻכְמַת הַיָּלָד לֹא נִתְיַשְׁבֶּה כֹּל צָרְפָה, וְאִין דְּבָרֵיו מִתְקַבְּלִים וּמִתְיַשְׁבִּים עַל הַלֵּב, כִּי הוּא לֹא יְכוּל לְעוֹר לְעֲצָמוֹ, וְאִיךָ יְכוּל לְעוֹר לָךְ?! וְכִמוֹ שֶׁגִּלְגָּה לְנוּ רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹתֵר"ן, חֶלֶק א', סִימָן סא), שֶׁצְרִיכִים לְשַׁמֵּר מְאֹד לֹא לְתַת לָהֶם תְּקַף וְעוֹ, כִּי יֵשׁ מְנַהֲיִים שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם רַבִּי, שֶׁלְמוּדָם בָּא מִמוֹתְרוֹת הַמַּחֲזִין, וְלֹא דִי שֶׁאֵינָם יְכוּלִים לְהִנְהִיג אֶפְלוֹ אֶת עֲצָמָם, מִכָּל שֶׁפֶן שֶׁאֵינָם יְכוּלִים לְהִנְהִיג אֶת אַחֲרֵים, וְהֵם נוֹטְלִים גְּדֻלָּה לְעֲצָמָם לְהִנְהִיג הָעוֹלָם. וְצְרִיכִים לְהִזְהַר מְאֹד, לֹא לְהַסְמִיךְ אוֹתָם, שֶׁלֹּא יְהִיוּ מְכַנְּיִים בְּשֵׁם רַבִּי, כִּי הֵם עֲצָמָם אֵינָם חַיִּבִים כָּל-כֵּן, כִּי יֵשׁ לָהֶם יֵצֵר הָרַע גְּדוֹל לְהִנְהִיג הָעוֹלָם, כִּי אִם אֵלּוֹ הַנּוֹתְנִים לָהֶם תְּקַף וְעוֹ וְנִסְמָכִים עַל יָדָם, שֶׁיְהִיוּ נִקְרָאִים בְּשֵׁם רַבִּי, הֵם עֲתִידִין לְתַת דִּין וְחֶשְׁבוֹן. כִּי כֹל מִי שֶׁעַדִּין לֹא עָבְרוּ עָלָיו מִשְׁבָּרִים וְגַלִּים, גְּסִיּוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים, שֶׁנִּסּוּ אוֹתוֹ בְּחַרוּפִים וְגַדוּפִים, וְסָבֵל בְּזִיוּנוֹת וּשְׂפִיכוֹת דָּמִים, וּרְדִיפוֹת מְאִינְשֵׁי דְלֹא מַעֲלִי, שֶׁקָּמוּ עָלָיו רְשָׁעִים אַרוּרִים, וְעַמֵּד בְּגִסְיוֹן הַקָּשָׁה וְהַמָּר, הוּא לֹא יְכוּל לְהוֹלִיךְ אַחֲרֵים

ובתמימותו, ובורח אליו יתברך, ממנו יכולים ספיקות יש זה: כו רבי מאיר אומר אל תסתכל לקבל, לא-כן צדיק ילד, שעדין לא ראה אור בקנקן. רבי פליג ארזי יוסי זרבי יהודה ואמר כי כמו לפניו, ועדין לא נסו אותו בנסיונות קשים שיש קנקן חדש מלא מן ישן כך יש ילד שטעמו כטעם ומרים, איך הוא יכול לחזק את אחרים בשעה וקנים. ויש זקנים פחותים במעלת החכמה מן הילדים:

שהוא עדין לא נפל?!
 ומוהר"ן ת"ו"ל, הנה לו
 תלמיד בשם ר' שאול
 מטעפליק ו"ל, שהיה
 עובד השם גדול מאד,

והיה רק בבחינת רצוא, שבער לבו תמיד אליו יתברך, והיה תמיד מלהב בהתלהבות גדולה מאד. ענה ואמר לו מוהר"ן ת"ו"ל: שאול, עדין אין לי הנאה ממך, אלא אם אראה שאתה נופל, ומתחזק ועולה חזרה, אז תהיה לי הנאה ממך; כאומר שהעקר בזה העולם הוא התחזקות, להתחזק על כל מה שעובר עליו — בין בגשמי ובין ברוחני. ואל כל זה זוכים רק על-ידי צדיק זקן, שנוקן במעשיו הטובים, ועבר עליו בימי חיו מה שעבר, והחזיק מעמד, ממנו ראוי לקבל, והבן למעשה.

כו רבי מאיר אומר: אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו. יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפלו חדש אין בו: צריך שתדע, אהובי, בני! שהתנא הקדוש מלמדנו, שתמיד פדאי להסתכל בפנימיות הצדיק ולא בחיצוניותו, כי יכול להיות שבחיצוניות לא רואים אצלו שום דבר, אבל בפנימיות הוא מלא אור ודבקות בו יתברך. ודבר זה אגחנו רואים בחוש, שבגני-אדם מתפעלים מאד מחיצוניות האדם, רואים אחד הולך כפוף עם כובע קמוט, קרוצ וכלוי, אומרים עליו שהוא צדיק גדול, וכשאחד הולך מלבש בלבושים גאים, והולך זקוף, תכף-ומיד אומרים עליו שהוא בעל גאונה. ובאמת הכל הפוך; כי זה שהולך קרוצ וכלוי, בקומה שפופה, הוא המחפש כבוד ותשומת לב. וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קצז): עקר שלמות העגנה הוא עם חכמה, כי בנדאי אין זו מעלת העגנה, להראות עצמו בכפיפת ראש בדרך שטות כאילו הוא ענו, כי זו עגנה פסולה, כי אדם מחפש תשומת לב, על-פן הוא הולך כפוף, ורוצה שבגני-אדם יסתכלו עליו ויחזיקו ממנו. עקר שלמות העגנה היא עם חכמה, שהוא בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ולא אכפת לו מה שבגני-אדם מדברים. וזו שלמות העגנה; כי ברגע שאדם מתיחס למה שהזולת אומר, או מה שהזולת אוהז ממנו, זה כבר שקר. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן כב): בעגנן ההכנעה טועים העולם הרבה, כי הלא במה אגחנו מתנגעים בעבודות ובתפלה, כדי לצאת ממחין דקטנות לבוא למחין דגדלות. ואם-כן לא יכול להיות שההכנעה תהיה בפשיטות, כי אז הוא מכניע את עצמו לקטנות, זאת אומרת שאדם צריך תמיד ליפות את עצמו לבגני-אדם, ותמיד יחשב ממה שהם אומרים, ואז הוא מטעה את עצמו, וזו נקראת תנפה, שהוא חוגף את הבריות. ועקר העגנה, שיהיה בטל ומבטל אליו יתברך, ואצלו אין מציאות רק אמתת מציאותו יתברך. וזו מעלת הצדיק הגדול במעלה נוראה ונפלאה מאד, שהוא בפנים אש אכלה אש, דבוק בחי החיים בו יתברך, בטל ומבטל אל עצם עצמיות אלקותו יתברך, ומבחוץ לא מפירים עליו שום דבר, וזה נקרא צדיק אמת, לא-כן שקרן, רמאי, צבוע, מבחוץ נראה ענו וצדיק, כי הוא מלבש בכל מיני לבושים, ובתוך תוכו הוא רקוב לגמרי, אין בו —

לֹא אָמוּנָה וְלֹא קִדְשָׁה וְטַהֲרָה, לֹא תוֹרָה וְלֹא חֻכְמָה, וְזֶה מֵה שְׁמוֹהֵירְנוּ הַתְּנָא הַקְּדוֹשׁ: "אֵל תִּסְתַּפֵּל בְּקִנְיָן אֲלֵא בְמָה שֵׁישׁ בּוֹ"; כְּמוֹ שֶׁבְּגִשְׁמִיּוֹת יָכוֹל לִהְיוֹת קִנְיָן יָפֵה מְאֹד מְאֹד, אֲבָל בְּתוֹכוֹ הוּא רִיק לְגַמְרֵי, כְּמוֹ-כֵן בְּרוּחַנִיּוֹת אֵל תִּסְתַּפֵּל עַל הַחִיצוֹנִיּוֹת שֶׁל אָדָם שֶׁמְלַבֵּשׁ בְּלִבוֹשִׁים יָפִים, אֲלֵא תִסְתַּפֵּל בְּמָה שֵׁישׁ בּוֹ. "יֵשׁ קִנְיָן חֲדָשׁ מִלֵּא יֵשׁן, וְיֵשׁן שֶׁאֵפְלוֹ חֲדָשׁ אֵין בּוֹ"; יָכוֹל לִהְיוֹת צַדִּיק צָעִיר מְאֹד, אֲבָל זָכָה לְלִמּוּד הַרְבֵּה תוֹרָה, וּמִלֵּא אֶת עֲצָמוֹ עִם אוֹרוֹ יִתְבַרֵּךְ. וְיֵשׁ אֶחָד זָקֵן, בֶּן בְּלִיעֵל וְעִם הָאָרֶץ גָּמוּר, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַחֲיָיו. לְכֵן צְרִיכִים לְהִזָּהָר בְּדַבָּרִים אֵלוֹ מְאֹד מְאֹד, כִּי בְּפִרוּשׁ גָּלֵה לָנוּ רַבְּנֵי ו"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן נ"א): אֶת זֶה תִּקְבְּלוּ מִמֶּנִּי, שֶׁלֹּא יִטְעֶה אֶתְכֶם הָעוֹלָם, כִּי הָעוֹלָם מְטַעֶה מְאֹד; כִּי הָעֵינַן שֶׁל הָאָדָם מְטַעֶה אוֹתוֹ, כְּמוֹכָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנֵי ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נ"א), אֲשֶׁר הַשֶּׁקֶר מְזִיק לְעֵינַיִם בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחַנִיּוֹת, וּכְשֶׁהֵעֵינַיִם כִּהוֹת הֵם מְשַׁקְרוֹת, שֶׁאֵינָן מִרְאוֹת הַדְּבָר כְּמוֹ שֶׁהוּא. וְאִם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אָמַר לְשִׁמוּאֵל הַנְּבִיא (שִׁמוּאֵל-א' טו, ז): "אֵל תִּבְטֹט אֵל מִרְאֵהוּ וְאֵל גְּבוּהַ קוֹמָתוֹ כִּי מֵאִסְתִּיהוּ, כִּי לֹא אֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם, כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינַיִם וְהַנִּי"ה יִרְאֶה לְלִבָּב" וְגו', וְאָמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּמִדְבָר רַבָּה, פָּרָשָׁה יח, סִימָן ח'): שֶׁקוֹל שִׁמוּאֵל כְּמֹשֶׁה וְאֶהְרֹן; עַל אַחַת בְּמָה וּכְמָה בְּעֵינַי עֲרַךְ כָּלֵל, טָפָה סְרוּחָה, הַמֵּלֵא עוֹנוֹת וְחַטָּאִים, אֵיךְ הוּא יָכוֹל לְהַגִּיד מִי כֵן צַדִּיק וּמִי לֹא צַדִּיק, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנֵי ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן פג), שֶׁהַשְּׂאוֹר וְהַחֲמֵץ שֶׁבְּלִב הָאָדָם, הוּא הַמְּסִית אֶת הָאָדָם, שֶׁיְהִיֶּהרֶה אַחַר תְּלִמִּידֵי חֻכְמִים שְׂבִדוֹר, וְלוֹמַר: זֶה נֶאֱדָה וְזֶה לֹא נֶאֱדָה; כִּי אָדָם צָרִיךְ תְּמִיד לְזַכֵּר אֶת מַעֲשָׂיו הַמְּגֻנִים שֶׁעָשָׂה, וְאֵיךְ יָכוֹל לְהַכְנִיס אֶת עֲצָמוֹ לִזְכֹּר — זֶה צַדִּיק וְזֶה אֵינוֹ צַדִּיק?! מֵה אַתָּה יוֹדֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלַבֵּשׁ עִם חִיצוֹנִיּוֹת, וְעוֹשֶׂה תְּנוּעוֹת מְשֻׁנוֹת וְהִיּוֹת מְטֻרְפוֹת, וְצוּהֵל

וְקוֹפֵץ כְּגַדִּי, וְנוֹהֵר כְּתָמוֹר, בְּשָׂבִיל זֶה הוּא צַדִּיק?! וְעַל זֶה מְזַהֵירְנוּ מְאֹד הַתְּנָא הַקְּדוֹשׁ: אֵל תִּסְתַּפֵּל בְּחִיצוֹנִיּוֹת, אֲלֵא בְמָה שֵׁישׁ בּוֹ בְּפְנֵימִיּוֹת, שֶׁהוּא דְבוּק בּוֹ יִתְבַרֵּךְ. וְאִם תֹּאמַר — מִי יָכוֹל לְדַעַת אֶת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל אָדָם, הֲרֵי חֻכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים אָמְרוּ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פָּרָשָׁה סה, סִימָן י"א): אֵין אָדָם יוֹדֵעַ מֵה בְּלִבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ; עַל זֶה אָמַר רַבְּנֵי ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן קמ), אֲשֶׁר הַצַּדִּיק בְּעֲצָמוֹ אֵי אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיגוֹ, כִּי אֵין בּוֹ שׁוּם תְּפִיסָה, כִּי הוּא לְמַעַלָּה מְשַׁכְּלוֹ, רַק עַל-יְדֵי אֲנָשָׁיו הַמְּקַרְבִּין אֵלָיו, יוֹכֵל לְהַבִּין מַעַלְת הַצַּדִּיק; כִּי עַל-יְדֵי שְׂרוּאֵין אֲנָשָׁיו שֶׁהֵם אֲנָשֵׁי מַעֲשָׂה, יִרְאִים וְשִׁלְמִים, וּבָהֶם יֵשׁ תְּפִיסָה וְהַשְּׂגָה, כִּי הָעוֹלָם אֵינָם רְחוּקִים עֲדִין מֵהֶם כֹּל-כֶּף כְּמוֹ מֵהַצַּדִּיק בְּעֲצָמוֹ. עַל-כֵּן מִי שְׂרוּצָה הַאֲמַת, אֶפְשָׁר לוֹ לִידַע מַעַלְת הַצַּדִּיק — עַל-יְדֵי אֲנָשָׁיו. וְזֶהוּ כְּמוֹ מִשְׁלַח הַחוֹתֵם, שֶׁהַכֶּתֵב הַחֻקִּים עָלָיו אֵי אֶפְשָׁר לְקָרוֹתוֹ, מִחֲמַת שֶׁהַאוֹתִיּוֹת בְּהַפֶּךְ, רַק עַל-יְדֵי שְׂמִפִּין וּמְצִיָּרִין הַחוֹתֵם עַל שְׁעָנָה, רוֹאִים הַאוֹתִיּוֹת וְהַצִּיּוּרִים הַחֻקִּים עַל הַחוֹתֵם, וּמְכַיְנִים כְּתֵב הַחוֹתֵם. וְזֶהוּ (אֵיוב לו, ז): "בְּיַד כָּל אָדָם יַחֲתוֹם", הַצַּדִּיק נִקְרָא כָּל אָדָם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (קֹהֶלֶת יב, יג): "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם", וְזֶה "לְדַעַת כָּל אֲנָשֵׁי מַעֲשֵׂהוּ", עַל-יְדֵי אֲנָשֵׁי מַעֲשָׂה שֶׁל הַצַּדִּיק, תוֹכֵל לִידַע אוֹתוֹ כְּמִשְׁלַח הַחוֹתֵם. וְאִם-כֵּן כִּשְׂמִסְתַּפְּלִים עַל תְּלִמִּידֵי הַצַּדִּיק יָכוֹלִים לְדַעַת אֶת פְּנִימִיּוֹת הַצַּדִּיק, וְלִכֵּן תְּמִיד כְּדָאֵי לְהִסְתַּפֵּל בְּתוֹךְ הַקִּנְיָן, בְּמָה שֵׁישׁ בּוֹ, שֶׁהֵם תְּלִמִּידִים, וְכֵן הַתוֹרָה שֶׁאֹמַר, וְלֹא מִחוּץ לְקִנְיָן, שֶׁזֶה הַלְּבוֹשׁ הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמֵרִי מִבְּחוּץ, כִּי אִם אֵין לוֹ תְּלִמִּידִים, וְכֵן אִם אֵין מִמֶּנּוּ תוֹרָה, רַק יוֹשֵׁב מְלַבֵּשׁ בְּכָל מֵינֵי לְבוּשִׁים, בְּכָל מֵינֵי גְּזָנִים, כְּמוֹ הַתַּחַשׁ, שֵׁישׁ לוֹ הַרְבֵּה צְבָעִים וּמְזֻמָּזִים לְעֲצָמוֹ, כִּי אֵין אוֹמַר שׁוּם תוֹרָה, וְהוּא מְקַיֵּם (מְשָׁלִי יו, כח): "גַּם אֲוִיל מִחֲרִישׁ חֻכְמָה יַחֲשֹׁב", וְאָמְרוּ עַל זֶה חֻכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (פְּסָחִים צט): יָפֵה שְׂתִיקָה לְחֻכְמִים,

קל וְחָמַר לְטַפְּשִׁים. וְזֶה מוֹצְאִים אֶצֶל הַרְבֵּה שִׁקְרָנִים, רַמָּאִים, צְבוּעִים, שֶׁהֵם לֹא מְדַבְּרִים וְלֹא מְגַלִּים תּוֹרָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְפָּסוּ אֶת פְּנִימִיּוֹתָם, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂה.

כח רבי אלעזר הקפּר אומר: הקנאה, התאנה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם: צריך שתדע, אהובי, בני! שעקר התכלית בזה העולם — להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך

ר"ע מפרטנורא

כח רבי אלעזר הקפּר אומר,

כח והתאנה. המנקט

הקנאה, התאנה והכבוד

למלאות תאומו זכילה ושמיה וזעילה וכיוצא בהן: והכבוד.

מוציאין את האדם מן

העולם:

שיכזוהו בני אדם:

הוא, ורק להסתפל על החיות אלקות המחה את כל דבר. וזה צריך להיות עולמו של כל אחד ואחד, הינו שתמיד יציר בדתו איך שאין בלעדיו יתברך קלל, והוא נמצא ואין

בלעדיו נמצא. ואדם צריך להגיע לבטול בזה, שגם את עצמו כבר לא יראה, אלא ירגיש את רוחניות חיות אלקותו יתברך. ודבר זה לא נתן אלא לזפי הראות, שזכרו את עצמם ימים ושנים, עד שנקללו לגמרי באין סוף ברוך הוא, וזו מעלת הצדיקים הגדולים, שזכה אותם הקדוש-ברוך-הוא עם עינים קדושות מאד, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן צח): הצדיק יש לו עיני הנו"ה, כמו שכתוב (תהלים לד, טו): "עיני הנו"ה אל צדיקים", והוא רואה עד היכן הפגם מגיע, פי שם הנו"ה לא זו מעיניו, שזה הפרוש: "עיני הנו"ה אל צדיקים", הינו הצדיקים מסתכלים עם העינים שלהם תמיד אל שם הנו"ה, ומיחדים תמיד יחודים חדשים, ועל-ידי-זה נתגלה להם רזי דרזין, סתרי נסתרות מהבריאה. ובא התנא הקדוש לגלות, שיש שלש מדות רעות, שמוציאות את האדם מהעולם הזה, עולם הרוחני, שאדם לא ירגיש את אמתת מציאותו יתברך, ויפל בנוקבא דתהומא רבא, ויהיה לו חשך ואפלה. "הקנאה"; זו המדה הכי מגנה, עד כדי כך שאמרו חכמינו הקדושים (שבת קנב:): כל מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבים; עוד בחיים חיותו נרקבות עצמותיו מרב קנאה. וזה טבע רע אצל בני-אדם, שתמיד חושבים שלשני יותר טוב מהם, ועל-ידי-זה געקרו מח מחשבתם מהעולם הרוחני, פי תמיד מסתכלים על הזולת, ונכנסים בכעס ורציחה, כמאמרם ז"ל (במדבר רבה, פרשה ט', סימן ו'): אין קנאה אלא לשון פּעס; הינו שמקנא באשתו כאלו היא בוגדת בו, ושאר מיני דמיונות שנקנסיים בו על אנשים, וזה מכניס אותו לכעס ומתחיים, עד שהוא שוכח לגמרי מהעולם הנצחי, ונדמה לו שהכל טבע, מקרה ומזל, וזה מה שהורס אותו לגמרי. "והתאנה"; זה מחשיף את האדם לגמרי, פי הוא תמיד תאב ומתאנה לדברים אסורים, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (ירושלמי יומא, פרק ו', הלכה ד'): אין יצר הרע תאב אלא לדבר שהוא אסור לו. וכן אמרו חכמינו הקדושים (תגינה יד:): גזל ובערות נפשו חומדתן ומתאנה להן. וברגע שאדם מתאנה לדברים גשמיים וחיזוניים, על-ידי-זה נחשף מפניו עולם הרוחני, וכבר אינו זוכה לראות בנעם זיו שכנית עזו יתברך, מאחר שהוא מתאנה אל דברים גשמיים וחקריים, תאות נאוף, תאות קמון, תאות אכילה ושתייה, שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן א'), שהשליש תאוות אלו גורמות חשך ומניעות לאדם, שלא יזכה להשיג רוחניות אלקותו יתברך. "והכבוד"; אין עוד דבר שדוחה את השכינה כמי שמחפש כבוד, פי הכבוד שיקר רק להקדוש-ברוך-הוא, וכמאמרם ז"ל (יומא לח:): כל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא — לכבודו בראו. ולכן מה שיקר לרוץ אחר הכבוד, שדוחה את כבוד הקדוש-ברוך-הוא, כמאמרם ז"ל (במדבר

רבה, פְּרָשָׁה ב', סימן ד'): כָּל הַמְרַבֵּה כְבוֹד שָׁמַיִם וּמַמְעַט כְבוֹד עֲצָמוֹ, כְבוֹד שָׁמַיִם מְתַרְבֵּה וּכְבוֹדוֹ מְתַרְבֵּה, וְכָל הַמַּמְעֵט כְבוֹד שָׁמַיִם, וּמְרַבֵּה כְבוֹד עֲצָמוֹ, כְבוֹד שָׁמַיִם בְּמִקוּמוֹ וּכְבוֹדוֹ מִתְמַעֵט. כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהָר"ן, חֵלֶק א', סימן ו'): צָרִיךְ כָּל אָדָם לְמַעַט בְּכְבוֹד עֲצָמוֹ וּלְהִרְבּוֹת בְּכְבוֹד הַמִּקוּם, כִּי זֶה תְלוּי בְּזוּה, כְּפִי שֶׁאָדָם מִמְעַט בְּכְבוֹד עֲצָמוֹ, כִּף מְתַרְבֵּה כְבוֹד הַמִּקוּם בְּרוּף הוּא.

וְלָכֵן בְּשֶׁאָדָם רוֹדֵף אַחֵר הַכְּבוֹד, הַכְּבוֹד בּוֹרַח מִמֶּנּוּ, כִּי עֵקֶר הַכְּבוֹד הוּא שְׂנוּלד כְּנֵר עֵמִיד הוּא לְמוֹת:

כֵּט הוּא הִיָּה אוֹמֵר, הַיְלֹודִים לְמוֹת, וְהַמְתִּים לְהַחְיוֹת,

עוֹלָם, וּבְרַגַע שֶׁמְחַפֵּשׁ אֶת כְּבוֹד עֲצָמוֹ, עַל-יְדֵי-זוֹ הוּא מְסַלֵּק אֶת שְׂכִינַת עֲזוֹ יְתִבְרָךְ וְיוֹצֵא מֵעוֹלָמוֹ. וְזוֹ מַה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (פְּעֻנֵיט כ"א): לֹא מִקוּמוֹ שֶׁל אָדָם מְכַבְּדוֹ, אֲלֵא אָדָם מְכַבֵּד אֶת מִקוּמוֹ. כִּי בְרַגַע שֶׁאָדָם בָּטַל וּמְבַטֵּל אֶל הָאִין סוּף בְּרוּף הוּא, וְאִינוֹ מְחַפֵּשׁ בְּכְבוֹד עֲצָמוֹ, אֲלֵא בְּכָל מִקוּם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ, אִינוֹ רוֹאֶה רַק אֶת רוּחַנִיּוֹת חַיּוֹת אֲלֵקוּתוֹ יְתִבְרָךְ, עַל-יְדֵי-זוֹ מֵאִיר עָלָיו רַק כְּבוֹדוֹ יְתִבְרָךְ. וְלָכֵן דִּיקָא אֱלוֹ הַשְּׁלֵשׁ מֵדוֹת מְגֻנּוֹת: "הַקְּנָאָה, הַתַּאֲנָה וְהַכְּבוֹד, מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם", הֵינּוּ מֵעוֹלָם הַמְצִיאוֹת, שֶׁהוּא אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יְתִבְרָךְ, כְּבוֹדוֹ מְלֵא עוֹלָם. וְלָכֵן רֵאָה מַה לְפָנֶיךָ, אֶהוּבִי, בְּנִי! רֵאָה לְבַטֵּל אֶת עֲצָמְךָ לְגַמְרֵי אֶל הָאִין סוּף בְּרוּף הוּא, וְאֵל תִּקְנֵא בְּשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעֵוֹלָם, כִּי מַה אַתָּה יוֹדֵעַ מַה עוֹבֵר עַל הַזּוּלָת? וְאֵפְלוֹ שֵׁיִסְפְּרוּ לְךָ שֶׁהַזּוּלָת רַב רַבָּנָן, גְּאוּן וְצַדִּיק וּמְקַבֵּל וּפּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת, אוֹ עֲשִׂיר עֲצוּם, שֵׁיִשׁ לוֹ עֲשִׂירוֹת עֲצוּמָה — מַה בְּכַף? מַה אַתָּה יוֹדֵעַ אִם זֶה נְכוּן, וְאֵפְלוֹ אִם כֵּן הוּא, כְּבָר גְּלָה לָנוּ רַבְּנּוּ ו"ל, שֶׁהַתֵּם הַקְּדוֹשׁ הִיָּה רְגִיל לומר: 'זֶה מַעֲשֵׂה שְׁלוֹ, וְזֶה מַעֲשֵׂה שְׁלִי' (עֵין סְפּוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת, מַעֲשֵׂה ט' מִהַחֲכָם וְחָם); וְהִיָּה תְמִיד שְׂמַח, כִּי לֹא הַתְּבַלְבֵּל מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעֵוֹלָם. וְלָכֵן מַה שֵׁיָךְ לְקַנֵּא בַּזּוּלָת? וּכְמוֹ-כֵן מַה אָדָם צָרִיךְ לְהַתְּאוֹת לְתַאוּת גְּשָׁמִיּוֹת, הֲלֹא בְּפִרוּשׁ גְּלָה לָנוּ רַבְּנּוּ ו"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סימן נ"א), אֲשֶׁר בְּאַמַּת אִין גִּמְצָא שׁוּם תַּאֲנָה כָּלָל, כִּי אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה הוּא הַכְּרַח לְקִיּוּם הַגּוּף, וְגַם בְּנִים מְכַרְחִים לְהוֹלִיד, וְכָל זֶה הָאָדָם מְכַרַח, וְאִם-כֵּן אִין שׁוּם תַּאֲנָה כָּלָל, רַק שְׂצָרִיכִים לְהַתְּנַהֵג בָּהֶם בְּקִדּוּשָׁה וּבְטְהָרָה, וְהַשְׁכֵּל שֶׁל הָאָדָם יְכוּל לְעַמֵּד כְּגֻנֵד כָּל הַתַּאֲוֹת, כִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "יְהִיב חֲכָמָתָא לְחַפְיָמִין" (דְּנִיָּאל ב', כ"א); כִּי יֵשׁ לְכָל אֶחָד חֲכָמָה בְּכַח, רַק שְׂצָרִיכִין לְהוֹצִיאָהּ מִהַכַּח אֶל הַפַּעַל. וּבְזוֹה הַשְׁכֵּל לְבַד שֵׁיִשׁ לְכָל אֶחָד בְּכַח חֲכָמָתוֹ, דְּהֵינּוּ מַה שֵׁיִשׁ לוֹ מַעֲצָם בְּרִיאָתוֹ, מְלַבֵּד מַה שֶׁהָשֵׁם יְתִבְרָךְ מוֹסִיף לְתַן חֲכָמָה לְחַפְיָמִין, בְּכַח חֲכָמָתוֹ לְבַד יְכוּל גַּם-כֵּן לְעַמֵּד כְּגֻנֵד הַתַּאֲוֹת. וְאֵפְלוֹ מִי שֶׁכְּבָר גִּמְשָׁךְ אַחֵר תַּאֲוֹת הָעוֹלָם הִיָּה, וְעָבַר מַה שֶׁעָבַר, וְנִפְגַּם שְׁכָלוֹ וְנִתְבַלְבַּל וְנִתְמַעֵט, אַף-עַל-פִּי-כֵן בְּמַעַט מַעַט שְׁכָל הַנְּשָׂאֵר יְכוּל גַּם כֵּן לְעַמֵּד, וְאֵפְלוֹ נִקְדָּה אַחַת מִן הַשְׁכֵּל יְכוּלָה לְעַמֵּד כְּגֻנֵד כָּל הָעוֹלָם עִם הַתַּאֲוֹת. וְכֵן מִי שֶׁדְּבוּק תְּמִיד בּוֹ יְתִבְרָךְ, כְּבָר לֹא מְתַאֲנָה אֶל שׁוּם כְּבוֹד, כִּי הַכְּבוֹד שֵׁיָךְ רַק לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. וְלָכֵן צָרִיכִים לְרֵאוֹת לְנִקּוֹת אֶת עֲצָמוֹ מִהַשְּׁלֵשׁ מֵדוֹת רְעוֹת הָאֱלוֹ, אֲשֶׁר עוֹקְרוֹת אֶת הָאָדָם מֵעוֹלָמוֹ הַרוּחָנִי, וְעַל-יְדֵי-זוֹ דִּיקָא יִזְכֶּה לְהַשְׁתַּעֲשֵׂעַ בְּשַׁעֲשׁוּעַ דְּמִלְכָּא, לְהַרְגִישׁ הָאֲרַת זִיו שְׂכִינַת עֲזוֹ יְתִבְרָךְ, אֲשֶׁר אִין לְמַעְלָה מִזֶּה. אֲשֶׁרִי מִי שֶׁאִינוֹ מְטַעֵה אֶת עֲצָמוֹ בְּזוֹה הָעוֹלָם, וּמְכַנֵּס דְּבוּרִים אֱלוֹ הַיִּטֵּב בְּכָל לְבָבוֹ, וְאֵז אֶל רַב טוֹב הַצְּפוּן יִזְכֶּה לְהַתְּעַנֵּג בְּשְׂכִינַת עֲזוֹ יְתִבְרָךְ, וְלֹא יְתַבַּלְבֵּל מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעֵוֹלָם, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

כֵּט הוּא הִיָּה אוֹמֵר: הֵינּוּ הַתַּנָּא רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר הִיָּה רְגִיל לומר: "הַיְלֹודִים לְמוֹת וְהַמְתִּים

וְלַהֲתוֹדוֹת לְפָנָיו יִתְבַּרַךְ, אֲשֶׁר אֵין עוֹד דְּבַר יוֹתֵר גְּדוֹל מִזֶּה, כַּמּוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹתְרִין, חֶלֶק א', סִימָן ד'), שְׁעוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם חֲקוּקִים עַל עֲצֻמוֹתָיו, וְהֵם אֲשֶׁר נֹקְמִים בּוֹ, וְכִשְׁאָדָם מִתּוֹדָה אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, עַל-יַד־זֶה יוֹצֵאִים הַחֲטָאִים מֵעֲצֻמוֹתָיו, וְנַעֲשֶׂה כְּלִי לְהַמְשִׁיךְ עַל עֲצָמוֹ אֹרֶךְ הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (תּוֹרַת כְּהָנִים בְּחֻקֹּתֵי): אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁמִיד שֶׁהֵם מִתּוֹדִים עַל עוֹנוֹתֵיהֶם, מִיָּד אֲנִי חוֹזֵר וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם; כִּי כִשְׁאָדָם מִתְבוֹדֵד לְפָנָיו קוֹנוֹ, וּמִתּוֹדָה עַל כָּל עוֹנוֹתָיו, אֵינוֹ זֶה מִשָּׁם, עַד שְׁמוּחַל לוֹ. וְכַמּוֹבָא (וְהָרַבְרָא שִׁית נו): כָּל מָאן דְּאֹדִי עַל חֲטָאֵיהּ, קָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא שְׂבִיק לֵיהּ וּמַחִיל עַל חוֹבֵיהּ; כִּי אֲצִלוּ יִתְבַּרַךְ מְאֹד מְאֹד חָשׁוּב אֲמַת, כְּשֶׁמְדַבֵּר אָדָם עִם לֵב הַאֲמַת אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, שְׂאֵז מְאִיר לוֹ הַדְּבַר מְאֹד לְצֵאת מִהַחֲשֵׁךְ שְׁנֹלְכֵד בּוֹ, כַּמּוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹתְרִין, חֶלֶק א', סִימָן קיב); וְאָדָם כָּל-כֶּף נִכְנָס בְּעֲצָבוֹת וּבְמִרְרוֹת וּבְדַכְאֹן, עַד שְׁנֹדְמָה לוֹ כְּאִלּוּ כְּבַר אֶבֶד עוֹלָמוֹ. וְעַל זֶה הוּא אוֹמֵר: "וְיָדַע, שֶׁהַכֹּל לְפִי הַחֲשָׁבוֹן"; אֵל תֹּאמַר זֹאת, אֲהוּבִי, בְּנִי! כְּאִלּוּ אֶבֶד מְנוּס וְתִקְוָה מִמֶּךָ, אֵלֹא אֲצִלוּ יִתְבַּרַךְ כָּל נִקְדָּה וְנִקְדָּה טוֹבָה שֶׁכֶּר יִשְׁרָאֵל עוֹשֶׂה בְּשִׁבְלֵוֹ יִתְבַּרַךְ מִצְטַרֵף לְחֲשָׁבוֹן גְּדוֹל, כַּמּאֲמָרָם ו"ל (עֲבוּדָה זְרָה ד'): אֲפִלּוּ אֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין מִצְוָה לְפָנָיו, כִּי אִם מְעַט, כְּפִיד שֶׁל תְּרַנְגוּלִין שֶׁמְנַקְרִין בְּאֲשָׁפָה, אֲנִי מִצְרָפֵן לְחֲשָׁבוֹן גְּדוֹל. וּפְרַשׁ מְאֹד עֵינָיו מוֹתְרִין ו"ל (לְקוּטֵי-הַלְכוֹת, פְּרִיקָה וְיַעֲזִיבָה, הַלְכָה ד', אוֹת יג), שֶׁחֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים מְעוֹרְרִים וּמְזַרְזִים אוֹתָנוּ לִילֵף בְּדַרְךָ זוֹ — לְחַפֵּשׂ וּלְבַקֵּשׁ נִקְדוֹת טוֹבוֹת, וְלִידַע אֲשֶׁר כָּל נִקְדָּה וְנִקְדָּה מִצְטַרֵפֶת לְחֲשָׁבוֹן גְּדוֹל, כִּי כְּפִי רַבּוּי הַצְּרוֹת וְהַתְּלָאוֹת וְהַיְסוּרִים הַעוֹבְרִים עָלָיו וְעַל בְּנֵי בֵיתוֹ — הֵן יְסוּרֵי הַגּוֹף וְהֵן יְסוּרֵי הַפְּרָנְסָה, חֵס וְשָׁלוֹם, עָלָיו לְהַסְתַּפֵּל רַק עַל הַהֲרַחְקוֹת שֶׁהֵשֵׁם יִתְבַּרַךְ מְרַחֵיב לוֹ בְּכָל עֵת, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ

בְּכָל הָעוֹלָם, אֲבָל כָּל זְמַן שְׂאָדָם חִי, עָלָיו לְרַעַד וּלְפַחַד מִמֶּנּוּ יִתְבַּרַךְ, וְצָרִיף לְחַקֵּק הַיֵּטֵב בְּרַעֲתוֹ "וְהַחַיִּים לְדוֹן, לִידַע, לְהוֹדִיעַ וּלְהוֹדִיעַ, שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַיּוֹצֵר, הוּא הַבוֹרָא, הוּא הַמְּבִיֵן, הוּא הַדִּין, הוּא הַיָּד, הוּא בַּעַל דִּין, וְהוּא עֲתִיד לְדוֹן, בְּרוּךְ הוּא, שְׂאֵין לְפָנָיו לֹא עוֹלָה וְלֹא שְׂכָחָה, וְלֹא מִשׁוֹא פְּנִים וְלֹא מִקַּח שָׂחַד, שֶׁהַכֹּל שְׁלֹו"; וְלִכֵּן צָרִיכִים לְהוֹדִיעַ מְאֹד כָּל זְמַן שְׂאָדָם חִי, לְחוֹר בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, וּלְהַתְבוֹדֵד בְּכָל יוֹם עִמּוֹ יִתְבַּרַךְ, דִּהְיֵנוּ שְׂאֵלָה לְמִקוֹם שְׂאֵין שֵׁם בְּנֵי-אָדָם, וּיְפַרֵשׁ אֶת שִׁיתָתוֹ אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, וּיְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרַךְ בְּלִשׁוֹן שְׂרָגִיל בְּהַ, שְׂאֵז נִקְרָאת הַתְּבוֹדָדוֹת, שְׂאָמַר רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹתְרִין, חֶלֶק ב', סִימָן כה), שֶׁהַתְּבוֹדָדוֹת הֵיא מַעֲלָה עָלְיוֹנָה מִהַכֹּל, דִּהְיֵנוּ שְׂאָדָם בּוֹרַח לְמִקוֹם פְּנוּי שְׂאֵין שֵׁם בְּנֵי-אָדָם, וּמִתְחִיל לְדַבֵּר אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּשִׁפְתַי הָאֵם שְׁלֹו, וּמִסְפֵּר לְפָנָיו יִתְבַּרַךְ אֶת כָּל מַה שְׁעוֹבֵר עָלָיו, אֵין עוֹד דְּבַר יוֹתֵר חָשׁוּב מִזֶּה. כִּי כִשְׁאָדָם מְדַבֵּר אֵלָיו יִתְבַּרַךְ בְּלִשׁוֹן שְׂרָגִיל בְּהַ, אֵז נִמְשָׁף מְאֹד אַחַר דְּבוּרָיו, וְנִכְנָסֶת בּוֹ תְּשׁוּקָה עֲצוּמָה לְחוֹר אֵלָיו יִתְבַּרַךְ. וְאָמַר רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹתְרִין, חֶלֶק ב', סִימָן ק), שֶׁכָּל הַצְּדִיקִים לֹא הִגִּיעוּ אֶל מְדַרְגָּתָם, אֵלֹא עַל-יַד־יְדֵי שְׁהִיוּ רַגִּילִים לְדַבֵּר אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רַעְהוֹ. וְזוֹ הִיְתָה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ, שֶׁמִּכָּל מַה שְׁעָבַר עָלָיו — אֵיזָה מִשְׁבַּר וְצָרָה, הַתְּבוֹדֵד לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וּמִזֶּה נַעֲשֶׂה סֵפֶר הַתְּהִלִּים. וְלִכֵּן אֲשֶׁרִי מִי שְׂזוּכָה לְדַבֵּר אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, כִּי הַדְּבַר שֶׁמְדַבְּרִים עִמּוֹ יִתְבַּרַךְ פּוֹתֵחַ לוֹ אֶת הַלֵּב, עַד שְׂיָבֹא אֶל דְּבִקּוֹת אֲמַתִּית בְּאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְנִמְשָׁף עַל עֲצָמוֹ אֹרֶךְ וְחַיּוֹת וּדְבִקּוֹת הַבוֹרָא יִתְבַּרַךְ שְׁמוֹ. וְצָרִיכִים תְּמִיד לְזַכֵּר, שֶׁלֹא יְכוּלִים לְשַׁחַד אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי "אֵין לְפָנָיו — לֹא עוֹלָה וְלֹא שְׂכָחָה וְלֹא מִשׁוֹא פְּנִים וְלֹא מִקַּח שָׂחַד, שֶׁהַכֹּל שְׁלֹו". וְלִכֵּן צָרִיכִים לְבֹא אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עִם לֵב אֲמַת, לֵב נִשְׁבַּר,

הצרה בעצמה, וכל היסורים, חס ושלום, באים בחסד גדול מעט מעט, כדי שיוכל לסבלם, ועל ידיה יזכה לעולם הבא, אם לא יהיה שוטה ויחזור לאחוריו, אלא עליו להחזיק מעמד, פי אף-על-פי שאתה נמצא במקום שנמצא, ונלפדת במקום שנלפדת עם כל זאת ראה לחטף בכל יום עוד נקודות טובות, פי אפלו אין ישראל עושים מצוות אלא מעט כפיד של תרנגולים שמגקרים באשפה, הם גם-כן מצטרפים לחשבון גדול. ראה גם ראה איה שהמשילו חכמינו הקדושים את כל הענין לתרנגול העומד באשפה ובזבל, ומגקר משם מעט מעט מאכלו, שהוא חלק מאלף מגרעין חטה וקטנית אחת, כך כל בר ישראל, אפלו מגח בתוך זבל ואשפה, וזוכה לחטף איזו נקדה טובה — אל יתיאש, אלא יהיה יקר בעיניו מאד. ואם תלך, אהובי, בני, בדרך זו, אז תוכל להחיות את עצמך מאד מאד. ואל תפגס בעצבות ובדבאון כאלו אבד מנוס ותקנה מך, פאשר אנו רואים בני-אדם, שהם כל-כך נופלים בעיני עצמם, עד שאין חשובה אצלם הנקדה טובה שעושים, ואינם מאמינים שכל נקדה טובה שעושים בשביל הקדוש-ברוך-הוא, כל מצנה, כל דבור טוב ותפלה, שנה למעלה בשמים מאד מאד, אלא נופלים ביאוש ובדבאון, ורוצים למות, פי חושבים שנה הפתרון — למות, פי מרב יאוש שוכבים במטה כפגר מת. על זה בא התנא הקדוש, ואומר: "ואל יבטיחך יצרך, שהשאל בית מנוס לך, שעל כרחך אתה נוצר, ועל כרחך אתה מת, ועל כרחך אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך המלכים הקדוש-ברוך-הוא"; פי לא יועיל לך שום דבר, אהובי, בני! פי תצטרך לחיות כל זמן שנגזר עליך, ואפלו שתעשה כל מיני מאמצים למות, "על כרחך אתה חי", וכשתתחרט ותרצה כבר לחיות, ויבוא היום האחרון שלך, תבכה: אני עדין רוצה לחיות, זכור גם תזכר, אשר "ועל כרחך אתה מת", ולא יועיל לך שום דבר, ובהכרח תצטרך לתן דין וחשבון לפני מלך המלכים הקדוש-ברוך-הוא. ולכן ראה, אהובי, בני! להתחזק בכל מיני אפנים שבעולם, וכל נקדה ונקדה טובה שאתה עושה בשביל הקדוש-ברוך-הוא, תהיה יקרה בעיניך מאד, פי למעלה מתחשבים מאד מאד עם כל נקדה טובה שאדם עושה בשבילו יתברך. ואם היו בני-אדם יודעים איזו חשיבות יש למעלה בכל העולמות כלם עם כל מצנה ומצנה שעושים, היו מחיים את עצמם ביותר, ולא היו נשברים בשום פנים ואופן. ולכן ראה, אהובי, בני, מה לפניך! חבל לך להתיאש מהחיים, ולבקש ולצפות ליום מותך, פי "במתים חפשי" כתיב, ואמרו חכמינו הקדושים (נדה סא:): מאי דכתיב (תהלים פח, ו): "במתים חפשי", פיון

בא לפי החשבון. פרוטה ופרוטה מטופת לחשבון גדול. כך עבירות קלות כשהן מרובות עולות לחשבון גדול: שעל כרחך אתה נוצר. שנהשמה אינה רונה לנאת מן הפרגוד מקום טהור שהנשמות מונחות שם וליכנס במעי אשה במקום טמא ומלאך זל ומולאה בעל כרחה ומכניסה במעי האשה: ועל כרחך אתה נולד. בשעת הלידה אינו רונה לנאת ומלאך מולאה בעל כרכו: ועל כרחך אתה חי, ועל כרחך אתה מת, ועל כרחך אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא:

שְׁמַת אָדָם, נַעֲשֶׂה חֲפָשִׁי מִן הַמְצוּוֹת. וְלִכֵּן כָּל זְמַן שְׂאֵתָה חַי, אַתָּה יְכוּל לְחַטֵּף הַרְבֵּה מְצוּוֹת, אֲשֶׁר כָּל מְצוּוֹה וּמְצוּוֹה מְאִירָה בְּכָל הָעוֹלָמוֹת עִם אוֹר אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵין שָׂכָר לְשֵׁלֶם עַל מְצוּוֹה אַחַת שְׂאָדָם עוֹשֶׂה. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (סוּטָה ג): כָּל הָעוֹשֶׂה מְצוּוֹה אַחַת בְּעוֹלָם הַזֶּה, מְקַדְמָתוֹ וְהוֹלֵכֶת לְפָנָיו לְעוֹלָם הַבָּא; אֲפֹלוּ שְׂלֵא תַעֲשֶׂה כִּי אִם מְצוּוֹה אַחַת, הַמְצוּוֹה תִּלְךָ לְפָנֶיךָ תָּמִיד — בֵּין בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבֵין בְּעוֹלָם הַבָּא. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (מְכִילֵת בְּשַׁלַּח): כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו מְצוּוֹה אַחַת בְּאַמוּנָה, כְּדָאֵי הוּא שְׂתַשְׁרָה עָלָיו רוּחַ-הַקֹּדֶשׁ. וְזֶה עוֹד בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְכָל שֶׁכֵּן בְּעוֹלָם הַבָּא מְאִיר אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּאוֹר אֵין סוּף, וְנִמְשָׁף עָלָיו אוֹר וְזִיו וְחַיּוֹת וְדַבְּקוֹת הַבוֹרָא יִתְבַּרְךָ שְׁמוֹ. וְלִכֵּן רְאֵה, אֱהוּבִי, בְּנִי! לֹא לְהִתְיַאֲשׁ בְּשׁוּם פְּנִים וְאִפְּן, אֲפֹלוּ שְׂאֵין לְךָ רַק מְצוּוֹה אַחַת, תִּרְקַד מְרַב שְׂמֵחָה, כִּי רַק זֶה מַה שְׂיִשְׂאָר מִמֶּךָ. וְאֲפֹלוּ שְׂנֹדְמָה לְךָ, שְׂאֵין שְׂלֵמוֹת בַּמְצוּוֹה, הַכֹּל פְּתוּיֵי הַיָּצָר, כִּי כְּבָר גָּלוּ לָנוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (עֲבוּדָה וְרָה ד): אֲפֹלוּ אֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין מְצוּוֹה לְפָנָי, כִּי אִם מְצַט, כְּפִיד שֶׁל תִּרְגוּלִין שְׂמִנְקָרִין בְּאַשְׁפָּה, אֲנִי מְצַרְפֵּן לְחֻשְׁבוֹן גְּדוֹל. וְלִכֵּן לְמָה אַתָּה צָרִיךְ לְשַׁכַּב בַּמַּטָּה כְּפָגֵר מֵת בְּיָאוּשׁ, כְּאֵלוּ אַבְד מְנוּס וְתִקְנָה מִמֶּךָ, וְתַחֲכֶה בְּכָל יוֹם, בְּכָל שְׂעָה וּבְכָל רִגַע לְיוֹם הַמִּיתָה?! יוֹתֵר טוֹב שְׂתַקּוּם מִיִּרְדִּיתְךָ וּנְפִילִיתְךָ, וְתַעֲשֶׂה אֲפֹלוּ מְצוּוֹה אַחַת, שְׂזָה יֵאִיר עָלֶיךָ אוֹר גְּדוֹל מְאֹד. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פָּרָשָׁה לֵב, סִימָן ו'): עוֹשֶׂה אָדָם מְצוּוֹה אַחַת, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹתֵן לוֹ מְלֶאכֶּה אַחַד, עוֹשֶׂה שְׁתֵּי מְצוּוֹת, נוֹתֵן לוֹ שְׁנֵי מְלֶאכֶּים, עוֹשֶׂה הַרְבֵּה מְצוּוֹת, נוֹתֵן לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חֲצִי מִחֲנֹהוּ. רְאֵה וְגַם רְאֵה, אֱהוּבִי, בְּנִי, מַה לְפָנֶיךָ, אֲפֹלוּ שְׂאֵנִי יוֹדֵעַ שְׂנֹתְלִכְלֶכֶת בְּזוּהַמַּת פָּגָם הַבְּרִית, שְׂזָה הִבִּיא אוֹתְךָ אֶל יָאוּשׁ וְדַכְאוֹן עִמְךָ, שְׂהִתְיַאֲשֵׁת מִחַיֶּיךָ, וְנִדְמָה לְךָ כְּאֵלוּ אַבְד

מְנוּס וְתִקְנָה מִמֶּךָ, וְאִף פַּעַם כְּבָר לֹא תִחְזוֹר אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, אֵל תֹּאמַר זֹאת, כִּי בְּפִירוּשׁ גְּלָה לָנוּ רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן עח), אֲשֶׁר אֵין שׁוּם יָאוּשׁ בְּעוֹלָם כָּלֵל, וּמְכַל הַמְקוּמוֹת יְכוּלִים לְצֵאת וְלִחְזוֹר בְּתַשׁוּבָה שְׂלֵמָה אֵלָיו יִתְבַּרְךָ. וְכֵן אָמַר רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן קיב): אִם אַתָּה מְאַמֵּין שְׂיִכוּלִין לְקַלְקֵל — תְּאַמֵּין שְׂיִכוּלִין לְתַקֵּן. וְלִכֵּן לְמָה תִּהְיֶה בְּעַצְבוֹת וּבְכַרִּירוֹת?! רְאֵה לְקַחַת אֶת עֲצֻמְךָ בְּיָדֶיךָ, וְתַמְסֵר אֶת עֲצֻמְךָ עַל מְצוּוֹת הַשְּׂמֵחָה, אֲשֶׁר אָמַר רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן כה): מְצוּוֹה גְּדוֹלָה לְהִיּוֹת בְּשְׂמֵחָה תָּמִיד; וְצָרִיכִים לְהַכְרִיחַ אֶת עֲצֻמוֹ לְבוֹא אֶל מְצוּוֹת הַשְּׂמֵחָה, וְאֵל תִּדְחָה אֶת הַשְּׂמֵחָה מִיּוֹם לְיוֹם, כִּי כֵּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תְּנַחֲוּמָא שְׂמִינֵי ב'): אֵין הַשְּׂמֵחָה מְקַתְּנָת לְאָדָם, לֹא כָּל מִי שְׂשִׂמַח הַיּוֹם — שְׂמַח לְמַחֵר. וּבְכַרְט בְּעַת שְׂאֵתָה מְקִים מְצוּוֹה, אַתָּה צָרִיךְ לְהַכְרִיחַ אֶת עֲצֻמְךָ לְהִיּוֹת בְּשְׂמֵחָה. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן כד), שְׂאֲפֹלוּ כְּשֶׂאָדָם מְנַח בְּמִדּוֹר הַקְּלָפוֹת, אִם יָקִים מְצוּוֹה בְּשְׂמֵחָה אֲמִתִּית, יִזְכֶּה לְהִתְעַלּוֹת בְּעַלְיָה אַחֵר עַלְיָה, לְמַעַלָּה מִנְפָּשִׁין, רוּחִין וּנְשַׁמְתִּין, הֵינּוּ מְעוֹלָם הַעֲשִׂיָה אֶל עוֹלָם הַיָּצִירָה, מְעוֹלָם הַיָּצִירָה אֶל עוֹלָם הַבְּרִיאָה, עַד שְׂיִשְׁיג אֶת אוֹר הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, הַמְאִיר בְּאַצִּילוֹת, בְּבַחֲיַנַּת מְטִי וְלֹא מְטִי. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל (סְפָר־הַמִּדּוֹת, אוֹת שְׂמֵחָה, סִימָן א'): כְּשֶׂאָדָם עוֹשֶׂה מְצוּוֹה בְּשְׂמֵחָה, זֶה סִימָן שְׂלִבּוֹ שְׁלָם לְאַלְהֵינוּ. וּבְכַרְט כְּשֶׂתִּזְכֶּה גַם לְדַבֵּר אֵלָיו יִתְבַּרְךָ בְּשְׂמֵחָה עֲצוּמָה, אֲזוּ יִהְיֶה לְךָ נְכוּן וּבְטוֹחַ, שְׂתַפְּלֶתְךָ נְכֻנְסָה בְּהִיכְלוֹ יִתְבַּרְךָ. כְּמוֹכָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ ז"ל (סְפָר־הַמִּדּוֹת, אוֹת תְּפִלָּה, סִימָן ע'): עַל-יְדֵי שְׂמֵחָה, תְּבוֹא תְּפִלַּתְךָ בְּהִיכַל הַפֶּלֶךָ. וְכֵן אָמַר רַבְּנוּ ז"ל (שָׁם, סִימָן פא): תְּפִלָּה שְׂהִיא בְּשְׂמֵחָה, הִיא עֲרֵבָה וּמְתַקָּה לְהַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ. כִּי אֲצֹלוּ יִתְבַּרְךָ מְאֹד מְאֹד חֲשׁוּבָה תְּפִלָּה שְׂהִיא בְּשְׂמֵחָה. וְכֵן כְּשֶׂאָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה בְּשְׂמֵחָה, אֵין עוֹד תַּעֲנוּג גְּדוֹל בְּכָל

העולמות יותר מזה. וכמאמרם ו"ל (ויקרא רבה, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. כגון פרשת פְּרָשָׁה ל', סימן ב') על הפסוק (משלי ו, כג): "וְדַרְךְ חַיִּים תּוֹכַחֲתָ מוֹסֵר", שבע שמחות שבצענו בחמש שמחות: מקרא, משנה, תלמוד, תוספתא ואגדות. אין עוד שמחה בכל העולמות בשמחת התורה. כשאדם זוכה ולומד בכל יום מקרא, משנה, גמרא, מדרש, הלכות ואגדות, ברייתות ותוספתות, מאיר על עצמו אורות צחצחות. ולכן, אהובי, בני! ראה מה לפניך, ראה להחיות את עצמך עם כל נקדה ונקדה טובה שיש בך מנקדת יהדותך, ותצא מהיאוש, ואז תזכה שאיר עליך אור גדול ונורא. ובלבד שלא תתיאש בשום פנים ואפן, והבן למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מב), "י חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק 'אלו הלוקין' (מפוח כג.); ויש לומר הטעם, למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? ויש לומר על-פי דברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן סא), אשר יש כמה ספרים עכשו, וגם עתידים להיות עוד כמה ספרים, וכלם צריכים להעולם, ובתחלה כשלא היתה לו אמונת חכמים, אזי היו כל הספרים אצלו פלא, כי היה מלעיג עליהם, כמו שכתוב (קהלת יב, יב): "עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה יגעת בשר"; דהינו שמלעיג על רבוי ספריהם, ואזי כלם פלא אצלו, וכששב בתשובה על זה, אזי נתחדש אצלו בכל פעם ספר, כי חוזרים ונחשבים אצלו כל הספרים, שבתחלה היו בעיניו פלא; הינו כשאדם פוגם בבריתו, רחמנא לישזון, בפרט בחטא המר והנמקה של הוצאת זרע לבטלה, על-ידי-זה עולים לו עצנים סרוחים במחו ומבלבלים אותו, ועל-ידי-זה הוא חולק על ספרים חדשים, שמאד נצרכים בעולם; כי בכל דור דור הקדוש-ברוך-הוא שולח לנו חכמים אמתיים, הזוכים לחדש חדושי תורה על-פי הקדמות נוראות ונפלאות שקבלו מרבותיהם, וצריכים את כל הספרים, כי כל אחד מחיה את עצמו מספרים אחרים, ומי שלועג וצוחק על ספרים קדושים, בזה הוא מראה שהוא פגום מאד, ומחו מסבב בעצנים סרוחים, פי לבו מטנף כמו בית הפסא, ועל-ידי-זה אין לו עצה שלמה, והוא תמיד מספק. והנה כשאדם לומד פרק בפרקי המדות של אבות האמה, שהם התנאים הקדושים, שכל אחד גלה נוראות ונפלאות, עצות איך להתחזק בעבודת השם יתברך, והנה נופל לאדם בדעתו, מרב חטאיו ועוונותיו ופשעיו המרבים, אולי הן מיתרות — כל העצות האלו, שגלו לנו התנאים בפרק זה, ולכן מסיימים במשנה זו דיקא: "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל"; כי רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכור את נשמות ישראל, כי לזכות הוא מלשון זכור, "לפיכך הרבה להם תורה", שהביא לנו חכמים אמתיים מימות עולם, שחברו ספרים קדושים, כדי לזכור את נשמות ישראל, פי על-ידי רבוי הספרים, יהיה זכור לנשמות ישראל, כי זה מחיה את עצמו בספר זה, וזה מחיה את עצמו בספר זה, וכן זה יתחזק לקים מצוה זו, וזה מתחזק במצוה זו, והכל לזכור את נשמות ישראל. ולכן הוא דבר גדול מאד, שיתרבו מה שיותר ספרים, וכבר גלה לנו רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב',

שֶׁבְכֵלֶם הָיָה יָכוֹל לְהַחֲיוֹת מֵתִים, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (עֲבוּדָה זָרָה י:) יְדַעְנָא דְיוֹטְרִי דְבָכוּ יְדַעֵי לְהַחֲיוֹת מֵתִים; וְלִפְעָמַיִם אֵלּוּ סִפְרֵי הַחֲקִירוֹת גּוֹנְבִים דַּעַת יִשְׂרָאֵל, וְרוֹצִים לְהַכְנִיס דַּעוֹתֵיהֶם הַרְעוֹת וְהַזְרוֹת בְּתוֹךְ דְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים, וְלִפְעָמַיִם הֵם מְסִירִים הַבּוֹשָׁה מֵעַל פְּנֵיהֶם, וְיַמְעִיזִים מִצָּחַם נִגְדָם, וְחוֹלְקִים עֲלֵיהֶם וְכוֹפְרִים בְּדַבְרֵיהֶם בְּפִרוּשׁ, וּפּוֹסְקִים דִּין לַעֲצָמָם, שְׂמַתָּר לְחַלֵּק עַל דְּבָרֵי הַגְּמָרָא, בְּמִקּוֹם שְׂאִין דִּין יוֹצֵא מִשָּׁם, אוֹי לְאֲזַנִּים שְׂפָךְ שׁוֹמְעוֹת! כִּי אֵיךְ יִפְצוּ פֶה, שְׂאִין דִּין יוֹצֵא מִשָּׁם, כִּי הֲלֹא כָּל דֵּינֵי הַתּוֹרָה יוֹצְאִים מֵאֵלּוּ הָאֲגָדוֹת שֶׁהֵם חוֹלְקִים עֲלֵיהֶם, מֵאַחַר שְׂאֵלוּ הָאֲגָדוֹת מִחֲזָקִים אֵת הָאֲמוּנָה, עַל-יְדֵי סִפּוּרֵי הַנְּסִים וְהַנְּפִלְאוֹת וּמוֹסְרָם הַנְּפִלָא וְכִיוּצָא, שְׂפָל דַּבְרֵיהֶם כְּגַחְלֵי אֵשׁ, כְּדִי לְהַדְרִיךְ אֵת הָאָדָם בְּדַרְךְ הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, בְּדַרְךְ אַבוֹתֵינוּ, וְהֵם רוֹצִים לְהַפִּיךְ אֵת הַקְּעָרָה, חֵס וְשָׁלוֹם, כְּאֵלּוּ יֵשׁ רְשׁוּת לְחַלֵּק עַל אֲגָדוֹת חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים, אוֹי לַעֲיָנִים שְׂפָךְ רוֹאוֹת בְּסִפּוּרֵי פְּדָבְרִים הָאֵלֶּה, עַד שֶׁיֵּשׁ שְׂכוֹפְרִים בְּשָׂדִים, שְׂפָל דְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים מְלֹאִים מְזָה, וְהוּא מִיסוּדוֹת הָאֲמוּנָה; כִּי צְרִיכִים לִידַע וּלְהֶאֱמִין שֶׁיֵּשׁ מְלֹאכִים קְדוּשִׁים, וְלְהַפִּיךְ בְּהֶסְטֵרָא אַחֲרָא יֵשׁ קַלְפוֹת וְשָׂדִים, שֶׁהֵם מְשַׁפְּחוֹת רַבִּים מְאֹד מְאֹד, וְאוֹכְלִים כְּבָנֵי-אָדָם וְכוּ', כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (חֲגִיגָה טו:) שֶׁשָּׂה דְּבָרִים גָּאָמְרוּ בְּשָׂדִים, שְׁלִשָּׁה כְּמִלְאָכֵי הַשָּׂרַת וְשְׁלִשָּׁה כְּבָנֵי-אָדָם. שְׁלִשָּׁה כְּמִלְאָכֵי הַשָּׂרַת, יֵשׁ לָהֶם כְּנָפִים כְּמִלְאָכֵי הַשָּׂרַת, וְטָסִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ כְּמִלְאָכֵי הַשָּׂרַת, וְיוֹדְעִין מַה שֶּׁעֲתִיד לְהִיֹּת כְּמִלְאָכֵי הַשָּׂרַת וְכוּ', וְשְׁלִשָּׁה כְּבָנֵי-אָדָם אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין כְּבָנֵי-אָדָם, פָּרִין וְרָבִין כְּבָנֵי-אָדָם, וּמֵתִים כְּבָנֵי-אָדָם. וְהֵם מְזִיקֵי עֲלָמָא, וְכָל הַעֲנָשִׁים עַל יָדָם, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, וְכֵמוֹ שְׂפָל בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֲמִינִים בְּזָה כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּאֵמַת, וְכֵמוֹ שְׂפָל אֲרַעוּ כְּמָה מְעַשְׂיוֹת מְזָה אֵין מְסַפֵּר, וְאֵיךְ

סִימָן לַב), שְׂפָל הַצְּדִיקִים חֲבָרוּ סִפְרִים קְדוּשִׁים בְּמִשְׁפָּךְ כָּל הַדּוֹרוֹת, וְהַכֵּל הָיָה כְּדִי לְקַרֵּב אֵת גְּשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי הַתְּנָאִים וְהָאֲמוּרָאִים, הַגְּאוּנִים וְהַמְקַבְּלִים כָּלֶם חֲבָרוּ סִפְרִים קְדוּשִׁים, וְכָל כְּוֹנְתָם הִיָּתָה רַק כְּדִי לְקַרֵּב אֵת גְּשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֵלָיו יִתְבָּרַךְ. וְלִכֵּן דִּיקָא בְּעַת שְׂאָדָם גּוֹמֵר פְּרָק מִפְּרָקֵי אַבוֹת, שֶׁהֵן עֲצוֹת נוֹרָאוֹת וְנִפְלְאוֹת שְׁגָלָה כָּל תְּנָא וְתַנָּא, וְיִכּוֹלָה לְהַכְנִס בְּדַעַת הָאָדָם מִחֻשְׁבָּה פְּסוּלָה — לְמָה צְרִיכִים אֵת כָּל הָעֲצוֹת הָאֵלּוּ?! לְפִיכָךְ לוֹמְדִים אֵת הַמְּשָׁנָה הַזֹּאת: "רְצָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְזַכּוֹת אֵת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה" בְּשָׁבִיל זְכוּת, לְזַכֵּךְ אֵת הַמַּחַם מִכָּל מִינֵי טְנוּפוֹת, אֲנוּ צְרִיכִים אֵת כָּל הָעֲצוֹת, כְּדִי לְקַיֵּם אֵת כָּל הַמְּצֻוֹת. וְאָמַר מוֹהֲרַנְ"ת ו"ל (לְקוּטֵי-הַלְכוּת, אָבִן הַעֲזָרָה, קְדוּשִׁין, הַלְבָּה ג', אוֹת כ"א), שְׂפָל הַסִּפְרִים הַקְדוּשִׁים שֶׁל הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, שֶׁנִּתְפָּשְׁטוּ עַכְשָׁיו בִּיּוֹתֵר, שֶׁהוּא דָּבָר גְּדוֹל עַד מְאֹד, וְהוּא הַתְּקַרְבוֹת מְשִׁיחַ, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהֲרַ"ן, חֵלֶק א', סִימָן ס"א), שְׂרַבּוּי הַסִּפְרִים, הֵם טוֹבָה גְּדוֹלָה וְתַקּוּן גְּדוֹל לְיִשְׂרָאֵל, שְׂפָכְרֵי יֵשׁ סִפְרִים הִרְבָּה, וְעוֹד עֲתִידִין לְהִיֹּת סִפְרִים רַבִּים, וְכָלֶם צְרִיכִים לְהַעֲלוֹם, וְאֲסוּר לְהַלְעִיג עַל אַחַד מֵהֶם. כִּי רַק הַסִּפְרִים הַמְדַּבְּרִים מִחֲקִירוֹת, צְרִיכִין לְהַרְחִיק מֵהֶם כְּמַטְחֵי קֶשֶׁת, וּלְבַעֲרָם מִבֵּיתוֹ, כְּמוֹ שְׂמַבְעָרִים אֵת הַחֲמִץ וְהַשָּׂאֹר וְיוֹתֵר וְיוֹתֵר, אֲפֵלוּ אִם תְּבָרַם אַחַד מִגְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה מִי שִׁיְהִיָּה, צְרִיכִים בַּעֲוֹר מִבֵּיתוֹ וּרְשׁוֹתוֹ, כִּי אֲסוּרִים בְּמַשָּׁהוּ יוֹתֵר מִחֲמִץ וְשָׂאֹר, כִּי חֲמִץ וְשָׂאֹר הֵם 'לֹא תַעֲשֶׂה' אַחַת אוֹ שְׁתֵּים, אֲבָל סִפְרִים אֵלּוּ — כָּל דַּבְרֵיהֶם נוֹגְעִים בְּכָלֶל אֲמוּנַת בֵּית יִשְׂרָאֵל, עַל-פֶּן בּוֹדָאֵי אֵין לְחַלֵּק כְּבוֹד בְּעִנְיָן זֶה, אֲפֵלוּ לְגְדוֹל שְׂפָגְדוּלִים, מֵאַחַר שֶׁיְכוֹלִין לְהַפְּשֵׁל עַל-יְדֵי-זֶה לְזַלְזֵל בְּכָבוֹד כָּל הַתּוֹרָה וּמַשָּׂה וְיִשְׂרָאֵל, כִּי כָּל דַּבְרֵיהֶם כְּמִדְּקָרוֹת חֲרִב נִגְדָּ דְּבָרֵי כָּל הַתְּנָאִים וְהָאֲמוּרָאִים הַקְדוּשִׁים וְהַנּוֹרָאִים, אֲשֶׁר קָטַן

מתעורר להשם יתברך על-ידי דבר זה שבספר זה, ולפעמים אינו יכול להתעורר, כי אם על-ידי דברי תורה ומוסר שבספר אחר. וגם מי שנפשו חשקה בתורה, ומבלה ימיו עליה כראוי, פי לכה נוצר, יש פנאי בימי האדם אשר הוא חי על פני האדמה, לעיין ולהביט בספרים הרבה מאד, כמו שראינו כמה גדולים, שהיו בקיאים בכמה ספרים הרבה מאד. ולמה לא נלמד קל וחסר מעובדי עבודה זרה ואמות העולם, פי לא קבלו את התורה הקדושה, וכל עניני חכמתם — בעסקי העולם הזה, שהוא הכל נריק צל עובר, ואף-על-פי-כן יש להם הרבה ספרים, אלפים ורבבות, באריכות גדולה מאד, ובכל מדינה נתחדשים אצלם ספריהם הרבה מאד בכל שנה וכמעט בכל יום, ואינם קצים ברבוי ספריהם, ומדוע נבגד אנחנו, חס ושלום, להקפיד על רבוי הספרים של התורה הקדושה, אשר היא חיינו וארץ ימינו בעולם הזה ובעולם הבא, לעולם שכלו ארץ וטוב, לעולמי עד ולנצח נצחים?! והלא כמה תחבולות עושין וכמה ספרים לאלפים ורבבות מחברים בשביל עסקי העולם הזה, קל וחסר בן בנו של קל וחסר, כמה אלפי אלפים ורבי רבבות ספרים עד אין קץ, אנו צריכים לחבר ולהדפיס בשביל התכלית האחרון לעולם הבא?! כי אנו צריכין להכין לעצמנו צדה לדרבנו הרחוקה מאד מאד, וכבר נלכדו רבים מאד מאד בתאוות העולם הזה והבליי וטעיותיו, וכמה תחבולות וכמה ספרים אין מספר אנו צריכין לחדש בכל יום, כדי למצא עצה ותחבולה, להציל את נפשותינו ונפש בנינו ובנותינו והתלויים בנו, להציל כלם מני שחת, ולחיותם על פני האדמה בחיים נצחיים, לקרבם אל התורה ואל העבודה; וגם פי העולם אומרים בשם הבעל-שם-טוב זי"ע על הפסוק (תהלים יט, ח): "תורת ה' תמימה משכיבת נפש", הינו פי תורת ה' תמימה, שעדין לא נגעו בה

יעלה על הדעת לחלק כבוד לגדול שבגדולים בדבר שנוגע נגד אמונת ישראל, שהוא יסוד כל התורה, ובפרט שפבר נתפשטו ספרי הזהר הקדוש וכתבי האריז"ל ושאר ספרים קדושים ההולכים על-פי דרכיהם הקדושות, ובנדאי כל דבריהם של הספרים ההולכים בדרך החקירות — בטלים ומבטלים, נגד דבור אחד מדברי רבי שמעון בן יוחאי ז"ל ותלמידיו גדולי התנאים והאמוראים. ואין להאריך בזה בדבר המוכן מאליו. על-כן ספרים כאלו ההולכים בדרך החקירות — צריכין בעור, מפל שפן שראוי לגזר שלא להדפיסם עוד. אבל כל הספרים ההולכים בדרך התורה הקדושה, בדרך אבותינו, בדרך האמונה הקדושה, בנדאי מצוה גדולה להדפיסם, להרבות ספרים כחול הים; כי כל ספר שמדבר מעניני תורה — הן בדרך הפשט, או בדרך דרוש, או בדרך רמז, או בדרך סוד, או פרוש, או באור, או ספרי פוסקים ושאלות ותשובות, או ספרי מוסר ואגדות וכיוצא בהם — כלם נכוחים למבין, וכלם צריכים להעולם, כלם אהובים, כלם קדושים, פי כלם מדברים מרצונו יתברך הנעלם בהתורה והמצוות, ובנדאי אסור לקוץ ברבוי ספרים, כמו שנמצאים קצת, אשר עיניהם צרה פשרואים שנתחדש עוד אינה ספר חדש, ועתק יצא מפיהם כאלו מצטערים על הראשונים, שפבר יש הרבה ספרים, ולמה לו עוד?! ובאמת לא בדעת ידברו, פי לכל עת וזמן לכל חפץ, פי מי יכריח אותו ללמד זה הספר, ואם לא יהיה לו פנאי ללמד זה הספר החדש, רק יבלה ימיו בספרים שיש מכבר — מי ימחה בידו?! ומה אכפת לו שיש עוד ספרים בעולם, אולי יש בני-אדם שמסגל להם זה הספר דיקא, כמו שראין בחוש, שיש בני-אדם, שיש להם חיות מספר זה, ויש בני-אדם שמחיה אותם ספר אחר, וגם באדם אחד בעצמו, יש שנויים בין הזמן, לפעמים

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. חפילו חלו
 שנחיינו מיתה צניח דין מפני רשעתו, יש להם חלק
 לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא
 אחר תחיית המתים שעתידים לחיות ולעמוד בגופן
 ונפשם חיים נחיים כחמה
 וכלבנה וכוכבים כדמייתי
 בגמרא זהאי פרקא מחים
 שעתידים לחיות אין חזרין
 לעפרן, והעולם הבא אין בו
 לא אכילה ולא שתייה, ואף על

**כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם
 הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמָר (ישעיה ס'): וְעַמּוּד
 כָּלֵם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ גִּצְרֵן
 מִטְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאָר.**

פי שיש בו גוף וגויה, אלא לדיקים יושבין ועטרומיהן
 בראשיתן ונהיין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל
 שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום
 הכי קמי יש להם חלק.

פי יש כמה וכמה מדינות ובעירות של ישראל, ובמקומות אלו מתפשטין אלו הספרים, והם מחיין
 עצמן בהם, ובמקומות אחרים מחיין עצמן בספרים אחרים דיקא, ולכן מסימים דיקא במאמר
 זה: "רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם
 תורה ומצוות"; פי אי אפשר לזכות ולזכר את גשמות ישראל, אלא על-ידי רבוי תורה, ספרים
 קדושים שנתחברו בכל דור ודור, ומצוות — שמבארים ומפרשים כל מצוה ומצוה, איך לקיימה
 בתמימות ובפשטות, והבין למעשה.

**כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה
 זו, אשר אינה שייכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (צ); ויש לומר, כי הנה כשאדם מתחיל
 ללמד את מוסרי האבות, שהם התנאים הקדושים, יכול לפל בנדעתו, איך אוכל להגיע אל המדות
 הנפלאות האלו, מאחר שאני בעצמי יודע באיזה לכליף וזהמה אני נמצא, ויכול להתניאש לגמרי.
 לזאת מתחילים עם משנה זו לפני שלומדים פרק ממדות ומוסרי האבות, שהם התנאים הקדושים,
 לחזק ולאמץ ולעודד ולשמח את כל בר ישראל, ולגלות לו, אשר כל ישראל יש להם חלק לעולם
 הבא, אפילו שכבר עשיתי מה שעשיתי, ונכשלתי במה שנכשלתי, אסור לי לפל ביאוש, אלא
 לזכר שעדיין יש לי תקנה לתקן הכל. ויש לזקק — למה נקט התנא "חלק לעולם הבא", ולמה
 לא אמר: יש להם עולם הבא? אלא יש לומר, אשר חכמינו הקדושים אמרו (שבת קנב): כל צדיק
 וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו; וכן אמרו (תענית ט): כל צדיק וצדיק הקדוש ברוך הוא עושה
 לו חזיו בפני עצמו. וכן אמרו (שמות רבה, פרשה נב, סימן ג): כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני
 עצמו וגן-עדן בפני עצמו; לזאת נקט התנא לשון 'חלק' דיקא, פי כל צדיק וצדיק יש לו את
 החלק והעולם והשביל והחזיו של עצמו. ומביא ראיה, שכל בר ישראל הוא צדיק, שנאמר (ישעיה
 ס, כא): "ועמך כלם צדיקים"; פי לגבי אמות העולם כל עם ישראל צדיקים. ולכן "לעולם יירשו
 ארץ", הינו ארץ העליונה, שכל בר ישראל יזכה לירש את חלקו, והבין.**

פְּרָקֵי ה'

פרק ה' א בעשרה מאמרות. תשעה ויאמר.

א בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם: צְרִיף וּזְרָאִשִׁית נְמִי מֵאֵמֵר הוּא דְכִתְיָ (תהלים לג) זְדַנְר ה' שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! כְּשֶׁנִּבְרָא הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ- הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, בְּרָא אוֹתוֹ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת,

שזעוגס מאזדים את נפשם כאלו מאזדים את העולם. כך מנאחי. ולי נראה שמאזדין את העולם ממש. שמכריעים את כל העולם כולו לכף חובה. ונמלא העולם אצד נשזילס: שנברא בעשרה מאמרות. ואינו דומה המאזד מלאכה שהיא נעשית זיוס אחד למלאכה שהיא נעשית זחרנה ימים:

פְּרָקֵי ה' א בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וַיְמַה תְּלַמּוּד לּוֹמֵר, וַהֲלֹא בְּמֵאֻמְרָא אֶחָד יָכוֹל לְהִבְרָאוֹת, אֲלֵא לְהַפְרַע מִן הַרְשָׁעִים שְׂמֵאֻבְדִּין אֶת הָעוֹלָם שְׂנִבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת, וְלִתְּן שְׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים שְׂמֵקִימִין אֶת

כמובא (ספר יצירה, פרק א, משנה ד'): עֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּלִי מַה מִּדְּתָן עֶשֶׂר שְׁאִין לָהֶם סוּף, עֵמֶק רֵאשִׁי"ת וְעֵמֶק אַחֲרִי"ת, עֵמֶק טו"ב וְעֵמֶק ר"ע, עֵמֶק רו"ם וְעֵמֶק תַּח"ת, עֵמֶק מִזְרַח וְעֵמֶק מַעַרְב, עֵמֶק צְפוֹן וְעֵמֶק דָּרוֹם, וְאֲדוֹן יְחִיד, א"ל מְלִיךָ נֶאֱמָן מוֹשֵׁל בְּכָלֶן מִמְעוֹן קָדְשׁוֹ וְעַד יְעַד יְעַד. וּפְרָשׁ הַרַמְבַּ"ם ו"ל: רֵאשִׁי"ת

הָעוֹלָם שְׂנִבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת:

וְאַחֲרִי"ת, חֲכָמָה וּבִינָה, טו"ב וְר"ע, חֶסֶד וּגְבוּרָה, מִזְרַח וְתַפְאֵרֶת, מַעַרְב וּמְלָכוּת, צְפוֹן וְדָרוֹם, נֶצַח וְהוֹד, רו"ם, תַּח"ת, כְּתוּר, יְסוּד, צִין שָׁם. "וַיְמַה תְּלַמּוּד לּוֹמֵר", שְׁהִבְרִיאָה הַיְתָה צְרִיכָה לְהִבְרָא הַרְף עֲשָׂרָה עֵמֶקִים, שְׁהֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת, "וַהֲלֹא בְּמֵאֻמְרָא אֶחָד יָכוֹל לְהִבְרָא", שֶׁהוּא עֵמֶק רוֹם גְּבֵהִי מְרוֹמִים, סוּד אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא הַכְּתוּר, שְׁבוּ כְּלוּל עֲתִיק, שְׁלֵשׁ רֵאשׁוֹנוֹת שְׁבוּ, שֶׁהוּא: כְּתוּר, חֲכָמָה, בִּינָה, וְאַרְיִף שְׁבוּ כְּלוּל ז' תַּחְתּוֹנוֹת שְׁבוּ, שֶׁהוּא: חֶסֶד, גְּבוּרָה, תַּפְאֵרֶת, נֶצַח, הוֹד, יְסוּד, מְלָכוּת? "אֲלֵא לְהַפְרַע מִן הַרְשָׁעִים שְׂמֵאֻבְדִּין אֶת הָעוֹלָם שְׂנִבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת", וְלִהְיוֹת לָהֶם תְּשׁוּבָה, שְׁנָה סוּד עֲשָׂרַת יְמֵי תְּשׁוּבָה, שְׁנִתְּנוּ לְרַשָּׁעִים לְחֹזֵר בָּהֶם בְּתְּשׁוּבָה. שְׁמָזָה רוֹאִים גְּדֻלְתּוֹ יְתַבְּרָה, שְׁמִרְחֵם עַל הַרְשָׁעִים, וְנוֹתֵן לָהֶם עֲשָׂרָה יְמֵים בַּשָּׁנָה לְמַצֵּא אוֹתוֹ יְתַבְּרָה, כְּמֵאֻמְרָם ו"ל (ראש השנה יח). עַל הַפְּסוּק (ישעיה נה, ו): "דְּרָשׁוּ הַיְיָ בְּהַפְּצָאוֹ" וְגו', אֵלוֹ עֲשָׂרָה יְמֵים שְׁבִין רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכַּפּוּרִים. בְּשִׁבִיל זֶה אוֹמְרִים בְּכָל יוֹם מִיְמֵי עֲשָׂרַת יְמֵי תְּשׁוּבָה מְזֻמּוֹר ק"ל בַּתְּהִלִּים: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעַמְקִים", כְּנִגּוּד הָעֲשָׂרָה עֵמֶקִים שְׁנִתְּגַלוּ בְּכָל יוֹם מִיְמֵים אֵלוֹ, שְׁאֵפְלוּ הַרְשָׁע גָּמוּר שְׁנִפְּל לְאַחַד מִהַעֲמֵקִים, שְׁפָגַם בְּאִיזוֹ סְפִירָה מִעֶשֶׂר סְפִירוֹת כְּנ"ל, גַּם הוּא יָכוֹל לְחֹזֵר בְּתְּשׁוּבָה שְׁלָמָה, וְאֶסוּר לוֹ לְהִתְיַאֵשׁ, כִּי אֵין שׁוּם יְאוּשׁ בְּעוֹלָם כְּלָל, כְּמוֹ שְׂאֵמֵר רַבְּנֵי ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק ב', סימן עח). "וְלִתְּן שְׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים שְׂמֵקִימִין אֶת הָעוֹלָם שְׂנִבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת"; וְהַצַּדִּיקִים, שְׂאֵינִם מְסִיחִים דַּעְתָּם מִפְּנֵי יְתַבְּרָה, כִּי מוֹצְאִים אוֹתוֹ בַּעֲשָׂרָה עֵמֶקִים, וְעַל-יְדֵי-זֶה יֵשׁ לָהֶם כַּח לְהַגְבִּיחַ וּלְהַרִים אֶת כָּל אֵלוֹ שְׁנִפְּלוּ בְּעֵמֶקִי עֵמֶקִים וּבְשָׂאוֹל תַּחְתִּית וּמִתַּחְתִּיו. וְלִכֵּן אֶסוּר לְהִתְיַאֵשׁ כְּלָל, כִּי אֵלוֹ הַרְשָׁעִים שְׂמֵאֻבְדִּים אֶת הָעוֹלָם, רְאוּי לָהֶם לְהִתְקַרֵּב אֶל הַצַּדִּיקִים הָאֲמֵתִיִּים שְׂמֵקִימִים אֶת הָעוֹלָם, וְאֵלוֹ יְתַקְּנוּ אֶת אֵלוֹ, וְעַל-כֵּן הוּא דְּבָר גְּדוֹל מְאֹד לְהִתְקַרֵּב אֶל הַצַּדִּיקִים הָאֲמֵתִיִּים, וְכְמוֹ שְׂאֵמֵר רַבְּנֵי ו"ל (ספר-הַמִּדּוֹת, אוֹת צ', סִימָן קנב): עֶקֶר שְׁלָמוֹת הַנֶּפֶשׁ תְּלוּי בְּקַרְבַּת הַצַּדִּיקִים. וְכֵן אָמַר (שם, סִימָן קמא): רַשָּׁע שְׁעָשָׂה חֲטָאִים

רבים, תקנתו שיהיו פעלותיו להחיות את הצדיק. כי זה תלוי בנה, שהרשע יחיה את עצמו עם הצדיק, ועל-ידי זה תהיה טובה לשניהם, כי הצדיק הרודה אחר הרשע לקרבו, זה פדי להשלים את דעתו, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נג), ולרשע טוב, כי יכול לחזור בתשובה שלמה. וזה שאמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה ג', סימן י'): "ויהי ערב" —

ב עֲשֶׂה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ, לְהוֹדִיעַ כִּמְה אֶרֶץ אֲפִים לְפָנָיו, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מִכְעִיסִין וּבְאִין עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת מִי הַמַּבּוּל.

אלו מעשיהם של רשעים, "ויהי בקר" — אלו מעשיהם של צדיקים, "יום אחר" — יום הכפורים, שאז נתכפר לכלם. אשרי מי שמתחבר עם הצדיקים, שעל-ידי זה גם הוא יכול לתקן השלם, והבן למעשה.

ב עֲשֶׂה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ, לְהוֹדִיעַ כִּמְה אֶרֶץ אֲפִים לְפָנָיו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד מדה יותר יקרה מאריכות אפים, שאדם מאריך אפו על כל מה שעובר עליו; כי אדם צריך להרגיל את עצמו לילך בדרך, ותכרה, מה הוא ארץ אפים, שהאריך אף אפלו על הרשעים, כך אדם צריך שתהיה לו סבלנות ואריכות אפים, אפלו על רשעים, כי תמיד צריכים לבקש את הקדוש-ברוך-הוא על כל בר ישראל, שיחזר בתשובה שלמה, וזה מאד מאד חשוב בעיניו ותכרה, כשמתפללים אפלו על הרשעים. וכך אמרו חכמינו הקדושים (יגרא רבה, פרשה ב'): אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה: מה שאתה יכול לשבת את ישראל — שבת, לגדלם ולפאדם; כי עם מדת ארץ אפים וסבלנות יכולים לעבר את זה העולם בקלות. וצריכים ללמד מהקדוש-ברוך-הוא, שעבר עשנה דורות מאדם הראשון ועד נח שקלקלו את מעשיהם בגגול ובנאוף, והמרידו נגד הקדוש-ברוך-הוא, ואף-על-פי-כן האריך אף עמהם ולא הענישם, וזה למוד עמק, איה שאדם צריך לסבל את כל אשר עובר עליו — הן בפית והן בחוץ. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קנה); אשר אי אפשר להגיע לאריכות אפים, אלא על-ידי אמונה; כי מי שיש לו אמונה חזקה בו ותכרה, הוא עובר על הכל, כי ברגע שאדם מאבד את האמונה שלו, הוא נכנס בעצבים, ונעשה בכעס ורציחה ונעשה כמטרף, ומאבד את דעתו, שכלו ותכמתו לגמרי, ומסגל לעשות כל מיני שטיות, וכמאמרם ז"ל (ספרי מטות): בא לכלל כעס — בא לכלל טעות; והוא אינו פועל שום דבר עם הכעס, כמאמרם ז"ל (קדושין מא.): רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותיה; רואים בני-אדם שתמיד הם בכעס ורגז, ולא פועלים עם כעסם שום דבר, ונשארים כעסנים, ובני-אדם צוחקים מהם. כי מי שבכעס, מאבד את הצלם אלקים, שהיא האמונה הברורה ומזככת בו ותכרה. כי באמת עליך לדעת, אהובי, בני! אשר אין בלעדיו ותכרה קלל, והוא ותכרה מחיה ומנהיה ומקיים את כל הבריאה בלה, ודומם, צומח, חי, מדבר, זה לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא. וככל שאדם מבטל את עצמו אל האין סוף ברוך הוא, כך הוא סובל ומאריך אף על כל מה שעובר עליו. אבל ברגע שהוא מאבד את האמונה שלו, שזה הצלם אלקים, הוא נכנס בכעס ורציחה. ולכן, אהובי, בני! הרגל את עצמך ללכת במדתו של הקדוש-ברוך-הוא, שאף שעשנה דורות מאדם עד נח המרידו נגדו ותכרה, אף-על-פי-כן סבל מהם. וזה למוד בשבילנו להתנהג במדתו ותכרה, שהיא אריכות אפים, "להודיע כמה ארץ אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שהביא עליהם את מי המבול"; כי כל הסבלנות היתה פן ואולי יחזרו

בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה, כְּמוֹ-כֵן אָדָם צָרִיךְ שְׁתַּהַיֵּה לוֹ סְבָלָנוּת עִם עֲצֻמוֹ וְעִם אַחֲרִים. כִּי תָמִיד יְכוּלִים לְחַזֵּר בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂהוּ.

ג עֲשֵׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם, לְהוֹדִיעַ

טוֹבִים כְּנֹגֵד מֵהַ שֶׁהָיָה רָאוּי שִׁיעֲשׂוּ כֹלָם. לְפִיכֵן נִוְלוּ כֹלָם בְּזִכְרוֹתָם. וְכִמוֹ שֶׁנִּטְלָה עֲלֵינוּ עוֹל מִנֹּחַ בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּנֹגֵד כֹּלָם כִּי קִבַּל בְּעוֹלָם הַזֶּה שָׂכָר כְּנֹגֵד כֹּלָם. שְׂכָל אִדָּם יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי חֲלָקִים אֶחָד בְּגַן עֵדֶן וְאֶחָד בְּגֵיהֶנֶם וְכֵה נֹטֵל חֲלָקוֹ

ג עֲשֵׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם, לְהוֹדִיעַ כְּמֵה אֲרָךְ אֲפִים לְפָנָיו, שְׁפָל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מְכַעֲסִין וּבְאִין, עַד שֶׁבָא אַבְרָהָם וְקִבַּל עָלָיו שְׂכָר כָּלָם: צָרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! שְׂבֵא לְהוֹסִיף כָּאֵן עַל גְּדֹל רַחֲמָיו יְתִבְרַךְ, שֶׁאִפְלוּ שְׂכָרָה הָיוּ עֲשֵׂרָה דוֹרוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ וְעָשׂוּ אֶת הַרְעָה לְפָנָיו, אֶף-עַל-פִּי-כֵן חָזַר וְסָבַל, כְּמוֹ-כֵן עַל כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל לְלַמֵּד מוֹסֵר הַשְּׁפָל מִזֶּה, אִיךְ שֶׁאִפְלוּ שְׂסוּבָלִים מִבְּנֵי-אָדָם סָבַל אַחַר סָבַל, וְהֵם שׁוֹפְכִים דְּמָיו בְּמַיִם, וְהוּא סוֹבֵל עַל-בִּוְנוֹת, בְּזִיוֹנוֹת וּשְׁפִיכוֹת דְּמַיִם, עִם כָּל זֹאת כְּדָאֵי לְסָבַל וְלִילֵךְ בְּדַרְכֵי יְתִבְרַךְ, לְהִיֹּת סָבֵל גְּדוֹל עַל כָּל מֵה שֶׁעוֹבֵר עָלָיו, וְנִצְרִיךְ אִפּוֹ. וְיֵשׁ לְדַקְדָּק, לְמֵה קִדְּם בְּעֲשֵׂרָה דוֹרוֹת הַרְאֵשׁוֹנִים מֵאָדָם עַד נֹחַ לֹא אָמַר אֶת הַלְשׁוֹן הַזֶּה "עַד שְׂבֵא נֹחַ", וְאֶצֶּל אַבְרָהָם בֵּן כְּתִבַּת אֶת הַלְשׁוֹן הַזֶּה: "עַד שְׂבֵא אַבְרָהָם וְקִבַּל עָלָיו שְׂכָר כָּלָם"? אֵלָּא יֵשׁ לוֹמַר, כִּי נֹחַ לֹא דָאָג בְּעַבּוּר דּוֹרוֹ לְהַחֲזִירָם לְמוֹטָב, אֵלָּא עָסַק בְּחִקּוֹן עֲצֻמוֹ וְהִצִּיל רַק אֶת עֲצֻמוֹ, וְלִכֵּן לֹא קִבַּל שְׂכָר כְּנֹגֵד כָּלָם, לֹא כֵן אַבְרָהָם אָבִינוּ מָסַר אֶת נַפְשׁוֹ בְּשִׁבִיל כָּל דּוֹרוֹ, וְהוּא הִלֵּךְ וּפְרָסָם וְגָלָה לְכָלָם אֶת הַקְּדוּשָׁת-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמֵאֲמָרָם ו'ל (בְּרֵאשִׁית וְבַה, פָּרָשָׁה מֵג): אָמַר לוֹ הַקְּדוּשָׁת-בְּרוּךְ-הוּא לְאַבְרָהָם: אָנִי לֹא הִיָּה שְׂמִי נִקְרָא לְבְרִיּוֹתֵי, וְהַפְרַת אוֹתִי בְּבְרִיּוֹתֵי, מַעֲלָה אָנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ אֶתָּה שְׁתַּף עִמִּי בְּבְרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם; כִּי הוּא מָסַר אֶת נַפְשׁוֹ. וְכֵן אָמְרוּ (סְפָרֵי הָאֲזִינוּ): עַד שֶׁלֹּא בָּא אָבִינוּ אַבְרָהָם לְעוֹלָם, כִּיכּוֹל לֹא הִיָּה הַקְּדוּשָׁת-בְּרוּךְ-הוּא מְלֵךְ אֵלָּא עַל הַשָּׁמַיִם, אָבִינוּ אַבְרָהָם הִמְלִיכוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ. אִפְלוּ בְּקֶשׁ הַמָּקוֹם מֵאָבִינוּ אַבְרָהָם גִּלְגַּל עֵינָיו וְאֶף נַפְשׁוֹ הִיָּה נוֹתֵן לוֹ. כִּי הוּא מָסַר אֶת נַפְשׁוֹ פְּשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, בְּשִׁבִיל הַקְּדוּשָׁת-בְּרוּךְ-הוּא, וְלִכֵּן דִּיקָא אֶצְלוֹ אָמַר: "עַד שְׂבֵא אַבְרָהָם וְקִבַּל עָלָיו שְׂכָר כָּלָם". וְאָמְרוּ (הַשְּׁמֹטוֹת הַזֶּה, חֲלָק א' רנז): מֵה הַשִּׁיב הַקְּדוּשָׁת-בְּרוּךְ-הוּא לְנֹחַ כְּשֶׁצָּא מִן הַתְּבָה וְרָאָה אֶת הָעוֹלָם חָרָב, וְהִתְחִיל לְכַפּוֹת לְפָנָיו, וְאָמַר: רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, נִקְרָאתָ רַחוּם, הִיָּה לָךְ לְרַחֵם עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ וְכוּ'. הַשִּׁיבוֹ הַקְּדוּשָׁת-בְּרוּךְ-הוּא וְאָמַר: רַעֲיָא שְׂטֵיָא, הַשְּׁתָּא אֲמַרְתָּ דָּא לְמֵה לֹא אֲמַרְתָּ כְּשֶׁעָתָּה דְאֲמַרְתָּ לָךְ: "כִּי אוֹתָךְ רְאִיתִי צְדִיק לְפָנָי" וְגו', וְאַחֲרֵי כֵן "הִגִּנִּי מִבֵּית אֶת הַמַּבּוּל מִיָּם", וְאַחֲרֵי כֵן: "עֲשֵׂה לָךְ תְּבַת עֲצֵי גִפְרִי", כִּי הָיָה אֶתְעַבְבִּית וְאֲמַרְתָּ לָךְ בְּגִין דְּתַבְעֵי רַחֲמִין עַל עַלְמָא. וּמִכְדִּין שְׁמַעְתָּא דְּתַשְׁתַּיִב בְּתִיבּוֹתָא לֹא עָאֵל בְּלַבָּךְ לְמַבְעֵי רַחֲמִין עַל יִשׁוּבָא דְעַלְמָא, וְעַבְדַּת תִּיבּוֹתָא וְאֲשְׁתַּיִבַת וּכְעַן דְאֲתַאבִּיד עַלְמָא פְּתַחַת פּוּמָךְ לְמַלְלָא קְדָמִי בְּעִיִין וְתַחֲנוּגִים. בִּינֵן דִּחְזָא נֹחַ כֵּן, אֲקָרִיב קַרְבָּנִין וְעֲלִין דְּכַתִּיב (בְּרֵאשִׁית ח, כ): "וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וְגו', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בָּא וְרָאָה מֵה בֵּין צְדִיקִים שֶׁהָיוּ לָהֶם לִישְׁרָאֵל אַחַר נֹחַ וּבֵין נֹחַ; נֹחַ לֹא הִגִּין עַל דּוֹרוֹ וְלֹא הִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם כְּאַבְרָהָם, דְּכִינֵן דְאָמַר קְדָשָׁא בְרִיךְ הוּא לְאַבְרָהָם (שָׁם יח,

וחלק חזירו בגן עדן. נחתיב נוטל חלקו וחלק חזירו כ: "זַעֲקֵת סָדֶם וְעַמְרָה פִּי רִבְהָ", מִיָּד "וַיִּגַּשׁ צְבִיָּהֶם: ד' עֲשֵׂה נִסְיוֹנוֹת. א' אור כַּשְׁדִּים שֶׁהֵלִיכוּ נִמְרוֹד לִכְנֶשֶׁן הַאֵשׁ. ב' לֶךְ לֶךְ מֵאַרְצֶךָ. ג' וַיְהִי רַעֲב. ד' הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַד שֶׁשָּׂאֵל, שָׂאֵם יִמָּצָא וּמוֹקֵחַ הַאֵשׁ צִית פִּרְעָה. ה' מִלַּחֲמַת הַמַּלְכִּים. ו' עֲשֵׂה צְדִיקִים, שִׁיכַפֵּר לְכָל הַמָּקוֹם בְּעִבּוּרָם.

מעמד צין הצמרים שהראהו
שעבוד מלכות. ז' המילה. ח'
וישלח אבימלך ויקח את שרה.
ט' גרש האמה הזאת ואת
צנה. י' העקדה:

**ד' עֲשֵׂה נִסְיוֹנוֹת נִתְּנָה
אֲבֹתָם אֲבִינוּ וְעָמַד בְּכָלֵם,
לְהוֹדִיעַ כְּמָה חֲבָתוֹ שֶׁל
אֲבֹתָם אֲבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם:**

לב, ח: "סְרוּ מֵהָר מִן הַדֶּרֶךְ", מִיָּד עָמַד מֹשֶׁה בְּתַפְלָה, "וַיַּחַל מֹשֶׁה" וְגו', עַד שֶׁאַחֲזָתוּ חִלְחָלָה, רִבְּנָן אָמְרֵי לֹא הִגִּיחַ מֹשֶׁה לְהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַד שֶׁנִּתְּנָן בְּפִשׁוּ עֲלֵיהֶם מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא, דְּכַתִּיב (שם לב): "וְאֵם אֵין מַחְנֵי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כְּתַבְתָּ". רוֹאִים מְכַל זֶה שֶׁהַצְּדִיקִים הַקְדוֹשִׁים מוֹסְרִים אֶת נַפְשָׁם בְּשָׂכִיל עִם יִשְׂרָאֵל, וּמְפַקִּירִים אֶת עַצְמָם, הַעֲקָר שִׁיְהִי טוֹב לְעַם יִשְׂרָאֵל. וְלָכֵן דִּיקָא אֲצֵל אֲבֹתָם אֲבִינוּ הַזְכִּיר אֶת הַלְשׁוֹן: "עַד שֶׁבָּא אֲבֹתָם וְקָבַל עָלָיו שְׂכָר כָּלֵם", וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

ד' עֲשֵׂה נִסְיוֹנוֹת נִתְּנָה אֲבֹתָם אֲבִינוּ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם, וְעָמַד בְּכָלֵם, לְהוֹדִיעַ כְּמָה חֲבָתוֹ שֶׁל אֲבֹתָם אֲבִינוּ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! שֶׁאֲבֹתָם אֲבִינוּ הָיָה רֹאשׁ לַמַּאֲמִינִים, וְהוּא הָיָה הָרֹאשׁוֹן שֶׁגָּלָה וּפְרָסָם אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ: יְתַבְרַךְ בְּעוֹלָם, אֵיךְ שֶׁהִכַּל בְּהַשְׁגָּחָה פְּרֻטִית, וְדָבָר גְּדוֹל וְדָבָר קָטָן לֹא נַעֲשֶׂה מַעֲצָמוֹ אֲלֵא בְּהַשְׁגָּחַת הַמַּאֲצִיל הַעֲלִיּוֹן, וְהָיָה הָעוֹלָם שָׂמֵם לְגַמְרֵי, כִּי עַד אֲבֹתָם אֲבִינוּ לֹא הִפְרִיחוּ אֶת הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכָלֵל, עַד שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוֹשִׁים (בַּמִּדְבָּר וּבָה, פְּרָשָׁה יד): אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲבֹתָם, אֲתָה הוֹדַעְתָּ שָׁמַי בְּעוֹלָם, חֲיִיךְ שָׂאֲנִי מִקְּנָה אוֹתָךְ אֶת הַעֲלִיּוֹנִים וְאֶת הַתַּחְתּוֹנִים. וְכִדִּי לְרֹאוֹת אֵם בְּנֹנְתוֹ בְּאֲמַת, נִסּוּ אוֹתוֹ בְּעֲשֵׂה נִסְיוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים. וְדָבָר זֶה סוֹבֵב עַל כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, שֶׁלּוֹקַח עַל עַצְמוֹ לְמַסֵּר אֶת נַפְשׁוֹ בְּשָׂכִיל עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְנַסִּים אוֹתוֹ בְּנִסְיוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים, וְהִכַּל — כְּדִי לְרֹאוֹת אֵם בְּנֹנְתוֹ לְשָׂמִים, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, וְאֵין לוֹ שׁוֹם פְּנִיּוֹת. וְלָכֵן שׁוֹבְרִים אוֹתוֹ וּמְקִימִים עָלָיו רְשָׁעִים אַרְוִירִים שֶׁמְצִיקִים לוֹ, וְאֵם אָדָם זוֹכָה לְהִיּוֹת בְּטֵל וּמְבַטֵּל אֵל הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵינוֹ מִתְפַּעֵל מִשׁוֹם בְּרִיָּה, אֲזוֹ זוֹכָה שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה עוֹמְדָת עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוֹשִׁים (בְּרֵאשִׁית וּבָה, פְּרָשָׁה יב) עַל הַפְּסוּק (בְּרֵאשִׁית יב, ד): "אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְּרָאָם", אֵל תִּקְרֵי 'בְּהַבְּרָאָם', אֲלֵא 'בְּאֲבֹתָם', שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ עוֹמֵד עַל אֲבֹתָם אֲבִינוּ, שֶׁגָּלָה וּפְרָסָם אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ: יְתַבְרַךְ בְּעוֹלָם. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוֹשִׁים (בְּרֵאשִׁית וּבָה, פְּרָשָׁה מב): אֲבֹתָם שֶׁהָיָה תָמִים וְיָהָר לֵב וְנַעֲשֶׂה אוֹהֲבוֹ שֶׁל מָקוֹם, נַעֲשֶׂה לוֹ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כְּרַע. וְלָכֵן כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל שְׁחוֹגֵר מִתְּנִיּוֹ לְהַחְזִיר בְּנֵי-אָדָם בְּתַשׁוּבָה, עָלָיו לְהַתְחַזֵּק וְלֹא לְהִשָּׁבֵר מִשׁוֹם דָּבָר בְּעוֹלָם, כִּי יִנְסוּ אוֹתוֹ בְּעֲשֵׂה נִסְיוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּסּוּ אֶת אֲבֹתָם אֲבִינוּ, כִּי לְמַעַלָּה בְּשָׁמַיִם רוֹצִים לְדַעַת אֵם בְּנֹנְתוֹ בְּאֲמַת, כִּי שֵׁם מְאֹד מְאֹד חָשׁוּב לֵב אֲמַת, לֵב רָחֵב; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁחֲזַק בְּזֶה, וְאֲזוֹ טוֹב לוֹ כָּל הַיָּמִים, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

ה עֲשֶׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וְעֲשֶׂרָה עַל הַיָּם: צָרִיף שֶׁתִּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, אֲשֶׁר אֶמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (פְּסָחִים קטו): בְּכָל יוֹם יוֹדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יוֹצֵא מִמִּצְרַיִם; וְנִמְצָא, שֶׁכָּל בֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל צָרִיף וְחַיֵּב לְרֹאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יוֹצֵא עֲבָדָיו מִמִּצְרַיִם. וְאָמַר רַבֵּנוּ וְלֵ

ה עֲשֶׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וְעֲשֶׂרָה עַל הַיָּם.

ה עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים. שנולד מעשר מכות וכולם היו במצרים ולא בישראל: ועשרה על הים. אחד ויזקעו המים. שני שנעשה הים כמין אהל ונכנסו ישראל לחוכו דכתיב (חבקוק ג) נקבת צמטיו ראש פרזיו. ג' שנעשה קרקעית הים יבש בלא חומר ומיט דכתיב (שמות יד) וצני ישראל הלכו ביבשה. ד' שקרקעית הים שדרכו צו

(לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ד'), שְׁמִצְרַיִם נִקְרְאוּ עַל שֵׁם שְׁמִצְרַיִם לְיִשְׂרָאֵל (עֵין בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פְּרָשָׁה טו, סִימָן ד'), וְכָל אֶחָד כְּפִי בְּחִינָתוֹ יֵשׁ לוֹ צָרוֹת וְיִסּוּרִים. וְלִכֵּן כְּמוֹ שֶׁקָּרוּ לְעַם יִשְׂרָאֵל עֲשֶׂרָה נְסִים בְּיִצְיַאת מִצְרַיִם, כֵּן נַעֲשִׂים נְסִים עִם כָּל בֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם וְיוֹם, וְאֵין אָדָם שֶׁלֹּב עַל גְּדֵל הַנְּסִים שֶׁעוֹשֶׂה אֹתוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, (נְדָה ל'): לְעוֹלָם אֲפֹלוּ בְּעַל הַנֵּס אֵינּוּ מְפִיר בְּנֶסוֹ; כִּי נַעֲשִׂים עִם אָדָם נְסִים כְּאִלּוּ בְּכָל יוֹם, שֶׁהוּא אֲפֹלוּ לֹא תוֹפֵס; כִּי אָדָם הוּא מְלֵא נְסִים, כְּמֵאמְרָם וְלֵ"ל (שׁוּחַר טוֹב, תְּהִלִּים קלו) עַל הַפְּסוּק (תְּהִלִּים קלו, ד): "לְעֹשֶׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוֹ", וְכִי אַחַר עֲשֶׂה עִמּוֹ דְּבַר שֶׁהוּא אוֹמֵר 'לְבָדוֹ'? אֲלֵא הוּא לְבָדוֹ יוֹדֵעַ מַה פְּלֵאִים עוֹשֶׂה, בְּיַצֵּד? אָדָם נִתּוֹן עַל גְּבֵי הַמַּטָּה, וְהַנְּחַשׁ לִפְנֵי עַל הָאָרֶץ, בָּא לְעַמֵּד, הַרְגִּישׁ לוֹ הַנְּחַשׁ מִלְּפָנָיו, וְאֵינּוּ יוֹדֵעַ מַה פְּלֵאִים עֹשֶׂה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עִמּוֹ, וְכִי יוֹדֵעַ? הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא; הֵינּוּ שֶׁהוּא יִתְבַּרֵךְ עוֹשֶׂה נְסִים נִסְתָּרִים לְאָדָם, שֶׁאֲפֹלוּ הוּא

המצריים שהיו רודפים אחרי ישראל נתלחלח ונעשה חומר ומיט. דכתיב (חבקוק ג) חומר מים רבים. ה' שהמים הנקפאים בקרקע הים לא היו חמיכה אחת אלא חמיכות קטנות כעין לצניס ואצני הצנין מסודרים זה אלל זה דכתיב (תהלים עד) אחת פוררת בעון ים שנעשה כעין פרורים. ו' שנחקשו המים הנקפאים ונעשו קשים כסלעים. דכתיב (שם) שברת ראשי תנינים על המים והמצריים נקראו תנינים. ז' שגזר הים לייצ גורים כדי שיעזרו כל שצט ושצט צדרך אחד לצדו והיינו דכתיב (שם קלו) לגזר ים סוף לגורים. ח' שקפאו המים כספיר ושוהם וחוכית. כדי שיראו השצטאים אלל אחת אלל. שעמוד האש היה מאיר להם. וזה שנאמר (שם יח) חשכת מים עצי שחקים כלומר קצון המים היה כעצי שחקים כעצם השמים לטוהר. ט' שהיו יוצאים ממנו מים מחוקים שהיו שומים אותם. וזה שנאמר נוללים. י' שלאחר ששמו מהם מה שרלו. הנותרים מהם היו נקפאים ונעשים ערימות. דכתיב (שמות טו) נערמו מים נלכו כמו נד נוללים:

אינו יודע, ולכן "עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים", זה סובב בכל יום ויום, שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה עִמּוֹ עֲשֶׂרָה נְסִים כְּנִגְדַּת עֲשֶׂר סְפִירוֹת שְׁנִמְצָאוֹת בְּתוֹף הַבְּרִיאָה. וְכֵן "וְעֲשֶׂרָה עַל הַיָּם", כִּי אֶמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (סוֹטָה ב'): קָשָׁה זְוִיגוֹ שֶׁל אָדָם בְּקָרִיעַת יַם סוּף. וְכֵן אֶמְרוּ (פְּסָחִים קיח): קָשִׁין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם בְּקָרִיעַת יַם סוּף; וְנִמְצָא, שֶׁכָּל בֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׂזוּכָה לְמִצְאָת בַּת זְוִיגוֹ וְכֵן זוּכָה לְפָרְנִסְתּוֹ, זֶה נְסִים נְגָלִים, עַד שֶׁאֵין אָדָם תוֹפֵס שְׂמָה שֶׁמִּצְאָת אֶת זְוִיגוֹ, וּמוֹצֵא אֶת פְּרִנְסְתּוֹ בְּכָל יוֹם, זֶהוּ גַם בְּקָרִיעַת יַם סוּף, וְלִכֵּן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרָא אֶת הָעוֹלָם בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, וּמְלַבְּשׁוֹת בְּתוֹף הַבְּרִיאָה, וְזֶה "וְעֲשֶׂרָה עַל הַיָּם"; וְנִמְצָא, שֶׁזֶה שִׁיף לְכָל בֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם הוּא יוֹצֵא מִמִּצְרַיִם, וְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה עִמּוֹ עֲשֶׂרָה נְסִים כְּנִגְדַּת עֲשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁבָּהֶם נִבְרָא הָעוֹלָם, וְכֵן עוֹשֶׂה עִמּוֹ עֲשֶׂר נְסִים עַל הַיָּם, שֶׁהוּא פְּרִנְסָה וְזְוִיגוֹ, וְנִמְצָא, שֶׁזֶה שִׁיף לְכָל בֶּרֶךְ

ו עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים במצרים. ל"ך עד"ט נחמ"ב: ועשרה על הים. הן כנגד עשר נפילות שנשירת ויושע. רמה זים. ירה זים. טבעו זים סוף. מהומות יכסיומו. ירדו זמולות. מרען או"ב. מהרוס קמין. יאכלמו חקש. כסמו יס. זללו כעופרת. הרי עשר נפילות. ותזלעמו ארץ אינו זחשזון הנפילות שזו

ו עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצרים ועשר על הים. ו עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצרים ועשר על הים? אלא אמרו חכמינו הקדושים

(פסחים קטז:): בכל דור ודור תיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים. נמצא, שכל בר ישראל סובל בכל דור ודור מהמצרים, שהם כלל הזמה והשמאה שנמצא בהיום, וכמאמרם ו"ל (מגן דבי אליהו רבה, פרק ז'): אין לה אמה בעולם שהיתה שטופה בדברים מלערים וחסודים בכשפים ובזמה ובכל מעשים רעים, אלא המצרים בלבד. וזה מה שאנחנו רואים היום, שאמות העולם מלאים זמה ודברים מלערים, ובזה הם מצרים לעם ישראל, ויש להם נסיונות קשים ומרים על כל פרט ופרט בחיים, כי הם מכשילים את עם ישראל בכל מיני חטאים ועוונות, רחמנא לישזבן, אשר לומדים מהם. ולכן הם מקבלים מכות על ידי עשר ספירות שהקדוש ברוך הוא מתלבש בהם. וזה מה שאנחנו שומעים מדי פעם בפעם, שאמות העולם רוצחים זה את זה, ועושים מלחמות אחד עם השני, זה בכלל המכות שהקדוש ברוך הוא מביא על האמות, שמציקים ומצרים את עם ישראל, ודבר זה נעלם מכלם, כי כבר אמרו חכמינו הקדושים (ברכות יג:): צרות אחרונות משפחות הראשונות. ולכן אין אדם משים לב, איך שאמות העולם בשקט מקבלים חזרה מה שעשו לעם ישראל, כי הורגים אחד את השני, ונעשית פה נשם רעידת אדמה, שהם נקברים חיים, בנדאי היינו רוצים לראות כמו עינינו נקמת דם עבדיו יתברך השפוק, אבל כל זה הוא נעלם ונסתר מעיני כל, ואנחנו לא יודעים את דרכי המקום ברוך הוא וברוך שמו. וכן בעניני זווגין ופרנסה, שאמרו חכמינו הקדושים, שקשין בקריעת ים סוף (סוטה ב. פסחים קיח:); וידוע, אשר אמות העולם גורמים רשעות לעם ישראל, ומונעים מהם את פרנסתם, ומה גם שבכל פעם יש גזרות משנות נגד זווגין של ישראל, כאשר אנו עדים עכשו מה שהערב רב, ימח שמם וזכרם, עושים, שמונעים את נשמות ישראל מלהתחתן בגיל צעיר, וגורוניהם הרע-בנים' הרשעים ארורים, שלוחי הערב רב, מונעים לחתן את הנער בגיל צעיר, בכל מיני תואנות ושקרים, בשעה שהם מעודדים זמה ותועבות רעות, בלי נשואים עוד בגיל צעיר, כידוע דבר זה מה שקורה היום בארצנו הקדושה, בנדאי שלם ישלם המבעיר את הבערה, וכמו שהמצרים קבלו עשר מכות על הים, כן הם יקבלו עשר מכות קשות ומרות, על ידי שגורמים שלעם ישראל לא תהיה פרנסה, כי הם גוזרים כל מיני גזרות של ארנוניות ומסים, וכן גורמים שלא יתנו להתחתן בגיל צעיר, ובנדאי ענוש יענשו. נמצא, שדבר זה שיק גם עכשו, כמו שהמצרים קבלו עשר מכות במצרים ועשר על הים, כמו-כן שיק דבר זה שאמות העולם המצרים ומציקים את נשמות ישראל מקבלים כל מיני מכות מפלאות, אשר זה נעלם מעיני כל חי, וכמו-כן רשעי הערב רב וגורוניהם הרע-בנים, יקבלו עשר מכות על ידי עשר ספירות, וישלמו מחיר כבד על כך שמונעים מנשמות ישראל פרנסה וזווגין, ודברים אלו יודעים רק זכי הראות ויודעי העתידות, והבן למעשה.

ז עֲשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִסּוּ אַבּוֹתֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא בַּמַּדְבָּר, שְׁנֵאמַר (בַּמִּדְבָּר יד, כב): אַבּוֹתֵינוּ אֶת הַקֶּבֶ"ה בַּמַּדְבָּר. שְׁנֵים צִים. אֶחָד "וַיִּנְסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי": זִירְדָּה שֶׁס נֹאמַר (שם יד) הַמַּזְלִי אֵין קִצְרִים זַמְרִים. צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אָדָם צְרִיף לְהִיּוֹת בְּטֵל וּמִבְטָל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְתַמִּיד לְתַת תּוֹדָה וְהוֹדָאָה לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַל כֹּל הַחֲסֵד חֲנּוּם שְׁעוֹשָׂה עִמּוֹ, כִּי בְּאֵמַת הַמְּאֲמִין הַאֲמַתִּי, אֲשֶׁר אֵין שׁוֹם מְצִיאוֹת בַּלְעֲדִיו יִתְבָּרַךְ

ז עֲשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִסּוּ אַבּוֹתֵינוּ אֶת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּמַּדְבָּר, שְׁנֵאמַר (בַּמִּדְבָּר יד): וַיִּנְסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

הַעַם עִם מִשָּׁה. שְׁנֵים זַמֵּן לֹא תִלְאוּ וּלְאוּ. אִישׁ חֹל יוֹתַר מִמֶּנּוּ וּיּוֹתִירוּ. שְׁנֵים זַסְלִיו. הַרְאִשׁוֹן זַסְזַתְנוּ עַל סִיר הַזֶּסֶר. זַסְלִיו הַשְּׁנִי וְהַסְפִּסּוּף אֲשֶׁר זַקְרָנוּ. אֶחָד זַעגַל. וְאֶחָד זַמְחַאוּנִים וּזַמְרַגְלִים. וְהוּא עִשִּׂירִי שֶׁס

כָּלֵל, וּבְכָל תְּנוּעָה וְתַנוּעָה שֶׁס אֶלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם, נֹאמַר וַיִּנְסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: הוּא רֹאָה רַק נְסִים נְגָלִים שְׁעוֹשָׂה עִמּוֹ הַקְּדוּשׁ-

בְּרוּךְ-הוּא, כִּי עֲצָם קִיּוּם הָאָדָם בְּזֶה הָעוֹלָם זֶה נִס אֶחָד גְּדוֹל, כִּפִּי רַבּוּי הַקְּלִפּוֹת וְהַסְטְרָא אַחְרָא, הַמְחַלּוֹת וְהַחֲלָאִים רְעִים הַמְזִיקִים אֶת הָאָדָם, לֹא הִיָּה הָאָדָם רָאוּי לְהַתְקַיֵּם כְּרַגַּע. וְלִכֵּן מִי שְׁמַתְבוֹנֵן עַל חֲסְדֵי הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, הוּא צְרִיף לְהוֹדוֹת וּלְהִלֵּל וּלְשַׁבַּח אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַל כֹּל שְׁעַל וְשַׁעַל וְעַל כֹּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה. וּבְזֶה שְׁאָדָם מְנַסֶּה אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, בְּזֶה הוּא כּוֹפֵר בְּטוֹבַת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, וְעֲנָשׁוּ גְדוֹל מְאֹד, וּמִזֶּה בָּא שְׁבִנֵי-אָדָם סוֹבְלִים סְבַל כֹּל-כֶּף גְּדוֹל, כִּי אֵין לָהּ אָדָם שְׁלֵא יִהְיֶה בְּזֶה הָעוֹלָם בְּעַצְבוֹת וּבְמִרְיוֹת וּבְדַכְאוֹן פְּנִימִי, וְהַכֵּל בָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְנַסֶּה אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, הֵינּוּ כְּשֵׁלֵא הוֹלֵךְ לוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא רָצָה, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא כְּבַר מְטִיחַ דְּבָרִים כִּלְפֵי מַעְלָה. וּבְאֵמַת אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרַכּוֹת נד): בְּכָל מַדָּה וּמַדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לָהּ הוּי מוֹדָה לוֹ; כִּי אָדָם צְרִיף תַּמִּיד לְהוֹדוֹת וּלְהִלֵּל וּלְשַׁבַּח וּלְפָאֵר אֶת הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, עַל גְּדֹל הַנְּסִים וְהַנְּפִלְאוֹת שְׁעוֹשָׂה עִמּוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְאֶסוּר לְנַסּוֹת אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי הַמְנַסֶּה אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, זֶהוּ פָּגַם בְּאִמוּנָה, וּמִה גַּם שְׁלִבְסוּף יִסְבַּל סְבַל נוֹרָא מְאֹד. וְהִנֵּה אַבּוֹתֵינוּ נִסּוּ עֲשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּמַּדְבָּר, וְלִכֵּן עָבַר עֲלֵיהֶם מִה שְׁעֵבַר, שֶׁהַצְטַרְכוּ לְהַסְתּוֹכַב בַּמַּדְבָּר, וְהִיָּה לָהֶם רַע וְמַר מְאֹד. וְדַבֵּר זֶה שִׁיף בְּכָל יוֹר וְדוֹר, אָדָם צְרִיף לְדַבֵּק אֶת עֲצָמוֹ בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וּלְהוֹדוֹת וּלְהִלֵּל וּלְשַׁבַּח וּלְפָאֵר אֶת הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ עַל כֹּל הַנְּסִים וְהַנְּפִלְאוֹת שְׁעוֹשָׂה עִמּוֹ, וְאִם תִּסְתַּפֵּל הֵיטֵב, אֶהוּבִי, בְּנִי! תִּרְאֶה אֶת גְּדֹל הַנְּסִים שְׁעוֹשָׂה עִמָּךְ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְחֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אָמְרוּ (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה כד, סִימָן א'): בָּא וּרְאֵה כְּמָה נְסִים עוֹשָׂה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עִם הָאָדָם, וְהוּא אֵינּוּ יוֹדַע, שְׁאֶלּוּלֵי אוֹכַל פֶּת כְּשֶׁהִיא חַיָּה, הִיָּתָה יוֹרְדַת לְתוֹף מְעִיו וּמְשֻׁרְטַת אוֹתוֹ, אֲלֹא בָּרָא הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְעִיָּן בְּתוֹף גְּרַגְרָתוֹ וְכוּ', עֵינֵי שָׁם. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (נְדָה לא): לְעוֹלָם אֶפְלוּ בְּעַל הַנֶּס אֵינּוּ מִפִּיר בְּנִסּוֹ. וְלִכֵּן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי! לְהַצְדִּיק עֲלֶיךָ אֶת הַדִּין. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תַּעֲנִית ח): כֹּל הַמְצַדִּיק אֶת עֲצָמוֹ מִלְּמַטָּה מְצַדִּיקִים עָלָיו אֶת הַדִּין מִלְּמַעְלָה; וְאֶסוּר לְקַרָּא תַגָּר כִּלְפֵי מַעְלָה, אֶפְלוּ שֵׁישׁ דְּבָרִים שְׁבִין-אָדָם אֵינּוּ מְסַגֵּל לְהַבִּין אוֹתָם, עִם כֹּל זֹאת אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרַכּוֹת ס): לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם רַגִּיל לוֹמַר: כֹּל מָאן דְּעָבִיד רַחֲמָנָא לְטַב עָבִיד; מִה שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשָׂה — הַכֵּל לְטוֹבָה, וְאֶפְלוּ

שלא יכולים להבין כל דבר, כי מי יודע דרכי המקום ברוך הוא יתברך שמו, וכמאמרם ז"ל (פסחים קיח.) מאי דכתיב (תהלים קלו, א): "הודו לה' פי טוב", הודו לה' שגובה חובתו של אדם בטובתו, עשיר בשורו, ואת עני בשיו, יתום בביצתו, אלמנה בתרנגולתה. ולכן אם תלך בדרך זו — להודות ולהלל ולשבח ולפאר את הבורא יתברך שמו, הקדוש-ברוך-הוא ישפיע עליך ערכות נעימות ידידות ויו חיות אלקותו יתברך, שיאיר

ח עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש. לא

עליך בגלוי נורא ונפלא מאד. וכל הצרות שבאות לאדם, הן רק מחמת שאינו רוצה לקבל על עצמו את מלכותו יתברך, כי תכף כשעובר על אדם מה שעובר — משברים ונגלים, הוא כבר מטיח דברים כלפי מעלה, שזו כפיות טובה. ולכן דיקא אבותינו שהיו במדבר, נסו את הקדוש-ברוך-הוא בעשרה נסיונות, וקבלו את עגשם שמתו במדבר. והכל מחמת שלא רצו לשמע בקולו של משה, שהוא הדעת של כלל נשמות ישראל, שהאיר בהם (דברים ד, לה): "אתה הראת לדעת פי הנני"ה הוא אלקים אין עוד"; וזכור תזכר את זאת, אהובי, בני, כל ימי חייה, שתשתדל להודות ולהלל ולשבח ולפאר את הבורא יתברך שמו, אפילו שעוברים עליך משברים ונגלים, לעולם אל תטיח דברים כלפי מעלה, שזה בכלל נסיונות שאדם מנסה, כבכול, את הקדוש-ברוך-הוא, כאלו שהוא צריך לעשות רצונה. ובאמת אדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, להיות בטל ומבטל בעיני עצמו, ולהרגיל את עצמו להודות ולהלל אותו יתברך, על כל החסדים שעושה עמו. ואמרו חכמינו הקדושים (זקוט תהלים, רמז תתעה): אין לישראל מה שישלמו להקדוש-ברוך-הוא, אלא הודאה בלבד; כי בזה שאדם מודה על החסדים שהבורא יתברך שמו עושה עמו, על-ידי-זה הוא יכול לעבר את זה העולם בשלום. ובאמת צריך שתדע, אהובי, בני, שיש בזה למוד עמק עמק מי ימצאנו, ורבנו ז"ל גלה לנו (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימן קצה) על הפסוק (תהלים ד, ב): "בצר הרחבת לי"; הינו שגם בצרה בעצמה, השם יתברך מרחיב לו. כי אם יסתכל האדם על חסדי השם יתברך, יראה שאפילו בעת שהשם יתברך מצר לו, גם בהצרה בעצמה השם יתברך מרחיב לו ומגדיל חסדו עמו. ואת הלמוד הזה צריכים להתדיר היטב היטב בתוך לבו, ואז ינקה לעבר את זה העולם בשלום. כי באמת יש על האדם עגשים קשים ומרים ודינים, עד שיש בני-אדם שגשברים לגמרי ומטיחים דברים כלפי מעלה מרב צערם הקשה, שזה בכלל הנסיון שמנסים את הקדוש-ברוך-הוא, כאלו הוא יתברך מכרח לעשות את רצונם, ואם לא הולך להם כמו שרצו, אזי בועטים, רחמנא לישון, ובאים לכפירות ואפיקורסות. אבל אם אדם מרגיל את עצמו להודות ולהלל ולשבח ולפאר את הבורא יתברך שמו, על-ידי-זה באמת הוא רואה נסים ונפלאות שהקדוש-ברוך-הוא עושה עמו, וזוהי לראות הרחבות שהוא יתברך מרחיב לו. ואם תחדיר בעצמך, אהובי, בני, את הלמוד העמק הזה, אז תוכל לעבר את זה העולם בשלום, ותהיה דבוק בחי החיים בו יתברך, ומכל דבר תראה רק את האלקות הממתיחה והמהנה ומקיימת את הדבר הזה, ותזכה להעשות כלי להמשיך בך ערכות, נעימות, ידידות, ויו, חיות אלקותו יתברך, והבן למעשה.

ח עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש: צריך שתדע, אהובי, בני, שהתורה נצחית ושיבת גם עכשו. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימן יג): בית-המקדש הוא המוח של האדם, כי כשיש לאדם דעת ושכל, יודע בידיעת הנני"ה ברוך הוא, זה נקרא בגין בית-המקדש, כמאמרם ז"ל (ברכות לג.): מי שיש בו דעה, כאלו נבנה בית-המקדש בימיו. נמצא, שגם עכשו יש לכל

אָחד בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ בְּמַחוּ, אִם הוּא דְבוּק בְּהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, זֶה ח וְלֹא אִירַע קָרִי לַכֹּהֵן נִקְרָא בְּנֵן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ. וְלִכֵּן גַּם עֲכָשׁוּ שְׂיָכִים הַעֲשָׂרָה נְסִים הָאֵלוּ, גְּדוּל. לְפִי שֶׁהִיא טוֹמַאָה שֶׁהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד הַדְּבוּק בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הַיּוֹלָאָה מִגּוֹפּוֹ הִיא הַדְּבַר הוּא. "לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרִיחַ בָּשָׂר הַקְדָּשׁ"; רַבֵּנוּ ו"ל אָמַר מִגּוֹנָה וּמְכוּעַר יוֹתֵר מִשָּׂאֵר

הַפִּילָה אִשָּׁה מֵרִיחַ בָּשָׂר הַקְדָּשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בָּשָׂר הַקְדָּשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זָכוּב בְּבֵית הַמִּטְבְּחִים, וְלֹא אִירַע קָרִי לַכֹּהֵן גְּדוּל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְלֹא כָּבוּ

(לקוטי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן כט): כְּשֶׁפּוֹגְמִים בַּדְּבוּר, אֲזִי הַדְּמִים מִלְחִיצִים בְּמַחֲזִין, וְאֲזִי יֵשׁ נִפְיָלָה, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. וְהִנֵּה אִשָּׁה

הִיא בְּסוּד תַּפְלָה, כַּמּוּבָא בְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לקוטי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן י), בְּסוּד (תַּהֲלִים נא, יז): "אֲדַנִּי שְׁפַתִי תִפְתַּח" — רָאשֵׁי תְבוֹת אִשְׁתִּי; הֵינּוּ הִשָּׁב אִשְׁתִּי הָאִישׁ שֶׁהוּא הַתַּפְלָה, וְכֵן הוּא (לקוטי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן יח): אִשְׁתִּי רָאשֵׁי תְבוֹת (דְּבָרִים כז, ו): "אֲכַנִּים שְׁלֵמוֹת תִּכְנֶנּוּ", וְאֲכַנִּים הֵם הָאוֹתִיּוֹת. וּמוּבָא בְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לקוטי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ב'), שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְזָכוּת לַתַּפְלָה, אֲלֵא עַל־יְדֵי קִדְשָׁת הַבְּרִית. כִּי כְּשִׁישְׁמַר אֶת הַבְּרִית — יִזְכֶּה לַתַּפְלָה. וְזֶה נִס אֶחָד שֶׁנַּעֲשֶׂה לְאִישׁ כְּשֶׁר הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, שֶׁהַדְּעַת בְּשְׁלֵמוֹת, שֶׁהוּא בְּנֵן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, אֲשֶׁר לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרִיחַ בָּשָׂר הַקְדָּשׁ. הֵינּוּ בָּשָׂר הַקְדָּשׁ זֶה קִדְשָׁת הַבְּרִית, שֶׁעַל יְדוֹ זֹכִים לַתַּפְלָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת אִשָּׁה, וְכִשְׁבַּר יִשְׂרָאֵל זֹכֶה לַתַּפְלָה, אֲזִי זֹכֶה לַתְּקוּן הַמַּחֲזִין, שֶׁלֹּא נֹפֵל וְאִינוּ בְּבְחִינַת נֶפֶל, אֲדַרְבָּה הַמַּחֲזִין שְׁלוֹ בְּשְׁלֵמוֹת, בְּתַכְלִית הַשְׁלֵמוֹת. "וְלֹא הִסְרִיחַ בָּשָׂר הַקְדָּשׁ מֵעוֹלָם"; מִי שְׁזוֹכֶה לְשְׁלֵמוֹת הַמַּחֲזִין, שֶׁהוּא בְּנֵן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, הוּא אֶף פַּעַם לֹא יָבוֹא לְיַדִּי פָּגַם הַבְּרִית, כַּמּוּבָא בְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לקוטי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן לו'), שֶׁבָּשָׂר הַקְדָּשׁ הוּא תְּקוּן הַבְּרִית, כִּי סְלוּקָא דִּיסוּדָא עַד אַבָּא וְאִמָּא (וְהַר מִשְׁפָּטִים קי): הַמַּחֲזִין שֶׁל אָדָם הֵם כְּפִי הַיְסוּד, אִם אָדָם תִּקֵּן אֶת הַמַּחֲזִין, לֹא יָבוֹא לְיַדִּי פָּגַם הַיְסוּד, וְכֵן לְהַפְּךָ — אִם אָדָם לֹא פָּגַם בַּיְסוּד, אִין לוֹ פָּגַם הַמַּחֲזִין. וְזֶה נִס שְׁנִי שֶׁנַּעֲשֶׂה לְאִישׁ כְּשֶׁר הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, שֶׁהַדְּעַת בְּשְׁלֵמוֹת, שֶׁהוּא בְּנֵן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, "וְלֹא הִסְרִיחַ בָּשָׂר הַקְדָּשׁ מֵעוֹלָם", כִּי מִי שְׁזוֹכֶה לְמַחֲזִין שְׁלֵמִים, זֹכֶה לְקִדְשָׁת הַבְּרִית, הַפְּךָ סְרַחוּן תַּאֲוֹת נְאוּף. וְכַמְּאָמְרָם ו"ל (קַדוּשִׁין עא): וּמִסְרִיחִים עָרְסוֹתָם בְּשִׁכְבַת זָרַע שְׂאִינָה שְׁלֵהֶם. וְכֵן אָמְרוּ (וַיִּקְרָא רַבָּה, פָּרָשָׁה ה', סִימָן ג'): עַל הַפְּסוּק (עֲמוֹס ו, ד): "וּסְרִיחִים עַל עָרְסוֹתָם", שֶׁהֵיוּ מִסְרִיחִין בְּעֵבְרוֹת עַל מִטּוֹתֵיהֶן. "וְלֹא נִרְאָה זָכוּב בְּבֵית הַמִּטְבְּחִים", רַבֵּנוּ ו"ל אָמַר (לקוטי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן יז): אֲכִילָה בְּקִדְשָׁה נִקְרָאת בְּחִינַת מִזְבֵּחַ, כַּמְּאָמְרָם ו"ל (בְּרַכּוֹת נה): שֶׁלְּחַנּוֹ שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר לוֹ כְּמִזְבֵּחַ. וְהִנֵּה זָכוּב הוּא קְלַפַּת עֲמַלְק, כַּמּוּבָא (קַהֲלַת יַעֲקֹב, עַרְף זָכוּב): עֲמַלְק נִתְגַּלְגַּל בְּזָכוּב, וְהוּא נִרְמַז בְּרָאשֵׁי תְבוֹת (שְׁמוֹת יז, יד): "כִּתְבֵּן זֹאת זִכְרוֹן בְּיַסְפָּר וְשִׁים בְּאֲזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ, כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זִכְרֵךְ עֲמַלְק" וְגו'. כִּי יְהוֹשֻׁעַ לּוֹחֵם נֶגֶד הַזָּכוּב שֶׁהוּא עֲמַלְק. וְזֶה (מְלָכִים ב', א, ב): "לָכוּ דַרְשׁוּ בְּבַעַל זָכוּב אֱלֹהֵי עַקְרוֹן" וְגו', עַקְרוֹן הוּא מְלִשׁוֹן קָרִי, שְׁזוֹ טְמֵאת עֲמַלְק, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (דְּבָרִים כה, יח): "אֲשֶׁר קָרָה בְּדֶרֶךְ" וְגו', וְזֶה נִס שְׁלִישִׁי שֶׁנַּעֲשֶׂה לְאִישׁ כְּשֶׁר הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, שֶׁהַדְּעַת בְּשְׁלֵמוֹת, שֶׁהוּא בְּנֵן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ. "וְלֹא נִרְאָה זָכוּב בְּבֵית הַמִּטְבְּחִים"; הֵינּוּ מִי שְׁזוֹכֶה לַתְּקוּן הַמַּחֲזִין, תְּקוּן הַדְּעַת, וְהִיא אִכִּילָה שְׁלוֹ בְּקִדְשָׁה, כְּעֵין מִזְבֵּחַ שֶׁמְכַפֵּר, לֹא נִרְאָה אֲצִלוֹ זָכוּב, שֶׁהוּא טְמֵאת עֲמַלְק. כִּי מוּבָא בְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לקוטי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן ה'): שֶׁהַטְּמֵאָה הַזֹּאת בְּאֵה עַל־יְדֵי אֲכִילָה, כִּי לְמַאֲכָלִים יֵשׁ חֶלֶק בְּחֵלוֹם שְׂרוּאָה טְמֵאת קָרִי. "וְלֹא אִירַע קָרִי לַכֹּהֵן גְּדוּל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים"; רַבֵּנוּ ו"ל אָמַר

טומאות: ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה. (לקושי-מהר"ן, חלק ב', סימן קיז): כְּכֹל שְׂאֵדָם נִכְנָס
 וּלְפָנָיו עַל פִּי שֶׁהַמִּזְבֵּחַ נִמְקָא מִגּוֹלָה הִיא: וְלֹא נִצְחָה הַרוּחַ אֶת עֲמוּד הָעֵשֶׂן. שֶׁלֹּא יֵהָא מִתְמַר וְעוֹלָה:
 בְּקִדְשָׁה עֲלִיּוֹנָה מְאֹד, מִתְגַּרְרָה בּוֹ הַיִּצְרָר הַרְעָה
 לְהִכְשִׁילוֹ בְּפָגַם הַבְּרִית; וְלִכְּנָן זֶה אֶחָד מֵהַנְּסִימִים
 הַכִּי גְדוּלִים, שְׁלֹא אֲרַע קָרִי לְכַהֵן גְּדוּל בְּיוֹם

הַגְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֵצֵי הַמַּעֲרֵכָה, וְלֹא נִצְחָה הַרוּחַ
 הַכַּפּוּרִים, כִּי אִזּוֹ נִכְנָס
 הַכַּהֵן גְּדוּל לְקִדְשָׁה
 גְּבוּרָה כְּזוֹ, לְפָנָיו וְלִפְנֵימָיו,

שְׂרָצָה הַיִּצְרָר הַרְעָה לְהַתְגַּרְוֹת בּוֹ וְלִהְכָשִׁילוֹ. וְזֶה גַם רְבִיעֵי שְׁנַעֲשֶׂה לְאִישׁ כְּשֶׁר הַדְּבִיב בּוֹ יִתְבַּרְךָ,
 שֶׁהַדַּעַת בְּשִׁלְמוֹת, שֶׁהוּא בְּנֵן בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא נִקְרָא כַּהֵן גְּדוּל, מֵאַחַר שֶׁהַמַּחֲיִן אֶצְלוֹ בְּשִׁלְמוֹת,
 שָׁזָה בְּנֵן בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, וְהָיָה רְאוּי שְׂיָבוֹא לְמִקְרָה לְיָלָה, חֵס וְשְׁלוֹם, וּבִפְרָט אִישׁ כְּשֶׁר שָׁשׁב
 בַּתְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּכָל יוֹם אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, הָרִי אֶצְלוֹ כָּל יוֹם כְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְזֶה הַגַּם שְׁנַעֲשֶׂה לְכָל
 צַדִּיק, שֶׁהוּא בְּחִינַת כַּהֵן גְּדוּל הַדְּבִיב בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרְךָ. "וְלֹא כִּפּוֹ הַגְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֵצֵי
 הַמַּעֲרֵכָה"; כִּי מוּבָא בַּזֶּהר (וְעֵינָא מֵהֵימָנָא צו כח): אֵשׁ תְּמִיד תּוֹקֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ — דָּא אוֹרֵייתָא,
 דְּאִתְמַר בֵּהּ (וְרַמְיָה כג, ט): "הֲלֹא כֹה דְבָרִי כְּאֵשׁ נֹאֵם הַנְּזִ"ה", לֹא תִכְבֶּה וְדָאִי, דְּעַבְרָה אֵינָה מְכַבֶּה
 תּוֹרָה, אֲבָל עַבְרָה מְכַבֶּה מִצְוָה, וּמֵאֵן דְּעַבְדַּ עַבְרָה דְּמְכַבֶּה מִצְוָה דְּאִיָּהּ גַּר הַכִּי מְכַבֶּה גַּר דִּילָהּ.
 דְּאִתְמַר בֵּהּ (מְשַׁלִּי כ, כז): "גַּר הַנְּזִ"ה נִשְׁמַת אָדָם", מִגּוֹפִיָּה וְהָיָה כְּבוֹי דְּאִשְׁתָּאֵר גּוֹפָא בְּחִשׁוּכָא.
 וְהַכִּי מֵאֵן דְּסָלִיק שְׁכִינְתָּא מֵאִתְרָהּ, גָּרִים כְּבוֹי לְכָל הָעוֹלָם וְחִשׁוּכָא לְהָהוּא אִתְרֵי. וְחִשׁוּכָא אִיָּהּ
 עַבְרָה (שָׁם ל, כג): "וְשִׁפְחָה כִּי תִירַשׁ גְּבֻרָתָהּ", וְסָלִיקוּ דְּמִצְוָה מִסְטָרָא דְּעַמִּי הָאֲרָץ לְהוֹן מְכַבֶּה
 מִצְוָה, לְקַיִם בַּהוֹן (שְׁמוּאֵל-א' ב, ט): "וְיִרְשָׁעִים בַּחֲשֵׁן יִדְמוּ"; אֲבָל לְגַבִּי מְאִרֵי תּוֹרָה לִית לָהּ כְּבִיָּה
 עוֹלָמִית בַּהוֹן בְּגִין דְּנִתְרִין לָהּ בְּכַמָּה רִזִּין דְּאוֹרֵייתָא דְּאוֹר ר"ז אִתְקַרֵּי וּמִצְוֹת דְּאוֹרֵייתָא דְּמִקְיָמִין
 לָהּ רַבְּנָן תּוֹרָה אִיָּהּ לְגַבִּיָּהּ לִילָה וְיוֹמָם לֹא תִכְבֶּה עֲלֵיהּ בְּגִין דְּמִקְיָמִין בֵּהּ (יְהוֹשֻׁעַ א, ח): "וְהִגִּיתָ
 בּוֹ יוֹמָם וְלִילָה". וְעַשְׂן דְּסָלִיק מִפּוֹמִיָּהּ בְּמַלְי דְּאוֹרֵייתָא אִיָּהּ עַשְׂן הַמַּעֲרֵכָה דְּמִסְדְּרִין לָהּ
 וּמְעֻרִיכִין לָהּ לְגַבִּי בַּעֲלָהּ, כְּגוֹן (בַּמִּדְבָּר ת, ב): "כִּבְהַעֲלִתָּךְ אֶת הַנֶּרֶת", דְּאִתְמַר בַּהוֹן (שְׁמוֹת כו, ט):
 "לְהַעֲלוֹת גַּר תְּמִיד", וּבְעַשְׂן הַמַּעֲרֵכָה וְעַנְן הַקְּטָרֶת דְּאוֹרֵייתָא עַשְׂן דִּילָהּ יִתְעַר מִלְּבָא לְגַבִּי חִכְמָתָא
 דְּאִיָּהּ בְּמַחָא כְּגוֹנָא דְּעַנְנָא דְּאִתְעֻרּוּתָא דְּעַנְנָא מִלְּבָא, הַדָּא הוּא דִּכְתִּיב (בְּרֵאשִׁית ב, ו): "וְאֵד יַעֲלֶה
 מִן הָאֲרָץ", וּלְבַתֵּר "וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאָדָמָה"; הַכִּי יִתְעַר עַשְׂן מִבִּינָה, דְּאִיָּהּ בְּלָבָא דְּאוֹקְמוּתָא
 לְגַבִּיָּהּ הַלֵּב מִבִּין וְסָלִיק לְגַבִּי חִכְמָה דְּאִיָּהּ כְּמַחָא. וּמֵאֵן עַשְׂן? דָּא דַּעַת, עֲמוּדָא דְּאִתְעֻרּוּתָא.
 דַּעַת לֵב מִבִּין דַּעַת. לְבַתֵּר דְּנַחֲתִית עַשְׂן חִכְמָה לְגַבִּי בִינָה דְּאִינוּן דָּא לְשִׁמְאָלָא, וְדָא לִימִינָא אִיָּהּ
 נַחֲתִית מְלֵא מֵאָבָא וְאִמָּא מְלֵא י"ה וְכוּ' עֵינִן שָׁם. וְזֶה גַם חֲמִישִׁי שְׁנַעֲשֶׂה לְאִישׁ כְּשֶׁר הַדְּבִיב בּוֹ
 יִתְבַּרְךָ, שֶׁהַדַּעַת בְּשִׁלְמוֹת, שֶׁהוּא בְּנֵן בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, "שְׁלֹא כִּפּוֹ הַגְּשָׁמִים"; הִינּוּ הַגְּשָׁמִיּוֹת
 וְהַחֲמִישִׁי וְהַעֲבֻרוֹת שֶׁל כְּטוֹל תּוֹרָה וְתַפְלָה אֶת "אֵשׁ שֶׁל עֵצֵי הַמַּעֲרֵכָה"; כִּי אָדָם שְׂדִבּוּק
 בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, הַלֵּב שְׁלוֹ מִבִּין בְּאֵלְקוּתוֹ יִתְבַּרְךָ, וּמֵאִיר לוֹ תְּמִיד אוֹר הַתּוֹרָה שְׁלוּמֵד
 וְהַמִּצְוֹת שְׁמַקְיָם, וְלֹא יְכוּלִים לְשַׁבֵּר אוֹתוֹ, כִּי מֵרַב הַדְּבִקוֹת שְׂדִבּוּק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרְךָ, אִזִּי
 אֶפְלוֹ שְׁמַתְגַּבְּרַת עֲלָיו גְּשָׁמִיּוֹת וְחֲמִישִׁי הָעוֹלָם הַזֶּה, לֹא יְכוּלִים לְכַבּוֹת אֶת אֵשׁ הַמַּעֲרֵכָה, כִּי
 הַצַּדִּיק הַדְּבִיב בּוֹ יִתְבַּרְךָ, הוּא מוֹכֵן בְּכָל רְגַע לְהַשְׁרִיף עַל קְדוּשַׁת הַשָּׁם, וּמִדְּמָה לְעַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא
 שׁוֹכֵב עַל הַמִּזְבֵּחַ וְנִשְׁרַף אֵלָיו יִתְבַּרְךָ — בֵּין בְּתוֹרָה וּבֵין בְּתַפְלָה, וְאִזּוֹ אֵף אֶחָד אֵינּוּ יְכוּל לְכַבּוֹת
 אֶת אֵשׁ הָאֲהָבָה שְׁבוּעֶרֶת בּוֹ, בְּסוּד (שִׁיר הַשִּׁירִים ת, ז): "מִיָּם רַבִּים לֹא יִכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֲהָבָה

וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטַפּוּהָ וְגו'. "וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשֶׁן"; כִּי כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל הִדְבּוּק בְּחַי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבָּרַךְ נִקְרָא צַדִּיק, בְּסוּד (בַּמִּדְבָּר כּו, יח): "אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ", וְדָרְשׁוּ חֻכְמֵינוּ

הַקְדוּשִׁים (סְכָרֵי פְּנִיסָה), שִׂידֵעַ לְהִלָּךְ כְּנֶגֶד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וּמוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ח'), שֶׁהַצַּדִּיק הוּא הָרוּחַ חַיִּים שֶׁל כָּל אֱלוֹ הַמְקַרְבִּים אֵלָיו. וְהֵנָּה הַקְּלָפוֹת נִמְשָׁכוֹת מִבְּחִינַת כְּעַס וְחֲרוֹן אַף, שֶׁזֶה (תְּהֵלִים יח, ט): "עֲלָה עֵשֶׁן בְּאֵפוֹ", עֵשֶׁן רֵאשִׁי

תְּבוֹת: עֵקֶרְב, שִׁרְף, נִחַשׁ, שְׁמֵשׁ בְּאוֹת הַכְּפִירוֹת וְהַמִּינוֹת, וְזֶה גַם שֵׁשִׁי שֶׁנֶּעֱשָׂה לְאִישׁ כְּשֶׁר הִדְבּוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁהַדַּעַת בְּשִׁלְמוֹת, שֶׁהוּא בִּנְיָן בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, אֲשֶׁר "וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ", שֶׁלֹּא נִתֵּן הַצַּדִּיק שֶׁהוּא בְּחִינַת רוּחַ, שֶׁעַמּוּד הָעֵשֶׁן יִנְצַח אוֹתוֹ, הֵינּוּ הַקְּלָפוֹת עֵקֶרְב, שִׁרְף, נִחַשׁ, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהַכְנִיעַ אֶת הַצַּדִּיק הִדְבּוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁמַּחוּ בְּשִׁלְמוֹת, שֶׁהוּא בְּסוּד בִּנְיָן בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ. וְזֶה גַם גְּדוּל מַה שֶׁקוֹרָה עִם הַצַּדִּיק, שֶׁהַקְּלָפוֹת שֶׁהֵן עֵקֶרְב, שִׁרְף, נִחַשׁ, רוּצוֹת תְּמִיד לְבַטֵּל אוֹתוֹ וּלְנַצֵּחַ אוֹתוֹ, אֲבָל מֵרַב דְּבִקּוֹתָו וּבִטּוּלוֹ אֵל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, לֹא יִכּוּלִים לְנַצֵּחַ אוֹתוֹ.

"וְלֹא נִמְצָא פְּסוּל בְּעַמֹּר וּבִשְׂתֵי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים"; עַמֹּר הוּא סוּד הַצְּמִצּוּם, שֶׁצָּרִיךְ כָּל בַּעַל הַשְּׂגָה לְצַמֵּצֵם אֶת עַצְמוֹ תְּמִיד, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּבִחִינַת רַבּוּי אוֹר. שְׂתֵי הַלֶּחֶם זֶה סוֹבֵב עַל תּוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פִּיהָ (עֵין הַשְּׂמֻטוֹת הַיּוֹהֵר חֶלֶק א' רס.), שֶׁאֲסוּר לְהַפְרִיד בֵּינֵיהֶם בְּשׁוּם פָּנִים וְאֶפֶן; "וּבְלֶחֶם הַפָּנִים", שֶׁצָּרִיכִים לְרֹאוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוֹת שֵׁשׁ בְּתוֹךְ הַמֶּאֱכָל, וְזֶה גַם שְׂבִיעֵי שֶׁנֶּעֱשָׂה לְאִישׁ כְּשֶׁר הִדְבּוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁהַדַּעַת בְּשִׁלְמוֹת, שֶׁהוּא בִּנְיָן בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, הֵינּוּ שֶׁהַצַּדִּיק כָּל-כֶּף דְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּדִבְקוֹת אֵמֶת, עַד שֶׁשׁוּם דְּבַר בְּעוֹלָם לֹא יִכּוּל לְשַׁבֵּר אוֹתוֹ, וְזֶה "וְלֹא נִמְצָא פְּסוּל בְּעַמֹּר", שֶׁהוּא סוּד הַצְּמִצּוּם, אֲלֵא אִפְלוּ שֶׁהוּא מְגִיעַ לְהַשְׁגוֹת הַכִּי גְבוּהוֹת, הוּא מְצַמֵּצֵם אֶת עַצְמוֹ, וּמְחַזֵּיק עַצְמוֹ כְּהַכִּי גְרוּעַ, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִתּוּסַפֶּת בּוֹ דַּעַת וְשִׁכְלָ יוֹתֵר וְיוֹתֵר, וְכֵן "וּבִשְׂתֵי הַלֶּחֶם", שֶׁאֵינּוּ מִפְרִיד בֵּין תּוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב לְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פִּיהָ, שֶׁהוּא מְקַשֵּׁר עַלְמָא הַדִּין בְּעַלְמָא דְּאֵתִי, וּמִיַּחְדָּם יַחַד. וְכֵן "וּבְלֶחֶם הַפָּנִים", אִפְלוּ כְּשֶׁאוֹכֵל מֵאֲכָל גִּשְׁמִי, הוּא מֵיַחַד אִזּוֹ יַחְוִידִים קְדוּשִׁים, וּמְקַשֵּׁר עַלְמָא עֲלָאָה בְּעַלְמָא תַּתְּאָה, שֶׁזֶה סוּד מֵאֲכָל, יַחְוֵד הַנִּי"ה אֲדָנִי, וְזֶה הַגֵּס הַכִּי גְדוּל שֶׁקוֹרָה לְצַדִּיק הִדְבּוּק בְּחַי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבָּרַךְ. "עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמְשַׁתְּחוּיִם רְוָחִים",

כְּשֶׁהַצַּדִּיק דְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, הוּא מְכַנֵּס אֶת אֵמֶת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתוֹךְ הַמְקַרְבִּים אֵלָיו, אִזּוֹ אִפְלוּ בְּשַׁעַת שֶׁ"עוֹמְדִים צְפוּפִים", אֶחָד לֹא מְזִיק לְשֵׁנִי, כִּי "וּמְשַׁתְּחוּיִם רְוָחִים"; כִּי הַצַּדִּיק הָאֵמֶת הוּא כְּטַל וּמְבֹטֵל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, זוֹכֶה לְהַכְנִיס בְּעַצְמוֹ וּבְמִקְרָבּוֹ, שֶׁתְּמִיד יִהְיוּ בְּטָלִים וּמְבֹטֵלִים בְּעֵינֵי עַצְמָם, עַד שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה הֵם תְּמִיד מְשַׁתְּחוּיִם, שֶׁזֶה סוּד הַבִּטּוּל, וּמִמִּילָא אֵינָם צְפוּפִים אֲלֵא רְוָחִים, כִּי נִתְרוּחַ לָהֶם מְאֹד. וְזֶה גַם שְׂמִינֵי שֶׁנֶּעֱשָׂה לְאִישׁ כְּשֶׁר הִדְבּוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁהַדַּעַת בְּשִׁלְמוֹת, שֶׁהוּא בִּנְיָן בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁאִזּוֹ מִי שְׂזוּכָה לְשִׁלְמוֹת הַדַּעַת, הוּא אֵף פְּעַם אֵינּוּ רַב עִם

רחוק מחזרו חרבע חמות. כדי שלא ישמע את חזרו כשהוא מחודה ומוזכר עונותיו: צר לי המקום שאלין בירושלים. גרסינן. לפי שהיה המקום מזמין להם פרנסתן. ולא הולך אחד מהם ללכת משום ולומר פרנסתי לחוקה ואיני יכול לדור בירושלים. ויש ספרים שכתבו בהן כשאלין. ועל העולים לרגל אמר. שלא היה אחד מהם מיצר כשהיה לן בירושלים מחמת דוחק המקום כמו נר לי המקום גשה לי ואשנה (ישעיה מט):

וְלֹא הִזִּיק גִּחְשׁ וְעֶקֶב בִּירוּשָׁלַיִם מְעוֹלָם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שְׂאֵלִין בִּירוּשָׁלַיִם:

שהדעת בשלמות, שהוא בגין בית המקדש, כי הוא מלא יראה מרב דבקותו בו יתברך, אינו מתירא רק מהקדוש ברוך הוא, שזה ירושלים — יראה שלם. ולכן היה לו גם, שלא הזיק גחש ועקרב, שהם הקלפות, להצדיק האמת, שהוא בחינת ירושלים — יראה שלם. "ולא אמר אדם לחברו, צר לי המקום שאלין בירושלים"; כי מוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן א'): "ירושלים הוא על שם יראה שלם, הינו שלמות היראה, וזה גם תשיעי שנעשה לאיש פשר הדבוק בו יתברך, שהדעת בשלמות, שהוא בגין בית המקדש, כי הוא מלא יראה מרב דבקותו בו יתברך, אינו מתירא רק מהקדוש ברוך הוא, שזה ירושלים — יראה שלם. ולכן היה לו גם, שלא הזיק גחש ועקרב, שהם הקלפות, להצדיק האמת, שהוא בחינת ירושלים — יראה שלם. "ולא אמר אדם לחברו, צר לי המקום שאלין בירושלים"; כי מוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן א'), אשר ירושלים היא בחינת יראה שלם, ולכן פל מי שיש לו יראת שמים שלמה, הוא אף פעם אינו מפחד שאחד ידחה אותו ממקומו. וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן עט), אשר מי שזוכה להגיע אל שפלות אמתית, אף אחד לא יכול להוציא אותו ממקומו, שזה סוד (שמות טו, ל): "שבו איש תחתיו, אל יצא איש ממקומו"; הינו על ידי שזוכין לשפלות, שמתחיל עצמו תמיד בשפלות למטה, תחת מקומו ומדרגתו, על ידי זה "אל יצא איש ממקומו", שום בני אדם לא יוכלו להוציאו ממקומו ולדחות אותו מפרנסתו; כי ברגע שאדם זוכה להגיע לבטול אמת, שהוא בטל לגמרי לאין סוף ברוך הוא, ויש לו יראת שמים שלמה, שזה סוד ירושלים, אז יש מקום לכלם, ואין אחד דוחה את חברו. וזה גם עשירי שנעשה לאיש פשר, הדבוק בו יתברך, שהדעת בשלמות, שהוא בגין בית המקדש, שלמות המחין; כי הוא פל כף דבוק בחי החיים, באין סוף ברוך הוא, ויש לו יראת שמים שלמה, אז אף אחד לא יכול לדחות אותו, שזה "ולא אמר אדם לחברו: צר לי המקום שאלין בירושלים"; אדם זה הצדיק, פמאמרם ז"ל (שבת ל:): "פי זה פל האדם. מאי כי זה פל האדם? אמר רבי אלעזר, פל העולם פלו לא נברא אלא בשביל זה. רבי אבא בר פהנא אמר: שקול זה פנגד פל העולם פלו. שמעון בן עזאי אומר, ואמרי לה שמעון בן זומא אומר: לא נברא פל העולם פלו אלא לצוות לזה. נמצא, שהצדיק הדבוק באין סוף ברוך הוא, שזה בגין בית המקדש, וזכה ליראה שלמה, אף פעם אינו אומר לחברו: צר לי המקום, כי הוא תמיד מוצא את מקומו יתברך. פמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן נו): פשיש לאדם לב, אין שיה אצלו מקום פלל, פי אדרבה הוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו, פי אלקותו בלב, כמו שפתוב (תהלים עג, כו): "צור לכביי"; ואצל השם יתברך נאמר (שמות לג, כא): "הנה מקום אתי", שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו; נמצא, מי שיש לו לב ישראלי, אין ראוי לו לומר, שמקום זה אין טוב לפניו, פי אין שיה אצלו מקום פלל, פי אדרבה, הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, פי הצדיק הדבוק באין סוף ברוך הוא, לא שיה אצלו שאחד יפריע לו. נמצא,

שְׁפָל הַעֲשָׂרָה נְסִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ, שְׂיָכִים ט בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת. זַעֲרַז שַׁנַּח זַרְאֲשִׁית קוֹדֵם שַׁנְשַׁלְמָה לְכָל צַדִּיק הַדְּבוּק בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְהִבֵּן הַזְרִיאָה: פִּי הָאָרֶץ. לְזַלּוּע קִרַח וְעַדְמוֹ: פִּי הַבְּאֵר. זַרְאָה שֶׁל מַרְיָם שֶׁהִיטָה הוֹלַכַת עִם יִשְׂרָאֵל זַמְדַּזֵּר זַכַּל לְמַעֲשָׂה.

ט עֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרָאוּ בְּעָרֵב שַׁבַּת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרָא אֶת עוֹלָמוֹ בְּשֵׁשֶׁת יָמִים, וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שָׁבַת וַיִּנְפֹּשׁ.

ט עֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרָאוּ בְּעָרֵב עֵנוּ לָהּ: פִּי הָאֶתְרוֹן. זֵין שַׁבַּת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, וְאֵלוֹ הֵן:

פִּי הָאָרֶץ, פִּי הַבְּאֵר, פִּי הָאֶתְרוֹן, הַקְּשָׁת, וְהַמָּן.

וְעַלִּיף לְזַפֵּר, שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִמְצָא וְאֵין בְּלַעֲדָיו נִמְצָא, וְהַכֹּל לְכָל אֱלֻקוֹת גְּמוּר הוּא, וְאֶפְלוֹ הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים וְהַחֲמַרִּים שֶׁנִּבְרָאוּ בְּשֵׁשֶׁת יָמִים, הֵם לְבוּשׁ וְכֹלֵי לְאוּר הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, כִּי אַחַר יָשׁוּב הַדַּעַת אֲמַתִּי זֹכִים לִידַע וְלִהְבִּין וְלִהְשָׁפִיל, אֲשֶׁר לֹא שִׁיף בְּכָלֵל שֶׁתְּהִיָּה אִיזוֹ מְצִיאוֹת בְּלַעֲדָיו יִתְבַּרַךְ כָּלֵל, כִּי בְּכָל תְּנוּעָה וְתַנּוּעָה שֵׁם אֱלוֹפוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִתְלַבֵּשׁ בְּלְבוּשִׁים כְּאֵלוֹ, אֲשֶׁר לְפָנָי מְרָאָה עֵינַיִנוּ — דּוֹמָם, צוֹמַח, חֵי, מְדַבֵּר, אֶלָּא מְצַד הַלְבוּשׁ שֶׁהַלְבִּישׁ אֶת עַצְמוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּשֵׁשֶׁת יָמִים, שֶׁהֵם כְּגִגַּד הַשֵּׁשׁ סְפִירוֹת: חֶסֶד, גְּבוּרָה, תְּפָאֲרַת, נְצִחַת, הוֹד, יְסוּד, גְּדֻמָּה כְּאֵלוֹ הֵם נִפְרָדִים, חַס וְשְׁלוֹם, מְגֻנּוּ יִתְבַּרַךְ, וְכָכֵל שֶׁהוּא יוֹתֵר מִקְרֵב אֶל יוֹם הַשַּׁבָּת, אִזּוֹ מְאִירָה הַמְלָכוֹת בְּהָאֲרָה נוֹרָאָה וְנִפְלְאָה מְאֹד, שֶׁזֶה סוּד הַזְּיוּג בְּשַׁבַּת, שֶׁאִזּוֹ מִתְיַחֲדִים יְסוּד וּמְלָכוֹת יַחַד, הֵינּוּ שְׂזוּכִים לְהַמְשִׁיף קְדֻשַׁת וְשִׁמְחַת הַשַּׁבַּת עַל שֵׁשֶׁת יָמֵי הַחֵל, כְּמוֹכָא בְּדְבָרֵי רַבְנּוּ ו'ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק ב', סִימָן כ'), שֶׁבְּשֵׁשֶׁת יָמִים יֵשׁ פְּעֻלוֹת הַמְשָׁנוֹת, אֲבָל בְּשַׁבַּת יֵשׁ אַחַדוֹת הַפְּשׁוּט. וְעַקֵּר הַשְּׁלֵמוֹת — לְקַשֵּׁר וְלִיחַד אֶת הַפְּעֻלוֹת הַמְשָׁנוֹת אֶל הָאֶחָדוֹת הַפְּשׁוּט. וְלִכְּן הָאֲדָם נִבְרָא אַחֲרוֹן שְׁבַבְרִיאָה, וְקָרוֹב מְאֹד לְיוֹם הַשַּׁבַּת. וְלִכְּן יֵשׁ לוֹ דַּעַת לְגִלוֹת אֶת הַהַעֲלָמוֹת וְהַהִסְתָּרוֹת שֶׁנִּמְצָאִים בְּתוֹךְ הָעוֹלָם, כְּמוֹכָא בְּדְבָרֵי רַבְנּוּ ו'ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן נו'), וְלְגִלוֹת אֶת אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ בְּגִלּוּי רַב מְאֹד. וְכִדִּי שֶׁתְּהִיָּה טוֹבָה לְאָדָם, שְׂיֻכַּל עַל יָדָם לְהִבִּין וְלִהְשָׁפִיל בְּיָתֵר שְׁאֵת וּבְיָתֵר עַז אֶת אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ, בְּרָא עֲשָׂרָה דְּבָרִים בְּעָרֵב שַׁבַּת "בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת" דִּיקָא, הֵינּוּ בֵּין גְּשָׁמִיּוֹת וְחֲמַרִּיּוֹת שֶׁל הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, לְרוּחַנִּיּוֹת גְּלוּי אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ שְׁמַאִיר בְּשַׁבַּת. "וְאֵלוֹ הֵן: פִּי הָאָרֶץ", שֶׁתְּבַלַּע אֶת קִרַח, שֶׁפָּגַם בְּאֲמוּנַת חֲכָמִים, וְרָצָה לְהַפְּךָ אֶת יָמִין לְשְׂמָאל וְשְׂמָאל לְיָמִין, וְלִכְּן דִּיקָא "בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת" — בֵּין שֵׁשֶׁת יָמֵי הַחֵל — תְּכֵלִית הַגְּשָׁמִיּוֹת, לְבֵין יוֹם הַשַּׁבַּת — תְּכֵלִית הַרוּחַנִּיּוֹת, נִבְרָא "פִּי הָאָרֶץ", שֶׁבּוֹ יַעֲשֶׂה דִין עִם הַרְשָׁעִים הָאֲרוּרִים הַמְצִיָּקִים לְצַדִּיקִים. וּמֵאִזּוֹ שֶׁבְּרָא הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "פִּי הָאָרֶץ", שֶׁתְּבַלַּע אֶת הַרְשָׁעִים, מִשֵּׁם יוֹנְקִים כָּל הַצַּדִּיקִים שְׂנוּקָמִים בְּשׁוֹנְאֵיהֶם, וְהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה דִין בְּאֵלוֹ הַרְשָׁעִים שְׂקָמִים עַל הַצַּדִּיקִים, וְנִבְלָעִים בְּאָרֶץ — כָּל אֶחָד כְּפִי בְּחִינָתוֹ, שְׁמַת מִיָּתֵהּ מְשָׁנָה, רַחֲמֵנָא לִישׁוּבָן, עַל שְׂמַצִּיק לְצַדִּיק. "וּפִי הַבְּאֵר"; שֶׁיְהִיָּה כַח לְצַדִּיקִים לְהַמְשִׁיף הַשְּׁפָעוֹת טוֹבוֹת לְעַם יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶה בְּאֵר מִים חַיִּים. "וּפִי הָאֶתְרוֹן"; שְׂיֻכּוֹ הַצַּדִּיקִים לְשַׁמַּע אֶת קוֹל הַפְּגִימֵי מִהַבְּרִיאָה, אֶפְלוֹ מְרַגְלֵי הַסּוֹסִים נִשְׁמָעִים לְצַדִּיקִים רְזִי וְסִתְרֵי נִסְתָּרוֹת, וּמִכָּל שֶׁכֵּן מִקוֹל הַחַיּוֹת וְצִפְצֻפֵי הָעוֹפוֹת, שְׂזוּכִים לְשַׁמַּע דְּבָרִים גְּעֻלָּמִים, בְּסוּד: "וַיִּפְתַּח הַזֶּה" אֶת פִּי הָאֶתְרוֹן, מִכָּל שֶׁכֵּן מֵהַ שְׂבִינֵי-אָדָם מְדַבְּרִים. וְכְמוֹכָא בְּדְבָרֵי רַבְנּוּ ו'ל (שִׁיחּוֹת-הַרְ"ן, סִימָן נב), אֲשֶׁר מִכָּל הַדְּבָרִים צוּעֵק כְּבוֹד הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. "וְהַקְּשָׁת" — זוֹ זְכוּת הָאָבוֹת, שֶׁהֵם תֵּלַת גְּוִנִין, כְּמוֹכָא (וְהַר פְּנַחֵס רטו): הַכִּי

השמשות נגזר עליה שמדנר עס זלעס: והקשת. ללות
 צריח שלא יהיה עוד מזול: המן. שירד לישראל
 ארבעים שנה צמדנר: והמטה. שנעשה צו האומות
 ושל סנפרינון היה: והשמיר. כמין חולעת צריחו

שמוריד הקדוש-ברוך-
 הוא מעם ישראל, שעל
 ידם יקבלו את התורה,
 כמאמרם ו"ל (תנחומא
 בשלח): לא נתנה תורה
 אלא לאוכלי המן.
 "המטה" שבו קרע משה
 את הים, והעניש את
 פרעה בעשר מכות,
 והוציא את עם ישראל
 ממצרים, ועשה להם את
 כל הנסים. "והשמיר",

**וְהַמְּטָה, וְהַשְּׁמִיר, הַפְּתָב,
 וְהַמְּכַתֵּב, וְהַלְּוִיחוֹת. וַיֵּשׁ
 אוֹמְרִים, אֶף הַמְּזִיקִין,
 וְקִבּוּרְתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֵילוֹ שֶׁל
 אַבְרָהָם אָבִינוּ. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים,
 אֶף צָבַת בְּצַבַת עֲשׂוּיָה:
 , שְׁבַעַה דְּבָרִים בְּגֻלָּם
 וְשְׁבַעַה בְּחָכָם. חָכָם אֵינוֹ**

כשעורה כשהיו מראים אותו
 על האזנים הרשומות זדיו הן
 נזקעות מאליהן. וצו פתחו
 אזני האפוד והחושן דכתיב
 צהו צמלאותם: והכתב.
 צורת האומיות שהיו חקוקות
 בלוחות: והמכתב. שהיו
 נקראין מכל הארבע לדדים:
 והלווחות. של סנפרינון היו.
 ארכן ששה ורחבן ששה.
 וענין שלשה. כאזן אחת
 שארכה ורחבה ועוציה שוין

שבו חתכו את אבני בית-המקדש, כמאמרם
 ו"ל (סוטה מח:): שמיר — שבו בנה שלמה את
 בית-המקדש. "והפתב והמכתב", שיהיה פת
 לאדם לכתב ולהעביר את חקמתו על הספר.
 "והלויחות", שבהם נקללת כל התורה. "ויש
 אומרים אף המזיקין", על-ידי הדבור שאדם
 מדבר מה שלא צריך, ואינו שומר על דבורו,
 על-ידי-זה הוא בורא את המזיקים. "וקבורתו
 של משה", שמציל את גשמות ישראל מעון
 פעור, שהיא תאנת נאוף. "ואילו של אברהם
 אבינו", שהציל את יצחק. "ויש אומרים אף
 צבת בצבת עשויה"; על-ידי הדבור שהיא
 בחירתו של אדם, נכראו פלי עבודה לאדם. וכל
 אלו העשרה דברים, הם ענינים דקים ורוחניים

ונחלקה לשנים ונגללים היו וחלוצים מגלגל חמה: אף
 המזיקין. אלו השדים שלאחר שצרא הקצה"ה אדם
 וסוה היה מתעסק בצריחתו וכשצרא רוחמיהן לא
 הספיק לברוא גופיהן עד שקדש היום ושאלרו רוחות
 זלל גוף: ואילו של אברהם אבינו. נגזר עליו זין
 השמשות שיהיה נאחו צסנך צקרניו צשעת העקדה:
 אף צבת בצבת עשויה. חרגוס מלקמים לנחמה.
 הנצח אינה נעשית אלא לנצח אחרת וראשונה מי
 עשאה על כרחך מאיליה נעשית צדי שמים ונצחית זין
 השמשות. וזה נדחה צגמרא צפרק מקוס שנהגו (דף
 נד) ואמרו אפשר שהנצח הראשונה נעשית צדפוס
 שהחיכו הנחשת צאש והליקוהו צמוך הדפוס ונעשית
 הנצח מיד: י גולם. לשון גולמי כלים שלא נגמרה

עד מאד, מסוד סתרי נסתרות הבחירה, שהיו צריכים להברא בין השמשות דיקא, הינו בין ששת
 ימי החל, שהם ששת ימי המעשה, שבהם הקלפות שורות, ובין שבת-קדש, שבו שבת וינפיש,
 ונתגלה גלוי אלקיותו יתברך בגלוי רב ונורא מאד. ומהעשרה דברים האלו למדו גדולי מבחרי
 הצדיקים, איך להנהיג את העולם, ולתן לכל אחד עצה פפי דרכו והבנתו ובחינתו בשרש נשמתו,
 ובאלו העשרה דברים תלויים סתרי נסתרות הבריאה, שרק זפי הראות יכולים להבין מה זה,
 והבן למעשה.

י שְׁבַעַה דְּבָרִים בְּגֻלָּם וְשְׁבַעַה בְּחָכָם: הגלם עדיף מעם הארץ וכל שפן מבור, ונקרא גלם —

מְלֻשׁוֹן גָּלְמִי, כָּלִי עֵץ, שֶׁהוּא אִישׁ תָּם, הִפָּךְ חָכְמָה, שְׁעֵרִין לֹא נִשְׁלָמָה דַעְתּוֹ. נִשְׁאַלָּה הַשְּׂאֵלָה, לָמָּה מִתְחִיל "שְׁבַעַת דְּבָרִים בְּגֻלָּם", וְאַחֲרֵי-כֵן מִזְכִּיר "וְשִׁבְעָה בְּחָכְמָה", וְהוּא מִזְכִּיר אֶת שְׁבַעַת הַדְּבָרִים שֵׁשׁ בְּחָכְמָה, וּמִסִּיּוֹם: "וְחִלּוּפֵיהֶן בְּגֻלָּם", לָמָּה אִם כָּבֵד מִתְחִיל עִם הַגֻּלָּם, שְׂלֵא יִפְרֹט חֲסֵרוֹנוֹת הַגֻּלָּם הִפָּךְ מִיתְרוֹנוֹת הַחָכְמָה? אֵלֶּא

מְדַבֵּר בְּפָנָיו מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן, וְאִינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ, וְאִינוֹ נִבְהַל לְהִשָּׁיב, שׁוֹאֵל כְּעֵינָן

מִלֻּחְכָּתוֹ. כִּי אִדָּם שְׂאִינוֹ נִגְמַר דַּעְתּוֹ לֹא כַּמְדוּת וְלֹא כַּחֲכָמָה, קָרוֹי גּוֹלָם: אִינוֹ מְדַבֵּר לְפָנָיו מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בַּחֲכָמָה. שֶׁכֵּן מֵינּוּ כַּלְעֵזֶר וְאִיתְמַר שֶׁלֹּא לֹא לְדַבֵּר צָפְנֵי אֲנִיָּהֶן כְּשֶׁקָּפַף עֲלֵיהֶם מִשֶּׁהוּא וְהִשִּׁיב אַחֲרָיו: וְאִינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ. שֶׁלֹּא יַעֲרַנְנוּ דַּחֲמֵי (בְּמִדְבַר י"ב) שְׁמַעוּ נָא דְבַרִּי. הַמִּתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֲדַנֵּר קָל וְחוֹמֵר לַהֲדִיּוֹט: וְאִינוֹ נִבְהַל לְהִשָּׁיב. כִּי שְׂמַחַת מִשׁוֹמְרוֹ

בָּא לְרַמּוֹז לָךְ, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר כָּל אֶחָד לֹא נוֹלֵד חָכָם אֲלֵא גֻלָּם גָּלְמִי, כָּלִי עֵץ, וְהוּא צָרִיף לְעַבֵּד עַל עֲצָמוֹ לְהַגִּיעַ אֶל מִדּוֹת טוֹבוֹת, כִּי כָּלִי יִגִּיעַ וְטָרְחָה, אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְשׁוֹם מְדָה טוֹבָה, כִּי צָרִיכִים הֵרָבָה לְהִתְיַגֵּעַ, וְכִמּוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ ו"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן קע) לְמוֹתֵרְנָת ו"ל, בְּשַׁעַת שֶׁשָּׂאֵל אוֹתוֹ, לָמָּה כְּפָה יֵרָאִים נִתְיַגְעוּ בְּעִבּוֹדַת הַשָּׁם יִתְבַּרְךָ הֵרָבָה מְאֹד, שְׁקוֹרִין (הָאֲרִיּוּרִין), וְאִי-עַל-פִּי-כֵּן לֹא הִגִּיעוּ לְמִדְרַגַּת הַצְּדִיקִים הַגְּדוֹלִים? וְהִשָּׁיב רַבֵּנוּ ו"ל בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁטוּת: מִסְתַּמָּא לֹא הִתְיַגְעוּ כָּל-כָּף. וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: מִן הַסֵּתֶם הָאֵבָן זֵיִא גִיט גִּיהָאֲרִיּוּיִט. כִּי הַכָּלָל, שֶׁהַעֲקָר הוּא הִיגִיעָה, וְהַכָּל לְפִי רַב הַמְעַשֶּׂה. וְלָכֵן אִף אֶחָד לֹא נוֹלֵד חָכָם, אֲלֵא הוּא צָרִיף לְהִתְיַגֵּעַ לְצֵאת מִבְּחִינַת גֻּלָּם גָּלְמִי, כָּלִי עֵץ, וְלָבֹא אֶל חָכְמָה. וְלָכֵן מִתְחִיל "שְׁבַעַת דְּבָרִים בְּגֻלָּם"; שֵׁשׁ בּוֹ הִפָּךְ מִהַחָכְמָה, אֲבָל הוּא יָכוֹל עַל-יְדֵי יִגִּיעָה וְטָרְחָה לָבֹא אֶל מַעְלַת הַחָכְמָה, וּמִסִּיּוֹם "וְחִלּוּפֵיהֶן בְּגֻלָּם", שֶׁמִּסְפֵּן הַגֻּלָּם, שְׂלֵא רוּצָה לְהִיּוֹת חָכָם.

חָכָם אִינוֹ מְדַבֵּר בְּפָנָיו מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן: עֲקָר הַחָכְמָה שֶׁל הַחָכָם, שֶׁמִּבְטָל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֶל הָאִין סוּף בְּרוּף הוּא, שְׁזָה עֲקָר הַחָכְמָה, בְּסוּד: כ"ח-מ"ה, אוֹתִיוֹת חָכְמָה, כְּמוֹכָא בְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּשֵׁי-מוֹתֵרְנָן, חֶלֶק ב', סִימָן פב), וְלָכֵן הוּא אִף פִּעֵם לֹא יִתְחִיל לְדַבֵּר בְּפָנָיו מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן. וְזוֹ מְדָה יִקְרָה מְאֹד מְאֹד, שֶׁאֲדָם צָרִיף לְהִרְגִיל אֶת עֲצָמוֹ לֹא לְהִתְחִיל לְדַבֵּר עִם שׁוֹם בְּרִיָּה, אֲלֵא אִם הוּא שׁוֹאֵל אוֹתָךְ — תַּעֲנֶה לוֹ, וְאִם אִינוֹ שׁוֹאֵל אוֹתָךְ — אַל תִּתְחִיל לְדַבֵּר אִתּוֹ. וְזֶה סִימָן שֶׁל חָכָם. לֹא כְּאֲשֶׁר נִהוּג אֲצֵל גֻּלָּם גָּלְמִי, כָּלִי עֵץ, שֶׁהוּא צָרִיף תְּמִיד לְהִתְחִיל לְדַבֵּר, וְאַחֲרֵי-כֵן נִכְנָס בְּכּוֹפִיחִים וּמְחַלְקָת, וְגוֹרֵם לְעֲצָמוֹ צָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַחָכָם מִכָּל אָדָם (מִשְׁלֵי י, יט): "בְּרַב דְּבָרִים לֹא יִחְדַּל פִּשְׁעוֹ, וְחוֹשֵׁף שְׁפָתָיו מִשְׁכִּיל". וְלָכֵן עֲקָר חָכְמַת הַחָכָם, שֶׁאִינוֹ מִתְחִיל לְדַבֵּר עִם אִף אֶחָד, וּמִכָּל שֶׁפֵּן לְפָנָיו מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן.

וְאִינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ: עֲקָר חָכְמַת הַחָכָם, שֶׁאִף פִּעֵם אִינוֹ נִכְנָס בְּאִמְצַע שִׁיחָה, שֶׁשְּׂנֵי בְּנֵי-אָדָם מְדַבְּרִים, כִּי זֶה מוֹכִיחַ עַל חֲסֵר דַּעְתּוֹ; כִּי אִם שְׂנֵי בְּנֵי-אָדָם מְדַבְּרִים, מָה אִתָּה צָרִיף לְתַחַב רֵאשָׁף וּלְהִתְעַרֵּב בִּיגִיָּהֶם.

וְאִינוֹ נִבְהַל לְהִשָּׁיב: עֲקָר חָכְמַת הַחָכָם שֶׁהוּא חוֹשֵׁב לְפָנָיו שֶׁמִּתְחִיל לְדַבֵּר, וְאִינוֹ מְדַבֵּר כָּלִי מִחֻשְׁבָּה, אֲשֶׁר זֶה הַגְּרוּעַ בְּיוֹתֵר, וּמוֹכִיחַ שֶׁהוּא גֻּלָּם גָּלְמִי, כָּלִי עֵץ. אָדָם צָרִיף לְחַשֵּׁב לְפָנָיו שֶׁמְדַבֵּר, וּכְמֵאֵר הַחָכָם: "כָּל זְמַן שֶׁהַדְּבוּר אֲצִלִּי, אֲנִי מוֹשֵׁל עַל הַדְּבוּר, כִּיִּן שֶׁיִּצָּא הַדְּבוּר מִפִּי,

כהלכה וכן צאליהוא הוא אומר (איוב לו) כתר לי זעיר ואחור: שואל כענין ומשיב כהלכה. לדבר אחד הוא נמנה כאן. והכי פירושו התלמיד שואל כענין כלומר צאותו ענין שהם עוסקים בו. ואז הרב משיב כהלכה. אבל אם ישאל התלמיד שלא כענין הוא מביא לרב ששיב שלא כהלכה על דרך שאמר רבי חייא לרב (שבת דף ג) כי קאי רבי צהאי מסכתא לא תשייליה במסכתא

הדבור מושל עליי; הינו כל זמן שאדם חושב איך לדבר ומה לדבר, ואינו מדבר סתם כל העולה על רוחו, הוא שולט על הדבור, כי הוא לא יצטרף להצטרף לפני אף אחד, אבל בין שיצא הדבור מפיו שלא כענין, הוא צריך לבקש סליחה ולתרוץ את עצמו, אשר לא לזה התפנו, ולא לזה התפנו, ואז כבר מאחר.

וּמְשִׁיב כְּהִלְכָה, וְאוֹמֵר עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן, וְעַל מָה שֶׁלֹּא שָׁמַע, אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי, וּמוֹדֶה עַל

אחריתי. וכן אתה מוצא צאנשים אשר היו טמאים לנפש אדם שראו את משה עוסק בהלכות הפסח ושאלו לו אותו ענין: ואומר על ראשון ראשון. וכן מצינו בהקצ"ה שאמר לו משה (שמות ג) מי אנכי כי אלך אל פרעה היא הראשונה. וכי אולי את בני ישראל הרי שניה. והשיבו הקצ"ה על הראשונה כי אהיה עמך. ועל השניה צהאיך את העם ממנרים תעבדון את האלהים: ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. אם פוסק דין מן הסברה מדעתו לא יאמר כך שמעתי מרבותי. ומצינו צאנשי חרן כששאל מהם יעקב (בראשית כט) השלום לו אמרו לו שלום והנה רחל צה עס האן. כלומר זה אנו יודעים ואם שאל יותר הנה רחל לך. ומוכא בדברי רבנו ז"ל (לקיט"י מוה"ר"ן, חלק ב', סימן ז'), אשר יש לאדם שכל פנימי ושכל מקיף, וכשלומד עם תלמידים, הוא מוציא את הפנימי אליהם, ונקנס אצלו המקיף, ונעשה פנימי, ועכשו יש לו מקיף חדש. ולכן כשהתלמיד שואל כענין, כי הוא רוצה לקבל את המוח הפנימי של רבו, על-ידי-זה משיב כהלכה, שרבו משיב לו, ונקנס מקיף חדש, ובכל פעם ששואלים את הרב, הוא משיב שכל צמק פנימי חדש; כי כשהתלמיד תמיד שואל את רבו ענין חדש ורבו משיבו, אז נגדל שכלו של התלמיד, כי מה שהיה אצלו עד עכשו מקיף ולרבו פנימי, אזי הפנימי של רבו נקנס לתוך מוח התלמיד ולרבו נקנס פנימי חדש, ויש לו עכשו מקיף חדש, וכן בכל פעם כשהתלמיד שואל כענין ואזי רבו משיב כהלכה.

ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: עקר חכמת החכם, שתמיד כשמדבר ידבר פסדר שבחר לעצמו, ולא יפנס מענין לענין, שלא באותו ענין, וכן כששואלים את מישהו דבר כלשהו, תמיד ירגיל את עצמו לענות על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי: עקר חכמת החכם, שאינו מתבייש לומר על דבר שלא שמע 'לא שמעתי'. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות ד): למד לשונך לומר 'איני יודע', שמא תתבדה ותאחז, כי אסור להתבייש לומר: 'לא שמעתי' ו'איני יודע', כי יותר בושה להגיד

על כל דבר אני יודע, שמעתי, בשעה שבאמת יומר מזה: ומודה על האמת. ואף על פי שכול להעמיד לא שמע.

ומודה על האמת: עקר חכמת החכם, שיהיה אמת דבריו על ידי טענות שזדו. וכן מלינו במשה (ויקרא מודה על האמת, ולא יתבייש מפני שום

בן-אדם לומר טעיתי, בן-אדם לומר טעיתי, כעין שאמרו חכמינו

הקדושים (שבת ג:): דברים שאמרתי אמתול

טעות הן בידי. וזו המעלה הכי עליונה, שיש

לאדם פת ואמץ להגיד לכלם שטעה, אם הוא

יודע את האמת —

האמת. וחלופיהן בגלם:

יא שבעה מיני פרעניות באין

לעולם על שבעה גופי עברה.

מקצתן מעשרין ומקצתן אינן

מעשרין, רעב של בצרת

באה, מקצתן רעבים ומקצתן

ומתוך כך השער מחיקר: רעב

שטעה, וזו מדה הכי יפה.

וחלופיהן בגלם: שהוא גלמי, כלי עץ, שאף פעם אינו רוצה להחכים, והוא בדיוק ההפך

מהחכם, במקום ללמד ולהודות על האמת שטעה, הוא אוהו בשקריו ובשטיותיו. וכן

תמיד הוא הדיוט קופץ בראש ומדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמגן, ותמיד כששני

בני-אדם מדברים, הוא צריך להפנס באמצע, והוא מבהל ומבלבל, ואינו יודע מה הוא שואל

ואינו יודע מה הוא משיב, אין אצלו ראשון ואין אצלו אחרון. ומכל זה צריך אדם ללמד איה

שצריכים לבקש את הקדוש-ברוך-הוא שיחונן אותו דעת ושכל, וכן צריכים לכוין בכל יום בעת

תפלתו באמרו: "אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה", כי כל אדם נולד גלם, וצריך לבקש

הרבה רחמים ממי שהרחמים אצלו, שיחוננהו בדעה ברוכה, צלילה ומזככת, ושיזכה להיות חכם,

פי הרבה צריכים לבקש את הקדוש-ברוך-הוא על חכמה, בינה ודעת, כי אם יש לו דעת יש לו

כבר הכל, וכמאמרם ו"ל (נדרים מא): דעת קניית — מה חסרת, דעת חסרת — מה קניית; והבן

למעשה.

יא שבעה מיני פרעניות באין לעולם על שבעה גופי עברה: צריך שתדע, אהובי, בני! למה

נקט בדיוק שבעה גופי עברה, שעל-ידי-זה באים שבעה מיני פרעניות לעולם? אלא הם כנגד

השבע ספירות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות, והשבע עברות האלו גורמות כל

הצרות והפרעניות בעולם. ומי שמקל בזה, יקלו לו חטיו, רחמנא לישון. ולכן צריכים להזהר

בדברים אלו מאד מאד, כי בנפש האדם דבר זה, ומה גם שכל העולם יכולים לסבל בשבילו, ומרה תהיה באחרונה.

מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין, רעב של בצרת באה, מקצתן רעבים ומקצתן שבעים:

הינו אלו שמעשרים את התבואות ונותנים מעשר ממה שחייבים במעשר, הם תמיד

שבעים, ולא חסר להם כלום, כעין שאמרו חכמינו הקדושים (במדבר ובה, פרשה יב, סימן יא) על

הפסוק (דברים יד, כב): "עשר תעשר", עשר בשביל שתתעשר. וכן אמרו חכמינו הקדושים (דברים

ובה, פרשה ד, סימן י): "האדם הזה כשנבדק ומפריש מעשרותיו כראוי, מרחיבין לו את גבולו. ולכן

כל מי שמעשר תמיד את מה שנותן לו הקדוש-ברוך-הוא — הוא שבע, ולהפך — אלו שלא

של מהומה. מפני הגייסות אין יכולים לאסוף התנועה: רעב של כליה. השמים כנחל והארץ כנחושה: שלא נמסרו לבית דין. שלא עשו כהן לין תורה: ועל פירות שביעית. שעושים כהן סמורה ואין נוהגין כהן קדושת שביעית: ענוי הדין. שידעים להיכן הדין נוטה ומעכזין ואין פוסקין אותו: עוות הדין. לזכות את החייב לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין, ועל פירות שביעית. חרב באה לעולם על ענוי הדין, ועל עוות הדין, ועל המורים בתורה

גמרו שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצרת באה: הינו קדם באר שרק מקצתן מעשרין, אזי הם שבעים, ומקצתן אינן מעשרין, מקצתן רעבים וכא עליהם בצרת, אבל פה מדבר שגמרו כלם לא לעשר, ומה גם שלא מחו בידם אלו שפן עשרה, אזי העון של כלם — "רעב של מהומה ושל בצרת באה", שכלם נכנסים בפחד, שזה יותר קשה מבצרת, כי ברגע שנוכנסת מהומה, כלם מפחדים מה יהיה ואיך יהיה, וזה הורס את כלם. ואמרו חכמינו הקדושים (איכה ובה פתיחתא, סימן כד) על הפסוק (ישעיה כג): "כי יום מהומה ומבוסה ומבוכה להנו"ה אלהים צבאות", יום מערוב, יום דבנה, יום דבכיה, עין שם. כי מהומה זה בפחד לא רגיל, ומכניס את האדם בלחץ גדול מאד. וכן אמרו חכמינו הקדושים (תורת פהנים בחקתי) על הפסוק (ויקרא כו, כו): "ואכלתם ולא תשבעו", זה רעב של מהומה.

ושלא לטל את החלה, רעב של פליה באה: מי שקבל על עצמו לא להפריש חלה מן העסה, עונו בראשו, ורעב של פליה באה עליו ועל כל העוזרים לו, כי מצות חלה היא יקרה מאד בעיניו יתברך, כי בנה מראה את גדל אמונתו, שהוא מפריש חלה מן העסה. והמצנה היו שייכת לנשים, כמאמרם ו"ל (בראשית ובה, פרשה יו, סימן ח): מפני מה נתן לה מצות חלה, על-ידי שקלקלה את אדם הראשון, שהיה גמר חלתו של עולם, לפיכך נתן לה מצות חלה. ולכן, רחמנא לצלן, אם מבטלים מצות הפרשת חלה, על-ידי זה רעב של פליה בא לעולם.

דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה, שלא נמסרו לבית-דין ועל פירות שביעית: דבר זו מיתה שנעשית מגפה בין החיות והבהמות והעופות, ואחר-כך מתפשטת גם אצל בני-אדם, וזה בא על עברות שאדם עובר על דברי תורה שלא נזהרו בהם, והענש שלהם לא נמסר לבית-דין, וכן על פירות שביעית, שמבטלים ועוקרים את מצות שביעית בשאט נפש, בכל מיני התרים של מה בכך, שאין להם שום יסוד.

חרב באה לעולם על ענוי הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה שלא פהלכה: כל המלחמות וכל הצרות שעם ישראל סובלים זה רק מאלו הדינים והרבנים מטעם, כמאמרם ו"ל (שבת קלט): תניא רבי יוסי בן אלישע אומר: אם ראית דור שצרות רבות באות עליו, צא

ובדק בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁפָל פְּרַעֲנוֹת שְׁבָאָה לְעוֹלָם, לֹא בָּאָה אֶלָּא בְּשִׁבִיל דִּינֵי יִשְׂרָאֵל; שְׁהֵם מַעֲנִים אֶת הַדִּין וּמַעֲוִתִים אֶת הַדִּין וּמוֹרִים בַּתּוֹרָה שְׁלֹא בַּהֲלָכָה, כִּי רַק בְּשִׁבִיל זֶה לְקַחְתָּ אוֹתָם הַמְּמַשְׁלָה — הֵן בְּרוֹסְיָה וְהֵן בְּשִׂאָר מְדִינּוֹת, וּבִפְרָט בְּאַרְצֵנוּ הַקְּדוּשָׁה, כְּדֵי שְׂיִהְיוּ פּוֹסְקִים כְּפִי שְׁהַמְּשָׁל רוּצָה, לְהַתִּיר מִמְּזוֹרִים וּלְהַכְשִׁיר טְרַפּוֹת וּנְבִלוֹת, וְלִהְיוֹת מַתִּיר אֲסוּרִים, וְהֵם בְּשִׁבִיל כְּסָף יַעֲשׂוּ

אֶת הַפֶּל, וְהַמְּזוֹנֵעִים **שְׁלֹא כַּהֲלָכָה: חִיָּה רְעָה** ר"ע מְבַרְטִנּוּרָא
הַתְּמִימִים יוֹדְעִים כָּלֵל
אַחַד, שְׂאִסוּר לְדַבֵּר עַל **בָּאָה לְעוֹלָם עַל שְׁבוּעַת שְׂוֹא,** וּלְחִיַּי אַת הַזְכָּאִי: וְעַל
"כְּבוֹד הַרְבִּי", וְהֵם לֹא
הַמְּזוֹרָח, שְׁהֵם תְּמִימִים גְּדוֹלִים, וְלֹא קָלְטוּ שְׁהַעֲמִידוּ רַע-בְּנִים רְשָׁעִים

מִכְחִינִים בֵּין רַע לְטוֹב וּבֵין טוֹב לְרַע, וְלִכְּנֹן לֹא בְּחִנָּם שְׁהַצְּלִיחוּ **כַּהֲלָכָה.** לְאִסוּר אַת הַמוֹתֵר
לְהַעֲבִיר עַל הַדַּת אֶת רַב מְגִנֵּן וּבְגִנֵּן שֶׁל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲזִינוּ מַעֲדוֹת וּלְהַתִּיר אַת הַאִסוּר: שְׁבוּעַת

אַרוּרִים, קָלִים וְרִיקִים וּפּוֹחֲזִים, אֲשֶׁר לֹא קָרְאוּ וְלֹא שָׁנוּ וְלֹא שִׁמְשׂוּ תַלְמִידֵי חֲכָמִים, אֶלָּא נַעֲשׂוּ
הַדִּיּוּטִים הַקּוֹפְצִים בְּרֹאשׁ, וּמַטִּילִים אֵימָה עַל עַם הַקְּדוֹשׁ, וּמַעֲוִתִים אֶת הַדִּין בְּשִׁבִיל כְּסָף וְשַׁחַד
שְׁמַקְבָּלִים, וְהֵם מוֹרִים בַּתּוֹרָה שְׁלֹא בַּהֲלָכָה, כִּי הֵם עַמִּי-אַרְצִים גְּמוּרִים, בּוֹרִים, קָלִים וְרִיקִים,

שְׂאִין בְּהֵם שׁוֹם יִרְאֵת שְׁמַיִם, וְעַל כְּגוֹן אֵלּוּ אָמַר רַבֵּנוּ ו'ל (סְפָר־הַמִּדּוֹת, אוֹת בּוֹשָׁה, סִימָן ב'): מִתֵּר
לְבִישׁ אֶת הַרְבָּנִים שְׁשׂוֹכְרִים אֶת הַרְבָּנוֹת לְשֵׁם גְּאֻנָּה, וְרֹאיוּ לְבַזוּתָן וְלִהְקַל בְּכַבּוּדָם, וְאִין עוֹמְדִים
בְּפִנְיָהֶם, וְאִין קוֹרִין אוֹתָן רַבִּי, וְהַטְּלִית שְׁעָלִיו כְּמַרְדְּעַת שֶׁל חֲמוּר; וְאוֹי לְעִינֵים שְׁכַף רוֹאוֹת, וְאוֹי

לְאֻזְנֵים שְׁכַף שׁוֹמְעוֹת, אֵיזָה חֲרָבֵן הַרְשָׁעִים הָאֵלּוּ גְּרַמוּ בְּאַרְצֵנוּ הַקְּדוּשָׁה, שְׁדִיָּקָא עַל יָדָם הֵעֲבִירוּ
אֶת אַחֲזִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲדוֹת הַמְּזוֹרָח עַל הַדַּת, כִּי הִיִּתְכַּן שְׁהַמְּשָׁלָה שְׁהוֹקְמָה לְכַתְּחִלָּה לְכַפּוֹר
בְּכַל, לִית דִּין וְלִית דִּין, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, שְׂיִצְטְרַכוּ 'רַבָּנִים'? וְכֵן מָה הֵם צְרִיכִים 'רַבָּנוֹת

הַרְשָׁעִית'? אִין זֶה אֶלָּא שְׁהֵם הָיוּ שְׁלִיחֵיהֶם לְהַעֲבִיר עַל הַדַּת. כִּי עֲדוֹת הַמְּזוֹרָח הֵם מְאֹד תְּמִימִים
וְחֻזְקִים בְּאַמּוּנָה, אֲבָל הֵם יוֹדְעִים שְׂאִסוּר לְדַבֵּר עַל "כְּבוֹד הַרְבִּי", וּמְרַב תְּמִימוּתָם הוֹלִיכוּ אוֹתָם
שׁוֹלָל, הַמְּקַנְאוֹת לֹא הָיוּ בְּהֵם מִי גְּשָׁמִים, וּמִמִּילָא זֶה רַק אִמְבִּטְיָה, וְעָבְרוּ עַל אִסוּר כְּרִיתוֹת,

הַעֲרוּב לֹא הָיָה כְּדָבָעִי, וּמִמִּילָא עָבְרוּ עַל אִסוּר סְקִילָה, וְעַל כָּלֵם — הַבְּשָׁר הָיָה טְרַפּוֹת וּנְבִלוֹת,
וּנְכַשְׁלוּ בְּהֵם, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִטְמָטָם מַחֵם וְנִדְעָתָם, כִּי מִי שְׂאוּכַל טְרַפּוֹת וּנְבִלוֹת, כְּבָר קָשָׁה לוֹ לְקַלֵּט
אֶת הָאִמּוּנָה הַקְּדוּשָׁה. וְלִכְּנֹן חֲרַב בָּאָה לְעוֹלָם עַל עַנּוּי הַדִּין וְעַל עֲוֹת הַדִּין וְעַל הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה

שְׁלֹא בַּהֲלָכָה, וְכָלֵם אֵיתְנָהוּ בְּהוּ, וְצְרִיכִים מְאֹד מְאֹד לְהִזָּהֵר מִהַרְשָׁעִים הָאֵלּוּ, שְׁכָל הַצְּרוֹת שְׁעַם
יִשְׂרָאֵל סוּבָלִים זֶה רַק מִהֵם מְבַתִּי דִּינִים שְׂיִושְׁבִים שֵׁם רְשָׁעִים אַרוּרִים, שְׁקֶרְנִים, רַ'מָּאִים,
צְבוּעִים, כָּל שְׂרָץ' הַשׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ, אוֹי לְהֵם וְאוֹי לְנַפְשָׁם, אֲשֶׁרִי מִי שְׁשׂוֹמֵר נַפְשׁוֹ מִהֵם.

חִיָּה רְעָה בָּאָה לְעוֹלָם עַל שְׁבוּעַת שְׂוֹא וְעַל חֲלוּל הַשֵּׁם: צְרִיכִים מְאֹד מְאֹד לְשַׁמֵּר לֹא לְהַשְׁבַּע
שׁוֹם שְׁבוּעַת לְשׂוֹא, כִּי זֶה עוֹן חֲמוּר מְאֹד. כִּי כֵּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (פְּנִחוּמָא מִטוֹת):

הַמוֹעַל בְּשְׁבוּעוֹת כּוֹפֵר בַּהֲקְדוּשָׁת־בְּרוּךְ-הוּא, וְאִין לוֹ מַחִילָה לְעוֹלָם. וְאָמְרוּ (וַיִּקְרָא רַבָּה, פְּרָשָׁה ו',
סִימָן ג'): דְּבָרִים שְׂאִין הָאֵשׁ שׁוֹרְפָן שְׁבוּעַת שְׂוֹא מְכַלְתָּן. כִּי עוֹן שְׁבוּעוֹת חֲמוּר מְאֹד מְאֹד, כִּי הוּא
כּוֹפֵר בְּכָל. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תַּנָּא דְּבִי אֶלְיָהוּ רַבָּה, פְּרָק כו'): כָּל הַרְגִיל בְּשְׁבוּעוֹת שְׂוֹא

וּבְשְׁבוּעוֹת שְׁקָר, הָרִי זֶה כְּאֵלּוּ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, וְאִינוּ עוֹשֶׂה קוֹרַת רוּחַ לְפָנָי מִי שְׂאָמַר וְהָיָה
הָעוֹלָם, וְאִינוּ מְקַבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם שְׁלֵמָה, וְאִינוּ נוֹחַל אֶת חֲזֵי הָעוֹלָם הַבָּא. וְלִכְּנֹן מִי
שֶׁנִּשְׁבַּע לְשַׁקֵּר וְאִפְלוּ בְּאַמְתָּ, חִיָּה רְעָה בָּאָה וְנִטְרַפְתּוּ. וְכֵן צְרִיכִים לְשַׁמֵּר מְאֹד מַחֲלוּל הַשֵּׁם,

שוא. לנטלה שלא לנורך: חלול השם. העונר ואמרו חכמינו הקדושים (יומא פו.): היכי דמי עזירה צפרהסיא ציד רמה. חי נמי שזני אדס רואיס חלול השם, אמר רב כגון אנא אי שקילנא ולומדים ממעשיו: ועל שמטת הארץ. שחורשים בישראל מטבחה ולא יהיבנא דמי לאלתר וכו', רבי יוחנן אמר: כגון אנא דמסגינא ארבע

וְעַל חֲלוּל הַשֵּׁם. גְּלוּת בָּאָה לְעוֹלָם עַל עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת, וְעַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים, וְעַל הַשְּׁמִטַּת הָאָרֶץ. יב בְּאַרְבַּעַת פְּרָקִים הַדָּבָר מְתַרְבֵּה. בְּרַב־יְעִיָּת, וּבְשִׁבְעִיָּת וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִיָּת וּבְמוֹצָאֵי הַחֵג שֶׁבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. בְּרַב־יְעִיָּת, מִפְּנֵי

אמות בלא תורה ובלא תפלין. יצחק דבי רבי ינאי אמר כל שחבריו מתביישין מחמת שמועתו, אמר רב נחמן בר יצחק, כגון דקא אמרי אינשי שרא ליה מריה לפלגיא. אביי אמר כדתנא (דברים

ו, ה): "וְאֶהְבֶּתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ", שִׁיְהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ, שִׁיְהֵא קוֹרָא וְשׁוֹנָה וּמִשְׁמַשׁ תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים, וִיְהֵא מִשְׁאֵל וּמִתְנֹה וּמִתְנֹה עִם הַבְּרִיּוֹת. מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עֲלֵיו? אֲשֶׁרֵי אָבִיו שֶׁלְּמָדוֹ תוֹרָה, אֲשֶׁרֵי רַבּוֹ שֶׁלְּמָדוֹ תוֹרָה. אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת שֶׁלֹּא לְמָדוֹ תוֹרָה, פְּלוּנֵי שֶׁלְּמָדוֹ תוֹרָה, רָאוּ כִּמְהָ גָּאִים דְּרַכְיוֹ, כִּמְהָ מִתְקַנְיִם מַעֲשָׂיו, עֲלֵיו הַכְּתוּב אוֹמֵר (ישעיה מט, ג): "וַיֹּאמֶר לִי עֲבָדֵי אֲתָהּ, יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֲתַפְאֵר", אֲבָל מִי שֶׁקוֹרָא וְשׁוֹנָה וּמִשְׁמַשׁ תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים, וְאִין מִשְׁאֵל וּמִתְנֹה כְּבָמוֹנָה, וְאִין דְּבוּרוֹ בְּנִתְתָּ עִם הַבְּרִיּוֹת, מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עֲלֵיו? אוֹי לוֹ לְפְלוּנֵי שֶׁלְּמָד תוֹרָה, אוֹי לוֹ לְאָבִיו שֶׁלְּמָדוֹ תוֹרָה, אוֹי לוֹ לְרַבּוֹ שֶׁלְּמָדוֹ תוֹרָה, פְּלוּנֵי שֶׁלְּמָד תוֹרָה רָאוּ כִּמְהָ מְקַלְקְלִין מַעֲשָׂיו וְכִמְהָ מְכַעְרִין דְּרַכְיוֹ, וְעֲלֵיו הַכְּתוּב אוֹמֵר (יחזקאל לו, כ): "בְּאֵמֹר לָהֶם עִם ה' אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יֵצְאוּ". וְלִכֵּן צְרִיכִים לְהַזְהִיר מְאֹד מְאֹד מִחֲלוּל הַשֵּׁם שְׁגוֹרָם רַק צְרוֹת וַיְסוּרִים. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (ספרי האזינו): עַל הַכֹּל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹחֵל וְעַל חֲלוּל הַשֵּׁם פּוֹרֵעַ מִיָּד. כִּי עוֹן חֲלוּל הַשֵּׁם גּוֹרֵם שְׁחִיָּה רָעָה בָּאָה לְעוֹלָם וְטוֹרְפָתוֹ.

גְּלוּת בָּאָה לְעוֹלָם עַל עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת וְעַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים, וְעַל הַשְּׁמִטַּת הָאָרֶץ: אִין עוֹד צְרָה לְאָדָם כְּמוֹ צְרַת הַגְּלוּת, שְׁאָדָם צְרִיף לְלַכֵּת נַע וְנָד, וְאִינוּ מוֹצֵא אֶת מְקוֹמוֹ. וְזוֹ הַקְּלָלָה הִכִּי גְדוֹלָה. וְכָל זֶה עַל הַשְּׁלֵשׁ עֲבֻרוֹת הַחֲמוּרוֹת בַּתוֹרָה, וְעַל הַשְּׁמִטַּת הָאָרֶץ, שְׁחוֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים בְּשִׁבְעִיָּת, וְעוֹקְרִים אֶת מִצְוֹת שְׁבִיעִיָּת לְגַמְרֵי מֵהַתוֹרָה. וְדָבָר זֶה מְצוּי עֲכָשׁוּ מְאֹד בְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, שֶׁהַסֵּמ"ךְ-מ"ם הַכְּנִיס בְּבִתֵּי יִשְׂרָאֵל אֶת הַכְּלֵי מִשְׁחִית הַנִּקְרָא טְלוּיָזְיָה, שֶׁכְּלוּל מִעֲבוּדָה זָרָה, גְּלוּי עֲרִיּוֹת וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים, כִּי מְדַבְּרִים פְּתוּחַ גָּד הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, וּמְרָאִים כָּל מִינֵי שְׁקוּץ, תְּעוּב וְזוּהוּם וְעֵרָם, רַחֲמָנָא לְצַלְן, וּמְלַמְדִים אֵיף לְהַרְג וְאֵיף מִשְׁתַּמְשִׁים בְּסַמִּים וְכוּ', שֶׁכָּל זֶה בְּכָלל עֲבוּדָה זָרָה, גְּלוּי עֲרִיּוֹת וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים. וּבְפֶרֶט בְּאַרְצֵנוּ הַקְּדוּשָׁה, שְׁעוֹשִׂים צְחוּק מִכָּל הַקְּדוּשׁ לְעַם יִשְׂרָאֵל, וּמְזוֹלְזָלִים בְּאַסוּר שְׁמִיטָה. וְלִכֵּן אֲשֶׁרֵי מִי שְׁזוֹהָר מִכָּל זֶה, יִרְאֶה טוֹב וַיֵּצֵא יָמָיו, וְאֵף פַּעַם לֹא יֵצְטַרֵף לְלַכֵּת בְּגְלוּת נַע וְנָד, וְהֵבֵן לְמַעֲשָׂה.

יב בְּאַרְבַּעַת פְּרָקִים הַדָּבָר מְתַרְבֵּה: בְּרַב־יְעִיָּת וּבְשִׁבְעִיָּת וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִיָּת וּבְמוֹצָאֵי הַחֵג שֶׁבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי, שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְנַהֵיג אֶת עוֹלָמוֹ בְּהַשְׁגָּחָה פְּרֻטִית, עַד כְּדֵי כִּף שְׁאֲמָרוּ (חלץ ו): אִין אָדָם נוֹקֵף אֲצַבְעוֹ מְלַמְטָה, אֵלֶּא אִם-כֵּן מְכַרְיִזִין עֲלָיו מְלַמְעָלָה;

ולכן כל מה שעובר על בן אדם, זה רק מדה וזורעים נשניעים: יב מפני מעשר עני שבשלישית.
 כנגד מדה, אם רואים מיתות משנות, שהוא שנמקום מעשר שני שמפרישים נשאר שנים של שמטה.
 הדבר שפא, צריכים לתלות את זאת בארבעה נשלישית וכששית מפרישין מעשר עני: גזל מתנות
 דברים האלו, שאדם לא נותן צדקה לעניים, עניים. לקט שכמה ופאה פרט ועוללות:

**מעשר עני שבשלישית. בשביעית, מפני מעשר עני
 שבששית. ובמוצאי שביעית, מפני פרות שביעית.
 ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה, מפני גזל מתנות
 עניים: יג ארבע מדות באדם. האומר שלי שלי**

ואינו מעשר, ואינו מפריש מה ששייך לעני, ולכן בשרואים שבאות צרות עליו או על כלל נשמות ישראל, רחמנא לצלן, צריכים תכף ומיד לבקש רחמים ולפשפש

במעשיו על מה ולמה באה לו כל הצרה הזאת, ומי יודע אם לא בזה עניים, וגרשם מעל פניו, ולא הפריש מעשרותיו. וכתב הרמב"ם ז"ל (פרק א' מהלכות מעניות, הלכה א' ב' ג' ד'): מצות עשה מן התורה לזעק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר (במדבר י, ט): "על הצר הצור אתכם ותרעתם בחצוצרות"; כלומר כל דבר שיצר לכם, כגון בצרת ודבר וארבה וכיוצא בהן, וזעקו עליהן והריעו. ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה, ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, בכתוב (ירמיה ה, כה): "עונותיכם הטו" וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו: דבר זה ממנהג העולם ארע לנו, וצרה זו נקרה נקרית, הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להיבדק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות. הוא שפתוב בתורה (ויקרא כו, כז): "ונהלכתם עמי בקרי, ונהלכתי עמכם בתמת קרי", כלומר כשאביא עליכם צרה, כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי, אוסיף לכם חמת אותו קרי. ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור, עד שירחמו מן השמים, ובימי התעניות האלו וזעקין בתפלות ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד, ואם היו במקדש מריעין בחצוצרות ובשופר, השופר מקצר והחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות, ואין תוקעין בחצוצרות ושופר כאחד, אלא במקדש, שנאמר (תהלים צח, ו): "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'". ולכן כשבאה על אדם איזו צרה, ידע שזה מכון ממנו יתברך. ובפרט כשהדבר בא "בבביעית — מפני מעשר עני שבשלישית, ובשביעית — מפני מעשר עני שבששית, ובמוצאי שביעית, מפני פרות שביעית, ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה, מפני גזל מתנות עניים"; אשרי מי שנשמר מדברים אלו, ונזהר לעשר את מעשרותיו, ולהרבות בצדקה לעניים, שאז ינצל מהדבר, כמו שכתוב (משלי יא, ד): "וצדקה תציל ממות", ויהבן למעשה.

יג ארבע מדות באדם: צריף שתדע, אהובי, בני! אשר האדם צריף לבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, עד שלא ירצה כלום רק לעשות את רצונו יתברך. והנה מצות צדקה וחסד לעשות עם הזולת, אין למעלה מזה, כי כף אמרו חכמינו הקדושים (ילקוט הושע, רמז תקכב): אמר הקדוש-ברוך-הוא חביב עלי חסד שאתם גומלים זה לזה, מכל הזבח שזבח שלמה לפני; כי אצל הקדוש-ברוך-הוא מאד חשוב חסד שבר ישראל עושה עם הזולת. וכן אמרו חכמינו הקדושים (במי מדרשות, חלק ב', פרק מו), שאלמלא גמילות חסדים שלי, אין העולם מתקיים אפלו

יג שלי שלי ושליך שלך. איני רוצה לההנותך והלואי שלא תהנה אומי: ויש אומרים זו מדת סדום. קרוב הדבר לנא לידי מדת סדום שמתוך שהוא רגיל בכך אפילו בדבר שחזירו נהנה והוא אינו חסר לא ירצה לההנות את חזירו. וזו היתה מדת סדום שהיו מתכוונים לנלות הרגל מזנייהם אף על פי שהיתה הארץ רחבת ידים לפנייהם ולא היו חסרים כלום: שלי שלך ושליך שלי עם הארץ. שנהנה ומהנה נשנה. וזהו ישונה של הארץ. אבל אינו יודע קרא דכתיב (משלי טו) ושונא מתנות יחיה. וזהו לשון עם הארץ האמור בכל מקום שרוצה בתקונה של הארץ אבל אין זו חכמה להבדיל בתקוין הראויין: שלי שלך ושליך שלך. מהנה את הצרות מנכסיו והוא אינו נהנה מאחרים: חסיד. שעושה לפניו משורת הדין:

וְשֵׁלְךָ שְׁלֵךְ, זֶה מִדַּת בֵּינוּנִית.
וַיֵּשׁ אֲוֹמְרִים, זֶה מִדַּת סְדוּם.
שְׁלִי שְׁלֵךְ וְשֵׁלְךָ שְׁלֵי, עִם הָאָרֶץ. שְׁלִי שְׁלֵךְ וְשֵׁלְךָ שְׁלֵךְ, חֲסִיד. שְׁלִי שְׁלֵךְ וְשֵׁלְךָ שְׁלֵי, רָשָׁע:

ברוך-הוא עושה חסד עם כל העולם פלו, פן צריך כל בר ישראל לעשות חסד עם הזולת, וזה מאד חשוב בעיניו יתברך, וכמאמרם ו"ל (ירושלמי טעניית, פרק ד', הלכה ב'): "ובצל ידי כסיתיד" — זו גמילות חסדים, ללמדך שכל מי שהוא עוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לישיב בצלו של הקדוש-ברוך-הוא. והנה האדם יש בו ארבע מדות, פי כל אחד יש לו דעה אחרת ורצון אחר, פי אין כל הרצונות והדעות שוים. "האומר שלי שלי ושליך שלך, זו מדה בינונית"; יש טבע של אדם שאינו רוצה להתערב עם הזולת, הוא אומר: שלי שלי ושליך שלך, שאינו רוצה שום שיכות עם אחר, לא צריך מאחר ואינו רוצה לתת משלו, זו מדה בינונית, לא חס ולא קר, זה מראה קטנות דעתו, פקטן הנה שאינו רוצה להתחלק עם הזולת. "ויש אומרים זו מדת סדום", פי אנשי סדום היו רעים וחטאים להשם מאד. ואמרו תכמינו הקדושים (פתבות קג.): כופין אותו על מדת סדום, ופרש רש"י: מדת סדום — זה נהנה וזה לא חסר, לא היו עושין טובה, הינו כשאחד אינו רוצה לעזור לזולת, אלא כל אחד הולך לדרך, זו מדת סדום, רשעות לשם רשעות. "שלי שלך ושליך שלי — עם הארץ"; אין אצלו גבול וצמצום, ומה גם שזה גבול בפריצות, שאדם אומר: בוא ונתערב יחד — שלי שלך ושליך שלי, זו מדתו של עם הארץ, שאינו יודע שום גבולות, ובא לידי הפקרות ופריצות ואסור להתערב עם עם הארץ, פי יכול לבוא על ידו לקלקולים גדולים. "שלי שלך ושליך שלך — חסיד"; דרכו של חסיד שעושה לפניו משורת הדין, הוא דבוק בהקדוש-ברוך-הוא, ומוסר את כל מה שיש לו לזולתו, פי אינו מפחד מה יאכל למחר, פי יודע שהקדוש-ברוך-הוא זן ומפרנס את כלם. ולכן הוא מוסר את כל מה שיש לו לצדקה, וכל ענינו רק לעזור לשני. ולהפך: "שלי שלי ושליך שלי — רשע"; הרשע עינו רעה וצרה בזולת, ותמיד רוצה את חפצי הזולת לעצמו, פי תמיד נדמה לו, שהכל שיה לו. פי עקר את עצמו לגמרי מהעולם הבא, ונדמה לו שאין עולם אלא אחד, ולכן רוצה את הכל בשבילו, לא-כן הצדיק, שהוא תמיד דבוק בעולם

הבא, ואצלו לא שיה בכלל ענין עולם הזה, כי אפלו שחי בעולם הזה הרגיל את עצמו ככר לחיות בעולם הבא, כמובא בדברי רבנו ו"ל (שיחות הר"ן, סימן צו), שראוי לאדם להרגיל את עצמו להיות בעולם הבא, הינו אפלו שנמצא עדין בעולם הזה, יחיה פדגמת העולם הבא, יהיה בטל ומבטל אליו יתברך, וכל מעשיו הנשמיים יהיו גם כן רוחניים, ולכן צדיק וחסיד פנה ככר לא צריה שום דבר, ואמר:

יד ארבע מדות בדעות. נוח לכעוס ונוח לרצות, שלי שלף ושלף שלף,

והרשע שחי רק בעולם הזה, ואינו מאמין כלל בעולם הבא, ולכן אומר: "שלי שלי ושלף שלי", והבינוני אומר: "שלי שלי ושלף שלף"; כי הוא בין צדיק לבין רשע, עושה לעצמו חשבון: עכשו אני כאן בעולם הזה, ועלי לדאג רק על גשמיות העולם הזה, שנה שלי שלי, ומה ששיה לעולם הבא, לרוחניות, אומר להקדוש-ברוך-הוא: יש לי עדין זמן לדאג על רוחניות, ולכן "ושלף שלף", ומה ששיה לה, רבנו של עולם, תחזיק עדין לעצמך, כי יש לי עוד זמן ללמד תורה ולעשות מצוות. ולכן "יש אומרים זו מדת סדום", כי הוא כופר בכל, כי הוא דוחה את השכינה למעלה. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה סא, סימן א, א) על הפסוק (תהלים א'): "ובדרך חטאים לא עמד" — אלו אנשי סדום, שנאמר (בראשית יג, יג): "ואנשי סדם רעים וחטאים להנ"ה מאד", כי מפרידים את העולם הזה מהעולם הבא. ומדת עם הארץ שאומר: "שלי שלף ושלף שלי", כי חושב שבלי יגיעה וטרחתה וכלי למוד תורה וקיום המצוות יכולים לזכות לשעשוע עולם הבא, ועל-כן אומר "שלי" — מה שאני עושה בעולם הזה, ומבטל את הזמן בהכלי הכלים ומסתובב בדמיונות של הכלי העולם הזה, הרי הוא "שלף", וכן רבנו של עולם, מה ששיה לה רוחניות אלקות מענוגי העולם הבא, בודאי תתן לי, שנה "ושלף שלי", וכאמת זו מדתו של עם הארץ, שאינו יודע אשר לא יגעת — לא מצאת, כמאמר ו"ל (בראשית רבה, פרשה עח, סימן יב): אין טוב לאדם כי אם להמית עצמו על דברי תורה ולעסק בה תמיד יומם ולילה. וזהו שנאמר (יהושע א, ח): "והגית בו יומם ולילה", וזהו שאמרו: אם יאמר לה אדם, יגעת ולא מצאתי — אל תאמין, ולכן אין שיה דבר פנה להגיע לעולם הבא בלי יגיעה. וזה ארבע מדות שיש באדם, אשר לכל אחד יש מדה ודרך אחרת. יש צדיקים חסידים, ויש רשעים ויש עמי ארצים, ויש בינונים, והעקר לבקש תמיד ממנו יתברך, שיזכה לבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, ויכנה לעצמו מדת החסד, ותהיה אצלו מדת החסידים, שמבטלים את עצמם לגמרי אליו יתברך, ועושים חסד לפנים משורת הדין, אשר אין לה, אהובי, בני, יותר טוב מזה, והבן למעשה.

יד ארבע מדות בדעות: צריה שתדע, אהובי, בני! אשר אדם הוא יציר כפיו של הקדוש-ברוך-הוא, ויש בו ארבעה יסודות: אש, רוח, מים, עפר, ומארבעה יסודות אלו באים לאדם כל המדות רעות והתאוות רעות, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מורה"ן, חלק א, סימן ד): פעם ורציחה באים מלח האש, דברים בטלים ולשון הרע באים מלח הרוח, כל התאוות רעות באות מלח המים, ועצבות ומרה שחורה באות מלח העפר, ולכן כל בר ישראל צריה לזכור את המדות שלו, שהם הד' יסודות שנמצאים בו, ואז יזכה שיאיר בו שם הנ"ה ברוך הוא וברוך שמו, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מורה"ן, חלק א, סימן ח) בסוד (תהלים קמו, ו): "מעורר עינים הנ"ה מ'שפיל רשעים עדי ארץ", כשאדם שובר את הרע והרשעות של הד' יסודות: אש, רוח, מים, עפר, שהוא ראשי תבות: מ'שפיל רשעים עדי ארץ, אזי זוכה להיות ענו, בטל

יד ה"ג: נוח לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ומאיר בו שם בהפסדו קשה לכעוס וקשה לרצות יצא הפסדו הנו"ה בתמידות. וזו התכלית שאדם צריך בשכרו. אדם שכוועם מהר על כל דבר. אף על פי שהוא חוזר ומתלנה מהרה. הפסדו מרובה משכרו. רק מחמת שמתגברים עליו הד' יסודות: אש,

רוח, מים, עפר, שעזין לא בדרם וזקכם. וזה מה שמגלים לנו חכמינו הקדושים, אשר ארבע מדות יש בבני-אדם, והם באים מהד' יסודות, והעקר מה שמתגבר בכל אחד מהיסודות זה פח

יֵצֵא שְׁכָרוֹ בְּהִפְסָדוֹ, קָשָׁה לְכַעֵס וְקָשָׁה לְרַצּוֹת, יֵצֵא הִפְסָדוֹ בְּשְׁכָרוֹ קָשָׁה לְכַעֵס וְנוֹחַ לְרַצּוֹת חֲסִיד. נוֹחַ לְכַעֵס וְקָשָׁה לְרַצּוֹת רָשָׁע:

שרוצ מעשיו מקולקלים מאחר שהוא נוח לכעוס על כל דבר ודבר. אבל הקשה לכעוס אף על פי שיש לו מדה רעה שהוא קשה לרצות ילא הפסדו המועט שהוא קשה לרצות נשכרו המרובה שהוא קשה

האש, שמשם נובע הפעס. וזה "נוח לכעוס ונוח לרצות, יצא שכרו בהפסדו", כי הוא בא מפח הרוח שמתגבר בו הפעס, והוא "נוח לכעס" על כל דבר קטן, עם כל זאת כשהוא נח ומתישב, אזי "ונוח לרצות", שהוא מתרצה ומתחרט, אבל "יצא שכרו בהפסדו", כי מה פעלת עם הפעס שלך?! שהכל הלך לרוח. "קשה לכעוס וקשה לרצות, יצא הפסדו בשכרו"; כי הוא בא מפח העפר, שמתגבר בו הפעס שמערב בעצבות, ולכן הוא קשה לכעס, כי מאחר שבא מפח העפר, והוא עצלן גדול, כי עצבות ועצלות באים מפח העפר, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקיטת-מוהר"ן, חלק א', סימן קפט), לכן אדם כזה קשה לו לכעס, אבל אם הוא נכנס בכעס, אז "וקשה לרצות", כי מרב מרירות שיש בו, הוא כבר נפגע ואינו רוצה בשום פנים לרצות, ולכן "יצא הפסדו בשכרו", כי הוא נשאר בכח העפר. "קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד"; כי הוא בא מפח המים, שמשם השקרה, ולכן חסיד אמתי אף פעם לא יהיה בכעס. ואם, חס ושלום, בא לידי פעס, תכף-ומיד רץ וטובל בתוך המים, ומבגן שם קנ"א, ומחזיר את נפשו שאבד, ולכן הוא "ונוח לרצות", אף להפך "נוח לכעוס וקשה לרצות רשע"; כי הוא בא מפח האש, שמשם בוער הפעס והרציחה, ולא יכולים להרגיע אותו, ועל-כן הוא נקרא רשע, כי כל הפועס מסלק את השכינה ממנו, ונחשב פעובד עבודה זרה, וכן אמרו (והר תדש נח): "לא יהיה בך אל זר" — שלא תהיה נוח לכעס. ואמרו (והר תצוה קפב): ויבמאי אתינדע בר נש למנדע מאן איהו לקרבא בהדיה או לאתמנעא מגייה. ברוגזיה ממש ידע ליה בר נש ואשתמודע מאן איהו אי הויה נשמתא קדישא נטר בשעתא דרוגזיה אתי עליה ולא יעקר לה מאתרהא בגין למשרי תחותה ההוא אל זר דא איהו בר נש בדקא יאות. דא איהו עבדא דמאריה דא איהו גבר שלים. ואי ההוא בר נש לא נטיר לה ואיהו עקר קדשה דא עלאה מאתריה למשרי באתרהא סטרא אחרא ודאי דא איהו בר נש דמריד במאריה ואסיר לקרבא בהדיה ולאתחברא עמיה, ודא איהו (איוב יח, ד): "טורף נפשו באפו"; איהו טריף ועקר נפשיה בגין רוגזיה, ואשרי בגייה אל זר. ועל דא פתיב (ישעיה ב, כב): "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו", דהויה נשמתא קדישא טריף לה וסאיב לה בגין אפו. אשר נשמה אחלף באפו, פי במה נחשב הוא. עכו"ם אתחשיב ההוא בר נש. ומאן דאתחבר עמיה ומאן דאשתתף (ס"א דאשתתף) בהדיה כמאן אתחבר בעכו"ם ממש, מאי טעמא? בגין דעכו"ם ממש שארי בגייה. ולא עוד אלא דעקר קדשה עלאה מאתרה, ושארי באתרה עכו"ם אל זר. מה

לנו לספק מזון חלל לאחד מהם נקדים הקשה לאנד על המהיר לשמוע: זו חלק רע. לא היה סיך למיתני הכא חסיד או רשע. שאין זה דבר החלוי בזמירתו של אדם. חלל חסרון שהיה בו מעיקר זרייתו:

טז ארבע מדות בנותני צדקה. כלומר זנחיתת הנדקה. ולא זנומני נדקה ממש דהא איכא זנו מי שאינו נומן. וכן נסמון בהולכי לזית המדרש היינו בהליכת זית המדרש: עינו רעה בשל אחרים. דידוע

קָשָׁה לְשִׁמְעַ וּמְהִיר לְאָבֵד, זֶה חֵלֶק רָע: טז אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתָנִי צְדָקָה. הַרוּצָה שְׂיִתֵן וְלֹא יִתְּנוּ אַחֲרָיִם, עֵינָיו רָעָה בְּשֵׁל אַחֲרָיִם.

שהנדקה מעשרת ואינו רונה שאחרים יתעשרו. פירוט אחר יש מי שחס על ממון קרוביו יותר מעל ממונו. דברי הרבי, וכן את דברי חברו, ועל ידי זה

יצליח דרכו מאוד. העקר בזה העולם — להיות מקבל ומשפיע. וזו גדלת בר ישראל, שמקבל מה שמלמדים אותו, ומשפיע גם לאחרים, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן סב), שהתלמידים צריכים לעשות עוד תלמידים, ואלו התלמידים צריכים לעשות עוד תלמידים. וכך צריך להיות מדור דור — להמשיך את הדעת של הרב מדור דור, שהתלמידים עושים עוד תלמידים. ולכן אם הוא תלמיד המענין לשמע בקול רבו או בקול חברו, הוא יהיה משפיע טוב, פי מי שלכתחלה כבר לא מקבל — לא מרבו ולא מחברו, הוא אינו יכול להיות משפיע, פי משפיע יכול להיות רק מי שהוא בעצמו מקבל בשלמות, והבן למעשה.

טז ארבע מדות בנותני צדקה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד מדה יותר יקרה אצלו יתברך במדת הצדקה, עד שאמרו חכמינו הקדושים (מדרש ויטא, שיר השירים א'): הדורון של הקדוש ברוך הוא צדקה, הנותן צדקה, אפלו היתה בידו עברה, ונחתם דינו לאבד, יכול להיות מקבל פני שכינה בכל יום, והקדוש ברוך הוא אומר למלאך של פרעניות אל תגע בו. כל-כך חשוב אצלו יתברך צדקה. וכן אמרו (תנא דבי אליהו רבה, פרק י'): אין לך סם חיים למלאך המנות, אלא מדת הצדקה בלבד. וכן אמרו (תנא דבי אליהו ויטא, פרק א'): גדולה צדקה, שמיום שנברא העולם עד עכשו, העולם עומד על הצדקה, וכל הנותן צדקה הרבה, הרי זה משבת, וממלט את עצמו מדינה של גיהנום; ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן ד'), אשר מדת הצדקה באה לאדם מאד מאד כבר, פי טבע של אדם שהוא מלא אכזריות ורע לב, ואינו רוצה לעזור לזולת, ועליו לשבור את האכזריות שבו ולתת צדקה. וכשאדם נותן צדקה, אזי הוא פותח פתח בעולמות העליונים, שזה סוד (דברים טו, ח): "פתח תפתח", שעל ידי צדקה פותח פתח, וככל שמרבה בצדקה, נפתח לו פתח יותר רחב, ונכנס מפתח אל פתח, ומגיע למעלות רמות בעבודת השם יתברך. אשרי מי שאינו מטעה את עצמו. והנה במדת הצדקה יש ארבע מדות: א. "הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, עינו רעה בשל אחרים"; יש אדם שרק הוא רוצה לתת צדקה, וכואב לו בשרואה שגם אחרים נותנים צדקה, וזו מדה רעה מאד, פי מה אכפת לך שעוד יהודי נותן

צְדָקָה?! וְאִדְרָבָה עֵקֶר שְׁלֵמוֹת הַצְּדָקָה — כְּשֶׁמְזַכְּרִים אֶת אַחֲרִים שְׂגָם-כֵּן יִתְּנוּ צְדָקָה, כְּמוֹ שְׂאוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּכֹא בִּתְרָא ח:): גְּדוֹל הַמַּעֲשֶׂה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לב, יז): "וְהָיָה מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה שְׁלוֹם"; שֶׁהוּא מְזַכֵּה אֶת אַחֲרִים, וְעַל-כֵּן מִי שֶׁרָק הוּא רוֹצֵה לְתֵת צְדָקָה, וְלֹא רוֹצֵה לְזַכּוֹת אֶת אַחֲרִים, סִימָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵינַי רָעָה. ב. "יִתְּנוּ אַחֲרִים וְהוּא לֹא יִתֵּן, עֵינֵינוּ רָעָה

בְּשֵׁלוֹ"; אָדָם שֶׁתָּמִיד מִתְחַמֵּק מִלְּתֵת צְדָקָה, וּבְכָל פַּעַם עוֹשֶׂה כָּל מִינֵי תַחֲבוּלוֹת שֶׁרָק אַחֲרִים יִתְּנוּ וְלֹא הוּא, זֶה מֵרָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַע-עֵינַי וְהוּא קֹמֵץ וְכִלְי, וְעֵינֵינוּ רָעָה

ר"ע מִבְּרִטְנוֹרָא

וְהוּא לֹא יִתֵּן, עֵינֵינוּ רָעָה

וּאִף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹתֵן אֵינוֹ רוֹכֵחַ שְׁקֻרָוֵינוּ יִתְּנוּ שֶׁלֹּא יֵאָדְדוּ אֶת מִמוֹנֵם. וְעֵינֵינוּ רַעִי כִּשְׁלֹשׁ אַחֲרִים דּוֹמִיִּם דְּעֵינוּ רַעִי

בְּשֵׁלוֹ. יִתֵּן וְיִתְּנוּ אַחֲרִים,

חֲסִיד. לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ

אַחֲרִים, רָשָׁע:

גַּם בְּשֵׁלוֹ, וְאָמְרוּ (הַקְּדָמוֹת תְּקוּוּי-זֶהר): קֹמֵץ נֶכֶל בְּמִמּוֹנֵיהּ, נֶכֶל שְׁמִיָּה, דְּלֹאֵו אִיהוּ נְדִיב וְלֹאֵו אִיהוּ מוֹרְעָא דְאַבְהֵן, דְּאִתְמַר עֲלֵיהּוּ (תְּהֵלִים מו, י): "נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ", דְּהָא קֹמֵץ אִיהוּ עָנִי בְּדַעַת, בְּתֵר דְּלֹא עֵבִיד טִיבּוֹ לְמֵאֲרֵי תוֹרָה לְמִיָּהוּי מַחֲזִיק בְּיַדֵּיהּוּ. ג. "יִתֵּן וְיִתְּנוּ אַחֲרִים חֲסִיד"; מִי שֶׁתָּמִיד נוֹתֵן צְדָקָה לְכָל עָנִי הַבָּא עַל פִּתְחוֹ, וְכֵן הוֹלֵךְ לוֹ בְּחַיִּים שְׁפָל אֶחָד יִתֵּן צְדָקָה — זֶה חֲסִיד אֲמַתִּי. וְחֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים אָמְרוּ (סְפָה מַט:): אֵין צְדָקָה מְשַׁתְּלֶמֶת אֲלֵא לְפִי חֲסִד שְׁבָה; כִּי עֵקֶר הַצְּדָקָה צְרִיף לְהִיּוֹת עִם מִדַּת הַחֲסִד, לֹא מִפְּנֵי הַרְחַמְנוּת, שֶׁמֵּרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, אֲלֵא מִצַּד מִדַּת הַחֲסִד, שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רוֹצֵה שֶׁנִּשְׁפִּיעַ לְזוּלָתָנוּ, וְזֶה חֲסִיד שֶׁמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ, וּמִתְנַהֵג לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין. ד. "לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אַחֲרִים רָשָׁע", מִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֵה לְתֵת צְדָקָה, וְכֵן אֵינוֹ רוֹצֵה שְׂאֲחֲרִים יִתְּנוּ צְדָקָה, זֶה רָשָׁע מְרָשָׁע אִישׁ בְּלִיעֵל, אִישׁ רַע, וְעַלְיוֹ וְעַל פִּיּוּצָא בּוֹ אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (תְּבִיּוֹת סח:): כָּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה, כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, כִּי הוּא כּוֹפֵר בְּכָל, כִּי אֵינוֹ מֵאֲמִין שֶׁהַכֶּסֶף בְּיַד הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהָעוֹלָם הוּא גִלְגָּל, הַיּוֹם אֵינָךְ נוֹתֵן צְדָקָה לְעַנְיִים, וּמִתֵּר תְּצַטְרֵף אֶתָּה לְבוֹא אֶל מִי שֶׁבִקֵּשׁ מִמֶּךָ, כְּאֲשֶׁר בְּעֵינֵינוּ רְאִינוּ, שֶׁהַעֲשִׂירִים שֶׁחֲנָנָם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲשִׂירוֹת, וּכְאֹו אֲלֵיהֶם עֲנִיִּים, וּגְרָשׁוֹם בְּכּוֹיּוֹנוֹת, לֹא אָרַךְ הַרְבֵּה זְמַן, שֶׁנִּתְהַפְּףָה הַגִּלְגָּל עַל הָעֲשִׂיר, וְנַעֲשֶׂה יוֹרֵד לְגַמְרִי, וְעוֹד הַסִּתְּפָךְ עִם הַחֵק, וְלִבְסוּף יֹשֵׁב בְּבֵית סֵהַר, וְאֵלוֹ הָעַנְיִים שֶׁקָּבְלוּ מִמֶּנּוּ בְּזִיוּנוֹת, הַצָּרְכוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ טוֹבָה, וְלִשְׁכַּח לוֹ עוֹרֵף-דִּין לְהוֹצִיאוֹ מִהַבּוֹץ שֶׁנֶּפֶל אֵלָיו. וּכְבָר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (תְּמוּרָה טז:): בְּשָׁעָה שֶׁעָנִי הוֹלֵךְ אֲצֵל בַּעַל הַבַּיִת וְאָמַר: פְּרַנְסֵנִי, אִם מִפְּרַנְסוֹ — מוֹטָב, וְאִם לֹא, עֲשִׂיר וְרַשׁ נִפְגְּשׁוּ עוֹשֶׂה כָּלֵם הַנְּיָ"ה, מִי שֶׁעֲשָׂאוֹ עֲשִׂיר לְזֶה — עוֹשֶׂה אוֹתוֹ עָנִי, עָנִי לְזֶה — עוֹשֶׂה אוֹתוֹ עֲשִׂיר. וּמֵה שֶׁהַכְּנִיס אֶת הַרָשָׁע שֶׁאֵינוֹ רוֹצֵה לְתֵת צְדָקָה — לֹא הוּא וְלֹא אַחֲרִים, בְּכָלֵל הָאֲרַבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתָנִי צְדָקָה, הָרִי הוּא אֵינוֹ נוֹתֵן, וְכֵן אֵינוֹ רוֹצֵה שְׂאֲחֲרִים יִתְּנוּ? אֲלֵא הַרְבֵּה פְּעָמִים זֹו צְדָקָה גְּדוֹלָה, שֶׁהַעֲשִׂיר הַרָשָׁע מֵרָאָה אֶת טְלָפְיוֹ הַטְּמָאִים, וְאָמַר בְּפִרוֹשׁ, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֵה לְתֵת, וְכֵן אֵינוֹ רוֹצֵה שְׂאֲחֲרִים יִתְּנוּ, זֶה בְּעַצְמוֹ צְדָקָה גְּדוֹלָה מְאֹד, כִּי יֵשׁ רָשָׁעִים אַרְוֵרִים, עֲשִׂירִים בְּעַלֵי גְּאֹוה, שֶׁלֹּא רַק שְׂאִינָם נוֹתְנִים צְדָקָה, וְאִינָם מְרָשִׁים שְׂאֲחֲרִים יִתְּנוּ, אֲלֵא עוֹד מְשֻׁטִים בָּךְ, וּמִבְּטִיחִים לְךָ הַבְּטָחוֹת שֶׁיִּתְּנוּ, וְשׁוֹלְחִים אוֹתָךְ בְּלֵף וְשׁוֹב — בְּבַקֵּר אֶתֵּן לְךָ וְכוּ', וְאִתָּה כָּא בְּכִלְיוֹן עֲנִיִּים, וְהֵם שׁוֹלְחִים אוֹתָךְ וְאָמְרִים: בְּלִילָה אֶתֵּן לְךָ. וּבְלִילָה אוֹמְרִים: לְמַחֲרָת אֶתֵּן לְךָ, וְכֵן דּוֹחִים אוֹתָךְ מְשׁוּבָע לְשׁוּבָע וּמִחֲדָשׁ לְחֲדָשׁ, וְאִתָּה מֵאֲמִין לָהֶם. וְלִבְסוּף שׁוֹלְחִים אוֹתָךְ בְּכּוֹיּוֹנוֹת. וְלִכֵּן עֲשִׂיר רָשָׁע בַּעַל גְּאֹוה, שֶׁתְּכַף-וּמִיד אוֹמֵר: אֲנִי לֹא

נשלו דנסיפא: יי הולך ואינו עושה. הולך לנית המדרש לשמוע ואינו שונה. ולומד ולא מנין: עושה ואינו הולך. לומד ושונה צנית המדרש שצנימו: יח ביושבים לפני חכמים. לעיל נארנע מדות

זי ארבע מדות בהולכי לבית המדרש. הולך ואינו עושה, שכר הליכה בידו. עושה ואינו הולך, שכר מעשה בידו. הולך ועושה, חסיד. לא הולך ולא עושה, רשע: יח ארבע מדות ביושבים לפני

שזוכה להכנס בכל פעם לבית המדרש, עד כדי כך, שאמרו חכמינו הקדושים (ירושלמי ברכות, פרק ג'): כל מי שאינו נכנס לבית הכנסת בעולם הזה, אינו נכנס לבית הכנסת בעולם הבא. וכן אמרו חכמינו הקדושים (ילקוט בלק, רמז תשעא): מה נחלים הללו בני אדם יורדין לתוכן פשהם טמאים, וטובלין ועולין טהורין, כך בתי כנסיות ובתי מדרשות, בני אדם נכנסים לתוכן פשהם מלאים עוונות, ויוצאים פשהם מלאים מצוות. אבל יש ארבעה סוגי אנשים שהולכים לבית המדרש. א. "הולך ואינו עושה, שכר הליכה בידו"; הינו יש אחד שהוא רק הולך לבית המדרש, ואפלו אינו עושה ומקיים מה ששומע אצל חכמי התורה, יש לו כבוד שכל הליכה, פי הוא טרח ויגע לבוא לבית המדרש, אשר זו מצנה גדולה מאד, פי איך שהוא כשאדם נכנס לבית המדרש, לבסוף ידבק בו איזה טוב. ב. "עושה ואינו הולך, שכר מעשה בידו"; אחד לא הולך לבית המדרש, אלא הוא מקיים את המצוות אשר למד, הוא מקבל שכר על המצוות, אבל אינו מקבל שום שכר כל-כך, שהרי הלך לבית המדרש, אף שהוא מקיים את המצוות, אבל אין זה מגיע אל הזכות הזו, שאדם נכנס לבית המדרש, ונכלל עם נשמות ישראל. וחכמינו הקדושים אמרו (ילקוט תהלים, רמז תרט): כל שאינו נכנס לבית הכנסת בעולם הזה, אינו נכנס לבית הכנסת בעולם הבא, והמתפלל בתוכו בעולם הזה, כאלו מתפלל בבית המקדש, שנאמר: "ואהי להם למקדש מעט", פי עצם הכניסה לבית המדרש ולבית הכנסת זה דבר גדול מאד, כעין שאדם נכנס לבית המקדש, וממשיך על עצמו אורו יתברך. וזהו שאמרו חכמינו הקדושים (שיר השירים ובה, פרשה ה'): "אני ישנה" — מבית המקדש, "ולפי ער" — לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. וכן אמרו חכמינו הקדושים (פסיקתא רב פהגא): כל זמן שישראל מעצין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, הקדוש ברוך הוא עוצר שכנתו עמהם. ג. "הולך ועושה חסיד"; מי שתמיד הולך לבית הכנסת ולבית המדרש, ונכלל ביחד עם נשמות ישראל, ומקיים את המצוות בהתקשרות לכלל נשמות ישראל, וכן לומד תורה ומתאחד עם נשמות ישראל, זה נקרא חסיד, שמתחבר עם קונו. ד. "לא הולך ולא עושה רשע"; מי שאינו הולך לבית המדרש ללמד ולבית הכנסת להתפלל, ואינו מקיים את המצוות, ואינו נכלל עם נשמות ישראל, זה רשע מרשע, וזה נקרא שכן רע, שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות ח'): מי שיש לו בית הכנסת בעירו, ואינו נכנס שם להתפלל — נקרא שכן רע; אוי לו אוי לנפשו, והבין למעשה.

יח ארבע מדות ביושבים לפני חכמים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין לך עוד מדה יותר יקרה כפי שיושב תמיד לפני החכמים ולומד אצלם. כמו שאמר החכם מכל האדם (משלי יג,

כשיצטטל הדבר שהיה סנה לאומה אהנה. גם האהנה צטלה. וכל אהנה שאינה חלויה בדבר צטל חלא בדבר קיים. כגון אהבת הנדיקים והחכמים. אינה צטלה לעולם. כשם שהדבר שהוא סנה לאומה אהנה אינו צטל. כך אין האהנה צטלה: אהבת אמנון וחמר. מפני יפיה: אהבת דוד ויהונתן. להשלים רצון קונס דאמר לו יהונתן לדוד אמה תהיה למלך על ישראל ואני אהיה לך למשנה: כ כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. כלומר שאנשי ושאיינה לשם שמים, אין סופה להתקיים. איזו היא

תלויה בדבר, אינה בטלה לעולם. איזו היא אהבה התלויה בדבר, זו אהבת אמנון ותמר. ושאיינה תלויה בדבר, זו אהבת דוד ויהונתן: כ כל מחלוקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים. ושאיינה לשם שמים, אין סופה להתקיים. איזו היא

לעולם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כל אדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ויאהב את הקדוש-ברוך-הוא אהבה אמיתית, ולא ירצה שום דבר רק את הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, ומי שזוכה להגיע למדרגה זו, אף פעם לא תתבטל אצלו האהבה, כי מאחר שאינו אוהב רק אותו יתברך, ואין לו פה שום פגנה אחרת, אלא לאהב את עצמו עמו יתברך, אזי האהבה הזו אף פעם לא תתבטל, כי זו אהבה שאף פעם אינה יכולה להתבטל, כי הוא אוהב

רק את הקדוש-ברוך-הוא. מה שאין בן אם יש לו אהבה בדבר שתלוי בזה העולם, אהבה כזו לבסוף תתבטל. ונותן דגמא: "איזו היא אהבה התלויה בדבר? זו אהבת אמנון ותמר"; שזו היתה אהבה של הבל הבלים, אהבה של עברה, לבסוף נתבטלה האהבה, והיתה שנאה גדולה ביניהם, כמו שכתוב (שמואל ב יג, טו): "וישנאה אמנון שנאה גדולה מאד" וגו', לא-כן אהבה "שאיינה תלויה בדבר, זו אהבת דוד ויהונתן", שזו אהבה שגשגרה לאדם לנצח, והיא אהבה שיש לאדם לצדיק שמקרב אותו להקדוש-ברוך-הוא, ומחדיר בו אמתת מציאותו יתברך, ונותן לו עצות יקרות וחכיבות איה להתקרב אליו יתברך. ולכן אהבה כזו אינה תלויה בדבר, כי הצדיק אין לו שום פגנה עצמית, אלא מקרב את האדם אליו יתברך, ומחדיר בו אהבה אמיתית. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יז), אשר אהבה ויראה זוכין על-ידי הצדיק, ולכן צריכים לאהב את עצמו עם הצדיק באהבה אמיתית, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קלה), אשר עקר ההתקשרות ואהבה, שיאהב את הצדיק אהבה שלמה, כמו שכתוב (בראשית מד, ל): "ונפשו קשורה בנפשו", ותרגומו חביבא לי כנפשיה; כי צריכים לאהב את הצדיק באהבה גדולה מאד, כי סוף כל סוף הצדיק מחדיר באדם אהבה לאהב את הקדוש-ברוך-הוא ולאהב את כל ישראל, ועל-ידי-זה נכלל במקום שנקלל. אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם, אלא מתחבר אל הצדיק האמת, אשר אין לו שום פגנה אחרת, רק לקרב את נשמות ישראל אליו יתברך, שאז יאהב את הצדיק אהבה אמיתית, אהבה שאינה תלויה בדבר, ועל-ידי-זה יבוא גם לאהבת השם יתברך באמת; כי כשאוהבים את הצדיק, והצדיק מקשר אותו אל הקדוש-ברוך-הוא, על-ידי-זה נעשה יחוד גמור. אשרי מי שזוכה להגיע לזה, ואז טוב לו כל הימים, והבן למעשה.

כ כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאיינה לשם שמים, אין סופה להתקיים: צריך שתדע, אהובי, בני! שצריכים לברח מכל מיני מחלוקת, כי אין עוד דבר שהורס את

המחלוקת ההיא מתקיימים ואינם לונדון. כמחלוקת הלל ושמואל שלא חזרו לא תלמידי ז"ש ולא תלמידי ז"ה. חזל קרח ועדתו חזרו. ואני שמעתי פירוש סופה. תכליתה המזוקש מענינה. והמחלוקת שהיא לשם שמים התכלית וסוף המזוקש מאותה מחלוקת להשיג האמת. וזה מתקיים כמ"ש מתוך הויכוח יתברר האמת. וכמו שנתברר במחלוקת הלל ושמואל. שהלכה כבית הלל ומחלוקת שאינה לשם שמים תכלית הנרצה זה היא נקשת שררה ואהבת הנילוח. וזה הסוף אינו מתקיים. כמו שמלינו במחלוקת קרח ועדתו. שהתכלית וסוף כוונתם הייתה נקשת הכבוד והשררה והיו להיפך: בא אין חטא בא על ידו. כדי שלא יהא הוא נגיהנס ותלמידיו נג"ע: אין

מחלוקת שהיא לשם שמים, זו מחלוקת הלל ושמואל. ושאינה לשם שמים, זו מחלוקת קרח וכל עדתו: כא כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו. וכל

חזקים לגלות את הבורא יתברך, ולהתרחק מהרמאים, הצבועים והשקרנים, לא-כן "ושאינה לשם שמים" — זו מחלוקת קרח וכל עדתו"; שיהיה מין ואפיקורוס. כמאמרם ו"ל (במדבר רבה, פרשה יח), שעשה צחוק ממשוה רבנו

ומהתורה הקדושה ומקיום המצוות; ורואים בחוש, שמחלוקת כזו היא מחלוקת של רשעים, שאין להם שום פגנה, אלא להציק לצדיקים אמתיים, ולבטל את דברייהם, ולקרר את ההמונים-עם מהמצוות, ולכן עם רשעים פאלו אסור להפגס בטוען ונטען. והיוצא מכל זה, שצריכים להזהר מאד מאד לא להיות במחלוקת עם שום בריה שבעולם, וצריכים להתרחק ממחלוקת כמו שבורחים מאש שורפת, רק צריכים לדעת, שמחלוקת לשם שמים זוהי מחלוקת של שמואל והלל, שפגנתם היתה רק איך לדעת את פגנת הקדוש-ברוך-הוא, והיתה ביניהם אהבה גדולה מאד, כמאמרם ו"ל (יבמות יג:); פי שניהם רצו לגלות את הקדוש-ברוך-הוא — זה לחמרא וזה לקולא. לא-כן מחלוקת קרח ועדתו, מאתים וחמשים ראשי סנהדרין, רע-בנים' שהתלוצצו מהמצוות, מהם צריכים להתרחק בתכלית הרחוק, פי הם מינים ואפיקורסים. פי ברגע שעומדים נגד משה רבנו והתורה הקדושה, ומתלוצצים מקיום המצוות, מהם צריכים להתרחק בתכלית הרחוק, ומי שחולק על רשעים פאלו, זו נקראת מחלוקת לשם שמים, פי רוצים לרחק את גשמות ישראל ממנו יתברך, ועם רשעים פאלו אסור שיהיה לנו עסק בשום פנים ואפן, פי צריכים להתרחק מהם בתכלית הרחוק. ודבר זה מאד מאד נחוץ לדעת בעתים הללו, והבן למעשה.

כא כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו: צריך שתדע אהובי, בני! אשר אין עוד זכות גדולה בשמים כמי שמזכה את הרבים. ובפרט בעתים הללו, אשר הערב-רב התפשטו על גשמות ישראל, וממלאים את כל העולם בלו עם כפירות ואפיקורסות, שקרן, תעוב, ערם וזהו, ורבים נכשלים, רחמנא לצלן, במה שנוכשלים, בעברות חמורות. ולכן אשרי מי שמזכה את הרבים, ומקרבם אל הקדוש-ברוך-הוא, וכמוכא בזהר (תרומה קכח:): ההוא ופאה בעי למרדף בתר חבא ולמקני ליה באגר שלים בגין דייעבר מניה ההוא זהמא ויתכפיא סטרא אחרא ויעביד

לנפשיה בגין דיתחשב עליה כאלו הוא ברא מספיקין בידו לעשות תשובה. שלא יהא הוא ליה ודא איהו שבחא דסתלק ביה יקרא בג"ע ותלמידיו בגיהנס: וזיכה את הרבים. שלמד דקדשא בריה הוא יתיר משבחא אחרא תורה לכל ישראל: צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ואסתלקותא דא יתיר מכלא. מאי טעמא? בגין ישראל. ומשפטיו שעס ישראל כאלו הוא עשאו:

המחטיא את הרבים, אין מספיקין בידו לעשות תשובה. משה זכה וזכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו, שנאמר (דברים לג): צדקת ה' עשה

דאיהו גרים לאכפאי סטרא אחרא ולאסתלקא יקרא דקדשא בריה הוא, ועל דא כתיב באהרן (מלאכי ב, ו): "ורבים

השיב מעון", וכתיב (שם ה): "בריתי היתה אתו". תא תזי כל מאן דאחיד בנדא דחייבא, אשתדל ביה למשבק ארחא בישא, איהו אסתלק בתלת סלוקין, מה דלא אסתלק הכי בר נש אחרא, גרים לאכפאי סטרא אחרא, וגרים דאסתלק קדשא בריה הוא ביקריה, וגרים לקימא כל עלמא בקיומיה לעילא ותתא, ועל האי בר נש כתיב: "בריתי היתה אתו החיים והשלום". וזכי למחמי בגין לבנוי וזכי בהאי עלמא וזכי לעלמא דאתי. כל מארי דינין לא יכלין למידן ליה בהאי עלמא ובעלמא דאתי. עאל בתריסר תרעי ולית מאן דימחי בגדיה. ועל דא כתיב (תהלים קיב, ב): "גבור בארץ יהיה זרעו זרעו דור ישרים יברך, הון ועשר בביתו וצדקתו עמדת לעד, זרח בחשך אור לישרים" וגו'. ולכן אשרי אלו הצדיקים והמגידיים ובעלי הדרשנים, שנוסעים מעיר לעיר, ומעוררים את נשמות ישראל לשוב בתשובה שלמה אליו יתברך, ואין לתאר ואין לשער את מעלתם ושכרם בשמים, כי עכשו יש תשוקה גדולה לעם ישראל לחזור בתשובה שלמה, פמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב, סימן עח), כי ישראל הם עכשו קרובים אל הקץ מאד, ויש עכשו לישראל געגועים גדולים וכסופים גדולים להשם יתברך, אשר לא היתה כזאת מימי קדם, וכל אחד נכסף מאד להשם יתברך, ולכן אשרי מי שזוכה לקרב את נשמות ישראל עכשו אליו יתברך; כי זה לעמת זה גם הערב-רב העמידו 'רע-בנים' שלהם, אשר הם מוליכים שולל את העם, ומרחקים אותם מהקדושה והטהרה, ומחזירים בהם כפירות ואפיקורסות, רחמנא לישזבן, שהם בכלל "וכל המחטיא את הרבים, אין מספיקין בידו לעשות תשובה"; כי גיהנום פלה והם לא פלים, כי הם חוטאים ומחטיאים את הרבים, קלים וריקים ופוחזים, פושעי ישראל, שאין להם שום תקון לעולם, כי הם שליחי הסמ"ד-מ"ם, שרו של עשו, המתעטף באדרת שער כובע פרוה, ומראה טלפיו כאלו כשר הוא, ואינו אלא חזיר העור מספן מאד, ואלו הם ה'רע-בנים' מטעם, שצריכים להזהר מהם מאד מאד, הם טמאים מטמאים, ובשביל בצע כסף הם מטהרים ממזרים ומחתינים פסולים, וההכשרים שלהם זה טרפות ונבלות. וצריכים לשמר מאד מה אוכלים, ושלא יהיו מההכשרים של אלו הטמאים מטמאים, כי זה בנדאי טרפה, ואסור לסמך עליהם בשום פנים ואפן. עכשו נותן דגמא: "משה זכה וזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, שנאמר (דברים לג, כא): 'צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל'"; כי משה רבנו מסר את נפשו בשביל עם ישראל, עד כדי כך שאמרו חכמינו הקדושים (מנחות סה.): "משה רבנו אוהב ישראל היה; ואמרו חכמינו הקדושים (פסיקתא רבה): מדר הקדוש-ברוך-הוא את כל בני האדם, ולא מצא אדם נאה שיצאו ישראל ממצרים על ידו, אלא משה רבנו. כי הוא מסר את נפשו בשביל כל בר ישראל, והפקיר את עצמו לגמרי בעבורם, ולכן זכה וזכה את הרבים, וכמו-כן כל בר ישראל וכל מנהיג ישראל,

אשר חטא ואשר החטיא את ישראל. מלל שמוטר את נפשו בעבור נשמות ישראל קאמר על חטאות ירבעם וישראל שמע מינה שהכל להוציאם מעוונות, ומחזירם בתשובה שלמה, הוא נכנס בגדר של 'זוכה ומזכה את הרבים', תלוי בירבעם:

כב מתלמידיו של אברהם אבינו. למד ממנו והולך שאז "זכות הרבים תלוי בו". ולהפך "ירבעם חטא והחטיא את הרבים, חטא הרבים תלוי בו, שנאמר (מלכים א' טו, ל): 'על חטאת ירבעם [בן נבט], אשר חטא ואשר החטיא את ישראל', כי לא היה עוד חוטא ומחטיא את הרבים כמו הרשע הזה ירבעם בן נבט, כי לא היתה עברה שלא עבר עליה, ולא עוד אלא שהכשיל את הרבים.

וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל. יִרְבְּעָם

חָטָא וְהַחְטִיא אֶת הָרַבִּים,

חָטָא הָרַבִּים תְּלוּי בּוֹ, שְׁנֵאמַר

(מְלָכִים א טו): עַל חַטָּאת יִרְבְּעָם

בֶּן נְבַט אֲשֶׁר חָטָא וְאֲשֶׁר הַחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל:

כּב כָּל מִי שֵׁישׁ בְּיָדוֹ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הִלְלוּ,

מִתְלַמְּדָיו שֶׁל אַבְרָהָם אַבִּינוֹ. וְשְׁלֹשָׁה דְבָרִים

אַחֲרָיִם, מִתְלַמְּדָיו שֶׁל בַּלְעָם הַרְשָׁע. עֵינַי טוֹבָה,

בדרכיו: עין טובה. מסתפק במה שיש לו ואינו חומד ממון אחרים. שכן מנינו באברהם שאמר למלך סדום (בראשית יד) אם מחוט ועד שרוך נעל

ואמרו חכמינו הקדושים (ראש השנה יז): ירבעם בן נבט וחבריו יורדים לגיהנום, ונדונים בו לדורי דורות, וכבר ירד לעולם בגלגול כמה פעמים, כדי לתקן את חטאיו המרבים, וככל פעם קלקל יותר, ונדון בצואה רותחת, כי הוא חטא והחטיא את הרבים. וגם בדורותינו אלו ירד הטמא הידוע לשמצה, שהתפאר בזמיו, שבעוד עשרים שנה לא יצטרכו כבר לל ישראל ציצית ותפלין וכו' (עפ"ר לפומייהו), הוא היה ירבעם בן נבט בעצמו, שיניד לקבל את תקונו, ובמקום זה חטא והחטיא את הרבים יותר מכל הפעמים שהיה בזה העולם. ודבר זה ידוע ליודעים, אוי לו ואוי לנפשו, וממנו יראו — איך אדם בשביל גאות וישות, יכול להיות חוטא ומחטיא את הרבים, ושמו הטמא ישאר לשמצה לדורי דורות. ובאמת אין עוד עברה כל-כך חמורה כמו המחטיא את הרבים, שאין מספיקין בידו לעשות תשובה, כמאמרם ו"ל (סנהדרין נה). על הפסוק (דברים יב, ג), "ואשריהם תשרפון באש", ומה אילנות של אשרה, שאין אוכלים ואין שותים ואין מריחים, אמרה תורה: אלו באה תקלה על גדם — השחת, שרוף וכלה, המתעה את חברו מדרכי חיים לדרכי מיתה, על אחת כמה וכמה, והבן למעשה.

כב כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אם אדם מרגיל את עצמו לילך בדרך של איזה צדיק קדוש ונורא, אפלו שהיה כבר לפני כמה דורות קדם, הוא נקרא תלמידו, וכן להפך, אם אדם הולך בדרכי איזה רשע גדול נואף, אפלו שהיה כבר לפני כמה דורות קדם, הוא נקרא תלמידו. "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו — מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים — מתלמידיו של בלעם הרשע"; מדיק פעם אחר פעם, שמי שיש בידו מידות טובות, הוא "מתלמידיו של אברהם אבינו", אף שהיה כבר לפני כמעט ארבעת אלפים שנה, וכן מי שיש בו מידות רעות, הוא "מתלמידיו של בלעם הרשע", אף שהיה כבר לפני כמעט שלשת אלפים חמש מאות שנה, להורות — כי העקר הוא כפי המעשים של אדם,

אם הוא הולך בדרך של צדיק, קדוש ונורא, ואם אלק מכל אשר לך: ורוח נמוכה. ענוה יתירה. הדבוק בו יתברך, אשר גלה את אמתת מציאותו יתברך לכל העולם בלו כמו אברהם אבינו, אז נקרא תלמידו. ולהפך — אם הולך בדרך של טמא מטמא, נואף גדול כמו בלעם הרשע, אזי נקרא תלמידו.

מראה את שעד עכשיו לא הכיר זה מרוז לניעות. וצנעט אשכחן עין רעה שהיה יודע שהיה רע צעני המקום שילך אלל זלק והיה הולך כדי ליטול שכר דכמיז (במדבר כב) אם יתן לי זלק מלא ציתו כסף וזהב: ורוח גבוהה. דאמר (שם כד) נאם

ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של

אברהם אבינו, אוכלין בעולם הזה ונוחלין העולם

בדרך של טמא מטמא, נואף גדול כמו בלעם הרשע, אזי נקרא תלמידו. "עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה", זה סימן שהוא מתלמידיו של אברהם אבינו, כי כשאדם בטל ומבטל בעיני עצמו לגמרי, נפשו שפלה ורוחו נמוכה, זה סימן שהוא בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ואז

יש לו עין טובה, שמסתכל על כל אחד בעין טובה, שזה סוד נקדת המשיח, כמוכא בדרך רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן נד), אשר נקדת המשיח, שהיא בחינת דוד, נקראת טוב עין. ולכן נאמר אצל דוד (שמואל א' טז, יב): "יפה עיניו וטוב ראי", כי היה בטל ומבטל בעיני עצמו, ונקרא לעצמו עני ותולעת, ולכן זכה לטוב עין, ולהפך "עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה", זה סימן שהוא מתלמידיו של בלעם הרשע, שהיה נואף גדול, ועשה מעשה אישות עם אתונו, על-ידי זה דבר בנפש רחבה ורוח גבוהה, והיה לו רע עין בכל מקום שרק הסתכל, המשיך שמה קללה, כמוכא (זהר נח סח): מה כתיב בכלעם (במדבר כד, ד): "ונאם הגבר שתם העין", דעינא בישא הנה ליה, ובכל אתר דהנה מסתכל ביה, הנה אמשיך עליה רוח מחבלא, ובגין כף הנה בעי לאסתפלגא בהו בישראל בגין דישצאי בכל אתר דעיניה הנה מסתכל. "מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע", ואם תשאל למה אינו אומר: מה בין אברהם אבינו לבין בלעם הרשע? למה צריכים לראות את התלמידים, ואז יפירו מי הרב של כל אחד? אלא מוכא בדרך רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק ב', סימן נו), שבלעם היה זה לעמת זה פגוד משה רבנו, הוא חקה אותו בקוף בפני אדם. וכמו שמשה רבנו אמר תורה, גם בלעם עמד על פסוק ואמר תורה, עין שם. וכן אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן קמ), כי הצדיק בעצמו אי אפשר להשיגו, כי אין בו שום תפיסה, כי הוא למעלה משכלו, הוא מתלבש בכל פעם בלבושים אחרים, רק על-ידי אנשיו המקרבים אליו, יוכל להבין מעלת הצדיק, כי על-ידי שרואה אנשיו, שהם אנשי מעשה יראים ושלמים, בהם יש לו תפיסה והשגה, כי העולם אינם רחוקים עדין מהם כל-כך כמו מהצדיק בעצמו, על-כן מי שרואה האמת, אפשר לו לידע מעלת הצדיק על-ידי אנשיו. ולכן הצריך לומר דיקא "מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע", כי משניהם לא היו יכולים לדעת, כי הרשע נדמה בקוף בפני אדם, כי הוא מחקה את הצדיק, וקשה מאד להבחין ביניהם. "תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין העולם הבא, שנאמר

שומע אמרי אל וודע דעת עליון: ונפש רחבה. שחם לא היה רצ התאוה לא היה יועץ להפקיר צנות מואז לזנות. וואמרו חכמים (סנהדרין קה, א) בלעם צועל אמונו היה: להנחיל אוהבי יש. אנרהס אקרי אוהב דכתיב (ישעיה מא) זרע אנרהס אוהבי. יש צעוה"ב. ואורוטיהס אמלא, צעה"ז: אנשי דמים. בלעם אקרי איש דמים שהפיל צעמחו כ"ד אלפים מישראל:

הבא, שנאמר (משלי ח): להנחיל אוהבי יש, ואצרתיהם אמלא. אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנום ויורדין לבאר שחת, שנאמר (תהלים נה): ואתה אלהים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך:
כג יהודה בן תימא אומר, הוי עז פנמר, וקל פנשר, ורץ פצבי, וגבור פארי לעשות רצון אביה שבשמים. הוא

(משלי ח, כא): 'להנחיל אוהבי יש ואצרתיהם אמלא'; פי מאחר שהם קבלו ממנו נפש שפלה ורוח נמוכה ועין טובה, והיו בטלים ומבטלים לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, על-ידי-זה זכו לש"י עולמות בעולם הזה ולש"י עולמות בעולם הבא, שזה מספר פת"ר, על-ידי שמקימים את התרי"ג מצוות דאורייתא ושבע מצוות דרבנן, שגם-בן עולה פת"ר. "אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנום ויורדין לבאר שחת, שנאמר (תהלים נה, כד): ואתה אלהים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך"; פי מאחר שקבלו ממנו נפש רחבה ורוח גבוהה ועין

כג עז כנמר. הנמר הזה נולד מן חזיר היער והלציאה כי צעמ יחס האריות הלציאה מכנסת ראשה צסכני היער ונוהמת ומוצעת את הזכר והחזיר שומע קולה ורובעה ונמר יולא מבין שניהם ולפי שהוא ממזר הוא עז פנים אף על פי שאין צו גבורה כל כך. אף אמה הוי עז ולא תחזיש לשאול מרבך מה שלא הצנח כאומה ששנינו לא הביישן

למד: וקל כנשר. לחזור אחר למודך ולא מיגע כדכתיב (שם מ) יעלו אבר כנשרים ירולו ולא ייגעו: רץ כצבי. לרדוף אחר המלות: וגבור כארי. לכבוש

רעה, גאות וישות, שמזה בא נאוף, פמוכא בדברי רבנו י"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יא), אשר גאות ונאוף תלויים זה בזה, ולכן יורשים גיהנום עוד בזה העולם, ונופלים לבאר שחת,

פי תמיד רבים עם פלם, ומקללים פבלעם, ואז גם בחיים חיותם נקראים מתים, פמוכא בדברי רבנו י"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קמה); אשרי מי שזוכה להחזיר דבורים אלו בתוך לבו, ואז טוב לו כל הימים. פי מה נשאר מהאדם? רק מה שלומד אצל הצדיק האמת, והבן למעשה.

כג יהודה בן תימא אומר: הוי עז פנמר וקל פנשר ורץ פצבי, וגבור פארי לעשות רצון אביה שבשמים: צריף שתדע, אהובי, בני! אשר התנא הקדוש מלמדנו דרך בעבודת השם יתברך, איך לעבר את זה העולם בשלום. פי החיים מלאים נסיונות קשים ומרים, ועל כל אחד עובר מה שעובר בכל יום ויום, וכל זמן שאדם נמצא בזה העולם המלא העלמות והסתרות, הוא נמצא בסכנה גדולה מאד, ובפרט בענין השקוץ, תעוב וזהוים, ערם ונאוף, שזה מביא אחר-כך לאדם פפירות ואפיקורסות, רחמנא לישזבן, פי נאוף וכפירות ואפיקורסות תלויים זה בזה, ועל כך צריכים רחמים רבים. ולכן התנא הקדוש מלמדנו, איך אדם צריף להיות עז וחזק בזה העולם, וכמוכא (טור ארח חיים, סימן א'); ופרט ארבעה דברים בעבודת הבורא יתברך, והתחיל ב"עז

בְּנֹמֵר"; לְפִי שֶׁהוּא כָּלֵל גְּדוּל בְּעִבּוּדַת הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ, לְפִי שֶׁפְּעָמִים אָדָם חִפֵּץ לַעֲשׂוֹת מְצוּהָ, וְנִמְנָע מִלַּעֲשׂוֹתָהּ, מִפְּנֵי בְּנֵי-אָדָם שֶׁמְלַעֲיָגִים עָלָיו, וְעַל-כֵּן הִזְהִיר, שֶׁתַּעֲזִיז פְּנִיךָ כְּנֶגֶד הַמְּלַעֲיָגִים, וְאַל תִּמְנָע מִלַּעֲשׂוֹת הַמְצוּהָ. וְכֵן אָמַר רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַבְדַּי לְתַלְמִידָיו (בְּרֵכוֹת כח:): יְהִי רְצוֹן שְׁיִהְיָ מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בְּשֵׁר וְדָם; וְכֵן הוּא אוֹמֵר לְעַנְיָן הַבוֹשָׁה, שֶׁפְּעָמִים אָדָם מִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי הָאָדָם יוֹתֵר

מִמָּה שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ, עַל-כֵּן הִזְהִיר, שֶׁתַּעֲזִיז מִצְחֶךָ כְּנֶגֶד הַמְּלַעֲיָגִים וְלֹא תִבוֹשׁ. וְכֵן אָמַר דָּוִד, עָלָיו הַשְּׁלוֹם (תְּהִלִּים קיט, מו): "וַאֲדַבְּרָה בְּעִדּוּתְךָ נֶגֶד מַלְכִים וְלֹא אִבוֹשׁ"; אֵף כִּי הָיָה נִרְדָּף וּבוֹרַח בֵּין הָאֲמוּת, הָיָה מִחֲזִיק בְּתוֹרָתוֹ וְלוֹמֵד, אֵף כִּי הָיוּ מְלַעֲיָגִים עָלָיו. וְאָמַר "קַל כְּנֹשֵׁר" – כְּנֶגֶד רְאוּת הָעֵינַן, וְדַמָּה אוֹתוֹ לְנֹשֵׁר, כִּי כַּאֲשֶׁר הַנֹּשֵׁר שָׁט בְּאוִיר, כֶּף הוּא רְאוּת הָעֵינַן, לוֹמֵר שֶׁתַּעֲצִים עֵינֶיךָ מִרְאוּת בְּרַע, כִּי הוּא תַחֲלַת הָעֵבֶרָה, שֶׁהָעֵינַן רוֹאֶה וְהַלֵּב חוֹמֵד וְכִלֵּי הַמַּעֲשֵׂה גוֹמְרִין. וְאָמַר "גִּבּוֹר כְּאֵרִי" – כְּנֶגֶד הַלֵּב, כִּי הַגִּבּוֹרָה בְּעִבּוּדַת הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ הִיא בַּלֵּב, וְאָמַר, שֶׁתַּחֲזִק לִבְךָ בְּעִבּוּדָתוֹ. וְאָמַר "רֵץ כַּעֲבִי" – כְּנֶגֶד הַרְגָלִים, שֶׁרַגְלֶיךָ לְטוֹב יְרוּצוּ. וְכֵן דָּוִד הִמְלִיךָ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם, הָיָה מִתְפַּלֵּל עַל שְׁלֹשָׁתָם, אֲלֵא שֶׁשָּׁנָה הַסֵּדֵר, וְאָמַר (תְּהִלִּים קיט, לה): "הַדְרִיכֵנִי בְּנִתִּיב מִצְוֹתֶיךָ" – עַל הַרְגָלִים. וְאָמַר אַחֲרֵי-כֵן (שֵׁם לו): "הֵט לִבִּי אֶל עִדּוּתְךָ", וְאָמַר אַחֲרֵי-כֵן (שֵׁם לז): "הָעֵבֶר עֵינֵי מִרְאוּת שְׂוֹא". וְהַזְכִּיר בַּלֵּב הַטָּיָה וּכְעֵינַן הָעֵבֶרָה, כִּי הַלֵּב הוּא בְּרִשּׁוֹתוֹ לְהַטּוֹתוֹ לְדָרֶךְ הַטּוֹבָה אוֹ לְרַעָה, אֵף אַחֵר שֶׁרָאָה מַעֲשֵׂה הַשְּׂוֹא, עַל-כֵּן הִתְפַּלֵּל, שֶׁיַּעֲזְרוּנוּ לְהַטּוֹתוֹ לְדָרֶךְ הַטּוֹבָה. אֲבָל רְאוּת הַשְּׂוֹא אֵינוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ, כִּי אֶפְשָׁר שֶׁיִּפְגַּע בּוֹ פְתָאָם וְיִרְאֶנוּ, לְכֵן הִתְפַּלֵּל שֶׁיַּעֲבִיר עֵינָיו מִרְאוּת שְׂוֹא, וְלֹא יִזְמִינְהוּ לְפָנָיו כָּלֵל. וְזֶה מֵה שֶׁאָדָם צָרִיךְ בְּזֶה הָעוֹלָם. כִּי הַנְּסִיווֹת כָּל-כֶּף קָשִׁים וּמְרִים, שֶׁבְּנֶקֶל לִפְלַעֲמָקָא דְתַהוּמָא רַבָּא. וְלָכֵן צָרִיכִים רַחֲמִים רַבִּים וְעֻזוֹת וְעֻקְשָׁנוֹת דְּקַדְשָׁה, לֹא לְהַתְּפַעֵל מִשׁוּם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם, וְכֵן יִזְכֶּה לְהַצְלִיחַ לְעֵבֶר אֶת זֶה הָעוֹלָם בְּשָׁלוֹם.

וְאָמַר רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַבְדַּי לְתַלְמִידָיו (בְּרֵכוֹת כח:): יְהִי רְצוֹן שְׁיִהְיָ מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בְּשֵׁר וְדָם; וְכֵן הוּא אוֹמֵר לְעַנְיָן הַבוֹשָׁה, שֶׁפְּעָמִים אָדָם מִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי הָאָדָם יוֹתֵר מִמָּה שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ, עַל-כֵּן הִזְהִיר, שֶׁתַּעֲזִיז מִצְחֶךָ כְּנֶגֶד הַמְּלַעֲיָגִים וְלֹא תִבוֹשׁ. וְכֵן אָמַר דָּוִד, עָלָיו הַשְּׁלוֹם (תְּהִלִּים קיט, מו): "וַאֲדַבְּרָה בְּעִדּוּתְךָ נֶגֶד מַלְכִים וְלֹא אִבוֹשׁ"; אֵף כִּי הָיָה נִרְדָּף וּבוֹרַח בֵּין הָאֲמוּת, הָיָה מִחֲזִיק בְּתוֹרָתוֹ וְלוֹמֵד, אֵף כִּי הָיוּ מְלַעֲיָגִים עָלָיו. וְאָמַר "קַל כְּנֹשֵׁר" – כְּנֶגֶד רְאוּת הָעֵינַן, וְדַמָּה אוֹתוֹ לְנֹשֵׁר, כִּי כַּאֲשֶׁר הַנֹּשֵׁר שָׁט בְּאוִיר, כֶּף הוּא רְאוּת הָעֵינַן, לוֹמֵר שֶׁתַּעֲצִים עֵינֶיךָ מִרְאוּת בְּרַע, כִּי הוּא תַחֲלַת הָעֵבֶרָה, שֶׁהָעֵינַן רוֹאֶה וְהַלֵּב חוֹמֵד וְכִלֵּי הַמַּעֲשֵׂה גוֹמְרִין. וְאָמַר "גִּבּוֹר כְּאֵרִי" – כְּנֶגֶד הַלֵּב, כִּי הַגִּבּוֹרָה בְּעִבּוּדַת הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ הִיא בַּלֵּב, וְאָמַר, שֶׁתַּחֲזִק לִבְךָ בְּעִבּוּדָתוֹ. וְאָמַר "רֵץ כַּעֲבִי" – כְּנֶגֶד הַרְגָלִים, שֶׁרַגְלֶיךָ לְטוֹב יְרוּצוּ. וְכֵן דָּוִד הִמְלִיךָ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם, הָיָה מִתְפַּלֵּל עַל שְׁלֹשָׁתָם, אֲלֵא שֶׁשָּׁנָה הַסֵּדֵר, וְאָמַר (תְּהִלִּים קיט, לה): "הַדְרִיכֵנִי בְּנִתִּיב מִצְוֹתֶיךָ" – עַל הַרְגָלִים. וְאָמַר אַחֲרֵי-כֵן (שֵׁם לו): "הֵט לִבִּי אֶל עִדּוּתְךָ", וְאָמַר אַחֲרֵי-כֵן (שֵׁם לז): "הָעֵבֶר עֵינֵי מִרְאוּת שְׂוֹא". וְהַזְכִּיר בַּלֵּב הַטָּיָה וּכְעֵינַן הָעֵבֶרָה, כִּי הַלֵּב הוּא בְּרִשּׁוֹתוֹ לְהַטּוֹתוֹ לְדָרֶךְ הַטּוֹבָה אוֹ לְרַעָה, אֵף אַחֵר שֶׁרָאָה מַעֲשֵׂה הַשְּׂוֹא, עַל-כֵּן הִתְפַּלֵּל, שֶׁיַּעֲזְרוּנוּ לְהַטּוֹתוֹ לְדָרֶךְ הַטּוֹבָה. אֲבָל רְאוּת הַשְּׂוֹא אֵינוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ, כִּי אֶפְשָׁר שֶׁיִּפְגַּע בּוֹ פְתָאָם וְיִרְאֶנוּ, לְכֵן הִתְפַּלֵּל שֶׁיַּעֲבִיר עֵינָיו מִרְאוּת שְׂוֹא, וְלֹא יִזְמִינְהוּ לְפָנָיו כָּלֵל. וְזֶה מֵה שֶׁאָדָם צָרִיךְ בְּזֶה הָעוֹלָם. כִּי הַנְּסִיווֹת כָּל-כֶּף קָשִׁים וּמְרִים, שֶׁבְּנֶקֶל לִפְלַעֲמָקָא דְתַהוּמָא רַבָּא. וְלָכֵן צָרִיכִים רַחֲמִים רַבִּים וְעֻזוֹת וְעֻקְשָׁנוֹת דְּקַדְשָׁה, לֹא לְהַתְּפַעֵל מִשׁוּם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם, וְכֵן יִזְכֶּה לְהַצְלִיחַ לְעֵבֶר אֶת זֶה הָעוֹלָם בְּשָׁלוֹם.

הוּא הָיָה אוֹמֵר: עֵז פָּנִים לְגִיּהֲנוּם וּבִשְׁת פָּנִים לְגֵן עֵדֶן: וְאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהֲרֵ"ן, חֶלֶק א', סִימָן כב), שֶׁהֲגֵן-עֵדֶן וְהִגִּיּהֲנוּם נִמְצְאִים בְּזֶה הָעוֹלָם, וְלָכֵן מִי שֶׁהוּא עֵז פָּנִים – יוֹרֵשׁ אֶת הַגִּיּהֲנוּם עוֹד בְּזֶה הָעוֹלָם. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תַּעֲנִית ז:): כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֻזוֹת פָּנִים, בְּסוּף נִכְשָׁל בְּעֵבֶרָה. רַב נַחֲמָן אָמַר: בְּיָדוּעַ שׁוֹנֵכָשׁל בְּעֵבֶרָה. וְלָכֵן כְּשֶׁאֲתָה רוֹאֶה אָדָם שֶׁהוּא עֵז פָּנִים, תִּדַע שֶׁהוּא בַעַל עֵבֶרָה, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, שׁוֹנֵכָשׁל בְּאֲשַׁת אִישׁ אוֹ בְּשֶׁאֵר פֶּגְמֵי הַבְּרִית, וְהוּא מִסְכֵּן, כִּי מִגְלָה אֶת זְהַמַּת מַעֲשָׂיו לְכֻלָּם; כִּי לֹא יִמְלֹט, שְׁמִי שֶׁמַּעֲזִיז פָּנָיו נֶגֶד צְדִיק קְדוֹשׁ הַדְּבוּק בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה בַעַל עֵבֶרָה, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, וְיִוָּרֵשׁ גִּיּהֲנוּם בְּזֶה הָעוֹלָם, כִּי הוּא מִתְחִיל עִם כָּלָם, וְעַל-כֵּן מִקְבֵּל בְּחֻזְרָה מְכָלָם. וְלִהְפֹךְ – מִי שֶׁהוּא בַעַל בִּשְׁת פָּנִים, שֶׁמִּתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, אֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמַר (שְׁמוֹת כ, יז): "וּבְעֵבֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל פָּנֶיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ", וְדָרְשׁוּ עַל זֶה חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (נְדָרִים כ), שְׁזוּהֵי הַבוֹשָׁה הַנּוֹרְאִית עַל פְּנֵי הָאָדָם; וּבְרַגְעַ שֶׁאָדָם מִתְבַּיֵּשׁ תְּמִיד מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, כִּי הוּא מְרַגֵּשׁ, אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדָיו יִתְבַּרְךָ כָּלֵל, וְהַכֵּל לְכָל אֱלֻקוֹת גְּמוּרָה הוּא, דְּכַר זֶה מְבִיא לוֹ אֶת הַגֵּן-עֵדֶן עוֹד בְּזֶה הָעוֹלָם, וּמִתְעַנֵּג עַל זֵיו שְׂכִינָתוֹ יִתְבַּרְךָ.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּבְנֶה עֵירֶךָ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ: לְכַאוּרָה הִיא

צפנים כדכתיב (משלי כא) העו איש רשע צפניו לפיכך נקרא עו פנים: שתבנה עירך במהרה בימינו. כלומר (יבמות עט, א) כשם שחוננתנו זאת המדה שסימן לזרע אברהם. זיישנים. רחמיים. וגומלי חסדים. כן יהי לנו שחזנה עירך:

כד הוּא הָיָה אוֹמֵר, בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמַקְרָא, מֵעַרְל יִלְפִינן דְּכַתִּיב (ויקרא יט) שלש שנים יהיה

לכס ערלים וצשנה הרביעית יהיה כל פרוי קודש הלולים. שאזני מלמדו לזרת האותיות והיכר הנקודות. וצשנה החמישית תאכלו את פרוי להוסיף לכס תזואתו מכאן ואילך ספו ליה כחורא: בן עשר למשנה. שלומד מקרא חמש שנים. וחמש שנים משנה וחמש שנים גמרא. דלמר מר (חולין כד, א) כל תלמיד שלא ראה סימן יפה צמשנתו חמש שנים. שזו אינו רואה דכתיב (במדרב ח) זאת אשר ללוים מנן חמש ועשרים שנה ומעלה יבא לזבוא זבא. שזא ולומד הלכות עבודה

על-ידי שאדם יתאזר בעזות פנמר ובגבורה פארי, ויזדרז פנשר וכצבי, ולכן סדר לאדם סדר על פל החיים, שיזכר היטב איך להתנהג ואיך להכין את עצמו בזה העולם העובר.

בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמַקְרָא: פִּינֵן שֶׁהֵגִיעַ הַתִּינוּק לְגִיל חֲמֵשׁ, צְרִיכִים לְלַמֵּד עִמּוֹ מַקְרָא, וְלְהַמְחִישׁ לוֹ אֶת הַלְמוּד, כִּי מֵה שְׁלוֹמְדִים מְגִיל חֲמֵשׁ מַקְרָא, זֶה גִּחְקֵק בָּלָב וּבְמִחַת הַתִּינוּק, וְכָל הָאֲמוּנָה פְּשׁוּטָה שְׁנֹדְבָקֶת בּוֹ, זֶה רַק עַל-יְדֵי שְׁלוֹקְחִים מְלַמְּדִים טוֹבִים, יִרְאִי הַשֵּׁם וְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ, וּמְמַחִישִׁים לַתִּינוּק אֶת הַמַּקְרָא שְׂרוּאָה בְּחוֹשׁ בְּעִינֵי שְׁכָלוֹ, אִיךְ שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בּוֹרֵא אֶת הַבְּרִיאָה, וּמֵה הַרְשָׁעִים כְּדוֹר הַמַּבּוּל וְדוֹר הַהַפְּלָגָה מְסֻגְלִים לַעֲשׂוֹת, וְאִיךְ שֶׁנֶּחַם הַצַּדִּיק נִצַּל עַל-יְדֵי הַתְּבָה, וְאִיךְ שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ מְגַלֵּה אֶת הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְכָלֵם, וְנִכְנָס לְכַבֶּשֶׁן הָאֵשׁ בְּעַבּוּרוֹ יְתַבְרַךְ, וַיּוֹצֵא חַי, וְכֵן מְאָרַח אוֹרְחִים. וַיִּצְחַק אָבִינוּ נֶעְקֵד עַל הַמְזֻבָּח לַהֲשַׁחֵט לַהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וַיִּצְקֵב אָבִינוּ הַקִּים י"ב שְׁבִטֵי י"ה, וַיִּרְדּוּ לְמִצְרַיִם, וּפְרַעֲהוּ הַתְּעַלְל בָּהֶם, וְהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִכְהוּ בְּעֶשֶׂר מַפּוֹת, וְהוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה עַל-יְדֵי מֹשֶׁה רַבְּנוֹ, וְצִוָּה לּוֹ לְבָנוֹת מִשְׁפָּן, וְכֵן אִיךְ שֶׁקָּרַח וּמֵאֵתִים וְחַמְשֵׁים סְנֵהְדִרִין חִלְקוּ עַל מֹשֶׁה, וְסוֹפֵם — שֶׁנִּשְׂרְפוּ וּבִלְעָתָם הָאֲדָמָה וְכוּ' וְכוּ', כִּל זֶה יְסוּד גְּדוֹל לַתִּינוּק בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים, שֶׁיִּבְנֶה לוֹ אֶת הָאֲמוּנָה עַל כָּל יְמֵי חַיּוֹ. "בֶּן עֶשֶׂר לְמִשְׁנָה"; פִּינֵן שֶׁהֵגִיעַ לְגִיל עֶשֶׂר, מִתְחִלִּים לְלַמֵּד אֶת מִשְׁנֵיּוֹת. וְהַיּוֹם מְרַגְּלִים כְּכֹר לְלַמֵּד אֶת הַתִּינוּק שְׁנֵתִים לְפָנֵי-כֵן מִשְׁנֵיּוֹת, כְּפִי רַבּוּי הָאֲפִיקוֹרְסוֹת וְהַפְּרִיצוֹת שְׁנִמְצָאת בְּעוֹלָם, רְאוּי לְחַדֵּד אֶת גִּשְׁמָתָם עִם לְמוּד מִשְׁנֵיּוֹת, שְׁמֻזְבֵּף אֶת הַנְּשָׁמָה, כִּי מ'ש'נ'ה' אוֹתִיּוֹת ג'ש'מ'ה', וְכֵן רְאוּי לְנַהֵג, קֶדֶם לְלַמֵּד עִם הַתִּינוּק הַרְבֵּה מִשְׁנֵיּוֹת, עַד שֶׁיִּזְכֶּה לְסִיִּם אֶת כָּל הַשְּׂשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, כְּדֵי שֶׁיִּגְיַע לְגִיל עֶשֶׂר וְיוֹתֵר, שֶׁיְהִי כְּכֹר בְּקִי בְּשִׂשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, וְאִם הָיוּ בְּגִי-אָדָם נוֹהֲגִים כֹּף, שֶׁהַתִּינוּק יְלַמֵּד קֶדֶם אֶת כָּל הַמַּקְרָא, וְיִהְיֶה בְּקִי בְּזֶה הַיִּטֵּב

עם פרוש רש"י, שהוא תמצית תורה שבצל- חמש שנים. וכן שלשים עונד: בן שלש עשרה פה, ואחר-כך היו לומדים עמו רק משניות, עד שיהיה בקי בהם היטב, אז היה נכנס בגיל חשק ללמד שאר לומדים, לא כמו שנוהגים עכשו, שלוקחים ילד בגיל שמונה או תשע או עשר, וספים לו פתורא גמרא, ועל-פירוב

למשנה, בן שלש עשרה
למצוות, בן חמש עשרה לתלמוד, בן שמונה

לומדים עם ילד שהוא בגיל שמונה או תשע גמרא, ולוקחים דוקא מסכת פזו, שאינו מתחיל להבין מה רוצים ממנו, כגון: מסכת קדושין, או מסכת גטין, או מסכת נדרים, או שאר מסכתות, שאין לילד שום השגה בהן, ולא נקלט בדעתו, והוא מקבל מכות והשפלות בין חבריו, פי הוא אינו מבין מה לומדים אתו, מה קורה לבסוף? הוא מואס בלמוד גמרא, ומחפה רק שיגדל, ויצא לתרבות רעה, ורחמנא לישזבן. ודבר זה מפרסם, ואף אחד אינו רוצה לעשות מאומה, אלא כל אחד חכם בעיניו, רוצה להראות איה שבנו כבר למדן, ויודע מסכת גטין או קדושין, אשר אפלו בחורים ונקים, אין להם משג בדברים פאלו. ואל תשיב לי, אהובי, בני, כי יש ילדים בגיל זה שהם פן מבינים, פי הם רק מועט דמועט, ומה יעשו אלפי אלפים ורב רבבות תלמידים שלא מבינים, והיכן האחריות של המחנכים והאבות?! מדוע לא יפקחו את העינים ואת הלב להבין, שמספנים הילדים, לא יודעים מה שרוצים מהם, ומקבלים מכות על שלא יודעים את החמר, ורק מחכים ליום ולשעה, שיוכלו לברח מבית-הספר והישיבה. ולכן אשרי מי שמרגיל את בנו ללמד הרבה משניות, ולא יתחילו ללמד עמו גמרא, עד שילמדו עמו את כל ששה סדרי משנה, ויהיה בקי בהם. ויש משניות קשות כגון: פלים ואהלות וכו', שגם על ידם הילד יכול לחדוד את מחו, ולהיות למדן עצום, אם יהיה בקי בששה סדרי משנה קדם הבר-מצוה. ואם רוצים דוקא שהילד ילמד גם גמרא, אשר הוא הפך התנא, אז ילמדו עמו מסכת שמפירת לו, כגון: מסכת סכה, שמצטיירת היטב בדעתו, פי בכל שנה עושים סכה, ולא להתחיל עמו מסכת קשה מאד, שאינו מוצא בה ידיו ורגליו. וקבל האמת מפי שאמרה, אף שלא נראה לה, כדאי התנא הקדוש שיסמכו עליו. "בן שלש-עשרה למצוות"; פי בן שלש-עשרה נקרא איש, כמו שפיתוב (בראשית לד, כה): "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו", ובאותו זמן מלאו ללוי י"ג שנים, וכמאמרם ז"ל (בראשית רבה, פרשה פ', סימן ט'): אמר רבי אלעזר "ויקחו איש חרבו", בני שלש עשרה שנה היו, ובגיל שלש-עשרה הוא כבר חייב בכל המצוות, וצריכים להרגילו בקיום המצוות, לחבב לפניו את כל מצוה ומצוה, כדי שיהיה לו חשק לקיים את המצוות. והוא דבר גדול מאד ללמד מגיל שלש-עשרה את התנ"ג מצוות המובאות בספר החנוכה, וכן שאר מוני המצוות, וזה יכניס בו אהבה לקיים את המצוות בשלמות ובהדרה. "בן חמש-עשרה לתלמוד"; אז פשיהו לו כבר הקדמות פאלו, יוכל בנגל לעשות לעצמו סדר בש"ס: בבלי, ירושלמי ותוספתא, ולהבין בעמק הדברים, פי אז לבו פנוי מכל ההבלים, פי מאחר שכבר קבל חנוכה של אמונה ברוחה ומזככת בו יתברך, על-ידי למוד מקרא שלמדו אתו והמחישו לו את הכל במוחש, וכן בקי בששה סדרי משנה היטב עם פרושי הברטנורה והתוספות יום טוב, וכן בקי בתנ"ג מצוות, אז יכנס בו חמידו דאורייתא, וילמד בהתמדה ובתשוקה רבה כל ימי חייו גמרא: בבלי, ירושלמי, תוספתא, עם כל

וקרי ליה איש: בן שמונה עשרה לחופה. י"ט אדם המפְרָשִׁים, עד שיברר לעצמו את ההלכה
 כחונים נפ' נראשית מן ואמר אלהים נעשה אדם עד ברמב"ם, טור ושלחן ערוך ובכל ספרי שאלות
 ויזן ה' אלהים את הנלע מד לגופיה פשו ליה י"ח ותשובות. "בן שמונה עשרה לחפה", וכתב
 לרעה: בן עשרים לרדוף. אחר מונומיו לאחר הרמב"ם (פרק טו מהלכות אישות, הלכה ב'), שהאיש
 שלמד מקרא משנה וגמרא מתחייב במצות פרייה ורבייה מִבְּנֵי שְׁבַע-עֶשְׂרֵה,

עֶשְׂרֵה לַחֲפָה, בֶּן עֶשְׂרִים

וְכַתֵּב הָרַב הַמְּגִיד מֵה שֶׁהַזְכִּיר הַתַּנָּא בַּמִּשְׁנָה: בֶּן שְׁמוֹנֵה-עֶשְׂרֵה לַחֲפָה, הֵינּוּ מְשֻׁנְכָּסִים
 לְשְׁמוֹנֵה-עֶשְׂרֵה, זֹאת אוֹמֶרֶת בֶּן שְׁבַע-עֶשְׂרֵה יוֹם אֶחָד, שָׂאז הוּא הַזְּמַן הַכִּי רְאוּי לְהִתְחַתֵּן,
 וְאַחֲרֵי-כֵן יִמְשִׁיף כָּל יְמֵי חַיָּו לְלַמַּד תּוֹרָה שְׁבַע-עֶלְפָּה גְּמָרָא: בְּכָלִי, יְרוּשְׁלָמִי, תּוֹסֵפְתָא, וְיִבְרַר
 לְעַצְמוֹ אֶת הַהֲלָכָה בְּרוּרָה בְּרַמְבַּ"ם, טוֹר וְשִׁלְחָן עֵרוּךְ וְכָל סְפָרֵי הַפּוֹסְקִים, וְיִזְכֶּה לְהִיּוֹת לְמַדְּוֹן
 גְּדוֹל. כִּי כִּף אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (יוֹמָא עב): עַל הַפְּסוּק (תְּהִלִּים יט, י): "יִרְאֵת ה' טְהוֹרָה עוֹמֶרֶת
 לְעַד", אָמַר רַבִּי חֲנִינְא, זֶה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּטְהָרָה, מֵאִי הִיא? נוֹשָׂא אִשָּׁה, וְאַחֲרֵי-כֵן לּוֹמֵד תּוֹרָה.
 וְכֵן הוּא (מְנֻחוֹת קי): וּמִנְחָה טְהוֹרָה — זֶה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּטְהָרָה, נוֹשָׂא אִשָּׁה, וְאַחֲרֵי-כֵן לּוֹמֵד
 תּוֹרָה. וְכָל זֶה אִם הַכַּל הוֹלֵךְ אֶתוֹ בְּשׁוֹרָה, אֲכָל אִם מִתְגַּבֵּר עָלָיו יָצָרוּ, כְּבָר פָּסַק מִרְּוֶן (שִׁלְחָן ערוך,
 אָבוּ הַעֲזָר, פְּרִייה וְרַבִּיהָ, סִימָן א', סְעִיף ג'): מִצָּוָה עַל כָּל אָדָם שִׁישָׂא אִשָּׁה בֶּן י"ח, וְהַמְקַדִּים לְשָׂא בֶּן
 י"ג — מִצָּוָה מִן הַמְּבַחֵר. וְכַתֵּב הַבֵּית שְׁמוּאֵל, הֵינּוּ י"ג שְׁלֹמוֹת. וְחֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אָמְרוּ (סְנֵהֲדָרִין
 עו:): וְהַמְשִׁיאֵן סְמוּךְ לְפָרְקָן, עָלָיו הַכְּתוּב אוֹמֵר (איוב ה, כד): "וְיִדְעַתָּ כִּי שְׁלוֹם אֶהְיֶה וּפְקֻדָתִי נוֹד
 וְלֹא תִחַטָּא". וּבִפְרָט בְּדוֹר הַפְּרוּץ הַזֶּה צְרִיכִים לְחַתֵּן אֶת הַיְלָדִים בְּגִיל צְעִיר מְאֹד, כְּדִי שְׁלֹא
 יִפְרְקוּ עַל, וְעַל-כֵּל-פָּנִים אֵל יֵאָחַר מִגִּיל עֶשְׂרִים, כִּי כִּף אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (קְדוּשִׁין כט:): בֶּן
 עֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה, כָּל יָמָיו בְּעַבְרָה. בְּעַבְרָה סְלָקָא דְעַתְדָּךְ? אֵלָּא אֵימָא כָּל יָמָיו בְּהִרְהוּר
 עַבְרָה. אָמַר רַבָּא, וְכֵן תַּנָּא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל: עַד כ' שָׁנָה יוֹשֵׁב הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וּמִצָּפָה לְאָדָם
 מְתִי יִשָּׂא אִשָּׁה, בִּינּוֹן שֶׁהֵגִיעַ כ' וְלֹא נָשָׂא, אוֹמֵר: תַּפַּח עֲצָמוֹתָיו. אָמַר רַב חֲסָדָא, הָאִי דְעַדִּיפְנָא
 מִחֲבָרָאִי דְנִסְיַבְנָא בְּשִׁיתְסָר, וְאִי הָהּ נִסְיַבְנָא בְּאַרְבִּיסָר, הָהּ אֲמִינָא לְשִׁטְן גִּירָא בְּעֵינֵיהּ. וְלֹא כְּנֵהוּג
 הַיּוֹם, שִׁישׁ הוֹרִים הַמְתַּאכְזָרִים עַל יְלָדֵיהֶם, אֲשֶׁר מִפְּנֵי גְאוּת וְיִשׁוּת וְכְבוֹד הַמַּדְמָה וּמִפְּנֵי כְּסָף
 — מְאַחֲרִים לְחַתֵּן אוֹתָם, וְלֹא אֲכַפֵּת לָהֶם מִשׁוּם דְּבָר, אֲפִלוּ שְׁנֹכְשָׁלִים בְּעַבְרוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁל
 הוֹצֵאת זֶרַע לְבִשְׁלָה, וְכֵן הַבְּנוֹת בָּאוֹת לִידֵי זְנוּת תַּחַת גַּב הוֹרֵיהֶן, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן מִפְּנֵי רַע לְבָבָם
 לֹא יִחַתְּנוּ אֶת יְלָדֵיהֶם, וְזוֹ רִשְׁעוֹת מֵאִין כְּמוֹהָ — אוֹי לָהֶם וְאוֹי לְנַפְשָׁם, וְגִיּוֹנוֹם כְּלָה וְהֵם לֹא
 יָכֻלוּ, וְהֵם עֲתִידִין לְתַן אֶת הַדִּין, וּכְשֵׁרוֹאִים שְׁיִלְדִים יוֹצְאִים לְתַרְבוֹת רָעָה, רַק הַהוֹרִים חֲיָבִים
 בְּזֶה, כִּי לֹא חַתְּנוּ אוֹתָם בְּגִיל צְעִיר. וְכָבָר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (פְּסָחִים קיג): בַּתְּךָ בְּגִרָה, שֶׁחָרַר
 עַבְדְּךָ וְתָן לָהּ. כִּי בְּיוֹתֵר צְרִיכִים לְהַזְהֵר עַל הַבְּנוֹת, וְכַמְאַמְרֵם ז"ל (בַּמְדָּבָר רַבָּה, פְּנִישָׁה יא, סִימָן ה'):
 "וְיִשְׁמְרְךָ" — בְּבְנוֹת, שְׁצָרִיכוֹת שְׁמִירָה. וְאָמְרוּ (סְנֵהֲדָרִין ק): בַּת לְאִבֵּיהָ מִטְּמֵנָת שְׁוֹא, מִפְּחָדָה
 לֹא יִישָׁן בְּלִילָהּ, בְּקִטְנוּתָהּ — שְׁמָא תִתְפַּתֵּהּ, בְּנַעֲרוּתָהּ — שְׁמָא תִזְנֶהּ, בְּגִרָה — שְׁמָא לֹא תִנְשָׂא,
 נִשְׂאת — שְׁמָא לֹא יִהְיֶה לָּהּ בְּנִים, הַזְקִינָה — שְׁמָא תַעֲשֶׂה כְּשָׁפִים. וְלָכֵן מִי שֶׁמְחַתֵּן אֶת בְּנוֹתָיו
 בְּגִיל צְעִיר, אֵין לְמַעְלָה מְזָה, וְאֵינוֹ מְסַתְּפֵל עַל רִשְׁעֵי הָעַרְב־רַב הַמְעַכְבִּים אֶת נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל,
 וּמַעֲגָגִים וּמַצְעִרִים אֶת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, וְאֵינָם מְנִיחִים אוֹתָן לְהִתְחַתֵּן בְּגִיל צְעִיר, וְגִזְרוּ גְזֵרַת גִּיּוֹם
 בְּנוֹת וְכו'. וְכֵן צְרִיכִים לְרַחֵם עַל יְלָדֵי יִשְׂרָאֵל, לְחַתְּנָם בְּגִיל צְעִיר, שִׁיְהִיָּה לָהֶם מַח נָקִי לְלַמַּד
 תּוֹרָה, וְלְהִיּוֹת דְּבוּקִים בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא. "בֶּן עֶשְׂרִים לְרַדְף"; בִּינּוֹן שֶׁהֵגִיעַ אָדָם לְגִיל עֶשְׂרִים,

אז הוא צריך לרוץ ולהתרוצץ בעבור פרנסה, ונשא אשה והוליד בנים לריוח הוא לחזר ולנקט אחר ועליו לשמר מאד לא להפשל בעוונות, פי בית-דין של מעלה מענישים כְּכָר מְגִיל עֲשָׂרִים, כמאמרם ז"ל (במדבר רבה, פרשה יח, סימן ג'), וכן הוא בזהר (נירא קיח:),
 דלאו בר עונשין הוא לגבי פי דינא דלעילא דלא מענישין אלא מעשרין שנין ולעילא. ולכן כשאברך יוצא בחוץ לפרנסתו, עליו לשמר

לְרִדְף, בֶּן שְׁלֹשִׁים לְכַח, בֶּן אַרְבָּעִים לְבִינָה, בֶּן חֲמִשִּׁים לְעֵצָה, בֶּן שֵׁשִׁים לְזִקְנָה, בֶּן שִׁבְעִים לְשִׁיבָה, בֶּן שְׁמוֹנִים לְגְבוּרָה, בֶּן תְּשַׁעִים לְשׁוּחַ,

מאד מאד, פי מגיל עשרים כְּכָר דְּנִים אוֹתוֹ בְּבֵית-דִין שֶׁל מַעְלָה, וצריכים רחמים רבים לא להפשל בשום גבנות וגזלות, ולא לעסק בשום עסקים שהם נגד המלכות, פי דינא דמלכותא דינא, וצריכים לשמר מאד על חק המלכות שלא יסתבך. "בן שלשים לכח"; אז אדם מגיע לאמצע ימיו, ועליו להתאזר בכחות עצומים להתחיל לחשב על תכליתו הנצחית, ואף

שעכשו בוערת בו תאות הכבוד והנצחון והעשירות, ולבנות לעצמו בית יפה לחורף ובית יפה לקיץ, עליו להתאזר בכחות עצומים לחשב גם על בית בבית הקברות, ושלא ירוץ אחר תאוותיו. "בן ארבעים לבינה"; פיון שהגיע אדם לגיל ארבעים, שזה כְּכָר יוֹתֵר מִחֲצֵי שְׁנוֹתָיו, אז הוא זוכה לבינה, להתבונן היטב מה התכלית בזה העולם, הנה יום והנה לילה, הנה שבוע והנה חודש, והנה כְּכָר עָבְרוּ עָלָיו אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְלִכֵּן רְאוּי לוֹ לְהִתְעוֹרֵר בְּתִשְׁבּוּבָה שְׁלֵמָה: מתי אעשה גם אנכי לביתי הנצחי. "בן חמשים לעצה"; פיון שהגיע לגיל חמשים, הוא כְּכָר יָכוֹל לְתַת עֲצוֹת לְאַחֵרִים, מה כדאי לעשות ומה לא כדאי לעשות, פי הגיע כְּכָר אֶל יְשׁוּב הַדַּעַת אִמְתִּי, ויכול לתת עצות גם לאחרים. "בן ששים לזקנה"; אז כְּכָר עָבְרוּ עָלָיו רַב שְׁנוֹתָיו, והוא מְסַתְּפֵל עַל הַבְּלִי עוֹלָם הַזֶּה כְּצֵל עוֹבֵר, וְכֵן הַחַיִּים שְׁלוֹ הוֹלְכִים כְּכָר אַחֲרֵת לְגַמְרִי. "בן שבעים לשיבה"; שזה לשון שביעה, ששבע בחייו טוב ורע, וכבר יודע את ההפרש ביניהם, ולכן פיון שמגיעים לגיל שבעים, צריכים לברך ברכה: "שהחנינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", פי "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (תהלים צ, י), ולא כל אחד זוכה להגיע אל גיל שבעים. ולכן כשאדם זוכה להגיע לגיל הזה, ראוי לו לעשות סעדה ולשמח. "בן שמונים לגבורה"; שאז צריך אדם להתחזק בגבורה עצומה לא להשבר, פי בעשר השנים בין שבעים לשמונים צריכים לזכור, אשר כל יום יום הוא מתנה שהקדוש-ברוך-הוא נותן לו, וצריכים גבורה עצומה לחדש ימיו פקדם, לא לפל בדתו, פי כף אִמֵר רַבְּנוּ ז"ל (ספר-המדות, אות נפילה, סימן א'): לפעמים אדם נופל ממדרגתו לעת זקנותו, וזה נאמר על השנים האלו שצריכים חזוק מאד עצום, פי אדם מפתח בכל יום, שהנה הוא הולך למות, ומה יהיה אתו, ולכן הוא צריך להתגבר בגבורה עצומה. "בן תשעים לשוח";

שנה: בן שמונים לגבורה. דכתיב (תהלים צ) ואם נגזרות שמונים שנה: בן תשעים לשוח. הולך שמוח וכפוף. יש אומרים לשון שומה עמוקה: כה הפך בה והפך בה. נמורה: דכולה בה. שהכל

ממלא נה: וסיב ובלה בה. גם עד זקנה ושינה לא מעזבנה: ומינה לא תזוע. שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמד חכמת יונית שאין מותר ללמוד פלם עזבו אותו: ילדיו, נכדיו וניניו, והוא נשאר לבד, פאָבן שאין לה הופכין, אָבֵל אָסוּר לוֹ לְהִתְיַאֵשׁ, אֵלֵא יִרְבֶּה בְּשִׂיחָה בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ וְיִצְחָק מִפְּלֵם, פִּי מִי שֶׁמְרַגֵּל אֶת עַצְמוֹ לְדַבֵּר אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ מִגִּיל צָעִיר עַד הִרְגַע אַחֲרוֹן, הוּא לֹא יִפְסִיק, וְכִשְׂיִגִיעַ לְגִיל תְּשׁוּעִים, יִרְאֶה אֶת מַעֲלַת הַתְּפִלָּה וְהַתְּבוּדָּה, שֶׁהוּא כָּבֵר אֵינוֹ צָרִיךְ אֶת אֵף אֶחָד, וְאֵין לוֹ כָּבֵר אֵף אֶחָד, רַק אֶת הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. "בֵּן מֵאָה"; פִּינֵן שֶׁהִגִיעַ לְגִיל כְּזֶה, אָזִי "פְּאֵלוֹ מֵת וְעֵבֵר וּבִטֵּל מִן הָעוֹלָם"; שֶׁכָּבֵר זָכָה לְהַפְּלֵל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵין אֶצְלוֹ שׁוּם נִפְקָא מִנִּיהַ בֵּין חַיִּים לְמִיתָה, וְהוּא נִכְלָל לְגַמְרֵי בּוֹ יִתְבַּרֵךְ. וְכֵל זֶה נוֹתֵן לָנוּ הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ דֶּרֶךְ וְהַנְהִיגָה אִיךָ לְעֵבֵר אֶת כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ. אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁמְחַדִּיר בְּעַצְמוֹ דְּבָרִים אֵלוֹ, וְאֵז כָּל חַיָּיו יִלְכוּ כָּבֵר בְּצוּרָה אַחֲרָת. פִּי לָמָּה עוֹבֵר עַל אָדָם מֵה שֶׁעוֹבֵר? פִּי הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת כָּל זֶה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

כָּה בֵּן בַּג בַּג אֹמֵר: הַמְּפָרְשִׁים הַקְּדוּמוֹנִים אָמְרוּ, שֶׁהוּא הֵיזָה בֵּן גֵּר, וְלִכֵּן נִקְרָא בַּג' בַּג', שֶׁהוּא רֵאשִׁי תְּבוּת: בֵּן גֵּר, בֵּין גֵּרִית, פִּי רָצוּ לְהַעֲלִים מִי הוּא, וְלִכֵּן אָמַר: "הַפֶּךָ בָּהּ וְהַפֶּךָ בָּהּ דְּכֵלָא בָּהּ"; וְהוּא עַל־פִּי דְּבַרֵי רַבְּנּוּ וְ"ל (לְקוּטִי־מִוֵּהֲרִין, חֶלֶק כ', סִימָן קטו), שֵׁישׁ בְּנֵי־אָדָם טוֹעִים וְסוֹבְרִים, שֶׁצָּרִיכִים לְהַפִּיר אֶת הַצְּדִיק בְּפָנָיו, בְּצִלְמוֹ וּבְדַמּוֹתוֹ, שִׁיְהִיָּה מְשֻׁנָּה בְּדַמּוֹתוֹ וּבְתַנּוּעוֹתָיו, וּבְכַאֲמַת לֹא־כֵן הוּא, פִּי הַצְּדִיק הוּא בְּדַמּוֹת וּבְצִלְמֵם כְּכֵל אֲנָשִׁים, וְאֵין בּוֹ שׁוּם שְׁנוּי, וְאֵף־עַל־פִּי־כֵן הוּא עֲנִין אַחַר לְגַמְרֵי, וְשֶׁאֵר בְּנֵי־אָדָם אֵינָם בְּדַמּוֹתוֹ כְּלָל בְּכַאֲמַת לֹאֲמַתוֹ. וְכִמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ וְ"ל, שֶׁאִישׁ הַפֶּשֶׁר נִדְּמָה שֶׁהוֹלֵךְ עִם פְּרָכְשׁוֹת וְדַקִּין כְּמוֹ שֶׁאֵר בְּנֵי־אָדָם, אֵף אֵף־עַל־פִּי־כֵן הוּא עֲנִין אַחַר לְגַמְרֵי. וְהֵנָּה גֵר שֶׁמְתַגֵּיר, מֵאֵד מִתְּפַעֵל מִפֶּל דְּבַר שֶׁהוּא רוֹאֶה, וְעַלְיוֹ יְכוּלִים לְעַבֵּד הַרְבֵּה וּלְהַטְעוֹתוֹ, פִּי יֵשׁ הַרְבֵּה בְּנֵי־אָדָם שֶׁאֵין תּוֹכֵם כְּבָרֵם, מִבְּחוּץ הֵם נִדְּמִים כְּצְדִיקִים גְּדוֹלִים, פִּי הֵם מִתְּחַפְּשִׁים בְּלְבוּשֵׁים שׁוֹנִים, אֲבָל הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁלָּהֶם רְקוּבָה לְגַמְרֵי, פִּי הֵם רְשָׁעִים אַרְוֵרִים וּבְעַלִּי עֲבָרָה, רַחֲמָנָא לִישׁוֹכֵן, גִּנְבִים וְנוֹאֲפִים, רַחֲמָנָא לְצִלָּן, וְאִי אֶפְשָׁר בְּשׁוּם פָּנִים וְאֶפֶן לְהַפִּיר אוֹתָם, וְכִמוֹ שֶׁפְּתוּב (שְׁמוּאֵל א' טו): "כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיו, וְהִנֵּי־הָ יִרְאֶה לְלֵבָב" וְגו', וְאֵלוֹ מְטָעִים אֶת הַבְּרִיּוֹת, וּבְפָרֵט אֶת הַגֵּרִים וְאֶת בְּעַלִּי הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעֲכָשׁוּ וְנִכְנָסִים אֶל הַקְּדֻשָּׁה, אוֹתָם בְּדֶרֶךְ כְּלָל מְטָעִים מֵאֵד וְעוֹבְדִים עֲלֵיהֶם. וְלִכֵּן בָּא בֵּן בַּג בַּג שֶׁהֵיזָה בֵּן גֵּרִים, וְאָמַר: "הַפֶּךָ בָּהּ וְהַפֶּךָ בָּהּ דְּכֵלָא בָּהּ", תַּהֲפֹךְ אֶת הַצְּדִיק מִשְׁנֵי צְדָדָיו מִפְּנִימִיּוֹת וּמְחִיצוֹנִיּוֹת, וְאֵז תִּרְאֶה "דְּכֵלָא בָּהּ", הֵינּוּ שֶׁהַפְּנִימִיּוֹת וְהַחִיצוֹנִיּוֹת הֵם אוֹתוֹ דְּבַר, שֶׁזֶהוּ "וּבָהּ תַּחֲזִי"; בְּזֶה שֶׁתִּרְאֶה שֶׁהַפְּנִימִיּוֹת וְהַחִיצוֹנִיּוֹת הֵם תּוֹאֲמִים זֶה לְזֶה, וְלִכֵּן "וְסִיב וּבִלָּה בָּהּ"; תַּהִיָּה נַעֲשֵׂה זֶקֶן וְתִבְלַע בְּצִמָּא אֶת דְּבָרָיו, "וּמִנְהָ

בֵּן מֵאָה פְּאֵלוֹ מֵת וְעֵבֵר וּבִטֵּל מִן הָעוֹלָם: כָּה בֵּן בַּג בַּג אֹמֵר, הַפֶּךָ בָּהּ וְהַפֶּךָ בָּהּ, דְּכֵלָא בָּהּ. וּבָהּ תַּחֲזִי, וְסִיב

לא תזוע" ולא תזוז, "שאיין לך מדה טובה חכמת יונית אלא במקום שאסור להרהר דדברי תורה הימנה", פי על ידו דיקא תזכה להגיע לכל המדרגות שבפועלם. וזה דיקא גר ובעל תשובה יכול לראות, אחרי שעברו עליו משברים ונגלים בהתגירותו ובהפנסו ליהדות, וכן בעל תשובה שחוזר בתשובה, אשר הרבה צרות ויסורים ומרירות עוברים עליו, עד שזוכה למצא את הצדיק האמת אשר תוכו פָּכְרוּ, כי בהתחלה מטעים אותו מאד, כפי שמצוי היום, שיש פל מיני רמאים וצבועים ושאקננים שעובדים על בני-אדם, ובפרט על גרים ובעלי תשובה, ובנקל להפיל אותם אל שאול תחתית ומתחתיו, כי מבחוץ אלו הצבועים, השקננים והרמאים נראים כמו צדיקים, פי מתלבשים ומתחזים בלבוש של תלמיד חכם, אבל פנימיותם מלאה שקר וזמה. ועל זה צריכים רחמי שמים מאד, פי רבים חללים הפילו אלו הרמאים והצבועים, שעברו על גרים ובעלי תשובה. ולכן דיקא בן בג בג, שהוא היה בן גרים, אמר: אם אתה רוצה להפיר את האדם, לינדע אם הוא איש פֶּשֶׁר, "הפך בה והפך בה"; הינו תהפך את החיצוניות שלו ואת הפנימיות שלו ותבדק. והוא על דרך הפתוב (משלי יב, ז): "הפך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמד"; פי אם תהפך את הרשע ותסתפל בתוף פנימיותו, תראה שאין בו כלום, לא-כן אם הוא צדיק, הוא יעמד וישאר בקרשתו. ולכן כדאי להשאר אצלו, פי אין לך מדה טובה הימנה, שאדם זוכה להיות מקרב אל צדיק וחכם אמת, שזוכה לקרב אותו אל הקדוש-ברוך-הוא. אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם כָּלָל, ואז טוב לו כל הימים, והבן למעשה.

כּו בן הא הא אומר: המפרשים הקדמונים אמרו, שהוא היה בן גר, ולכן נקרא בן ה"א ה"א, על שם אברהם ושרה שנתוספה ה' בשמותם: אברהם במקום אברהם, ושרה במקום שרי, ומפני שאברהם ושרה היו הגרים הראשונים, לכן נקרא על שמם. ולכן כל מי שמתגיר קוראים אותו: אברהם, ואותה: שרה, ומחמת שהיה גר ועבר עליו מה שעבר, לכן בא לחזק, ואומר לכל מי שמתגיר, וכן למי שחוזר בתשובה, שהוא גם-כן בחינת גר, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יד): "לפום צערא אגרא", כפי הצער שיש לכם, בן השכר תקבלו; פי בדרך כלל כשאחד חוזר בתשובה, עובר עליו מה שעובר, ובפרט גר שמתגיר, סובל עלבונות ובזיונות ושפכות דמים, וקשה לו מאד, ולא בחנם שהתורה הזהירנו כל-כף על (דברים י, יט): "ואהבתם את הגר", כי על גר עוברים הרבה צרות ויסורים. ואמרו חכמינו הקדושים (תנחומא לך-לך): אמר הקדוש-ברוך-הוא, אני מחבב את הגרים. פי באמת הגרים הם נשמות קדושות שנעשו מהטוב הכבוש אצל אמות העולם, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יז): כשאמות העולם מציקים ומצערים את נשמות ישראל, ומונעים מהם ללמד תורה ולקיים את המצוות, על-ידי-זה הטוב של ישראל כבוש בין הגוים, ולבסוף חוזר ומתעלה אל הקדשה, ואלו הם הגרים שמתגירים, וכן בעלי תשובה שהיו רחוקים, ועכשו חוזרים אליו יתברך, ועליהם עובר מה שעובר. ולכן בא לחזק אותם, שלא יתרחקו בשום פנים ואופן, אפלו שעובר עליהם מה שעובר,

לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקנים ורמשים להרבות שכר שהן גדלים מהם חף על פי שזלאו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם קנה זנה למען צדקו. להנדיק את ישראל ולזכותו.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ואפילו אלו רבי חנניא בן עקשיא אומר,

רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר

(ישעיה מב), יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס):

היא בסוף פרק אלו הלוקין (מכות כג): ויש לומר הטעם, למה גומרים

עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? ויש לומר, פי בדרך כלל כשאדם מקבל על

עצמו להיות איש כשר וירא השם, בהתחלה הולך לו קל מאד מרב התלהבותו, וכמאמר החכם:

"אין חזק החסידות כהתחלתה", אבל תכף ומיד פשמתחיל להפגס לפנים הקדשה, מתעוררים

נגדו הקלפות והסטרך אחרא והתאוות והמדוות רעות, והבלבולים וההרהורים רעים, והוא נשבר

לגמרי. וכמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן עב), שתכף ומיד כשרק נכנס באדם

הרהור תשובה, כבר המית את יצרו, אבל אחר-כך מתגבר עליו יצר הרע יותר גדול. כמו שאמרו

חכמינו הקדושים (ספה נב): כל הגדול מתברו — יצרו גדול ממנו; הינו איך שאדם מתגבר ונכנס

בעבודת השם יתברך, על-ידי-זה גם מתגדל עליו יצר הרע יותר גדול. ואז הוא צריך התחזקות

עצומה. וככל שאדם נכנס יותר בעבודת השם יתברך, צריך להתחזק יותר ויותר, כי בכל פעם

יצרו מתגבר עליו. והנה כשאדם לומד פרק ממדות אבות האמה, שהם התנאים הקדושים, ורואה

אל אילו מדרגות הגיעו, אזי נכנסת בו עצבות ומרירות ויאוש, ונדמה לו כי לפי ערך עוונותיו

והתגברות הרע עליו בכל פעם, לו אין כבר שום תקנה. לזאת מסיימים את הפרק עם משנה זו,

להורות לו שאסור להתיאש, ואיך שהוא עליו לזכר תמיד, אשר "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות

את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מב, כא): "יי חפץ למען צדקו, יגדיל

תורה ויאדיר"; הקדוש-ברוך-הוא אוהב את כל בר ישראל, ולכן רצה לזכור אותו, שיהיה כלי

לקבל אורו יתברך, ולכן הרבה לו תורה ומצוות; פי לפעמים אדם מתעורר ממצנה זו או מלמוד

זה, ולפעמים נתעורר ממצנה אחרת או מלמוד אחר, ואסור להתיאש, אלא לקים את כל המצוות,

וללמד ולטייל בכל חלקי התורה הקדושה, ואז יראה שגם לו יש תקנה ותוחלת, ואסור להתיאש

בשום פנים ואופן, פי הקדוש-ברוך-הוא אב הרחמן, ומקבל את כלם, שרוצים לחזור אליו, והבין

למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה

זו, אשר אינה שייכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (ז); אף יש לומר, כי בא לרמוז

התחזקות עצומה לכל בר ישראל, שלא יתיאש בשום פנים ואופן מפל מה שעובר עליו — בין

בגשמיות ובין ברוחניות, אלא יזכר שנשמתו היא חלק אלוה ממעל, והיא באה מעולם הבא, ורוחניות חיות אלקות, וינדה לזה העולם, כדי לזכות להגיע אל שער נ', שהוא הבטול אל האין

סוף ברוך הוא, גלוי אלקות בתכלית מדרגה שנתחייבו מיתה צנית דין מפני רשעתן, יש להם חלק עליונה. ואיך זוכים להגיע לזה? דיקא על-ידי לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא עצותיהם הקדושות של חכמינו הקדושים, אחר תחיית המתים שעמידים המתים לחיות ולעמוד על-ידי שמתחזקים באמונת חכמים, ויודעים בגופן ונפשם חיים נחיים כחמה וכלזנה וכוכבים אשר כל מעשיהם ודבוריהם אינם פשוטים, ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו מתים שעמידים לחיות אין ארץ נצר מטעי מעשה ידי חורין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שחיה, להתפאר.

וחף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא נדיקים יושגין ועטרותיהן נראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קתני יש להם חלק.

רוצה להתחזק באמונת חכמים, כבד בך דואג האדומי שהוא מלא מותרות, ורוצה למנוע את האדם מלקבל את דברי החכמים, ומקור אותו מאמונת חכמים, ומחליש את הדעת, כאלו אין בדברי החכמים שום תועלת, חס ושלום, וספריהם ועצותיהם, הם אף למותר, כאשר מצוי עכשו, אשר תכף-ומיד קשבר ישראל נתעורר לחזור בתשובה שלמה, כבד מלביש עצמו דואג האדומי בירא שמים, ועומד על הפתח למנוע ולעכב להפגס אל החכמים, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קנב). וכבר אמרו חכמינו הקדושים (ירושלמי סנהדרין נב): דואג האדומי גדול בתורה הנה, ורצה הוא ואחיתפלל לדחות את דוד, כמאמרם ו"ל (שוחר טוב ג) על הפסוק (תהלים ג, ג): "רבים אומרים לנפשי", אלו דואג ואחיתפלל שהיו גדולים בתורה, "אין ישועתה לו באלקים סלה", פי הם רצו לדחות אותו לגמרי. וזה סובב על כל בר ישראל, שרק רוצה להפגס אל הקדשה, כבד מסוככים אותו הסטרא אחרא והקלפות, והכל בלבוש של ירא שמים שעומד על הפתח, עד שהאדם נשבר לגמרי, ונדמה לו מה יועילו דבריהם ועצותיהם של החכמים, וכדומה כל מיני דמיונות שמכניס הסמך-מ"ם בנדעת האדם, כדי לרחקו ולקררו מעבודת השם יתברך, ולכן אנוחנו מקדימים את המשנה: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", הינו "כל דיקא, שעולה נ', שכל בר ישראל בא מעולם הבא, פי נשמתו היא חלק אלוה ממעל ממש, והוא יכול לזכות בזה העולם להשיג את הנ' שערי קדשה. ומביא ראיה מפסוק: "ועמך כלם צדיקים", שכל בני ישראל נקראים צדיקים, על שם שנמולו, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כג), ולכן "לעולם יירשו ארץ"; פי מי שהוא נוטר את הברית, זוכה לירש את הארץ, (עין בהשטות הזר רנא): מאן דנטיר ברית וכו', ומאן דאתגזר וכו', גרית ארעא; והקדוש-ברוך-הוא מתפאר עם אדם שמתחזק, ודיקא בעולם הזה הגשמי והחמרי המלא העלמות והסתרות, המלא תאוות ומדות רעות, מחזיק מעמד, והוא משרש באמונה ובקיום המצוות. "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר", שהקדוש-ברוך-הוא מתפאר עם האדם הזה שאינו נשבר, אף שעבר עליו מה שעבר. וכמו שהתבטא פעם רבנו ו"ל ואמר: הקדוש-ברוך-הוא האט ליב א גיפרעגילטען חסיד [הקדוש-ברוך-הוא אוהב חסיד מטגן], הינו שעובר עליו מה שעובר, ואף-על-פי-כן

פרק ו שנו חכמים בלשון המשנה. כלומר, מחזיק מעמד. ולכן מקדימים את המשנה הזו
 צריחא היא ונלסון המשנה היא שניה, אבל אינה לפני כל פרק, כדי לחזק את כל בר ישראל,
 משנה. ומה שנו. שתהיה לו אמונת חכמים, ויצית לדבריהם

א רבי מאיר אומר וכו'. ולפי שעד עכשיו כל ועצותיהם המובאים בפרק זה, והבן למעשה.

הפרקים משנה, לפיכך הולך להודיע שמכאן ואילך צריחא היא. ומתוך שהללו דברי הגדה הן ומספרות נעסק תלמוד תורה, נהגו לאמון צניח הכנסת עם שאר פרקים הללו של מסכת אבות: זוכה לדברים הרבה. להיות נדיק

פְּרָק ו שְׁנו חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּף שְׁבַחַר בְּהֵם וּבְמִשְׁנָתָם: א רַבִּי מְאִיר אוֹמֵר, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה, זוֹכֵה לְדַבְרֵים הַרְבֵּה.

פְּרָק ו' שְׁנו חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּף שְׁבַחַר בְּהֵם וּבְמִשְׁנָתָם: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר חֲכָמֵינוּ הִקְדוּשִׁים שְׁנו בְּלִשׁוֹן כְּזוֹ, שֶׁהִיא מְלָאָה רוּחַ-הַקֹּדֶשׁ,

שמשנה את האדם מההפך אל ההפך. ולכן אשרי האדם שתמיד שגור על לשונו לשון חכמינו הקדושים, אשר לשון חכמים מרפאת (כתבות קג), ומזככת את האדם, ומשנה את הנהגתו בחיים. ובפרט כשלומד משנה, שהיא לשון משנ"ה, הינו שמשנה את האדם מהרגלו הרע שגלפד בו. ולכן מקדים את הפרק הזה אף שאינו פרק במשניות, אלא לקוט של מאמרים, שגלו לנו חכמינו הקדושים ממעלת הלומד תורה לשמה, "שנו חכמים בלשון המשנה", ובזה מורה לנו דרך איך לזכות לקדש את הלשון. ולכן כל מי שיודע בנפשו שפגמה, ראוי לו להתמיד בדברי התנאים, שגלו לנו מאמריהם במשניות, שהוא לשון משנה למלך, כי המשניות הן מבארות את המקרא, שהיא תורה שבכל-פה, שמבארת את תורה שבכתב. ועל זה באה אחר-כך הגמרא שמבארת את המשנה. ולכן, אהובי, בני! ראה להיות רגיל בלשון המשנה, שעל-ידי-זה גם אפה תשתנה לטובה, ותהיה דבוק בחי החיים בו יתברך. וזהו שאמרו "בלשון המשנה"; הינו שהכניסו את המשנה בלשון, רצה לומר את הלמוד שלמדו בלשון, הינו בדבור, שכל הדבורים שלהם, אפלו שיחת חלין שלהם, יש בה פנימיות. פמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן צא), שהצדיקים הקדושים הדבוקים באין סוף ברוך הוא, כשרוצים לקרב את נשמות ישראל, מספרים שיחות וספורים, ובהם מלבישים חכמה עלאה בחכמה תמאה, כדי לקרב רחוקים אליו יתברך. ולכן אמר: "שנו חכמים בלשון המשנה, ברוף שבחר בהם ובמשנתם"; פי כל מה ששנו חכמים, הלבישו את זה בלשון כזו, שמשנה את האדם. אשרי מי שדבוק בדברי חכמינו הקדושים, שיזכה לטהר ולזכך נפשו, והבן למעשה.

א כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה: צריף שתדע, אהובי, בני! שהתנא הקדוש רבי מאיר מלמד אותנו מעלת העוסק בתורה לשמה, לשם אל עולם, שעל-ידי-זה זוכה לדבורים רבים, פמוכא בדברי מוהר"ן ז"ל (לקוטי-הלכות אפורופוס, הלכה ג', אות ו'), שעל-ידי שהאדם לומד תורה לשמה, לשם אל עולם, על-ידי-זה יזכה לדבורים רבים לדבר אליו יתברך. וזהו שאמר: "כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה"; הינו לדבורים רבים. וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן א'), שעל-ידי שלומדים תורה — התפלה מתקבלת, פי על-ידי שלומדים תורה לשמה, יכולים להתפלל אל הקדוש-ברוך-הוא, וכמו שאמר החכם מכל האדם (משלי כח, ט): "מסיר אָזְנוֹ מִשְׁמַע תּוֹרָה, גַּם תִּפְלָתוֹ תוֹעֵבָה"; ומוכא בזהר (שלח קס:)

זכאה חולקהון דאינון דמשפדלי באורייתא וחסיד כדלקמן. [נ"ח מנות הרצה אלו נשנילו הוא]:
 לשמה דהא מתקשרי בקדשא בריהו הוא ממש, כדאי הוא לו. כלומר שנצטו נשנילו. וכן הוא אומר
 ואיקרון אחים ורעים, הדיא הוא דכתיב (תהלים (קהלת יב) כי זה כל האדם: נקרא רע. (תהלים קלט)
 קכב, ח): "למצען אחי ורעי, אדברה נא שלום ולי מה יקרו רעיך אל: אהוב. (שם קכב) ישליו
 בך", וכן מוכא בזהר (וישב קפה.): וכל מאן דישפדל באורייתא לשמה,
 פד גפיק מהאי עלמא אורייתא אזלא קמיה ואכרות קמיה ואגינת
 עליה דלא יקרבו ביהדיה מאריהון דדינא, פד שכיב

ולא עוד, אלא שפל העולם
כלו פדאי הוא לו. נקרא רע,
אהוב, אהב את המקום,
אהב את הבריות, משמח את
המקום, משמח את הבריות,

אלוהיך. ולומר (שם קיט)
 שלום רע לאלוהי תורתך.
 [נ"ח, להנחיל אלוהי יס]:
 אהב את המקום. שעושה
 מאהבה: אהב את
 הבריות. שמקרנן ומלמדן
 וגומלן טוב: ומלבשתו.

גופא בקברא היא נטרות ליה פד נשמתא אזלא לאסתלקא למיתב לאתרה איהי אזלא קמיה דההיא
 נשמתא. וכמה תרעין אתברו מקמיה דאורייתא עד דעלאת לדוכתה, ונקימא עליה דבר נש עד
 דיתער בזמנא דיקומון מתיא דעלמא, והאי מלפא סנגורא עליה, עין שם.

ולא עוד, אלא שפל העולם פדאי הוא לו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר פשבר ישראל לומד
 תורה, הוא מתיא ומתנה את כל הבריאה כלה, פי עליונים ותחתונים מתארים אל זה האדם
 שלומד תורה לשמה. וכמאמרם ו"ל (סנהדרין ט:): כל העוסק בתורה לשמה, משים שלום בפמליה
 של מעלה ובפמליה של מטה. ואמרו (שם): ומגן על כל העולם כלו; פי אין עוד חשיבות אצלו
 יתברך, כמי שלומד תורה, פי הלומד תורה מקים את כל הבריאה כלה. וכמוכא בזהר (הקדמה א:):
 ומאן מקים עלמא וגרים לאבהן דאתגלין, קל ינוקי דלעאן באורייתא ובגין אינון רביין דעלמא,
 עלמא אשתויב לקבליהון, עין שם. ולכן ראה מה לפניך, אהובי, בני! אם תלמד תורה, כל העולם
 כלו לא נברא אלא בשבילך, וכלם יעזרו לך, פי מי שלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, כל העולם
 כלו פדאי הוא לו, ובמקום שהולך, מעלה ומגביה את הבריאה, פי התורה נמצאת בתוך הבריאה:
 דומם, צומח, חי, מדבר. ולכן אשרי מי שמתמיד בלמוד התורה הקדושה, ומוצא את האור האין
 סוף ברוך הוא בתוך התורה, שעל-ידי-זה הוא מתיא ומקים את כל היקום, והבן למעשה.

נקרא רע אהוב, אהב את המקום, אהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את
הבריות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מי שלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, בטל
 ומבטל אליו יתברך, הוא נעשה "רע אהוב" לכל אחד, פי התורה פלולה מששים רבוא אותיות,
 כנגד ששים רבוא שרשי נשמות ישראל, ולכן פשאדם לומד תורה לשמה, הוא נעשה "רע אהוב"
 לכלם, "אהב את המקום" ברוך הוא, שהוא יתברך והתורה אחד, פי קדשא בריהו הוא ואורייתא
 חד הוא, וכל מאן דאשפדל באורייתא, פאלו אחיד בקדשא בריהו הוא (זהר ויקרא ט:); וכן "אהב
 את הבריות"; שפלים שרשם בתוך התורה. ולכן פשהאדם לומד תורה לשמה, הוא אהב את
 הקדוש-ברוך-הוא, ואהב את כל בר ישראל כנפשו, פי כפיכול, הקדוש-ברוך-הוא נמצא בתוך
 התורה ונשמות ישראל הם חלק אלוה ממעל. "משמח את המקום, משמח את הבריות", בזה
 שהוא לומד תורה לשמה, והוא אהב את הקדוש-ברוך-הוא, כפיכול, משמחו יתברך, וכן משמח
 את נשמות ישראל, פי אהבה ושמחה תלויות זו בזו, כפי שהאדם אהב את הזולת, כך שמח

אתו. ולכן זה דבר גדול מאד ללמד תורה לשמה, ודיקא על-ידי-זה יזכה לאהב את כל הבריות ולשמח אותן, ובזה בעצמו השמחה שיש להקדוש-ברוך-הוא, כביכול. אשרי מי שאינו מטעה את עצמו, ומרבה ללמד תורה לשמה, לאל עולם, אשר אז אל רב טוב הצפון יזכה.

ומלבשתו ענוה ויראה: צריך שתדע, אהובי, בני! מי שלומד תורה לשמה, מלביש עצמו במדת

רש"י ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד

המורה: ומכשרתו להיות צדיק. הולך בתומו ואינו עושה עולה, אלא מזדיק

ירא ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות:

הקדוש-ברוך-הוא, פי דרכו נקו ונהכרעת משפט:

הוא יתברך אין סוף, ואי חסיד. עושה לפניו משורת הדין: ישר. עושה יושר

אפשר לתפס אותו כביכול, רק על-ידי התורה, וכשבר ישראל לומד תורה, אז הוא בטל

ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, והוא בעיני עצמו כלום, והוא ירא וחרד רק ממנו יתברך, פי

מצד הבטול שהוא בטל בו יתברך על-ידי התורה, הוא זוכה ליראת השם, שזה מה שכתוב (משלי

כב, ד): "עקב ענוה יראת ה' ה'". פי כשאדם בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא, והוא בעיני עצמו

כלא כלום, אז אינו מפחד ואינו ירא משום ברירה, רק ממנו יתברך בעצמו. וזהו שאמרו בזהר

(ואתחנן רס): כל מאן דאשתדל באורייתא לא דחיל מעלאי ותתאי, ולא דחיל מערעורין בישין

דעלמא.

ומכשרתו להיות צדיק חסיד, ישר ונאמן: צריך שתדע, אהובי, בני! מי שלומד תורה לשמה,

לשם אל עולם, זה מה שמכשיר אותו להיות צדיק, להיות משפיע שפע לכל הבאים

אליו, שזה צדיק מדת יסוד, וזוכה להיות חסיד המתחסד עם קונו, ועושה לפניו משורת הדין

עם כל ברירה, והולך בדרך ישר עם כלם, והוא נאמן עם כל ברירה, פי הלומד תורה, התורה מזככת

אותו, עד שנעשה כלי לקבל בו אורו יתברך, והוא בטל ומבטל אל האין סוף, והוא משפיע שפע

ברכה לכל הבאים לקבל ממנו, והוא מתחסד עם כלם, הולך בישרות ובנאמנות עם כל ברירה.

ואמרו בזהר (פינחס רכב): מאן דאתעסיק באורייתא נתקרא חסיד, עין שם.

ומרחקתו מן החטא: צריך שתדע, אהובי, בני! מי שלומד תורה, התורה בעצמה משמרתו שלא

יבוא לידי טמאה ועוונות כלל. וכמו שאמרו בזהר (תיי שרה קסת): ונהיא דאשתדל

באורייתא דאתתקיף באילנא דחיי ולא ארפי מגיה, ובגין כך צדיקיא דמשתדלי באורייתא לא

מסתאבי גופא דלהון, אלא הוא דכי דלא שרא עליהו רוח מסאבא. ואמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן,

סימן יט), שאפלו אותן האנשים הרחוקים מן הקדושה מאד, שנלכדו במצודה רעה, עד שרגילים

בעברות, חס ושלום, רחמנא לצלן, רחמנא לישזבן, אף-על-פי-כן הכח של התורה גדול כל-כך,

עד שיכול להוציא אותם מן העברות שרגילים בהם, חס ושלום, עין שם.

ומקרבתו לידי זכות: צריך שתדע, אהובי, בני! כשאדם לומד תורה לשמה, זוכה לזכוף את

עצמו, שזה ענין "זכות", שהוא שרש זך, וכן לשון זכות, שמוצא זכות אצל כל אחד

ואחד, פי מי שלומד תורה לשמה, ונדבק באותיות התורה, אשר הם כלים שבהם נתבאים

האורות, על-ידי-זה מוצא זכות על כל בר ישראל, ומה גם שהתורה מזככת אותו.

וְנִהְיִין מִמֶּנּוּ עֲצָה וְתוֹשֵׁיָה בִּינָה וּגְבוּרָה: צְרִיף
 שְׂתַדַּע אַהוּבִי, בְּנִי! מִי שְׁלוּמֵד תּוֹרָה
 לְשִׁמָּה, זוֹכֶה לְזִכְרוֹ וּבְרוּר הַמֶּת, וְכֵן לְתַת עֲצָה
 — הֵן לְעֲצָמוֹ וְהֵן לְאַחֲרִים, כִּי הַתּוֹרָה הִיא
 אוּרוֹ יִתְבָּרַךְ, וּכְשִׁמְכֵנִים
 אֶת עֲצָמוֹ בְּחֻקֵּי הַתּוֹרָה,
 עַל-יְדֵי-זֶה נִזְדַּכְּכִים לוֹ
 הַמַּחֲזִין, וַיִּודַע לְתַת
 לְעֲצָמוֹ עֲצָה, וְכֵן נוֹתֵן
 עֲצָה לְכָל הַבָּאִים לְקַבֵּל
 אֶת עֲצָתוֹ, וְהוּא אֵינוֹ
 מִפְּחַד לֹאמַר אֶת הָאֱמֶת
 שְׁבִלְכֶבוּ.
וְנִהְיִין מִמֶּנּוּ עֲצָה וְתוֹשֵׁיָה
בִּינָה וּגְבוּרָה, שְׁנֵאמַר (מְשָׁלִי
ח): לִי עֲצָה וְתוֹשֵׁיָה אֲנִי בִּינָה
לִי גְבוּרָה, וְנוֹתֵנֶת לוֹ מַלְכוּת
וּמְמַשְׁלָה וְחַקוֹר הַדִּין, וּמַגְלִין
לוֹ רְזִי תוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה כְּמַעֲזֵן
הַמִּתְגַּבֵּר וּכְנֹהֵר שְׁאֵינוֹ פּוֹסֵק,
 מַלְכוּת לוֹ מַלְכוּת
 וּמְמַשְׁלָה: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! מִי
 שְׁלוּמֵד תּוֹרָה לְשִׁמָּה, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, זוֹכֶה
 לְמַלְכוּת וּמְמַשְׁלָה, כִּי (גִּטִּין סב.): מֶאֵן מַלְכִי
 רַבְּנָן. וְאָמְרוּ בְּזִהַר (פִּינְחָס רנג:): דְּכָל מָאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרֵיתָא לְסוּף מִתְנַשָּׂא, הֵדָא הוּא דְּכֹתִיב
 (מְשָׁלִי ל): "אִם נִבְלַת בְּהַתְנַשָּׂא", וְאוֹקְמוּהָ מְאֵרֵי מִתְנִיתִין כָּל הַמְּנַבֵּל עֲצָמוֹ עַל דְּכַרֵּי תּוֹרָה, לְסוּף
 מִתְנַשָּׂא, "וַיִּבֵּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד", וְלִית כְּבוֹד אֱלָא תּוֹרָה, מִהָכָא מָאן דְּיִלֵּף אוֹרֵיתָא דְּאִתְקַרִּיאַת כְּבוֹד
 אֲקָרִי מֶלֶךְ, וְלֹא תִימָא בְּהַהוּא עֲלֵמָא דְּאִתִּי וְלֹא יִתִּיר אֱלָא מֶלֶךְ בְּתַרִּין עֲלָמִין בְּדִיוֹקְנָא דְּמֵאֲרִיָּה,
 עֵין שָׁם.

וְחַקוֹר הַדִּין: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! כְּשִׁבֵּר יִשְׂרָאֵל לֹאמֵד תּוֹרָה, זוֹכֶה לְהַמְתִּיק אֶת כָּל הַדִּינִים
 מִמֶּנּוּ, כְּמוֹבָא בְּזִהַר (בְּלָק רב.): כְּפֹה חֲבִיבִין אֵינוֹן דְּמִשְׁתַּדְּלִין בְּאוֹרֵיתָא קָמִי קִדְשָׁא בְּרִיף
 הוּא, דְּאִפְלוּ בְּזִמְנָא דְּדִינָא תִּלְיָא בְּעֲלָמָא וְאִתְיַהֵיב רְשׁוֹ לְמַחְבְּלָא לְחַבְּלָא, קִדְשָׁא בְּרִיף הוּא פְּקִיד
 לִיה עֲלוּוִיהוּ עַל אֵינוֹן דְּקָא מִשְׁתַּדְּלִין בְּאוֹרֵיתָא. כִּי כְּשֶׁהָאֲדָם לֹאמֵד תּוֹרָה לְשִׁמָּה, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם,
 עַל-יְדֵי-זֶה הוּא יְכוֹל לְהַפֵּךְ מִמִּדַּת הַדִּין לְמִדַּת הַרְחָמִים, וַיֵּשׁ בְּכַחוֹ תְּמִיד לְחַקֵּר אֶת מִדַּת הַדִּין,
 וּלְהַפְּכָה לְמִדַּת הַרְחָמִים, וְלְהַמְשִׁיךְ חֻסְדִּים גְּדוּלִים.

וּמַגְלִין לוֹ רְזִי תוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה כְּמַעֲזֵן הַמִּתְגַּבֵּר וּכְנֹהֵר שְׁאֵינוֹ פּוֹסֵק: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי!
 מִי שְׁזוֹכֶה לְלַמֵּד תּוֹרָה לְשִׁמָּה, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, וְהוּא בֵּטֵל וּמַבְטֵל אֶל הָאִין סוּף בְּרוּף
 הוּא, נִתְגַּלִּים לוֹ רְזִי וְסִתְרֵי תּוֹרָה, וְזוֹכֶה לְחַדֵּשׁ חֲדוּשֵׁי תּוֹרָה, "וְנַעֲשֶׂה כְּמַעֲזֵן הַמִּתְגַּבֵּר", לְחַדֵּשׁ
 בְּכָל פְּעַם חֲדוּשִׁים חֲדָשִׁים, וְכִמוֹ נֹהֵר שְׁאֵינוֹ פּוֹסֵק, אֱלָא זוֹרֵם תְּמִיד חֲדוּשִׁים חֲדָשִׁים, כִּי מִי
 שְׁדַבּוּק בְּאִין סוּף בְּרוּף הוּא, מִתְגַּלִּים אֵלָיו רְזִי וְסִתְרֵי גִסְתְּרוֹת. וְכְמוֹבָא בְּזִהַר (תְּרוּמָה קלב.): תָּא
 חֲזִי בְּאוֹרֵיתָא, כְּפֹה רְזִין עֲלָאִין סְתִימִין אִית בְּה, בְּגִין כְּךָ כְּתִיב (מְשָׁלִי ג, טו): "יִקְרָה הִיא מְפִינִים",
 כְּפֹה גְּנִיזִין טְמִירִין אִית בְּה, וְעַל דָּא כִּד אֶסְתַּפֵּל דְּוֹד בְּרוּחָא דְּחֻקְמָתָא, וַיִּדַע כְּפֹה פְּלִיאָן נְפִיקִין
 מְאוֹרֵיתָא. וְאֵל כָּל זֶה זוֹכִין דִּיקָא כְּשִׁלּוּמֵדִים תּוֹרָה לְשִׁמָּה, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, שְׂאֵז נִפְתַּחֲזִין לוֹ מַעֲזִינֹת
 הַחֻקְמָה, וְזוֹכֶה לְהַנּוֹת אֶת הַבְּרִיּוֹת עִם חֻקְמָתוֹ, שְׂזֹכֶה אוֹתוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.

רוח. הוּ לְנוֹעַ וְלִרְכֵךְ אֲפִיס. מִחוּךְ עִמָּךְ הַתּוֹרָה יֵהֵא וְהָיָה צְנוּעַ וְאָרְךְ רוּחַ, וּמוֹחֵל עַל עֲלֻבוֹנוֹ:
קִשָּׁה לְכַעֲסוֹ, דָּכַל הַכּוֹעֵס אֲפִילוֹ תּוֹרָתוֹ כַּמֶּשֶׁה רַבִּינוּ צָרִיף שֶׁתִּדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! שְׂאֵם בַּר
עֲלוּ הַשְּׁלוֹם מִשְׁתַּכַּחַת הַיַּמִּינוֹ: מוֹחֵל עַל עֲלֻבוֹנוֹ. יִשְׂרָאֵל זֹכֶה לְלַמֵּד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ, נַעֲשֶׂה צְנוּעַ,
מַעֲזִיר עַל מַדּוּחֵי מַרוֹז עֵטוּה: בַּ מַּעֲלָבוֹנָה שֶׁל כִּי כָּבָר אֵינּוּ רוֹצֶה שׁוֹם דָּבָר, רַק אֵת הַקְּדוּשָׁ-

וְהָיָה צְנוּעַ וְאָרְךְ רוּחַ וּמוֹחֵל עַל עֲלֻבוֹנוֹ, וּמַגִּידֵלְתוֹ וּמְרוֹמְמֵתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים: בַּ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
בֶּן לֵוִי, בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בֵּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֹזֹת: אוֹי לְהֵן לְבָרִיּוֹת מַעֲלָבוֹנָה שֶׁל תּוֹרָה,
בְּרוּךְ-הוּא, כִּי הַתּוֹרָה הִיא חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְחֲכָף-
וּמִיד כְּשׁוֹכֵנֵס לְתוֹךְ חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּמִתְעַשֵּׂף
בְּאוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ, נַעֲשֶׂה צְנוּעַ, וְאֵינּוּ חֲפִץ

בְּפָרְסוֹמוֹ. וְזֹאת רָאִינוּ בְּמִשְׁפַּךְ הַדּוֹרוֹת, שְׂגֹדוּלֵי מַבְחָרֵי הַצְּדִיקִים, הַצְּנִיעִי עַת עֲצָמֵם כָּכֵל יְכַלְתֵּם,
וְהָיָה צְנוּעִים, וְהַתְּעַשְׂפוֹ בְּאוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא רָצוּ בְּשׁוֹם פְּנִים וְאִפְּן לְהַתְּפָרֵס, רַק הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא
בְּעֲצָמוֹ פָּרֵס אוֹתָם. וְכַעֲיֵן שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פָּרָשָׁה ח', סִימָן ג'): אָמַר
הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אִם יוֹשֵׁב אָדָם בְּזוּיֵת וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אֲנִי מֵרְאֶהוּ לְבָרִיּוֹת; כִּי גְדוּלֵי מַבְחָרֵי
הַצְּדִיקִים שְׁלוֹמְדִים תּוֹרָה לְשִׁמְהָ, תְּמִיד הָיוּ בּוֹרְחִים מֵהַפָּרְסוֹם, וְלֹא רָצוּ לְהַתְּנַשֵּׂא, אֲלֵא כְּשֶׁבָאוּ
אֲלֵיהֶם, וּבִקְשׁוּ וְהַתְּחַנְּנוּ שִׁיְהִי לְרֵאשׁ, כַּמּוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבִּינוּ יוֹ"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ו, חֵלֶק ב', סִימָן פ'); וְלִכְּן
מִי שְׁלוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ, הוּא צְנוּעַ וְאָרְךְ רוּחַ, יֵשׁ לוֹ אַרְיֵכַת אֲפִיס, כִּי הַתּוֹרָה מְכַנֶּסֶת בְּאָדָם
סְבָלּוֹת וְאַרְיֵכַת אֲפִיס לְעֵבֶר עַל הַכָּל, הֵינּוּ עַל כָּל מָה שֶׁעוֹבֵר עַל כָּל אָדָם בְּכָל יוֹם וְיוֹם, וּבְפָרֵט
תְּלִמְדֵי חֲכָמִים, צְדִיקִים וְיִרְאֵי ה', שְׁסוֹבְלִים מְרַשְׁעִים אֲרוּרִים, הַמַּצִּיקִים לָהֶם, וּמְמַרְרִים לָהֶם אֵת
חַיֵּיהֶם בְּעֲלָבוֹנוֹת, בְּזִיוּנוֹת וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים, וּבִזְכוּת הַתּוֹרָה שְׁלוֹמְדִים לְשִׁמְהָ, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, הֵם
זוֹכִים לְהִיּוֹת "אָרְךְ רוּחַ, וּמוֹחֵל עַל עֲלֻבוֹנוֹ", וְעַל-יְדֵי-זֶה בְּעֲצָמוֹ הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְצִיל אוֹתָם
מֵאֵלוֹ הַרְשָׁעִים, וְלִכְסוּף כָּל הַרַע שֶׁרָצוּ לְרֵאוֹת בְּצְדִיקִים — נוֹפֵל עַל רֵאשׁ.

וּמַגִּידֵלְתוֹ וּמְרוֹמְמֵתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים: צָרִיף שֶׁתִּדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! מִי שְׁלוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ,
הַתּוֹרָה מַגִּידֵלְתוֹ וּמְרוֹמְמֵת אוֹתוֹ, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה עֲלִיּוֹן עַל הַכָּל. כִּי בְּאֵמַת הַתּוֹרָה הִיא
חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּמִי שֶׁמְכַנֵּס אֵת עֲצָמוֹ בְּתוֹךְ חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, עַל-יְדֵי-זֶה מַגְלָה אֵת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל
הַתּוֹרָה, וְהוּא מוֹשֵׁל עֲלֶיהָ, כַּמּוֹבָא בְּזִהַר (מַצְרַע נג'): אֲמַאי אֵיקְרֵי תּוֹרָה? בְּגִין דְּאוּרֵי וְגַלֵּי בְּמַאי
דְּהָהוּ סְתִים דְּלֹא אֲתִידַע; הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה מַגְלָה אֵת פְּנִימִיּוֹת הַבְּרִיאָה, וְחֲכָף-וּמִיד כְּשֶׁהָאָדָם לוֹמֵד
תּוֹרָה לְשִׁמְהָ, וּמַגְלָה אֵת מָה שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹךְ הַבְּרִיאָה, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא מִתְּעַלָּה עַל הַבְּרִיאָה, וְכָל
הַבְּרִיאָה מְשַׁעֲבֶדֶת אֵלָיו. אֲשֶׁרֵי מִי שְׁלוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, וְיִמְשִׁיף עַל עֲצָמוֹ אוֹר
וְזִיו וְחַיּוֹת וְדַבְּקוֹת הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, וְיִתְעַלָּה וְיִתְנַשֵּׂא, וְשִׁמּוֹ הַטּוֹב יִלָּךְ לְפָנָיו, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.
בַּ כָּכֵל יוֹם וַיּוֹם בֵּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב, וּמַכְרֹזֹת וְאוֹמְרֵת: אוֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת מַעֲלָבוֹנָה
שֶׁל תּוֹרָה: צָרִיף שֶׁתִּדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר אֵין טוֹב יוֹתֵר מִתּוֹרָה, כִּי הַתּוֹרָה הִיא חֲכָמָתוֹ
יִתְבָּרֵךְ, וּכְשֶׁהָאָדָם זֹכֶה וְלוֹמֵד תּוֹרָה, עַל-יְדֵי-זֶה נִדְּבֵק בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, כִּי הַתּוֹרָה מְקַשְׂרֵת
אֵת בַּר יִשְׂרָאֵל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ אֵין לוֹ סוּף, וְלֹא שִׁיף שֶׁתְּהִיָּה לְאָדָם תְּפִיסָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ,
אֲלֵא עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְהַקְּשָׁה הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ זי"ע: מִמָּה נִפְשָׁךְ, אִם
אֵי אֲפֹשֶׁר שִׁישְׁמַע שׁוֹם אָדָם הַכְּרוֹז הַזֶּה, אִם-כֵּן לָמָּה יוֹצֵאת בֵּת קוֹל כָּלָל? וְאִם אֲפֹשֶׁר שִׁישְׁמַע,
אִם-כֵּן מַאי טַעְמָא לֹא נִשְׁמַע? שְׂאֵם יֵאמַר אָדָם שֶׁשְׁמַע, יְדוּגוּ אוֹתוֹ כְּנִבְיָא שְׁקָר; וּבְבֵאר, כִּי לְמַעְלָה

לתורה? ! כי קבע היא לשון גזלה, כמו שכתוב (משלי כב, כג): "וקבע את קבועיהם נפש", הינו ששואלים את האדם, אם גזל מן הזמן שהוא טרוד בעסקיו, אם גזל ממנו עתים לתורה; כי צריך האדם לחטף ולגזל עתים לתורה מתוך הטרדה והעסק, כי רק זה מה שישאר ממנו. ואמרו חכמינו הקדושים (פסיקתא משפטים): ישראל שגנב דברי תורה — זכה לעצמו, ועליו אמר שלמה (משלי ו, ל): "לא יבזו לגנב כי יגנוב", כי בזה העולם צריכים להיות חכם גדול מאד, כפי רבוי הטרדות והמגיעות שעובדים על כל אדם ואדם בכל יום ויום, אדם צריך לגנוב זמן כדי שילמד תורה, ובזה מתר אפלו לגנוב דעת הבריות, הינו כשיושב בבית המדרש ולומד, ופתאם באים אנשים למנע אותו עם כל מיני ספורים, עליו להתחמק מהם בכל מיני תחבולות, כגון: אוי, אני צריך ללכת אל רופא, אוי, יש לי פגישה מאד נחוצה וכו', ואף-על-פי שהוא גנוב דעת הבריות — גנוב לעצמו, כי לא ישאר מהאדם רק מה שזכה ללמד תורה בכל יום. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (קהלת רבה, פרשה ו, סימן יג): הואיל והכל הם ימיו של אדם וכצל הם, מה הנאה יש לו בחיים? אלא יתעסק בדברי תורה שפלים חיים. ולכן מי שאינו לומד תורה מאיזו סבה שלא תהיה — נקרא גזוף, שהוא מתרם בעולם הזה ובעולם הבא, רחמנא לישזבן, והוא נדמה כחזיר שנושא גזם זהב באפו. האם זה מוסיף לו חן? ! או אשה יפה אבל סרת טעם, מרשעת גדולה, האם יש תועלת ממנה? ! כן הוא אדם שאינו לומד תורה, הוא אינו זוכה לשמע את הבת קול של הקדוש-ברוך-הוא המסתתרת בתוך התורה. וכמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן נו), שהתורה קוראת את האדם אפלו בהסתרה שבתוך הסתרה, שיחזר אליו יתברך, ולכן לא בתנחם שאמרו חכמינו הקדושים (שיר השירים רבה, פרשה ו, סימן יז): כל

אין אמר ואין דברים, רק עולם המחשבה, אם-כן מה שמגיע לאדם הרהורי תשובה, הוא מן הפרוז הבא מלמעלה, הרי אם יטה און לשמע קול הקריאה והפרוז, אפשר לכל אדם שישמע, והינו במחשבה, אמן אם הוא בר דעת להבין, שזוהי המחשבה היא קול הפרוז והמחשבה ממנו יתברך בעצמו, על-ידי התפשטותו בעולמות, עד שמגיע למחשבת אדם זה, ויטה און לשמע בלמודים, לשמע ולעשות, אזי יוסף הנהיג דבר עמו, איך יתנהג בדרכי ה' יתברך, כמו שנגמר (תהלים כה, ח): "טוב וישר הנהיג על-פני יורה חטאים בדרך", וכמובא בזהר (משפטים צט): אוריתא קוראת בכל יומא ברחמיהו לגבייהו וכו'; הינו שהתורה קוראת את האדם בכל יום לשוב אליו יתברך (עין כל זה בתולדות, פרשת ויקרא), נמצא לפי הדברים, אם אדם באמת לומד תורה לשמה, לשם אל עולם, אזי זוכה שהתורה בעצמה מגלה לו את רזי וסתרי גסתרות הבריאה, ונמשכת נשמתו אחריו יתברך, שזה סוד ההרהורי תשובה שנוכנסים בבני-אדם. ועל-פני הוא דבר גדול מאד, ללמד בכל יום התורה הקדושה, שהיא המקרבת את האדם אליו יתברך, ומביאה אותו לידי תשובה. ולכן הבת קול שיוצאת בכל יום דיקא, כי בפרוש גלו לנו חכמינו הקדושים (מדרש רבה דברים, פרשה ח', סימן כ'): בכל יום יום יהיה בעיניך פחדשים, כי בכל יום יום אדם צריך לקבל את התורה מתחדש. ולכן דיקא בכל יום יום יוצאת בת קול מן השמים, שזה ההרהור תשובה שנוכנס באדם ומעורר אותו — למה אינך לומד תורה; כי אם אדם היה יודע מה זה ללמד תורה, ומהי חשיבות התורה בשמים, היה מתאמץ 'לגנוב' עתים לתורה, וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רפד), שמה ששואלין את האדם: קבעת עתים לתורה (שבת לא), הינו ששואלים את האדם, האם גנבת עתים

תורה. מעלצון שעולצין את המורה שהיא עלוצה על שאין לה עוסקין: נזוף. מנודה. כמו (בראשית לו) ויגער בו אציו, מתרגמין ונוף ביה אצוהי. [נ"א, מזיפת חכמים מנודה]: נזם זהב באף חזיר. שאינו משמרו

אלא הולך ונוצר באשפה וממאס. כן תלמיד חכם שחמר מטעמים של תורה, הוא מאוס כמנודה הזה. [נ"א, אשה יפה וסרת טעם, כלומר מכנה הצריות כלשון נקבה, אשה יפה שהוא סר דבריו מטעמים של תורה דומה לנוס של זהב שנתון בחוטמו של חזיר, שזני אדם גדלים ממנו, אלמא כמנודה קרי ליה קרא]: שאין לך בן חורין. לפי שזני אדם מכבדין ומשמשין לפניו. ומי שאינו עוסק צה מתרחקין ממנו אלמא כמנודה הוא: וממתנה נחליאל. למעלה מן הפסוק הזה כתיב וממדבר מתנה וממתנה נחליאל (עירובין נד: גדרים נה.), כיון שניתנה להם תורה צמתנה נחלו אל, כלומר הביאם בחלקו, וכיון שחלקו אל, עוליס

שָׁפַל מִי שְׂאִינוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, נִקְרָא נְזוּף, שְׂנֵאָמַר (שָׁם יא): נְזֵם זֶהב בְּאֵף חֲזִיר, אֲשֶׁה יָפָה וְסָרַת טַעַם. וְאוֹמַר (שְׁמוֹת לב): וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמָּה וְהַמְּכַתֵּב מִכְּתַב אֱלֹהִים הוּא חֲרוֹת עַל הַלַּחַת, אֵל תִּקְרָא חֲרוֹת אֶלָּא חֲרוֹת, שְׂאִין לָךְ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שְׂעוֹסֵק בַּתְּלִמוּד תּוֹרָה. וְכָל מִי שְׂעוֹסֵק בַּתּוֹרָה תְּדִיר, הֲרִי זֶה מַתְעַלָּה, שְׂנֵאָמַר (בַּמִּדְבָּר כא): וּמִמַּתְנָה נַחְלִיאֵל, וּמִנַּחְלִיאֵל בְּמוֹת: ג הַלּוֹמֵד מִחֲבָרוֹ פֶּרֶק אֶחָד, אוֹ הַלֵּכָה

אף-על-פי שנקרא גנב, הרי זה זכה לעצמו, כי רק זה מה שישאר מן-אדם. ולכן תראה, אהובי, בגני, לעשות כל מיני מאמצים שבעולם לברח בכל יום אל התורה הקדושה. והקדוש-ברוך-הוא יאיר עיניך, ותזכה לחדש חדושים בתורה הקדושה, שגיה בעצמו הבת קול שאתה שומע, והבן למעשה.

ג הלומד מחברו: צריך שתדע, אהובי, בגני! אשר אין עוד דבר יותר חשוב מחבר טוב. וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן לד), אשר צריך לקבל את נקדת החבר, כי כל תלמיד מקבל מהרב בצורה ובאופן אחר, ואף שכלם לומדים אצל אותו רב, עם כל זאת כל אחד מקבל כפי שרש נשמתו. כי הרב החכם, באשר מלמד לתלמידיו, הוא מעלה את נפשם לשרשם, ומוריד עמם תורה. פמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן יג), אכל כל תלמיד יש לו הבנה אחרת, שגיה סוד מסכת עדיות, שהעיד כל תלמיד מה ששמע מרבו. וצריכים לקבל את נקדת החבר, בבחינת: 'ומקבלין דין מן דין'; פי נקדת החבר עולה על הכל, ולכן הזכיר התנא הקדוש:

"הלומד מחברו" דיקא, פי מה שפסקבלים לגדולה, שנאמר ומנחליאל צמות: ג או דבר אחד. של מהחבר, זה לפעמים הרבה יותר מהרב. טעם. דסמין להאי קרא דואתה לנוש כערבי, סמין וקמאמרם ו"ל (תענית ז): הרבה למדתי מרבתי, אידך קרא, אשר יחדו נמתיק סוד. לפי שמלאו ומחברי יותר מרבתי; פי החבר הוא תמיד אחיטופל לדוד שהיה יושב יחידי ועוסק בחורה, אמר לו למה אתה לומד יחידי

(ועיין ברכות טג:), והלא כבר נאמר (ירמיה ג) חרב אל הצדיקים ונאלו [חרב על תלמידי חכמים שיושבין בדבדב ועוסקין בחורה וכו']. שוב פעם אחרת מלאו שהיה נכנס לבית מדרשו צקומה זקופה, אמר לו, והלא כבר נאמר (ויקרא יט) ומקדשי תיראו, שצריך לו לאדם להיכנס שם צמורה כדי שמהא חמת שמים עליו, וכן הוא אומר (תהלים נה) צבית אלהים נהלך ברגש, לשון חימה ופחד. ויש אומרים [שהיה נכנס לבית המדרש יחידי, ואמר לו צבית אלהים נהלך ברגש כחי, שחייב אדם ליכנס שם בקבוץ עם], לפי שנאמר צב עס הדרת מלך. [ורגש הוא לשון חסיפה, כמו למה רגשו גויים]: ואתה אנוש כערבי. חסוד כמומי: מיודעי. חכס שלי, כמו

אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפלו אות אחת, צריך לנהג בו כבוד, שכן מצינו בדרך מלך ישראל, שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומידעו, שנאמר (תהלים נה): ואתה אנוש כערבי אלופי ומידעי. והלא דברים קל וחמר. ומה דוד מלך ישראל, שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומידעו. הלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפלו אות אחת, על אחת כמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד. ואין

באותה דרגה שלו, ולכן אמר התנא: "הלומד מחברו" דיקא, פי מה שלומדים מחבר, לא יכולים ללמד מהרב, ולכן צריכים לקנות לעצמו חבר טוב, וקמאמרם ו"ל (תנא דבי אליהו רבה, פרק טו): לעולם יקנה אדם חבר לעצמו, שיקרא עמו, ואין חבר יקנה אלא בדמים. ואמר: "פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפלו אות אחת"; פי יש מי שלומד מחברו פרק שלם אחד, ויש מי שלומד אצל חברו רק הלכה אחת, ויש מי שלומד אצל חברו רק פסוק אחד, כבר צריכים לנהג בו כבוד, ומה שנאמר "אפלו אות אחת"; פי פשאדם דבוק בו יתברך, ואפלו רק

מזכיר אות אחת מאותיות א' ב', מאיר לו אור גדול במחו. ומביא ראיה מ"דוד מלך ישראל, שלא למד מאחיתפל, אלא שני דברים בלבד, קראו: רבו, אלופו ומידעו"; פי אחיתפל היה

רשע גמור, עם כל זאת פשלמד ממנו דוד אפלו דבר אחד, כבר קראו: רבו, אלופו ומידעו. ומובא במדרש (שוחר טוב תהלים נה, סימן א): לא היה לדוד אוהב יותר מאחיתפל, והיה בעל מקטרגין שלו, והוא היה יועצו כל העצות, שנאמר: "ואחיתפל יועץ למלך", הינו שבתחלה היה אוהבו מאד, והיה מהיועצין שלו. ואמרו (סנהדרין קו:): בתחלה קרא דוד לאחיתפל רבו, ואחר

שָׁחִינוּ רַשְׁעִי, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה: וְאֵין כְּבוֹד אֱלֹהִים תּוֹרָה. כְּלוּמַר, אֵלֶּה לְמוֹרָה. וְלֹא אֲנִיךְ לְנֵהוֹג צוּ קָאִי. וְהָכִי קָאֵמַר, אֵין כְּבוֹד צַל לֹא לְאִדָּם אֵלֶּה עַסִּיק תּוֹרָה: כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחִלוּ. וְלֵמָּה הֵן נוֹחֲלִין כְּבוֹד,

שְׁבִיבֵי אֵין לֹמְדִין אַחַת הַתּוֹרָה וְיִוֹרְשִׁין אֹתָהּ כְּנִחְלָה. [וְאֵין טוֹב אֵלֶּה תּוֹרָה. וְ"אֵלֶּה וְאֵין כְּבוֹד אֵלֶּה תּוֹרָה כְּלוּמַר, אֵין כְּבוֹד זֶה שָׂאֵנוּ עוֹשִׁין וְמִנְרִיכִין לְאִדָּם לְנֵהוֹג צוּ כְּבוֹד, אֵלֶּה צְרִיבֵי שְׁלִימָה לֹא תּוֹרָה. אֲבָל לִימְדוּ אֹמְנוֹת אַחֲרַת כְּגוֹן שׁוּלַיִם דְּנִגְרִי, לֹא: כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחִלוּ. רַחֲוּיִים

כְּבוֹד אֱלֹהִים תּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר

(מְשָׁלִי ג): כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחִלוּ,

(שָׁם כח): וְתַמִּימִים יִנְחִלוּ טוֹב.

וְאֵין טוֹב אֱלֹהִים תּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר

(שָׁם ד): פִּי לָקַח טוֹב נִתְתִּי

לָכֶם תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲזֹבוּ: ד כָּךְ

הִיא דְרָבָה שֶׁל תּוֹרָה, פֶּת

'כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחִלוּ וְתַמִּימִים יִנְחִלוּ טוֹב', וְאֵין טוֹב אֱלֹהִים תּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר: 'פִּי לָקַח טוֹב נִתְתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲזֹבוּ'; אֲשֶׁרִי מִי שְׁזָכָה לְכַבֵּד אֶת רַבּוֹ שְׁלֵמָה אֲצִלוּ תּוֹרָה, שְׁאֵז אֵל רַב טוֹב הַצָּפוֹן יִזְכֶּה. וְכֵן כְּשֶׁהָאָדָם מְכַבֵּד וּמִיָּקָר אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹמֵד מִמֶּנּוּ, יִזְכֶּה לְהַתְעַלּוֹת בְּעַלְיָה אַחַר עַלְיָה, אֲשֶׁרִי לוֹ!

ד כָּךְ הִיא דְרָבָה שֶׁל תּוֹרָה: צָרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֶהְיֶיךָ, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֶפְשֶׁר לַעֲבֹד אֶת זֶה הָעוֹלָם בְּשָׁלוֹם, אֱלֹהִים כְּשֶׁמְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵל הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵין לוֹ כְּבֹד שׁוֹם רְצוֹן אַחַר מִבְּלַעֲדֵי רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ, שְׁזֹו נִקְרָאת עַלִּית הַמַּלְכוּת, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבִּינוּ יוֹ"ל (לְקוּטִי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק א'), סִימָן קעז): בְּעַלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתִיהָ וְיִמְלִיךָ מַלְכוּתִיהָ; כְּשֶׁאָדָם מְסַתְפֵּק וּמִתְרַצֵּה לְרְצוֹן הַשָּׁם יִתְבַּרֵּךְ, רַק כְּמוֹ שֶׁהוּא יִתְבַּרֵּךְ רוֹצֵה, אֲזִי "מִמְלִיךָ מַלְכוּתִיהָ", כִּי כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ נִבְרָא רַק בְּרְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ, "בְּעַלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתִיהָ", הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְרָא אֶת עוֹלָמוֹ כְּרְצוֹנוֹ, לְכֵן כְּשֶׁהָאָדָם מְבַטֵּל אֶת רְצוֹנוֹ לְרְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ, אֲזִי הוּא עוֹלָה אֵל הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְזוֹהִי הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְהַגִּיעַ אֵלֶיָהּ. וּכְמֵאֲמָרֵם יוֹ"ל (אָבוֹת, פֶּרֶק ב'): בְּטַל רְצוֹנָךְ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ, כְּדִי שְׁיִבְטַל רְצוֹן אַחֲרֵים מִפְּנֵי רְצוֹנָךְ, כִּי כְּשֶׁהָאָדָם בְּטַל וּמְבַטֵּל אֵל הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵין לוֹ שׁוֹם רְצוֹנוֹת אַחֲרֵים, רַק מֵה שֶׁהוּא יִתְבַּרֵּךְ רוֹצֵה — הוּא רוֹצֵה, אֲזִי כָּל הַחַיִּים שְׁלוֹ חַיִּים אַחֲרֵים לְגַמְרֵי. וְלְכֵן אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (תַּמִּיד לב.): הַרוֹצֵה שְׂיַחְיָה — יָמוֹת; וְהַרוֹצֵה שְׂיָמוֹת יַחְיָה; הֵינּוּ מִי שְׁרוֹצֵה לְחַיּוֹת חַיִּים אֲמִתִּיִּים, חַיִּים נְצַחִיִּים, וְיִרְגִישׁ עֲרִבּוּת נְעִימוֹת יְדִידוֹת זֵיו חַיּוֹת אֲלֵקוּתוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּזֶה הָעוֹלָם, יָמִית עֲצָמוֹ מִזֶּה הָעוֹלָם, הֵינּוּ שְׁלֵא תִהְיֶה לוֹ שׁוֹם שְׂיָכּוֹת אֵל זֶה הָעוֹלָם, וְאֲזִי דִיָּקָא יַחְיָה חַיִּים נְעִימִים. וְהַרוֹצֵה שְׂיַחְיָה — יָמוֹת, הֵינּוּ מִי שְׁרוֹצֵה לַעֲשׂוֹת חַיִּים בְּזֶה הָעוֹלָם, הוּא טוֹעֵם אֲלֵךְ טַעֲמֵי מִיתָה בְּכָל יוֹם; כִּי בְּאֵמֶת גְּלָה לְנוּ רַבִּינוּ יוֹ"ל (לְקוּטִי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב'), סִימָן קיט), אֲשֶׁר אֵין נִמְצָא עוֹלָם הַזֶּה כָּלָל, אֱלֹהִים אוֹ גִּיהֲנוּם אוֹ גִּיְעָרָן, כְּפִי רַבּוּי הַצָּרוֹת שְׁעוֹבְרוֹת עַל בְּנֵי-אָדָם, שְׂאֵין אַחַד שְׂיַהְיֶה נָקִי מִזֶּה, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב (אֵיּוֹב יד): "אָדָם לְעַמְלָל יוֹלֵד קָצֵר יָמִים וּשְׁבַע רַגְזוֹ", וְזֶה כּוֹלָל אֶת כָּל בְּנֵי-אָדָם שְׁבַע עוֹלָם מְקַטֵּן וְעַד גְּדוּלָה, כִּי כָּלֵם נוֹלְדוּ לְעַמְלָל, וּמְלֵאִים רַגְזוֹ וְיִסּוּרִין, וְאֵין שׁוֹם

עצה ותחבולה להנצל מהעמל והיגון הזה, פי
 אם לברח להשם יתברך ולעסק בתורה, וכמו
 שמוכא במדרש (פראשית רבה, פרשה יג): אדם
 לעמל יולד — אשרי מי שעמלו בתורה; הינו
 מאחר שכל אדם נולד
 לעמל, ואי אפשר להמלט
 מזה בשום אופן, אפלו אם
 יהיה לו כל חללי דעלמא
 בו, ונדאי יהיה לו עמל
 ויסורין ודאגות הרבה,
 על-כן החכם — עיניו
 בראשו, שיהפוך העמל
 לעמל של תורה, אשר
 בשביל זה נולד — שיעמל בתורה, ואז אשרי לו,
 וזה מה שמגלה לנו התנא הקדוש: "כף היא דרבה של תורה, פת במלח תאכל, ומים
 במשורה תשתה ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה ובתורה
 אתה עמל. ואם אתה עושה
 כן (תהלים קכח): אשריך וטוב לך. אשריך בעולם
 הזה, וטוב לך לעולם הבא:

**במלח תאכל, ומים במשורה
 תשתה, ועל הארץ תישן,
 וחי צער תחיה, ובתורה
 אתה עמל. ואם אתה עושה
 כן (תהלים קכח): אשריך וטוב לך. אשריך בעולם
 הזה, וטוב לך לעולם הבא:**

בשביל זה נולד — שיעמל בתורה, ואז אשרי לו, פי נצול מעמל העולם הזה, וזוכה לחיי העולם
 הבא. וזה מה שמגלה לנו התנא הקדוש: "כף היא דרבה של תורה, פת במלח תאכל, ומים
 במשורה תשתה ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן (תהלים
 קכח, ב): 'אשריך וטוב לך', אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא"; פי לכאורה קשה — אם
 יחיה האדם בצורה כזו, אז אשריו בעולם הזה ובעולם הבא, איזה אשר הוא זה? אלא על פרוץ,
 שמי שבורח מהכלי העולם הזה, ומקבל על עצמו יהיה מה שיהיה, אפלו שלא יהיה לו אלא
 פת במלח ומים במשורה, ויצטרך לשכב על הארץ לישן, אף-על-פי-כן לא יעזב את
 הקדוש-ברוך-הוא, אז דיקא עולמו יראה בחייו, ויגיש עולם הבא בעולם הזה ממש. לא-כן אלו
 שלא רוצים לקבל את הדבורים האלו, הם סובלים מרירות דמרירות, ועוברים עליהם כל מיני
 גיהנום, צרות ומכאובים, ויסורים קשים ומרים עד מאד. אשרי האדם שאינו מטעה את עצמו,
 פי בפרוש גלה לנו רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן נא): את זה תקבלו ממני, שלא יטעה אתכם העולם,
 פי העולם מטעה מאד. ועקר הטעות, שבגיי-אדם חושבים, שאם לא ילך להם כפי שהם רוצים
 בעולם הזה, שתהיה להם הרחבה בפרנסה, ודירה מרחבת וכדומה, כל מיני הכרחיות אשר רבנו
 ז"ל אמר (לקוטי-מורה"ן, חלק ב', סימן ד'), שאפלו בשביל הכרחיות יכולים לבלות את כל החיים,
 ומכל שכן שיש כל-כף הרבה הכלי העולם הזה, שאדם אומר: אני לא יכול ללמד תורה ולעסק
 בעבודת השם יתברך, אם לא ימלא לי הקדוש-ברוך-הוא את חסרוני, ובאמת זו טעות גדולה.
 פי אם האדם אינו רוצה שום דבר רק את הקדוש-ברוך-הוא, אז דיקא יוכל ללמד תורה, פי אם
 הוא מקבל על עצמו, יהיה מה שיהיה אפלו מתוך עניות ונדחקות "פת במלח ומים במשורה
 תשתה ועל הארץ תישן", גם כן ילמד תורה, ויעסק בעבודת השם יתברך, אז דיקא יזכה לזה.
 ובאמת, בגיי-אדם קשה להם לקבל את הדבר הזה, רק מי שחכם אמתי יודע, אשר כף דרכו של
 עולם, שעובר על כל אחד מה שעובר, צרות ויסורים, ועקר החכמה להקל מעליו, ולא להכביד
 על עצמו את החיים. פי אנו רואים בחוש, שיש בגיי-אדם, שמכבידים על עצמם חיייהם, ומחשטים
 ונוברים מתחת לאדמה צרות, על לא דבר, רק מתמת חסרון הדעת, אשר אין לך שטות יותר
 גדולה מזו, לא-כן מי שהוא חכם באמת — יודע, אשר ימי שנתינו בהם שבעים שנה, והכל

ה אל תבקש גדולה. לרדוף אחר השררה: ואל תחמוד כבוד. להתכבד כמורמך. שממוך כך אתה נראה כמי שעושה שלא לשמה: ששלחנך גדול משלחנם. הוא סכר שמקבל על למודה של מורה:

ה אל תבקש גדלה לעצמך ואל תחמד כבוד. יותר מלמודך עשה. ואל תתאוה לשלחנם של מלכים,

(נ"ח), יותר מלמודך. יותר ממה שלמדת, עשה מעשים טובים וקיים מצוות. כדאמרין, כל שמעשיו מרובין מחכמתו, חכמתו מתקיימת:

ששלחנך גדול משלחנם, וכתרך גדול מכתרם.

כצל פורת. וכמאמרם ו"ל (בראשית רבה, פרשה צו, סימן ב'): "כצל ימינו על הארץ", והלואי כצלו של כחל או כצלו של אילן, אלא כצלו של עוף בשעה שהוא עף. אשרי מי שמכניס דבורים אלו בתוך לבו, ואז כל חזיו יהיו חיים אחרים לגמרי. וספר מוהרנ"ת ו"ל (שיחות הר"ן, סימן שח), שרבונו ו"ל דבר פעם עם אחד, שהיה נטמא במקומות המזהמים, ולא רצה לקבל את דברי רבנו

ו"ל, אף שהבין שרבונו ו"ל צודק, ענה ואמר רבנו ו"ל: זה האיש דומה, כמי שטובע במים והולך לאבוד, וכא אחד ופושט ידו ורוצה להוציאו משם, והוא נותן כתר סודרת, ופונה ערפו בעזות, ואינו רוצה להניח את עצמו לתפס בו להוציאו, ובורת מן הבא להצילו. ולכן אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם, ומקבל את דבריו אלו, שאז אל רב טוב הצפון והגנוז יזכה להגיע, והבן למעשה.

ה אל תבקש גדלה לעצמך, ואל תחמד כבוד יותר מלמודך: צריך שתנדע, אהובי, בני! אשר עקר נפילת האדם שנופל ממדרגתו, והולך לו שלא כסדר, הוא רק מחמת הגאונה והישות, כמו שגלה לנו רבנו ו"ל (לקושי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פב): כשיש לאדם גאות וישות, ואומר: אנא אמלוך, אז הולך לו שלא כסדר. ועל זה הזהירנו התנא הקדוש: "אל תבקש גדלה לעצמך", כי זה יביא אותך אל כל מיני צרות ויסורים, כי אין לך דבר אשר עוקר את האדם כמו זה שרץ אחר הגדלה, שאז מאבד את דעתו וחקמתו, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (פסחים טו:): כל המתנהר, אם חכם — חקמתו מסתלקת ממנו; ועל-כן מה ולמה לך לבקש גדלה לעצמך, כי על-ידי-זה תגרום רק נפילה לעצמך. וכן הוסיף ואמר: "ואל תחמד כבוד יותר מלמודך"; כי הרבה פעמים אדם — אף שלמד, הוא רוצה כבוד יותר ממה שמגיע לו. ועל זה אמרו חכמינו הקדושים (אבות דרבי נתן, פרק יא): כל המגביה עצמו על דברי תורה, דומה לנבלה משלכת בדרך, וכל עובר ושב מגיח ידו על חטמו ומתרחק מפנה. וכן אמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין צח): גסות הרוח שהיתה בירבעם טרדתו מן העולם. ואם תאמר: למה אני רואה שאחרים לומדים תורה, ומקבלים גם כבוד, כסף ושם, ולי אין כלום, מסתמא איני שונה מאומה. פי כן דרכו של היצר הרע — לשבר את האדם בכל מיני אפנים שבעולם, ולהחליש את דעתו. ועל זה בא התנא הקדוש לתקוף ולעודדך ולשמךך, ואומר: "ואל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששלחנך גדול משלחנם, וכתרך גדול מכתרם"; אף פעם אל תסתפל על אחרים, כי כל זמן שאדם חי, הוא לא יודע מי גדול ממי ומי חשוב ממי, וכמו שמוהרנ"ת ו"ל היה רגיל תמיד לחזר את הפסוק (איוב ג, יט) "קטן וגדול שם הוא", מי שקטן ומי שגדול זה אין יודעים בזה העולם בשום אופן, אלא בעולם העליון מגלים מי הוא גדול ומי הוא קטן, פי שם אין כבר בחינה, מה שאין בן בזה העולם, כל אחד יכול להתגדל ולעלות בתכלית המעלה, אם הוא רק רוצה, ויכול לירד

למטה, ולפל בנקבא דתהומא רבא, רחמנא לישזבן. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (רוח רבה, פרשה ג', סימן א'): קטן וגדול שם הוא; העולם הזה, מי שהוא קטן — יכול להעשות גדול, ומי שהוא גדול — יכול להעשות קטן, אבל לעתיד לבוא, מי שהוא קטן, אינו יכול להעשות גדול, ומי שהוא גדול, אינו יכול להעשות קטן. ולכן למה לך להסתפל על אחרים?! "כי שלחנך גדול משלחנם, וכתרך גדול מכתרם"; ואם תאמר שאמה רואה שאינו פן, פי אתה מתיגע בתורה

ובתפלה, במצוות ובמעשים טובים, ואין לך פלוג, על זה בא התנא הקדוש לחזקה ואומר לך: אל תתיאש, פי "ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר פעלתך"; פי (במדבר רבה, פרשה יב, סימן ט'): אין הקדוש-ברוך-הוא מקפח שכר בריה, בכל מקום שאדם יגע ונותן נפשו על הדבר, אין הקדוש-ברוך-הוא מקפח שכרו. ולכן מה לך לדאג?! הקדוש-ברוך-הוא ישלם לך שכרך, שכר פעלתך, וכל גייעה וגייעה, וכל טרחה וטרחה שאדם יגע וטורח בשבילו יתברך, יקבל על זה שכר, אפלו שליעת עתה, הוא אינו רואה את זאת, לכסוף שכרו לא יקפח. ולכן, אהובי, בני! ראה למסור את נפשך רק אליו יתברך, וכל עבודתך שאמה עובד את הקדוש-ברוך-הוא בתורה ובתפלה ובקיום מצוות ומעשים טובים, הכל יהיה לשם אל עולם, וסוף הכבוד לבוא, אתה ברח לך רק אליו יתברך, ותבטל את עצמך לגבי האין סוף ברוך הוא, ותדע, שאין בלעדיו יתברך כלל, ודבר גדול ודבר קטן לא געשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, ובכל מה שעובר עליך ברוחניות ובגשמיות, יש בכל פגנה עליונה מרזי הגלגול ומעבור הנשמות שנתעברו בו, פי מה אמה יודע מי היית בגלגול הקודם, ומה יש לך לתקן בגלגול הזה?! ולכן אל תתפעל מאחרים כלל, ואל תקנא בשום בריה שבעולם, ואל תדמין לעצמך כאלו היה יותר גדול ממך, מה יש לך עם אחר?! עקר השלמות — שהאדם לא יבלבל את עצמו משום בריה שבעולם, רק יהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא בבטול גמור, נכלל בעצם עצמיות אלקיותו יתברך. ואז עולמך תראה בחיידך, ויהבן למעשה.

ו גדולה תורה יותר מן הבהנה ומן המלכות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר התנא הקדוש מגלה לנו את מעלת התורה, שהיא "יותר מן הבהנה ומן המלכות"; פי הנה כהן צריך להיות בן כהן וכן בנו של כהן, עד אהרן הכהן, וכן מלך אי אפשר לו להיות רק כשיוצא מזרע דוד, מה שאין פן למוד התורה הקדושה הוא הפקר לכל, כל מי שרוצה ללמד — יכול לבוא וללמד, ואדרבה, חכמינו הקדושים אמרו (גדרים פא): הנהירו בבני עניים, שמהם תצא תורה; פי התורה אינה נקנית בישות ובגאות, ביחוס, בגאונה ובגדלות, אלא כל מי שיותר ענו, וקונה לעצמו מדות טובות, הוא יכול לזכות יותר ללמד את התורה הקדושה. וכמאמרם ז"ל (ערוכין נה): מאי דכתיב (דברים ל): לא בשמים היא ולא מעבר לים היא, רבא אמר: לא בשמים היא, לא תמצא במי שמגביה דעתו עליה פשמים, ולא תמצא במי שמרחיב דעתו עליה פנים. רבי יוחנן אמר: לא בשמים היא, לא תמצא בגסי רוח, ולא מעבר לים היא, לא תמצא לא בסתרנים ולא בתגרים, פי אי אפשר לקנות את התורה, אלא במדות טובות. ולכן אמר התנא: "גדולה תורה יותר מן הבהנה ומן המלכות"; פי הן נקנות בירשה, לא כן התורה, צריכים לעבוד על עצמו להשיג מדות טובות, פי בלי מדות טובות אי אפשר בשום פנים ואופן להשיגה ולהבין רזיה וסתריה, ולבוא אל עמקי

ו שהמלכות נקנית בשלשים מעלות. אומן סודותיה, גלוי אלקותו יתברך, להיות נכלל שמתוכם נפרשת שמואל כשנקשו ישראל מלך ואמר בעצם עצמיותו יתברך, אלא כשקונה לעצמו להם דעו כי כך וכן משפט המלך. וכשתחזור הם מדות טובות, והוא בטל ומבטל בעיני עצמו. שלשים דברים עם אותן ששנויות נמנהדרין מלך לא דן וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (מענית ז): אמר

ולא דנין אותו וכו'. ועשרים המלכות, שהמלכות נקנית וארבע מתנות כהונה הן עשר נמקדש וארבע צירושלים ועשר בגבולין: באימה בעשרים המלכות, שהמלכות נקנית וארבע מתנות כהונה הן עשר נמקדש וארבע צירושלים ועשר בגבולין: באימה

מקום גבוה והולכין למקום גמוף, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה, פי התורה לא נקנית אלא במדת השפלות, שהיא יסוד כל המדות טובות, כי אדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר ז, חלק א, סימן נב), שאדם צריך לצאת בליילה בשדה וביער, ולהתבודד להקדוש-ברוך-הוא, ולבקש על מדה אחת, וכשיקנה את המדה הזו, אז יבקש על מדה אחרת, וכך ישיג את כל המדות טובות, וישבר את המדות הרעות שנדבקו בו, ולבסוף עדין נשארת אצל האדם הישות והגאות, פי זה דבר שמאד קשה להוציאו, ולכן אחר שפך קונים את כל המדות טובות, ושוכרים את כל המדות רעות, עדין צריכים לבקש רחמים רבים, שיזכה להיות בטל ומבטל בעיני עצמו לגמרי, ויבטל את עצמו אליו יתברך, ואז ייקא על-ידי-זה יזכה לקנות את קניני התורה. ולכן התורה אינה עוברת בירשה, אלא כל מי שרוצה לזכות ללמד תורה, יכול לזכות בה, פי התורה הפקר לכל, וכמאמר ז"ל (במדבר רבה, פרשה א, סימן ז): "וידבר הוי"ה אל משה במדבר סיני", מה במדבר סיני? אלא כל מי שאינו עושה עצמו במדבר הפקר, אינו יכול לקנות את החכמה והתורה. ולכך נאמר: במדבר סיני, וכן צריכים להשפיל את עצמו פסיני, שמסמל על ענוה, בטול עצמי לגמרי, ואז זוכה לתורה, פי התורה שיכת לכל. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (מכילתא יתרו): בשלשה דברים נתנה תורה: במדבר ובאש ובמים, מה אלו חנם לכל באי העולם, אף אלו חנם לכל באי העולם; אשרי מי שמכניס בעצמו ידיעות אלו, ואז יזכה להשיג את התורה ופנימיותה.

שהמלכות נקנית בשלשים מעלות: ואלו הן: א. מלך לא דן. ב. ולא דנים אותו. ג. לא מעיד. ד. ולא מעידים אותו. ה. לא חולץ. ו. לא חולצים לאשתו. ז. לא מיבם. ח. ולא מיבמים לאשתו. ט. אין נושאים אלמנתו. י. מת לו מת, אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. יא. כשמכרין אותו, כל העם סמוכים על הארץ. יב. והוא מסב על הדרך. יג. ומוציא למלחמת הרשות. יד. פורץ לו גדר לעשות לו דרך. טו. ואין ממחין בידו. טז. כל העם בוזזין ונותנים לפניו. יז. נוטל חלק בראש. יח. לא ירבה לו נשים אלא עד שמונה-עשרה. יט. לא ירבה לו פסוף ונהב, אלא כדי לתן אפסגיה. כ. לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרפבתו. כא. פותכים לו ספר תורה לשמו. כב. והיא עמו בין במלחמה. כג. בין בשיבה. כד. בין במסכה. כה. ואין רוכבין על סוסו. כו. אין יושבין על פסאו. כז. אין משתמשין בשרכיטו. כח. אין רואין אותו כשהוא ערם. כט. ולא כשהוא מסתפר. ל. ולא כשהוא בבית המרחץ.

והכהנה בעשרים וארבעה: שהן כ"ד מתנות כהנה, ואלו הן: עשר במקדש, ארבע בירושלים, ועשר בגבולין. עשר במקדש: א. חטאת בהמה. ב. חטאת העוף. ג. אשם ודאי. ד. אשם

תלוי. ה. זכחי שלמי צבור. ו. לוג שמן של מצרע. ז. מותר העמר. ח. שתי הלחם. ט. לחם הפנים. י. שירי מנחות. ארבע בירושלים: א. הבכורה. ב. והבפורים. ג. המורם מן התודה ואין נזיר. ד. עורות קדשים. עשר בגבולים: א. תרומה. ב. תרומת מצטר. ג. חלה. ד. ראשית הגז. ה. מתנות הזרוע והלחיים והקובה. ו. פדיון הבן. ז. פדיון פטר חמור. ח. שדה אחוזה. ט. שדה חרמים. י. גזל הגר.

והתורה נקנית בארבעים ונקנית בארבעים ושמונה דברים. ואלו הן,

ושמונה דברים: צריך שתדע, אהובי, בני, שנקט ארבעים ושמונה דברים דיקא, כי כשיצאו עם ישראל ממצרים צוה אותם הקדוש-ברוך-הוא לספור את הימים, שזה ספירת העמר, ועמר הוא מדה, הינו שאדם צריך לדעת, שכל יום ניום מנוי וספור, כמו שכתוב (תהלים לט, ה): "ומדת ימי", ואמר מוהרנ"ת ז"ל (לקוטי-הלכות פקדון, הלכה ד, אות ה), אשר עקר פונת הספירה בפשיטות היא, שצריכין לדעת שימי האדם מנויים וספורים במקספר ובמגין כל יום ניום, והאדם יצטרך לתן דין וחשבון מכל יום ניום, כי אין שום יום הולך לבטלה, חס ושלום, ואפלו שעה ורגע אחד אינם הולכים לבטלה, חס ושלום, כמו שכתוב (ויקרא כג, טו): "שבע שבתות תמימות תהינה", שהשבע שבתות שהן ימי הספירה, צריכות להיות תמימות ושלמות בעבודת השם יתברך, ולא ילך מהם רגע לאבוד, חס ושלום, כי שבע שבתות מרמזות על כל ימי חיי האדם, שפולגים בשבעת ימי השבוע, שהם שבעת ימי בראשית, כי אין נמצא יום בעולם חוץ משבעת ימי השבוע, שהם חוזרים חלילה כל ימי עולם, על-כן כל ימי חיי האדם פולגים בשבעת ימים, שהם שבעת ימי השבוע, וכל יום פולג מכל השבועה ימים, שהם כנגד השבועים שנה שיש לאדם בזה העולם, כמו שכתוב (תהלים צ, י): "ימי שנותינו בהם שבעים שנה", הינו שכל יום הוא כנגד עשר שנים, על-כן ימי הספירה הם שבע שבתות דיקא, שהם כנגד השבע פעמים אשר שנים, שהמצנה לספור כל יום ניום, כדי לידע ולזכור את ימי חיי הבלו, שכל הימים אשר הוא חי על פני האדמה, הם מנויים וספורים במקספר ובמגין, כמו שכתוב (איוב טו, כב): "כי שנות מספור יאתיו", וכתיב (שם ז, א): "וכימי שכיר ימיו", וכתיב (קהלת ו, יב): "מספר ימי חיי הבלו", וכתיב (תהלים צ, יב): "למנות ימינו בן הודע", הינו שצריכים לזכור, שימינו מנויים וספורים, וצריכים לשמר על כל יום ניום ועל כל שעה ושעה ועל כל רגע ורגע שלא ילך לאבוד, כי חבל על הזמן היקר מכל. ולכן אסור לאדם לדחות את עצמו מיום ליום, רק לידע היטב, שזה היום לא יהיה לו עוד כל ימי חיי, כי יום אחר הוא ענין אחר לגמרי, והלואי שיפצע בזמנו, שיזכה למחר לצאת ידי חובתו, מה שצריך לפרע להשם יתברך חובת הזמן של יום המחר בעצמו. אבל על-פל-פנים, חלילה, להטעות את עצמו לדחות מיום ליום, וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימן ערב) על הפסוק (תהלים צה, ז): "היום אם בקולו תשמעו", שעקר העבודה, מי שרוצה לשמע בקולו יתברך ולדבקה בו, העקר הוא, שידע שאין לו רק היום הזה. וזה סוד מצות ספירת העמר, שהיא התחלה והכנה לקבלת התורה, להורות שאי אפשר לקבל את התורה, כי אם כשיודעין שהעקר הוא היום הזה שהאדם עומד בו, ולא לדחות מיום ליום; כי כל ימי האדם מנויים וספורים, שזהו "היום אם בקולו תשמעו", הינו אם תרצו לשמע בקולו יתברך, ולקבל את התורה, אי אפשר לכם לקבלה, כי אם על-ידי שידעו שאין לכם רק היום הזה, כמו שכתוב (דברים כו, טו): "היום הזה הנייה אלריך מצוד" וגו', כי על-ידי שמונין וספורים שבע שבתות קדם קבלת התורה, שהם כלל ימי האדם, שמרמזים על השבעים שנה,

ביראה. שאין לנו גזוה עליו, שנאמר יום אשר על-ידי-זה יוצאין מטמאה לטהרה, וממשיכין עמדת לפני ה' אלהיך נחורב. ולכן בעלי קריין היו האמת והקדושה על עצמו, שידע תמיד בכל יום אסורין, שממוך קלות ראשו של אדם והרהור לנו הוא יום, שהעקר הוא היום הזה דיקא, שזהו עקר זה לידי קרי: בשמחה. לפי שאין השכינה שורה קבלת התורה, שקלולה מכל הימים והמדות, כי מתוך זער אלא מתוך שמה: בישוב. גרסינן. פירוש, זישוב הדעת.

בְּתִלְמוּד, בְּשִׁמְיעַת הָאֵזֶן, בְּעִרְיַכַת שְׁפָתַיִם, בְּבִינַת הַלֵּב,

אנו צריכין לספור הימים בפה מלא, כדי לזכור זאת היטב, שימי האדם מנויים וספורים. כי מחמת זיהמת מצרים, יכולים הסטרא אחרא והקלפות לבלבל את המוח, חס ושלום, שיטעה את עצמו כאלו אין היום הזה מסגל לעבודת הבורא יתברך, וירצה לדחות מיום ליום, על-כן צריכין לספור את הימים בפה מלא, כי הדבור יש לו כח גדול, להזכיר את האדם אפלו בעת שאינו נקי מזהמתו. כמו שפרש רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן עח) את הפסוק (ירמיה לא, יט): "כי מדי דברי בו זכור אןכרנו", שהדבור מזכיר לאדם אפלו שנמצא במקומות המטנפים. אבל על-ידי שספרנו ארבעים ותשעה ימי הספירה, וזכינו לצאת מזהמת מצרים, ולקבל את התורה בשבועות, אזי אין צריכין עוד אחר-כך לספור הימים בפה מלא בכל יום בשאר ימות השנה, כי ממילא זוכין לזכור זאת בכל יום, על-ידי שקבר משכנו עלינו הקדושה, על-ידי מצות ספירה וקבלת התורה; כי זה עקר הקדושה — לזכור בכל יום ויום, שנה היום מנוי וספור, וצריכין לצאת בו חובת היום. ולכן יש מ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם, שהם כנגד מ"ח ימי הספירה, שסופרים את הימים, ויום המ"ט זה כבר הכנה להכנס לקבלת התורה. ועל-כן נקט דיקא מ"ח קנינים, כנגד מ"ח ימים דיקא, כי כשמגיע כבר ליום המ"ח, הינו כשקנה לעצמו את קניני התורה, שהם המדות טובות, אז הוא כבר מוכן ליום המ"ט לקבל את התורה. ומה גם אם תראה שהתנא הקדוש הזכיר לבסוף עוד מדה, והיא: "האומר דבר בשם אומרו, שכל האומר דבר בשם אומרו, מביא גאלה לעולם"; כי עקר הגאלה הוא קבלת התורה, ולכן היום המ"ט סובב על זה שסיים התנא: "הא למדת, שכל האומר דבר בשם אומרו, מביא גאלה לעולם", כי הגאלה תלויה רק בקבלת התורה, והבן למעשה.

בְּתִלְמוּד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד דבר גדול מלמוד גמרא, שהוא תלמוד. ורבנו ז"ל אמר (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ריד): תלמוד גימטריה כמספר הקלפה לילי"ת, שעל-ידי למוד תלמוד מכניעים את הקלפה הזו, שמכנסת יללה באדם. ולכן תראה במציאות, שאת הכל הסמ"ך-מ"ם יתן ללמד, רק לא גמרא שהוא תלמוד, כי מלמוד זה הוא מאד מפתח, כי זה מה שמכניע אותו. ורבנו ז"ל אמר (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ג') על מאמרם ז"ל (סנהדרין כד): "במחשבים הושיבני" — זה תלמוד בבלי, הינו אפלו שאדם נמצא בחשך, ואפלו שומע קול מנגן רשע, אשר דבר זה מאד מאד מספן, עם כל זאת, כשלומד תלמוד — נשמר מהם. ולכן היסוד הוא ללמד תלמוד, שהוא גמרא, שהלמוד הזה שומר את האדם מכל הקלפות. ואם היו בני-אדם יודעים מה זה למוד תורה, היו שוקדים על זה יומם ולילה. ואמרו חכמינו הקדושים (פרייתות ג'): ביד משה — זה תלמוד; כי תלמוד הוא כלל תורה שבעל פה, ובתלמוד נכלל בבלי, ירושלמי, תוספתא. ולכן אשרי האדם שלומד בכל יום גמרא. ודורשי רשומות רמוז, אשר

גַּמְרֵי'א רָאשֵׁי תַבּוֹת: גַּבְרֵי'אֵל, מֵיכָאֵל, רַפָּאֵל, אֲוֵרֵי'אֵל, שְׁאֵלוּ הֵם ד' מַלְאָכִים הַשּׁוֹמְרִים אֶת הָאָדָם, שְׁנֵה סוּד קָשׁוּר הַמַּלְאָכִים הַמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן ה'), שֶׁהֵם מְצִילִים אֶת הָאָדָם מִהַטְמָאָה, שְׂבָאָה עַל-יְדֵי קִלְפָה לִילִי"ת. וְלִכֵּן תִּקְנּוּ הַקְּדֻמוֹנִים לוֹמַר קָשׁוּר הַמְּרַכְבָּה לִפְנֵי הַשְּׁנֵה, כְּדֵי לְהַנְצִל מִהַחֲטָא הַזֶּה, וְזוּ גַם מַעֲלַת לַמּוֹד תִּלְמוּד בְּלִילָה, כְּדֵי לִהְיוֹת שְׁמוֹר מֵעוֹן זֶה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּשִׁמְיעַת הָאֲזִין: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עָקַר גְּדוֹל בְּקִנְיָן הַתּוֹרָה הוּא — לְהַטּוֹת אֲזִינוּ לְדַבְרֵי חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים, שְׁוֹ אַמוּנַת חֲכָמִים, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן כ"א): מִחַ הַנְּאָמַר אֲצֵל אוֹדְנִין, זֶה בְּחִינַת (מְשָׁלִי כ"ב, י"ז): "שָׁמַע דְּבַרֵי חֲכָמִים"; כִּי אַמוּנַת חֲכָמִים תְּלוּיָהּ בְּאוֹדְנִין. וְלִכֵּן אֵי אֲפָשֶׁר לְקַבֵּל בְּשִׁלְמוֹת אֶת הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי אַמוּנַת חֲכָמִים, וְלְהַטּוֹת אֲזִינוּ אֶל דְּבַרֵי חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים, וְיִשְׁמַר מְאֹד מְאֹד לֹא לְהַשְׁמִיעַ לְאֲזִינוּ דְּבָרִים בְּטָלִים. וְכַמְאָמְרָם ו"ל (כַּתּוּבֹת ה'): אֵל יִשְׁמִיעַ אָדָם לְאֲזִינוּ דְּבָרִים בְּטָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכּוּוֹת תַּחֲלָה לְאֵיבָרִים. וּבְכַאֲמַת עֲלִיף לְדַעַת, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ זֶה הָאִין סוּף בְּרוּף הוּא, כִּי הוּא יִתְבַּרֵךְ מִחַיָּה וּמִהֵוָה וּמִקָּיָם אֶת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה, וְדוּמָם, צוּמָח, חֵי, מְדַבֵּר, זֶה לְבוֹשׁ לְגַבֵּי הָאִין סוּף בְּרוּף הוּא. וְאָמַר רַבְנּוּ ו"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן נ"ב), שֶׁמִּכָּל הַדְּבָרִים צוּעַק כְּבוֹד הַשָּׁם יִתְבַּרֵךְ, וְאִפְלוּ מִדְּבָרִים גְּשָׁמִים יִכּוּלִים לְהַתְעוֹרֵר, אִם רַק קוֹשְׁרִים אֶת הַדְּבָר שְׁשׁוּמְעִים אֶל הַתּוֹרָה, כִּי הַתּוֹרָה נִמְצְאָת בְּכָל דְּבָר. וְזוּ מִדְּרַגַּת הַצְּדִיקִים, שְׁזוֹכִים לְהַטּוֹת אֲזִין אֶל פְּנִימִיּוֹת קוֹל הַגְּשָׁמִי שְׁשׁוּמְעִים, וְעַל-יְדֵי-זֶה זוֹכִים לְהִבִּין אֶת הַתּוֹרָה הַגְּנוּזָה אִפְלוּ בְּדַבּוּרִים פְּשׁוּטִים, אִם רַק מְקַשְׁרִים אֶת זֶה אֶל הַתּוֹרָה. וְאָמַר רַבְנּוּ ו"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן ר"ד), שְׁמִי שְׂבָקִי

הֵיטֵב בְּתוֹרָתוֹ וּבְשִׁיחוֹתָיו הַקְּדוּשׁוֹת, דְּהֵינּוּ בְּסִפְרֵי הַקְּדוּשִׁים, רָאוּי לוֹ לְמַצֵּא כָּל שִׁיחוֹת הָעוֹלָם בְּתוֹף תּוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה, וְאִין שׁוּם שִׁיחָה וְעִנְיָן בְּעוֹלָם, שְׁלֵא יוּכַל הַשָּׁלֵם לְמַצֵּא בְּתוֹף תּוֹרָתוֹ; פְּרוּשׁ, כִּי בְּנֻדָּי בְּכָל הַדְּבָרִים וּשִׁיחוֹת שֶׁל הָעוֹלָם, בְּנֻדָּי יֵשׁ בְּהֵם תּוֹרָה בְּהַעֲלָם, אֲבָל אִין מִי שְׁיִזְכֶּה לְגִלוֹת זֹאת, לִידַע הַנִּסְתָּרוֹת שְׁנַעֲלָם בְּשִׁיחוֹת בְּנֵי-אָדָם, כִּי אִם אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים בְּמַעֲלָה מְאֹד מְאֹד, אֲבָל עַל-יְדֵי הַתְּגַלּוֹת תּוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה וְהַנּוֹרָאָה שֶׁל רַבְנּוּ ו"ל, מִי שְׂבָקִי בְּסִפְרֵי הֵיטֵב הֵיטֵב, וְיֵשׁ לוֹ שְׂכָל קִצָּת, יוּכַל לְמַצֵּא בְּכָל שִׁיחוֹת הָעוֹלָם רְמִזִּים בְּהַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, אֲפִלוּ אִם לֹא יִהְיֶה גְּדוֹל בְּמַעֲלָה בְּיוֹתֵר. וְלִכֵּן "שְׁמִיעַת הָאֲזִין" זֶה יְסוּד גְּדוֹל בְּקִנְיָן הַתּוֹרָה, כִּי הַמַּאֲמִין הַאֲמִתִּי, שְׁמַאֲמִין שְׂדָבֵר גְּדוֹל וְדָבֵר קָטָן אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מַעֲצָמוֹ, אֲלֵא בְּהַשְׁגַּחַת הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן, הוּא יִמְצֵא תּוֹרָה בְּכָל דְּבָר גְּשָׁמִי, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ר"פ); כִּי הַצְּדִיקִים הַאֲמִתִּים שׁוֹמְעִים דְּבַרֵי תּוֹרָה, רְזִין וְסִתְרֵי נִסְתָּרוֹת מִכָּל פְּרִטֵי הַבְּרִיאָה, עַל-יְדֵי מַחֵם הַדְּבִיק בְּאִין סוּף בְּרוּף הוּא. וְלִכֵּן דִּיקָא בְּשִׁמְיעַת הָאֲזִין, זֶה יְסוּד גְּדוֹל בְּקִנְיָן הַתּוֹרָה. וְאִם הֵייתָ יוֹדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! מִדְּרַגְתָּם שֶׁל הַצְּדִיקִים הַקְּדוּשִׁים, שְׁזוֹכִין לְשִׁמְעַת כְּרוּזִין מִהַשְּׁמַיִם, הֵייתָ מִתְפַּלֵּא וּמִשְׁתוֹמֵם עַל גְּדוֹל עֲצָם מִדְּרַגְתָּם; אֲשֶׁרֵי הַצְּדִיקִים וְאֲשֶׁרֵי דְבָקִיהֶם, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּעַרְיַכַת שְׁפָתַיִם: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר שְׁלֵמוֹת קִנְיָן הַתּוֹרָה הוּא לְהוֹצִיא מִפִּיו דִּיקָא, כִּי עַל-יְדֵי שְׁהָאָדָם מוֹצִיא מִפִּיו אֶת מַה שְׁלוֹמֵד, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא זוֹכֵר, כִּי אִין עוֹד דְּבָר שְׁמַכִּיא לְאָדָם זְכָרוֹן כְּמוֹ הַדְּבוּר, כִּי הַדְּבוּר יֵשׁ לוֹ כַּח גְּדוֹל מְאֹד, וּמַה גַּם בְּזֶה שֶׁהוּא מוֹצִיא אֶת אוֹתִיוֹת הַתּוֹרָה מִפִּיו, עַל-יְדֵי-זֶה נִזְדַּכְּכַת נִשְׁמָתוֹ. וְלֹא בְּחָנָם שְׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (עַרוּבִין נ"ד). בְּרוּרִיָּה אֲשַׁכַּחְתִּיהָ לְהֵהוּא

תלמידא דהנה קא גרים בלחישא, בטששה ביה, אמרה ליה: לא פך פתוב (שמואל ב כג, ה): "ערוכה בכל ושמרה"? אם ערוכה ברמ"ח איברים שלך — משתמרת, ואם לאו — אינה משתמרת וכו', אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא, פתח פומך קרי, פתח פומך תני, כי היכי דתתקיים ביה ותוריך חיי שנאמר (משלי ד, כב): "כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מפא", אל תקרי למצאיהם אלא למוציאיהם בפיה; וכן אמרו חכמינו הקדושים (דברים רבה, פרשה ח, סימן ד'): "כי חיים הם למצאיהם" — למי שמוציאן מפיו; מעשה בתלמיד אחד של רבי אליעזר בן יעקב, שהיה ממהר בכל תלמודו בשעה אחת, פעם אחת חלה ושכח את כל תלמודו, מי גרם לו? על-ידי שלא היה אומר מפיו, ונתפלל עליו רבי אליעזר בן יעקב, וחזר כל תלמודו; כי העקר בלמוד התורה — להוציא הדבורים שלומד מפיו דיקא, והבן למעשה.

בבית הלב: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר בשום פנים ואפן להגיע לקנן התורה, אלא בשעה שלומד תורה — שימסר את עצמו כל פלו אל הבנת התורה הקדושה, כי בהכרח להתבונן היטב בעת למודו, ושיהיה כל לבו מסור אל התורה הקדושה, וכמוכא בזהר (הקדמה יב): על הפסוק (תהלים נא, יב): "לב טהור ברא לי אלהים", למלעי באורייתא. וכדין "ורוח נכון חדש בקרבי", קדם צריך האדם לנקות את לבבו מפל מיני שטיות ודמיונות, כדי שיזכה ללמוד תורה, ואחר-כך יזכה אל "ורוח נכון חדש בקרבי", שיזכה ללמוד בכונת הלב. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ו, חלק א, סימן קנו): כשהאדם מנקה את לבבו, אזי זוכה לרוח-הקדש; כי הכל תלוי בבית הלב, אם האדם מנקה את לבבו מפל מיני דמיונות והבלים, אזי זוכה שהלב בעצמו מלמד אותו את התורה, כי אם הוא מתבונן

היטב בלמוד תורה הקדושה, על-ידי-זוה זוכה לרוח-הקדש, ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ו, חלק א, סימן קלח): מי שהוא בר לבב, יכול לידע עתידות, על-ידי-זוה שהלב אומר לו שהוא דברי הנ"ה ממש, כי מה שהלב אומר, הם דברי השם יתברך בעצמו, וזה מה שמצינו אצל הפעל-שם-טוב הקדוש, זכותו יגן עלינו, כשהיה רוצה לדעת משהו, פתח חמש או זרה, שהיו מנחין על שלחנו, והתבונן היטב, ותכף-ומיד הבין והשפיל מה שרצה, ולכן בינת הלב זה יסוד בקנן התורה, והבן למעשה.

באימה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אימה זה שאדם מתפחד מאחר, כמאמר ז"ל (במדבר רבה, פרשה ט, סימן לג): וכיד הפהן יהיו מי המרים המאברים, יראה אותה הפים, כדי להטיל אימה עליה; הינו כשאדם רוצה לזכות לקנן התורה, צריך שיהיה לו מדת אימה, הינו שתמיד יחשב כאלו אחד עומד על ידו, ומזהיר אותו ללמד, וכמו שכתב הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע (צעטיל קטן, סעיף יב): יציר במחשבתו תמיד כאלו איש אחד עומד סמוך לו, ומעורר אותו בקול רעש גדול לקים כל ההנהגות האלו, ואל יפיל שום דבר ארצה, אפלו נקדה קטנה, וכשירגיל עצמו כך, אזי במשך הזמן תבוא עליו התעוררות גדולה מצד נשמתו, רשפי אש שלהבת י"ה, עין שם. ודבר זה צריך מאד, כדי להגיע לקנן התורה, שתמיד תהיה אימה עליו, כאלו אחד עומד עליו, ומשגיח על כל מעשיו, והבן למעשה.

ביראה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לזכות לקנן התורה, אלא על-ידי שקונים לעצמו מדת היראה, שירא ויפחד ממנו יתברך, ותמיד יציר לפני עיני שכלו, אשר מלא כל הארץ כבודו, והוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ובתוף כל עלמין, והוא הנותן את התורה, ועל-ידי-זוה תפל על האדם יראה גדולה מאד, שירא ויפחד תמיד רק ממנו

יתברך. וספר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן קסח), במיעוט סחורה. דלמר מר (עירובין נה. ושם איתא שמיגיל קטנות פבר היתה עליו בושח ויראה ר' יוחנן) לא תמנע תורה לא נמנעו ולא נמנעו: גדולה מהקדוש-ברוך-הוא, והסמיק ממנו במיעוט דרך ארץ. שלא יהא מנוי עם בני אדם יתברך כדרך שהאדם מסמיק בשרואה את נשוק: בקבלת היסורין. מקנל היסורין נאהבה:

חברו. והרב הקדוש רבי נחום מטשערנוביל, זכותו

באימה, ביראה, בענוה, בשמחה, בטהרה, בשמוש

יגן עלינו, ראה אותו בימי קטנותו, ומאד התפעל מהיראה שהיתה על פני רבנו ז"ל, ואמר: מה שנאמר (שמות כ, יז): "ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו", זה רואים בחוש אצל הילד הזה; כי באמת אי אפשר לקנות קנין התורה, אלא כשיש עליו יראה, וכמוכא (תקוני-זהר בהקדמה): לית אורייתא בלא דחילו ולית דחילו בלא אורייתא; כי כשהאדם זוכה ומדבק את עצמו באותיות התורה, ומתבונן היטב בעמק התורה, ממילא נופלת עליו יראה ובושח גדולה ממנו יתברך, והבן למעשה.

בענוה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע אל קנין התורה, אלא כשיזכה לקנות לעצמו את מדת הענוה, שהוא בטל ומבטל בעיני עצמו. כי התורה היא רוחניות חיות אלקותו יתברך, ואי אפשר להשיגה, אלא כשמשפיל את עצמו ומבטל את כל ישותו. וחכמינו הקדושים אמרו (עירובין נד.): אם אדם משים עצמו כמדבר הזה שהכל דשין בו, תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו — אין תלמודו מתקיים בידו; וכן אמרו (סוטה כא.): אין דברי תורה מתקיימין, אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו; כי כשהאדם בטל ומבטל בעיני עצמו לגמרי, אז נשפע עליו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, וזוכה לקנין התורה. וכן אמרו חכמינו הקדושים (תענית ז.): מה המים מניחים מקום גבה והולכים למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה עליו. ולכן, אהובי, בני! אם אתה רוצה לזכות לקנין התורה, והשכינה תשרה עליך בקביעות, ראה לבטל את ישותך לגמרי, ותהיה בטל ומבטל בעיני עצמך אל עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך. ואמרו חכמינו הקדושים (מדרש עשרת הדברות): מפני מה זכה הר סיני לכל זאת? מפני שהשפיל את עצמו, לפיכך ראה הקדוש-ברוך-הוא בשפלותו, והשרה שכינה עליו. וכן הוא אצל כל הצדיקים האמתיים הדבקים באין סוף ברוך הוא, וזוכים שמאיר עליהם אורו יתברך, והשכינה הקדושה שרויה ביניהם תמיד, וזוכין להבין ולהשפיל עמקי סודות התורה, זה רק מפני רב מדת הענוה והשפלות שיש בהם, והבן למעשה.

בשמחה: צריך שתדע, אהובי, בני! שאי אפשר להגיע אל קנין התורה, אלא על-ידי שמחה, וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ה'), אשר השמחה היא כלי לקבל בו את התורה, וככל שהאדם שמח, כן זוכה יותר לקנין התורה, כי אין עור שמחה כשמחת התורה. ואמרו בזהר (שמיני לה.): זכאין אינון ישראל דקדשא בריה הוא יתיב לון אורייתא קדישא חדותא דכלא חדותא דקדשא בריה הוא ואטילותא דיליה, דכתיב (משלי ח, ל): "ואהיה שעשועים יום יום", ואורייתא כלא חד שמא קדישא איהי דקדשא בריה הוא, ובאורייתא אתברי עלמא, דכתיב (שם): "ואהיה אצלו אמון", אל תקרא אמון אלא אומן, ובאורייתא אתברי בר נש, הדא הוא דכתיב (בראשית א, כו): "ויאמר אלהים נעשה אדם", אמר קדשא בריה הוא לאורייתא בעינא למברי אדם, אמרה קמיה האי בר זמין למחטי ולארגזא קמך, אי לא תאריה רוגגה עליה הוה יקום בעלמא, אמר לה אנא ואת נוקים ליה בעלמא דהא לאו למגנא אתקרינא ארך אפים. כי

כְּפִי שֶׁהָאָדָם מְטַהֵר אֶת גּוּפוֹ, וְרָגִיל בְּמִקְנָאוֹת לְטַבֵּל בְּכָל פַּעַם, כִּי יֵאִיר בּוֹ אוֹר הַתּוֹרָה. וְאָמַר הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ, זְכוּתוֹ יִגַּן עֲלֵינוּ, שֶׁהַעֲקָר שְׂזֻכָה לְמָה שְׂזֻכָה, הִיָּה רַק בְּזִכּוֹת הַטְּהָרָה, שֶׁהִיָּה נִזְהָר תָּמִיד לְטַהֵר אֶת גּוּפוֹ בְּמִקְנָה. וְכֵן כִּשְׁהָאָדָם לּוֹמֵד תּוֹרָה, הַתּוֹרָה בְּעֶצְמָה מְטַהֵרֵת אוֹתוֹ, כִּי זֶה תְּלוּי בָּזָה: טְהָרַת הַגּוּף וְטְהָרַת הַנַּשְׁמָה. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תָּנָא דְּבֵי אֱלִיהוּ רַבָּה, פְּרָק יח): בֵּא וְרָאָה כַּמָּה גְּדוּל כֹּחָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה, שֶׁמְטַהֵרֵת אֶת פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּזִמָּן שְׁעוֹשִׁין תְּשׁוּבָה, אֲפִלּוּ מְעַבְדֵי זָרָה שְׂבִידָם, כִּי אֵין טְהָרָה אֲלָא דְּבָרֵי תּוֹרָה, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

בְּשֵׁמוֹשׁ חֲכָמִים: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֲפָשֶׁר לְקַנּוֹת קַנְיָן הַתּוֹרָה, אֲלָא עַל-יַדֵּי שְׂמוֹשׁ חֲכָמִים, שְׂצָרִיכִים לְשִׁמּוֹשׁ הַרְבֵּה אֶת חֲכָמֵי הַתּוֹרָה וְצַדִּיקֵי הַדּוֹר, כִּי הֵם בְּעֶצְמָם תּוֹרָה שְׁלֵמָה, כִּי רוֹאִים אִיף הֵם מִתְּנַהֲגִים בְּכָל פֶּרֶט וּפְרָט, זֶה כְּבָר שְׁלַחַן עָרוֹף מְהֻלָּף. וְלֹא זָכוּ הַתְּלַמִּידִים לְקַבֵּל מֵרַבָּם, אֲלָא עַל-יַדֵּי שְׂזֻכּוֹ לְשִׁמּוֹשׁ בְּדַבָּרִים גְּשָׁמִיִּים דִּיקָא, וְעַל-יַדֵּי-זֶה לְמַדּוֹ מִמַּעֲשֵׂיהֶם. וְכִמוֹ שֶׁאָמַר מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל, שֶׁהַעֲקָר שְׂזֻכָה לְהַפִּיר אֶת רַבְּנוּ ז"ל הִיָּה עַל-יַדֵּי הַשִּׁיחוֹת חֲלִין שְׁלוֹ; כִּי בְּאֵמַת הַצַּדִּיק הוּא בְּטֵל וּמְבַטֵּל אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְאֵין לוֹ שׁוֹם מִחֲשָׁבָה וְאֲחִיזָה בְּגִשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה כָּלֵל, כִּי הוּא נִכְלָל בְּעֶצֶם עֲצָמִיּוֹת אֲלֵקוֹתוֹ יְתִבְרָךְ, וְאִיף חֲמַר עַב וְגַם יִזְכָּה לְהַשִּׁיג רִוְחָנִיּוֹת אֲלֵקוֹת הַשׁוֹרָה אֲצֵל הַצַּדִּיקִים? אֲלָא עַל-יַדֵּי שְׂזֻכִּים לְשִׁמּוֹשׁ אוֹתָם וְלִרְאוֹת אֶת מַעֲשֵׂיהֶם וְהִנְהִיגוּתֵיהֶם בְּגִשְׁמִיּוֹת, עַל-יַדֵּי-זֶה יֵשׁ תְּפִיסָה בָּהֶם. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תָּנָא דְּבֵי אֱלִיהוּ רַבָּה, פְּרָק ה') עַל הַפְּסוּק (מְלָכִים-א' יט, כא): "וַיִּלְמְדוּהוּ" לֹא נֶאֱמַר, אֲלָא "וַיִּשְׁרְתוּהוּ", מִכָּאֵן אָמְרוּ: גְּדוּל שְׁמוֹשָׁה יוֹתֵר מִלְמוּדָהּ. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (סוֹטָה כב). אֲתָמַר: קָרָא וְשָׁנָה לֹא שִׁמְשׁ תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר:

בְּאֵמַת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׂמַח עִם יִשְׂרָאֵל וְשִׂמְחָה עִם הַתּוֹרָה, כִּי הַתּוֹרָה הִיא חֲכָמָתוֹ יְתִבְרָךְ שֶׁהִיא שְׂמַחָתוֹ, כִּי אֲצִלוּ יְתִבְרָךְ שְׂרוּיָהּ רַק הַשְׂמַחָה, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב (דְּבָרֵי-הַיָּמִים-א' טז, כז): "עֲזוּ וְחַדְדוּהוּ בְּמִקְוָמוֹ", וְהַתּוֹרָה לְמַדָּה זְכוּת עַל בֵּר יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרָה: אִף שִׁיחֲטָא הָאָדָם לְפָנֶיךָ, תַּאֲרִיךְ אִפְךָ עֲלֵיהֶם. וְהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִסְפִּים עִמָּה, וְהַפֵּל בְּזִכּוֹת שְׂמַחַת הַתּוֹרָה, אוֹרִיָּתָא חֲדוּתָא דְּכֵלְא, חֲדוּתָא דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. וְלִכֵּן מִי שְׂרוּצָה לְזַכּוֹת לְקַנְיָן הַתּוֹרָה, עָלָיו לְשַׂמַּח מְאֹד, וְכָכָל שֶׁהָאָדָם יוֹתֵר שְׂמַח, כֵּן נִמְשָׁךְ עָלָיו אוֹר הַתּוֹרָה, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

בְּטְהָרָה: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֲפָשֶׁר לְזַכּוֹת אֶל קַנְיָן הַתּוֹרָה, אֲלָא עַל-יַדֵּי טְהָרָה, שִׁיְהִיָּה הָאָדָם תָּמִיד טְהוֹר, וְיִשְׁתַּדֵּל לְלַכֵּת לְמִקְנָה, כִּי בְּשַׁעָה שֶׁהָאָדָם מְטַבֵּיל אֶת גּוּפוֹ כָּאֵן לְמַטָּה, בּוֹ בְּרַגַע נְטַבֵּלֵת נִשְׁמָתוֹ שֶׁם לְמַעְלָה. וּבְאֵמַת הַתּוֹרָה בְּעֶצְמָה הִיא הַמְטַהֵרֵת אֶת בֵּר יִשְׂרָאֵל מִכָּל מִינֵי טְמָאָה וְלִכְלוּף, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב בְּזִהָר (קְדוּשִׁים פ'): וְתָא חֲזִי לָא אֲתַדְכִּי בֵּר נִשׁ לְעֵלְמִין, אֲלָא בְּמִלִּין דְּאוֹרִיָּתָא, בְּגִינֵי כִּי מִלִּין דְּאוֹרִיָּתָא לָא מְקַבְּלִין טְמָאָה, בְּגִין דְּאִיְהִי קִימָא לְדַכְּאָה לְאֵלִין מְסַאֲבִי, וְאֲסוּתָא בְּאוֹרִיָּתָא אֲשִׁתַּכַּח, דְּכַתִּיב (מְשָׁלִי ג, ח): "רַפְּאוֹת תְּהִי לְשַׁרְף וְשְׁקוּי לְעֶצְמוֹתֶיךָ". וְעַקֵּר הַטְּהָרָה לְזַכּוֹת לְקַנְיָן הַתּוֹרָה הוּא לְהַתְחַתֵּן וְלֹא לְהִיּוֹת רַנֵּק, כִּי כִּי אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (מְנַחוֹת קי): הַלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּטְהָרָה — נוֹשֵׂא אִשָּׁה וְאֲחֵר-כִּי לּוֹמֵד תּוֹרָה; כִּי כִּשְׁהָאָדָם מִתְחַתֵּן, יֵשׁ לוֹ פֶּת בְּסֵלוֹ, וְיִכּוֹל לְהַכְנִיס אֶת כָּל הָרָאשׁ שְׁלוֹ רַק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה. וְלִכֵּן הַתּוֹרָה מְטַהֵרֵת מִכָּל מִינֵי טְמָאָה וְחִלְדָּה שְׂנֹדְבָקוֹ בְּאָדָם. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תְּנַחוּמָא תְּבֵא): מַה הַמִּים אֵין הָעוֹלָם יְכוֹל לְעַמֵּד בְּלֹא הֵם, וְאָדָם מְטַהֵר עֲצָמוֹ בָּהֶם, כִּי אֵין הָעוֹלָם יְכוֹל לְעַמֵּד בְּלֹא תּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה מְלַמֵּדֵת אֶת הָאָדָם אִיף יִטְהַר, וְזֶה תְּלוּי בָּזָה:

הָרִי זֶה עִם הָאָרֶץ, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אוֹמֵר: הָרִי זֶה בּוֹר. רַבִּי יַנָּאי אוֹמֵר: הָרִי זֶה כּוֹתֵי. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אוֹמֵר: הָרִי זֶה מְגוּשׁ. כִּי בְּלִי שְׁמוּשׁ חֲכָמִים הָאָדָם הוּא בּוֹר וְעַם הָאָרֶץ, כּוֹתֵי וּמְגוּשׁ, זֶה שֶׁהוֹלֵךְ אַחַר שְׁטִיּוֹת וְדַמְיוֹנוֹת. וְלָכֵן עָקַר גְּדוֹל בְּקִנְיָן הַתּוֹרָה הוּא לְשִׁמּוֹשׁ חֲכָמִים אֲמִתִּיִּים, וְלִהְעֲשׂוֹת כְּאִסְקוּפָה הַנְּדַרְסֵת לְרַגְלֵיהֶם, וְרַק כֶּף יְכוּלִים לְהַשִּׁיג קִנְיָן הַתּוֹרָה. וּמִיָּבֵא (אוֹצֵר הַמִּדְרָשִׁים): גְּדוֹל שְׁמוּשׁ תּוֹרָה יוֹתֵר מִלְמוּדָהּ, שְׁכֵן מְצִינּוּ בִיהוֹשֵׁעַ, שְׁנֵאמַר: וַיֵּצֵן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן,

חֲכָמִים, בְּדִקְדוּקַת חֲבָרִים, וּבְפִלְפּוּל הַתְּלַמִּידִים, בִּישׁוּב, בְּמִקְרָא, בְּמִשְׁנָה, בְּמִיעוּט סְחוּרָה, בְּמַעוֹט

'תְּלַמִּידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה' אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֲלֵא 'מִשְׁרַת מֹשֶׁה', וּמָה שְׁרוּת הִנֵּה מִשְׁרַתוֹ? הִנֵּה נוֹטֵל אֶת הַדְּלִי וְאֶת הַכַּלְגִּים (כַּלִּים שֶׁל הַכַּלָּן), וּמוֹלִיכּוֹ לְפָנָיו לְבֵית-הַמֶּרְחֵץ. אֲשֶׁרֵי מִי שְׁזוּכָה לְשִׁמּוֹשׁ תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, וְדִיקָא עַל-יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה לְשִׁלְמוֹת קִנְיָן הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּדִקְדוּקַת חֲבָרִים: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ אֶל קִנְיָן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי חֶבֶר טוֹב, כִּי אֵין עוֹד דְּבָר יוֹתֵר חָשׁוּב לְאָדָם בְּקִנְיָן הַתּוֹרָה כְּמוֹ חֶבֶר טוֹב. וְלֹא בְּחִנּוּם שְׂאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרִכּוֹת סג): עֲשׂוּ כְתוּת כְּתוּת וְעַסְקוּ בַתּוֹרָה, לְפִי שְׂאֵין הַתּוֹרָה נִקְנִית אֲלֵא בְּחִבּוּרָה, כְּדַרְבֵּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מֵאֵי דְכְּתִיב (וַיִּמְהֹוּ ג, לו): "חֶרֶב אֶל הַבָּדִים וְנוֹאֲלוּ", חֶרֶב עַל שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, שְׂיוֹשְׁבִים בְּדַבְדּוּב וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׂמִטְפָּשִׁים. כִּי כְּשִׁלּוּמֵדִים עִם חֲבָרִים, זֶה מְקַשֶּׁה וְזֶה מְתַרֵץ עַד שֶׁמִּתְלַבֶּנֶת הַסִּגְיָה. וְלָכֵן זֶהוּ דְבָר גְּדוֹל לְלַמֵּד בְּחִבּוּרָתָא. וְרַבְּנּוּ ו"ל אָמַר (לְקוּשִׁי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן לר), שְׁבִיאוֹתֵר צָרִיכִין נִקְדַּת הַחֶבֶר, בְּבַחֲיִנַת "וּמְקַבְּלִין דִּין מִן דִּין", כִּי כָּל אֶחָד מִקְּבָל נִקְדַּת אַחֲרַת מְהַרְבַּ הַצְּדִיק שְׁבַדוֹר, וְצָרִיכִים לְקַבֵּל אֶת כָּל הַנִּקְדוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

וּבְפִלְפּוּל הַתְּלַמִּידִים: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ אֶל קִנְיָן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי פִלְפּוּל הַתְּלַמִּידִים, כִּי אָדָם צָרִיף לְהַקִּים תְּלַמִּידִים, וְלִלְמַד אוֹתָם, שְׁזֶה נִקְרָא תּוֹרָה לְשִׁמָּה, כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (סְפָה מט:): מֵאֵי דְכְּתִיב (מְשַׁלִּי לֵא, כו): "פִּיָּה פְתַחַה בְּחִכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָה", וְכִי יֵשׁ תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד וְיֵשׁ תּוֹרָה שְׂאִינָה שֶׁל חֶסֶד? אֲלֵא תּוֹרָה לְשִׁמָּה — זֹהִי תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד, שְׁלֵא לְשִׁמָּה — זֹהִי תּוֹרָה שְׂאִינָה שֶׁל חֶסֶד. אֵיכָּא דְאָמְרֵי תּוֹרָה לְלַמְדָּה — זֹהִי תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד, שְׁלֵא לְלַמְדָּה — זֹהִי תּוֹרָה שְׂאִינָה שֶׁל חֶסֶד. נִמְצָא, בְּזֶה שְׂמִלְמֵדִים תְּלַמִּידִים, זֶה תּוֹרָה לְשִׁמָּה, וְזֶה תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד. וּמָה גַּם כְּשִׁלּוּמֵדִים עִם תְּלַמִּידִים וּמְפַלְפְּלִים בְּדַבְרֵי הָרַב, מְקַשִּׁים מִמֶּנּוּ קִשְׁיוֹת, עַל-יְדֵי-זֶה גַּם הָרַב מִתְחַדֵּד. וּכְמֵאמָרָם ו"ל (תַּעֲנִית ו'): וּמִתְלַמִּידֵי יוֹתֵר מִכָּלֵם. וְאָמַר רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק ב', סִימָן ז'), שְׂיֵשׁ לְהָרַב מִקִּיף, וּכְשִׁלּוּמֵד עִם תְּלַמִּידִים, מוֹצִיא אֶת הַפְּנִימִי לְתַלְמִידִים, וְהַמִּקִּיף שְׁלוֹ חוּזֵר לְהִיּוֹת פְּנִימִי. וְכֵן בְּכָל פַּעַם כְּשִׁמּוֹצִיא אֶת הַפְּנִימִי, נִכְנָס מִקִּיף חֲדָשׁ, וְעַל-יְדֵי-זֶה הוּא מְשַׁכֵּיל בִּיּוֹתֵר; הֵינּוּ, כִּי מָה שְׁהָאָדָם כְּבָר יוֹדַע, זֶה נִקְרָא פְּנִימִי, שְׁזֶה בְּפְנִימִיּוֹת שְׁכָלוֹ וְחֲכָמָתוֹ, וְנִשְׁאָר לוֹ מִקִּיף שְׁעֵדִין לֹא מִבִּין, וּכְשִׁמּוֹצִיא אֶת הַפְּנִימִי לְתַלְמִידִים, עַל-יְדֵי-זֶה נִכְנָס הַמִּקִּיף אֶל הַפְּנִימִי, וְזוּכָה לְמַקְיִפִין חֲדָשִׁים, וְכֵן בְּכָל פַּעַם. נִמְצָא, כְּשִׁלּוּמֵדִים עִם תְּלַמִּידִים, וּבְפִרְט כְּשֶׁהַתְּלַמִּידִים מְפַלְפְּלִים עִם רַבָּם, אֲזִי הָרַב מִתְחַדֵּד מִחוּ תְּמִיד. וְלָכֵן עַל-יְדֵי פִלְפּוּל הַתְּלַמִּידִים זוֹכִין אֶל קִנְיָן הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בִּישׁוּב: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיג קִנְיָן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי יִשׁוּב, הֵינּוּ שְׂיִהִיָּה מִיִּשְׁבַּ בְּדַעְתּוֹ, כִּי הַתּוֹרָה אֵינָה נִקְנִית אֲלֵא בִּישׁוּב הַדַּעַת, שְׂיוֹשֵׁב עַל מְקוֹם אֶחָד,

ואינו הולך ממקום למקום, וכן אינו נודד, ומסיר את כל הטרדות והבלבולים ממנו, וזעירין אינון שזוכים לזה; כי מרב הצרות והתלאות שעוברים על תלמידי חכמים בדורות הללו, אשר אין לתאר ואין לשער כלל, ואף על-פי-כן זכו למסור את נפשם להקים ישיבות ולהרבות בתלמידים, ומתוך הטרדות והבלבולים שלהם התאמצו לבוא לישוב הנעת, וברחו מכל מה שעבר עליהם באותה עת, והתרכזו בלמודים שלמדו, כי כשהאדם לומד, הוא צריך לישוב את עצמו היטב היטב, ולבוא אל ישוב אמתי, והבן למעשה.

במקרא: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין לך טוב מלמוד מקרא, ורבנו ז"ל קרא את ספר התנ"ך: ספר המוסר שלי, ומלבד שלמד כל שבוע פרשת השבוע: שנים מקרא ואחד תרגום עם פרוש רש"י ז"ל כנהוג, עוד זאת התמיד מאד בלמוד תנ"ך, וגם הזהיר את אנשי שלומנו, שיהיו רגילים לקרא בכל יום שעור בתנ"ך. וצריך שתדע, אהובי, בני! שהכל לכל הוא אין סוף ברוך הוא, כי מה שאתה רק רואה, שומע ומרגיש, זה אלקותו יתברך, פי דומם, צומח, חי, מדבר, זה לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא, ואי אפשר להשיגו, אלא על-ידי תורה. ולכן נוהגים הצדיקים הקדושים, כשהם רוצים לגלות את אמתת מציאותו יתברך בעולם, שתופסים פסוק במקרא, ודורשים עליו גלוי אלקות, פי המקרא הוא כמו כד השואב בו מים, כך כל פסוק יכולים לפרש אותו בפשט, רמז, דרש, סוד, בשבעים פנים, וזה סוד כ"ד ספרים, שהוא סוד כ"ד, ששואב בו מ"א דאוניותא. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה יד, סימן ד); ויותר מהמה, בני, הזהר; אמר הקדוש-ברוך-הוא, כ"ד ספרים כתבתי לך, הזהר ואל תוסף עליהם, למה? "עשות ספרים הרבה אין קץ", כל מי שקורא פסוק שאינו מכ"ד ספרים, כאלו קורא בספרים

החיצונים, הוי "הזהר עשות ספרים הרבה", שכל העושה כן, אין לו חלק לעולם הבא; כי הכ"ד ספרים שהם ספרי התנ"ך — מפי הגבורה נתנו, ועל-פני יסוד גדול בקנין התורה, להיות בקי בתנ"ך, ובפרט בחמשה חמשי תורה צריכים להיות בקיאים היטב, פי כל התנ"ך מצוות פתובות שם, וכל תורה שבצל-פה מפרשת את התנ"ך מצוות, ושאר דרושי התורה שדורשים חכמינו הקדושים במקרא. ולכן מה טוב ומה נעים להיות בקי במקרא, שכל גופי תורה תלויים בה, והבן למעשה.

במשנה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנין התורה הוא למוד משנה, אשר בה כלולה כל תורה שבצל פה, ואם היה האדם יודע מה זה למוד משניות, היה תמיד לומד משניות. פי כך אמרו חכמינו הקדושים (ויקרא רבה, פרשה ו, סימן ג): אין כל הגליות הללו מתכנסות אלא בזכות משניות. ועקר הגלות הוא חסרון אמונה, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימן ז); פי המאמין האמתי, שמאמין שאין בלעדיו יתברך כלל, אצלו לא שיה בכלל גלות, פי הוא דבוק בחי החיים בו יתברך, וממשיך על עצמו אור וזיו ודבקות האין סוף ברוך הוא. וזהו שאמרו (והר בראשית מב): מאן דקארי ותני שית סדרי משנה, דא הוא מאן דידע לסדרא ולקשרא קשורא ויחודא דמאריה כדקא יאות, אלין אינון דמקדשין שמא קדישא דמאריהון בכל יומא תדיר. ולכן אשרי מי שזוכה ללמד בכל יום ח"י פרקים משניות, שעל-ידי-זה הורג את יצרו. ובאמת משה רבנו בעצמו גנוז במשניות, כמובא (והר בראשית כו): אתקבר משה לבר מארעא קדישא, וקבורתא דליה משנה איהי, ולא ידע גבר ית קבורתיה עד יומא הדין, קבורתא דליה משנה דשלטא על מטרוניתא, דאיהי קבלה למשה; הינו שמשה רבנו גנוז בתוך ששה סדרי משנה, שזו קבלה למשה

מסיני. משנ"ה אותיות משה נ', הינו שמשה רבנו זכה להגיע אחר-כך אל שער נ', ומי שזוכה ללמד בכל יום הרבה משניות, שהוא אחד מקניני התורה, על-ידי-זה ממשיך על עצמו אור משער נ', ומשה רבנו נתעבר בו. והבית-יוסף זכה להגיע למדרגתו, שיבוא אליו מגיד מן השמים ללמד עמו, מפני שהיה גורס הרבה פרקים משניות ביום, והיה יכול לסיים שלשים ארבעים פרקים ביום אחד. ולכן, אהובי, בני!

מֵאַחַר שֶׁעָבַר עָלֶיךָ מֵהַ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג, בְּמַעוֹט שָׁנָה, בְּמַעוֹט

שְׁעָבַר, וְאַתָּה רוֹצֵה לְקַנֹּת קַנְיַן הַתּוֹרָה, חֹזֵר חֹזֵר הַרְבֵּה בְּמַשְׁנֵיּוֹת, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה. בְּמַעוֹט סְחוּרָה: צְרִיךְ שִׁתְּדַע, אַהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר יְסוּד גְּדוֹל בְּקַנְיַן הַתּוֹרָה הוּא לְמַעַט בְּעַסְק, וְלִהְרַבּוֹת בְּלִמּוּד תּוֹרָה, כִּי לֹא תִמָּצֵא אֶת הַתּוֹרָה בְּזֶה שֶׁמְסַתְּבֵב סָחֵר סָחֵר לַעֲשׂוֹת מְסַחֵר, וְכָל רֵאשׁוֹ מִנְחָ רַק אֵיךְ לְהַרְוִיחַ כֶּסֶף, כִּי בְּאֵמֶת מִי שֶׁרוֹצֵה לְקַנֹּת לַעֲצֻמוֹ קַנְיַן הַתּוֹרָה, צְרִיךְ לְמַעַט בְּעַסוּק וְלִהְרַבּוֹת בַּתּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה בְּעַצְמָה תִּשָּׂאָר עִמּוֹ תָּמִיד, כִּי טוֹב סָחֵרָה מִכָּל סְחוּרָה, וְכַמְּאֲמָרֵם ו"ל (תְּנַחֲמָא תְּרוּמָה ג') עַל הַפְּסוּק (מְשַׁלֵּי ד, ב): "כִּי לֶקַח טוֹב נִתְּתִי לָכֶם", בְּנֵהֵג שְׁבַע עוֹלָם, אָדָם שֶׁהוּא לְנֵה מִן אַחֲרִים וְלֶקַח סְחוּרָה, יוֹצֵא לְדֶרֶךְ, פְּעָמִים שֶׁהוּא מְפַסֵּד, אֲבָל סְחוּרָה שֶׁל תּוֹרָה אֵינּוּ כֵן, לְמַד אָדָם מִכָּאן פֶּרֶק אֶחָד וּמִכָּאן פֶּרֶק אֶחָד, מִכָּאן מְסַכֵּת אַחַת וּמִכָּאן מְסַכֵּת אַחַת, וְהוּא מְשַׁתְּפֵר בָּהֶם, הוּי "כִּי לֶקַח טוֹב נִתְּתִי לָכֶם". דָּבָר אַחֵר: "כִּי לֶקַח טוֹב", לְמִי שֶׁעוֹשֶׂה פֶּרֶק מְטִיָּה וְהוּא מְשַׁתְּפֵר, פְּעָמִים שֶׁעוֹמֵד בְּדוֹ, פְּעָמִים אֵינּוּ עוֹמֵד, אֲבָל הַתּוֹרָה עוֹמֵדֶת לוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא, הוּי "כִּי לֶקַח טוֹב נִתְּתִי לָכֶם". וּבְאֵמֶת מִי שֶׁלֹּא רוֹצֵה לְהַטְעוֹת אֶת עַצְמוֹ, צְרִיךְ לְגַנֵּב בְּכָל יוֹם זְמַן לְלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, אֵף שֶׁהוּא עָסוּק בְּעַסְק וּבְמִשְׁאָ וּמִתֵּן, אֲשֶׁר גִּלְהָ לְנוֹ רַבְּנוֹ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן רַפּוֹ), שֶׁזֶה מֵהַ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שְׁבַת ל.א.), שֶׁשׁוֹאֲלִים אֶת הָאָדָם: קִבְּעַת עֵתִים לַתּוֹרָה, 'קִבְּע' הוּא לְשׁוֹן גְּזֻלָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מְשַׁלֵּי כב, כג): "וְקִבְּעֵ אֶת קִבְּעֵיהֶם נִפְשָׁ", הֵינּוּ שֶׁשׁוֹאֲלִים אֶת הָאָדָם אִם גֹּזֵל מֵהַזְּמַן שֶׁהֵיָה טְרוּד בְּעַסְקוֹ — עֵתִים לַתּוֹרָה, כִּי צְרִיךְ הָאָדָם לְחַטֵּף וְלִגְזֹל עֵתִים לַתּוֹרָה מִתּוֹךְ הַטְּרָדָה וְהַעֲסָק, שֶׁזֶה מֵהַ שֶׁהִזְהִירָנוּ הַתַּנָּא, שְׂאֵי אֲפָשֵׁר לְהַגִּיעַ לְקַנְיַן הַתּוֹרָה, אֲלֵא בְּמַעוֹט עַסְק, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּמַעוֹט דֶּרֶךְ אֶרֶץ: צְרִיךְ שִׁתְּדַע, אַהוּבִי, בְּנִי! שְׂאֵי אֲפָשֵׁר לְהַגִּיעַ לְקַנְיַן תּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, וְכַמְּאֲמָרֵם ו"ל (מְכִילֵתָא מִשְׁפָּטִים): פְּסוּתָהָ כְּמִשְׁמַעוֹ, וְעוֹנָתָהּ זוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ. כִּי הַזְּיוּג נִקְרָא דֶּרֶךְ אֶרֶץ, וְכֵן הוּא (קַהֲלַת רַבָּה, פְּרָשָׁה ט', סִימָן ט'): מַעֲשֵׂה שִׁמְתָה אֲשֶׁתוֹ שֶׁל רַבִּי טְרַפּוֹן, וְכַשְׁנִסְתֵּם הַגּוֹלָל, אָמַר לְאַחֲוָתָהּ בְּתוֹךְ הָאָבֵל: הַכְּנִסִי וְגַדְלִי אֶת בְּנֵי אַחֲוָתָךְ, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁכְּנִסָּה, לֹא נֵהֵג בָּהּ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אֲלֵא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכֵן הוּא (תַּנָּא דְּבֵי אֵלֶיהוּ וּזְטָא, פֶּרֶק ג'): ד' מִדוֹת בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ: יֵשׁ שְׁנוֹשָׂאִין אִשָּׁה לְשֵׁם זְנוּת, לְשֵׁם גְּדֻלָּה, לְשֵׁם מָמוֹן, לְשֵׁם שָׁמַיִם. וְכָל זֶה כִּי אִם אָדָם מְמַעַט בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, אֲזִי כָּל רֵאשׁוֹ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה. וְחֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים עָשׂוּ גְּדֵר גְּדוֹלָה לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים, כְּמִאֲמָרֵם ו"ל (בְּרִכוֹת כב.): שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַלְמִידֵי חֲכָמִים מְצוּיִים אֲצֵל נְשׁוֹתֵיהֶם כְּתַרְנַגּוּלִים. וְלִכֵּן אִם אַתָּה רוֹצֵה, אַהוּבִי, בְּנִי, לְקַנֹּת קַנְיַן הַתּוֹרָה, רֵאֵה לְדַבֵּק אֶת עַצְמְךָ בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְתִשְׁמַר עַל דְּבַר זֶה מְאֹד. וְאָמַר "בְּמַעוֹט דֶּרֶךְ אֶרֶץ", וְלֹא אָמַר "לְהִיּוֹת פְּרוּשׁ", כִּי אֵין זֶה רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי אֲדַרְבֵּה אָדָם צְרִיךְ לְהִיּוֹת שְׂמוּר בְּבְרִיתוֹ, וְלֹא יִהְיֶה פְּרוּשׁ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בַּפְּגָם הַבְּרִית, שֶׁזֶה עוֹן חֲמוּר מְאֹד, וּמֵה גַם שֶׁעוֹבֵר עַל לָאוֹ שֶׁל "וְעִנְתָהּ לֹא יִגְרַע" (שְׁמוֹת כא, י'); וְעֵינֵי רַמְבַּ"ם (פֶּרֶק ל') מֵהַלְכוֹת שְׁבַת, (תַּלְמָה יד). וְכֵן הוּא בְּשִׁלְחַן עֲרוּךְ (אַרְח חֲיִים, סִימָן רפ, סְעִיף א'): עוֹנֵת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַבְּרִיאִים מְלִיל שְׁבַת לְלִיל שְׁבַת, עֵינֵי שָׁם.

וְעַל-כֵּן אָמַר רַק "בְּמַעוֹט דְּרַף אֲרִיז" וְלֹא לְהִיּוֹת פְּרוּשׁ לְגַמְרִי, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂה.

בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְקַנְנֵן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי שְׂמַמְעֵט בְּתַעֲנוּגֵי הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה; כִּי בְּאֵמֶת מִי שְׂדָבוּק בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲצִלוֹ לֹא שִׁיף שׁוּם תַּאוּוֹת, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן נא), אֲשֶׁר אֵין מִשְׁגַּ כְּזֶה תַּאוּוֹת, לְאָכַל וְלִשְׁתּוֹת צְרִיכִים בְּשִׁבִיל בְּרִיאוֹת הַגּוּף, לְהִתְחַתֵּן צְרִיכִים כְּדֵי לְהוֹלִיד יְלָדִים, רַק שְׂצָרִיכִים לְהִתְנַהֵג בְּהֵם בְּקַדְשָׁה. וְלִכֵּן אֵי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְקַנְנֵן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי "מַעוֹט תַּעֲנוּג", שְׂלֹא יִהְיֶה לוֹ שׁוּם תַּעֲנוּג שֶׁל הַבְּלִי עוֹלָם הַזֶּה, כָּל תַּעֲנוּגוֹ יִהְיֶה תַּעֲנוּג רּוּחָנִי, לְהַשִּׁיג אֶת אֵמֶת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ — הֵן בְּאֲכִילָה וְשִׁתְיָה, שְׂאֵז נַעֲשֵׂה יַחִיד קְדוּשָׁא בְּרִיף הוּא וְשִׁכְנִתִּיהָ אֶפִּין בְּאֶפִּין, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹתֵר"ן, חֶלֶק א', סִימָן סב), וְכֵן בַּעֲנַנֵּן זְוִיג, שְׂאֵז נַעֲשֵׂה יַחִיד עֲלִיוֹן מְאֹד, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹתֵר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן לב); נִמְצָא, שְׂכָל הַתַּעֲנוּג שֶׁל אָדָם צְרִיף לְהִיּוֹת רַק תַּעֲנוּג רּוּחָנִי, וְלֹא תַּעֲנוּג גְּשָׁמִי שֶׁל הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂה.

בְּמַעוֹט שְׁנָה: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְקַנְנֵן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי מַעוֹט שְׁנָה, כִּי אֵין עוֹד דְּבַר שְׂמוֹנֵעַ אֶת הָאָדָם מִלְמוּד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה כְּמוֹ הַשְּׁנָה. וְאָמַר רַבְנּוּ ו"ל (סְפָר־הַמִּדּוֹת, אוֹת שְׁנָה, סִימָן ב'): עַל-יְדֵי רַבּוּי הַשְּׁנָה וְהַתְּנוּמָה, עַל-יְדֵי-זֶה דּוּחַפִּים אוֹתוֹ מִמְרַכְבָּה דְּקַדְשָׁה, וְנִשְׁתַּנָּה פְּנֵיו וְנִתְקַלְקַל צֶלֶם אֱלֹקִים, כִּי רַבּוּי הַשְּׁנָה מִלִּשְׁנָן אֶת הַמַּחַ. וְאָמַר רַבְנּוּ ו"ל (סְפָר־הַמִּדּוֹת, אוֹת מְמוֹן, סִימָן צא): הַרְבֵּה שְׁנָה מְבִיאָה אֶת הָאָדָם לְיְדֵי עֲנִיּוּת; כִּי בְּאֵמֶת הַשְּׁנָה בָּאָה מִהַעֲצָבוֹת וְהַדְּכָאוֹן, שֶׁהוּא עוֹזֵב אֶת עֲצָמוֹ, וְרוֹאֶה כְּאִלוֹ הוּא לֹא יִצְלַח, בְּשִׁבִיל זֶה נַעֲשֵׂה עֲצָלָן וְיִשָּׁן; כִּי רַבּוּי הַשְּׁנָה בָּא מִדְּכָאוֹן פְּנִימִי, כִּי לְהַפְּךָ, אָמַר רַבְנּוּ

ו"ל (סְפָר־הַמִּדּוֹת, אוֹת עֲצָלוֹת, סִימָן ב'): עַל-יְדֵי זְרִיזוֹת — מְסִיר אֶת הַשְּׁנָה, וּמְחִיָּה אֶת הַמַּחֲזִין. וְלִכֵּן אֵי אֶפְשָׁר לְקַנְנֵן תּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי מַעוֹט שְׁנָה. וְאָמַרו חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פָּרָשָׁה יז, סִימָן ה'): תְּחִלַּת מְפָלָה שְׁנָה, דְּמִף לִיָּה וְלֹא לְעֵי בְּאוֹרֵיתָא, וְלֹא עֲבִיד עֲבִידתָא. כִּי מִי שְׂיִשָּׁן הַרְבֵּה, הוּא אֵינוֹ עוֹבֵד וְאֵינוֹ לוֹמֵד תּוֹרָה, וְאֵין לוֹ כְּלוּם בְּחִיָּו. וְלְהַפְּךָ — כְּשֶׁאָדָם שְׂמַח, הוּא אֵינוֹ צְרִיף לִישָׁן, וּכְעִין שְׂאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (סְפָה נג): כְּשֶׁהֵינּוּ שְׂמַחִים בְּשִׂמְחַת בֵּית הַשְּׂוֹאֲבָה, לֹא רָאִינוּ שְׁנָה בְּעֵינֵינוּ, כִּי רַבּוּי הַשְּׂמִיחָה מְבַטֵּל אֶת הַשְּׁנָה. וְלִכֵּן אֵי אֶפְשָׁר לְקַנְנֵן תּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי מַעוֹט שְׁנָה, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂה.

בְּמַעוֹט שִׁיחָה: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיג קַנְנֵן תּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי מַעוֹט שִׁיחָה, כִּי אֵין עוֹד דְּבַר שְׂעוּקָר אֶת הָאָדָם כְּמוֹ שְׂמַדְבַּר דְּבָרִים בְּטָלִים. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (פְּסָחִים קיג): הַפֶּה בְּנִבְלָתָא וְלֹא תִהְפֹּךְ בְּמַלְיָה. יוֹתֵר טוֹב שְׂאָדָם יִהְפֹּךְ בְּנִבְלָה מִשְׂיִהְפֹּךְ בְּדָבָרִים שֶׁל מַה בְּכָף, שְׂרַק הוֹרְסִים אֶת הָאָדָם. וּבִפְרָט מִי שְׂרוּצָה לְקַנְנֵן לְעַצְמוֹ קַנְנֵן תּוֹרָה, עֲלָיו לְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ לֹא לְדַבֵּר עִם אֶף אֶחָד. וְכַמְאָמְרָם ו"ל (חֲלִין פט): מַה אֲמַנּוֹתוֹ שֶׁל אָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה? יִשִּׁים עֲצָמוֹ כְּאֵלֶם; יָכוֹל אֶף לְדַבְרֵי תּוֹרָה? תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: "צִדֵּק תְּדַבְּרוּן"; כִּי אֵין עוֹד דְּבַר שְׂמַנְתֵּק אֶת הָאָדָם מִלְמוּד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה כְּמוֹ דְּבָרִים בְּטָלִים; כִּי מִי שְׂמַפְקִיר אֶת דְּבוּרוֹ, וּמְדַבֵּר אֶת כָּל הָעוֹלָה עַל רּוּחוֹ, מַחוּ מִתְּבַלְבֵּל לְגַמְרִי, וְאֵינוֹ זוֹכֵה לְצַמְצֵם אֶת עֲצָמוֹ אֶל הַתּוֹרָה שְׂלוּמֵד. וְכַמּוֹ שְׂאָמַר רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹתֵר"ן, חֶלֶק א', סִימָן לח) עַל הַפְּסוּק (תְּהִלִּים קמח, ח): "רוּחַ סְעָרָה עָשָׂה דְּבָרוֹ", מִי גוֹרֵם לְאָדָם רוּחַ סְעָרָה בְּמַחוּ? הַדְּבוּר שְׂמַפְקִיר. וְרוֹאִים בְּחוּשׁ, שְׂמִי שְׂמַפְקִיר אֶת דְּבוּרוֹ לְדַבֵּר אֶת כָּל הָעוֹלָה עַל רּוּחוֹ, סִימָן שֶׁהוּא מַעֲרָעֵר בְּדַעְתּוֹ. וְלֹא בְּחַנּוּם

שְׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (פְּסָחִים צ.ט): יָפָה שְׂתִיקָה לַחֲכָמִים, קָל וְחֹמֶר לְשֹׁפְשִׁים, שְׁנֹאֲמַר (מְשָׁלִי יז, כח): "אָוִיל מִחֲרִישׁ — חָכָם יִחְשָׁב". וְעַל-כֵּן אִם אַתָּה רוֹצֶה, אֲהוּבִי, בְּנִי, לְזָכוֹת לְהִגִּיעַ אֵל קַנְיָן הַתּוֹרָה, קִבַּל עַל עֲצֻמָּךְ לֹא לְדַבֵּר אֶלָּא מֵה שְׁמַכְרַח לָךְ, וְלֹא לְהִתְחִיל לְדַבֵּר עִם בְּנֵי-אָדָם, אֶלָּא אִם שׂוֹאֵל אוֹתָךְ אָדָם מִשְׁהוּ — תַּעֲנֶה לוֹ, אֲכַל אַתָּה אֵל תִּתְחִיל לְדַבֵּר עִם אִף אֶחָד, וְאִז אִף אֶחָד בְּעוֹלָם לֹא יוּכַל לָךְ. כְּמוֹ שְׂגָלָה לָנוּ רַבְנוּ י"ל (סֵפֶר-הַמִּדּוֹת, אוֹת מְרִיבָה, סִימָן לה): מִי שֶׁהוּא עֲצוּר

שִׂיחָה, בְּמַעוֹט שְׂחֹק, בְּאֶרֶץ אַפִּים, בְּלֵב טוֹב, בְּאִמּוּנַת חֲכָמִים, בְּקִבְלַת הַיְסוּרִין, הַמְּכִיר אֶת

בְּמַלְיָן, לֹא יוּכַל אוֹתוֹ שׁוּם אָדָם. וְכָלֵל זֶה תִּחְדִּיר בְּדַעְתָּךְ, שְׁעַם וּפְנֻחִים אִף פְּעַם לֹא מְצַלְיָחִים, פִּי כָל אֶחָד רוֹצֶה לְצַאת צוֹדֵק. וְלָכֵן אֶפְלוּ שְׂתַרְאָה לוֹ שֶׁהֲצַדֵּק עִמָּךְ, הוּא לֹא יִקְבַּל מִמָּךְ, וְחִבָּל עַל הַזְּמַן הַיָּקָר. וְלָכֵן לָמָּה לָךְ לְהַפְגִּס אוֹתוֹ בְּפְנֻחִים?! תִּהְתֵּל בּוֹ, וְתִגִּיד לוֹ: אַתָּה צוֹדֵק, וְכָךְ הוּא יַעֲזֹב אוֹתָךְ, וְאַתָּה תוּכַל לְלַמֵּד תּוֹרָה; פִּי בְּאִמַּת אִי אֶפְשָׁר לְזָכוֹת לְקַנְיָן הַתּוֹרָה, אֶלָּא כְּשֶׁמְמַעֵט בְּשִׂיחָה. וְאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (מְכִילְתָא מִשְׁפָּטִים): הַמִּתְגַּנֵּב מֵאַחַר חִבְרוֹ, וְהֵלֵךְ לְשָׁנוֹת בְּדַבְרֵי תּוֹרָה, אִף-עַל-פִּי שְׁנִקְרָא גִנֵּב, הֲרִי זֶה זָכָה לְעֲצָמוֹ, וְעַלְיוֹ הוּא אוֹמֵר (שָׁם ו, ל): "לֹא יִבוֹזוּ לְגִנֵּב פִּי יִגְנֹב". לְסוּף נִמְצָא מִתְמַנֶּה עַל הַצְּבוּר וַיִּשְׁלַם שְׁבַע-עֲתִים, שְׁנֹאֲמַר (שָׁם לא): "אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ יִתֵּן", וְאִין שְׁבַע-עֲתִים אֶלָּא דַּבְרֵי תּוֹרָה, שְׁנֹאֲמַר (תְּהֵלִים יב, ז): "אֲמַרְוֹת ה' אֲמַרְוֹת טְהוֹרוֹת כְּסָף צְרוּף בְּעַלְיִל לְאַרְץ מְזֻקָּק שְׁבַע-עֲתִים"; פִּי הִרְבֵּה פְּעָמִים בָּא אָדָם וּמְפָרִיעַ לָךְ לְלַמֵּד, וּמְסַפֵּר לָךְ סִפּוּרִים, אוֹ נִכְנָס עִמָּךְ בְּפְנֻחִים, אִזִּי הַעֲצָה — לְהִתְגַּנֵּב מִחִבְרוֹ וְלוֹמַר לוֹ כָּל מִינֵי תְרוּצִים, שֶׁהוּא צָרִיף לְלַכֵּת לְכָאן וּלְכָאן, וְאִף-עַל-פִּי שְׁנִקְרָא גִנֵּב, שְׁגוֹנֵב אֶת דַּעְתּוֹ, עִם כָּל זֹאת גִּנֵּב לְעֲצָמוֹ, פִּי זָכָה אִז לְלַמֵּד הִרְבֵּה תּוֹרָה. וְרַק זֶה מֵה שִׁישָׂאָר מִמֶּנּוּ. וְלָכֵן מֵה לָךְ לְהַפְגִּס בְּדַבְרִים בְּטָלִים וְשֵׁל מֵה בְּכָךְ?! הַדְּבַק אֶת עֲצֻמָּךְ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, וְאִז תִּזְכֶּה לְכָל טוֹב אֲמַתִּי וְנִצְחִי, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה. בְּמַעוֹט שְׂחֹק: צָרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי בְּנִי! אֲשֶׁר אִי אֶפְשָׁר לְזָכוֹת לְקַנְיָן הַתּוֹרָה, אֶלָּא כְּשֶׁבוֹרַח מִשְׂחֹק שֵׁל הֶבֶל, פִּי דִרְךְ הַפְּסִילִים שְׁעוֹסְקִים תְּמִיד בְּשְׂחֹק וְהַתּוֹל, וְכֵן הוּא בְּכָל מִשְׁחָקִים שֵׁל הֶבֶל, כְּגוֹן: הַמְּשַׁחֵק בְּקַבְיָה, וְשִׁתִּית זֵין, שְׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (סוּטָה ז): הִרְבֵּה זֵין עוֹשֶׂה, הִרְבֵּה שְׂחֹק עוֹשֶׂה; שְׁזֵה מֵה שְׁגוֹרָם לְאָדָם לְעַבֵּר עֲבֻרוֹת, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. וְאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (אֲבוֹת, פָּרָק ג'): שְׂחֹק וְקִלּוֹת רֹאשׁ מְרַגְלִים אֶת הָאָדָם לְעַרְוָה; וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר לְקַבַּל אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא בְּמַעוֹט שְׂחֹק. וְאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פָּרָשָׁה מַב, סִימָן א'): אִין שְׂחֹק הָאִמּוּר [בְּעַגְלָה] אֶלָּא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת וְשִׁפְיכוֹת דְּמִים. וּמִנִּין לְשְׂחֹק שֶׁהוּא שְׁפִיכוֹת דְּמִים? שְׁנֹאֲמַר (שְׁמוֹאל בִּיב, יד): "יִקּוּמוּ גַּא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחָקוּ לְפָנֵינוּ", וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת — מִנִּין? שְׁנֹאֲמַר (בְּרַאשִׁית לט, יז): "בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעֵבְרִי לְצַחֵק בֵּי" וְגו'. וְלָכֵן צָרִיכִים לְהַשְׁמֵר מֵאֵד מִשְׂחֹק שֵׁל הַתּוֹל, שְׁאִינוּ מְבִיא אֶת הָאָדָם אֶל שׁוּם דְּבַר, רַק אֵל גִּלּוּי עֲרִיּוֹת וְשִׁפְיכוֹת דְּמִים וּכְפִירוֹת וְאַפִּיקוֹרְסוֹת, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבָן. וְלָכֵן רֹאה, אֲהוּבִי, בְּנִי! לְבַרַח מִשְׂחֹק שֵׁל הַתּוֹל, וְאִף פְּעַם אֵל תַּעֲמַד בְּמִקּוֹם שֵׁל לִיצְנִים. וְאֲמַר רַבְנוּ י"ל (סֵפֶר-הַמִּדּוֹת, אוֹת אֲמַת, סִימָן מז): מִי שֶׁשׁוֹמֵר אֶת עֲצָמוֹ מִשְׂחֹק שֵׁל הַתּוֹל, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא אִישׁ אֲמַת. וְזֶה יְבִיא אוֹתָךְ לְזָכוֹת אֵל קַנְיָן הַתּוֹרָה, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה. בְּאֶרֶץ אַפִּים: צָרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! שְׁאִי אֶפְשָׁר לְזָכוֹת לְקַנְיָן הַתּוֹרָה, אֶלָּא עַל-יַדֵּי מִדַּת אַרְיִכַת אַפִּים שֶׁהוּא סְבֻלְנוֹת, שְׁאֲמַר רַבְנוּ י"ל (לְקוּיִטִּי-מִהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן קנח), אֲשֶׁר אִי אֶפְשָׁר לְהִגִּיעַ לְאַרְיִכַת אַפִּים אֶלָּא עַל-יַדֵּי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא אֲמוּנָה, כְּמֵאֲמָרָם י"ל (כְּתוּבוֹת קי:):

בְּבִקְעָה, כִּי יִהְיֶה אָדָם עוֹסֵק בְּדַבְרֵי תוֹרָה. כִּי צְרִיכִים עֲקֻשָׁנוֹת גְּדוֹלָה בְּלִמּוּד תוֹרָה, וְרַק עַל-יְדֵי אַרְיכוֹת אַפִּים וְסִבְלָנוֹת זוֹכִים לְהַשִּׁיג קִנְיַן תוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּלֵב טוֹב: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! שְׂאֵי אֶפְשֶׁר לְהַשִּׁיג קִנְיַן הַתּוֹרָה אֲלֵא עַל-יְדֵי לֵב טוֹב; כִּי אָדָם צְרִיף תְּמִיד לְהִסְתַּפֵּל בְּעֵיִן טוֹבָה גַם עַל הַזּוּלָת, כִּי יֵשׁ בְּגִי-אָדָם שְׂרוּצִים רַק הֵם בְּעֵצְמָם לְלַמֵּד וְלֹא אֲכַפֵּת לָהֶם מִהַזּוּלָת, כִּי אֵין לָהֶם לֵב טוֹב, וְלָכֵן אֵינָם זוֹכִים לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, כִּי עֲקָר קִנְיַן הַתּוֹרָה, שְׂיִהְיֶה לוֹ לֵב טוֹב גַּם לְלַמֵּד לְאַחֵרִים, וְכַמְאָמְרָם ו"ל (סָפָה מַט): מֵאֵי דְכִתִּיב (מְשָׁלִי לֹא, כו): "פִּיָּה פִּתְחָה בְּחֻכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָה", וְכִי יֵשׁ תוֹרָה שֶׁל חֶסֶד, וְיֵשׁ תוֹרָה שְׂאֵינָה שֶׁל חֶסֶד? אֲלֵא תוֹרָה לְשִׁמָּה — זוֹ הִיא תוֹרָה שֶׁל חֶסֶד, וְשִׁלָּא לְשִׁמָּה — זוֹ הִיא תוֹרָה שְׂאֵינָה שֶׁל חֶסֶד, אֵיכָא דְאִמְרֵי תוֹרָה לְלַמְדָּה — זוֹ הִיא תוֹרָה שֶׁל חֶסֶד, שְׁלֹא לְלַמְדָּה — זוֹ הִיא תוֹרָה שְׂאֵינָה שֶׁל חֶסֶד. וְכֵן אָמְרוּ (סְנֵהֲרִין צַט): הַלּוּמֵד תוֹרָה וְאֵינּוּ מְלַמְדָּה — זֶה הוּא דְבַר הַנְּזִ"ה בְּזָה. וְסִפְר מוֹהֲרַנ"ת ו"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן קִיט), שְׂרַבְנוּ ו"ל הַפְּלִיג בְּמַעֲלַת הָאָדָם שְׁחַפֵּץ גַּם שֶׁהַשְּׂנִי יִלְמַד וְיַעֲסֹק בְּעַבּוּדַת ה' יִתְפַּרֵּץ; כִּי יֵשׁ אַנְשִׁים שְׂמָאֵד מְצַמְצָמִים בְּדַעְתָּם, וְיֵשׁ לָהֶם רַע לֵב, וְלֹא אֲכַפֵּת לָהֶם מִזּוּלָתָם כָּלֵל. וְלָכֵן אֲשַׁרֵּי מִי שְׂזוּכָה לְלֵב טוֹב, וְאֵז יִזְכֶּה לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, כִּי יִלְמַד בְּעֵצְמוֹ וְיִלְמַד גַּם לְאַחֵרִים. כִּי בְּזָה שְׂמִלְמָדִים גַּם לְאַחֵרִים, נִשְׁאַרְת אֲצִלוֹ הַתּוֹרָה, וְזוּכְרָה הֵיטֵב. וְאֵינּוּ דוֹמָה מִי שְׁלוּמֵד עִם אַחֵרִים בְּלֵב טוֹב כְּמוֹ שְׁלוּמֵד רַק עִם עֵצְמוֹ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּאִמוּנַת חֻכְמִים: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֶפְשֶׁר לְזַכּוֹת לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי אִמוּנַת חֻכְמִים. וְזֶה הִנֵּה הַיְסוּד אֲצִל רַבְנוּ ו"ל, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהֲרַן, חֶלֶק א', סִימָן סא): עַל-יְדֵי אִמוּנַת חֻכְמִים יְכוּלִים לְהוֹצִיא מִשְׁפָּטֵינוּ לְאוּר. שְׁזֶה (דְּבָרִים יז,

כֹּל הַדָּר בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל דּוֹמָה כְּמִי שְׂיֵשׁ לוֹ אֲלוֹהֵי; וְזֶה הִנֵּה עֲקָר תְּשׁוּקַת מֹשֶׁה רַבְּנוּ לְהַפְּגֵם לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂאָמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (סְנֵהֲרִין קִיא): עַל הַפְּסוּק (שְׁמוֹת לא, ח): "וַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקְד אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה"; מָה רָאָה? אַרְץ אַפִּים רָאָה, שְׂבְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל זוֹכִים לְאִמוּנָה וְלְאַרְיכוֹת אַפִּים. וְכַבְּאֵמַת זֶה תְּלוּי בְּזָה, כְּפִי שְׂאָדָם חֲזָק בְּאִמוּנָה בּוֹ יִתְפַּרֵּץ, וְיִוֹדַע וְעַד, אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדֵיו יִתְפַּרֵּץ כָּלֵל, וְהַכֵּל לְכָל אֲלֵקוֹת גְּמוּר הוּא, אֵז הוּא מְאַרְיָף אֶף עַל כָּל מָה שְׂעוֹבֵר עָלָיו. וְזֶהוּ שְׂאָמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרַאשִׁית רַבָּה, פָּרָשָׁה טז, סִימָן ד'): "וַיִּזְהַב הָאָרְצֵי הַהִיא טוֹב", מְלַמֵּד שְׂאֵין תוֹרָה כְּתוּרַת אַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא חֻכְמָה כְּחֻכְמַת אַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, מֵאַחַר שְׂבְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל זוֹכִים לְאַרְיכוֹת אַפִּים, וְאֵי אֶפְשֶׁר לְהַגִּיעַ לְקִנְיַן תוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי אַרְיכוֹת אַפִּים. וְלָכֵן, אֱהוּבִי, בְּנִי! אִם אַתָּה רוֹצֵה לְזַכּוֹת לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, רָאָה לְהִיּוֹת מְאַרְיָף אֶף, וְכַמוֹ שְׂכַתוּב (בְּרַאשִׁית מַט, טו): "וַיִּרְא מְנוּחָה כִּי טוֹב וְאֵת הָאָרְצֵי כִּי נַעֲמָה, וַיֵּט שְׂכָמוֹ לְסִבְלָה וְגו', וַיִּדְרָשׁוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרַאשִׁית רַבָּה, פָּרָשָׁה צח, סִימָן יב): "וַיִּרְא מְנוּחָה כִּי טוֹב" — זוֹ הַתּוֹרָה, שְׂנִגְאָמַר (מְשָׁלִי ד, ב): "כִּי לָקַח טוֹב גַּתִּי לְכֶם", וְאֵת הָאָרְצֵי כִּי נַעֲמָה" — זוֹ הַתּוֹרָה, שְׂנִגְאָמַר (אֵיּוֹב יא, ט): "אֲרַכָּה מְאַרְצֵי וְגו', וַיֵּט שְׂכָמוֹ לְסִבְלָה" — עֲלָה שֶׁל תוֹרָה. וְזֶה הִנֵּה יִשְׁשַׁכֵּר, שְׂהִיָּה מְמִית עֵצְמוֹ בְּאַהֲלָה שֶׁל תוֹרָה, וְזָכָה שְׂהַתּוֹרָה נִתְקַיְמָה עַל יְדוֹ; כִּי אֵי אֶפְשֶׁר לְהַגִּיעַ לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי אַרְיכוֹת אַפִּים, לְעִשׂוֹת אֵת עֵצְמוֹ כְּשׁוֹר לְעַל וְכַחֲמוֹר לְמִשְׂא, בְּסִבְלָנוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד, כְּמוֹכָא ו"ל (תְּנָא דְבֵי אֵלֵיהּ רַבָּה, פָּרָק כ'): אֲשַׁרֵּי אָדָם שְׂשֵׁם עֵצְמוֹ כְּשׁוֹר לְעַל וְכַחֲמוֹר לְמִשְׂוִי, וְיֵשֵׁב וַיִּהְיֶה בְּדַבְרֵי תוֹרָה בְּכָל יוֹם תְּמִיד, מִיַּד רוּח־הַקְּדוֹשׁ שׁוֹרָה עָלָיו, וְתוֹרָתוֹ בְּתוֹף מְעִי. וְכֵן אָמְרוּ (תְּנָא דְבֵי אֵלֵיהּ זוּטָא, פָּרָק א'): לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם כְּשׁוֹר לְעַל וְכַחֲמוֹר לְמִשְׂוִי, כְּבַהֲמָה שְׂהִיא חוֹרְשַׁת

(יא): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", כי מכל הלמודים שאדם לומד צריך שיקבל ויציא מהם משפטי אמת, שלא יהיה בכחינת משפט מעקל, דהינו שיקבל וילמד מכל הלמודים שלומד משפטי הנהגות, שידע איך להתנהג — הן לעצמו והן לאחרים, שמתנהגים לפי דעתו, כל אחד ואחד כפי בחינתו, כפי הממשלה והרבנות שיש לו, הן לרב והן למעט. וכל זה זוכים על-ידי אמונת חכמים. ולכן אי אפשר לזכות לקנין התורה, אלא על-ידי אמונת חכמים. וצריכים לבקש הרבה את הקדוש-ברוך-הוא, שיזכה לאמונת חכמים. וכתב מוהרנ"ת ו"ל (לקוטי-הלכות, חוקת מטלטלין, הלכה ה', אות כ') בענין של אמונת חכמים תלוי קיום כל התורה בלה; פי אי אפשר לזכות לקיום התורה, ולהפיר את הבורא יתברך שמו, פי אם על-ידי אמונת חכמים, שהם הצדיקים האמתיים, שכבר שברו את יצרם לגמרי, עד שזכו להשיג רזי עולם, להבין ולהשיג את כל המעשה הנעשה תחת השמש; פי באמת כל העולם ומלואו מלא רזין וסודות נוראים ונשגבים מאד, ואפלו מי שאינו צדיק, רק הוא בר דעת אמתי, ומאמין באמת, יוכל להבין מרחוק נפלאות הבורא ונוראותיו, שהם מלאים כל העולם; פי בכל הבריאה בכלליות ובפרטיות, ובכל מה שנעשה בכל יום, בכלם יש חכמה עמקה ונפלאה, כמו שכתוב (תהלים קד, כד): "כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קניגוד", דהינו חכמת התורה, שהיא עקר החכמה; נמצא, שיש בכל דבר חכמות התורה הקדושה, והתורה מלאה רזין ורזין דרזין עד אין קץ, והיא מלבשת בכל הדברים שבעולם. על-פני בודאי בכל דבר שבעולם בכלל ובפרט יש בהם רזין נשגבין מאד מאד, ועל זה התפלא דוד ואמר (תהלים צב, ו): מה גדלו מעשיך הונ"ה מאד צמקו מחשבותיך; וכתוב (שם קד): "מה רבו מעשיך הונ"ה כלם בחכמה עשית"; ועקר

הכונה על חכמת התורה שמלאה רזין עלאין, לא כמו שטועים המחקרים, שנאמר, חס ושלום, על חכמותיהם; פי באמת גם בתוך כל החכמות יש פנימיות ופנימיות דפנימיות. ועל-פני נקראות חכמותיהם, אפלו מה שמשיגין לפעמים איזו אמת, הפל נקרא חכמות חיצוניות, כמו למשל פשמיג בחכמתו, שהעולם הוא כדור, או טבע האויר שמתפשט ובורח על-ידי חם האש וכיוצא בזה, אינו משיג פי אם הדבר כמו שהוא, שנודע לו האמת שהאויר בורח ומתפשט מפני האש, ועל-ידי-זה עושה כמה פלים ותחבולות נפלאות, אבל טעם הדבר — מדוע הטבע כך באויר? זה נעלם מכל החכמים מאד, פי טעמי הטבע נעלם מכל החכמים, ועל-פני נקרא פת חכמתם: חכמות החיצוניות, כי בפנימיות אין יודעין דבר, ומרב טעותם הם רוצים להטעות את הבריות פאלו גם כל סודות הקבלה הקדושה פלולים בחכמותיהם החיצוניות, המוטעות על-פי-רב, כידוע להם בעצמן, שעדין לא השיגו שום דבר בברור, פי אם חכמת ההנדסה והמספר וכו', וכאשר הם בעצמם מוכרחים להודות על זה, אוי לטועים פאלה. ואין צריכין לסתר שטיות פאלה שהם פנגד אמונת ישראל, פי אנו מאמינים בפנימיות התורה שבכל מצוה ובכל אות נאות מהתורה יש רזין ורזין דרזין נוראים ונשגבים עד אין קץ, כמו שכתוב (תהלים קיט, צו): "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד", וכתוב (שם קכט): "פלאות עדותיך", וכתוב (איוב יא, ט): "ארפה מארץ מדה ורחבה מני ים", ואפלו בכל הדברים שבעולם, יש בהם רזין נפלאים, פי כל דבר מקבל חיות מחכמת התורה שמלאה רזין, פי הד' וסודות: אש, רוח, מים, עפר, שהם סוד קיום דומם, צומח, חי, מדבר, שהם כלל הבריאה, ושרשם הוא סוד ד' אותיות שם הונ"ה ברוך הוא, שהם סוד: טעמים, נקודות, תגין, אותיות. ויש טעם נפלא

וּכְמוֹס לְכָל דָּבָר וְדָבָר מִפְּרִטֵי הַטְּבַע, כִּי בְּאֵמֶת אֵין שׁוּם טְבַע כְּלָל, כִּי הַטְּבַע מִתְּנַהֵג בְּחֻקְמָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּהַשְׁגָּחָה נִפְלְאָה, וְכִּי הַטְּבַע שֶׁהַשָּׁמַיִם יִתְבַּרֵּךְ הַעֲלִים זֹאת מִדַּעַת הַבְּרִיּוֹת בְּשִׁבִיל הַבְּחִירָה; כִּי עֵקֶר הַבְּחִירָה תְּלוּי בְּזוֹה, שְׂאִין רוֹאִין הַהַשְׁגָּחָה בְּאַתְגָּלְיָא, וְיִכּוֹל הַטּוֹעָה לְטַעוֹת, שְׂיֵשׁ טְבַע, מִקְרָה וּמִזָּל, חֵס וְשְׁלוֹם. אֲבָל אָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִדְשָׁנוּ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּמִצְוֹתָיו, וְהַבְּדִילָנוּ מִן הַתּוֹעִים, וְנִתְּן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת עַל-יְדֵי מֹשֶׁה רַבְּנוּ, עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, וְעַל-יְדֵי צְדִיקוֹ הָאֱמֶתִיִּים שֶׁפָּרְשׁוּ לָנוּ הַתּוֹרָה כְּפִי קִבְּלָתָנוּ מִחֻכְמֵי הַמִּשְׁנָה וְהַתְּלֻמוֹד, לִידַע וּלְהֶאֱמִין שֶׁהַכֹּל בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית, וְדָבָר גְּדוֹל וְדָבָר קָטָן אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מִעֲצָמוֹ, אֲלֵא מִמְּנוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרָא אֶת הָעוֹלָם, וּמְנַהִיגוֹ בְּכָל יַעַת בְּחֻקְמָה נִפְלְאָה בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית עַל-יְדֵי אוֹתִיוֹת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, שֶׁבָּהֶם בְּרָא וּמְנַהִיג הַכֹּל בְּנִפְלְאוֹתָיו הַנוֹרָאוֹת. וְעַל-כֵּן בְּכָל דָּבָר שֶׁבָּעוֹלָם בְּכָל וּבְפֶרֶט, יֵשׁ בּוֹ רְזִין עֲלָאִין, אִף מִחֻמַּת שֶׁכָּל זֶה נַעֲלַם מִהָעוֹלָם מְאֹד, מִחֻמַּת גְּשָׁמִיּוֹת עֲכִירוֹת מַעֲשִׂיהֶם, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה נִתְּעַבֵּר הַשֶּׁכֶל, עַל-כֵּן אֵין שׁוּם אָדָם יוֹדֵעַ מַה נַּעֲשֶׂה בְּעוֹלָם בְּכָל יַעַת, עַל-כֵּן הָעֵקֶר הוּא אֱמוּנַת חֻכְמֵי אֱמֶתִיִּים, שֶׁהֵם צְדִיקֵי אֱמֶת שֶׁשָּׁבְרוּ אֶת גּוֹפֵם לְגַמְרֵי, עַד שֶׁזָּכּוּ לְהַשִּׁיג רְזִין עוֹלָם וְסִתְרֵי נִסְתָּרוֹת הַבְּרִיאָה, כִּי מֵרַב דְּבִקּוּתָם בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, נִתְגַּלָּה לָהֶם עֵצֶם אֱמֶתֶת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, הַמְּלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ הַבְּרִיאָה כְּלֵה: דּוּמָם, צוּמָח, חֵי, מְדַבֵּר, שֶׁהֵם לְבוּשׁ לְגַבֵּי הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא. וְצְדִיקִים כְּאֵלוֹ שֶׁזָּכּוּ לְהַגִּיעַ לָזֶה, כָּל מַעֲשִׂיהֶם וְדַבּוּרֵיהֶם יֵשׁ בְּזֶה רְזִין נִפְלְאִים, וְאֵינוֹ פְּשוּט כְּלָל, כִּי הֵם יוֹדְעִים מַה שֶׁעוֹשִׂים וּמְדַבְּרִים, לֹא כְּמוֹ הַמוֹן-עִם שֶׁעוֹשִׂים וּמְדַבְּרִים, וְאֵינָם יוֹדְעִים כְּלָל פְּנִימִיּוֹת מַעֲשִׂיהֶם וְדַבּוּרֵיהֶם, עַד הֵיכֵן הַדְּבָרִים מַגִּיעִים. עַל-כֵּן עַל-יְדֵי שֶׁמְאֱמִינִים בָּהֶם, שֶׁכָּל דַּבּוּרֵיהֶם וּמַעֲשִׂיהֶם אֵינוֹ פְּשוּט, אֲלֵא יֵשׁ בָּהֶם רְזִין, עַל-יְדֵי-זֶה עֵקֶר יְחִוֵּד קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא

וּשְׁכַנְתִּיהָ, שְׂזָה עֵקֶר תְּקוּן כָּל הָעוֹלָמוֹת, וּמְכַטֵּל כָּל הַדֵּינִים, כִּי בְּזֶה תְּלוּי קִיּוּם כָּל הַתּוֹרָה, כִּי עַל-יְדֵי-זֶה מְאֱמִין שֶׁבְּכָל הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם, יֵשׁ בָּהֶם רְזִין וְסִתְרֵי נִסְתָּרוֹת, וְכִּי שְׂאִין אָנוּ מְבִינִים אוֹתָם, מִחֻמַּת גְּשָׁמִיּוֹת גּוֹפְנוֹ, כִּי הֲלֹא זֶה הַצְּדִיק שֶׁשָּׁבַר אֶת גּוֹפּוֹ, יוֹדֵעַ בְּאֵמֶת מַה שֶׁעוֹשֶׂה וּמְדַבֵּר, כִּי בְּכָלֵם יֵשׁ רְזִין, אֲבָל אֲנַחְנוּ עַל-יְדֵי טְנוּף מַעֲשִׂינוּ בְּחֻטְאֵינוּ הַמְּרַבִּים, נִתְּעַבֵּר שְׁכַלְנוּ, עַד שְׂאִין אָנוּ מַשִּׁיגִים כְּלוּם. וְלָכֵן צְרִיכִים לְהִתְחַזֵּק בְּאֱמוּנַת חֻכְמֵי, לִידַע שֶׁהֵם כֵּן יוֹדְעִים מַה שֶׁהֵם מְדַבְּרִים וְעוֹשִׂים, אִף שְׁלָנוּ קִטְנֵי עֲרֵף אֵין שׁוּם מַשְׁגַּב מַעֲשִׂיהֶם וּבְדַבּוּרֵיהֶם. וְזֶה עֵקֶר קִנְיַן הַתּוֹרָה, שְׂזוֹכִים דִּיקָא עַל-יְדֵי אֱמוּנַת חֻכְמֵי. וְלָכֵן, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! אִם אַתָּה רוֹצֵה לְזַכּוֹת לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, תִּחַזַּק אֶת עֲצָמְךָ בְּאֱמוּנַת חֻכְמֵי, וְתִסְלַק אֶת דַּעְתְּךָ הַמְּדַמָּה לְגַמְרֵי, וְעַל-יְדֵי-זֶה תִּזְכֶּה לְהַכִּין וּלְהַשְׁכִּיל בְּדַבְּרֵי הַחֻכְמֵי הָאֱמֶתִיִּים, צְדִיקֵי הַדּוֹר, הַמְּלַמְּדִים אוֹתָנוּ אִיךָ לְקַיֵּם אֶת רְצוֹן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַל-יְדֵי קִיּוּם מְצוּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דִּיקָא, וְהֵם אֲשֶׁר מְגַלִּים לָנוּ רְזִין וְסִתְרֵי תּוֹרָה, אֲשֶׁרֵיהֶם וְאֲשֶׁרֵי דְבִקְיָהֶם, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

בְּקִבְּלַת הַיִּסּוּרִין: צְרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר אִם אַתָּה רוֹצֵה לְקַנּוֹת קִנְיַן תּוֹרָה, עֲלֶיךָ לְקַבֵּל אֶת כָּל הַיִּסּוּרִין הָעוֹבְרִים עֲלֶיךָ בְּזֶה הָעוֹלָם; כִּי בְּאֵמֶת הַצְּלַחַת הָאָדָם הִיא כְּשִׁבּוּרָח וְכִּי אֵל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְאֵינוֹ מְסַתְּפֵל עַל כָּל מַה שֶׁעוֹבֵר בְּזֶה הָעוֹלָם, כִּי רַבְּנוּ וְ"ל גְּלָה לָנוּ (לְקוּטֵי-מוֹהֲרֵ"ן, חֵלֶק ב', סִימָן קִיט), אֲשֶׁר הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא הַגִּיהֵנוּם, וְכִפִּי שֶׁעוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד יִסּוּרִים מְרורים, אֵין שׁוּם עוֹלָם הַזֶּה כְּלָל. וְלָכֵן אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁבּוּרַח תְּמִיד אֵל תוֹךְ הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, וְאֵינוֹ מְטַעֵה אֶת עֲצָמוֹ, כִּי וְכִי זֶה מַה שֶׁיִּשְׁאָר מִהָאָדָם. וְכִּבְּר אֶמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (תְּנָא דְּבֵי אֵלֵיהוּ רַבָּה, פְּרָק ו'): אִם רְאִיתָ שְׂיִסּוּרִים מִמְּשֻׁמְשִׁים וּבָאִים עֲלֶיךָ, רוּץ לְחֻדְרֵי תּוֹרָה, וּמִיד הַיִּסּוּרִים בּוֹרְחִים מִמֶּךָ; כִּי עַל-יְדֵי יִסּוּרִים

הָאָדָם בּוֹרַח יוֹתֵר וַיּוֹתֵר אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ, כַּמּוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן סה): כְּשֶׁאָדָם מְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, אִז טוֹב לוֹ, כִּי הָרִי הוּא בְּטֵל אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ, וְאַחַר כֵּן כְּשֶׁחֹזֵר אֶל הַמְּצִיאוֹת, אִז מְרַגֵּישׁ כֹּל מִיְּנֵי יְסוּרִים. וְעֲצָתוֹ — לְבַרַח אֶל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וּלְחַדֵּשׁ חֲדוּשֵׁי תּוֹרָה, כִּי רַק עַל-יְדֵי תּוֹרָה אָדָם יָכוֹל לְקַרֵּר אֶת הַיְסוּרִים שְׁעוֹבְרִים עָלָיו, וְלִכְּנֹן אֵי אֲפָשֶׁר לְזַכּוֹת לְקַנְּנוֹ הַתּוֹרָה אֲלֵא כְּשֶׁמִּקְבֵּל אֶת

מְקוֹמוֹ, וְהַשְׂמִחַ בְּחֻלְקוֹ, וְהַעוֹשֶׂה סִיג לְדַבְרָיו,

הַיְסוּרִים בְּאַהֲבָה, וְאֵינּוּ קוֹרָא תְּגַר עָלָיו יִתְבַּרֵּךְ, וְכַמְאַמְרֵם ז"ל (פסיקתא רבתי): אֲשֶׁרִי אָדָם שֶׁנִּגְעוּ בּוֹ יְסוּרִים, וְכַבֵּשׁ רַחֲמָיו וְלֹא קָרָא תְּגַר. וְכֵן אָמְרוּ חַכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תנא דבי אליהו רבה, פרק ב'): הַמְּבַעֵט בְּיְסוּרִים כּוּפְלִין אוֹתָן עָלָיו. וְלִכְּנֹן אֲשֶׁרִי מִי שְׁבוֹרַח תָּמִיד אֶל תּוֹף הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וּמִקְבֵּל עָלָיו כֹּל מֵהַ שְׁעוֹבֵר עָלָיו, וְעַל-יְדֵי-זֶה בְּעֲצָמוֹ יִסְתַּלְקוּ מִמֶּנּוּ כֹּל הַיְסוּרִין, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

הַמְּפִיר אֶת מְקוֹמוֹ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר מִי שְׂרוּצָה לְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ קִנְיֵן הַתּוֹרָה, צְרִיף לְהִיּוֹת מְפִיר אֶת מְקוֹמוֹ. וּבְדַרְךָ כָּלֵל וְנִכְנָסִים בְּאָדָם דְּמִיוֹנוֹת שֶׁל שְׂוֹא וְהִבֵּל וְשֶׁל הַתְּנַשְׂאוֹת, כְּאֵלוֹ מִי יוֹדֵעַ מֵהַ הוּא, כִּי הַגָּאוּה וְהַגְּדֻלָּה נִדְּבָקוֹת בְּאָדָם, וְכֹל אֶחָד יֵשׁ בּוֹ יֵשׁוֹת וְגֵאוּת, וְנִדְמָה לוֹ כְּאֵלוֹ הוּא מְשֵׁהוּ, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִפְרָד, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, מִהַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה; כִּי אֵי אֲפָשֶׁר לְקַנּוֹת קִנְיֵן הַתּוֹרָה, אֲלֵא כְּשֶׁהוּא מְפִיר אֶת מְקוֹמוֹ, שְׂיודֵעַ שֶׁהוּא כְּלוּם, כִּי אֵין הַתּוֹרָה מִתְקַיֶּמֶת אֲלֵא בְּמִי שְׂדַעְתּוֹ שְׂפֵלָה עָלָיו, וְכַמְאַמְרֵם ז"ל (תענית ז'): לְמָה נִמְשְׁלוּ דְבָרֵי תּוֹרָה לְמִים, דְּכַתִּיב (ישעיה נה, א): "הוֹי כֹּל צָמֵא לָכוּ לְמִים", לוֹמֵר לָךְ, מֵהַ מִים מְנִיחִין מְקוֹם גְּבוּהַ וְהוֹלְכִין לְמְקוֹם נְמוּךְ, אֵף דְּבָרֵי תּוֹרָה אֵין מִתְקַיֶּמִין אֲלֵא בְּמִי שְׂדַעְתּוֹ שְׂפֵלָה. וְרוֹאִים, שְׂעַל-פִּי-רֹב הָאָדָם הוּא מִתְנַשֵּׂא וְחוֹשֵׁב מִי יוֹדֵעַ מֵהַ הוּא, וְזֶה מֵהַ שְׂמִפְרִיד אוֹתוֹ מִלְּהַשִּׁיג קִנְיֵן הַתּוֹרָה. וְלִכְּנֹן מִי שְׂבִאָמֶת רוּצָה לְזַכּוֹת לְקַנְּנוֹ הַתּוֹרָה, צְרִיף שְׂיִהְיֶה מְפִיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְיִזְכֹּר הֵיטֵב אֶת אֲשֶׁר חָטָא וּפָגַם בְּנִשְׁמָתוֹ, וְיִחְזוֹר בְּתַשׁוּבָה שְׂלֵמָה, וְיִבְרַח אֶל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְאִז יִמְחַל לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא, כַּמְאַמְרֵם ז"ל (ירושלמי ראש השנה, פרק ד', הלכה ח'): כִּינֵן שְׂקַבְּלַתֶם עֲלֵיכֶם עַל תּוֹרָה, מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאֵלוֹ לֹא חָטָאתֶם מִימֵיכֶם; אֲבָל לְזֶה צְרִיף לְהִיּוֹת מְפִיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְלֹא יִדְמָה לְעֲצָמוֹ כְּאֵלוֹ הוּא מְשֵׁהוּ, אֲלֵא עָלָיו לְזַכֵּר הֵיטֵב אֶת מַעֲשָׂיו הַמְּגִנִּים שְׂעֲשֵׂה עַד עַכְשָׁו, וְיִחְזוֹר בְּתַשׁוּבָה שְׂלֵמָה אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ, וְלֹא יִחַפֵּץ בְּשׁוּם כְּבוֹד, רַק יִהְיֶה מְפִיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִהְיֶה נִכְלָל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְיִזְכֶּה לְקַנְּנוֹ הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

וְהַשְׂמִחַ בְּחֻלְקוֹ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֲפָשֶׁר לְזַכּוֹת לְקַנְּנוֹ הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי שְׂאֵינּוּ מְבַלְבֵּל אֶת עֲצָמוֹ מִהַזוּלַת, כְּמוֹ שְׂגֻלָּה לָנוּ רַבְּנּוּ ז"ל עַל הַפְּסוּק (יתחקאל לג, כד): "אֶחָד הִיָּה אֲבֵרָהֶם", שְׂאֲבֵרָהֶם אָבִינוּ עָבַד אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא רַק עַל-יְדֵי בְּחִינַת אֶחָד, שְׂלֹא הִסְתַּכֵּל עַל שׁוּם בְּרִיָּה שְׂבָעוּלָם. וְכֵן צְרִיף לְהִיּוֹת אֲצֵל כֹּל אֶחָד — לֹא לְהַתְּבַלְבֵּל מִהַזוּלַת בְּשׁוּם פְּנִים וְאִפֹּן, אֲסוּר לְהִסְתַּכֵּל עַל אֲחֵרִים כָּלֵל, וְכַמּוֹ שְׂגֻלָּה לָנוּ רַבְּנּוּ ז"ל (ספרי-מעשיות, מעשה ט', מִהַחֲכֵם וְחַס), שְׂהִתֵּם הִיָּה רְגִיל לוֹמֵר: "זֶה מַעֲשֵׂה שְׂלוֹ וְזֶה מַעֲשֵׂה שְׂלִי", וְאֵף פַּעַם לֹא רָצָה לְהַתְּבַלְבֵּל מִהַזוּלַת, וְכֵן צְרִיף לְהִיּוֹת בְּקִנְיֵן הַתּוֹרָה, לֹא לְהַתְּבַלְבֵּל מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׂבָעוּלָם, אֲלֵא יִהְיֶה שְׂמִחַ בְּחֻלְקוֹ, וְאֵף שֶׁהוּא רוֹאֵה שְׂחֻבְרֵי קוֹלְטִים אֶת הַלְּמוּד מֵהַר, וְלוֹ הוֹלֵךְ כֹּל-כֵּן קָשָׁה, אֲסוּר לוֹ לְהַתְּבַלְבֵּל מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׂבָעוּלָם, אֲלֵא צְרִיף לְהִיּוֹת שְׂמִחַ בְּחֻלְקוֹ, וְאֵפְלוֹ הוּא קָשָׁה הַבְּנָה, וְחֻבְרֵי קְלֵי הַבְּנָה, וּמֵהַ שְׂלוֹקֵם לְהֵם שְׂעָה לְהַבִּין, לוֹקֵחַ לוֹ עֶשֶׂר שְׂעוֹת לְהַבִּין, עִם כֹּל זֹאת אֲסוּר לְהַתְּבַלְבֵּל מִשׁוּם דְּבַר, וְאִז יִזְכֶּה לְהַגִּיעַ לְקַנְּנוֹ הַתּוֹרָה. וְכֹל זְמַן שְׂאָדָם לֹא שְׂמִחַ בְּחֻלְקוֹ, הוּא רַחוּק

יעשה את עצמו כחמור לעל וכשור למשא, וילמד וילמד תורה, ולא יחזיק טובה לעצמו כלל, שזה עקר השלמות לקנות קנין התורה, כי ברגע שהאדם חושב בעת למודו טובת עצמו, ומכל שכן כשילמד את אחרים, יש לו איזו פגמה פרטית, ועל-ידי-זה לא יוכל לקנות קנין התורה. כי באמת שלמות האדם היא לבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, עד שלא יהיה לו שום מחשבה וכונה עצמית כלל, אלא יהיה בטל ומבטל אל עצם עצמיות אלקותו יתברך, והתורה הקדושה היא חכמתו יתברך, ולכן כשהאדם רוצה לזכות לקנין התורה, צריך לבטל את עצמו לגמרי אל תוך הלמוד, וכניס את עצמו לגמרי בתוך התורה הקדושה, ועל-ידי-זה הוא נכלל בחכמתו יתברך. וכשילמד באפן הזה, ומכל שכן כשילמד באפן הזה, שאינו מחזיק טובה לעצמו, אלא יודע שהכל ממנו יתברך, על-ידי-זה דיקא קונה קנין התורה, וזוהי להפיל באין סוף ברוך הוא, והבן למעשה.

אהוב: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לקנות קנין התורה, אלא כשאוהב את עצמו, כי יש בני-אדם שנפלו בעיני עצמם, עד שאין להם שום אמונה בעצמם, ולכן אינם מאמינים שיכולים להשיג קנין התורה, כי הם קטנים בעצמם, ואמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן סא): כמו שהאדם צריך להאמין בהקדוש-ברוך-הוא, פן צריך להאמין גם בעצמו; כי יש צדיקים שיש עליהם מחלקת, מחמת שאין להם אמונה בעצמן, ואינם מאמינים בחדושי תורה שלהם שהם מחדשים, ואינם מאמינים שיש לה יתברך שעשועים גדולים מחדושים שלהם, ועל-ידי-זה שאין להם אמונה בחדושים של עצמם, על-ידי-זה מתרשלים בחדושים שלהם. ועל-פן באה עליהם מחלקת. וכן אמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פו), שיש שאין להם אמונה

מקנין התורה, כי התורה הקדושה היא מתנה לכלל ישראל, ולא שיכת רק לאחד, וכל אחד ואחד יש לו שיכות אל התורה, ולכן אסור לו להתבלבל מהזולת, אלא יהיה שמח בחלקו, ואפלו שחבריו לומדים הרבה ומצליחים, והוא לומד מעט ואינו מצליח, אסור לו להשבר, אלא עליו להסתפל רק על עצמו, ולא להתבלבל מהזולת, ואם ילך בדרך ובאפן זה, אז יזכה לקנין התורה, והבן למעשה.

והעושה סיג לדבריו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע לקנין התורה, אלא כשזוכה לעשות סיג לדבריו, הינו שלא כל דבר הוא צריך להוציא מפיו; כי באמת קדם שאדם זוכה להשיג השגת התורה, אמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן יב), צריך לעבר בדרך ספקות ובלבולים, קדם שמברר ומלבן הדבר, ואלו הספקות והבלבולים הם בחינת עין הדעת טוב ורע, ועל-פן קדם שזוכים לקנין התורה, עליו לעשות סיג לדבריו, כי לא כל דבר הוא צריך לרשם, כי עד שמבררים בברור את הסגיה או את ההשגה או את החדוש, לוקח הרבה זמן, ואם יכתב את כל הספקות והבלבולים שלו, על-ידי-זה יתבלבל לגמרי. ולכן אי אפשר להגיע לקנין התורה, אלא על-ידי שעושה סיג לדבריו, כי עד שזוכה לברר מה שרוצה לחדש, צריך לעבר הרבה בלבולים. וזה הסיג והצמצום שחייבים לפני שמבררים את הסגיה או את ההשגה או את החדוש שרוצה להגיע אליו, והבן למעשה.

ואינו מחזיק טובה לעצמו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מי שרוצה לקנות לעצמו קנין התורה, צריך לבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, ולא ירצה שום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך; כי כשילמד תורה, יהיה למודו לשמה, לשם אל עולם, וכן כשילמד לאחרים, לא יהיה לו שום פגמה עצמית, אלא

בַּעֲצָמָם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (סוֹסָה מח:) עַל הַפְּסוּק (זְכַרְיָה ד, י): "כִּי מִי בָז לַיּוֹם קִטְנוֹת"; מִי גָרַם לְצַדִּיקִים שִׁיתְּבֹזְבוּ שְׁלַחֲנָם לְעַתִּיד לְבוֹא? קִטְנוֹת שְׁהִיתָה בָּהֶם; כִּי הִרְבֵּה פְעָמִים הָאָדָם אֵינוֹ מֵאֲמִין בַּעֲצָמוֹ, שֶׁהוּא חָשׁוּב בַּשָּׁמַיִם, וְעַל־יְדִי־זֶה הוּא מִתְרַשֵּׁל בְּתוֹרָה וּבַחֲפִלָּה, כִּי אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה וְקִיּוּם הַמְּצוּוֹת שָׁלוּ עוֹשִׂים רַעַשׁ בַּשָּׁמַיִם, הָיָה נִזְהָר בְּזֶה מְאֹד. וְאָמַר רַבֵּנוּ

ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן קכה) על הפסוק (דברי-הימים-ב' יז, ו):
וְאֵינוֹ מִחֲזִיק טוֹבָה לְעֲצָמוֹ, אֶהוּב, אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, אוֹהֵב אֶת הַצְּדָקוֹת,
 "וַיִּגְבְּהָ לְבוֹ בְּדַרְכֵי

הַנְּוִי"ה", שֶׁבְּדַרְכֵי ה' יִתְבַּרְךָ צְרִיכִים לְהַגְבִּיחַ אֶת עֲצָמוֹ, וְלֹא לְשַׁבֵּר אֶת עֲצָמוֹ, אֲשֶׁר זֶה מְאֹד חָשׁוּב בְּקִנְיַן הַתּוֹרָה — לְהִיּוֹת אֶהוּב, הֵינּוּ לְאַהֲבָה אֶת עֲצָמוֹ, וְלִידַע שֶׁהוּא גַם־כֵּן חָשׁוּב בַּשָּׁמַיִם, וְגַם הַתּוֹרָה שְׁלוֹמֵד וּמְחַדֵּשׁ, חֲשׁוּבָה אֲצֵל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְדִיָּקָא עַל־יְדִי־זֶה זוֹכִין לְקַנְיַן הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֶפְשָׁר לְקַנּוֹת קַנְיַן הַתּוֹרָה, אֲלֹא כְּשֶׁמְחַדִּיר בַּעֲצָמוֹ אֶהֱבַת הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ, שֶׁהוּא נוֹתֵן הַתּוֹרָה, כִּי כָּל שֶׁאָדָם מִתְגַּבֵּר בְּאַהֲבַת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא יִתְבַּרְךָ שְׂמוֹ, כֵּן נִדְבָק בּוֹ יִתְבַּרְךָ, כִּי הָאֱהָבָה הָאֲמִתִּית זֹה הַדְּבָקוֹת, וְהַתּוֹרָה הִיא חֲכָמְתוֹ יִתְבַּרְךָ, וְלִכְן כָּל שֶׁאָדָם אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, כֵּן נִדְבָק בְּקַנְיַן הַתּוֹרָה וְאוֹהֵב לְלַמֵּד; כִּי בְּאֲמַת אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵי יִתְבַּרְךָ כָּלֵל, וְהַכֵּל לְכָל אֲלָקוֹת גְּמוּר הוּא, וְהַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה הִיא חֲכָמְתוֹ יִתְבַּרְךָ, שֶׁהוּא יִתְבַּרְךָ מְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה. וְלִכְן כְּשֶׁאָדָם מִתְחַזֵּק בְּאַהֲבַת הַמָּקוֹם, נִכְנָס בּוֹ תְּמִידוֹ דְּאוֹרִיתָא, שְׂרוּצָה לְלַמֵּד תְּמִיד אֶת הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה. וְכַעֲיַן שֶׁאָדָם אוֹהֵב אֶת אָבִיו, וְחָשׁוּב בְּעֵינָיו כֹּל מֵה שֶׁאָבִיו אוֹמֵר, וְהוּא שׁוֹקֵד עַל שְׁפָתוֹת אָבִיו, כְּמוֹ־כֵן וְיֹתֵר מִכֵּן בְּאֵין עֲרִף כָּלֵל, מִי שֶׁאוֹהֵב אֶהֱבָה אֲמִתִּית אֶת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, הוּא אוֹהֵב אֶת הַתּוֹרָה, וְלוֹמֵד תּוֹרָה בְּאַהֲבָה וּבְתִשְׁוָקָה עֲצוּמָה. וְזֶה עֲקָר קַנְיַן הַתּוֹרָה — כְּשֶׁנִּכְנָסֵת בּוֹ אֶהֱבָה. כִּי עֲצָם הַתּוֹרָה בַּעֲצָמָה מְבִיאָה אֶת הָאָדָם לְאַהֲבָה, כְּמוֹכָא (זֶהֱרֵי כִי תִשָּׂא קֶצֶר): אוֹרִיתָא רְחִימוּ וְאַחֲרָהּ וְקִשְׁט אִית בָּהּ. וְלִכְן מִי שֶׁאוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, הוּא דִּיָּקָא זוֹכֵה לְקַנְיַן תּוֹרָה, כִּי הוּא אוֹהֵב תְּמִיד לְלַמֵּד אֶת חֲכָמְתוֹ יִתְבַּרְךָ. וְאָמַר רַבֵּנוּ ו"ל (ספֿר-הַמִּדּוֹת, אוֹת אֶהֱבָה, סִימָן ג'): עַל־יְדִי אֶהֱבַת הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ, גִּשְׁמַר הַנֶּפֶשׁ מִכָּל פְּגָעִים רָעִים. וְלִכְן אֲשַׁרִּי מִי שֶׁאוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, וְעַל־יְדִי־זֶה יִרְצָה תְּמִיד לְלַמֵּד אֶת הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה שֶׁהִיא חֲכָמְתוֹ יִתְבַּרְךָ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְקַנְיַן הַתּוֹרָה, רַק כְּשֶׁאוֹהֲבִים אֶחָד אֶת הַשֵּׁנִי, כִּי בְּפִרוּשׁ גְּלָה לָנוּ רַבֵּנוּ ו"ל (שִׁיחוֹת-הַנְּוִי, סִימָן צא): סִגְלָה לְהַתְּמַדָּה — לֹא לְדַבֵּר עַל שׁוּם בֵּר יִשְׂרָאֵל, כִּי יֵשׁ שְׁשִׁים רְבוּא אוֹתִיּוֹת לְתוֹרָה, כְּנִגְדַּ שְׁשִׁים רְבוּא שְׂרָשֵׁי גִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְכִשְׁמִדְבָרִים אוֹ שׁוֹנְאִים, חֶסֶד וְשְׁלוֹם, אֶחָד מִבְּרֵי יִשְׂרָאֵל, כְּכֹר נִפְגָּמָה כָּל הַתּוֹרָה, כִּי כְּשֶׁחֲסָרָה אוֹת אַחַת מֵהַתּוֹרָה, הַתּוֹרָה פְּסוּלָה, וְאֵי אֶפְשָׁר לְקַרָּא בָּהּ. כְּמוֹ־כֵן אִם מְדַבְּרִים רַק עַל גִּשְׁמָה אַחַת מִגִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדִי־זֶה אֵין לוֹ כְּכֹר חֲשֵׁק לְלַמֵּד. וּמוֹכָא בְּזֶהֱרֵר (כִּי תִשָּׂא קֶצֶר): כָּל אֲלִין חֲבָרְיָא דְלֹא רְחִימִין אֲלִין לְאֲלִין אֶסְתַּלְקוּ מֵעֲלָמָא עַד לֹא מְטָא זְמַנְהוּ, כָּל חֲבָרְיָא בְּיוֹמוֹי דְרַבִּי שְׁמַעוֹן רְחִימוּ דְנִפְשָׁא וְרוּחָא הָהּ בִּינְיָהּ, וּבְגִין כֵּךְ בְּדָרָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּאַתְגַּלְיָא הָהּ דְהָהּ, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: כָּל חֲבָרְיָא דְלֹא רְחִמִין אֲלִין לְאֲלִין, גְּרַמִּין דְלֹא לִילְךָ בְּאַרְחַ מִישָׁר. וְעוֹד דְעַבְדִּין פְּגִימוּ בָּהּ דְהָא אוֹרִיתָא רְחִימוּ וְאַחֲרָהּ וְקִשְׁט אִית בָּהּ, עֵינִ שָׁם. הֵינּוּ הַחֲבָרִים שְׁלוֹמְדִים אֲצֵל הַרְב

לתורה, צריכים לאהב אחד את השני, ואם לא, הם גורמים שייסתלקו בלא עת, רחמנא לצלן. ומה גם שלא מוצאים את הדרך הנכונה. ולכן תלמידי רבי שמעון בן יוחאי זכו למה שזכו, לקבל מרבם מה שקבלו, רק מפני שהיתה ביניהם אהבה גדולה מאד. והאריז"ל הזהיר מאד את תלמידיו, שיחזיקו את עצמם באהבה גדולה. וכן רבנו ז"ל קדם שיצא מעיר ברסלב לנסע לעיר אומן להסתלק לעילא וכו', עמד אצל המזונה ואמר לאנשי שלומנו: "אם תחזיקו את עצמכם ביחד, תוכלו להמשיך אותי אליכם"; פי באמת אי אפשר לקבל מהרב תורה, אלא בפאוהבים אחד את השני, פי אין עוד מדה יותר יקרה כמו אהבה, שאחד אוהב את כל בר ישראל, ומכל שפן את התלמידים שלומדים אצל הרב. ולכן, אהובי, בני! אם אתה רוצה לזכות לקנן התורה, הרגל את עצמך לאהב את כל בר ישראל, ומכל שפן את החברים הלומדים אצל רבך, וזה מאד נחוץ לקנן התורה, והבן למעשה.

אוהב את הצדקות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לקנות קנן התורה, אלא על-ידי שעושה צדקה עם הזולת. ועקר הצדקה — בשרואה תלמיד חלש, שאינו קולט את למודו, והולך ולומד אתו, זו הצדקה הכי גדולה שיכולים לעשות עם הזולת. וכמעט שאי אפשר להגיע לקנן התורה, אלא על-ידי שלומדים עם הזולת. ואף שצריכים לבלות את הזמן בזה שלומדים עם הזולת, אבל אם הוא עושה צדקה עם תלמיד חלש ולומד אתו, ומבלה זמן רב, הקדוש-ברוך-הוא משלם לו בחזרה, שיש לו מח נפלא, והוא קולט אחר-כך בשעה קלה את כל הלמוד שהיה עליו להתנגע שעות רבות. ודבר זה אי אפשר להסביר לזולת, אלא מי שטעם את הטעם הזה — ללמד עם אחר המתקשה בלמודו, ולעזור לו להגיע להבנת התורה; פי בדרך כלל אדם אינו רוצה

ללמד את זולתו, פי חבל לו על הזמן היקר, ובאמת זו טעות, ורב פרידא יוכיח, שאמרו חכמינו הקדושים (ערוכין נד:), שהיה לו תלמיד שלמד עמו ארבע-מאות פעמים, ולבסוף שכח מה שלמדו, ונחזר והתחיל ללמד עמו עוד פעם ארבע-מאות פעמים, ונתנו לו ארבע-מאות שנה לחיות. למדים מכאן מצלת למוד התורה עם זולתו, שמוסיפים לו שנים על שנותיו, ואחר-כך יכול להשלים את עצמו בעצמו. ולכן אחד מהדברים שמאד נחוץ לקנן התורה — להיות "אוהב את הצדקות", לעשות צדקה וחסד גם עם החלשים, וילמד אותם תורה. ואל תאמר, אהובי, בני! פי חבל לה על הזמן לבזבזו, ללמד את אחרים, ולקרב בעלי תשובה אליו יתברך, פי השכר שמקבלים על כך מהשמים בהשגת התורה — אין לתאר ואין לשער כלל, פי אם עושים חסד עם תלמיד קשה הבנה, וחוזרים אתו פעמים אין מספר, וכן אם מורידים את עצמם לרחוקים לקרבם אליו יתברך, הקדוש-ברוך-הוא נותן לו מח גדול, שיהיה בנקל את הסגיה שמתקשה בה, והבן למעשה.

אוהב את המישרים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להשיג קנן התורה, אלא אם הוא מחפש בלמודו את האמת, לברר משפט אמת. וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוה"ר, חלק א', סימן סא), שמכל הלמודים שאדם לומד, צריך לברר לעצמו משפטי הנהגות ישרות. ולכן פשאדם לומד, העקר לחקר ולהתבונן ולהבין היטב את הסגיה שלומד, ולהוציא ממנה הלכה למעשה. וזה כלל גדול בקנן התורה — לאהב למוד פנה שהוא בדרך ישרה, לא לפול של הכל, לבנות מגדלים, לפולגי סרק, שלא יוצא מזה שום דבר, פי בלמוד פנה יכולים להטעות את עצמו היטב, ומה גם להוציא לעצמו הלכה חדשה, שאמר רבנו ז"ל (תני-מוה"ר, סימן תפד), שזהו

יצר הרע גדול אצל הלומדים להמציא חדשות, הינו מה שכל אחד רוצה דיקא להמציא דין חדש, שכל זה הוא בכלל פלפולי סרק, שאינו לומד ישר בדרך האמת. ולכן אחד מקניני התורה הוא — "אוהב את המישרים", לאהב ללמד ישר ולא להמציא חדשות, כדי להראות גדלותו. ואמר רבנו ז"ל (ת"י-מוהר"ן, סימן קצד), שאינו מסכים עם אלו הלומדים והגדולים שרוצים דיקא להמציא חדשות, כגון: איזה דין חדש, או איזו הנהגה חדשה, וכוננתם אינה אל האמת לאמתו, רק

אוהב את המישרים, אוהב את התוכחות, ומתרחק מן הכבוד, ולא מגיס לבו בתלמודו,

להמציא חדשות. ואמר, שהיא תאנה אצל הגדולים להמציא חדשות דיקא, ולא הייתה נעוה מסכימה על זה כלל, כי אין אנו צריכים להמציא חדשות, רק העקר שתהיה פונתו אל האמת לאמתה. וזה כלל גדול בקנין התורה — להתעמק בסגיא ללמד ישר, ולאהב רק להשיג את הישרות. ועקר הלמוד צריך להיות על מנת לשמר ולעשות ולקיים. ואי אפשר להגיע לזה, רק כשהוא אוהב את המישרים, לילך בדרך ישרות דיקא. וכל גדולי ישראל, שזכו להגיע אל עמקות התורה, היה רק על-ידי שחפשו ואהבו את הישרות, ולא לבנות מגדל הפורח באויר, והבן למעשה.

אוהב את התוכחות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להשיג ולבוא אל קנין התורה, אלא כשמקבל את התוכחה, הינו אם אחד מוכיחו ומבאר לו שטעה, ראוי לו לקבל את התוכחה ממי שאמרה. וזה אחד מקניני התורה, שהוא אוהב את התוכחה. וכך אמרו חכמינו הקדושים (תמיד כח.): איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם? יאהב את התוכחות, שכל זמן שתוכחות בעולם — נחת-רוח באה לעולם, טובה ובכרה באים לעולם, ורעה מסתלקת מן העולם. וזה שיהי מאד בלמוד התורה הקדושה, כי אסור להתנגח עם הזולת, ולהיות למדן חריף שקורין בייזער למדן, שהוא דוקר את כלם, ורוצה להראות שהצדק עמו ולא עם אחר, ואם מוכיחים אותו, אינו מענין לקבל תוכחה. ובאמת אחד מקניני התורה — שיאהב את התוכחות, וזה טוב על הלמדן בעצמו, אפלו שמוכיחים אותו שנטעה מדעת האמת, אם הוא רואה שהצדק עם מוכיחו — יודה. ובזה בעצמו זוכה לקנין התורה. ואמרו חכמינו הקדושים (שבת קכ): לא חרבה ירושלים אלא על שלא הוכיחו זה את זה; כי תלמידי חכמים צריכים להוכיח אחד את השני, ורק כך באים אל האמת — כשמתוכחים יחד, יהיה איך שיהיה, ויהיה מה שיהיה, ואפלו שבאים לוכוחים גדולים בדרך הלמדנים, עם כל זאת אסור להפגע, אלא לקבל את התוכחה. וזה שאמרו חכמינו הקדושים (קדושין ל): אפלו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר (במדבר כא, יד): "את זהב בסופה", אל תקרי בסופה אלא בסופה. וזה בעצמו בכלל "אוהב את התוכחות", כשלוומדים ביחד או מתפלפלים בדרך הלומדים, שלמות קנין התורה — להיות אוהב את התוכחות, ולא לקחת אישית את הוכוחים, אלא דיקא על-ידי שניהם תתברר ההלכה והסגיה, והבן למעשה.

ומתרחק מן הכבוד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לזכות לקנין התורה, אלא כשמתרחק לגמרי מהכבוד, ואינו חפץ בשום כבוד כלל; כי באמת אין עוד שטות יותר גדולה מלחפש אחר הכבוד, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קלא), אשר צריך

בְּנֵי! אֲשֶׁר אֵי אֶפְשֶׁר לְהַשִּׁיג קִנְיַן הַתּוֹרָה, אֲלֵא
 עַל-יְדֵי שְׁלוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמָּה, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם,
 וְאֵין לְבוֹ גַם בְּתַלְמוּדוֹ, מֵאַחַר שְׁלוֹמֵד רַק
 בְּשִׁבְלוֹ יִתְבַּרֵּךְ; כִּי בְּאֵמַת לְמוֹד הַתּוֹרָה
 הַקְדוּשָׁה הוּא מְצוֹת עֲשֵׂה כְּשֶׁאֵר מְצוֹת,
 וְכְשֶׁאֲדָם יוֹדֵעַ בְּשַׁעַה שְׁלוֹמֵד תּוֹרָה, שֶׁהוּא
 לוֹמֵד חֻכְמָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְהוּא מְקַיֵּם בְּזֶה מְצוֹת
 עֲשֵׂה, אֲזִי לֹא שִׁיף שִׁיחֶיהָ לְבוֹ גַם בְּתַלְמוּדוֹ, כְּמוֹ
 שֶׁלֹּא שִׁיף, שִׁיחֶיהָ לְבוֹ גַם בְּזֶה שְׁאוּכַל רַק
 מְאֲכִלִים כְּשֵׁרִים, וְשׁוֹמֵר שֶׁבֶת, וּמְנִיחַ תְּפִלִּין,
 וּמִתְעַטֵּף בְּצִיצִית, וְיֵשׁ לוֹ מְזוֹנָה עַל פֶּתַח, כִּי
 הָרִי הוּא עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא,
 כְּמוֹ-כֵן כְּשֶׁאֲדָם יוֹדֵעַ שְׁלֵמוֹד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה
 הוּא מְצוֹת עֲשֵׂה, וְכָל דְּבוּר וְדְבוּר שֶׁל הַתּוֹרָה
 הַקְדוּשָׁה שְׁלוֹמֵד, זוֹהִי מְצוֹת עֲשֵׂה בְּפָנָי עֲצֻמָּה,
 אִם אֲדָם יוֹדֵעַ אֵת זֹאת, אֲזִי אֵף פֶּעַם לֹא יִתְגָּאֵה,
 וְלֹא יִהְיֶה "מְגִיס לְבוֹ בְּתַלְמוּדוֹ", כִּי הָרִי לוֹמֵד
 אֵת תּוֹרָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וּמֵה שִׁיף לְהִיּוֹת מְגִיס לְבוֹ
 בְּתַלְמוּדוֹ?! וְזֶה יְסוֹד גְּדוֹל בְּקִנְיַנֵי הַתּוֹרָה —
 לְלַמֵּד לְשִׁמָּה, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, לְהַשִּׁיג אֵת חֻכְמַת
 הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חֻכְמָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה
 לְהַתְּעַלּוֹת מְעַלָּה אַחַר מְעַלָּה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.
 וְאֵינוֹ שִׁמְחָ בְּהוֹרָאָה: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי,
 בְּנֵי! אֲשֶׁר עָקַר קִנְיַן הַתּוֹרָה, לְהִיּוֹת
 מוֹרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל, וּבְשִׁבְלוֹ זֶה קִבְּלָנוּ אֵת
 הַתּוֹרָה עַל הַר סִינַי, כְּדִי לְהַתְּנַגֵּעַ וּלְהַבִּין עֲמֻקָּה
 שֶׁל הַתּוֹרָה, עַד שִׁיזְכֶּה לְהִיּוֹת מוֹרָה הוֹרָאָה
 בְּיִשְׂרָאֵל. וְאָמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (תְּפִנִּית טו.).
 הַר הַמּוֹרָאָה, שִׁיִּצְאָה מִמֶּנּוּ הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל.
 אֲבָל כָּל מִי שִׁזְכֶּה לְהִיּוֹת מוֹרָה הוֹרָאָה, צְרִיף
 לִידַע שֶׁעוֹשֶׂה אֵת רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ. וְלִכֵּן צְרִיף
 לְשִׁמֵּר מְאֹד לְהוֹרֹת הַלֶּכֶה לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְשֵׁם
 אֵל עוֹלָם, וְלֹא לְשִׁמְחָ בְּגִאָּה וּבְגִדְלוֹת שֶׁהוּא
 מוֹרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל, כִּי עַל זֶה אָמְרוּ חֻכְמֵינוּ
 הַקְדוּשִׁים (סוּטָה כב.): "רַבִּים תְּלָלִים הַפִּילָה"
 — זֶה תַּלְמִיד חָכֵם שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרָה.
 וְעֲצוּמִים כָּל הַרוֹיְגִיהָ" — זֶה תַּלְמִיד חָכֵם

לְהַתְּיָרָא וּלְפַחַד מִן הַכְּבוֹד, כִּי כְבוֹד הוּא סִפְנָה
 גְּדוּלָּה, סִפְנַת נְפִשׁוֹת, כִּי הוּא דֵּן אֵת כָּל הַדֵּינִים,
 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (תְּהִלִּים כד, ז): "מֶלֶךְ הַכְּבוֹד", כִּי
 כְבוֹד הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת הַדֵּן אֵת הַכֹּל, וְאֲזִי
 הַכֹּל חוֹקְרִים וְשׁוֹאֲלִין מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד,
 אִם הוּא רְאוּי לְזֶה. וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב (שְׁמוֹת כט, מג):
 "וְנִקְדָּשׁ בְּכַבְדִּי", אֵל תִּקְרִי בְּכַבְדִּי אֲלֵא בְּמַכְבְּדֵי
 (וְדָבָרִים קטו:), כִּי עַל-יְדֵי הַכְּבוֹד יוּכַל לְגַרֵם לוֹ
 מִיָּתֵה, חֵס וְשְׁלוֹם. וְאֲזִי הוּא נִשְׁקָל בְּמֵאזְנַיִם,
 אִם חֵס וְשְׁלוֹם, יִפְגַּם בְּהַכְּבוֹד כְּחוּט הַשְׁעָרָה,
 שֶׁלֹּא יִקְבְּלוּ כְּמוֹ שֶׁצְרִיף, אֲזִי חֵס וְשְׁלוֹם, כִּי
 חוֹבָה מְכַרְעַת. וְזֶה נִקְרָא "מֵאזְנֵי צֶדֶק" (נִיקְרָא
 יט, לו), כִּי צֶדֶק מַלְכוּתָא קְדִישָׁא, שֶׁהוּא בְּחִינַת
 כְבוֹד, מֶלֶךְ הַכְּבוֹד, וְהֵינּוּ מֵאזְנֵי צֶדֶק, כִּי אֲזִי
 נִשְׁקָל בְּמֵאזְנַיִם. וּבַפֶּרֶט כְּשֶׁאֲדָם מַחְפֵּשׁ כְבוֹד
 בְּעִנְיַן הַלְמוּד, הוּא רְחוּק לְגַמְרֵי מְקַנְיַן הַתּוֹרָה,
 כִּי אֲנַחְנוּ מוֹצְאִים, שֶׁכָּל גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַחוּ
 בְּתַכְלִית הַרְחוּק מִלְּהַשִּׁיג כְבוֹד, כִּי אֵין עוֹד דְּבַר
 שְׁמוֹנֵעַ אֵת עֲצָמוֹ מִלְּהִיגַע אֵל כְבוֹד הַתּוֹרָה,
 כְּמוֹ הַרְדִּיפָה אַחַר הַכְּבוֹד, שֶׁזֶה רַק הוֹרֵס אֵת
 הָאֲדָם, וּבְזֶה מְגַלֶּה אֵת קִטְנוֹת דַּעְתּוֹ. וְכְמוֹ
 שֶׁגִּלָּה לָנוּ רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן
 רב): כָּל מִי שֶׁשִּׁכְּלוֹ קָטַן בְּיוֹתֵר, צְרִיף לְחַלֵּק לוֹ
 כְבוֹד בְּיוֹתֵר, כִּי כָּל מֵה שֶׁשִּׁכְּלוֹ יוֹתֵר קָטַן, הוּא
 יוֹתֵר חֲפִץ בְּכְבוֹד. וְכְמוֹ שְׂרוּאִים בְּחוּשׁ,
 שֶׁהַנְּשִׁים מְקַפִּידוֹת מְאֹד עַל כְבוֹדָן, וְרוֹצוֹת מְאֹד
 אֵת הַכְּבוֹד, וְזֶה מִחֻמַּת שֶׁהַנְּשִׁים דַּעְתָּן קִלָּה
 וְקִטְנָה מְאֹד. עַל אַחַת כַּמֶּה וְכַמֶּה בְּאֵין עֲרִף
 תַּלְמִיד-חָכֵם הַמְּמִית עֲצָמוֹ בְּאַהֲלָה שֶׁל תּוֹרָה,
 וְרוֹצֵה לְזַכּוֹת לְהִגִּיעַ אֵל קִנְיַן תּוֹרָה, הַהִכְרַח לוֹ
 לְבַרַח מִהַכְּבוֹד, וְלֹא יִתְבַּיֵּשׁ לְלַמֵּד אֶפְלוּ מִהֶקְטָן
 מִמֶּנּוּ, וְרַק כִּי יִבִּין אֵת הַתּוֹרָה לְעַמְקָהּ, כִּי
 בְּלִמּוּד תּוֹרָה אֲסוּר לְהִסְתַּפֵּל עַל הַכְּבוֹד, שֶׁלֹּא
 מִתְּאִים לוֹ לְלַמֵּד מְזֵה, כִּי הוּא קָטַן מִמֶּנּוּ,
 אֲדַרְבָּה עָקַר מְעַלַּת תַּלְמִיד חָכֵם, שְׁלוֹמֵד מִכָּלֵם,
 וְרַק כִּי זוֹכִים לְקַנְיַן הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.
 וְלֹא מְגִיס לְבוֹ בְּתַלְמוּדוֹ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי,

שְׁהִיגֵעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרָה. וְזֹאת רְאִינוּ אֶצֶל כָּל גְּדוּלֵי עוֹלָם בְּעֲלֵי הוֹרָאָה, בְּשַׁעַר שְׂבָאוֹ אֲלֵיהֶם לְשָׂאֵל אֵיזוֹ שְׂאֵלָה בְּהִלְכָהּ, הֵיוּ יוֹשְׁבִים בְּאִמָּה וּבִינְיָא, בְּרִתּוֹת וּבְזִיעַ, וְקָבְלוּ אֶת כָּל־סֵבֶר פְּנִים יְפוֹת, בְּפִרְט בְּדִינֵי וּבְהִלְכוֹת נְדָה וּבְמִרְאוֹת וְכוּ', הִקְפִּידוּ מְאֹד לְעֲנוּת לְכָל מִי שֶׁבָּא לְשָׂאֵל, כִּי רָאוּ עַל פְּנֵיהֶם יִרְאֵה גְדוּלָה, כִּי גְדוּלֵי בְּעֲלֵי הוֹרָאָה, יֵשׁ עֲלֵיהֶם אַחֲרֵינִי גְדוּלָה מְאֹד, וְכֵן רָאוּ תְּמִיד אֶת יִרְאֵת הַנְּיָ"ה שְׁחוּפְפָת עַל פְּנֵיהֶם, וְאֵינוֹ שְׂמִיחַ בְּהוֹרָאָה, נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֲבֵרוֹ, מְכַרְיָעוֹ לְכַף זְכוּת, מְעַמִּידוֹ עַל הָאֱמֶת, מְעַמִּידוֹ עֲשׂוֹ אֶת זֹאת לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְעַל-

דִּי-יָזָה הֵימָּה לָהֶם סִיעָתָא דְשִׁמְיָא גְדוּלָה מְאֹד, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂה.

נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֲבֵרוֹ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר יְסוּד גְּדוּל בְּקִנְיָן הַתּוֹרָה הוּא לְהִיּוֹת "נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֲבֵרוֹ"; כִּי הִרְבָּה פְּעָמִים רוֹאִים שְׂאָחֵד הוּא קַל תְּפִיסָה, וְחֲבֵרוֹ קָשָׁה תְּפִיסָה, וְלִכֵּן מִי שְׂרוּצָה לְזַכּוֹת לְקִנְיָן תּוֹרָה, עָלָיו לְהִיּוֹת נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֲבֵרוֹ, וְלַעֲזוֹר לוֹ שְׂגָם הוּא יָבִין. וְאֵל תֹּאמַר כִּי בְּזָה שְׂאֵנִי מְבַלָּה אֶת זְמַנִּי לְלַמֵּד עִם חֲבֵרִי, וְלְהִיּוֹת נוֹשֵׂא בְּעַל עִמוֹ, אֲנִי מְבַזְזֵה אֶת הַזְּמַן, כִּי כָּבֵד אֶמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תַּעֲנִית ו'): הִרְבָּה לְמַדְתִּי מִרְבוּתִי וּמִחֲבֵרֵי יוֹתֵר מִרְבוּתִי, כִּי מִה שְׂמֻקְבָּלִים מִהַחֲבֵר זֶה עוֹלָה עַל הַכֹּל. וְכִמּוֹ שְׂגָלָה לָנוּ רַבְּנֵינוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן לר), אֲשֶׁר קָדָם צְרִיכִים לְקַבֵּל אֶת נִקְדַּת הַרְבֵּי, וְאַחֲרֵי-כֵן צְרִיכִים לְקַבֵּל אֶת נִקְדַּת הַחֲבֵר, כִּי כָל אֶחָד יֵשׁ לוֹ נִקְדַּת אֲשֶׁר אֵין בְּחֲבֵרוֹ, וְצְרִיכִים לְקַבֵּל אֶת כָּל הַנִּקְדוֹת שֶׁל כָּל הַחֲבֵרִים, כִּי כָל אֶחָד מִבֵּין בְּצוּרָה אַחֲרֵת אֶת דְּבָרֵי הַרְבֵּי, וְלִכֵּן אִם אָדָם נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֲבֵרוֹ וְלוֹמֵד עִמוֹ, הוּא יְקַבֵּל אֶת נִקְדַּת הַחֲבֵר. וְהִרְבָּה פְּעָמִים הַחֲבֵר מִבֵּין הִרְבָּה יוֹתֵר מִמֶּה שְׂאֵתָה הַבְּנֵי, וְלִכֵּן אֵל תּוֹלְזוֹל בְּחֲבֵר. וְאֶמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שֶׁבַת קלד): מִיָּמַי לֹא מְלָאֲנִי לְבִי לְעַבֵּר עַל דְּבָרֵי חֲבֵרִי. וְזֶה יְסוּד גְּדוּל בְּקִנְיָן הַתּוֹרָה, וְאִם בְּנֵי-אָדָם הֵיוּ יוֹדְעִים מִה זֶה חֲבֵרוֹתָא, הֵיוּ תְּמִיד עוֹסְקִים בְּזָה, לְלַמֵּד עִם חֲבֵר דִּיקָא, וְאִף שֶׁהוּא הַהַפּוּף לְגַמְרֵי מִדְּעַתָּךְ, עִם כָּל זֹאת אֵין טוֹב בְּקִנְיָן הַתּוֹרָה מִלְּלַמֵּד עִם חֲבֵר דִּיקָא, וְלְהִיּוֹת נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֲבֵרוֹ. וְאֶמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (לְקוּט פְּנִיחָס, רַמְזוֹ תשעו): אֵין חֲבֵר נִקְנָה אֶלָּא בְּקָשִׁי קָשִׁיין. כִּי אֵין זֶה קַל לְכָל לְמַצָּא חֲבֵרוֹתָא טוֹבָה. וְאֶמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תְּנָא דְּבֵי אֲלֵיהוּ וְבֵא, פָּרְק טו): לְעוֹלָם יִקְנָה אָדָם חֲבֵר לְעַצְמוֹ שְׂיִקְרָא עִמוֹ, וְאֵין חֲבֵר נִקְנָה אֶלָּא בְּדַמִּים. וְהַעֲקָר לְהִיּוֹת נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֲבֵרוֹ וְלֹא לְהַשְׁבֵּר, כִּי מִה שְׁלוּמֵדִים בְּיַחַד בְּזָה מְצַלִּיחִים, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂה. מְכַרְיָעוֹ לְכַף זְכוּת: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר יְסוּד גְּדוּל בְּקִנְיָן הַתּוֹרָה — לְדוֹן אֶת זוּלָתוֹ לְכַף זְכוּת, וְאֶפְלוּ שְׂאֵתָה רוֹאָה שְׂאֵינוֹ מְצַלִּיחַ בְּלַמּוּדוֹ, אֵל תִּתְיַאֵשׁ מִמֶּנּוּ, אֶלָּא תִּלְמַד תּוֹרָה לְזוּלָתָךְ, וְתְּמִיד תִּתְּנֶה דֵּן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת, כְּמוֹ שְׂגָלָה לָנוּ רַבְּנֵינוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן רפב), אֲשֶׁר צְרִיכִים לְדוֹן אֶת כָּל אֶחָד לְכַף זְכוּת, וְעַל-יְדֵי שְׂדָנִים אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת, יְכוּלִים לְהַעֲלוֹת אוֹתוֹ מִכַּף חוֹב וְיִשְׁתַּנֵּה לְגַמְרֵי, שְׂזָה מִה שְׂאֵמֵר דְּוֹד הַמְּלִיךְ (תְּהֵלִים לו, י'): "וְעוֹד מְעַט וְאֵין רָשַׁע וְהַתְּבוֹנָנֵת עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינְנוּ", הֵינּוּ שֶׁהַפְּסוּק מְזַהֵרֵנוּ שְׂצְרִיכִים לְחַפֵּשׁ וּלְבַקֵּשׁ "עוֹד מְעַט" טוֹב שֵׁישׁ בְּכָל אֶחָד, וְעַל-יְדֵי שְׂתַדוֹן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת, וְתִמְצָא בוֹ עוֹד מְעַט טוֹב שֶׁשֵּׁם אֵינוֹ רָשַׁע, עַל-יְדֵי-זֶה "וְהַתְּבוֹנָנֵת עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינְנוּ", הוּא כְּבֵד אָדָם אַחֲרֵי לְגַמְרֵי, כִּי נִתְעַלָּה מִכַּף חוֹב לְכַף זְכוּת. וּבִיּוֹתֵר צְרִיכִים דְּבָר זֶה לְקִנְיָן הַתּוֹרָה, לְהַכְרִיעַ אֶת כָּל־לְכַף זְכוּת, וּבְפִרְט בְּיָמֵינוּ אֵלוֹ שְׂרָשְׁעֵי הָעַרְב־רַב נִתְקוּ מִלְּיוֹנִים מְנַשְׂמוֹת יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵךְ, וְלִכֵּן מְצוּה וְחֹב קְדוּשׁ עַל כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל לְדוֹן אֶת כָּל אֶחָד לְכַף זְכוּת, וְלִהְשֵׁתִדֵּל לְלַמֵּד עִם אַחֲיוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂנִתְרַחְקוּ בְּזוּרְעַ

[מתרחק מן הכבוד ואינו רודף אחר הכבוד. כחלם חשיב לה]: שואל ומשיב. נמי חלם הוא, כלומר, שאינו משיב את ששואל מחלה, כדי שישיב משונה הגונה: ומכריעו לכף זכות. שכן את חזירו לזכות: ומעמידו על האמת. רודף אמת ושלוט על הכל: שומע. כל מה שרצו אומר לו: ומוסיף. אבל לא לסתור את

ברזל של הערב-רב, שהלכו עמם באכזריות נוראה, והכריחו אותם לחלל שבת, ורחמנא לישזבן, וגזזו את פאותיהם וזקנם, והתעללו בהם, פידוע ומפרסם דבר זה. ולכן עכשו פשיש התעוררות כל-כף גדולה לחזור בתשובה שלמה, עלינו לקבלם בסבר פנים יפות. וזה יסוד גדול בקנין התורה

— להיות מכריע לכף זכות את כל בר ישראל, וללמד עמו תורה, ולקרבו אליו יתברך, אשר דבר זה מאד מאד חשוב אצלו יתברך, והבן למעשה.

מעמידו על האמת: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנין התורה, שלומד לשם שמים, לשם אל עולם, ומחזיר בעצמו אמתת מציאיותו יתברך, וכשלומד תורה לומד בצורה כזו, התורה תלמדנו איך להתנהג. וכמוכא בזהר (מצרע נג): אמאי אקרי תורה? בגין דאורי וגלי במאי דהוה סתים דלא אתידע, חיים דכל חיים דלעילא בה אתפלילו ומנה נפקין. למחזיקים בה, לאינון דאחדין בה דמאן דאחיד באורייתא, אחיד בכלא, אחיד לעילא ותתא, עין שם. כי התורה צריכה ללמד איך להתקרב להקדוש-ברוך-הוא, ואיך שיזכה להגיע אל האמת. ועקר הטרחה לטרח בלמוד התורה הקדושה, שיזכה להגיע אל נקדת האמת, וזה זוכים רק על-ידי שמתנגעים בתורה, כדי שיזכה להגיע אל מדרגה כזו, שהתורה תהיה מעמידו על האמת, ויזכה להתבונן מכל פרטי הבריאה את אמתת מציאיותו יתברך. כי התורה הקדושה נמצאת בתוך הבריאה: דומם, צומח, חי, מדבר, כי יש הלכות ששיכות בדומם, ויש הלכות ששיכות בצומח, ויש הלכות ששיכות בחי, ויש הלכות ששיכות במדבר, וכזה מתגלה האמת שבתוך הבריאה, כי קשורה בתוך התורה, והתורה עם הקדוש-ברוך-הוא אחד הם, כי התורה הקדושה היא חקמתו יתברך, ולכן צריכים ללמד תורה בצורה כזו, שתהיה מעמידו על האמת, והבן למעשה.

מעמידו על השלום: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מי שלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, ומדבק את עצמו באותיות התורה, ויודע אשר בכל אות ותיבה מהתורה הקדושה, יש בזה צרופים קדושים, וכל מאמר ממאמרי חכמינו הקדושים מלבש בסודות וסתרי נסתרות, וכל הלכה והלכה הן הן שעשועי עולם הבא, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ב'), ובפרט מי שזוכה לחדש בהם, זה בעצמו שעשוע עולם הבא, כמאמרם ז"ל (נדה עג): כל השונה הלכות בכל יום מבטח לו שהוא בן העולם הבא; כי פשנתחדשת הלכה — נתחדש שכל וידיעה, והדעת הוא עקר שעשוע עולם הבא, וכן אמר רבנו ז"ל (ספרי-המדות, אות למוד, סימן י'): כל ידיעה במשפטי התורה, הן מצוות שבין אדם לחברו, הן מצוות שבין אדם לקונו, הידיעה הזאת בעצמה היא הצלחת הנפש, וכשלומד תורה באופן הזה, לידע שהתורה הקדושה היא חקמתו יתברך, ומכניס את כל מהותו וישותו בתוך התורה הקדושה, אזי התורה "מעמידו על השלום", שזה מקניגי התורה, שתמיד ימשך אחר השלום. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (ברכות סד): תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם; כי מאחר שהם לומדים תורה לשמה, הם ממשיכים שלום בעולם, כי התורה "מעמידו על השלום". ואמרו בזהר (ויקרא יג): ומלי דאורייתא אסגיאוי שלמא בעלמא,

דברי רבו: והמכוין את שמועתו. כשהוא מורה מה שפנידך, סופך לשמר לעתיד לבוא. וזה כלל הוראה מכיון צלותו ענין שאמר לו רבו, אבל אינו גדול בקנין התורה, להיות מוכן לשמע מכל מוסף דבר לומר סך אמר לו רבו, אלא אם כן אמר דבר מתוך דבר. וכמו שגלה לנו רבנו ו"ל

(לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רפא): אפלו אדם פשוט, אם ישב עצמו על הספר, ויסתפל על אותיות

מִנַּת לְלַמֵּד, וְהַלּוֹמֵד עַל מִנַּת לְעֲשׂוֹת, הַמְּחַבֵּים אֶת רְבוֹ, וְהַמְּכוּוֹן אֶת שְׁמוּעָתוֹ, וְהַאֲוִיר דְּבַר בְּשֵׁם

התורה, יכול לראות תדשות ונפלאות, הינו שעל-ידי הסתפלותו היטב על אותיות התורה, יתחילו האותיות להאיר ולהצטרף בבחינת אותיות בולטות ומצטרפות, שאמרו חכמינו הקדושים (יומא עג): ואזי יראה נפלאות צרופים חדשים, ויכולין לראות בהספר מה שבעל המחבר לא פון לזה כלל. וזה אפשר אפלו לאדם פשוט, כי אדם גדול יכול לראות זאת בלי יגיעה, אבל אפלו אדם פשוט לגמרי, יכול להשיג ולראות תדשות, אם ישב עצמו ויסתפל על אותיות התורה, אך שלא יעמיד הדבר לנסיון, כי יכול להיות שאז דוקא לא יראה כלל, אך אף-על-פי-כן יכול להשיג בזה אפלו אדם פשוט. ודבר זה שיה גם כשאדם זוכה לשמע תורה מאחר, אזי הוא מבין דבר מתוך דבר, ונתחדשים אצלו חדושים חדשים, ומוסיף והולך בהשגות התורה, והבן למעשה.

הלומד על מנת ללמד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין התורה הוא ללמד גם לאחרים, כי מי שאינו מלמד לאחרים, אין לה הכל גדול מזה. כמאמרם ו"ל (ויקרא רבה, פרשה כב, סימן א'): רבי אלעזר ברבי אבא בשם רבי אחא אומר: למד ולא למד, אין לה הכל גדול מזה. ואמרו חכמינו הקדושים (ספא מט): ואמר רבי אלעזר, מאי דכתיב (משלי לא, כו): "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה", וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד? אלא תורה לשמה — זו היא תורה של חסד, שלא לשמה — זו היא תורה שאינה של חסד. איכא דאמרי תורה ללמדה — זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה — זו היא תורה שאינה של חסד. ולכן יסוד גדול בקנין התורה — ללמד לאחרים, שעל-ידי-זה גם הוא יחדד את מחו. וכמו שאמר רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן ז'), אשר יש לאדם מקיפין ופנימי, מקיף זה דבר שמסבב את מחו, ואינו יכול להבינו, ופנימי זה דבר שפבר מבין. ולכן כשמלמד עם אחרים, ומכניס בהם דעתו, נמצא שנתרוקן מחו מהשכל והדעת שהיה לו, שזה הפנימי, ועל-ידי-זה נכנס בו השכל המקיף לפנים, כי על-ידי שנתרוקן שכלו, על-ידי שנכנס דעתו בחברו, על-ידי-זה נכנס המקיף לפנים, וזוכה להבין בחינת השכל המקיף, דהינו שמבין מה שלא היה יכול להבין מתחלה. וזו המעלה של אדם שזוכה ללמד עם תלמידים, שכל מה שהשיג, מוציא את זה לתלמידים, ונתרוקן מחו, ונכנס בו מקיף חדש לפנימי. וכן בכל פעם עושה ממקיף פנימי, כי את הפנימי הוא מוציא לתלמידיו. ולכן יסוד בקנין התורה הוא דיקא "הלומד על מנת ללמד", והבן למעשה.

והלומד על מנת לעשות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין התורה הוא ללמד על מנת לעשות, כי העקר הוא העשייה, לקיים את כל מה שהוא לומד, וכמאמרם ו"ל (במדבר רבה, פרשה יד, סימן ט'): לא המדרש הוא עקר אלא המעשה, לפי שהמעשה הוא מכפר על האדם, כההוא דתנינן: תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפרענות, וכמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן כה), אשר השלמות היא שיזכה לשכל הנקנה, כי עקר קיומו של אדם לאחר מיתתו

אינו אלא שכל הנקנה, וזה השארותו לאחר המיתה, הינו בזה שאדם זוכה להשיג חכמות התורה, וזוכה להוציא מהשכל שיש בכחו אל שכל הפועל, ומשכל הפועל אל שכל הנקנה, זה מה שנושאר אצלו, הינו "הלומד על מנת לעשות", פי העקר הוא העשייה, להרבות במצוות ובמעשים טובים, וכל מה שהוא לומד ישתדל לקיים, ואז יקא יצליח בקנין התורה, והבן למעשה.

המחפים את רבו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר שלמות קנין התורה — להחפים

אומרו. הא למדת, שכל האומר דבר בשם אומרו, מביא גאלה לעולם, שנאמר (אסתר ב): ותאמר את רבו, הינו כל מה שלומד אצל רבו, ישתדל לשאל אותו כל מה שקשה לו. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (תענית ז): ומתלמידי יותר מפלים; וזו מעלת האדם שמקים תלמידים, אשר הם מחדדים את מח הרב. ואמרו חכמינו הקדושים (ספרי ואחחנן): ושבנתם לבניך — אלו תלמידיך, מפאן לתלמידים שהם קרויים בנים. וכשם שהתלמידים קרויים בנים, כך הרב קרוי אב. ולכן דבר גדול מאד להשתדל שיהיו לו תלמידים, פי הם המתפקימים אותו על-ידי ששואלים אותו בכל פעם לברר את הפגיה ואת המימרא שלומד. ואמרו חכמינו הקדושים (שחר טוב, תהלים קיט): מפל מלמדי השכלתי, צריך אדם שיהיו לו חברים ותלמידים בתורה, והבן למעשה.

והמכונן את שמועתו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין התורה הוא, שיכונן את כל מה ששמע מרביתו, ויסדרם אחד לאחד. ואשרי מי שזוכה לרשם על הפתב מה שלמד אצל רבו, פי הרבה דברים לומדים אצל הרב, ובמשך הזמן שוכחים את זה, לא כן אם הוא מכונן את שמועותיו ששמע אצל רבו, ומברר היטב מה שלמד אצל רבו ומסדרם, זה יהיה לו לתועלת גדולה מאד. פי באמת הרב הוא דבוק באין סוף ברוך הוא, ונשפע עליו שפע רוחני מן השמים בכל פעם, ולא כל אחד זוכה ללמד אצל רב אמת דבוק בו יתברך וימחד יחודים קדושים. ואם כבר זכה למצא רב כזה, עליו להיות מכונן את שמועותיו ששמע אצלו, ולרשם את זה על פני הפתב, באופן שישאר אצלו תמיד, אפלו אחר ההסתלקות של רבו. ורואים בחוש, שאלמלא מוהרנ"ת ו"ל פתב את כל תורותיו ושיחותיו הקדושות ומאמריו וספוריו של רבנו ז"ל, לא היה נשאר לנו אפלו עלה אחד. ולכן לא בחנם שהפליג רבנו ז"ל במעלת מוהרנ"ת ו"ל, ואמר (חי"מוהר"ז, סימן שע): כל אחד מכם יש לו חלק בתורה שלי, אבל ר' נתן יש לו חלק גדול מכלכם; ענה ואמר: אתם יודעים זאת, שאם לא הוא, לא היה לכם אפלו עלה אחד מהספר. וכן אמר (חי"מוהר"ז, סימן שנו), שצריכים לכתב הכל מה ששומעים ממנו, אפלו כל שיחה ושיחה. ואמר: בשלמא דברים הנכתבים בספר, אם לא יזכר אותם עכשו, יוכל לראותם וללמד בהם בפעם אחרת, אבל כל הדברים שאתם שומעים מפי, שוב לא תשמעו עוד פעם אחרת לעולם. על-כן בודאי אתם צריכים לזכור מאד כל דבור ודבור, ולכתב הכל, כל שיחה ושיחה, וזה הוא "והמכונן את שמועותיו", פי צריכים לכונן היטב אל כל שמועה ששומעים מרבו, וזה יסוד בקנין התורה, והבן למעשה.

והאומר דבר בשם אומרו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר הדבר האחרון מהמ"ח דברים, שהתורה נקנית בהם הוא: "האומר דבר בשם אומרו"; פי באמת זה היסוד של כלל קניני התורה, שאנחנו רואים במציאות, שהצדיק האמת מוסר את נפשו לעזר לבני-אדם, לקרבם אליו יתברך, ולהחזיר בהם אמונה פשוטה בו יתברך, ומלמד אותם תורה בעת שהם רחוקים.

וְעַל-פִּירֵב אָנוּ רוֹאִים, כְּשֶׁאָדָם נִמְצָא בְּשִׁפְלוֹת
 וּבְקִטְנוּת, וְהוּא מִנְחַת בְּתוֹךְ הַתְּאֻוֹת וְהַמְדוּת
 הַרְעוֹת שְׁלוֹ, וּכְשֶׁבָא אֶל הַחֶכֶם וְהַצַּדִּיק שֶׁבְדוֹר,
 הוּא מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ בְּעַבְרוֹ, וּמְחַזְקוֹ וּמְעוֹדְדוֹ
 וּמְשַׁמְחוֹ, וּמְלַמְדוֹ דְרָךְ בְּעַבֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ,
 וּמוֹצִיאוֹ מִהַשְּׂאוֹל תַּחְתִּית וּמִתַּחֲתֵיו, שֶׁהִיָּה
 נִמְצָא שָׁם. וּמָה אֲנַחְנוּ רוֹאִים? אֲשֶׁר תִּכְרַף
 כְּשֶׁנִּתְרַחַב לְאָדָם, הוּא בּוֹרֵחַ וְעוֹזֵב אֶת הַצַּדִּיק,
 וְלֹא עוֹד אֵלָּא מְדַבֵּר עֲלָיו כֹּל דְּבַר אֲסוּר,
 וּמוֹצִיא עֲלָיו שֵׁם רַע, אֲשֶׁר אֵין לָךְ עוֹד מִדָּה
 מְגִנָּה יוֹתֵר מִזֶּה; כִּי סוֹף כֹּל סוֹף הַצַּדִּיק הַאֲמֵת
 מְסַר אֶת נַפְשׁוֹ בְּעַבְרוֹ, בְּעֵת שֶׁהִיָּה רַע וְנָמַר לָךְ
 מָאֵד, וְנֹאף אַחַד לֹא הִסְתַּפֵּל עֲלֶיךָ, וּמִכָּל שֶׁפָּן
 לֹא רָצָה לְעַסֵּק בְּתַקוּנָךְ, אֵלָּא רַק זֶה הַצַּדִּיק,
 וְעַכְשָׁיו כְּשֶׁנִּתְרַחַב לָךְ, אֵתָּה צָרִיךְ לְכַעֵט בּוֹ
 וּלְרַחֵקוֹ וְלִהְיוֹצִיא שֵׁם רַע עֲלָיו?! וְלִכְּנֹן אַחַר
 שֶׁמְפָרֵט אֶת כָּל הָאַרְבָּעִים וְשִׁבְעַת מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה
 נִקְנִית בָּהֶם, בָּא וְאָמַר, שֶׁהַמִּדָּה הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁבָּהּ
 כְּלוּלִים כָּל קִנְיָנֵי הַתּוֹרָה, הִיא: "וְהָאֹמֵר דְּבַר
 בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ"; כִּי זֶה מַעֲלַת הָאָדָם שֶׁהוּא מְפִיר
 בְּטוֹב רַבּוֹ, וְנֹאפְלוֹ שֶׁכָּבַר עַכְשָׁיו הַגִּיעַ לְדִרְגוֹת
 רַמּוֹת בְּעַבֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְזָכָה לְהַשִּׁיג
 הַשְּׂגוֹת נוֹרָאוֹת וְנִפְלְאוֹת בְּתוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְהוּא
 מְחַדֵּשׁ חֲדוּשִׁים נִפְלְאוֹת, עִם כָּל זֹאת מַעֲלַת בַּר
 יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁאֵינוֹ שׁוֹכַח אֶת רַבּוֹ, וְיוֹדֵעַ שֶׁהַכֹּל
 בְּכַח רַבּוֹ, שִׁנָּה "וְהָאֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ".
 וְכִמוֹ שֶׁהַתְּפָאֵר מוֹהֲרָנִי תַּ"ל כָּל יְמֵי חַיָּו, שֶׁכָּל
 מָה שֶׁקָּבַל, הַכֹּל הִיָּה בְּכַח רַבּוֹ וְ"ל. וְנֹאף שֶׁהוּא
 זָכָה לְהַתְּעַלּוֹת בְּמִדְרָגוֹת נוֹרָאוֹת וְנִשְׁגָּבוֹת
 בְּעַבֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְזָכָה לְהַשִּׁיג הַשְּׂגוֹת
 גְּבוּהוֹת בְּתוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, כְּאֲשֶׁר רוֹאִים בְּחַוֵּשׁ
 בְּסִפְרֵי הַקְּדוּשִׁים, וְהִיָּה יְכוֹל לְהִיּוֹת בְּעֶצְמוֹ
 צַדִּיק מִפְּרָסָם בְּעוֹלָם, עִם כָּל זֹאת כָּל יְמֵי חַיָּו
 קָיָם בְּשִׁלְמוֹת: "וְהָאֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ"; כִּי
 בְּזֶה גִלָּה הַכֹּחַ הַטּוֹב לְרַבּוֹ וְ"ל. וְכֵן שִׁיף דְּבַר
 זֶה בְּכָל דוֹר וְדוֹר, מִי שֶׁמְקַבֵּל תּוֹעֲלַת נוֹטָבָה
 מִהַצַּדִּיק, תְּמִיד רְאוּי לֹמַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. וְסִהְדִי

בְּמִרוּמִים, שֶׁכָּל מָה שֶׁזָּכָנִי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 לְחַדֵּשׁ בְּמִשְׁחָה יְמֵי חַיֵּי סִפְרִים רַבִּים, שֶׁנִּתְקַבְּלוּ
 מֵאֵד בְּעוֹלָם בְּאִפְסָן בְּלִתֵּי רְגִיל, כִּי יֵשׁ סִפְרִים
 אֲשֶׁר יֵצְאוּ כְּבָר בְּעִשְׂרוֹת מֵהַדּוֹרוֹת, אֲשֶׁר לֹא
 זָכָה לָזֶה שׁוּם בְּעַל מַחְבֵּר בִּימֵי חַיָּו, אֲנִי יוֹדֵעַ
 שֶׁכָּל זֶה בָּא רַק מִכַּח וּזְכוּת רַבּוֹ וְ"ל וְתִלְמִידוֹ
 מוֹהֲרָנִי תַּ"ל, וְלִכְּנֹן אֲנִי רוֹשֵׁם עַל סִפְרֵי שֶׁזָּכָנִי
 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: "בְּנוֹי וּמִיֶּסֶד עַל-פִּי דְּבַרֵּי
 רַבּוֹ וְ"ל וּמוֹהֲרָנִי תַּ"ל", וְנֹאף שֶׁיֵּשׁ רִשְׁעִים
 אַרְוּרִים שְׂרוּצִים לְנִתְקַח אוֹתִי מִרַבּוֹ וְ"ל, עִם כָּל
 זֹאת מִי שֶׁבָּקִי בְּסִפְרֵי רַבּוֹ וְ"ל, יִמְצָא אֲשֶׁר כָּל
 דְּבַרֵּי בְּנוֹיִים וּמִיֶּסֶדִים רַק עַל דְּבַרֵּי וְ"ל, וְעַל
 דְּבַרֵּי תִלְמִידוֹ מוֹהֲרָנִי תַּ"ל, כִּי זֶה לִי אַרְבָּעִים
 וְחַמֵּשׁ שָׁנִים, שֶׁאֲנִי שׁוֹתֵה בְּצִמָּא אֶת דְּבַרֵּיהֶם
 בְּשִׁקְיָה עֲצוּמָה, וְעַל-כֵּן כָּל מָה שֶׁזָּכָנִי הַקְּדוּשׁ-
 בְּרוּךְ-הוּא לְחַדֵּשׁ, בְּנוֹי וּמִיֶּסֶד עַל דְּבַרֵּיהֶם
 הַקְּדוּשִׁים. וּבְאֲמַת אֵין עוֹד דְּבַר גְּדוֹל מִזֶּה,
 שֶׁאָדָם שֶׁלְמַד תּוֹרָה אֲצֵל רַבּוֹ, וְכֵן לְמַד אֲצֵלוֹ
 רַב חֻכְמָתוֹ, שִׁיקָיִם "וְהָאֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם
 אוֹמְרוֹ". וּמְבִיא רְאִיָּה מְאֻסְתֵּר, שֶׁאֲמָרָה בְּשֵׁם
 מְרַדְּכִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אֶסְתֵּר ב, כב): "וַתֹּאמֶר
 אֶסְתֵּר לְמַלְךְ בְּשֵׁם מְרַדְּכִי", שֶׁמְכַאֵן לוֹמְדִים,
 "שֶׁכָּל הָאֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מְבִיא גְּאֻלָּה
 לְעוֹלָם"; כִּי בְּאֲמַת חֻכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אָמְרוּ
 (הוֹבָא בְּפִי מִדְרָשׁוֹת, מִדְרַשׁ שְׁנִים אַחֲרֵים): לְמָה אֲמָרָה
 אֶסְתֵּר לְמַלְךְ בְּשֵׁם מְרַדְּכִי? אֵלָּא אֲמָרָה: יוֹדֵעַת
 אֲנִי שֶׁמְרַדְּכִי הַצַּדִּיק, וּמָה שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ
 מִהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא עוֹשֶׂה, לְכָף גְּאֻמֵּר:
 "וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְמַלְךְ בְּשֵׁם מְרַדְּכִי", וְאָמְרוּ
 חֻכְמִים: כָּל שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ הוֹרֵג
 נַפְשׁוֹ, וּבְשִׁבִיל שֶׁאֲמָרָה לְמַלְךְ בְּשֵׁם מְרַדְּכִי —
 נִמְלֵט; כִּי בְּאֲמַת הָאוֹר שֶׁל רַבּוֹ וְ"ל הוּא אוֹר
 נוֹרָא וְנִפְלָא מָאֵד, עַד שֶׁשָּׁקְשָׁה מֵאֵד לְבִנְיָ-אָדָם
 לְהַשִּׁיגוֹ, וּמִזֶּה יֵצֵא שֶׁתִּלְקוּ עֲלָיו, וּמִכָּל שֶׁפָּן עַל
 מוֹהֲרָנִי תַּ"ל. אֲבָל בְּזֶה שְׁלוֹקָחִים אֶת דְּבַרֵּיהֶם
 וּמְלַבִּישִׁים אוֹתָם בְּכִלִּים מְפִלִּים שׁוֹנִים,
 וּמְקַרְבִּים אֶת זֹאת יוֹתֵר לְהַמְוִן-עַם, עַל-יְדֵי-זֶה

נמלט ממתחלקת, פי בגי' אדם מתחילים לראות ולהבין ולהשפיל את הנעם והערבות שיש בדבריו הקדושים, ומתחילים להתקרב אליו. ולכן הוא דבר גדול מאד מאד, מי שזוכה לחדש בדברי רבנו ז"ל, ולקרובם אל המון-עם, ראוי לו לומר ולהביא ז גדולה תורה, שהיא נותנת בשם אומר, ולא ינתק עצמו ממנו, פי רק בזה תלויה הגאולה, שיתפשטו דברי רבנו ז"ל בעולם. ובאמת אמרו חכמינו הקדושים (תנחומא במדבר): אמר רבי חזקיה ורבי ירמיה בר אבא בשם רבי יוחנן: כל שאינו אומר דבר בשם אומר, עליו הפתוב אומר (משלי כב, כב): "אל תגזל דל פי דל הוא". וצריך אדם כשהוא שומע דבר, לומר אותו בשם אומר, אפלו משלישי של הלכה, ששנו רבותינו (פאה ב, ו): אמר רבי נחום הלבלר, מקבל אני מרבי מיאשא שקבל מאבא שקבל מן הזוגות שקבלו מן הזקנים הלכה למשה מסיני. ומי שאינו אומר דבר בשם אומר, עליו הפתוב אומר (שם): "אל תגזל דל". וכל האומר דבר בשם אומר מביא גאולה לעולם; ממי אתה למד? מאסתר, ששמעה הדבר מפרדכי ואמרה לאחשורוש, שנאמר (אסתר ב, כב): "ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי", על ידי בן זכתה שנגאלו ישראל על ידה. הוי אם שמעת דבר, הוי אומר בשם אומר. אפלו ששומעים דבר דרך פמה אנשים, עם כל זאת מצנה לומר בשם אומר, שעל ידי זה הוא מביא גאולה לעולם, ובפרט כל מה שקשור אל דבר רבנו ז"ל, צריכים לומר בשם אומר, פי הגאולה תהיה רק כשיתפשט דבר רבנו ז"ל בעולם, שהוא מגלה את אמתת מציאותו יתברך בגלוי רב ונורא מאד, ולכן כל מי שזוכה לחדש בדבריו ז"ל, עליו לומר בשם אומר, והבין למעשה.

ז גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה

לו רבו: נ"א, בישוב. בישיבה. דמרצה ישיבה מרצה חכמה. דבר אחר, תרצות נודיטור"א זלע"ז: [במיעוט שיחה. ליצנות, שחוק: בארך אפים. קשה לכעוס]: בקבלת היסורין. כדאמרינן בצרכות, אשרי הגבר אשר תסרנו יה, אימתי, זומן שחורתך תלמדנו, שהקב"ה מביא יסורין של אהבה לעוסק בה, להרבות שכרו לעולם

**אָסְתֵר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מְרַדְכֵי :
גְּדוּלַּת תּוֹרָה, שְׁהִיא נוֹתֶנֶת**

הנא: בעריכת שפתים. שאינו מגמגם בדברי תורה, אלא חותכן בלשון, ומוציאן צפה. דאין דברי תורה מתקיימין אלא בהולאת הפה, דכתיב כי חיים הם למוציאיהם, אל תקרי למוציאיהם, אלא למוציאיהם צפה: [בכינת הלב. בשכלות הלב. לא שמעתי מה בין זה לזה]: באימה. כדאמרינן [וגילו זרעדה, במקום שיש גילה שם תהא רעדה]: בשמוש חכמים. שדוחק ונכנס בכל מקום לשמוע דבריהן ולשמען: בדקדוק חברים. לומד צמורה: ופלפול התלמידים. שיפלפלו לפניו ויחמיהו. כדאמרינן ומתלמידי יותר מכולם: המכיר את מקומו. שמוע צמורה כל שעה, דמתוך כך מתקיימת תורתו צדו. מקומו קרי לטעמים ולראיות שהוא מצין בהלכה, כדאמרינן בסנהדרין כשמלימין את הדין למחר, המחייב אומר מחייב אני במקומי, אותה ראה ואותו טעם עצמו שאמרתי אמש שלא מלאמי ראה אחרת לזכות. וכן המוכה: השמח בחלקו. שאם דואג בעניינו, אינו מכין צה: סייג לדבריו. שנימוקו עמו. ומביא אמתלאות להעמיד דברי רבו לפני אדם. נחת רוח ליוצרו. שמקיים מצות, כדאמרינן, מהו ריח ניחות, נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצונך: ואינו מחזיק טובה לעצמו. שאינו נושא חן בלבו על עצמו על שהרצה תורה, שהרי לכך נוצר: ואינו מגיס לבו בלמודו. הינו שאינו מתגאה בפני הצריות. (אוהב את הצדקות לג): תוכחות. דכתיב, הוכח לחכם ויאהבן. [כל אלו המדות ראויות למחמק מן הכבוד ואין רודף אחר השכרה שנאה לידו ומחמק ממנה. ומסתגר דהכי הוה ליה למחמי, ולא רודף אחר הכבוד מחמק מן הכבוד]: ומעמידו על האמת. על צוריה של הלכה: על השלום. שאינו מיישב דין, אלא

עושה פשרה זרעו. [ומחיישב בלמוד]: ז שהיא
 נותנת חיים לעושיה. אוכל פירותיה בעולם הזה
 והקרן קיימת לו לעולם הבא: כי חיים הם
 למוצאיהם. אל תקרי למוצאיהם, אלא למוציאיהם
 צפה בעולם הזה: ואומר
 ושקוי לעצמותיך. שיהא
 משקה ענמומיך נקצר: **ובעולם הבא, שנאמר (משלי**
ד): פי חיים הם למצאיהם
 ואמר לו (שיחות הר"ן, סימן
 י): מדוע לא תלמד, מה
 תפסיד בזה? הלא תקבל
 עולם הבא על הלמוד.
 ואין צריך לומר,

כשהתורה מראה אהבה לאחד, אז אינו רוצה כָּלֵל עולם הבא, רוצה רק את התורה בעצמה. והלא
 גם השם יתברך לומד, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (עבודה ורה ג): סדר היום שיש
 להקדוש ברוך הוא, שלש שעות עוסק בתורה וכו'. ובהורות הללו, בעוונותינו, נפל למוד התורה
 מאד. ודע, שהגדולים שהיו בדורות שלפנינו, דהינו הרבנים הגדולים שהיו אז, לא היו יודעים
 שום פגנות, ואף על פי כן היו יכולים לעשות מופתים, רק על ידי למוד התורה הקדושה, כי
 על ידי זה פשהו אומרים איזה דבור — נתקיים כן. וכן אמר רבנו ז"ל (לקושי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן
 מא): לפעמים השם יתברך עושה מופתים על ידי בעלי הפוסקים, בבחינת (דברי הימים א' טו, יב):
 "מפתיו ומשפטי פיהו", שעל ידי משפטי פיהו שפוסק שיהיה כן — נעשה מופת, כי מחמת
 שנתקבל לבעל פוסק, וכשפוסק באסור והתר וכיוצא — מקבלין דעתו, כמו כן כשפוסק באיזה
 ענין — מקבלין דעתו ונעשין מופתין על ידו. וזהו בחינת המופתים שמספרים מהגאונים שהיו
 בדורות שלפנינו. ולכן אם אדם זוכה ללמוד תורה לשמה, לשם אל עולם, זוכה לחיים בעולם
 הזה ולחיים בעולם הבא, ובפרט מי שזוכה לחדש חדושים וחדשים בתורה הקדושה, אז זוכה
 לחיים בעולם הזה ולחיים בעולם הבא. וכמאמר ז"ל (יבמות צו): על הפסוק (תהלים סא, ה):
 "אגורה באהלך עולמים"; וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים? אלא אמר דוד לפני
 הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה, דאמר רבי
 יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה,
 שפתותיו דוכבות בקבר. נמצא, כשאדם זוכה לחדש בתורה, הרי זה יורש חיים בעולם הזה
 ובעולם הבא, כי הוא נשאר חי, כי אומרים שמועה בשמו. והוא דבר גדול מאד לחדש חדושים
 דאורייתא, ובפרט חדושים כאלו שמקרבם את בני אדם אל הקדוש ברוך הוא, שחדושים כאלו
 עושים רעש בשמים. וכן מובא (הקדמת הזוהר ה): רבי שמעון פתח (ישעיה נא, טז): "ואשים דברי
 בפיה". כמה אית ליה לבר נש לאשתדלא באורייתא ימא ולילא. בגין דקדשא בריך הוא צית
 לקלהון דאינון דמתעסקי באורייתא. ובכל מלה דאתחדש באורייתא על ידא דההוא דאשתדל
 באורייתא. עביד רקיעא חדא. תנן בההיא שעתא דמלה דאורייתא אתחדשת מפומיה דבר נש. ההיא
 מלה סלקא ואתעדת קמיה דקדשא בריך הוא. וקדשא בריך הוא נטיל לההיא מלה ונשיק לה.
 ועטר לה בשבעין עטרין גליפין ומחקקן, ומלה דחכמתא דאתחדשא, סלקא ונתבא על רישא
 דצדיק חי עלמין, וטסא מתמן ושטא בשבעין אלף עלמין, וסליקת לגבי עתיק יומין, וכל מלין
 דעתיק יומין מלין דחכמתא אינון, ברזין סתימין עלאין. וההיא מלה סתימא דחכמתא דאתחדשת
 הבא, פד סלקא, אתחברת באינון מלין דעתיק יומין, וסלקא ונחתא בהדייהו. ועאלת בתמניסר

עלמין גניזין. (שם סד, ג): "עין לא ראתה אלהים וולתך", נפקי מתמן ושפטן ואתן מליאן ושלמין, ואתעתדו קמי עתיק יומין בההיא שעתא ארח עתיק יומין בההיא מלה. וניחא קמיה מפלא, נטיל לההיא מלה, ואעטר לה בתלת מאה ושבעין אלף עטרין, וההיא מלה טסת וסלקא ונחתא. ואתעבידא רקיעא חדא. וכן כל מלה ומלה דחכמתא אתעבדין רקיעין, קימין בקיימא שלים קמי עתיק יומין. והוא קרי לון שמים חדשים, שמים מחדשים סתימין דרזין דחכמתא עלאה. וכל אינון שאר מלין דמתחדשין, קימין קמי קדשא בריך הוא וסלקין ואתעבידו "ארצות החיים", ומתעטרין לגבי ארץ חד. ואתחדש ואתעביד כלא ארץ חדשה מההיא מלה דאתחדש באורייתא. ועל דא כתיב (ישעיה סו, כב):

וְלִכְל בְּשָׂרוֹ מִרְפָּא. וְאוֹמַר
(שם ג): רְפָאוֹת תְּהִי לְשַׁרְךָ
וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ. וְאוֹמַר
(שם): עֵץ חַיִּים הִיא
לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתִמְכֶיָהּ
מֵאֲשֶׁר. וְאוֹמַר (שם א): פִּי
לְוֵית חַן הֵם לְרֵאשֵׁי וְעֲנֻקִים
לְגִרְגָּרְתֶיךָ. וְאוֹמַר (שם ד): תִּתֶן
לְרֵאשֵׁי לְוֵית חַן עֲטָרַת
תְּפִאֶרֶת תְּמַגֵּנָהּ. וְאוֹמַר (שם
ט): פִּי בִי יִרְבוּ יְמֵיךָ וְיִוָּסִיפוּ
לְךָ שָׁנוֹת חַיִּים. וְאוֹמַר (שם ג):
אֲרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשִׂמְלָהּ
עֵשֶׂר וְכְבוֹד. וְאוֹמַר (שם): פִּי
אֲרֶךְ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם

ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה. ועולם הצא. ושמא תאמר, לחיים הוא זוכה, אבל מי יאמר שיהיה זוכה לעושר, שהרי יש לך בני אדם הנדונין בעניות שהמות חביב להם מן החיים, לכך נאמר כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך. איזהו דבר המביא את האדם למנוח חן בעיני האנשים, הו אומר זה ממון. ושמא תאמר, ממון יתנו לך אבל לא יהא מכובד בין האנשים, לכך נאמר עטרת תפארת תמגנך. ושמא תאמר, אפילו למד שלא לשמה זוכה לדברים הללו, לכך נאמר אורך ימים בימינה (שבת דף סג.). למימינים זה, שלומדים לשמה, יש לו אורך ימים וחיים, ואין צריך לומר עושר וכבוד. בשמאלה. למשמאלים זה, עושר וכבוד יתנו לו, אבל לא חיים ארוכים. ושמא תאמר לחיים ועושר זוכה אבל לא לשלום, לכך

יִוָּסִיפוּ לְךָ. וְאוֹמַר (שם): דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי נַעַם וְכָל

"כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני" וגו'. 'עשיתי' לא כתיב אלא 'עושה', דעביד תדיר מאינון חדושין ורזין דאורייתא. ועל דא כתיב (שם נא, טז): "ואשם דברי בפיה ובצל ידי כסיתיה, לנטע שמים וליסד ארץ". 'השמים' לא כתיב אלא 'שמים', אמר רבי אלעזר: מהו 'ובצל ידי כסיתיה', אמר ליה: בשעתא דאתמסר אורייתא למשה, אתו פמה רבוא דמלאכי עלאין לאוקדא ליה בשלהובא דפומהון. עד דחפא עליה קדשא בריך הוא, והשתא דהאי מלה סלקא ואתעטרא וקימא קמי קדשא בריך הוא, איהו חפי על ההיא מלה, וכסי על ההוא בר גש דלא ישתמודע לגביהו אלא קדשא בריך הוא, ולא יקנאון לגביה, עד דאתעביד מההיא מלה שמים חדשים וארץ חדשה, הךא הוא דכתיב: "ובצל ידי כסיתיה, לנטע שמים וליסוד ארץ", מכאן דכל מלה דסתים מעינא סלקא לתועלתא עלאה, הךא הוא דכתיב (שם): "ובצל ידי כסיתיה". ואמאי אתחפי ואתפסי מעינא, בגין לתועלתא עלאה, הךא הוא דכתיב "לנטע שמים וליסוד

נאמר ושלום יוסיפו לך: ח עטרת. זה העושר: אָרֶץ, כְּמָה דֹאֲתָמֵר "וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אֶתָּה", תפארת. זה הנוי: והבנים. ומפארת זניס אבותם: וְלֵאמֹר לְאִינוּן תִּרְעִין וּמְלִין דְּמַצְיִנִין אֵלֶיךָ עַל והכח. מפארת צמוריס כחם: והכבוד. ונגד זקניו אֵלֶיךָ, 'עַמִּי אֶתָּה', אֵל תִּקְרִי 'עַמִּי' אֶתָּה, אֵלֶּא כבוד: והחכמה. דוקנים טונא איכא הכא, ומד 'עַמִּי' אֶתָּה, לְמַהֲוֵי שׁוֹתָפֵא עַמִּי, מָה אָנָּא

בְּמִלּוּלֵא דִילֵי עֲבָדִית שְׁמִים וְאַרְץ, כְּמָה דֹאֲתָ אָמֵר (תהלים לג, ו): "בְּדָבָר ה' שְׁמִים נַעֲשׂוּ", אוֹף הָכִי אֶתָּה, וּפְאִין אִינוּן דְּמַשְׁתַּדְּלֵי בְּאוֹרֵיתָא, עִין שְׁם. אֲשֶׁרֵי מִי שְׁאִינוּ מְטַעָה אֶת עֲצָמוֹ, וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה יוֹמֵם וְלַיְלָה, וּמְחַדֵּשׁ חֲדוּשִׁים חֲדָשִׁים, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יֵשׁ לוֹ חַיִּים בְּעוֹלָם הַזֶּה וְחַיִּים בְּעוֹלָם הַבָּא, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

ח הנוי והפח והעשר

וְהַפְּכוּד וְהַחֲכָמָה וְהַזְקָנָה וְהַשִּׁיבָה וְהַבְּנִים נֶאֱמָר לְצַדִּיקִים וְנֶאֱמָר לְעוֹלָם: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר אָדָם צְרִיף לְהַחֲדִיר בְּעֲצָמוֹ אֲמַתָּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, לִידַע וּלְהוֹדִיעַ וּלְהַנְדִיעַ אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדֵיו יִתְבַּרֵּךְ כָּלֵל, וּבְכָל תְּנוּעָה וְתַנוּעָה שֶׁם אֵלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרָא אֶת עוֹלָמוֹ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת: כֶּתֶר, חֲכָמָה, בִּינָה, חֶסֶד, גְּבוּרָה, תְּפָאֲרֵת, נִצְחָה, הוֹד, יְסוּד, מְלָכוּת, וְעַל יָדָם מִתְנַהֵג הָעוֹלָם. וְצְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲשֶׁר סוּד הַכֶּתֶר הוּא נֶעְלָם מֵעֵין כָּל חַי, וְזֶה מִתְחַלֵּק לְשְׁנֵי חֻלְקִים, שֶׁלֹּשׁ רֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל הַכֶּתֶר נִקְרָא עֲתִיק, וְהוּא תְּחַתּוֹנוֹת נִקְרָאִים אֲרִיף, חֲכָמָה בִּינָה הֵם הַמַּחֲזִין, וְהוּא סְפִירוֹת הֵם זְעִיר אֲנַפִּין וְנוֹקְבָא, וְכַפִּי שְׁאָדָם מְזַבֵּךְ אֶת עֲצָמוֹ בְּזוֹכֵף אַחַר זְכוּף, בֵּין מְאִירִים בּוֹ הַסְפִירוֹת אוֹרוֹ יִתְבַּרֵּךְ, כִּי הֵם כָּלֵם שְׁעַל יָדָם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְמַשֵּׁף אֶת אוֹרוֹ, שֶׁהֵם הַמַּחֲזִין לְהַשִּׁיג רוּחַנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹת. וְלְהַפֵּךְ כְּשֶׁאָדָם חוֹטֵא, רַחֲמָנָא לִישְׁזַבֵּן, הוּא הוֹפֵךְ אֶת הַסְפִירוֹת, וְגוֹרֵם חֲרַבֵּן סוּד שְׁבִירַת הַכָּלֵם, וְעַל-יְדֵי-זֶה אִינוּ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶת הָאוֹרוֹת, כִּי זֶה רַבּוּי אוֹר בְּשָׁבִילוֹ, וְאִז רַעִים וּמְרִים לוֹ הַחַיִּים, וְאִינוּ זוֹכֵה לְחַזוֹת בְּנֵעָם הַנְּזִי"ה וּלְבַקֵּר בְּהִיכָלוֹ, אֵלֶּא שְׁרוּי בְּעֲצָבוֹת וּבְמִרְרוֹת וּבְדַכְּאוֹן וּבְיִאוּשׁ עֲמָק, וְזֶה שְׁמַגְלָה לָנוּ הַתַּנָּא הַקְדוּשׁ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסֵּיא אוֹמֵר מִשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי: "הַנּוֹי וְהַפֶּח וְהַעֲשֶׂר וְהַפְּכוּד וְהַחֲכָמָה וְהַזְקָנָה וְהַשִּׁיבָה וְהַבְּנִים נֶאֱמָר לְצַדִּיקִים וְנֶאֱמָר לְעוֹלָם", כִּי הֵם כְּנֶגֶד הַז' סְפִירוֹת, אִם אָדָם דְּבוּק בְּחַי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וּמְזַבֵּךְ אֶת מְדוּתָיו, עַל-יְדֵי זֶה הַשְּׁבַע מְדוֹת — "נֶאֱמָר לְצַדִּיקִים וְנֶאֱמָר לְעוֹלָם", וְלְהַפֵּךְ הַרְשָׁעִים גּוֹרְמִים שְׁיִהְיֶה רַע לָהֶם וְרַע לְעוֹלָם, וְנִקְט "וְהַבְּנִים", שְׁאֵם אָדָם זוֹכֵה וְרוֹאֶה בְּנִים חַיִּים וְקִימִים הַמִּתְנַהֲגִים בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהִירָאָה וְדְבוּקִים בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְיֵשׁ לָהֶם אֶת הַשְּׁבַע מְדוֹת הָאֵלוֹ — אֲשֶׁרֵיהֶם וְאֲשֶׁרֵי חֻלְקִים! וְאִם אֵין לָהֶם אֶת הַשְּׁבַע מְדוֹת הָאֵלוֹ, אֵלֶּא לְכַלּוֹ אֶת עֲצָמָם בְּכָל מִינֵי מְדוֹת רַעוֹת וְתַאֲוֹת מְגַנּוֹת, עַל-יְדֵי-זֶה אוֹי לָהֶם וְאִי לְנַפְשָׁם! וְזֶה שְׁמַסִּים: "רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסֵּיא:

אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים, כלם נתקיימו ברבי ובבניו, ומה השבח על רבנו הקדוש? אלא חכמינו הקדושים אמרו (כתבות קד.): בשעת פטירתו של רבי, זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, ואמר: רבנו של עולם, גלוי וידוע לפניך, שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה, ולא נהייתי אפלו באצבע קטנה. ופרש רבנו איש האלקים רבי דב בער זי"ע המגיד ממעזריטש,

שמעון בן מנסיא אומר, אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים, כלם נתקיימו ברבי ובבניו: אומר רבי יוסי בן קסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזירתי

שהתפארותו היתה, שלא נהייתי אפלו באצבע קטנה, הינו באבר הברית הנקרא אצבע, כמאמרם ו"ל (פסחים קיב:): אין כל האצבעות שוות, שלא

נהנה משום דבר של הכלי העולם הזה, ואחז בשלמות בקדשת הברית, ועל-ידי-זה זכה לקדש את השבע מדות. ובניו היו קדושים וטהורים, כי אם האב מקדש ומטהר את עצמו בקדשת הזווג, על-ידי-זה מוליד בנים קדושים. וכן אמרו חכמינו הקדושים (שבת קיח:): ואמרו ליה לרבי: מאי טעמא קראו לך רבנו הקדוש? אמר להו, מימי לא נסתכלתי במילה שלי, ברבי מילתא אחריתי הנה ביה שלא הכניס ידו תחת אבנטו. נמצא, שאחז בשלמות בקדשת הברית; ועל-כן אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים, כלם נתקיימו ברבי, כי זכך את השבע מדות בשלמות. וזה שאמר "ובבניו", כי אם האב קדוש בקדשת הברית, גם הילדים שנולדים הם קדושים וטהורים. וכזה יובן מה שהזכיר מקדם: "והבנים", הינו השבע מדות שיש לצדיקים, יש גם לבניהם. ולכן "נאה לצדיקים ונאה לעולם", והבן למעשה.

ט פעם אחת הייתי מהלך בדרך: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר האדם צריך להרגיל את עצמו תמיד לחשב ממנו יתברך, אפלו כשהולך בדרך, עליו ליחד יחודים קדושים, שזה סוד דר"ף, המובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ו'): דר"ף עולה שתי פעמים בק"י, שהוא הני"ה אלהיים, שאדם הולך על דר"ף זה, דהינו שיש לו שתי הבקיאיות: בק"י ברצוא, בק"י בשוב, אז הולך על דר"ף התשובה; הינו שאדם צריך להתחזק אפלו כשעולה תמיד מעלה מעלה, ונדמה לו שהשיג כבר רוחניות אלקות, צריך שתהיה לו בקיאות גדולה, שאסור לו לעמד באותה מדרגה, אלא יעלה מעלה מעלה, כי עדין אינו יודע כלל. ועל זה צריכים בקיאות עצומה, כי לפעמים אדם עולה מעלה מעלה, ומשיג רוחניות חיות אלקות, וכבר רואה מכל דבר את עצם אלקותו יתברך, ושומע כרוזים עליונים, ונדמה לו שהגיע כבר אל תכלית המדרגה העליונה, דיקא אז הוא יכול להתרחק, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פב), שמרבויו האור מסנוור לו העינים, עד שאז מתרחק. ולכן גם כשהוא מגיע אל רצוא — בטול אל האין סוף ברון הוא, צריך שיהיה בק"י, שהוא הני"ה אלהיים. וכן כשעדין רחוק הוא לגמרי, ושורה בעמקא דתהומא רבא ובנאות, רחמנא לישזבן, אסור לו להתיאש בשום פנים ואפן, אלא לידע שאין שום יאוש בעולם כלל, באשר גלה לנו רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן עח): אין דבר כזה להתיאש, כי תמיד יכולים למצא את הקדוש-ברוך-הוא אפלו במדרגות הכי גמוכות, שזה סוד בק"י בשוב, הני"ה אלהיים, לא להתיאש במצבים הכי גרועים, בין שהולך לו טוב, בין שהולך לו ההפך מהטוב, אסור לו להתיאש בשום פנים ואפן, כי תמיד יכולים למצא את הבורא יתברך שמו, בסוד (תהלים קלט, ח): "אם אספך שמים שם אתה, ואציעה שאול הנח", וזה שמגלה לנו התנא רבי

יוסי בן קסמא: "פעם אחת הייתי מהלך בדרך, בדרך דיקא, שהוא סוד התשובה, ופגע בי אדם אחד; שזה סוד אדם היושב על הפסא, שזוכים דיקא על ידי הבקיאיות: בק"י ברצוא ובק"י בשוב, שאז כל הבקיאיה נכנעת תחתיו, והוא נכלל באדם העליון, ורואה איה שכל הבקיאיה בלה היא פסוי לאלקותו יתברך. וזה "ונתן לי שלום והחזרתני לו שלום"; פי כשאדם דבוק בו יתברך שוקרא שלום, כמאמרם ו"ל (שבת י): שמו של הקדוש-ברוך הוא שלום; ולכן כשבר ישראל דבוק בחי החיים בו יתברך הנקרא שלום, הוא תמיד מקבל שלום מאחרים ונותן שלום לאחרים, שזה עקר השלמות, שאמרו חכמינו הקדושים (עקצין ג): לא מצא הקדוש-ברוך הוא קלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר:

לו שלום. אמר לי, רבי, מאיזה מקום אתה. אמרתי לו, מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני. אמר לי, רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות. אמרתי לו, בני, אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה, לפי שבשעת פטירתו של אדם, אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר (משלי ו): בהתהלכה תנחה

"הנ"ה עז לעמו יתן הנ"ה יברך את עמו בשלום"; ועל-כן כשאדם דבוק בחי החיים בו יתברך, הוא תמיד נותן שלום לכל אחד, ומקבל שלום מכל אחד, שזה הסימן היפה ביותר של עם ישראל, שלא נתן שלום אלא לעם ישראל. עד כדי כך שאומרים חכמינו הקדושים (במדבר ובה, פרשה יב, סימן א): לא ברא הקדוש-ברוך הוא את העולם, אלא על מנת שיהיה שלום בין הבקיאיות, וכל הבקיאיה בלה לא נבראה אלא בשביל ישראל.

אמר לי: רבי, מאיזה מקום אתה: הינו זה שנתן לו שלום שאלו: מאיזה מקום אתה, פי מקום הוא שמו יתברך, פי הנ"ה בהקאה י פעם י, ה פעם ה, ו פעם ו, ה פעם ה' — עולה מקום, פי הוא רצה לברר אצל התנא, איה זוכים למצא את מקומו של עולם, שהוא הקדוש-ברוך הוא? ענה ואמר לו: "מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני"; פי טבע של אדם שגמשה אחר חכריו, כמובא בדברי הרמב"ם ו"ל (פרק ו מהלכות דעות, הלכה א): דרך ברכתו של אדם להיות גמשה בדעותיו ובמעשיו אחר רציו וחכריו, ונהג כמנהג אנשי מדינתו. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשה, כדי שלא ילמד ממעשיהם. "אמר לי: רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו; והנראה, שבמקומו לא היו שום תלמידי חכמים ואנשי מעשה. ולכן רצה שיבוא לגור ביניהם, והבטיח לו הון תועפות, ונאני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות"; פי הוא חשב שיוכל לשדל אותו בכסף ובשירות. "אמרתי לו: בני, אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה, לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר (משלי ו, כב): בהתהלכה תנחה אתך בשכבה עליה והקיצות היא

תְּשִׁיחָךְ; בְּהִתְהַלֵּךְךָ תִּנְחָה אִתְּךָ — בְּעוֹלָם מְנִייהו לזה שְׁקָנָה חֲכָמָה: ט לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזֶּהָב. הִזְהָ, בְּשִׂכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ — בְּקָבְרֵךְ, וְהִקְיִצוֹת פִּירוּט, לִשְׁכַּח וּלְכַזּוֹר, שְׁנֹאמֵר מִלֵּא כֹל הָאֵרֶץ כְּזוֹר: הִיא תְּשִׁיחָךְ — לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן פְּתוּב בְּסֵפֶר י' חֲמֹשֶׁה קִנְיָנִים קָנָה הַקַּב"ה וכו'. ה' קִנְיֵי תְּהָלִים עַל-יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (תְּהָלִים קִיט, עב): רֹאשִׁית דְּרָכּוֹ. שְׁנֵי אֲחֵיהֶם קוֹדֵם הָעוֹלָם, מִפְּנֵי

אִתְּךָ, בְּשִׂכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ, וְהִקְיִצוֹת הִיא תְּשִׁיחָךְ. בְּהִתְהַלֵּךְךָ תִּנְחָה אִתְּךָ, בְּעוֹלָם הִזְהָ. בְּשִׂכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ, בְּקָבְרֵךְ. וְהִקְיִצוֹת הִיא תְּשִׁיחָךְ, לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן פְּתוּב בְּסֵפֶר תְּהָלִים עַל יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (תְּהָלִים קִיט): טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאֲלֹפֵי זָהָב וְכֶסֶף. וְאוֹמֵר (תְּגִי ב): לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נָאִם יִי צְבָאוֹת: י' חֲמֹשֶׁה קִנְיָנִים קָנָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא

טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאֲלֹפֵי זָהָב וְכֶסֶף, וְאוֹמֵר (תְּגִי ב, ח): לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נָאִם יִי צְבָאוֹת"; כִּי מָה גִּשְׁאָר מִהָאָדָם? רַק הַתּוֹרָה שְׁלוֹמֵךְ, כִּי בְּשִׂכְבְּךָ זוֹכָה וְלוֹמֵד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, שֶׁהִיא חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרַךְ, עַל-יְדֵי-זֶה נִדְבָק בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ

הוא, וְכִשְׁמָקִים אֶת הַמְצוּוֹת, גּוֹדְפִכִּים רַמ"ח אֵיבָרָיו וְשִׁס"ה גִּידָיו, וְנִשְׁפַּע בָּהֶם אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי הֵם נִעְשִׂים כְּלִים לְקַבֵּל בָּהֶם אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי הֵרַמ"ח אֵיבָרִים הֵם כְּנִגְדֵי רַמ"ח מְצוּוֹת עֲשֵׂה וְשִׁס"ה גִּידִים הֵם כְּנִגְדֵי שִׁס"ה מְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְלִכֵּן אִם אָדָם מְקִים אֶת הַמְצוּוֹת שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַל-יְדֵי-זֶה מִזְדַּכְּכִים לוֹ הָאֵיבָרִים וְהַגִּידִים, וְנִעְשִׂים כְּלִים לְקַבֵּל בָּהֶם אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, וְאִזּוֹ לֹא מִסְתַּוְּבֵב בְּיָדָם בְּזֶה הָעוֹלָם, אֲלֵא רוֹחֲנִיּוֹת אֱלֻקוֹת. וְדָבָר זֶה אֵי אֶפְשָׁר לְהַסְבִּיר לְבִנְי-אָדָם, כִּי כָל זְמַן שֶׁאָדָם נִמְצָא בְּגוּף גִּשְׁמִי וְחֲמָרִי וְאִינוֹ מְזַכֵּךְ, לֹא יָכוֹל לְהִבִּין דְּבָרִים כְּאֵלוֹ. וְלִכֵּן אֵין לְבִנְי-אָדָם שׁוֹם הַשְּׂגָה בְּצַדִּיק שֶׁהוּא כְּלוֹ רוֹחֲנִי, וּמִכָּל שֵׁפֶן אֵין לְאָדָם שׁוֹם הַשְּׂגָה בְּאֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְלִכֵּן אָמַר רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מִזְהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן נב): כִּמוֹ שֵׁשׁ קְשִׁיוֹת עַל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי יֵשׁ קְשִׁיוֹת עַל הַצַּדִּיקִים, כִּי אָדָם הוּא מְגַבֵּל וְאִינוֹ יָכוֹל לְהִבִּין רוֹחֲנִיּוֹת, וְלִכֵּן עוֹלוֹת עַל לְבוֹ קְשִׁיוֹת — הֵן עַל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְהֵן עַל הַצַּדִּיקִים הַנִּקְלָלִים בּוֹ. אֲבָל תִּכְף-וּמִיד בְּשִׂכְבְּךָ מְזַכֵּךְ אֶת עֲצָמוֹ עַל-יְדֵי קִיּוֹם כָּל הַמְצוּוֹת שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, הוּא נִעְשֵׂה כְּלִי לְקַבֵּל בּוֹ אוֹרוֹת רוֹחֲנִיִּים, וְאִזּוֹ כְּבָר אֵין הַפְּרָשׁ אֲלֵא בֵּין עוֹלָם הִזְהָ לְעוֹלָם הַבָּא, כִּי נִעְשֵׂה כְּלוֹ רוֹחֲנִי. וְלִכֵּן אָמַר הַתַּנָּא רַבִּי יוֹסִי בֶן קַסְמָא: "אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וְאַבְנֵים טוֹבוֹת וּמְדַגְלִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, אֵינִי דָר אֲלֵא בְּמָקוֹם תּוֹרָה, לְפִי שֶׁבִשְׂעַת פְּטִירְתּוֹ שֶׁל אָדָם אֵין מְלִיץ לוֹ לְאָדָם לֹא כֶּסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אַבְנֵים טוֹבוֹת וּמְדַגְלִיּוֹת אֲלֵא תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּלִבְדִּי"; כִּי מָה שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה בְּחַיִּים חַיִּיתוֹ, בְּזֶה יַעֲלֶה לְמַעְלָה לְעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, אִם אָדָם מְתַמִּיד בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה בְּחַיִּים חַיִּיתוֹ, וּמְקִים אֶת הַמְצוּוֹת, וְנִעְשֵׂה כְּלִי לְהִמְשִׁיךְ בּוֹ אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, עַל-יְדֵי-זֶה מִמְשִׁיךְ כְּבָר עוֹלָם הַבָּא בְּעוֹלָם הִזְהָ, וְאֵין הַפְּרָשׁ אֲצֵלוֹ בֵּין עוֹלָם הִזְהָ לְעוֹלָם הַבָּא. אֲשֶׁרִי מִי שְׂזוּכָה לְהִגִּיעַ אֶל בִּטּוֹל כְּזֶה, שֶׁהוּא בְּטֵל וּמְבֹטָל אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵין הַבְּדֵל אֲצֵלוֹ בֵּין קֵדָם הַבְּרִיאָה לְאַחַר הַבְּרִיאָה, אֲשֶׁר אָמַר רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מִזְהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נא), שֶׁזֶה עֵקֶר הַתַּכְלִית — לְקַשֵּׁר אַחַר הַבְּרִיאָה לְקֵדָם הַבְּרִיאָה, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

י' חֲמֹשֶׁה קִנְיָנִים קָנָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעוֹלָמוֹ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֶלְמָלִי הַחֲמֹשֶׁה קִנְיָנִים הָאֵלוֹ לֹא הִזָּה הָעוֹלָם מִתְקִים כָּלָל. כִּי תוֹרָה — בָּהּ הִסְתַּכַּל וּבָרָא אֶת עוֹלָמוֹ,

שכשעלה במחשבה לפניו לזרוח את עולמו [אמר שמים וארץ קנין אלקותו יתברך לכל העולם פלו, ישראל — אחד. שהם עמודים של עולם, שנאמר כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדוס רגלי, נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן ארץ, שנאמר מלאה הארץ קנין, מה להלן שמים וארץ אף כאן שמים וארץ, וכתיב קנין וכו': אברהם קנין אחד מנין. שזראו הקב"ה לכך להיות קנינו של עולם ויתקיים בשבילו, שנאמר ויזכרו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון, ולמה, בשביל שהוא קונה שמים וארץ, ששזבילו העולם מתקיים, לפי שהוא קירב את הזריות תחת כנפי השכינה והחזירן למוטב, ואמר להן דברים הנוכחין: ישראל קנין אחד. שנאמר עם זו קנית, ומנין שהעולם מתקיים בשבילו, שנאמר לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפני צם, שהם עיקר אדירים של ארץ: מקדש ה' כוננו ידיך. עדיין לא מנינו קנין. אלא מפני שנאמר כאן מקדש. ולהלן הוא אומר ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו, מה כאן מקדש בקנין, אף להלן מקדש בקנין. וכמה גמגום יש בדבר. ולפי הענין

בְּעוֹלָמוֹ, וְאֵלֹהֵי הַן, תּוֹרַת קִנְיָן אֶחָד, שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד, אֲבֹרָהֶם קִנְיָן אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד. תּוֹרַת קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכִתִּיב (מְשָׁלִי ח): יְיָ קִנְיָן רֵאשִׁית דְּרַבּוֹ, קָדָם מִפְּעֻלָּיו מֵאֵז. שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכִתִּיב (יִשְׁעִיָּה סו): כֹּה אָמַר יְיָ הַשָּׁמַיִם כֶּסֶאי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי, אֵי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי. וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים קד): מֶה רַבּוֹ מִעֲשִׂיךָ יְיָ, כָּל־מִן בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָהּ, מִלְּאָה הָאָרֶץ קִנְיָנִיךָ. אֲבֹרָהֶם קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכִתִּיב (בְּרֵאשִׁית יד): וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר, בְּרוּךְ אֲבָרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קִנְיָן שָׁמַיִם וָאָרֶץ. יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכִתִּיב (שְׁמוֹת טו): עַד יַעֲבֹר עֲמֻךָ ה' עַד יַעֲבֹר עִם זֹו קִנְיָתָ. וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים טז): לְקַדוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאָרֶץ הַמָּה, וְאֲדִירֵי כָּל חִפְצֵי בָם. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכִתִּיב (שְׁמוֹת טו): מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוֹ יְדִיךָ. וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים עח): וַיְבִיאֵם אֶל גְּבוּל קִדְשׁוֹ, הֵר זֶה קִנְיָתָה יְמִינוֹ:

יא כָּל מֶה שֶׁבְּרָא הַקָּדוֹשׁ־רֵאשִׁית דְּרַבּוֹ, קָדָם מִפְּעֻלָּיו מֵאֵז. שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכִתִּיב (יִשְׁעִיָּה סו): כֹּה אָמַר יְיָ הַשָּׁמַיִם כֶּסֶאי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי, אֵי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי. וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים קד): מֶה רַבּוֹ מִעֲשִׂיךָ יְיָ, כָּל־מִן בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָהּ, מִלְּאָה הָאָרֶץ קִנְיָנִיךָ. אֲבֹרָהֶם קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכִתִּיב (בְּרֵאשִׁית יד): וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר, בְּרוּךְ אֲבָרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קִנְיָן שָׁמַיִם וָאָרֶץ. יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכִתִּיב (שְׁמוֹת טו): עַד יַעֲבֹר עֲמֻךָ ה' עַד יַעֲבֹר עִם זֹו קִנְיָתָ. וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים טז): לְקַדוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאָרֶץ הַמָּה, וְאֲדִירֵי כָּל חִפְצֵי בָם. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכִתִּיב (שְׁמוֹת טו): מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוֹ יְדִיךָ. וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים עח): וַיְבִיאֵם אֶל גְּבוּל קִדְשׁוֹ, הֵר זֶה קִנְיָתָה יְמִינוֹ:

נראה צעני שהזרייתא לא נכתבה כחכמה, שהרי במסכת פסחים צפרק האשה, לא שנינו אלא תורה ושמים וארץ ישראל, ומביא ראייה לשמים וארץ מאותו הפסוק שנאמר באברהם קונה שמים וארץ: יא אלא לכבודו. לשנמו:

ברוך-הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו: רבי חנניא בן עקשיא אומר וכו'. לא אמר למילתיה צריך שתדע, אהובי, בני! שהקדוש-ברוך-הוא גבי מסכת אבות, אלא במסכת מכות זאלו הן הלוקין. ברא את כל הבריאה מרום גבהי האצילות עד תכלית גשמיות העשיה אלא לכבודו, שנזכה

להכירו ותברך, שזה מה "שנאמר (ישעיה מג, ז): 'כל הנקרא בשמי'", זה שם הנו"ה ברוך הוא וברוך שמו, אשר בו מרמזים הד' עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, "ולכבודי" זה עצם האצילות, ששם גלוי כבודו ותברך, נגד אות "ש"ל שם הנו"ה ברוך הוא ותברך שמו, פי האצילות הוא כבודו ותברך, שנאמר (במדבר טז, יט): "וירא כבוד הנו"ה"; "בראתיו" זה עולם

בְּרָאוּ אֶלָּא לְכַבֹּדוֹ, שְׁנֵאמַר (ישעיה מג), כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלְכַבֹּדִי בְּרֵאתוֹ, יִצְרְתוּ אִף עֲשִׂיתוֹ. וְאוֹמַר (שמות טו): "יִמְלֹךְ לְעֵלָם וָעַד:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקִישָׁא אוֹמַר, רְצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֶן הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁנֵאמַר (ישעיה מב): "חֲפִץ חֲפִץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

על האגדה, דאמר מר (סוטה מט.) [עולם אמאי קא מיקיים, אקדושה דסידרא] והא שמייה רבא דאגדתא. ונקראו אלו פרקי אבות, מפני שנסדרו הנה דברי אבות הראשונים שקבלו את התורה זה מזה, כגון משה ויהושע והזקנים זה מזה עד אנשי כנסת הגדולה ושמאי והלל ורבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו. והודיענו רבי איך היו מעשיהם נכונים והיו מזהירים לאנשי דורם ומדריכים אותם בדרך ישרה. כמו כן ראוי לכל חכם להזהיר את בני דורו ולהודיעם דרך ישרה:

הבריאה, ששם נשמות הצדיקים, כפי הכבוד של הקדוש-ברוך-הוא, נגד אות ה' ראשונה של שם הנו"ה ברוך הוא ותברך שמו. "יצרתיו" זה עולם היצירה, ששם המלאכים, חיות הקדש, משרתיו עושי רצונו ותברך, נגד אות ו' של שם הנו"ה ברוך הוא ותברך שמו. "אף עשיתיו" זה עולם העשיה הגשמי והחמרי, ששם מדור הקלפות, האף והחכימה נגד אות ה' אחרונה של שם הנו"ה ברוך הוא ותברך שמו, והתכלית היא — להגביה את עולם העשיה אל העולמות העליונים, כדי לגלות אשר (שמות טו, יח): "הניח ימלוך לעלם ועד", והבן למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק 'אלו הלוקין' (מכות כג:). ויש לומר הטעם, למה גזמרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? מפרש מוהרנ"ת ז"ל (לקוטי-הלכות דגים, הלכה ד', אות ג'), פי באמת זאת העבודה הגבוהה של גדולי הצדיקים האמתיים, שעובדין את השם ותברך בכל דבר, בכל תנועה ותנועה, אפילו בעסקי הרוך ארץ, כגון: באכילה ושתייה ושיחה ובכל הדברים שבעולם, כל זה הוא בבחינת 'גדיל תורה ויאדיר'. וזה מה שמסיימים אחר כל פרק מפרקי אבות את המשנה "רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מב, כא): 'ה' חפץ למען צדקו וגדיל תורה ויאדיר'; פי ראיתי בספרים קש"ה של ה"ב"ל הנמשכת מההולכים על-פי דרכי המחוקרים, שקשה להם למה הרבה השם ותברך כל-כך תורה ומצוות שקשה לקימן, פי לפי דעתם המשבשת היתה יותר זכות להם, אם היו מעטות המצוות. אבל באמת ה"ב"ל יפצה

כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פָּרָשָׁה נו, סִימָן ט): אֵין דּוֹר שְׁאֵין בּוֹ פְּאֲבָרָהֶם וְכוּ'. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (תְּנָא דְבֵי אֱלִיהוּ רַבָּה, פְּרָק כה): חֲזַיב כָּל אָדָם לֹאמַר, מְתִי יִגְיַעוּ מַעֲשֵׂי לְמַעֲשֵׂי אָבוֹתַי; וְעַל-כֵּן בְּאֵמַת מְצִינוּ גַם בְּדוֹרוֹתֵינוּ צְדִיקִים אֲמַתִּים, שְׁהִיוּ גְדוּלִים בְּמַעֲלָה מְאֹד, שְׁהִיוּ עוֹסְקִים בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה, וְיָדְעוּ לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ גַּם בְּכָל עֶסְקֵי חַל, כְּמִפְּרָסָם מִהַמַּעֲשִׂוֹת שֶׁמִּסְפָּרִין מִהַצְדִּיקִים הָאֲמַתִּים שְׁהִיוּ בְּדוֹרוֹת הַלְלוּ מֵימֹת אִישׁ אֱלָקִים הַבְּעַל-שֵׁם טוֹב הַקְדוּשׁ זי"ע עַד הַנְּהָ. וְעַל-כֵּן בְּיִדְאֵי הִיא טוֹבָה גְדוּלָה מִה שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הִרְבֵּה לָנוּ תוֹרָה וּמִצְוֹת, כִּי מֵאַחַר שְׁאֵי אֲפָשָׁר לְזָכוֹת לְטוֹב הַגְּנוּז בְּאֵמַת, שֶׁהוּא עֶקֶר הַתְּכֵלִית שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, כִּי אִם עַל-יְדֵי שְׁנֵהֲיָהּ מְזַכְּכִים לְגַמְרֵי בְּתֵכֵלִית הַקְדָּשָׁה מִכָּל הַתְּאֻוֹת שֶׁבְּעוֹלָם. עַל-כֵּן בְּיִדְאֵי הִיא טוֹבָה גְדוּלָה מִה שֶׁהִרְבֵּה לָנוּ תוֹרָה וּמִצְוֹת, כְּדֵי שְׁיִהְיֶה לָנוּ פֶתַח עַל-יְדֵי-זֶה לְהִתְעוֹרֵר לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְגוֹנָה לְהַמְשִׁיךְ עָלֵינוּ קְדָשָׁה גְדוּלָה עַל-יְדֵי רַבּוּי הַתוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, עַד שֶׁנִּזְכָּה גַם-כֵּן לְהִיֹּת מְזַכְּכִים לְגַמְרֵי, כְּדֵי שֶׁנִּזְכָּה לְהַתְּכֵלִית הָאֲמַתִּית לְאוֹר הַגְּנוּז, שְׁאֵי אֲפָשָׁר לְהַגִּיעַ אֵלָיו, כִּי אִם עַל-יְדֵי רַבּוּי תוֹרָה וּמִצְוֹת. וְאֶפְלוּ מִי שְׁאֵינוּ זוֹכֵה לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ וּלְקַיֵּם אֶת כָּל הַתוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, הוּא גַם-כֵּן טוֹבָה בְּעִבּוּרוֹ, מִה שְׁשִׂישׁ הִרְבֵּה תוֹרָה וּמִצְוֹת, כִּי עַל-יְדֵי רַבּוּי הַתוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מְקַיֵּם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אִיזוּ מִצְוָה, וְעוֹסֵק בְּאִיזָה עֲנָנָה בְּתוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (בְּרֵאשִׁית רַבָּה נו): אֶפְלוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל מִלְּאִים מִצְוֹת כְּרַמּוֹן; וְכָל זֶה מִחֲמַת רַבּוּי הַמִּצְוֹת דִּיקָא, וְעַל-יְדֵי אֱלוּ הַמִּצְוֹת שֶׁזָּכָה כָּל אֶחָד לְקַיֵּם, אֶפְלוּ הַגְּרוּעַ שֶׁבְּגְרוּעִים, עַל-יְדֵי-זֶה יִזְכָּה לְהִזְדַּבֵּק בְּיִדְאֵי עוֹד בְּחַיִּים חַיּוּתוֹ. כִּי עַל-יְדֵי הַקְדָּשָׁה שֶׁל רַבּוּי הַמִּצְוֹת שֶׁמְקַיֵּמִין אֶפְלוּ הַפְּחוּת שֶׁבְּפְחוּתִים, עַל-יְדֵי-זֶה אֵין הַקְדָּשָׁה מְנַחֵת אוֹתָם לְהַשְׁתַּקֵּעַ בְּטַמְאָתָם

פִּיהֶם; כִּי בְּאֵמַת עֶקֶר הַתְּכֵלִית שֶׁנִּבְרָא הָאָדָם בְּשִׁבְלָה הוּא, שְׁיִזְכָּה לְהִיֹּת יָדָה וְצַח וְנָקִי וְקְדוּשׁ לְגַמְרֵי מִכָּל הַתְּאֻוֹת, שֶׁיִּשְׁבֵּר כָּל הַתְּאֻוֹת כָּל-כָּף, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאַר בּוֹ שׁוּם צַד רְשִׁימָה מִשׁוּם תְּאֻוָּה אֶפְלוּ שֶׁל הַתֵּר, וְזֶה אֵי אֲפָשָׁר לְזָכוֹת, כִּי אִם עַל-יְדֵי הַתוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, וְעַל-כֵּן הִרְבֵּה לָנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ תוֹרָה וּמִצְוֹת הִרְבֵּה, כְּדֵי שֶׁעַל-יְדֵי רַבּוּי הַתוֹרָה וְהַמִּצְוֹת נִזְכָּה לְהַמְשִׁיךְ עָלֵינוּ קְדָשָׁה גְבוּהָה כָּל-כָּף, עַד שֶׁנִּזְכָּה לְקַדֵּשׁ עַצְמָנוּ גַם בְּמִתָּר לָנוּ, עַד שֶׁנִּזְכָּה לְהִיֹּת זְכִיִּים וְנָקִים לְגַמְרֵי מִכָּל הַתְּאֻוֹת. וְזֶהוּ גַם-כֵּן מִה שֶׁהַתוֹרָה מְסַפֶּרֶת לָנוּ סְפּוּרִים הִרְבֵּה, אֲשֶׁר בֵּהֶם מְלַבְּשִׁים סוּדוֹת נוֹרָאִים וְרִזְוִין עֲלָאִין וְכוּ'. כָּל זֶה לְהִרְאוֹת לָנוּ, שֶׁגַם בְּכָל הַסְּפּוּרִים וּבְכָל הַדְּבָרִים שֶׁבְּעוֹלָם מְלַבְּשֵׁת בֵּהֶם תוֹרָה וְקְדָשָׁה גְבוּהָה מְאֹד, כְּגוֹן, שֶׁהַתוֹרָה מְסַפֶּרֶת לָנוּ מַעֲשֵׂה הָאָבוֹת, שֶׁחִפְרוּ בְּאֵרוֹת מַיִם, וְכֵן מַעֲשֵׂה יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁרָעָה צֶאֱזָן, וְהִצִּיג אֶת הַמְּקָלוֹת בְּרֵהֻטִים וְכוּ', וּמֵאַרְכַּת הִרְבֵּה בְּסְפּוּרִים אֱלוּ, הַכָּל לְגַלוֹת לָנוּ גְדֻלַּת הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְגְדֻלַּת הָאָבוֹת הַקְדוּשִׁים, שְׁהִיוּ יְכוּלִין לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּעִבּוּדוֹת נוֹרָאוֹת עַל-יְדֵי כָּל עֶסְקֵי חַל, עַל-יְדֵי חִפְירוֹת בְּאֵרוֹת וְעֲנָנִין הַמְּקָלוֹת וְכוּ'. וְכָל זֶה מִחֲמַת שֶׁזָּכָנוּ גּוֹפִים בְּתֵכֵלִית הַקְדָּשָׁה וְהַזְכּוּף כָּל-כָּף, עַד שֶׁגַם כָּל עֲנִינֵי הָעוֹלָם הֵזָה שֶׁעֲסָקוּ בֵּהֶם, הַכָּל הִיָּה בְּקְדָשָׁה נִפְלְאָה כָּל-כָּף, עַד שֶׁזָּכָנוּ לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ גַּם בֵּהֶם בְּעִבּוּדוֹת נִפְלְאוֹת, פְּלֵאֵי פְּלֵאוֹת בְּעֶסְקֵי הָעוֹלָם הֵזָה דִּיקָא, כִּי קִשְׁרוּ אֶת כָּל מִה שֶׁשִּׁיךְ בְּעוֹלָם הֵזָה אֶל רוּחַנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלִקוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, עַד שֶׁנִּתְגַּלָּה לָהֶם שֶׁהַכָּל אֱלִקוּת, כִּי כָּל מִה שֶׁלְּמִרְאָה עֵינֵינוּ זֶה לְבוֹשׁ לְגַבֵּי הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא. וְכָל זֶה לְהַעִיר אֲזַנֵּינוּ וּלְבַנּוֹ, שֶׁגַם אֲנַחְנוּ נְקַדֵּשׁ וְנִטְהַר עַצְמָנוּ גַם בְּעִבּוּדוֹת חִיצוֹנִיּוֹת וּבְכָל עֶסְקֵי חַל, כְּדֵי שֶׁנִּזְכָּה אֲנַחְנוּ גַם-כֵּן לְזָכוֹת לְכָל זֶה, כִּי הַבְּחִירָה חֲפְשִׁית בְּכָל דּוֹר, וְכָל אָדָם יְכוּל לְזָכוֹת לְזֶה,

ברוך-הוא תורה ומצוות, שכל אחד יזכה לכל הפחות לקיים בימי חייו איזו מצוה, או שמע פעם איזה למוד התורה הקדושה, שדבר זה יזכה אותו וישאר ממנו משהו. ולכן כשבר ישראל מסיים פרק מפרקי מדות אבות האמה, שהם התנאים הקדושים, ויכול לפל בדעתו כאלו אבד מנוס ותקנה ממנו, ואיך יזכה פעם להגיע לזכוה מדותיו, מאחר שהוא מכיר את מקומו? על זה מסימים את המשנה הזו, שלא יתיאש, כי בודאי יש אצל כל אחד ואחד איזו נקדה טובה מאיזה למוד תורה או קיום איזו מצוה, אשר זה יזכה אותו, ויגיע גם-כן אל תכליתו הנצחית, והבן למעשה.

ובתאונתם שנפלו בה, ומעוררתם לתשובה בכל פעם, שעל-ידי-זה יכול לזכות לשוב בתשובה שלמה להשם יתברך, כמו שפבר נמצאו הרבה בעלי תשובה בעולם, אשרי להם; ואפלו אם, חס ושלום, לא יזכה לתשובה בחייו, חס ושלום, אף-על-פי-כן סוף כל סוף יזדעף בודאי. ועקר הזכרה שלו יהיה על-ידי איזה דבר מצוה וטוב שחטף בעולם הזה, על-ידי שיש הרבה תורה ומצוות, פי איך שהוא כל בר ישראל יש בו איזו נקדה של איזו מצוה שעשה בחייו. ואפלו הגרוע שבגרועים, ואפלו הרשע גמור, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רפב); ולכן הרבה הקדוש-

הספר הקדוש הזה נדפס
לעילוי נשמת
הגאון הצדיק
רבי מנחם זאב זי"ע
בן הגאון הקדוש
רבי אלכסנדר זי שא הי"ד
נפטר ד' תשרי ה'תשס"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

הספר הקדוש הזה נדפס
לעילוי נשמת
הרבנית הצדקת
מרת מלכה ע"ה
בת הגאון הצדיק
רבי חיים שלמה ז"ל
נפטר ח' חשוון תש"ן
ת.נ.צ.ב.ה.

סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם
זה שמו נאה לו

תקון הכּלִי

תקון נורא ונפלא מאד מאד לכליות החטאים
והוא פגם הברית, רחמנא לצלן

*

ומסגל מאד גם לפרנסה ולהצלחה
בכל הענינים בגשמיות וברוחניות
אשרי מי שיאמרם בכל יום

*

יסדו, תקנו, גלו וצוה לפרסמו לכל ישראל.
רבנו הקדוש והנורא אור הגנוז והצפון
בוצינא קדישא עלאה, אדוננו, מורנו ורבנו
רבי נחמן מברסלב, זכותו יגן עלינו

*

הובא לדפוס על-ידי
חסידי ברסלב
עיה"ק ירושלים תובכ"א

תקון הכללי

טוב לומר זאת לפני אמירת העשרה מזמורים:

הריני מקשר עצמי באמירת העשרה מזמורים אלו לכל הצדיקים האמתיים שבדורנו, ולכל הצדיקים האמתיים שוכני עפר, קדושים אשר בארץ המה, ובפרט לרבנו הקדוש צדיק יסוד עולם נחל נובע מקור חכמה, רבנו נחמן בן פיגא, זכותו יגן עלינו, שגלה תקון זה.

לכו נרננה ליהוה נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמירות נריע לו: כי אל גדול יהוה ומלך גדול על כל אלהים:

קודם שיתחיל תהלים יאמר זה:

הריני מזמן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתה בדחילו ורחימו על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

טז.

מכתם לדוד שמרני אל פי-חסיתי בך: אמרת ליהוה אדני אתה, טובתי בל-עליך: לקדושים אשר-בארץ המה, ואדירי כל-חפצי-בם: ירבו עצבותם אחר מהרו, בל-אסוף נספיהם מדם, ובל-אשא את-שמותם על-שפתי: יהוה מנת חלקי וכוסי, אתה תומיך גורלי: חבלים נפלו-לי בנעימים, אף-נחלת שפחה עלי: אברך את-יהוה אשר יעצני, אף לילות יסרוני כליותי: שויתי יהוה לנגדי תמיד, כי מימיני

בַּלְאֲמוּט: לָכֵן שָׂמַח לְבִי וַיִּגַּל כְּבוֹדִי, אֶף־בְּשָׂרִי
 יִשְׁכַּן לְבַטַּח: כִּי לֹא־תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשֹׂאזֵל, לֹא־
 תִּתֵּן חֲסִידְךָ לְרֵאוֹת שָׁחַת: תּוֹדִיעַנִי אֲרַח חַיִּים
 שִׁבַּע שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ נְעֻמוֹת בְּיַמֶּינְךָ נִצַּח:

לב.

לָדוֹד מִשְׁכִּיל, אֲשֶׁרִי נִשְׁוִי פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה:
 אֲשֶׁר־יֵאָדָם, לֹא יַחֲשֵׁב יְהוָה לוֹ עוֹן, וְאִין
 בְּרוּחוֹ רְמִיָּה: כִּי הֶחֱרַשְׁתִּי בְּלוֹ עֲצָמִי, בְּשֹׂאגָתִי
 כָּל־הַיּוֹם: כִּי יוֹמָם וְלַיְלָה תִּכְבַּד עָלַי יְדָךְ, נְחַפֵּךְ
 לְשִׁדֵּי בְּחַרְבְּנִי קִיץ סָלָה: חֲטָאתִי אֹדִיעֶךָ, וְעוֹנִי
 לֹא־כִסִּיתִי, אָמַרְתִּי אֹדָה עָלַי פֶּשַׁעִי לְיְהוָה,
 וְאַתָּה נִשְׂאתָ עוֹן חֲטָאתִי סָלָה: עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל
 כָּל־חֲסִיד אֱלֹהֶיךָ לְעֵת מְצָא, רַק לְשִׁטְף מַיִם רַבִּים
 אֱלֹיו לֹא יִגִּיעוּ: אַתָּה סָתַר לִי (*). מְצַר תִּצְרֵנִי
 רַנִּי פִלַּט תְּסוּבְּבֵנִי סָלָה: אֲשַׁכִּילְךָ וְאוֹרְךָ בְּדַרְךָ
 זֶה תִּלְךָ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינַי: אֵל תִּהְיוּ כְּסוּם כְּפָרֵד
 אִין הָבִין בְּמַתְג־זָרְסוֹן עֵדִיו לְבָלוֹם בַּל קָרַב
 אֱלֹהֶיךָ: רַבִּים מִכְּאוֹבִים לְרָשָׁע, וְהַבּוֹטָח בַּיְהוָה

(* אחר אתה סתר לי — צריך להפסיק מעט (עיין בלקו"מ ח"א סי' ריג)

חֶסֶד יִסּוּבְבָנוּ: שְׂמֵחוּ בַיהוָה וְגִילוּ צְדִיקִים
וְחַרְנִינוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל־בְּ:

מ.א.

לְמַנְצַח מְזִמּוֹר לְדוֹד: אֲשֶׁרִי מִשְׁכִּיל אֶל־דָּל
בַּיּוֹם רָעָה יִמְלִטְהוּ יְהוָה: יְהוָה יִשְׁמְרֵהוּ
וַיַּחֲיֵהוּ וְאֲשֶׁר בְּאֶרֶץ, וְאֵל תִּתְּנֵהוּ
בְנֶפֶשׁ אֵיבָיו: יְהוָה יִסְעָדֵנוּ עַל עֵרֶשׁ דָּוִי. כָּל
מִשְׁכָּבוֹ הִפְכָת בְּחֵלְיוֹ: אֲנִי־אֶמְרָתִי יְהוָה חָנּוּנִי,
רַבָּה נִפְשֵׁי כִי חָטָאתִי לָךְ: אֹיְבֵי יֹאמְרוּ רַע לִי
מִתִּי יָמוּת וְאָבֵד שְׁמוֹ: וְאִם־כָּא לְרֹאוֹת, שׂוֹא
יִדְבַר, לְבוֹ יִקְבֹּץ־אָזֶן לוֹ, יֵצֵא לַחוּץ יִדְבַר: יַחַד
עָלִי וְתִלְחָשׁוּ כָּל־שִׁנְאָי, עָלִי יִחְשְׁבוּ רָעָה לִי:
דְּבַר־בְּלִיעַל יִצּוֹק בּוֹ, וְאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא־יוֹסִיף
לָקוּם: גַּם־אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר־בִּטְחָתִי בּוֹ, אוֹכֵל
לְחֶמֶי, הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב: וְאַתָּה יְהוָה חָנּוּנִי
וְהַקִּימְנִי, וְאַשְׁלֶמְהָ לָּהֶם: בְּזֹאת יִדְעֵתִי כִי־חִפְצָת
כִּי, כִּי לֹא־יִרְיַע אֹיְבֵי עָלַי: וְאֲנִי, בְּתִמְיָי, תִּמְכָּת
כִּי, וְתִצִּיבְנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם: בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל מִהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

מב.

לְמַנְצַח מִשְׁכִּיל לְבָנֵי קִרְחָ: כְּאִיל תִּעְרַג עָלַי-
אֲפִיקֵי-מַיִם, כִּן נִפְשֵׁי תִעְרַג אֵלַיִךְ.
אֱלֹהִים: צְמָאָה נִפְשֵׁי לְאֱלֹהִים לְאֵל חַי, מִתֵּי
אָבוֹא וְאָרְאָה פְּנֵי אֱלֹהִים: הִיְתָה לִי דְמַעְתֵּי לֶחֶם
יִזְמֵם וְלִילָה בְּאָמַר אֵלַי כָּל הַיּוֹם, אֵיִה אֱלֹהֵיִךְ:
אֵלֶּה אֲזַכְּרָה וְאֶשְׁכַּח עָלַי נִפְשֵׁי, כִּי אֶעְבֹּר בַּסֶּף,
אֲדִידֵם עַד-בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל-רִנָּה וְתוֹדָה, הַמּוֹן
חֹזֵג: מִה־תִּשְׁתַּחֲוֶה נִפְשֵׁי וְתִהְיֶה עָלַי הוֹחֲלִי
לְאֱלֹהִים כִּי עוֹד אֲוֹדְנֹו יִשׁוּעוֹת פָּנָיו: אֱלֹהֵי, עָלַי
נִפְשֵׁי תִשְׁתַּחֲוֶה עַל-כֵּן אֲזַכְּרָךְ מֵאֶרֶץ יִרְדֵּן,
וְחֶרְמוֹנִים, מִהַר מְצָעַר: תְּהוֹם-אֶל-תְּהוֹם קוֹרָא
לְקוֹל צְנוּרִיָּה, כָּל מִשְׁבְּרִיָּה וְגִלְיָה עָלַי עֲבָרוּ:
יִזְמֵם יִצְוֶה יִהְיֶה חֶסֶדֹו וּבְלִילָה שִׁירָה עִמִּי, תִּפְלָה
לְאֵל חַיִּי: אֲמַרָה לְאֵל סְלַעֵי לָמָּה שְׂכַחְתָּנִי, לָמָּה-
קָדַר אֵלֶיךָ, בְּלַחֵץ אוֹיֵב: בְּרִצַּח בְּעַצְמוֹתַי חֶרְפוֹנֵי
צוּרָרִי, בְּאָמַרְם אֵלַי כָּל הַיּוֹם אֵיִה אֱלֹהֵיִךְ: מִה-
תִּשְׁתַּחֲוֶה נִפְשֵׁי וּמִה־תִּהְיֶה עָלַי הוֹחֲלִי לְאֱלֹהִים
כִּי-עוֹד אֲוֹדְנֹו, יִשׁוּעַת פְּנֵי וְאֱלֹהֵי:

נט.

לְמַנְצַח אֵל תִּשְׁחַת לְדוֹד מִכְתָּם, בְּשִׁלַּח שְׂאוֹל
וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־הַבַּיִת לַחֲמִיתוֹ: הֲצִילָנִי
מֵאִיבֵי אֱלֹהֵי, מִמֶּתִקוּמִמִּי תִשָּׁבְנִי: הֲצִילָנִי
מִפְּעָלֵי אֶזְרָא וּמֵאֲנָשֵׁי דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי: כִּי הִנֵּה
אָרְבוּ לְנַפְשֵׁי יָגוּרוֹ עָלַי עֲזִים, לֹא־פָשְׁעִי וְלֹא־
חָטָאתִי יְהוָה: בְּלִי־עֶזְרָא יִרְצוֹן וַיְכַוְנֵנוּ, עוֹרָה
לְקַרְאֹתִי וְרָאָה: וְאַתָּה יְהוָה־אֱלֹהִים צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, הִקְיָצָה לְפָקֹד כָּל־הַגּוֹיִם אֶל־תַּחַן
כָּל־בְּגָדֵי אֶזְרָא סָלַח: יִשׁוּבוּ לְעָרְב יִהְמוּ כַּכֶּלֶב,
וַיִּסּוּבּוּ עִיר: הִנֵּה יִבִּיעוֹן בְּפִיהֶם, חֲרָבוֹת
בְּשִׁפְתוֹתֵיהֶם, כִּי־מִי שָׁמַע: וְאַתָּה יְהוָה תִּשְׁחַק־
לָמוֹ, תִּלְעַג לְכָל־גּוֹיִם: עֲזוֹ, אֵלֶיךָ אֲשַׁמְרָה, כִּי
אֱלֹהִים מִשְׁנַבֵּי: אֱלֹהֵי חֲסֵדֵי יְקוּמֵנִי אֱלֹהִים
יִרְאֵנִי בְּשָׂרָי: אֶל־תִּהְרַגֶּם פֶּן־יִשְׁכַּחוּ עַמִּי,
הֲנִיעֵמוּ בְּחִילְךָ וְהוֹרִידֵמוּ, מִגִּבּוֹרֵי אֲדָנִי: חֲטָאת־
פִּימוֹ דְּבַר־שִׁפְתֵימוֹ וַיִּלְכְּדוּ בְּגֹאוֹנָם, וּמֵאֲלֹהֵי
וּמִכַּחַשׁ יִסְפְּרוּ: כִּלְהַבְּחָהּ, כִּלְהַבְּחָהּ וַאֲיַנְמוּ וַיִּדְעוּ
כִּי־אֱלֹהִים מִשְׁלַל בִּיעֵקֵב, לְאַפְסֵי הָאָרֶץ סָלַח:
וַיִּשְׁבוּ לְעָרְב יִהְמוּ כַּכֶּלֶב, וַיִּסּוּבּוּ עִיר: הִמָּה

יניעון לְאָכַל, אִם-לֹא יִשְׁבְּעוּ וַיִּלְיֵנוּ: וְאֲנִי אֲשִׁיר
 עֲזָה, וְאֶרְנֶן לְבִקֵּר חֶסֶדְךָ, כִּי-הָיִיתָ מִשָּׁנָב לִי,
 וּמִנּוֹם, בְּיוֹם צָר-לִי: עֲזֵי אֵלֶיךָ אֲזַמְּרָה, כִּי-
 אֱלֹהִים מִשָּׁנָבִי אֱלֹהֵי חֶסֶדֶי:

עז.

לְמַנְצַח עַל-יְדוּתוֹן לְאָסֶף מִזְמוֹר: קוּלִי * אֶל-
 אֱלֹהִים וְאֶצְעָקָה, קוּלִי אֶל-אֱלֹהִים
 וְהֶאֱזִין אֵלַי: בְּיוֹם צָרָתִי אֲדַנֵּי דַרְשֵׁתִי, יְדֵי לִילָה
 נִגְרָה וְלֹא תִפּוּג מֵאֲנָה הַנָּחַם נַפְשִׁי: אֲזַכָּרָה
 אֱלֹהִים וְאֶהְמִיָּה, אֲשִׁיחָה, וְתַתְּעִיטֶף רוּחִי סָלָה:
 אַחֲזֵת שְׁמֵרוֹת עֵינַי, נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר:
 חֲשַׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם, שָׁנוֹת עוֹלָמִים: אֲזַכָּרָה
 נִגְיַנְתִּי בַלִּילָה, עִם-לִבִּי אֲשִׁיחָה, וַיִּחַפֵּשׂ רוּחִי:
 הֲלַעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדַנֵּי וְלֹא-יִסִּיף לְרַצוֹת עוֹד:
 הָאֶפֶס לְנֹצַח חֶסֶדְךָ, גָּמַר אֲמַר לְדָר וְדָר: הַשְׁכַּח
 חַנּוּת אֵל, אִם-קָפִין בְּאֵף רַחֲמֵיךָ סָלָה: וְאֲמַר
 חֲלוּתִי הִיא, שָׁנוֹת יָמִין עֲלִיוֹן: אֲזַכָּר מִעֲלֵי לִי יְהוָה,
 כִּי אֲזַכָּרָה מִקֶּדֶם פְּלֹאֲךָ: וְהִגִּיתִי בְּכָל-פְּעֻלָּךְ

* באמרוך אל אלהים תכווין המילוי כזה אל"ף למ"ד אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם

וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה: אֱלֹהִים בַּקֹּדֶשׁ הִרְפָּה, מִי־
 אֵל גָּדוֹל כְּאֱלֹהִים: אַתָּה הָאֵל עֲשֵׂה פֶלֶא הוֹדַעַת
 בְּעַמִּים עֲזִיבָה: גִּאֲלַת בְּזָרוּעַ עַמָּה, בְּנֵי יַעֲקֹב וַיּוֹסֶף
 סָלָה: רְאוּךָ מִיָּם אֱלֹהִים, רְאוּךָ מִיָּם יַחִילוּ אֶת־
 יַרְגְּזוּ תַּחֲמוֹת: זָרְמוּ מִיָּם עֲבוֹת קוֹל נְתַנוּ
 שְׁחָקִים, אֶת־חֲצֵצִיךָ יִתְחַלְכוּ: קוֹל רַעְמָה בַּגְּלָגֶל,
 הֵאִירוּ בְּרָקִים תִּבֵּל, רָגְזָה וַתִּרְעַשׂ הָאָרֶץ: בַּיָּם
 הִרְפָּה וּשְׁבִילְךָ בְּמִים רַבִּים, וְעַקְבוֹתֶיךָ לֹא
 נֹדְעוּ: נַחִיתָ כִּצְאוֹן עַמָּה, בְּיַד מַלְּשָׁה וְאַחֲרָי:

ז.

תִּפְלָח לְמַלְּשָׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדָנִי מְעוֹן אַתָּה
 הָיִיתָ לָנוּ בְּדָר וָדָר: בְּטָרַם הָרִים יִלְדוּ
 וַתַּחֲזִיל אֶרֶץ וַתִּבֵּל, וּמְעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל:
 תָּשָׁב אֲנוֹשׁ עַד־דָּפָא, וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם:
 כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר,
 וְאַשְׁמוּרָה בְּלִילָה: זָרְמַתָּם, שָׁנָה יִהְיוּ, בַּבֶּקֶר
 כְּחֲצִיר יַחֲלָף: בַּבֶּקֶר יִצְיִן וַחֲלָף, לְעָרֵב יִמּוֹלֵל
 וַיִּבֶשׁ: כִּי כָּלִינוּ בְּאַפָּה, וּבַחֲמַתְךָ נִבְחַלְנוּ: שִׁתָּה
 עֲזַנְתִּינוּ לְנִגְדֶךָ עֲלַמְנוּ לְמֵאוֹר פְּנִיךָ: כִּי כָּל־

יְמֵינוּ פָּנּוּ בְּעִבְרַתְךָ כְּלִינוּ שְׁנֵינוּ כְּמוֹ-הֶהָה: יְמֵי
 שְׁנוֹתֵנוּ בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בְּגִבּוֹרוֹת
 שְׁמוֹנִים שָׁנָה, וְרַחֲבֶם עֲמַל וְאֶזֶן, כִּי גַז חִישׁ
 וְנִעְפָּה: מִי יוֹדֵעַ עַז אַפָּךָ, וְכִירְאָתְךָ עִבְרַתְךָ:
 לְמִנּוֹת יְמֵינוּ כִּן הוֹדַע, וְנָבִיא לְבַב חֲכָמָה:
 שׁוֹבָה יְהוָה עַד-מָתִי וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ: שִׁבְעֵנוּ
 בַּבֶּקֶר חֲסִדָּךָ, וְנִרְנָנָה וְנִשְׁמָחָה בְּכָל-יְמֵינוּ,
 שִׁמְחָנוּ כִּימוֹת עֲנִיתָנוּ, שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: יִרְאֶה
 אֶל-עֲבָדֶיךָ פִּעֲלֶךָ וְהִדְרֶךָ עַל בְּנֵיהֶם: וַיְהִי נָעַם
 אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ,
 וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

קה.

הוֹדּוּ לַיהוָה קְרָאוּ בְּשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים
 עֲלִילוֹתָיו: שִׁירוּ לוֹ זִמְרוּ-לוֹ שִׁיחוּ בְּכָל
 נִפְלְאוֹתָיו: חֲתִּחֲלֵלוּ בְּשֵׁם קֹדֶשׁוֹ יִשְׁמַח לֵב
 מִבְּקִשָּׁי יְהוָה: דְּרָשׁוּ יְהוָה וְעִזּוּ בִּקְשׁוֹ כָּנּוּ
 תָּמִיד: זְכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה, מִפְּתוֹ
 וּמִשְׁפְּטֵי-פִיו: זֶרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
 בְּחִירָיו: הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל-הָאָרֶץ מִשְׁפְּטָיו:

זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְּבַר צְוָה לְאַלְף דּוֹר: אֲשֶׁר
בָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: וַיַּעֲמִידָהּ
לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: לְאֹמֵר לְךָ אֶתֶּן
אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבְל נַחֲלַתְכֶם: בְּהִיוֹתְכֶם מְתֵי
מִסְפָּר כַּמַּעֲט וְגָרִים בָּהֶ: וַיִּתְּחַלְכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי
מִמַּמְלָכָה אֶל-עַם אֲחֵר: לֹא הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקָם
וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אֵל תִּגְעוּ בַּמְּשִׁיחִי
וְלִנְבִיאֵי אֵל תִּרְעוּ: וַיִּקְרָא רָעַב עַל-הָאָרֶץ כָּל
מִטְּהַלְּחָם שָׁבָר: שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעַבְדֵי נִמְכָּר
יֹסֵף: עָנּוּ בַּכֶּבֶל רָגְלוֹ בַּרְזֶל בָּאָה נִפְשׁוֹ: עַד יַעַת
בֹּא דְבָרוֹ אֲמַרְתָּ יְהוָה צִרְפַּתְּהוּ: שָׁלַח מֶלֶךְ
וַיִּתִּירָהוּ מִשָּׁל עַמִּים וַיִּפְתַּחְהוּ: שָׂמוּ אָדוֹן לְבֵיתוֹ
וּמֹשֶׁל בְּכָל-קְנִינָו: לְאֹסֵר שָׂרְיוֹ בְּנִפְשׁוֹ וּזְקַנְיוֹ
יַחֲכֶם: וַיָּבֹא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ-
חָם: וַיִּפְרֹ אֶת-עַמּוֹ מְאֹד וַיַּעֲצֵמָהוּ מִצְרַיִם: חָפַד
לָבָם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְּנִיֵּל בְּעַבְדֵי: שָׁלַח מִשָּׁה
עֲבָדוֹ אֶתְרוֹן אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ: שָׂמוּ-בָם דְּבָרֵי
אֲתוֹתָיו, וּמוֹפְתִים בְּאֶרֶץ חָם: שָׁלַח חֲשָׁד
וַיַּחֲשִׁידוּ וְלֹא מָרוּ אֶת דְּבָרוֹ: חָפַד אֶת מִימֵיהֶם
לְדָם וַיַּמֵּת אֶת דֹּגְתָם: שָׂרִיץ אֶרְצָם צִפְרָדַעִים

בְּחֲדָרֵי מַלְכֵיהֶם: אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב בְּנִים בְּכָל
גְבוּלָם: נָתַן גְּשֵׁמֵיהֶם בָּרֶד, אִשׁ לְהַבּוֹת בְּאֶרְצָם:
וַיָּד גַּפְנָם וּתְאֵנֹתָם, וַיִּשְׁפֹּר עַיִן גְבוּלָם: אָמַר
וַיָּבֵא אֲרֶבֶה, וַיִּלֶּק וַאֲיִן מִסֶּפֶר: וַיֹּאכַל כָּל-עֵשֶׂב
בְּאֶרְצָם, וַיֹּאכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם: וַיָּד כָּל בְּכוֹר
בְּאֶרְצָם, רֵאשִׁית לְכָל-אוֹנָם: וַיּוֹצִיָאם בְּכֶסֶף
וַזָּהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטֵי כּוֹשֵׁל: שָׂמַח מִצָּרִים
בְּצֵאתָם, כִּי-נָפַל פַּחַדָם עֲלֵיהֶם: פָּרַשׁ עֲנָן לְמִסְדָּה,
וַאֲשׁ לְהָאִיר לַיְלָה: שָׁאֵל וַיָּבֵא שְׁלִיּוֹ וְלָחֶם שָׁמַיִם
וַיִּשְׁבִּיעֵם: פָּתַח צוּר וַיִּזְוֹבוּ מַיִם, הִלְכוּ בַצִּיּוֹת
נָהָר: כִּי זָכַר אֶת-דְּבַר קְדָשׁוֹ, אֶת-אֲבָרָהֶם עֲבָדָיו:
וַיּוֹצִיָא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן, בְּרָנָה אֶת בְּחִירָיו: וַיִּתֵּן
לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם, וַעֲמַל לְאֲמִים יִירָשׁוּ: בָּעֶבֶר
יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצְרוּ, הִלְלוּיָהּ:

קלז.

עַל נִהְרֹת בָּבֶל שָׁם יִשְׁבְּנוּ, גַּם-בְּכִינוּ בְּזָכְרָנוּ
אֶת-צִיּוֹן, עַל עָרְבִים בְּתוֹכָהּ תִּלְיֵנוּ
כְּנִרְוֹתֵינוּ: כִּי שָׁם שְׁאֵלֹנּוּ שׁוֹבֵינוּ דְּבָרֵי-שִׁיר,
וְתוֹלְלֵינוּ שְׂמִיחָה, שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן: אִיד

נָשִׁיר אֶת-שִׁיר יְהוָה, עַל אֲדַמַּת נֹכַר: אִם-
אֲשַׁכַּח יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי: תִּדְבַּק לְשׁוֹנֵי
לְחִפֵּי, אִם לֹא אֲזַכְּרֶנּוּ, אִם-לֹא אֶעֱלֶה אֶת
יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שְׂמֹחָתִי: זָכַר יְהוָה לְבָנֵי
אָדָם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם, הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד
הַיְסוּד בָּהֶ: בַּת-בָּבֶל הַשְׂדוּדָה, אֲשֶׁרִי שִׁשְׁלָם-לָךְ
אֶת-גְּמוּלָךְ שְׂגַמְלָתָ לָנוּ: אֲשֶׁרִי, שִׁיֵּאֱחֹז וְנַפִּץ
אֶת-עֲלֵיךְ אֶל הַסַּלְעַ:

קנ.

הֲלֹוִיָהּ, הֲלֹוִי-אֵל בְּקֹדֶשׁוֹ, הֲלֹוִהוּ בְּרִקְיעַ עֲזוֹ:
הֲלֹוִהוּ בְּגִבּוֹרָתוֹ, הֲלֹוִהוּ כְּרֹב גְּדֹלוֹ:
הֲלֹוִהוּ בְּתִקְעַ שׁוֹפָר הֲלֹוִהוּ בְּנֶבֶל וְכִנּוֹר:
הֲלֹוִהוּ בְּתֹף וּבְחֹל, הֲלֹוִהוּ בְּמִנִּים וְעֹגֹב:
הֲלֹוִהוּ בְּצִלְצְלֵי-שָׁמַע, הֲלֹוִהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה:
כֹּל הַנְּשַׁמָּח תִּהְלֵל יָהּ, הֲלֹוִיָהּ:

אחר שסיים תהלים, יאמר שלשה פסוקים אלו:

מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יהוה שבות עמו יגל יעקב
ישמח ישראל: ותשועת צדיקים מיהוה מעזם בעת צרה: ויעזרם
יהוה ויפלטם, יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו: